SCRIPTORVM
REI RVSTICAE
VETERVM LATINORVM
TOMVS TERTIVS

PALLADII RVTILII TAVRI AEMILIANI
DE
RE RVSTICA LIBROS XIV
TENENS

EX LIBRORVM SCRIPTORVM ATQVE EDITORVM FIDE ET VIRORVM DOCTORVM CONIECTVRIS CORREXIT, ATQVE INTERPRETVM OMNIVM COLLECTIS ET EXCERPTIS COMMENTARIIS SVISQVE ILLVSTRAVIT

IO. GOTTLOB SCHNEIDER, SAXO

LIPSIAE
SVMTIBVS CASP. FRITSCH
MDCCXCV

VIRO DOCTISSIMO

CAROLO WEIGEL

MEDICINAE DOCTORI LIPSIENSI

FVTVRO AETII MEDICI LIBRORVM

GRAECORVM EDITORI

PROPTER INSIGNE BENEFICIVM

IN VARRONIS ET COLVMELLAE

LECTIONEM EMENDATIOREM

COLLATVM

PALLADIVM

SVIS COMMENTARIIS AVCTVM

GRATO ANIMO

ET REVERENTIAE CAVSA

D. D. D.

EDITOR.

PRAEFATIO
AD
PALLADIVM DE RE RVSTICA.

Palladii aetatem variis coniecturis assequi conati sunt viri docti. Plinio et Quinctiliano non esse aequalem, quod putabat apud Schefferum de Re Vehic. II. 6. p. 116. Chr. Mylaeus, satis apertum esse recte monuit Gesnerus. Neque magis Hadriani tempore viuere potuit, vt visum est Ludouico Vives; nominat enim Apuleium. Quo argumento iam vsum esse C. Barthium ad Rutilii Itiner. I. 207. annotauit idem Gesnerus. Nec, qui Palladii libros rusticos nominaret, antiquior adhuc inuentus est scriptor Isidoro Hispalensi, qui Origin. XVII. 1. *Cornelius*, inquit, *Celsus et Iulius Atticus Emilianus siue Columella, insignis orator, qui totum corpus eiusdem disciplinae complexus est.* Qui locus ad nostrum Palladium an ad alium Aemilianum referendus esset, non dubitaturus erat Gesnerus, si recordatus esset alterius loci XVII. 10. vbi Palladii locum in Iulio tit. 2. sub nomine Aemiliani posuit Isidorus. Deinde Cassiodorus Diuin. Lect. c. 28. *Aemilianus*, inquit, *explanatos duodecim libros de hortis vel pecoribus aliisque rebus planissima lucidatione disseruit.* vbi numerus librorum vitiosus est etiam Gesnero visus. Tredecim enim Palladii libros prosaica oratione scriptos habemus cum Carmine de insitionibus. Verum olim extitisse quatuordecim licet arguere ex initio Carminis de Insitione, vbi est: *Bis septem paruos, opus agricolare, libellos, quos manus haec scripsit, parte silente pedum.* Quartum et decimum de insitione oratio-

oratione videtur conſcripſiſſe proſaica et copioſiore, quam poetae licebat in hac artis ſubtilitate, aemulatus inprimis Columellam, cuius exſtat de re hortenſi carmen multo ieiunius, quam eſt liber eiuſdem vndecimus de eodem argumento oratione proſaica ſcriptus.

Geſnero, vt antea P. Burmanno, dictionem praeſertim et deletum prope romanum genium, *titulorum* item diuiſionem, ipſamque appellationem adeo conſideranti, probabilis viſa eſt ſententia Barthii, qui ſuſpicabatur Palladium Rutilii Itiner. I. 208. eſſe noſtrum. Verba Rutilii haec ſunt: *Tum diſceſſurus, ſtudiis vrbique* (Romae) *remitto Palladium, generis ſpemque decuſque mei. Facundus iuuenis Gallorum nuper ab aruis miſſus, romani diſcere iura fori. Ille meae ſecum dulciſſima vincula curae, filius adfectu, ſtirpe propinquus habet: Cuius Aremoricas pater Exſuperantius oras nunc poſtliminium pacis amare docet.* Ad hunc Iulium Exſuperantium data lex Arcadii, Honorii et Theodoſii A. C. 404. exſtat in Codice Theodoſiano Lib. XIV. tit. I. l. 4. de Decuriis Vrbis Romae, eundemque auctorem opuſculi ex Salluſtii hiſtoriis excerpti *De Marii Lepidi ac Sartorii bellis ciuilibus* facit Wernſdorf in Poetar. latin. minor. T. V. P. I. p. 551. qui Palladium a Rutilio adoptatum fuiſſe ſuſpicatur, ceterum probans Barthii opinionem. Idem tamen in Praefatione Vol. VI. p. 20. incerta omnia de Palladii patria et aetate eſſe poſtea agnouit, quamuis probabilis illi fuerit viſa opinio ea, quae temporibus Valentiniani aut Theodoſii facit Palladii aetatem. Gallicae patriae nullum plane veſtigium in opere ſuo ſignauit Palladius, niſi forte huc trahere velis *ligni Gallici aſſeres* I. 13. 1. vel meſſorii vehiculi deſcriptionem VII. tit. 2. quo pars Galliarum planior vtebatur. De fundis tamen Sardicis ſuis mentionem iniecit, in menſe Martio X. 16. vbi obiter

Nea-

Neapolitanum territorium nominat, quod ad Sardiniam an ad Italiam referendum ſit, dubitatur. De Italica Neapoli locum interpretatus, Palladium ibidem libros ruſticos ſcripſiſſe affirmauit Ant. Sanfelice de Situ et origine Campaniae in Burmanni Theſauro Ital. T. IX. quem locum Geſnero indicauerat Io. Alb. Fabricius. Italicorum fundorum ſuorum obiter meminit Palladius Mart. X. ſ. 24.

In Palladio etiam Editionum primarum lectionem primus deſeruit variiſque modis corrupit et vitiauit Iucundus Aldinae auctor; nec Victorius multum operae Palladio caſtigando impendit. Itaque Aldina lectio in reliquas Editiones traducta fuit vſque ad Commelinianam anni 1595. (quam enim anni 1591. commemorauit Fabricius, equidem non vidi) cuius auctor Fr. Sylburgius praeter editionem Bruſchianam comparauit libros Palladii manuſcriptos tum Palatinos nunc Vaticanos, ex quibus loca complura caſtigauit, alibi verba in Codd. deſiderata vncis incluſit; quae quidem ſigna ſeruata vides in Geſneriana Editione. Deinde Caſp. Barth vſus Codice manuſcripto multa inde ad Palladium annotavit, quae ex vaſto Aduerſariorum opere excerpta et collecta poſuerat Geſnerus. Codicem Bibliothecae Lugd. Batauae comparauerat I. Fr. Gronouius, menſe Auguſto anni 1637. eiuſque lectiones adſcripſerat margini Editionis Commelinianae Abr. Gronouius, cuius exemplo vſus ſum adminiculante praeclare doctiſſimi viri Dav. Ruhnkenii humanitate. Iiſdem lectionibus ipſe I. Fr. Gronouius antea vſus multa Palladii loca correxerat in Obſeruationum libris, vnde collectas annotationes viri egregii poſuit Geſnerus. Eundem putabat eſſe Codicem Geſnerus, Voſſianum ſcilicet, cuius lectiones a Iac. Perizonio excerptas adhibuit Chr. Schoettgen; quod ſuſpicabatur etiam de libro ſcripto ab Vlitio

comparato. De Gronouiano equidem libro adhuc dubito; pauculas enim lectiones aliquot eius libri a Gesnero annotatas non reperi, quas Codicis Leidensis nomine adscripto distinguendas censui. De libro Vlitiano non habeo, quod affirmem, nisi quod in Catalogo Biblioth. Heinsianae Part. I. p. 179 Lugd. Batav. 1683. Palladium Coloniensem 1536. cum duobus Codicibus collatum per Ioa. Vlitium commemoratum legimus. Politiani lectiones ex Codicibus scriptis excerptas a Brenckmanno transmissas posuit Gesnerus, qui praeterea Editionum primarum lectiones diligenter annotauit; Bruschianam tamen, vt in Catone, Varrone et Columella, ipse demum addidi. Palladium Lipsiensem Bibliothecae Paulinae barbaram esse Epitomen hoc titulo: *Palladii liber breuiatus per Gotfridum tractatus primus de plantationibus arborum* reliq. admonuit Chr. Schoettgen. Wratislauiensem Palladium bibliothecae Rhedingerianae in titulos diuisum, quorum argumenta f. rubricae interpositae ipsis titulis sunt, nomine auctoris *Rutilii* et *Emiliani* scripto, obiter commemoravit Gesnerus. Eundem Codicem iam antea Conr. Schwarzius inspexisse videtur; quod coniicere licet ex annotatione eius ad Epistolam Palladii libro XIV. praemissam. De Gotfrido illo, cuius antea mentio est obiter iniecta, suspicionem annotare lubet, num forte hi sit *Galfridus* vel *Gaufridus de Vino saluo,* quem librum eiusmodi oeconomicum scripsisse refert Loescher in Histor. Poetar. medii aeui p. 856. Video etiam Hallerum in Biblioth. botanic. Vol. II. p. 636. hunc titulum libri manuscripti ex bibliotheca Sloanea numero 8786. commemorare: *Of the tilling and grafting of threes after Godfrey upon Palladius de agricultura.*

Pontedera in Palladio emendando adhibuit praeter libros Vaticanos, Hortum P. Cubae, qui Palladium

dium exſcripſit, et Palladii interpretationem italicam manuſcriptam ex bibliotheca Saluinii Florentini, Petri de Creſcentiis Editionem Baſileenſem anni 1538. duaſque verſiones Italicas, alteram Venetiis anno 1536, alteram Florentiae 1605. proditam. Huius auctor fuit Baſtiani de' Roſſi cognominato lo' Nferigno qui Codices Manuſcriptos comparaſſe ſe affirmat. Verſionem per Nicholaum (Laurentium Alemannum) factam et anno 1478. editam in forma folii integri habet Catalogus Biblioth. Ducis de la Valliere I. p. 451. Aliam Venetiis 1519. in forma quarta, tertiam ibidem 1564. forma folii quadruplicati proditam auctore Franc. Sanſovino laudat Catalog. della Libreria Capponi Roma 1747. p. 137. Antiquam Gallicam verſionem, qua ſaepe vſus eſt Cangius in Gloſſario latino, ad annum 1370. retulit I. A. Fabricius in Biblioth. latina medii aeui, vſus teſtimonio ſcriptoris Gallici. Annum editionis 1486. locum Pariſios, formam folii integri edidit Maittaire Annal. typogr. I. p. 198. Germanicam primam anni 1493. deſcripſit Schwarzius in Indice librorum ſuorum p. 46. Veterem verſionem Gallicam fruſtra in gaza Goettingenſi quaeſiui. Verum haec mihi miniſtrante humanitate Heynii ſuppeditauit Editionem principem Petri de Creſcentiis anni 1471. cum qua vbique conſentientem reperi antiquam meam nulla anni lociue nota inſignitam, quam antea iam cum Catone et Varrone comparaveram; deinde ſimul ex eadem gaza vtendam accepi Louanienſem anni 1474. quam Geſnerus per alienos oculos inſpexerat. Haec quidem poſtrema ex peculiari eoque egregio Codice exſcripta multas praeclaraſque lectiones mihi in Palladio exhibuit, reliquarumque Editionum vitia pleraque omnia correxit. Editionis principis conſenſum cum antiqua mea annotare ſaepiuſcule neglexi, quia vna

5 cum

cum Louanienſi ſero tandem abſolutis commentariis in manus meas peruenerat.

Poſt Geſnerum in repetita eiuſdem Editione Io. Aug. Erneſti addidit lectiones Codicis manuſcripti, qui Erfurti in Bibliotheca Collegii Ampleniani aſſeruatur, a doctiſſimo viro I. Fr. Herelio excerptas. Ipſe demum praeter Creſcentii quatuor Editionum antea memoratarum lectiones, ex Abr. Gronouii exemplo mecum ab egregio Ruhnkenio communicato adhibui varietatem Codicis Lugduno-Bataui manu I. Fr. Gronouii excerptam, deinde etiam ſeparatim ab Abr. Gronouio margini Editionis Commelinianae adſcriptam, quibus accedebant quaedam I. Fr. Gronouii coniecturae atque emendationes. Codicis Cantabrigienſis lectiones paucas et ad priores tantum Palladii libros commemoratas ab Abr. Gronouio reperi, nulla Codicis ipſius notitia adiuncta.

Plurimum auxilii tulit Vincentii Bellouacenſis Speculum naturale itemque doctrinale, vbi totus fere Palladius excerptus legitur. Ex doctrinalis Speculi libro VI. varietatem excerpſi vſus editione Norimbergenſi, eandemque adhibui in excerpenda lectione Speculi naturalis vſque ad librum XVIII. a ſequenti vero libro vſque ad finem adhibere editionem Duacenſem ſub titulo *Bibliothecae Mundi* publicatam coactus fui, quoniam reliqua pars editionis Norimbergenſis deficiebat in publica Vniuerſitatis Viadrinae et regia Berolinenſi Bibliotheca. Interdum tamen in eadem operis parte inſpexi ſimul editionem Duacenſem, eiuſque varietatem iuxta Norimbergenſem appoſui. Editionem Venetam anno 1494. in folii forma factam Speculi hiſtorialis et naturalis deſcripſit atque vſum vtriuſque vberem ad emendandos Scriptorum claſſicorum latinorum libros praeclare demonſtrauit poſt Io. Mich. Heuſingerum

gerum Emendat. II. Cap. 4. p. 200 feqq. Io. Frider. Eckhardt in Frid. Eberhard Boyfen Allgemeinem hiftorifchen Magazin Part. VI. p. 257 feqq. De Vincentio cum Palladio comparando cogitaffe iam olim I. Fr. Gronouium, teftatur breuis annotatiuncula Editionis Commelinianae exemplo Abr. Gronouii adfcripta. Vincentio et Crefcentio antiquior et ab vtroque excerptus Albertus, recte a feculo fuo Magnus appellatus, libros Palladii diligenter excerpfit, et paffim interpofito iudicio fuo illuftrauit. Saepe tamen non verba annumerauit, fed fententiam Palladii lectori reddidit; itaque cautione multa opus erat, quotiefcunque in auxilium criticae advocandus erat Albertus, cuius auctoritate et verbis, etiam non nominati, faepe vfus eft Petrus Crefcentienfis. Quod tamen monere locis in fingulis omifi, quia volumen Alberti nactus demum fum vtendum ab egregio Heynio, pofteaquam commentarios in Palladium fere abfolueram. Comparatio librorum Alberti de Vegetabilibus ex editione Lugdunenfi 1651. Tomi quinti Operum tantum mihi vtilitatis ad Palladium interpretandum et corrigendum attulit, vt multos etiam lectores melius in pofterum de eruditione viri et vfu librorum Alberti exiftimaturos effe fperem, qui commentarios meos tractauerint. Maluiffem antiquiores Alberti editiones comparare; fed Lugdunenfem folam potuit mihi Heynii mei benignitas fuppeditare.

Denique ex Editione Wernfdorfiana Carminis de Infitione inferta Volumini VI. *Poetarum latinorum minorum* quantum profecerim ipfae annotationes noftrae commonftrabunt.

In libris Palladii multo maior varietas fcripturae Codicum reperta eft quam in Catone, Varrone et Columella; quam diuerfitatem inde repetendam effe puto, quod multo frequentius et lectitatum et tranf- fcri-

ſcriptum fuit Palladii Compendium, quam exemplaria illa, vnde ſua expreſſerat Aemilianus. Vnusquiſque igitur ſcriptorum librorum multis in locis ſuas ſibi peculiares lectiones exhibet, etſi in reliquis cum optimo quoque conſentiens. Ita libri IV. tituli XIII. ſectionem 3. ſolus exhibet Codex a Waſſio inſpectus cum Iſidoro, et qui Iſidorum exſcripſit Vincentio. Idem hic Waſſius, vt hoc obiter addam, cum tribus libris ſcriptis Palladium comparauerat. Vide notam ad I. tit. 28. ſect. 2. Bene autem et feliciter accidit, vt ſcriptorum plerorumque exemplaria exſtent hodieque, ad quorum fidem exigenda erat lectio Palladii. Pauca enim a Catone et Varrone mutuatus, plurimum debet Columellae, quem tamen initio operis calumniari voluiſſe videtur. Quantum vero in Palladio interpretando et corrigendo Columellae auctoritati tribuendum eſt, tantum ipſe Palladius contra mutui Columellae libris corrigendis auxilii tulit. Primus hanc operam Critices in vtroque ſcriptore comparando et corrigendo egregie exſecutus eſt Pontedera, cuius exemplum non eſt vbique imitatus Geſnerus. Huius omnino minor in Palladio quam in reliquis ſcriptoribus diligentia conſpicitur. Sic inſigne ſupplementum ex Editionibus principibus ductum I. tit. 6. ſect. 17. omiſit, quod ex Columella tranſlatum docui et Palladio reſtitui, quanquam nullo Codicum recentiorum nec Creſcentio Vincentioue addicente. Quare ſupererant multa loca ex Columellae comparatione interpretanda et corrigenda. Quodſi vitii nihil inerat nec obſcuritatis orationi Palladii, breviter et ſimpliciter fontem indicaui, quem adeant lectores. Sunt tamen adhuc loca aliquot in Palladio, ex Columella quidem illa tranſlata, ſed vitioſa et lacunoſa, quibus redintegrandis nullus librorum ſcriptorum ſuffecit. Exemplum illuſtriſſimum omnium

omnium ponam locum ex libri II. tit. 3. ſect. 2. vbi ſolus Vincentius veſtigia lacunae ex Columella interpolandae ſeruauit aperta, additis verbis aliquot, quorum nullum eſt indicium ex reliquis Codicibus annotatum. Alia exempla reperies in libri III. titulo 9. annotata.

Praeter Columellam multa ex Vitruuio capita ad artem architectonicam ſpectantia Palladius tranſtulit, ſententia Vitruuii plerumque in verborum compendium contracta. Quibus in locis non ſolum ipſum Vitruuium, ſed Italum etiam eius Interpretem, Galiani, qui duobus Vaticanis libris ſcriptis vſus eſt, diligenter cum Plinio, qui Vitruuium, et cum Iſidoro Vincentioque, qui vtrumque exſcripſerunt, comparaui. Praeterea Anonymi Compendium Architecturae Vitruuianae, qui eadem fere cum Palladio capita ex Vitruuio tranſtulit, cum animaduerſionibus egregii Poleni in Exercitatione Vitruuiana altera proditis conſului, vnde tranſlatum reperies, ſi quid ad interpretationem Palladii pertinere mihi videbatur. Hiſpanicam Vitruuii interpretationem, quae librorum ſcriptorum multorum lectiones adiunctas habere dicitur, conſulere non potui. De Anonymi Compendio Architecturae Vitruuianae iterum paulo poſt dicetur.

Arbuſtorum hortenſiorumque cultum et diſciplinam multo diligentius atque accuratius quam Columella, oleam ſi exceperis, Palladius docuit, vel potius excerpſit ex libris Gargilii Martialis, de cuius aetate et ſcriptis quae conſtant inter viros doctos collecta reperies in Praefatione ad fragmentum de cura boum, quod ſub nomine Martialis ex Codice Corbeienſi Vegetio ſubiunctum legitur. Multa eius de cultu hortenſiorum praecepta leguntur etiam in libris Plinii, ſaepe iiſdem verbis tradita; ex quo ſuſpicari licet ipſum etiam Martialem antiquiore ali-

quo

quo ſcriptore, quem Plinius etiam exſcripſerit, vſum fuiſſe. Hanc igitur operis Palladiani partem praeſtantiſſimam omnium diligentiſſima cura atque interpretatione dignam cenſui; qua quidem in opera egregium mihi auxilium tulit cum Creſcentio et Vincentio Alberti librorum de Vegetabilibus comparatio. Quanquam ſunt adhuc multa in hortenſiorum diſciplina Palladiana, quae non intelligo, vel quorum auctoritatem indagare nondum potui.

Rationem pomorum ſeruandorum, vinorum condituras et oliuarum, varia denique diſciplinae hortenſiorum artificia multaſque Graecorum doctorum argutias tranſtulit ex Geoponicis, quae multo quidem auctiora atque integriora legerat Palladius, antequam ab inepto homine in illas verborum capitulorumque barbariem et anguſtias conciſa confunderentur, vbi raro hodie ſcriptorum nomina atque auctoritatem licet agnoſcere. Feci tamen, quod omiſſum nimis ſaepe dolebam a Geſnero, vt diligenter vbique graecam auctoritatem compararem. Adhibui etiam Codicem ſcriptum chartaceum Gudianum Bibliothecae Guelferbytanae, qui, quamvis non inutiliter aliis in Geoponicorum locis a me fuerit inſpectus, in Palladio tamen emendando parum me adiuuit.

Denique annotabo in Codice Vaticano numero 1286. ſignato, auctore Poleno in Exercitatione altera Vitruuiana p. 173. exſtare initio *Palladii Rutilii Tauri Aemiliani Opus Agriculturae*, ad cuius extremum, pagina 43. Codicis, leguntur haec: *Palladii Rutilii Tauri Aemiliani*, *Viri Illuſtris*, *Opus Agricolturae explicit. Incipit de Architectura, valde vtili Scientia.* Deinde ſequebatur Compendium Architecturae Vitruuianae a Vaſcoſano editum Pariſ. 1540. Ex quo coniicere aliquis poterat fuiſſe olim, qui Compendii iſtius auctorem Palladium eſſe cenſerent.

Acce-

Accedit, quod, eodem Poleno annotante, in codicis perantiqui Vaticani numero 1504. ſignati, qui Vitruuium cum eodem Compendio ſcriptum habet, dorſo inſcriptum eſt, quanquam manu recentiori: *Vitruuius et Palladius.* Verum egregius Polenus animaduertit auctorem Compendii ex Iſidoro, qui ſub finem ſeculi ſeptimi vixit, multa tranſtuliſſe, alia ex ipſo Palladio, pauca ex Vitruuio. Praeſtat igitur Petrum Diaconum auctorem Compendii habere, cui Vitruuium abbreuiatum tribuunt Chronicorum Caſinenſium Scriptores, quamuis nomen auctoris in nullo Codicum a Poleno comparatorum fuerit repertum. De auctoritate diſciplinae ex Palladio ductae dubitare me coëgit Caput 30. vbi malthae formulae variae traduntur, quorum pars in Palladii I. c. 41. exſtat, reliquae ex ſcriptore aliquo tranſlatae ſunt, quem hodie ignoramus. Sunt etiam alii loci Compendii, quos non recte Polenus a Palladio tranſlatos eſſe cenſuit.

Haec ipſa dum ſcripta cum Palladio Lipſiam tranſmittere cogitabam, ecce Vindobona benigne mihi humanitas doctiſſimi viri, *Weigelii*, Medicinae Doctoris Lipſienſis, cui Aetium graecum ex Codicum plurimorum fide editum atque redintegratum debebimus, ſpecimen ſubmittit variarum lectionum ex Codice chartaceo Bibliothecae Caeſareae numero 210. ſignato deſcriptum, cuius hic in Catalogo ſcripto edebatur titulus: *Palladii liber de arborum inſitione XVIII Epigrammatibus conſtans.* Inſertus legitur Volumini ſcripto in forma paginarum quarta a folio 183. vſque ad 186. Reliquorum librorum argumenta annotare omiſit amiciſſimus Weigelius, qui mox me lectoreſque meos varietate lectionis ex Codice Varronis et Columellae excerpta beabit. Ceterum Codex incipit a verſu 35. vnde ſuſpicor reliquos verſus cum Epiſtola ad Paſiphilum ſcripta

in

in vetere exemplo, vnde Codex fuit tranſſcriptus, locum ſuum ante proſaicos Palladii libros tenuiſſe exemplo libri Wratiſlauienſis de quo teſtatur Schwarzius ad initium Epiſtolae.

Non poſſum egregiae humanitatis et beneuolentiae *Io. Bern. Koeleri* Lubecenſis, antea in Vniuerſitate literaria Regiomontana Profeſſoris, de literis graecis latiniſque multis modis meriti, extremae huic Praefationi laudem non includere. Is vltro mihi ſuas in Palladii libros ruſticos annotationes obtulit, quas ea cum conditione accipere non dubitaui, vt quicquid vel vere vel veroſimiliter vel omnino ingenioſe annotatum, correctum vel coniectum reperiſſem in ſchedis viri doctiſſimi, id omne in Annotationes meas referrem et ſuo quamque loco animaduerſionem redderem, ne lector iterum varietate lectionis ex pluribus locis repetendae, vt factum in Geſneriana Editione ipſe antea queſtus eram, diſtraheretur magis atque obrueretur. Verum ipſarum ſchedarum partem tandem priorem excerptam in Commentarios potui referre; altera multo demum poſt tempore ad me perlata eſt, quam Palladio inſudare operae typothetae coeperant. Igitur reliquas viri docti annotationes cum Corrigendis et Addendis loco non ſatis honeſto poſt Commentarios collocare fui coactus. Cui dum hic publice gratias quas poſſum maximas ago, vtinam hoc ſimul votis meis aſſequi poſſim, vt benignior ſors amico ſubito et graui caſu a ſtatu ſuo deiecto arrideat, priſtinam animi tranquillitatem reddat eiuſque eruditionem iterum eo in loco collocet, vbi a pluribus conſpici et meritis praemiis condecorari poſſit!

Scrib. a. d. III. Calendas Martias MDCCXCV.

PALLA-

PALLADII RVTILII TAVRI AEMILIANI

DE

RE RVSTICA

LIBRI XIV. ETC.

CAPITA
REI RVSTICAE
EX RHEGIENSI EDITIONE
ANNI CIↃ CCCC LXXXII

(Cum varietate ex Brusch. excerpta et lunulis inclusa. Erfurt. Codicem plane consentire cum lectione vulgari, annotauit Ernesti.)

PALLADII RVTILII TAVRI AEMILIANI

TITVLI LIBRI I.

Ex membranis MSS.

Tituli mensis Ianuarii.

Tituli menſis Februarii.

16 De

Tituli menſis Martii.

Tituli mensis Iunii.

Tituli mensis Iulii.

Tituli mensis Augusti.

6 De

Tituli menfis Nouembris.

Tituli menſis Decembris.

TITVLI LIBRI XIV.
(Om. Br. et Ald.)

De inſitione, ex impreſſis libris.

PALLADII RVTILII TAVRI AEMILIANI VIRI ILLVSTRIS, DE RE RVSTICA

LIBER I.

TIT. I.

Pars est prima prudentiae, ipsam, cui praecepturus sis [a], aestimare personam. Neque enim formator agricolae debet artibus et eloquentia rhetores aemulari [b], quod [c] a plerisque factum est: qui dum diserte loquuntur rusticis, hoc assequuntur [d], vt eorum doctrina nec a peritissimis [e] possit intelligi. Sed nos recidamus praefationis moram, ne, quos reprehendimus, imitemur. Dicendum autem [f] nobis est (si diuina fauerint) de omni 2 agricultura et pascuis et aedificiis rusticis, secundum fabricandi magistros, et [g] aquae inuentionibus, et omni genere eorum, quae vel facere vel nutrire oportet agricolam

VARIETAS LECTIONIS.

Palladii Rutuli, Codex Barthii, quem vide ad Rutilii I. 208. Codex Erf. *Rutili. Pallady Rutuly Tauri Aimiliani Viri Inlustris Opus Agriculturae Incipit Feliciter* Codex Lugd. Batav. teste I. Fr. Gronovio. *P. Rutili T. Aem. V. Illustris* etc. Cantabr. teste Abr. Gronovio.

Tit. I. a. *es* P. Lugd. Erf. Vincentius S. Doctr. VI. 54.

b. *imitari* Vinc.

c. *quod plerique fecere* Iuntt.

d. Ita ex Vinc. scripsi pro *rusticis, assecuti sunt.*

e. ita recte Vinc. Vulgo *disertissimis.* Iuntt. addunt *quidem vt nec a disertioribus possit int. eorum disciplina* Cantabr.

f. *a nobis* Lugd. *est* om. E.

g. vulgatum *eorumque* ex Cod. Lugd. correxit cum H. Iunio Epist. 201. p. 378. et ex Basileensi Barthii Adv. 37. 3. Gesner.

colam ratione voluptatis et fructus [h], ſuis tamen temporibus per vniuerſa diſtinctis [i]. Sane in primis [k] hoc ſeruare conſtitui, vt eo menſe quo ponenda ſunt ſingula cum ſua omni exequar diſciplina.

II. Primo igitur eligendi et bene [a] colendi agri ratio, quatuor rebus conſtat, aëre, aqua, terra, induſtria. Ex his tria naturalia; vnum facultatis et voluntatis [b]. Naturae eſt quod in primis ſpectare [c] oportet, vt eis locis quae colere deſtinabis, aër ſit ſalutaris [d] et clemens, aqua ſalubris et facilis, vel ibi naſcens, vel [e] adducta, vel imbre collecta: terra vero foecunda et ſitu commoda.

III. Aëris igitur ſalubritatem declarant, loca ab infimis vallibus libera, et nebularum noctibus abſoluta, et habitatorum [a] conſiderata corpuſcula [b], ſi eis [c] color ſanus [d], capitis firma ſinceritas, inoffenſum lumen oculorum, purus auditus, et [e] ſi fauces commeatum liquidae vocis exercent [f]. Hoc genere [g] benignitas aëris approbatur. His [h] autem contraria noxium caeli illius ſpiritum confitentur [i].

IV. Aquae vero ſalubritas ſic agnoſcitur [a]. Primum ne a lacunis aut a [b] palude ducatur [c]: ne de metallis

h. *vſufructus* I. B. R. *vſuſfructus* Br. A. Iunt. G.
i. punctum om. A. Iunt. G.
k. *pomis* I. B. Br. R. Cantab. et Leid. inepte probante H. Iunio.
Tit. II. a. *bene* deeſt Br.
b. *eſt* add. E. I. B. Br. R. *voluptati* Cant. a ſec. manu.
c. *ſpectari* Lugd. *natura* Leid.
d. *ſalubris* P. *naturalis* E.
e. *aliunde* inſ. a recent. manu Lugd.
Tit. III. a. *habitantium* Creſc. recte primo et antiq.
b. *corpora* Cr. editiones tres.
c. *ſi ei* I. B. R. *ſi enim* Pol. *ſi enim eis* Cr.
d. *ſanus ineſt* Cr.
e. *et ſi* om. I. B. Br. R. Lugd. Erf. V. *et* om. Creſc. editiones tres.
f. *exercentes* Vinc. *emittunt* P. *emittant* Cr. Louan. *admittant* antiqua mea, et princ. *exercent* Baſileenſis.
g. *His ſignis — comprobatur* Cr.
h. *contraria vero* omiſſo *his* Cr.
i. *His — confit.* omitt. Erford.
Tit. IV. a. *cognoſcitur* Lugd. *agnoſcatur* Vinc. Duac.
b. *a* om. I. B. Br. R. I. I. Vinc. Erf. Lugd.
c. *deducatur* P.

lis originem ſumat; ſed ſit perſpicui coloris, neque vllo aut [d] ſapore aut odore vitietur, nullus illi [e] limus inſidat [f], frigus tepore [g] ſuo mulceat, aeſtatis incendia [h] frigore moderetur. Sed quia ſolet his omnibus ad ſpeciem [i] cuſtoditis occultiorem noxam tectior [k] ſeruare natura, ipſam [l] quoque ex incolarum ſalubritate noſcamus [m]. ſi fauces bibentium purae ſunt [n], ſi ſaluo [o] capite [p], in pulmonibus ac [q] thorace aut nulla eſt aut rara cauſatio. nam plerumque has noxas corporis ad inferiorem partem, quae ſupra ſunt corrupta demittunt: ſed ſi [r] vitiato capite ad pulmones [s] vel ſtomachum morbi cauſa decurrat tunc culpandus aër potius inuenitur. Deinde ſi venter aut viſcera vel [t] latera vel renes nullo dolore aut inflatione vexantur [v]; ſi vitia nulla veſicae ſunt [x]. Haec [y] atque his ſimilia ſi apud incolas pro maiori parte conſtare videris [z], nec de aëre aliquid nec de fontibus ſuſpiceris.

V. In terris vero quaerenda [a] foecunditas: ne alba et nuda ſit gleba, ne macer ſabulo ſine admiſtione terreni [b], ne creta ſola [c], ne arenae ſqualentes, ne ieiuna glarea, ne auroſi [d] pulueris lapidoſa macies, ne ſalſa vel amara,

d. *aut* omittit, deinde *vel odore* Vinc.
e. *ibi* I. B. Br. R. E. *ei* Vinc.
f. *inſideat* Erf. Vinc.
g. *tempore* I. B. Br. R. P. Creſc. Vinc. *tepore tempore* Cantabr.
h. *ſuo frigore* Pol. Cant. *rigore* habet. *ſuo rigore* Erf. Iunt. *frigore* om. I. B. Br. R. et Vinc. bis.
i. *ſpecimen* Lugd. et Aſc. *Solet autem quandoque occult.* Cr.
k. *tectorum aquarum inferre* Creſc. Louan. ſed noſtrae duae editiones habent: *tectior inferre aquarum natura.* Vinc. Br. *rectior.*
l. *Ideoque ipſas* Cr.
m. *cognoſcimus* Erf.
n. *ſint* Cr.
o. *ſi ſaluum caput* Cr. vbi Baſ. habet ſola *ſanum.*
p. *ſi in* Cr. editt. tres.
q. *aut* Lugd. Cr.
r. *ſed ut* I. B. Br. R. *aut vt* Erf. vulgo *vt vitiato.*
s. *pulmonem* I. B. R.
t. *aut latera ſiue renes* Cr.
v. *vexentur* ante Commel. ſed *vexantur* etiam Lugd. et Cr.
x. *ſint* Cr.
y. *Haec et ſimilia* P. Cr. *haec atque ſimilia* Erf. Lugd.
z. *videbis* Cr.
Tit. V. a. *eſt* add. Cant. deinceps *aut nuda* Erf.
b. *terrena* a manu ſec. Erf. *terre* Cant. *macrum ſabulum* Vinc.
c. *ne cr. ſ.* om. E.
d. *arenoſi* Cr. editt. tres et recentior manus in Lugd. et Cant. *aut auroſi* Er.

amara; ne [e] vliginosa terra; ne tofus [f] arenosus atque ieiunus, ne vallis nimis opaca et solida [g]: sed gleba putris et fere nigra, et ad tegendam se graminis sui crate [h] sufficiens; aut misti coloris, quae etsi rara sit, tamen 2 pinguis [i] soli adiunctione glutinetur. Quae [k] protulerit nec scabra sint nec [l] retorrida [m], nec succi naturalis egentia [n]. Ferat [o], quod frumentis dandis vtile signum est, ebulum, iuncum [p], calamum, gramen, trifolium non macrum, rubos pingues, pruna siluestria [q]. Color tamen [r] non magnopere [s] quaerendus est, sed pinguedo 3 atque dulcedo. Pinguem sic agnoscis [t]: Glebam parvulam [v] dulci aqua cum spargis [x] et subigis [y], si glutinosa est et adhaeret, constat illi inesse [z] pinguedinem. Item scrobe effossa et repleta, si superauerit terra, pinguis est: si defuerit, exilis: si conuenerit aequata, mediocris. Dulcedo autem cognoscitur, si ex ea parte agri quae magis displicet [a], glebam fictili vase dulci aqua made-4 factam iudicio saporis explores [b]. Vineis quoque vtilem [c] per

e. *vel* Vinc. Duac.

f. *mons* Cr. Basil. sed antiqua mea princ. et Lou. totus.

g. *squalida* Cr. editt. quatuor et recens manus in Lugd. *sed sit gleba* Cr. *sed solida sit gleba* Vinc. sed alibi *sit gleba.*

h. *raritate* E. *sinceritate* Vinc. sed alibi recte! *tegendum* Cr.

i. *et cretosi* addit Cr.

k. *At quae* Vinc. Duac.

l. *nec* om. P. paulo antea *nec sera* a sec. manu Cant.

m. *retorta* I. B. Br. R. Cr. *torrida* Vinc. bis.

n. *egentia ferat. Quod* ante Commel. *ferat* om. Pol. *feratque* Vinc. Duac.

o. *egentia. Verum quoniam alia terra dandis frumentis vtilis est, quae naturaliter conuenit, et alia magis vineis amica est, sciendum est autem* (antiqua mea *tamen*) *quod frumentis dandis vtilis est, quae naturaliter* et *sua sponte producit* etc. Cresc.

p. *multum* Vinc. *iuncum gramen pingue, trifol. cal.* Cr. omissis *non macrum.*

q. *lappas, farfana, maluas* add. Cr. vbi Basil. omisit *farfana.*

r. *tamen terrae* Cr. *namque* I. I- G.

s. *magno tempore desideretur* Cr. *magno opere* Lou.

t. *cognosci terram* Cr. *agnoscas* Vinc. Duac.

v. *parum* P. et Cr. *paruam* Vinc.

x. *conspargis* I. B. R. P. Leid. *conspergis* I. I- G. Erf. Cr. *adsperges* Vinc. alibi *conspargis.*

y. *subigas* Vinc. Duac.

z. *ibi esse* Cr.

a. *si eiusdem qualitatis totus ager videtur* add. Cr.

b. *explorabis* Vinc.

c. *vtilem terram* Lugd. a recenti manu. *vtile solum* Vinc. vbi Duac. *vtilia,*

per haec ſigna cognoſces[d]: ſi coloris[e] et corporis rari aliquatenus atque reſoluti[f] eſt; ſi[g] virgulta, quae protulit[h], leuia, nitida, procera[i], foecunda ſunt, vt piros[k] ſilueſtres, prunos, rubos[l], caeteraque huiuſmodi, neque intorta[m], neque ſterilia[n], neque macra exilitate[o] languentia. Situs vero terrarum neque[p] planus, vt 5 ſtagnet; neque praeruptus, vt defluat; neque obrutus[q], vt in imum[r] deiecta[s] valle ſubſidat; neque arduus, vt tempeſtates immodice[t] ſentiat et calores: ſed ex his omnibus vtilis ſemper eſt[v] aequata mediocritas[x], et vel campus apertior[y], et humorem pluuium[z] cliuo fallente[a] ſubducens; vel collis molliter per latera inclinata deductus; vel vallis cum quadam moderatione et aëris laxitate[b] ſubmiſſa; vel mons alterius culminis[c] defenſus obiectu, et a moleſtioribus ventis liber auxilio[d] aliquo, vel ſublimis, aſper, ſed nemoroſus et herbidus[e].

Sed

d. *cognoſcis* Erf.

e. *ſi corporis aliquatenus rari atque reſolutum eſt* Cr. II. 25. vbi Lou. *reſoluti*. idem IV. 6. habet *vtilem vineis terram* — et reliqua vt vulgo leguntur: *coloris nigri et corporis* Vinc.

f. *ſoluti* Vinc. Duac.

g. *ſi* om. Cr. bis.

h. *profert* Vinc. *profert lini nitida* Creſc. II. 25. vbi Lou. *nitida lenia viridia proccra lenia* Vinc. *laeuia* Iuntt.

i. *procera* om. Vinc. Duac. *pr.* et Cr. IV. 6.

k. *pirus ſilueſtris, prunus, rubus* Cr. bis et Pol. *piros, ſilv. pr.* Erf.

l. *tubes* i. e. tuberes Vinc.

m. *torta* Vinc. ſed alibi recte. *habeat* addit Vinc. Duac.

n. *debilia* Cr. editt. tres II. 25. ſed idem IV. 6. *ſterilia* habet. Deinceps *neque ſcabioſa* addit Cr. IV. 6.

o. *ſterilitate* Vinc. ſed alibi recte.

p. *Situs t. non ſit adeo pl.* Creſc. II. 26.

q. *obruptus* Vinc.

r. *vt ima valle ſubſidat* Cod. Barth. 38. 10. et Cantabr. *ſubſideat* Erf. et Vinc. *in vno* Vinc. ſed alibi *in ima* habet.

s. *directa* Cr. *delecta* — *ſubſideat* Lou.

t. *immodicas* Vinc. *ſentiant* Cr. Lou.

v. *et* P. Cr. Cant. *adaequata* Cr. Louan. *eſt exaequata* Erf.

x. *requiratur* add. Cr. editt. tres. et deinceps pergit: *videlicet vt campus.*

y. *ſit et hum. pluuiarum* Cr.

z. *plurimum* Vinc. Duac. et Cr. Lou.

a. *valle* Vinc. *fallante* Cr. antiqua mea.

b. *claritate* Cr. ſed recte Lou.

c. *cuminis* Br. *cacuminis* Cr. vbi Baſil. *defenſus et liber a mol. ventis aliquo auxilio vel ſubl.* ſed antiqua mea rectius: *def. obiecta et moleſtationibus ventis aliquo liberi auxilio.* plane et recte Louan.

d. *quolibet exilio, nec vel ſubl. vel aſper* Erf.

e. *herdus* I. B. R.

6 Sed cum ſint genera terrarum plurima, vt [f] pinguis aut macra, ſpiſſa vel rara, ſicca vel humida [g], et ex his pleraque vitioſa, tamen propter ſeminum [h] differentiam ſaepe neceſſaria [i], maxime [k], ſicut ſupra dixi, eligendus eſt pinguis ac reſolutus ager, qui minimum laborem poſcit [l], et fructum maximum reddit. Secundi meriti eſt ſpiſſus [m], qui labore quidem maximo [n], tamen ad vota reſpondet. Illud vero deterrimum genus eſt, quod erit ſiccum ſimul [o] et ſpiſſum, et macrum vel frigidum: qui ager peſtiferi more fugiendus eſt.

VI. Sed vbi haec [a], quae naturalia ſunt, neque humana ope curari poſſunt, diligentius aeſtimaueris, exſequi te conuenit partem, quae reſtat induſtriae: cuius haec erit cura vel [b] maxima, vt has, quas ſubieci, ex omni opere ruſtico in primis debeas tenere ſententias. Praeſentia domini prouectus eſt agri. Color terrae non magnopere deſideretur, quia bonitatis [c] incertus eſt au-
2 ctor. Genera omnium ſurculorum vel frugum praeclara ſed terris tuis experta committe. in nouo enim genere ſeminum ante experimentum non eſt ſpes tota ponenda. Locis humidis ſemina citius quam ſiccis degenerant: quare ſubinde ſuccurrat electio. Ferrarii, lignarii, doliorum cuparumque factores neceſſario habendi ſunt, ne a labore ſolenni [d] ruſticos cauſa deſiderandae vrbis auertat. Locis frigidis a Meridie vineta ponan-

f. *alt* omiſſo *pinguis autem et macra et ſp.* Cr. II. 25.

g. *lapidoſa vel non lapidoſa, montuoſa vel plana* add. Cr.

h. et *plantarum* add. Cr.

i. Ita ex Cr. Pontedera correxit. Vulgo *neceſſariam maxime, ſicut* etc.

k. *maxime tamen et abſolute el. eſt p. et reſ. ager vbicunque ſitus, quia hic* Cr. II. 25.

l. *petit* I. B. Br. R. Lugd. Cr. editt. tres. Vinc. et ante *fruct.* om. Lugd. Erf. *fructumque* Vinc. Duac.

m. *et pinguis* addit Cr. II. 25. *ager ſpiſſus eſt* Vinc. Duac.

n. *maxime ad vota* Vinc. Duac. *quia licet laborem maximum petat, tamen* Cr. II. 25.

o. *ſimul* om. Cr. habet Louan. ibid. *macrum et frig.* pergens.

Tit. VI. a. *haec* om. E. deinde *aeſtimaris* Cant.

b. *vel* om. E.

c. *bonitatis* om. P. *benignitatis* E. deinceps *nouo autem* Creſc. Lou. poſtea *neceſſario habeligendi* Cant.

d. *ſolemni* Br. Lugd.

ponantur; calidis, a Septentrione; temperatis, ab Oriente, vel, ſi neceſſe ſit, ab [e] Occidente. Opera- 3 rum ratio vnum modum tenere non poteſt in tanta diverſitate terrarum: et ideo [f] ſoli et prouinciae conſuetudo facile oſtendet [g], qui [h] numerus [i] vnamquamque rem faciat ſiue in ſurculis ſiue in omni genere ſatorum. Quae florent, conſtat non eſſe tangenda. Bene eligi ſerenda non poſſunt, niſi hoc officium prius electus [k] aſſumat. In rebus agreſtibus maxime officia iuuenum congruunt, imperia ſeniorum. In vitibus putandis tria 4 conſideranda ſunt, fructuum ſpes, ſucceſſura materies, locus qui ſeruet ac reuocet. Vitem ſi maturius putes, plura ſarmenta: ſi ſerius, fructus plurimos conſequeris. De locis deterrimis ſicut arbores ita vites [l] conuenit ad meliora transferre. Poſt bonam vindemiam ſtrictius, poſt exiguam latius [m] puta. In omni opere inſerendi, putandi ac recidendi duris et acutis vtere ferramentis. In vite vel arbore quae facienda ſunt, perage ante apertionem floris et gemmae. In [n] vineis aratro praetermiſſa foſſor emendet. Locis calidis, ſiccis, apricis pampinandum non eſt, cum magis vitis optet [o] operiri. Et vbi vineas Vulturnus exurit aut flatus aliquis regioni [p] inimicus, vitem tegamus ſtraminibus vel aliunde quaeſitis. Ramus laetus [q], viridis et ſterilis in media olea 5 abſcindendus eſt, velut totius arboris inimicus. Sterilitas

e. *ab* ex Erf. addidi. *fuerit Occid.* Cant. deinde *operum* Vinc. Duac. VI. 43.

f. Pro *ideo* alia vox ſed inducta, vt legi non poſſit, in Lugd.

g. *oſtendit* A. Iunt. G. *conſ. conſideranda eſt ſiue in ſurcul. et.* Vinc.

h. *quis* P. I. B. Br. R.

i. *modus* I. B. Br. R.

k. Vulgo *eligens* legitur. *electus* MS. apud Barth. 38. 10. Lugd. *lectus* E.

l. *hominis* I. B. R. Lugd. *homines* Vinc. Br. Cant.

m. *largius* Lugd. Erf. Cr. Vinc.

n. *Quae inuenies ar.* P. ſed Cantabr. poſt *vineis* addit *quae inueniet.*

o. *oportet* I. B. R. Erf. *vites oportet* Br. *oporteat* Cantab. deinde *vt vineas* Cant.

p. Ita ex Lugd. pro *regionis* dedit Geſner. omittit Cantabr.

q. *lentus* E. deinde *abſcidendus* Leid. Cant.

tas et peſtilentia aequo modo fugiendae [r] ſunt, vel ſi ſecum vtraeque non fuerint [s]. In paſtinato ſolo inter nouellas vites omnino nihil eſt conferendum. Graeci iubent, exceptis caulibus, tertio anno quae libebit, iniungere [t]. Omnia legumina Graecis auctoribus ſeri iubentur in ſicca terra: faba tantummodo [v] in humida 6 debet [x] ſpargi [y]. Domino vel colono confinia poſſidenti qui fundum vel agrum ſuum locat, damnis ſuis ac litibus ſtudet. In agro periclitantur interiora, niſi colantur extrema [z]. Omne triticum in [a] ſolo vliginoſo poſt tertiam ſationem in genus ſiliginis [b] commutatur. Tria [c] 7 mala aeque [d] nocent, ſterilitas, morbus, vicinus [e]. Qui terram ſterilem vineis occupat, et laboribus [f] ſuis et ſumtibus eſt inimicus [g]. Campi largius vinum, colles nobilius ferunt. Aquilo [h] vites ſibi obiectas foecundat, Auſter [i] nobilitat. Ita in arbitrio noſtro [k] eſt, [vtrum [l]] plus habeamus, an melius. Neceſſitas feriis caret. Quamuis temperatis agris ſerendum ſit, tamen ſi ſiccitas longa eſt, ſemina occata [m] tutius [n] in agris, quam in [o] horreis ſeruabuntur. Viae [p] malitia aeque [q] et vo-8 luptati [r] et vtilitati aduerſa eſt. Qui agrum [s] colit, grauem tributis [t] creditorem patitur, cui ſine ſpe abſolutio-... nis

r. *fugienda* I. B. Br. R.

s. *vel — fuerint* addidi ex P. Lugd. Codice Barthii, et Baſileenſis Academ. teſte Barthio, probante Gronouio Obſerv.v. II. 16. Conſenrit Cantabr.

t. *adiungere* Vinc.

v. *tamen* Cr.

x. *terra iubetur* P.

y. *aſpergi* Cant. Lugd. Vinc. VI. 58.

z. *exteriora* Erf.

a. *in* om. Erf. Vinc. I. B. Br. R. Lugd. Cr. II. 19. Cant.

b. *ſaliginis* I. B. R. Br. deinde *commutatur — ſumptibus* Br.

c. *vero* add. Vinc.

d. *in bis* Vinc. *tria m. ſunt quae noc.* Erf.

e. *vitium* Vinc. bis.

f. *lateribus* Lugd.

g. *iniquus* Erf.

h. *Aquilo tamen v. ſ. ſubiectas* Cr. IV. 5.

i. *vero* add. Cr.

k. *noſtro* om. P. E. Cant.

l. *vtrum* om. I. B. Br. R. Lugd. Erf. Vinc. Cr. Cant. *Ideoque in arb. de vino* Cr.

m. *locata* Ald. Iunt. St. Creſc. Lou. *iacta*.

n. *potius* Vinc. bis. In Cantabr. *citius* ſuprafcr. *non minus* Creſc. Louan.

o. *in* om. Vinc.

p. *Viae* om. P.

q. *a quae vol.* Pol. *malitiaeque* Cantabr.

r. *voluptatis et vtilitatis* Cr. I. B. R. Br.

s. *agrum* om. B. R.

t. *tributi* Lugd.

nis aſtrictus [v] eſt. Qui arando crudum ſolum inter ſulcos relinquit, ſuis fructibus derogat, terrae vbertatem [x] infamat. Foecundior eſt culta exiguitas, quam magnitudo neglecta. Nigras vites omnino repudies, niſi in 9 prouinciis, et [y] eius generis quo acinaticium [z] fieri conſueuit. Longius adminiculum vitis incrementa producit. Teneram et viridem vitem ferri acie ne recidas. Omnis inciſura ſarmenti auertatur a gemma, ne eam ſtilla, quae fluere conſueuit, extinguat. Pro macie vel ſoliditate vitium nutrienda ſarmenta putator iniungat. Terra profunda (quod Graeci aſſerunt) oleae grandes arbores efficit, fructus minores et aquatos ac ſeros, magiſque amurcae proximos. Aër oleas tepidus iuuat, et ventis [a] mediocribus ſine vi et horrore perflabilis. Vitis 10 quae ad iugum colitur, per aetates [b] ad hoc perducenda eſt, vt locis moleſtioribus quatuor pedibus a terra [c], placidioribus vero ſeptem ſummitas eius inſurgat. Hortus qui caelo clementi ſubiacet, et fontano humore percurritur, prope eſt vt [d] liber ſit, et nullam ſerendi diſciplinam requirat. Subligatio acerbis vuis facienda eſt, quando excutiendi aut rumpendi acini nulla formido eſt. Ligatura in vitibus locum debet mutare, ne vnum 11 ſemper aſſiduitas conterat vinculorum. Foſſorem ſi apertus vitis oculus viderit, caecabitur ſpes magna vindemiae: et [e] ideo, dum eſt clauſus fodietur [f]. Terrae altitudinem cum foecunditate, ſi ad frumenta, duobus pedibus explora: quatuor vero, ſi ad arbuſta vel vites. Vitis nouella vt facile incrementum dilecta [g] conſequitur; ita interitum celerem [h], ſi negligatur, incurrit.

v. *obſtrictus* Erf. Leid. Cantabr.
x. *vber* Erf. *et terrae vber* Vinc. bis.
y. *in quibus eius* A. Iunt. G. *et* om. Erf.
z. *acinaticum* Barth. *acinacium* Erf. et Lugd. eraſa ſyllaba *ti.* deinde *amminiculum* Br.
a. *ventus mediocris* A. Iunt. G. deinde *ad hoc producenda* Br.
b. *aetatem* A. Iunt. G.
c. *a terra* om. F.
d. *vt* om. I. B. Br. R
e. *et* om. Br. Erf. deinde *clauſa* I. B. Br. R. Leid.
f. *fodiatur* A. Iunt. G. Erf.
g. Ita etiam Lugd. *culta* A. Iunt. G.
h. *facilem vel celerem* Erf. deinde *aſſumptione* Br.

12 Modum tene aeſtimatis facultatibus tuis in aſſumtione culturae, ne ſuperatis viribus, excedente menſura, turpiter deſeras, quod arroganter aſſumis. Semina pluſquam annicula eſſe non debent, ne vetuſtate corrupta non prodeant. Frumentum collis [quidem[i]] grano robuſtius ſed menſurae minus refundet. Omnia quae ſeruntur, creſcente luna et diebus tepidis ſunt ſerenda.
13 nam tepor euocat[k], frigus includit. Si tibi ager eſt ſiluis inutilibus tectus, ita eum diuide, vt loca pinguia puras reddas nouales; loca ſterilia ſiluis tecta eſſe patiaris; quia[l] illa naturali vbertate reſpondent, haec beneficio laetantur incendii. Sed ſic vrenda diſtingues, vt ad incenſum agrum poſt quinquennium reuertaris: ita efficies, vt aequaliter vel ſterilis gleba cum foecundita-
14 te[m] contendat. Graeci iubent oliuam, cum plantatur et legitur, a mundis[n] pueris atque virginibus operandum[o]: credo recordati arbori huic eſſe praeſulem Caſtitatem. Nomina frumentorum ſuperfluum eſt praecipere, quae aut loco ſubinde aut aetate mutantur. Hoc ſatis eſt, vt eligamus praecipua in ea regione quam colimus, vel exploremus aduecta. Lupinus et vicia pabularis, ſi virides ſuccidantur, et ſtatim ſupra ſectas eorum radices aretur, ſtercoris ſimilitudine agros foecundant: quae ſi exaruerint[p] ante quam proſcindas, in his terrae
15 ſuccus aufertur[q]. Ager aquoſus plus ſtercoris quaerit; ſiccus minus. Calidis, maritimis, ſiccis, apricis, campeſtribus locis omne opus vinearum maturius inchoetur[r]; frigidis, mediterraneis humidis, opacis, montanis

i. *quidem* om. I. B. Br. R. *fr. cum colligitur rob.* Creſc. ſed vulgata eſt in Louan. deinceps *reſpondet* Creſc. III. 7.

k. *vocat* I. B. Br. R. *reuocat* E. deinde *nonalles* Br.

l. *qui* Br.

m. Ita pro *foecunda* I. B. Br. R. Lugd. Erf. Vinc. bis.

n. *nudis* Br.

o. *operandam* corrigit Barth. ad Statii T. II. p. 654. deinde *recordari* I. B. Br. R. *recordate* Erf. poſtea *praecipue* Creſc. recte tamen Lou. abhinc *exprobemus* Creſc. *probemus* Baſil.

p. *ex ſe aruerint* I. B. R. Br. Barth. Lugd. Vinc. deinde *proſcindantur* Erf.

q. *auferetur* Erf. *ex his* Vinc.

r. *inchoatur* Erf. *incoletur* Br.

tis locis tardius: quod non ſolum de menſibus aut diebus dixerim, ſed etiam [s] de horis operandi. Omne opus ruſticum, cum fieri praecipitur, neque cito eſt, ſi ante quindecim dies; neque tarde, ſi poſt quindecim fiat. Frumenta omnia maxime laetantur patenti campo et ſoluto, et ad ſolem recliui [t]. Spiſſa et cretoſa et humida terra bene far [v] et triticum nutrit. ordeum agro [x] ſoluto delectatur et ſicco: nam ſi [y] in lutoſo [z] ſpargatur [a], moritur [b]. Trimeſtris [c] ſatio locis frigidis [et [d]] niuoſis conuenit, vbi qualitas aeſtatis humecta eſt; caeteris raro [e] reſpondet euentu. Semen trimeſtre locis tepidis melius reſpondebit, ſi ſeratur autumno: ſi neceſſitas coget [f] in [g] ſalſa terra aliquid operari [h], extremo autumno plantanda eſt vel conſerenda, vt malitia eius hibernis imbribus eluatur [i]. Aliquid etiam terrae dulcis vel arenae fluuialis [k] ſubiiciendum eſt, ſi illi virgulta committimus. Seminarium mediocri terra [l] inſtituere debemus, vt ad meliorem, quae ſata fuerint, transferantur. Lapides qui ſuperſunt [m], hieme rigent, aeſtate ferueſcunt: idcirco ſatis arbuſtis et vitibus nocent; quae tamen latentia proſunt in terris calidis et ſiccis dummodo eis terra ſuperſit [n]. Terra, quae circa arbores inouetur, ita eſt vicibus permutanda, vt ei quae in ſummo fuerat [o], ima ſuccedat. In laetandis [p] arboribus cra-

16 17 18

s. *etiam de* om. I. B. R. Br. Lugd. Erf. Incluſit Commel. et Geſner.

t. *reclini* Lugd. *reclino* Erf. Vinc.

v. *farrem* Barth.

x. *agro* om. I. B. R. Br. Lugd. Erf. Vinc.

y. *ſi* om. A. Iunt. G.

z. *agro* addit Lugd. Erf. I. B. R.

a. *ſparſum* A. Iunt. G.

b. *morietur* I. B. R. Br. Lugd. Vinc. bis. *immoritur* Erf.

c. *trimenſtris* Lugd.

d. *et* om. I. B. R. Br. Lugd. Erf. *Pinnoſis* Vinc.

e. *ratio* Vinc. VI. 58.

f. *coget et de ſalſa terra ſperari aliquid, poſt autumnum* Lugd. *cogit* E.

g. *de* I. B. Br. R. Erf. Vinc.

h. *ſperari poſt autumnum* I. B. R. Barth. Erf. Vinc. niſi quod Duacenſis editio *ſperare* habet. *ſperari aliqnid: poſt auct.* Br.

i. *elauetur* Vinc. *vberius eleuetur* Creſc. ſed vulgata eſt in Louan.

k. *fluuialis* om. G. Gr. St. *fluuiatilis* Vinc.

l. *terrae* E.

m. *inſuper ſunt* A. Iunt. G.

n. Verba *quae tamen — ſuperſit* addidi ex I. B. R. Br. vbi tamen legitur: *quid enim latenti — terra ſubſit.*

o. *fuerit* F.

p. *lataminandis* Erf.

crates faciemus, terram prius trunco admouentes, et mox laetamen; vt fic opus natura[q] beneficii alternante cumuletur. Agri praefulem non ex dilectis, [et][r] temere [educatis] feruulis ponas; quia fiducia[s] praeteriti amoris impunitatem culpae praefentis expectat.

VII. In eligendo agro vel emendo confiderare debebis[a], ne bonum naturalis foecunditatis[b] colentium deprauauerit inertia, et in[c] degeneres furculos vber foli feracis expenderit: quod quamuis emendari poffit infitione meliorum, tamen harum rerum fine culpa melior vfus eft, quam cum fpe corrigendi ferus euentus[d]. In feminibus ergo frumentorum praefens emendatio
2 poterit[e] effe. In vineis maxime confiderandum atque vitandum eft, quod plerique fecerunt ftudendo famae tantum et latitudini paftinorum[f], femina vitium ftatuentes vel fterilia vel faporis indigni: quod grandi tibi labore conftabit vt corrigas, fi agrum compares vitiis[g]
3 talibus occupatum. Pofitio ipfius agri, qui[h] eligendus eft, ea fit. In frigidis prouinciis Orienti[i], aut Meridiano lateri ager effe debet oppofitus, ne alicuius magni montis obiectu his duabus partibus exclufus[k] algore rigefcat; aut per partem feptentrionis remoto[l], aut per Occidentis in vefperam fole dilato[m]. In calidis vero prouinciis, pars potius[n] Septentrionis optanda eft, quae et vtilitati et voluptati et faluti aequa bonitate refpondeat.

q. *naturae beneficio* poft I. B. Br. R. excepta Gefn. *beneficiis* Erf.

r. inclufa a Commel. et Gefn. omittit etiam Lugd. et item *educatis* om. Erf. *dilectis temere feruulis* Cod. Barthii 38. 10.

s. *fiduciam p. a. ad impunitatem* I. B. Br. R. Leid.

Tit. VII. a. *cauendum eft* Vinc.

b. *bonitatis et foecunditatis* Vinc.

c. *indegeneres* iunctim I. B. R. *Inde generes* Lugd. Vinc.

d. *inuentus* Vinc.

e. *poteft* Lugd. Erf.

f. *paftinatorum* Lugd.

g. *vitibus* Erf. fed in litura.

h. *agri eligendi ea fit* Vinc. *eft, fi fit in frig.* Cr. fed antiqua: *ea fi fit oriendo vel meridiano. ea fi fit orienti aut meridiano* Louan.

i. *orientali vel meridionali* Crefc. *et merid.* Vinc.

k. Ita ex Crefc. correxi vulgatum *exclufis*. Idem Cr. *rigeat.*

l. *fole remoto* Vinc.

m. *penitus fterilefcat* addit Vincent. VI. 45.

n. *totius* Vinc. Duac.

deat. Si vicinus eſt fluuius, vbi ſtatuimus fabricae [o] ſedem parare, eius debemus explorare naturam, quia plerumque quod exhalat [p], inimicum eſt, a quo, ſi talis ſit, conueniet refugere conditorem. Palus tamen omni modo [q] vitanda eſt, praecipue quae ab Auſtro [r] eſt vel Occidente, et ſiccari conſueuit aeſtate, propter peſtilentiam vel animalia inimica, quae generat.

VIII. Aedificium pro agri merito et pro fortuna domini oportet inſtitui: quod plerumque immodice ſumtum [a], difficilius eſt ſuſtinere quam condere. Ita igitur aeſtimanda [b] eſt eius magnitudo, vt ſi aliquis caſus incurrerit, ex agro, in quo eſt, vnius anni aut vt [c] multum, biennii penſione reparetur. Ipſius autem praetorii ſitus ſit loco aliquatenus [d] erectiore et ſicciore quam caetera [e], propter iniuriam fundamentorum, et vt laeto fruatur aſpectu. Fundamenta autem hoc modo ponenda ſunt, vt latiora ſint ex vtraque parte ſemipedis ſpatio, quam parietis [f] [inſuper ſtruendi] corpus increſcet. Si lapis vel tofus occurrat, facilis cauſa eſt collocandi, in quo ſculpi tantum fundamenti forma debebit vnius pedis altitudine vel duorum. [Et [g]] ſi ſolida vel conſtricta inuenietur [h] argilla, quinta vel ſexta pars altitudinis eius, quae ſupra terram [i] futura eſt, fundamentis deputetur. Quod ſi terra laxior fuerit, modo [k] maioris altitudinis obruantur, donec munda ſine ruderum ſuſpicio-

o. *fabricae* om. Pol.
p. *halat* Lugd. *exalat* Br.
q. *omnino* Erf. probante Erneſti.
r. *Auſtro vel et Occid.* Pol.

Tit. VIII. a. *ſumptum* Br.
b. *extimanda* Br.
c. *ad* I. B. Br. R. om. E. Lugd.
d. *aliquanto* P. Lugd.
e. Vulgo additum *et* omiſi cum I. B. Br. R. Lugd. deinceps *vt et* Leid.
f. *inſuper ſtruendi* om. I. B. Br. R. Barth. Erf. Vaticani Lugd. Vinc. et Creſc. *parietes ponendi ſunt Si.* Pol. *ſpatio vel plus, vti placuerit, quam p. corpus increſcat* ex tribus Codd. annotauit Georgius ap. Ponted. *excreſcat* Cr. ſed recte Lou. *increſcat* Erf. *increſcit* Vinc.
g. *et* om. Erf. Creſc. Vinc. Leid. *et conſtricta* Cr. *ſtricta* Barth. *vel* om. Leid.
h. *inueniatur* Er. *reperitur* Creſc. Lou.
i. *petram* Er.
k. *modo* om. Creſc. H. *obruatur* H.

cione[l] occurrat argilla; quae ſi omnino deſit, quartam merſiſſe ſufficiet[m]. Studendum praeterea vt hortis et 3 pomariis cingi poſſit aut pratis. Sed totus fabricae tractus vnius lateris longitudine, in quo frons erit, meridianam partem reſpiciat, in primo angulo excipiens ortum ſolis hiberni, et paululum ab occidente auertatur hiemali. Ita proueniet, vt per hiemem ſole illuſtretur, et calores eius aeſtate[n] non ſentiat[o].

IX. Forma tamen debet eſſe eiuſmodi, vt ad habitationem breuiter collectas et aeſtati et hiemi praebeat manſiones. Quae hiemi parantur ita ſint conſtitutae, vt poſſit eas hiberni ſolis totus propemodum curſus hi- 2 larare. In his pauimenta opportuna eſſe debebunt. Primum in fabricis planis earum obſeruandum eſt, vt aequalis et ſolida contignatio fiat, ne gradus ambulantium tremorem[a] fabricae titubantis excutiat. Deinde vt axes[b] quernae cum aeſculeis non miſceantur. nam quercus humore concepto cum coeperit[c] ſiccari, torquebitur[d], et rimas in pauimento faciet: aeſculus autem ſine vitio 3 durat. Sed ſi quercu ſuppetente aeſculus deſit, ſubtiliter quercus ſecetur[e], et tranſuerſus atque directus duplex ponatur ordo tabularum, clauis frequentibus fixus. De cerro[f] aut ſago aut farno[g] diutiſſime tabulata durabunt, ſi ſtratis ſuper[h] paleis vel filice humor calcis nuſ- 4 quam ad tabulati corpus accedat. Tunc ſuper ſtatuminabis[i] rudus, id eſt ſaxa[k] contuſa duabus partibus et vna calcis temperante conſtitues. Hoc cum ad ſex digito-

l. *ſuſpicatione* Er.
m. *ſufficiat* Cr.
n. *nocte* P.
o. *ſentiet* Lugd.

Tit. IX. a. *tremor* Erf. Vinc. et reliquae Edd. ante Ald.
b. *aſſeres* I. B. Br. R. *aſſeres querneae* Palat. Codices.
c. *ſe coep. ſiccare* ante Vict. Leid. Erf. *cum ſi* Br.
d. *torquetur* I. B. R. Erf. Vinc. Br.
e. *ſiccetur* ante V. Erf. Leid.
f. *acerno* I. B. R. Br. *acerro* Vinc.
g. *fraxino* I. B. R. Vinc. Cuba.
h. *deſuper* Vinc. Deinde *accedit* Leid.
i. *ſuper teſtacium minabis rudus* ex MS Sylb. in Ind. *ruder* F. *ruderes* Vinc.
k. *ſaxi contuſi duas partes et cum vna ca. temperatae* A. Iunt. G.

gitorum craſſitudinem feceris, et regula exploraueris aequale, ſi loca hiemalia ſunt, tale pauimentum debebis imponere, in quo vel nudis pedibus ſtantes miniſtri hieme non rigeſcant. Inducto itaque rudere vel teſtaceo pauimento, congeſtos et calcatos ſpiſſe carbones cum ſabulone et fauilla et calce permiſcebis, et huius impenſae craſſitudinem ſex vnciis [l] iubebis imponi: quod exaequatum nigra pauimenta formabit, et ſiqua fundentur ex poculis, velociter rapta deſuget [m]. Sed 5 ſi aeſtiuae manſiones ſunt, Orientem ſolſtitialem et partem Septentrionis aſpiciant, et vel teſtaceum, ſicut ſupra diximus, accipiant pauimentum, vel marmora vel teſſeras aut ſcutulas, quibus aequale reddatur angulis lateribuſque [n] coniunctis. Si haec deerunt, ſupra marmor tuſum cernatur [o], aut arena cum calce inducta leuigetur.

X. Praeterea ſcire eſt neceſſarium conſtruenti, quae calcis et arenae natura ſit vtilis. Arenae ergo foſſiciae [a] genera ſunt tria, nigra, cana, rufa: omnium [b] praecipue rufa melior: meriti ſequentis eſt cana: tertium locum nigra poſſidet. Ex iis quae compreſſa [c] manu edit ſtridores, erit vtilis fabricanti. Item ſi panno vel linteo candidae veſtis inſperſa [d] et excuſſa nihil maculae reliquerit [e] aut ſordis, egregia eſt. Sed ſi foſſilis arena 2 non fuerit, de fluminibus [aut] [f] glarea, aut littore colligetur. Marina arena tardius ſiccatur, et ideo non continue ſed intermiſſis temporibus conſtruenda eſt, ne opus onerata [g] corrumpat: camerarum quoque tectoria ſalſo humore diſſoluit. Nam foſſiles arenae tecto-

 riis

l. *ſemipedis* Vinc.
m. Sic Lugd. *deſugent* reliqui a. G.
n. *lateribus* F.
o. *ſternatur* I. B. Br. R.
Tit. X. a. *foſſ.* omittit E.
b. *omnes* P. *omnibus* Lugd. E.
c. *ex his — comprehenſa* I. B. Br. R. Lugd. Er. Vinc. Creſc. *apprehenſa* Cr. Louan.
d. *impreſſa* Lugd. Er. *et excuſſa* om. Leid.
e. *relinquet* Lugd. *relinquit* Vinc. Creſc. *candido* Creſc. et *foſſibilis.* ſed recte Lou.
f. *aut* om. I. B. Br. R. *colligatur* Erf. Creſc.
g. Vinc. *oneret et onerata* omiſit Cr. habet Lou.

riis,[h] et cameris celeri[i] ficcitate vtiles ſunt, melioresque, ſi ſtatim, cum effoſſae ſunt, calci[k] miſceantur. nam diutino ſole aut pruina aut imbre vaneſcunt. Fluuiales tectoriis magis poterunt conuenire. Sed ſi vti[l] neceſſe ſit maris arena, erit commodum[m] prius eam lacuna humoris dulcis immergi, vt vitium ſalis aquis ſuauibus elota[n] deponat. Calcem quoque [ex][o] albo[p] ſaxo, duro vel Tiburtino aut columbino fluuialiue[q] coquemus, aut rubro aut ſpongia aut marmore[r] poſtremo. quae erit ex ſpiſſo et duro ſaxo, ſtructuris conuenit: ex fiſtuloſo vero aut molliori lapide tectoriis adhibetur vtilius. In duabus arenae partibus calcis vna miſcenda[s] eſt. In fluuiali vero[t] arena ſi tertiam partem teſtae cretae[v] addideris, operum ſoliditas mira praeſtabitur[x].

XI. Quod ſi latericios[a] parietes in praetorio[b] facere volueris, illud ſeruare debebis, vt perfectis parietibus, in ſummitate, quae trabibus ſubiacebit, ſtructura teſtacea cum coronis prominentibus fiat ſeſquipedali[c] altitudine; vt ſi corruptae tegulae aut imbrices fuerint, parie-tem

h. Ita pro *cementitiis parietibus* I. B. Br. R. Lugd. Leid. Erf. Barth. Vinc. Creſc. *arenae* om. Vinc. Cr. *cem. pariet.* ſubſtituit Ald. ex Vitruuio, qui *ſtructuras* vna nominat.

i. *ex celeri* Vinc Creſc. *et celeri ſiccitati* Lugd. et Creſc. Lou. idem deinceps *meliores* habet.

k. *calci* omitt. I. B. Br R. E. Vinc. Creſc. Leid. *fuerint* etiam Creſc.

l. *ſed ſi neceſſe* Creſc. Baſ. *ſed ſi non neceſſe* antiqua mea et princeps. recte Louan.

m. *commoda ſi prius lacuna — immergatur* Cr. Baſil. ſed antiqua mea: *commoda prius — immergi* habet vera eſt in Louanienſi.

n. *eluta* Erf. Vinc. Leid. *elata* Cr. *eluta* Louan. eadem antea dulcibus.

o. *ex* om. Lugd. Fr. Vinc. Cr.

p. *album* Erf. *albeo* omiſſo *duro* Creſc. *duro* addit Louan.

q. *arenae* inſerit P. *coquamus* Cr. Lou.

r. *poſtremo marmore. quae* I. B. Br. R. *marmore quod* Lugd. Erf. *poſtremum* Vinc.

s. *mittenda* P.

t. *vero* om. Erf. *quoque* Cr.

v. *coctae* I. B. R. Br. *tectae cretae* Er. *tertia parte* Cr.

x. *parabitur* Erf.

Tit. XI. a. *ſic* Lugd. *laterit* al.

b. *praetoriis* P. deinde *iſtud* Br. et *teſtacia.*

c. *quae pedali ſit alt.* P.

tem non possint [d] stillicidia [e] penetrare per pluuiam. Deinde prouidendum est, vt siccis et asperatis parietibus lateritiis inducatur tectorium [f], quod humidis ac leuibus adhaerere non poterit; et ideo tertio eos prius debebis obducere, vt tectorium sine corruptione suscipiant.

XII. In primis studendum est in agresti fabrica, vt multa luce clarescat: deinde vt partes temporibus diuisas, sicut supra dixi, congruis partibus [a] offeramus, id est aestiuas septentrioni, hibernas meridiano, vernas et autumnales orienti. Mensura vero haec seruanda est in tricliniis atque cubiculis, vt quanta latitudo et [b] longitudo fuerit, in vnum computetur, et eius medietas in altitudinem conferatur.

XIII. Cameras in agrestibus aedificiis ex ea materia vtilius erit formare quae facile inuenietur. In villa [a] itaque aut tabulis [b] faciemus aut cannis hoc genere: Asseres ligni Gallici vel cupressi directos et aequales constituemus in eo loco, vbi camera facienda est, ita ordinatos, vt inter se sesquipedalis mensura sit vacua. Tunc eos catenis ligneis ex iunipero aut oliua aut buxo aut cupresso factis ad contignationem [c] suspendemus, et binas inter eos perticas dirigemus tomicibus alligatas. Postea palustrem cannam vel hanc crassiorem, quae in vsu est, contusam, facta et strictim iuncta crate subnectemus [d], et per omne spatium cum ipsis asseribus et perticis alligabimus [e]. Dehinc primo impensa pumicea [f] indue-

d. *possit* P.

e. *stillicidia* om. E. I. B. Br. R. Vinc. Codex Commelini et Scriverii. *pluuia penet. Deinde* P. *parietes non possint stillicidio penetrari* Barth. 38. 10. *par. non p. pen. per pluuia* Lugd.

f. *onus tectorum* E. f. *opus.*

Tit. XII. a. *coeli regionibus* Iunt. G.

b. *vel* Vinc. Br.

Tit. XIII. a. Ita pro *quae f. invenietur in villa* Br. Erf.

b. *tabulas — cannas* Erf.

c. *tignationem* Erf. *suspendimus* Leid.

d. *subnectimus* a. V. et Erf.

e. *alligamus* A. Iunt. G. Erf. Leid.

f. *pumica* I. B. Br. R. E.

induemus [g], et trulla aequabimus, vt inter ſe cannarum membra conſtringat. Poſt arena et calce coaequabimus. Tertio tuſi marmoris puluerem miſtum [h] cum calce ducemus, et poliemus ad ſummum nitorem.

XIV. Opus quoque albarium ſaepe delectat, cui calcem debebimus [a] adhibere, cum multo tempore fuerit macerata [b]. ergo vt [c] vtilem [d] probes [e], aſcia calcem quaſi lignum dolabis. Si nuſquam acies eius offenderit, et ſi [f] quod aſciae adhaeret, fuerit molle atque viſcoſum, conſtat albariis operibus conuenire.

XV. Parietum vero tectura ſic ſiet fortis et nitida. Primo [a] trullis frequentetur inductio. cum ſiccari coeperit, iterum inducatur ac tertio. poſt haec tria coria ex marmoreo [b] grano cooperiatur ad trullam. quae inductio ante tam diu ſubigenda [c] eſt, vt rutrum, quo calx ſubigitur, mundum leuemus. Haec quoque marmoris grani inductio cum ſiccari inceperit [d], aliud corium ſubtilius oportet imponi: ſic et ſoliditatem cuſtodiet et nitorem.

XVI. Vitandum eſt autem, quod plerique fecerunt aquae cauſa, villas [in [a]] infimis vallibus mergere, et paucorum dierum voluptatem praeferre habitatorum ſaluti: quod etiam [b] magis metuemus [c], ſi prouincia quam colimus, de morbis aeſtate ſuſpecta eſt. Cui [d] ſi fons deſit aut puteus, ciſternas conſtruere conueniet [e], qui-

g. *inducemus* Leid. poſtea *trula* Br.

h. *cum mixtum calce* Br.

Tit. XIV. a *debemus* E.

b. *maceratum* Vinc.

c. *vt* om. P.

d. *vtile* Vinc.

e. *calcem probans*, *quaſi* Pol.

f. *ſi* om. P. Lugd. Erf. Vincent. incluſit cum Commel. Geſner. poſtea *vitioſum* Br.

Tit. XV. a. Ita pro *Prima* I. B. Br. R. deinde *et tertio* Br.,

b. *marmore* Lugd.

c. *ambigenda* Erf.

d. *inceperit* ex I. B. Br. R. dedi pro *incipiet*. A. Iunt. G. *coeperit*.

Tit. XVI. a. *in* om. Lugd. E.

b. *etiam* om. Lugd. P. E.

c. *metuimus* E. *metuemus* P.

d. *cum* Lugd. E.

e. *exſtruere conueniat* Vinc. ſed idem alibi *conſtruere*. *conueniat* etiam Leid.

quibus omnium conduci possit aqua tectorum [f]. Fiunt autem hoc modo.

XVII. Signinis [a] magnitudo ea, qua delectaris et cui sufficis, construatur longior magis quam latior. Huius solum alto rudere solidatum relicto fusoriis [b] loco testacei pauimenti [c] superfusione leuigetur. Hoc pauimentum omni cura terendum [d] est ad nitorem [e], et lardo pingui decocto assidue perfricandum. Quod vbi [f] 2 deducto humore siccatum est, ne rimis in aliqua parte findatur, etiam parietes simili corio [g] velentur obducti, et ita post diuturnam et solidam siccitatem, aquae praebeatur hospitium. Anguillas sane pisces que fluuiales mitti [h] in his pasci que conueniet, vt horum [i] natatu aqua stans agilitatem currentis imitetur. Sed si aliquando in quocunque loco pauimenti vel parietis tectura [k] succumbat [l], hoc genus malthae adhibebimus, vt humor in exitum nitens possit includi. Rimas et lacunas cister- 3 narum,

f. *aquarum corrtuatio* Vinc. sed alibi recte. *ad quam omnium* Cresc. Bas. sed antiqua mea habet *cui omnium*.

Tit. XVII. a. Vinc. Sp. Doctr. VI. 20. *Magnitudo ea cui delectaris cisterna — in imis solum alto*. In Sp. nat. *Sic igitur parietibus cisterna longior quam latior construatur, cuius solum* etc. Pol. et Cr. Louan. *cisternae magnitudo qua delectaris et cui sufficis*. Cresc. Basil. *cisterna fiat magnitudine qua dominus delectatur et quae sufficit. testaceum pauimentum superfusione leuigetur*. vbi antiqua mea Louan. et princeps habet *qua delectatur et* (*cui* addit Louan.) *sufficit*, *tectorum de testaceum*. Vulgo erat *cui delectaris et sufficis*.

b. *furariis* Palatinus a Schoettg. laudatus, *fossoriis* Erf. et Vinc. sed idem in Sp Doctr. recte *fusoriis*, cum I. B. R. Lugd. Barth. *fusoris* Br. I. I- G. Commel.

c. *testaceum pauimentum* Cresc. editt. tres. Recte Lou.

d. *cedendum* I. I- G. *tenendum est at nitro in lardo* Vinc. Sp. nat. sed recte in Doctr. *tenendum* etiam Cresc. Lou.

e. Ita I. I- G. Erf. et Cresc. Vulgo *nitores*. Deinceps *cocto* Vinc.

f. *ne deducto humore rimus in aliqua parte fundatur et ita post diuturnam* (*et sollicitam* addit antiqua mea) *siccitatem* etc. Cresc. Bas. sed Louan. recte *rimis — solidam decocto humore* Vinc.

g. *cura* P. *modo* Erf. *subcorio* Vinc.

h. *nutriri* Vinc. sed alibi *mitti*. Cresc. Basil *in hanc mitti — conuenit*. vbi princ. Lou. antiqua mea *has*.

i. *vbi eorum — mittetur* Cresc. *harum* Louan.

k. *tectum* I. B. R. Br.

l. *succumbit* E. *succubat* Barth.

narum, et[m] piſcinas, vel puteos ſarciemus hoc genere[n], et ſi humor per ſaxa manabit. picis liquidae quantum volueris, et tantundem ſumes vnguinis, quod vocamus axungiam, vel ſeuum[o]. Tunc in olla vtrumque miſcebis et coques donec ſpumet; deinde ab igne remouebis. Cum fuerit eadem refrigerata permiſtio[p], calcem minutim[q] ſuperadiicies, et ad vnum corpus omnia miſta 4 reuocabis. Cumque velut ſtrigmentum[r] feceris, inſeres locis corruptis ac manantibus, et preſſum ſumma denſitate calcabis. Salutare erit aquas illuc per tubos[s] fictiles duci, et opertis immeare ciſternis. nam caeleſtis aqua ad bibendum omnibus antefertur, vt et ſi fluens adhiberi poſſit, quae ſalubris non eſt, lauacris debeat et hortorum vacare culturae.

XVIII. Cellam vinariam Septentrioni debemus habere oppoſitam frigidam, obſcuram[a], vel obſcurae proximam[b], longe a balneis[c], ſtabulis, furno, ſterquiliniis[d], ciſternis, aquis, et caeteris odoris horrendi[e]: ita inſtructam neceſſariis, vt non vincatur[f] a fructu; ſic autem diſpoſitam, vt baſilicae ipſius forma calcatorium loco habeat altiore[g] conſtructum; ad quod inter duos lacus, qui ad excipienda vina hinc inde depreſſi ſint, gradibus tribus fere aut quatuor aſcendatur. Ex his lacubus canales ſtructi, vel tubi[h] fictiles circa extremos parietes currant, et ſubiectis lateri ſuo doliis per vici-

m. *et* omitt. I. B. R. Br. Lugd. Er. Creſc. Deinceps *et puteos* I. B. R. Br.

n. *hoc modo, picis ſiquidem liquidae* Cr.

o. *axungiae vel ſeui* Cr. *ſumas — ſepi* Louan.

p. *Cum autem f. refr. commixtio* Creſc. *promixtio* I. B. R. *permixto* Leid.

q. *minutatim* Cr. deinceps *illa* pro *omnia* Creſc. Louan.

r. *ſtricmentum* Lugd. *ſtigmentum* Cr.

s. *turbas* Lugd. Voluit *tubas*.

Tit. XVIII. a. *obſcuram* ex Cr. addidi.

b. *vel obſcure poſitam* Erf. *obſcuro* alibi Vinc.

c. *ab alueis* Creſc. et Vinc. Altero in loco recte Creſc. Louan.

d. *ſterculinis* Lugd.

e. *odoribus horrendis* Creſc. *odoris horrendi* Louan.

f. *vitietur* Vinc. ſed alibi *timeatur*.

g. *altiore* om. Lugd.

h. *tubae* Lugd. *fructillis* inibi alias *flucticulis fictiles circa* Vinc. ſed alibi: *vel cubi fictiles*.

vicinos meatus manantia vina defundant. Si copia maior eſt, medium ſpatium[i] cupis deputabitur, quas, ne ambulacra[k] prohibeant, baſellis[l] altioribus impoſitas, vel ſupra obruta[m] dolia poſſumus collocare ſpatio inter ſe largiore[n] diſtantes, vt, ſi res exigat, curantis[o] tranſitus poſſit admitti. Quod ſi cupis locum ſuum deputabimus[p], is[q] locus ad calcatorii ſimilitudinem podiis breuibus et teſtaceo pauimento ſolidetur, vt etiam ſi ignorata[r] ſe cupa diffuderit[s], lacu ſubdito excipiantur non[t] peritura vina quae fluxerint.

XIX. Situs[a] horreorum quamuis ipſam Septentrionis[b] deſideret partem, et ſuperior et longe ab omni humore[c] et laetamine et ſtabulis ponendus eſt, frigidus, ventoſus et ſiccus: cui prouidendum[d] ſtructurae diligentia, ne rimis poſſit abrumpi[e]. Solum igitur[f] omne bipedis ſternatur vel minoribus laterculis, quos ſuffuſo[g] teſtaceo pauimento debemus imprimere. Tunc diuiſas cellas (ſi magnus ſperabitur ſeminum[h] modus) grano cuique tribuemus. Et[i] ſi terrae pauperies[k] minora promittit, vel craticiis[l] podiis erunt diſcernenda granaria, vel vimineis vaſculis[m] reditus tenues colligemus.

i. *med. ſpat.* om. Erf.
k. *ambulatra* Vinc. ſed alibi *ambulantia vina.*
l. *vaſellis* I. B. R. Br. *aſellis* Barth. Lugd. Vinc. bis. *duas ſellis* Erf.
m. *obruta* om. I. B. R. Br. Vinc. bis. Leid. incluſit Commel.
n. Ita pro *longiore* I. I- G. Lugd. Erf. Vinc. bis.
o. *currentis* I. B. R. Br. E. Vinc. bis.
p. *deputauimus* Erf. Leid.
q. *his locus* Erf. *is* om. Leid.
r. *ignoranti* Barthii liber.
s. *diffiderit* malebat Geſner.
t. *non* incluſit cum Commel. Geſner.
Tit. XIX. a. Ita pro *Sicut* dedi ex Vinc. et Creſc.
b. *ſept.* om. I. B. R. Br. Lugd. E. Vinc. incluſit Commel. et Geſn.
c. *odore* P. *olere* Creſc. editiones quatuor. Idem omittit praecedens *et.* ſed habet Louan.
d. *eſt* addit Erf.
e. *obrumpi* Lugd.
f. *ergo* I. B. R. Br. *omne* om. Lugd.
g. *ſuffoſſo* I. B. R. Br. E. *ſuffoſo* Barth.
h. *ſeminis* E.
i. *Et* om. Lugd. et Vinc. bis.
k. *pauperes promittunt* Lugd. Erf. *pauperes permittunt* Vinc. bis.
l. *craciis* E. *Cratis podiis* Vinc. ſed alibi *crateis podiis.*
m. *vaſculis continue redactis tenue* Barth. *vaſculis in quae reductus tenues* Lugd. E. *redditus* Br.

mus[n]. Sed factis[o] granariis, amurca luto[p] mista parietes linuntur[q]; cui arida[r] oleastri vel oliuae folia pro paleis adiiciuntur[s]: quo tectorio siccato, rursus amurca respergitur: quae vbi siccata fuerit[t], frumenta condentur. haec res gurgulionibus[v] et caeteris noxiis animalibus inimica est. Aliqui coriandri folia frumentis miscent ad seruandum profutura[x]. Nihil tamen diu custodiendis frumentis commodius erit, quam si ex areis[y] in alterum locum vicinum transfusa refrigerentur aliquantis[z] diebus, atque ita horreis inferantur. 3 Negat Columella ventilanda esse frumenta, quia magis miscentur animalia totis aceruis. quae si non moueantur, in summitate intra mensuram palmi subsistent[a], et hoc velut corrupto corio caetera illaesa durabunt. asserit[b] idem, noxia animalia vltra[c] praedictam mensuram non posse generari. Herba conyza sicca (vt Graeci asserunt) substrata frumentis, addit aetati[d]. ab horreis tamen auster debet esse auersus[e].

XX. Olearis cella meridianis sit obiecta partibus, et contra frigus munita[a], vt illi per specularia debeat lumen admitti. Ita et operas, quae hieme futurae sunt, nullus algor impediet: et oleum cum premetur[b], adiutum[c] teporibus, frigore[d] non valebit astringi. Trapetis, et rotulis et praelo nata[e] est forma, quam consue-

n. *congeremus* E. Vinc. bis. Leid.
o. *fractis* Vinc. *frigidis* Cr. Lou.
p. *luto* om. E.
q. *linentur* E. *liniuntur* Vinc. Leid. *linientur* Cr.
r. Ita pro *aridi* habet Vinc. bis. Vide Columellam I. 6. 10.
s. *adiiciantur* Vinc.
t. *vt sicc. fuerint* Cr. deinceps *congregentur* Cresc. Louan.
v. *ac muribus* addit Cr.
x. *prof.* om. Vinc. *profuturo* Cr. Lou.
y. *horreis* Cr.
z. *aliquot* Cr. Basil. antea *transuersa* Cresc. Lou.

a *subsident* Cr.
b *asseruit* I. E. R. Br. deinde *coniza* — *frumentis* Br.
c. *intra* Vinc. altero in loco.
d. *aetatem* Erf.
e. *aduersus* I. B. Br. R. Cresc. Verba *ab horreis* — *auersus* omisit Cresc. Louan.

Tit. XX. a. *obmunita* P.
b. *premitur* E. *comprimetur* Leid.
c. *vsum* Lugd. *eius* inf. I. B. R.
d. *vincto temporibus frigore* E. voluit *victo teporibus*.
e. *nota* Lugd. E. *est eius forma* Br. deinde *dictabit*.

ſuetudo dictauit. Receptacula olei ſemper munda ſint, ne nouos [f] ſapores infecta veteri rancore corrumpant. At [g] ſi quis maiori diligentiae ſtudet, ſubiectis hinc inde cuniculis pauimenta ſuſpendat, et ignem ſuggerat [h] fornace ſuccenſa. Ita purus calor olei cellam ſine fumi nidore vaporabit, quo ſaepe infectum [i], colore corrumpitur et ſapore.

XXI. Stabula equorum vel [a] boum, meridianas quidem plagas [b] reſpiciant, non tamen egeant a ſeptentrione [c] luminibus, quae per hiemem clauſa nihil noceant, per aeſtatem patefacta refrigerent. Ipſa ſtabula propter vngulas animalium, ab omni humore ſuſpenſa ſint. Boues nitidiores fient, ſi focum proxime habeant, et ignis [d] lumen intendant. Octo pedes ad ſpatium ſtandi ſingulis boum [e] paribus abundant, et in porrectione xv. Plancae [f] roboreae ſupponantur ſtationibus equorum cum [g] ſtramine vt iacentibus molle ſit, ſtantibus durum.

XXII. Cors ad meridiem pateat, et obiecta ſit ſoli, quo [a] facilius hieme aliquem teporem concipiat, propter ea quae inſunt animalia, quibus [b] etiam ad aeſtatis temperandum calorem porticus furcis, aſſeribus, et fronde formari [c] debent [d], quae vel ſcandulis [e], vel (ſi copia

f. *nouo ſapore* I. B. R. Br.

g. *corrumpantur ac* Br. *Ac ſi quis* Vinc. bis.

h. *ſubiiciat* E.

i. *quod ſaepe calore infectum* Vinc. ſed alibi *quod ſaepe infectum colorem.*

Tit. XXI. a. *et* Lugd. E.

b. *partes* I. B. R. Lugd. Vinc. *reſpiciant partes* Br. Leid.

c. Ita pro *egeant ſeptentriones* I. B. Br. R. Lugd. E. Vinc. et Codex Zinzerl. ad Valer. Flacc. IV. 28.

d. *ignis* om. E. P. Lugd. Vinc. *ignem int.* I. B. Br. R.

e. *boum* deeſt P.

f. *plantae* I. B. Br. R. V. bis.

g. *cum ſtramine* om. E. Lugd. I. B. Br. R. V. bis.

Tit. XXII. a. *quia facilius propter* etc. I. B. R. *quia facilius erit propterea* Vinc. Bruſch. et Leid. *quo* — *concipiat* om. Barth. et Lugd. et E.

b. *his vero, quae inſunt, animalibus ad aeſt. temp.* etc. Erf. *quibus etiam* om. I. B. Br. R. Barth. Lugd. *quibus* om. Vinc.

c. *formetur* P.

d. *debent* P. I. B. Br. R. Leid.

e. *ſcindulis* MSS. Pal. Barth. Lugd. E. Vinc.

copia ſuppetit) tegulis, vel (ſi facilius et ſine impenſa placuerit) tegentur caricibus aut geniſtis.

XXIII. Circa parietes cortis extremos auiaria facienda ſunt, quia ſtercus auium maxime neceſſarium eſt agriculturae, excepto anſerum laetamine, quod ſatis omnibus inimicum eſt. Sed habitacula caeterarum auium maxime neceſſaria ſunt [a].

XXIV. Columbarium [a] vero poteſt accipere ſublimis vna turricula in praetorio conſtituta, leuigatis ac dealbatis parietibus, in quibus a quatuor partibus [b], ſicut mos eſt, feneſtellae [c] breuiſſimae fient [d], vt columbas 2 ſolas ad introitum exitumque permittant. Nidi figurentur interius [e]. A muſtelis tutae fient [f], ſi inter eas frutex virgoſus ſine foliis aſper, vel vetus ſpartea proiiciatur, qua animalia calceantur, vt eam ſecreto non videntibus aliis, vnus attulerit. Non [h] pereunt, neque locum deſerunt, ſi per omnes feneſtras aliquid de ſtrangulati hominis loro [i], aut vinculo, aut fune ſuſpendas. Inducunt alias, ſi cumino paſcantur aſſidue [k], vel ſe-

toſi

Tit. XXIII. a. in MS. Erf. add. *id eſt, quo facilius hieme calorem faciat, frigus repellat.*

Tit. XXIV. a. *Columb. accipiat* Pol.

b. i. q. a. q. partibus om. E.

c. *feneſtrellae* a. V. Erf. *feneſtellae ſeu foramina vt columbis ſolummodo ad — ſufficiant.* Erf. et Lugd. poſt *feneſt.* inſerunt *ſicut mos eſt.*

d. *fiant* Vinc. bis et Creſc. *excepta* Baſil.

e. *Nidi formantur interius* Creſc.

f. *fiunt* Vinc.

g. *frutex* I. I. G. *frut (ex virg. ſ. f. aſ. vel)* Commel. Sed *frutex — vel* omitt. I. B. Br. R. Barth. Lugd. Pol. Erf. Vincentius ex h. l. *ſpartia* habet reliquis omiſſis Spec. natur. XVII. 55. ſed in Sp. Doctr. *ſparta* omiſſis reliquis vſque ad verba *non pereunt neque locum.* Eadem omitt. Creſcentius IX. 90. qui ait: *Palladius praeterea dicitur oportere rutae ramulos pluribus locis ſuſpendere contra animalia inimica.* Ita et Louan. Editio; ſed antiqua mea habet: *dicit quod muſtelis tutae ſiunt, ſi inter eas fetus proiiciatur ſpartea qua alias calciantur. Item dicit oportere rutae* etc. *ſparthea — calciantur* Br.

h. *non — ſuſpendas* omitt. Pol. *non pereunt neque locum deſerunt* Erf. Ita etiam Lugd. vulgo erat: *Et neque.*

i. *loro* om. Erf.

k. *aſſiduo, vel ſi hirci* Erf. *aſſiduo* etiam Leid. *cimino — aſſiduo* Vinc. bis. *cymino paſcantur* Creſc IX. 91.

tosi [l] hirci alarum balſami liquore tangantur. Foetus 3 frequentant, ſi ordeum torrefactum, vel fabam, vel eruum [m] ſaepe conſumant. Triginta autem columbis volantibus diurni tres ſextarii tritici ſufficient [n], aut creturae, ita vt eruum [o] foetus gratia menſibus praebeamus hibernis. Rutae ramulos pluribus [p] locis oportet contra animalia inimica ſuſpendere.

XXV. Sed columbarii cellae [a] duo ſubiecta cubicula fiant. Vnum breue, et prope obſcurum, quo turtures claudi poſſint, quos nutrire facillimum eſt. nam nihil expetunt, niſi vt aeſtate, qua ſola maxime [b] pingueſcunt, triticum vel milium mulſa maceratum ſemper accipiant. ſemodius vnus [c] diurnus centum viginti turturibus ſufficit. Aqua ſane eis frequenter mundior debet offerri.

XXVI. Aliud vero cubiculum turdos nutriat. qui ſi alieno [a] tempore ſaginentur, et voluptatem cibi [b], et reditum maximum praeſtant, parcitati beneficium miniſtrante luxuria. Sit [c] autem locus mundus [d] et lucidus, et vndique leuigatus. tranſuerſae in hoc perticae figuntur, quibus poſſint poſt incluſum volatum ſedere. rami etiam virides ſaepe mutentur. Caricae tunſae 2 miſtis pollinibus largiſſime [e] praebeantur. Myrti etiam, ſi facultas eſt, lentiſci, oleaſtri, ederae, arbuti ſemina inter-

l. *vel ſi hirci* Erf. pro vulgato *vel ſetoſi hirci.* vbi *ſetoſi* om. I. B. R. Br. Polit. Lugd. *Irti* ex Creſc. Louan. laudat Geſner. In vtraque mea eſt: *vel ſi irici alarum.* Vincentius omiſſo *ſetoſi* laudat *hirti* ex h. l. bis. Louan. Creſc. *ſi irti.* Idem antea *paſcantur.* reliquae Edd. *paſcuntur.*

m. *orobum* Creſc. *heruum* Vinc. Vulgo erat *herbum.*

n. *ſufficiunt* Polit. Deinde *creaturae prouidebimus* Vinc. inepte!

o. Vulgo erat *herbum.*

p. *plurimis* Lugd. Vinc.

Tit. XXV. a. *columbariae cellae* E. *columbari* Br.

b. *maxime* om. E. *ſola* om. Cr. IX. 89.

c. *Sed modius vnus* omiſſo *diurnus* Erf. Etiam Vinc. habet *Sed modius.*

T. XXVI. a. *alendo ſagin.* Vinc. XVI. 192.

b. *tibi* I. B. R. Br. *cibum et remedium m.* Erf. *redditum* Br.

c. *Fit* I. B. R. Br. Lugd.

d. *mundus et nitidus lucidus* Erf.

e. *largitiſſime* Lugd.

interdum ad excludenda faſtidia, et maxime aqua munda, praebeatur [f]. Claudantur [g] illaeſi et recenter [h] capti, miſtis aliquibus ante nutritis; quorum ſocietate ad capiendos cibos pauidam nouae captiuitatis moeſtitudinem conſolentur [i].

XXVII. Gallinas educare nulla mulier neſcit, quae [a] modo videatur [b] induſtria. Hoc [c] de his praecepiſſe ſufficiat, vt fimo [d], puluere vtantur, et cinere. Sint praecipue nigrae aut flaui coloris, [ſed [e]] albae vitentur. Vinaceae cibo ſterileſcunt: ordeo ſemicocto et parere ſaepe coguntur [f], et reddunt oua maiora; duobus cyathis [g] ordei bene paſcitur vna gallina, quae [h] ſit vaga. Supponenda ſunt his ſemper oua numero impari [i], luna creſcente, a decima vſque in quintamdecimam. 2 Pituita his naſci ſolet, quae alba pellicula linguam veſtit [k] extremam. haec leuiter [l] vnguibus vellitur, et locus cinere tangitur, et allio [m] trito plaga mundata [n] conſpergitur [o]. Item [p] allii mica [q] trita cum oleo faucibus inſeritur [r]: ſtaphis agria etiam prodeſt, ſi cibis miſceatur aſſidue. Si amarum lupinum comedant, ſub oculis illis grana ipſa [s] procedunt. quae niſi acu leuiter [t] aper-

f. *tribuatur* Lugd. Erf. Vinc. bis.
g. *claudantur* om. Lugd.
h. *recens* Erf.
i. *conſol.* om. Lugd.

Tit. XXVII. a. *quae — induſtria* om. I. B. Br. R. *nulla mulieris neſcit induſtria.* Vinc. reliquis omiſſis.
b. *videtur* Lugd. P.
c. *hoc modo* E.
d. *fimo et* I. B. Br. R. *fumo* I. I - G. *fimo* Vinc. et alibi *fumo* habet.
e. *ſed* omitt. Lugd. Erf. Vinc. *vinaciae* Creſc. Lou.
f. *ſaepe noſcuntur* retulit inter variet. Geſner. neſcio vnde. *et hordeo ſ. parere ſ.* cog. Creſc.
g. *quatis* Lugd. Sic et I. 28. 2.
h. *quae ſit vaga* deſ. I. B. Br. R. *quae circuit* P. Lugd. Barth. E.
i. *imparia* I. B. Br. R. mox ad XV. E.
k. *vertit* Lugd.
l. *leniter* Cr. Lou. eadem *vngulis* habet, poſtea *alleo.*
m. *oleo* Cr. antiq. meus. Voluit *alio.*
n. *lingua mundata* E.
o. *aſpergitur* Cr.
p. *item vt allii* E. *allei ſpica* Cr. *allei mica* Louan.
q. *infertur* P. Cr. *inſeretur* E. Vinc.
r. *ſuis* Cr. deinde *etiam agria* Br.
s. *ipſa* om. Vinc. bis.
t. *leniter* Cr. Lou.

apertis pelliculis auferantur, extinguunt[v]. Oculos portulacae ſucco[x] forinſecus, et mulieris lacte curemus[y], vel Ammoniaco[z] ſale, cui mel et cyminum aequale[a] miſceantur. Pediculos[b] earum perimit ſtaphis agria, et[c] torrefactum cyminum pari[d] pondere et pariter tunſa[e] cum vino, et amari lupini aqua ſi penetret[f] ſecreta pennarum. 3

XXVIII. Pauones nutrire facillimum eſt, niſi[a] fures aut animalia inimica formides; qui plerumque[b] per agros vagantes[c] ſponte ſe paſcunt, pulloſque educant[d], et[e] altiſſimas veſpere arbores petunt. Vna [vero[f]] his cura debetur, vt incubantes per agrum[g] foeminas, quae hoc paſſim faciunt, a vulpe cuſtodias. ideo[h] in inſulis breuibus meliori[i] ſorte nutriuntur. Vni maſculo foeminae quinque ſufficiunt. Maſculi oua et pullos ſuos perſequuntur[k] velut alienigenas, priuſquam illis criſtarum naſcatur[l] inſigne. Ab Idib. Februariis calere incipiunt. Faba leuiter torrefacta in libidinem prouocantur[m], ſi eis quinto quoque die tepida praebeatur. ſex[n] cyathi vni ſufficiunt. Cupidinem[o] coëundi maſculus con- 2

v. *extingunt* Br. *oculos extingunt.* *Portulacae* Creſc. editt. tres. Vinc. bis.

x. *ſuccus* Cr. *ſuco* Louan.

y. *curari eas affirmant* Cr.

z. *armoniaco* Cr.

a. *aequaliter miſceantur* P. Creſc. edd. tres. *miſceantur* Vinc.

b. *Pediculis etiam plurimum moleſtantur, et praecipue cum incubant, quos per.* Cr. *perimit* om. E.

c. *et — pondere* om. P. Cr. edd. tres.

d. *paria et par.* I. B. R. Br. Vinc. bis.

e. *infuſa* Cr. *concuſſa* Louan.

f. *penetrat* Cr.

Tit. XXVIII. a. *niſi eis* I. B. R. *eius* Br. Cr. Louan. Vinc. Alibi *fures illis.* Verum in Cr. Louan. principe et antiqua mea *fures* in Baſil. *furens* in nulla additum *eis* reperi equidem.

b. *plurimum* I. B. R.

c. *vagati* Erf. Vinc. bis. *vagantur* Cr. *vagati* Louan. *plurimum ſponte* Br.

d. *educunt* a. V. Erf. Cr. recte tamen Louan. Vinc. Leid.

e. *et* om. I. B. R. Br. Lugd. Erf. Vinc. Cr. deinceps *appetunt* Creſc. Louan.

f. *vero* om. I. B. R. Lugd. E. Vinc. Cr.

g. *agros* Vinc. deinceps *haec faciunt* Creſc. Lou.

h. *ideoque* Cr.

i. *melius* Cr. edd. tres.

k. *conſequuntur* E.

l. *naſcantur inſignia* Cr.

m. *incitantur ad libid.* Cr.

n. *ſex — ſuff.* om. Vinc. bis et Cr.

confitetur, quoties circa ſe amictum caudae gemmantis incuruat, et ſingularum capita oculata[p] pennarum locis
3 ſuis exerit cum ſtridore procurrens[q]. Si oua pauonum gallinis ſupponantur, excuſatae[r] matres ab incubatione tribus vicibus per annum foetus edunt. Primus partus quinque ouorum, ſecundus quatuor, tertius trium vel duorum eſſe conſueuit. Sed electae, ſi hoc placuerit, nutrices[s] gallinae ſint, quae a primo incremento[t] lunae nouem diebus habeant nouem[v] oua ſuppoſita, quinque
4 pauonina[x], et caetera ſui generis. decima die [oua[y]] omnia gallinacea ſubtrahantur, et alia item[z] gallinacea totidem recentia ſupponantur, [quot[a] ablata ſunt,] vt trigeſima[b] luna, hoc eſt expletis triginta diebus, poſſint cum pauoninis ouis aperiri. oua autem pauonum, quae[c] gallinae ſubiecta ſunt, ſaepe manu conuertantur, quia hoc ipſa facere vix valebit. vnam[d] partem oui notabis, vt te[e] ſubinde conuertiſſe cognoſcas. Maiores tamen[f] gallinas oportet eligere; nam minoribus paucio-
5 ra ſuppones[g]. Natos [autem[h] pullos] ſi ad vnam tranſferre a pluribus velis, dicit Columella vni nutrici viginti quinque ſufficere. mihi vero, vt bene educi poſſint, videntur quindecim ſatis eſſe. Primis diebus far ordei conſperſum[i] vino pullis dabitur, vel vndecunque cocta[k] pulti-

o. *cupiditatem* Cr. *quotiens* Br.

p. *occulata* Lugd. *occulta* Erf. et Editi praeter Iuntt. *et ſing. exerit* om. Cr.

q. *percurrens* Cr.

r. *excuſantur* Creſc. recte tamen Louan.

s. *nutrices* om. Cr.

t. *quae primo nutrimento* Creſc. antiquus meus. *ſunt quae a primo* Louan.

v. *nonem* om. E. *nona* Cr.

x. *pauonia* Cr. Baſ. omiſſo ſeq. *et*. recte Louan. qui deinceps *et decima*.

y. *oua* om. I. B. Br. R. Lugd. Vinc. Creſc. contra *omnia* Erf. et Vinc.

z. *tunc* I. B. R. Br. *iterum* Vinc. om. Cr.

a. incluſa omitt. Cr.

b. *vt triginta diebus* Cr. *vt completis tr. d.* Louan. deinceps idem *aperire*.

c. *contra gallinae ſubiectae ſunt* Cr. antiquus, vbi Baſ. *ſubiecta*, omiſſo *ſunt*. poſtea *haec ipſa* Lou.

d. *vnamque* Cr. *vnamquamque* Louan.

e. *te ſubinde* om. Cr.

f. *tamen* om. Cr.

g. *ſupponas* Vinc. et Cr. Lou.

h. *aut pull.* om. I. B. R. Br. Lugd. Barth. Erf. Cr. *natos autem ſi a pluribus ad* Vinc.

i. *aſperſum omnino* Cr. recte Lou.

k. *cocto* Cr. recte Lou.

pulticula et refrigerata. postea adiicietur porrum[l] concisum, vel caseus recens, sed expressus: nam serum pullis nocet. Locustae etiam[m] pedibus ablatis praebentur. Ita pascendi sunt vsque ad sextum[n] mensem[o]. Deinde 6 ordeum poteris praebere solenniter[p]. Trigesimoquinto tamen die[q] postquam nati sunt, etiam[r] in agrum tuto eiici[s] possunt comitante nutrice pascendi, cuius singultu[t] reuocantur ad villam. Pituitas[v] vero et cruditates iis[x] remediis submouebis, quibus gallina curatur. Maximum illis periculum est, cum incipit crista produci: nam patiuntur languores infantum similitudine[y], cum illis tumentes gingiuas denticuli aperire nituntur.

XXIX. In phasianis nutriendis hoc seruandum est, vt nouelli ad creandos foetus parentur, id[a] est qui anno superiore sunt editi; veteres enim foecundi esse non possunt. Ineunt foeminas mense Martio[b] vel Aprili. Duabus[c] vnus masculus sufficit, quia[d] caeteras aues salacitate non aequant. Semel in anno foetus creant[e]. Viginti[f] fere ouis pariendi ordo concluditur[g]. Galli- 2 nae his melius incubabunt, ita vt quindecim phasianina[h] oua nutrix vna[i] cooperiat, [et[k]] caetera sui generis supponantur. In supponendo de luna et diebus quae sunt

C 4 in

l. *porrorum* Cr. antiquus meus.
m. *in* intersf. Cr. omittit Lou.
n. *vnum* Cr. edd. tres et Vinc.
o. *diem* I. B. R. Br.
p. *solemniter* Lugd.
q. *tricesimo tamen q. die* Erf. et Cresc. Louan. probante Ernesti.
r. *etiam* om. Cr. deinde *tutum*.
s. *deiici* Vinc. bis.
t. *singultura vocantur* Cresc. sed Basil. *vocant*.
v. *Pituitates* Cr. Bas. *pituitae vero cruditates* Vinc.
x. *his* Cresc. *his rem. amouebis* Vinc.
y. *dolores sim. infantium* Erf. *sicut infantes, cum dentes eis nascuntur* Cr.

Tit. XXIX. a. *iidem qui* Barth. *qui* om. Cr. Bas. deinceps *sint* Cr. Louan.
b. *mense Martii vel Aprilis* Cr. Lou. eadem cum pr. et antiq. antea *ineant*. *mense* om. Erf.
c. *faeminis* add. Cr.
d. *quia — aequat* om. Cr. *aequant* Erf.
e. *creabunt* Lugd. Erf. Vinc. Br.
f. *vigesimus* Cr. Basil.
g. *concludet* I. B. R. Br.
h. *phasiani* Cr. *fasianina* Louan. *phasiana oua* Erf.
i. *omnia oua* Cr. vulgata est in Louan.
k. *et* om. Br. Lugd. Erf. Cresc. Edd. tres Vinc.

in [l] aliis dicta ſeruentur [m]. Trigeſimus dies maturos pullos in lumen [n] emittet. Sed per quindecim [o] dies diſcocto [p] ac refrigerato leuiter [q] ordei farre paſcentur, cui [r] vini imber aſpergitur. Poſt [s] triticum fractum [t] praebebis et locuſtas et oua formicae. Sane ab aquae 3 prohibeantur acceſſu, ne eos pituita concludat. Quod ſi pituitam patientur [v] phaſiani [x], allio [y] cum pice liquida trito [z] roſtra eorum debebis aſſiduus [a] perfricare, vel 4 vitium [b], ſicut gallinis fieri conſueuit, auferre. Saginandi haec [c] ratio eſt, vt vnius modii triticea [d] farina in breuiſſimas offulas redacta clauſo phaſiano per XXX dies miniſtrata [e] ſufficiat: vel, ſi ordeaceam farinam praebere volueris, vnius et ſemiſſis modii farina per praedictos dies ſaginam replebit. Obſeruandum ſane eſt, vt offulae ipſae oleo leuigentur aſperſo, et ita inferantur faucibus, ne ſub infima linguae parte mergantur: quod ſi euenerit, ſtatim pereunt [f]. Illud quoque magnopere [g] curemus, ne [h] praebeantur noua [i] alimenta, niſi [k] digeſtis aliis [l]; quia eos faciliime onus cibi haerentis [m] extinguit.

XXX.

l. *de* Cr.
m. *ſeruemus* Lugd. Erf. Cr.
n. *lumine mittet* I. B. Br. R. Vinc. *mittet* etiam Cr.
o. XII. I. B. R. Br.
p. *decocto* Barth. *diſcreto* Creſc. Lou. *diſcreto toto ac conſperſo vino refrigerato* Cr. princ. meus et Baſ.
q. *leuiter* om. Barth.
r. *cui* — *aſp.* om. Cr.
s. *deinde* Cr.
t. *fructum* Barth. omitt. Cr.
v. *patiantur* Cr.
x. om. Cr.
y. om. Cr. Baſil. *ab eo* pr. et antiq. meus. Voluit *adeo.* Louan. *alleo.*
z. *terſo* Vinc. omitt. Cr. Baſil. *terra* antiquus meus et pr. *trito* Lou.

a. *aſſidue* Cr.
b. *vitium, et fieri conſueuit* Cr. omittit.
c. *Sag. ratio eſt vt clauſo faſiano miniſtrentur offulae de farina tritici vel ordei quae oleo laeuigentur adſperſo, et ita* Vinc.
d. *tritici* E.
e. *min.* om. E.
f. *peribunt* I. B. Br. R. Lugd. E. Vinc. bis.
g. om. Vinc. *magno opere* Leid.
h. *vt* I. B. Br. R. Vinc.
i. om. Vinc.
k. *niſi* om. I. B. R. Br. Lugd. Barth. Vinc. *niſi* — *aliis* om. E.
l. *aliis* om. I. B. R. Br. Lugd. *prioribus digeſtis* Vinc.
m. *arentis* Barth. *quia eo fac. extinguitur* Vinc.

XXX. Anſer ſane[a] nec ſine herba, nec ſine aqua facile ſuſtinetur: locis conſitis inimicus eſt, quia ſata et morſu laedit et ſtercore polluit[b]: pullos praeſtat et plumas, quas et[c] autumno vellamus et vere. Vni maſculo tres foeminae ſufficiant[d]. Si deſit fluuius, lacuna formetur[e]. Si herba non ſuppetit[f], trifolium, foenum Graecum, agreſtia intuba, lactuculas[g] ſeremus alimento. Alibi foecundiores ſunt; varii[h] vel fuſci, minus: quia de agreſti genere ad domeſticum tranſierunt. Incubant a Calendis Martii vſque ad aeſtiuum ſolſtitium. Plus parient, ſi gallinis oua ſupponas[i]. Extremum partum matribus iam vacaturis educare permittimus. Pariturae ad haram[k] perducantur. cum ſemel hoc feceris, conſuetudinem ſponte retinebunt[l]. Gallinis ſicut[m] pauonina etiam anſeris oua ſupponas. ſed anſerina oua ne noceantur[n], ſuppoſitis ſubiiciatur vrtica. Parui[o] ſemine papaueris primis decem diebus intus paſcendi ſunt; poſtea ſereno eos poterimus educere[p], vbi vrtica non fuerit, cuius aculeos formidant[q]. Quatuor menſium[r] bene ſaginantur: nam melius pingueſcunt in te-

 nera

Tit. XXX. a. *ſane* omitt. Pol. *Anſer aquam herbamque deſiderat; nec ſine ipſis facile ſuſtinetur* Cr.

b. *ſtercore polluit. Praeſtat* Polit. Creſc. item, ſed omiſſo *et.* vnde *polluit* addidi.

c. *et* om. Cr. *vellere licet* Vinc.

d. *ſufficiunt* Creſc. Vinc.

e. *lacunae formentur* Erf. Paulo antea Creſc. antiqua mea Editio habet *Sed deſit fluuius.*

f. *ſuppetat* Erf. Vinc.

g. *lactucas* E. *pro alimento ſeremus* Cr. *lactuculaſque ſeramus* Lou.

h. Antiqua mea Creſc. editio: *marcii vel fuſci.*

i. *illarum ſupponantur* I. I-G. *pariet* Lou. Creſc. antea.

k. *aream* I. B. R. Br. Barth. Erf. *aram* vbique Creſc. *producantur* Creſc.

l. *tenebunt* Creſc.

m. *ſicut pauonina etiam* om. Pol. et Creſc. Lou. iidem deinde omittunt *anſerina oua.* Pro *ſicut* Erf. habet *ſupponas.* Creſc. Baſil. et meus antiquus: *Si gallinis anſeris oua ſupponas ne noceant ſuppoſitis.*

n. *noceantur* ante Vict. Barth. Lugd. Polit. *noceatur ſuppoſitis* Cr. Louan. *noceant ſuppoſitis* alii libri Palladii.

o. *Pulli ſemine papaueris primis decem* Vinc. bis. *Semine papaueris primis — paſcendae ſunt* Creſc. Vulgo deerant verba *ſemine papaueris.*

p. *educare* E. *poſtea foras eas* (antiqua mea cum pr. et Louan. *eos*) *p. educere* Cr. *educi poterunt* Vinc.

q. *reformidant* I. I-G.

r. *menſibus* a Vict. Creſc.

nera aetate. Polenta[s] dabitur in die ter. large[t] vagandi licentia prohibetur. loco obſcuro claudentur[v] et calido: ſic maiores etiam ſecundo[x] menſe pingueſcunt. nam paruuli ſaepe die trigeſimo[y]. ſaginantur melius, ſi ad ſatietatem milium[z] praebeamus infuſum. Inter[a] anſerum cibaria legumen omne porrigi[b] poteſt, excepto 4 eruo[c]. Cauendum eſt etiam[d], ne pulli eorum ſetas glutiant. Graeci ſaginandis[e] anſeribus polentae duas partes et furfuris quatuor aqua calida temperant, et ingerunt pro appetentis voluntate[f] ſumenda. tribus[g] per diem vicibus potu adiuuant. media quoque nocte aquam miniſtrant. Peractis vero XXX diebus, ſi vt iecur his tenereſcat, optabis, tunſas caricas et aqua maceratas in offas volutabis exiguas, et per dies[h] viginti continuos miniſtrabis anſeribus.

XXXI. His ordinatis, caetera exequenda ſunt. nam piſcinae duae vel ſolo impreſſae, vel caeſo lapide circa villam eſſe debebunt; quas facile eſt aut fonte aut imbre ſuppleri[a], vt vna ex his vſui ſit[b] pecoribus vel auibus aquaticis: alia madefaciat virgas et coria[c] et lupinos[d], et ſi qua ruſticitas conſueuit infundere.

XXXII. Foeni, palearum, ligni, cannarum repoſitiones nil refert in qua parte [fiant[a],] dummodo ſiccae ſint

s. *polentum* Creſc. *polenta datur et large natandi* Vinc.

t. *late vagantur et ideo prohibentur licentia obſcuro* Creſc. ſed antiqua mea cum pr. et Louan. *large vagantur.*

v. *claudantur* Creſc. *claudi debent* Vinc.

x. *obſcuro loco* Creſc. ſed antiqua mea *ſecundo loco* recte Lou.

y. *trig. moriuntur. Sagin. vero* etc. I. F. G. *ſaginantur ſi ad infuſum praebeatur* Vinc.

z. *coctum* Erf. inſerit.

a. *Item* I. B. R.

b. *praeſtari* Polit. Creſc.

c. *berebo* Creſc. Louan. et antiquus meus. Baſil. vero *eruo*. I. B. R. Br. Vinc. *herbo.*

d. *autem* Vinc.

e. *anſeribus* omitt. Erf.

f. *voluptate* ante Vict.

g. *tribus* — *miniſtrant* omitt. Barth.

h. *dies* omitt. I. B. R. Br.

Tit. XXXI. a. *impleri* Vinc. altero in loco.

b. *ſufficiat* P.

c. *tectoria* Vinc. altero in loco.

d. *et lup.* omittit Erf.

Tit. XXXII. a. *fiant* om. I. B. Br. R. Lugd. E. et Vinc.

ſint atque perflabiles, et longe remoueantur a villa propter caſum ſurripientis[b] incendii.

XXXIII. Stercorum[a] congeſtio locum ſuum tenere debebit, qui abundet humore, et propter odoris[b] horrenda a praetorii auertatur[c] aſpectu. Humor abundans hoc[d] praeſtabit ſtercori, vt ſiqua inſunt[e] ſpinarum ſemina, putreſiant. Stercus aſinorum primum eſt, maxime hortis; dein ouillum[f] et caprinum[g] et iumentorum; porcinum vero peſſimum: cineres optimi; ſed columbinum feruidiſſimum[h], caeterarumque auium ſatis vtile [eſt[i]] excepto paluſtrium. Stercus, quod anno requieuerit[k], ſegetibus[l] vtile eſt, nec herbas creat[m]; ſi vetuſtius ſit[n], minus proderit. pratis vero recentia ſtercora proficient[o] ad vber[p] herbarum. Et maris purgamenta, ſi aquis dulcibus eluantur, miſta[q] reliquis vicem ſtercoris exhibebunt, et limus, quem ſcaturiens aqua vel fluuii incrementa reſpuerint.

XXXIV. Horti et pomaria[a] domui proxima eſſe debebunt[b]. Hortus ſit ſterquilinio maxime ſubiectus, cuius[c] eum ſuccus ſponte foecundet. ab area longe ſitus [ſit[d].] nam puluerem palearum[e] patitur inimicum. Felix

b. *ſurrepentis* coni. Morg. I. 81.
Tit. XXXIII. a. *ſterquiliniorum* E. deinde *habundet* Br.
b. *foetoris* A. Iunt. G. *oloris* Cr. Louan.
c. *conuertatur* ante Vict. Leid. Creſc.
d. *hic* Creſc. recte Lou. *Humor enim* Vinc. Deinceps *praeſtat* Cr.
e. *inſunt* om. Cr. antiqua mea.
f. *ouium* Creſc. *ouilum* Br. paulo antea *praecipue hortis* Creſc. Lou.
g. *ouium et caprum* Erf. *caprarum* etiam Creſc. Lou.
h. *feruentiſſimum* E.
i. *eſt* om. P. Lugd. E. Cr.
k. *requieuit* Cr.
l. *ſatis* P. *ſatis eſt vtile* Cr.
m. *nec caret herbis* E.
n. *eſt* Cr.
o. *proderunt* P. et Cr.
p. *vbertatem* Cr. editt. tres et Erf.
q. *mixta vicem ſtercoris adhibebunt* Creſc. ſed Louan. vulgatam habet.
Tit. XXXIV. a. *pomarii* Barth. *pomeria* Vinc.
b. *debent* Erf. Vinc.
c. *cuius ſucco* I. I-G. *cuius ſuccus eum — foecundat* Creſc.
d. *ſit* omitt. I. B. Br. R. Leid. Barth. Vinc. Erf. *longe tamen ab area ſitus, nam* Creſc.
e. *quia herbarum folia perforat et exiccat* addit Creſc.

Felix[f] positio est, cui leniter[g] inclinata planicies cursus 2 aquae fluentis per spatia discreta deriuat. Si fons desit, aut imprimendus est puteus[h]: aut, si nequeas hoc, piscina superius construenda est[i], vt illinc[k] aquas pluuia conferente[l], hortus per aestiuos rigetur ardores. Si[m] hac omni facultate carueris, semper altius[n] tribus vel quatuor pedibus ad pastini similitudinem fodies horta- 3 lum, qui sic cultus negligit[n] siccitates. Sed[o] huic quamuis contra necessitatem mista[p] stercore quaelibet terra conueniat[q], tamen haec genera sunt in electione vitanda, creta[r]; quam argillam dicimus, atque rubrica. Illud quoque custodies[s] in hortis, quos humoris natura non adiuuat, vt diuidas per[t] partes, et hieme ad Meridiem, aestate ad Septentrionem spatia[v] colenda con- 4 vertas. Debent[x] etiam horti esse clausi: sed munitionis multa sunt genera. Alii luto inter formas clauso parietes figuratos ex lateribus imitantur. Quibus copia[y] suppetit, macerias luto et lapide excitant. Plerique sine luto congesta in ordinem[z] saxa componunt. Nonnulli[a] fossis spatia colenda[b] praecingunt[c]: quod[d] vitandum est, quia horto subducit[e] humores, nisi forte locus palu-

f. *autem* add. Cr.

g. *leniter* I. B. R. Cresc. Deinceps *cursus atque fluentis aquae* male Cresc. Basil.

h. *puteolus* Vinc. Duac. VI. 65.

i. *est* om. Erf. Vinc.

k. *illi* I. B. Br. R. Erf. Leid.

l. *consternante* Pol.

m. *Quod si — facilitate* Vinc. Duac.

n. *et alte duobus pedibus pastinetur, quia hortus sic cultus negliget siccitates* Cresc. *negligit* I. B. R. Br. et Cresc. Lou. Vulgo *negligat.*

o. *At* Vinc. VI.

p. *iuta* Lugd. Erf. Vinc. VI. *adiuta* Vinc. alibi. *vita* Pol. *vestita* Barth.

q. *conuenit* Vinc. Duac. VI.

r. *creta scilicet* Erf. *Creta et argilla* Cresc.

s. *custodias* Vinc. Duac. VI. sed libro X. 3. habet *serua.*

t. *per* om. I. B. R. Br. Lugd. Erf. Vinc. bis. *vt partes diuisas* Vinc. Duac. X. 3.

v. *spatia colenda* om. Pol.

x. *Debent — sed* om. I. B. Br. R. Lugd. Erf. *Multis autem generibus hortos muniunt: nam alii luto parietes figurant, alii congesta* Vinc. Idem alibi *ex partibus imitantur. ex partibus* etiam Leid.

y. *copia* om. I. B. Br. R. Lugd. Erf. Vinc.

z. *in ordine* Erf.

a. *quoque* add. Vinc.

b. *collocanda* Erf.

c. *cingunt* Vinc.

d. *quod vtique cauendum est, quoniam hortis* Vinc. VI.

e. *subducunt* Cresc.

paluſtris colatur. Alii ſpinarum plantas et ſemina in munitione diſponunt. Sed melius erit rubi ſemina et 5 ſpinae, quae rubus caninus vocatur, matura[f] colligere, et cum farina erui[g] ex aqua macerata miſcere. funes dehinc[h] ſparteos veteres hoc[i] genere miſtionis ſic[k] inducere, vt intra[l] funes ſemina recepta ſeruentur vſque ad verni temporis initia. Tunc vbi ſepes futura eſt, 6 duos ſulcos tribus a ſe pedibus ſeparatos, ſeſquipedis altitudine faciemus, et per vtroſque, funes cum ſeminibus obruemus leui[m] terra. Ita trigeſima die procedunt ſentes[n], quos teneros adminiculis opus eſt adiuvare, quibus inter ſe (ſentes[o]) per ſpatia vacua relicta iungentur. Partes ſane horti ſic diuidendae ſunt, vt 7 eae[p] in quibus autumno ſeminabitur, verno[q] tempore paſtinentur[r]: quas[s] ſeminibus[t] vere complebimus, autumni[v] tempore debebimus[x] effodere. ita[y] vtraque paſtinatio decoquetur beneficio algoris aut ſolis. Areae faciendae ſunt anguſtiores et longae, id eſt duodecim pedum longitudine, et ſex latitudine vt[z] ſint propter ſpatia vtrinque[a] purganda diuiſae. Margines vero earum locis humidis vel irriguis duobus pedibus erigantur; ſiccis[b] vno extuliſſe ſufficiet. Inter areas, ſi humor conſueuit effluere, ſpatia altiora ipſis areis eſſe debebunt, vt facilius ingrediatur aream de ſuperiore[c] parte humor admiſ-

f. *matura* om. Pol. Poſt vocatur Vinc. addit: *ad ſepem procreandam terrae mandare.*

g. *herbi* I. B. R. Br. *herebi* Cr. Louan. et antiqua mea. *erui* Baſ.

h. *deinde* Pol. et Creſc.

i. *hoc genere* omitt. P. et Creſc. *mixtioni* Creſc.

k. *ſic* om. Lugd. Erf. et Palatini.

l. *inter* Cr.

m. *in leni terra* Cr.

n. *ſentes* om. I. B. R.

o. *ſentes* om. Erf. Leid. Creſc. qui praeterea *qui* habet.

p. *haec* Cr. *hae* Br.

q. *vno* Cr.

r. *paſtinemus* Cr.

s. *quas vero* I. B. R. Br. *et quas* Creſc.

t. *ſeminabimus vere compl.* Creſc. antiqua. Baſil. *ſemine* habet.

v. *verne* Erf.

x. *debemus* Br. Lugd. Erf. Cr. *fodere* Cr.

y. *ita vt vtraque — decoquatur — et ſolis* Cr.

z. *ſic propter* I. B. R. Br. Lugd. *et ſint* Erf. *ſintque* Vinc. Duac. VI. et X. alibi *ſic propter.*

a. *vtriſque* Lugd.

b. *autem* addit Vinc. VI.

c. *ſuperiori — vt vbi* Vinc. VI.

admiſſus, et vbi ſitientem ſaturauerit, in alias poſſit ex-
8 cluſus auerti. Serendi tempora licet per menſes certa ſignemus [d], tamen ſecundum loci et caeli naturam vnuſquiſque cuſtodiat [e]. frigidis locis autumnalis ſatio celerior [f] fiat, verna vero tardior: calidis [g] autem regionibus et autumnalis ſerior fieri poteſt et verna maturior. Quaecunque [h] ſerenda ſunt, cum luna creſcit, ſeminentur: quae ſecanda ſunt [i] vel legenda, cum minuitur [k].

XXXV. Contra nebulas et rubiginem. Paleas et purgamenta pluribus locis per hortum diſpoſita ſimul omnia, cum nebulas [a] videris inſtare, combures [b]. Contra grandinem (multa dicuntur [c].) Panno roſeo [d] mola cooperitur. item cruentae ſecures contra caelum minaciter leuantur. item [e] omne horti ſpatium alba vite praecingitur: vel noctua pennis patentibus extenſa ſuffigitur: vel ferramenta, quibus operandum eſt, ſeuo [f]
2 vnguntur vrſino. Aliqui vrſi adipem cum oleo tuſum [g] reſeruant, et falces hoc, cum putaturi ſunt, vngunt. ſed hoc in occulto debet eſſe remedium, vt nullus putator intelligat: cuius vis tanta eſſe perhibetur, vt neque nebula neque aliquo animali [h] poſſit noceri. (intereſt etiam [i] vt res profanata non valeat.) Contra culices et limaces vel amurcam recentem vel ex cameris [k] fuliginem ſpargimus. Contra formicas, ſi [l] in horto habent fora-

d. *aſſignantur certa* Vinc. Duac. VI. ſed VI. 58. *ſignata ſint.* Paulo antea idem *aduerti.*

e. *ſunt obſeruanda. nam frigidis locis, vt dictum eſt.* Vinc. VI.

f. *maturius fiat, vernalis tardior* Cr.

g. *in calidis vero reg. aut. ſerius — maturius* Cr.

h. *quae* I. B. R. Br.

i. *ſunt* om. Erf.

k. *decreſcit* Vinc. Duac. VI. 58.

Tit. XXXV. a. *nebulam* Cr.

b. *combure* Cr. *comburas* Lou.

c. incluſa omittit Vinc.

d. *ruſſeo* Lugd. Erf. Vinc.

e. *Tum* I. B. R. Br.

f. Ita Erf. *ſaeuo* Lugd. Vulgo *ſepo.*

g. *tunſum* I. B. R. Br. Erf.

h. *malo* I. I. A. H. G. Erf. ſed *animali* ex Lugd. Geſner dedit.

i. *etiam* om. I. B. R. Br. Lugd. Erf. omnia incluſa verba omitt. Vinc.

k. *caminis* Vinc.

l. *quae* Cr. recte Lou.

oramen, cor noctuae admoueamus[m]; ſi foris[n] veniunt, omne horti ſpatium cinere aut cretae candore ſignemus[o]. 3 Contra erucas ſemina, quae ſpargenda ſunt, ſemperuiuae[p] ſucco madefiant vel erucarum ſanguine. Cicer[q] inter olera propter multa portenta ſerendum eſt. Aliqui cinerem de fico ſuper erucas ſpargunt. item ſquillam vel in horto ſerunt, vel certe ſuſpendunt. Aliqui mulierem menſtruantem, nuſquam cinctam, ſolutis capillis, nudis pedibus contra erucas et caetera hortum[r] faciunt circumire. Aliqui fluuiales cancros pluribus locis intra hortum clauis[s] figunt. 4 Contra animalia quae vitibus nocent, cantharides, quas in roſis inuenire conſueuimus, oleo merſas reſolui patieris in tabem: et cum putandae ſunt vites[t], hoc oleo falces [putatorias[v]] perunges. Extinguuntur cimices amurca et[x] felle bubulo mactis aut locis perunctis, vel foliis ederae tritis ex oleo, vel incenſis ſanguiſugis. 5 Vt olera animalia infeſta non generent, in corio teſtudinis omnia ſemina, quae ſparſurus es, ſicca[y]: vel mentam locis pluribus, maxime[z] inter caules, ſere: hoc praeſtare fertur eruum[a] aliquantulum ſatum[b], praecipue vbi radices et rapa naſcuntur. Vel acre acetum ſucco hyoſcyami[c] miſtum fertur oleum pulices necare, ſi ſpargas. 6 Campas fertur euincere, qui fuſticulos alii ſine capitibus[d] per horti omne ſpa-

m. *admouemus* Vinc. *apponamus* Cr. qui addit: *vel origano vel ſulphure tritis foramen aſperge.*

n. *ſi deforis veniant* Cr. *foras* eid.

o. *ſignabimus* I. B. R. Br. Lugd. Vinc. *creta cingamus* Cr. *tingemus* Louan.

p. *ſemperuiui* Erf. *ſemper ſucco madefiant erucarum* Creſc. Baſ. ſed antiqua mea: *vel ſanguine erucarum.* recte Lou.

q. *autem* addit Erf. *inter* Creſc. vulgo *intra.*

r. *hortorum* Vinc.

s. *crucifigunt* P. Barth. Lugd. Erf. *configunt* Vinc. ſed alibi habet: *plurimos et pluribus locis affigunt.*

t. *vites* om. Erf.

v. *putatorias* omitt. I. B. Br. R. Lugd. Erf. Vinc.

x. *et felle bubulo* om. Pol.

y. *deſicca* Cr. recte Lou.

z. *et maxime* Cr.

a. *herbum* I. B. R. Br.

b. *ſtratum* I. B. R. Br.

c. Hoc effeci ex Lugd. *Hyoſquiami* pro vulgato *inſaniami.*

d. *capitibus comburens nidorem excitauit* Barth. reliquis omiſſis. *alii* Br.

ſpatium comburens nidorem locis pluribus excitarit. Si contra[e] eaſdem vitibus voluerimus[f] conſulere, allio trito falces putatoriae feruntur vnguendae. Naſci quoque prohibentur, ſi circa arborum vel vitium crura bitumen et ſulfur incendas: vel ſi ablatas de horto vicino campas excoquas aqua, et per horti tui[g] ſpatia vniuerſa diffundas. Ne cantharides vitibus noceant[h], in cote, qua 7 falces acuuntur, ipſae ſunt conterendae. Democritus aſſerit neque arboribus neque ſatis quibuſlibet noceri poſſe a quibuſcunque beſtiis, ſi fluuiales cancros plurimos vel marinos, quos Graeci πάγουρες nominant, non minus quam decem fictili vaſculo in aqua miſſos tegas, et ſub dio ſtatuas[i], vt decem diebus ſole[k] vaporentur. poſtea quaecunque illaeſa volueris eſſe, [ea[l] aqua] perfundas, et octonis diebus peractis hoc repetas, 8 donec ſolide, quae optaueris, adoleſcant. Formicas abiges[m], ſi[n] origano et ſulfure tritis foramen aſperges[o]. hoc et apibus nocet. item cochlearum vacuas teſtas ſi vſſeris, et eo cinere foramen inculces. Culices galbano infuſo fugantur aut ſulfure. Pulices amurca per pauimentum frequenter aſperſa, vel cymino agreſti cum aqua trito, vel ſi[p] cucumeris agreſtis[q] ſemen aqua reſolutum ſaepe infundes[r], vel aquam lupinorum pſilotri 9 auſteritatibus iunctam[s]. Mures, ſi amurcam ſpiſſam patinae infuderis, et in domo nocte poſueris, adhaerebunt. item necabuntur, ſi helleboro nigro caſeum vel panem vel adipes[t] vel polentam permiſceas et offeras. Et

e. *contra eaſdem* om. I. B. R. Br. Lugd. Barth.

f. *conſulemus*; *allio* Lugd. *conſulimus*, *allio* P. *ſi vitibus conſulemus* Erf. deinde *vngendae* Br. et *ſulphur*.

g. *tui* om. Lugd.

h. *noceant — conterendae* om. P. poſtea *pluuiales* Br. et *πάγουρος*.

i. *ſtatues* I. B. Br. R. *ſub diuo* E.

k. *per ſolem* E.

l. *ea aqua* om. Lugd. E. I. B. Br. R.

m. *metuens* P.

n. *ſi* om. I. B. Br. R. P. Lugd. E.

o. *aſpergens* I. B. Br. R. Lugd. E. *vel ſulphure — aſperge* Creſc. recte Louan.

p. *ſi* om. I. B. Br. R. E.

q. *agreſtis* om. P.

r. *infundens* I. B. Br. R. E.

s. *intaus* Lugd.

t. *adipe* P.

Et [v] agreſtis cucumeris et colocynthidis [x] ſuffuſio ſic [y] nocebit. Aduerſus mures agreſtes Apuleius aſſerit ſemina bubulo felle maceranda ante quam ſpargas. nonnulli rhododaphnes [z] foliis aditus eorum claudunt, qui roſis his, dum in exitu [a] nituntur, intereunt. Talpas 10 Graeci hoc genere perſequuntur: Nucem perforari iubent, vel aliquod pomi genus ſoliditatis eiuſdem. ibi paleas et cedriam [b] cum ſulfure ſufficienter includi. tunc omnes paruulos aditus et reliqua ſpiramenta [c] talparum diligenter obſtrui [d], vnum foramen, quod amplius [e] ſit [f], reſeruari, in cuius aditu nucem intus incenſam [g] ſic poni, vt ab vna parte flatus poſſit accipere, quos [h] ab alia parte diffundat: ſic impletis fumo cuniculis talpas vel fugere protinus, vel necari [i]. Mures ruſticos, 11 ſi querneo [k] cinere aditus eorum ſatures, attactu frequenti ſcabies occupabit ac perimet. Serpentes prope omni auſteritate fugantur, et nocentes ſpiritus innocentia fumi graueolentis exagitat. Vramus galbanum vel cerui cornua, radices lilii, caprae vngulas. hoc genere monſtra noxia prohibentur. Opinio [l] Graecorum eſt, 12 ſi nubes locuſtarum repente ſurrexerint [m], latentibus intra [n] tecta cunctis hominibus, eam poſſe tranſire: quod ſi inobſeruantes [o] homines ſub aëre deprehendant, nulli

v. *Et agreſtis cucumeris* deſ. P.
x. *coloquintidis* I. B. Br. R. *fuſio* E.
y. *ſic* deeſt P.
z. *rhododaphnis* I. I-G.
a *exitu* dedit Geſner, et monuit omnes libros habere *exitu*. Voluit ſine dubio dare *exitum* quod habet Vinc. bis et Leid. Idem Vinc. *corroſis*.
b. Ita Erf. *et cedria* bis Vinc. *cedrum* Lugd. Vulgo *ceram*. Vincentius etiam *ibique* habet. *ſufficienter* Br.
c. *ſpiramina* bis habet Vinc.
d. *obrui* I. B. Br. R. Lugd. Erf. Vinc. bis.
e. *amplius* Vinc. bis.
f. *eſt* I. B. R. Br. Lugd. Vinc. Vulgo *amplum*.
g. *intus accenſam* Erf. *ſupponi* Pol.
h. *quos vt* Vinc.
i. *vel fugare poteris protinus vel necare* Erf.
k. *querno* Vinc. bis, cum Leid. Idem ſemel *obtures a tractu*. ſed alibi *a tactu*.
l. *Eſt etiam opinio* Vinc. Duac. X.
m. *ſurrexerit* Erf. Vinc. bis Cant.
n. *infra* Vinc. bis.
o. *obſeruantes* Erf. Vinc.

nulli [p] fructuum noceri, si continuo omnes ad tecta confugiant. Pelli etiam dicuntur amari lupini vel agrestis cucumeris aqua decocta, si muriae [q] mista fundatur. Existimant [r] aliqui locustas vel scorpios [s] fugari posse, 13 si aliqui ex eis vrantur [t] in medio. Campas nonnulli ficulneo cinere persequuntur. si permanserint, vrina bubula et amurca aequaliter mista conferueant, et vbi refrixerint [a], olera omnia hoc imbre consperge [b]. πρασοκούριδας [c] Graeci vocant animalia, quae solent hortis nocere. Ergo ventriculum veruecis [d] statim occisi plenum [e] sordibus suis spatio, quo abundant, leuiter debebis operire. post biduum reperies ibi animalia ipsa [f] 14 congesta. hoc cum bis vel [g] tertio feceris, genus omne, quod nocebit [h], extingues. Grandini creditur obuiare, siquis crocodili pellem vel hyaenae vel marini vituli per spatia possessionis circumferat, et in villae aut cortis suspendat ingressu, cum malum viderit imminere. item si palustrem testudinem dextra manu supinam ferens vineas perambulet, et reuersus eodem modo sic illam ponat in terra, et [i] glebas dorsi eius obiiciat curuaturae, ne possit inuerti, sed supina permaneat. hoc facto fertur spatium sic defensum nubes inimica transcurrere. 15 Nonnulli vbi instare malum viderint, oblato speculo imaginem nubis accipiunt, et hoc remedio nubem (seu vt sibi obiecta displiceat, seu [k] tanquam geminata alteri cedat) auertunt. item vituli marini pellis in medio vinearum loco vni superiecta viticulae creditur contra im- 16 minens malum totius vineae membra vestisse. Omnia semina

p. *nullum fructum noceri* Barth. Lugd. Vinc. bis. *nullum fructuum* omisso *noceri* Cantabr.

q. *vrinae* Barth.

r. *At aestimant* Vinc. *extimant* Br.

s. *scorpiones* Vinc.

t. *aliquo ex his vtantur in remedio* Vinc.

a. *refriguerint* E.

b. *conspargere* I. B. Br. R. E.

c. *πρασθοκορίδας* B. R. *πρασοκορίδας* Br. A. Iunt. G. *πρασσοκορίδας* Ienss. *prasocoridas* P. Lugd. E.

d. *verbecis* Lugd. v. Ind.

e. *ventriculo* — *pleno* — *spatium* — *debes* E.

f. *ipsa* om. P.

g. *et* P.

h. *nocebat, extinguis* P. E.

i. *vt* Lugd. E.

k. *seu vt* E.

ſemina hórti vel agri feruntur [l] ab omnibus malis ac monſtris tuta ſeruari, ſi agreſtis cucumeris tritis radicibus ante macerentur [m]. Item equae [n] caluaria ſed non virginis intra hortum ponenda eſt, vel etiam [o] aſinae [p]. Creduntur enim [q] ſua praeſentia foecundare, quae ſpectant.

XXXVI. Area longe a villa eſſe non debet, et propter exportandi facilitatem, et vt fraus minor timeatur, domini vel procuratoris vicinitate ſuſpecta. Sit autem vel ſtrata ſilice, vel ſaxo montis exciſa, vel ſub ipſo triturae tempore vngulis pecorum et aquae admiſtione ſolidata [a]; clauſa deinde et robuſtis munita cancellis propter armenta, quae, cum teritur [b], inducimus. Sit 2 circa hanc locus alter planus et purus, in quem frumenta tranſfuſa refrigerentur, et horreis inferantur: quae res in eorum durabilitate proficiet. Fiat deinde [vndecunque [c]] proximum tectum, maxime in humidis regionibus: ſub quo propter imbres [d] ſubitos frumenta (ſi neceſſitas coëgerit) raptim vel [e] munda vel ſemitrita ponantur. Sit autem [area [f]] loco ſublimi et vndecun- 3 que perflabili, longe tamen ab hortis, vineis, atque pometis [g]. nam ſicut radicibus virgultorum proſunt laetamen et paleae, ita inſidentes frondibus [eas [h]] perforant, atque [i] arere [k] compellunt.

D 2 XXXVII.

l. *feruntur* I. B. R. *malis et noxiis animalibus aut monſtris intacta ſeruari ſi ſucco radicum agreſtis c. et erucarum mixta macerentur* Creſc. *radicum tritarum antea* Lou. idem *monſtruis*.

m. a verbo *macerentur* vſque ad finem deeſt P.

n. *aeque* I. B. R.

o. *potius* I. B. Br. R. Barth. Lugd. E. Cant.

p. *aſellae* Barth.

q. *enim* om. E.

Tit. XXXVI. a. *ſolidata* omitt. Lugd. *ammixtione* Br.

b. *cum teretur* E. *terentur* Vinc. bis.

c. *vndecunque* om. P. Cr.

d. *per imbres* E. *ſubitos* omittit Vinc. bis.

e. *vel* om. P. *et ſemitr.* Creſc. Lou.

f. *area* om. I. B. Br. R. Cr. V.

g. *pomeriis* Cr. forte *pomariis*.

h. *eas* omitt. Br. Lugd. P. Cr. E. V.

i. *et corrumpunt* Creſc.

k. *areſcere* Pol. *aere arare* Leid. *aere arere* ex Aſcenſ. annotat Gronouius.

XXXVII. Apibus ſtationem non longe a domini[a] aedibus in horti parte[b] ſecreta et aprica et a ventis remota et calidiore[c] locare debemus, quae[d] in quadratam conſtituta menſuram fures et acceſſus hominum pecudumque ſubmoueat. ſit[e] abundans[f] floribus, quos in herbis vel in[g] fruticibus, vel[h] in arboribus procuret in-
2 duſtria. herbas nutriat origanum, thymum, ſerpyllum, ſatureiam, meliſphyllum[i], violas agreſtes[k], aſphodilum[l], citraginem[m], amaracum, hyacinthum, qui iris[n] vel gladiolus dicitur ſimilitudine[o] foliorum, narciſſum, crocum, caeteraſque herbas ſuauiſſimi[p] odoris et floris. In fruticibus vero[q] ſint roſae, lilia, fabae[r], roſmarinus[s], hederae: in arboribus ziziphus[t], amygdalus, perſicus, pirus pomiferaeque arbores, quibus nulla amaritudo reſpondet flore[v] deſucto. Silueſtria vero, glandifera robora[x], terebinthus, lentiſcus, cedrus, tilia, ilex[y] minor, et pinus[z]. ſed taxi remoueantur inimicae.

Tit. XXXVII. a. *dominicalibus vel in horti parte ſecunda* Barth. Lugd. *domicalibus vel in h.* Erf. *habitabilibus domibus* Cr. *vel* add. etiam Vinc. bis. *dominicalibus* etiam Creſc. Louan.

b. *aliqua* add. Cr.

c. *calida* Cr.

d. *nam ipſe probibet pabulum ferre domum vt ait Virgilius non longe ab habitab. dom. vt furum — ſubmoueatur, vbi ſit* Cr. ſed antiq. meus *non* omitt. *ipſi probibent* Baſil.

e. *Sit et* P.

f. *abundantia florum quos vel in h. vel fr.* Creſc.

g. *in* om. I. B. Br. R. Creſc.

h. *vel etiam arbor.* Cr. *fructibus* E. Vinc.

i. *meliſſillum* Pal. Lugd. E. om. P. Cr. edd. tres.

k. *agreſtes, aſph. citr.* omitt. P. Cr. edd. tres.

l. *aſſodillum* a. V. et Lugd.

m. *citriaginem* I. B. Br. R. Pal. Lugd. E. deinceps *amaratum* Creſc. Lou.

n. *iacinctum qiuris* Cr. antiquus meus: *hyacinthum, iris vel gl.* Cr. Baſil. recte Louan.

o. *ſim. fol.* om. Cr.

p. *et narciſus creticus* Creſc. Baſ. ſed antiqua mea et princ. *narciſſum cretum* recte Louan.

q. *ſuauis* Creſc. *fructibus* Creſc. Lou.

r. *violae ſlabae* Lugd. E. Barth. *violae flauae* Vinc. bis. *lilia* omitt. Lugd. *fabae* om. Cr.

s. *roſmarini* Cr. Baſ. *roſmarinus et* Creſc. Louan.

t. *zizipha* Vinc. bis. om. Cr.

v. *floris vel ſucci* P. Cr. *floridae ſucco* Vinc. ſed alibi *de ſucco* habet. *flore defuncto* Erf.

x. *buxus* interponit Cr. *robura* princeps antiq. et Louan.

y. *tilia pinus et taxi* Creſc. Baſil. ſed antiqua mea et princeps *tilia, yles pinus et taxi* habet.

z. *tinus* I. B. R. Pol. Lugd. Erf. *cinus* alii. *thimus* Vinc. alibi *thymus*. Deinceps *et taxi* P. Cr. *ilex minor et tinus et taſſi* Creſc. Louan. Vulgatum *linus* correxi cum Pontedera. *tilia et tinus* Leid.

cae [a]. Primi ſaporis mella thymi ſuccus effundit. ſecundi meriti thymbra, ſerpyllum vel origanum tertii meriti [b] roſmarinus et ſatureia. Caetera [c], vt arbutus et olera ſaporem ruſtici mellis efficiunt [d]. Sint autem arbores a Septentrionali parte diſpoſitae. Frutices atque virgulta ordines ſuos ſub maceriis exequantur. herbas deinde in [e] plano poſt frutices conſeremus Fons vel riuus [f] huc conueniat otioſus, qui humiles tranſeundo formet lacunas, quas [g] operiant rara et tranſuerſa virgulta, ſedes tutas apibus praebitura cum ſitient. Sed ab [h] his apium caſtris longe ſint omnia [i] odoris horrendi, balneae, ſtabula, coquinae fuſoria. Fugemus [k] praeterea animalia quae ſunt apibus inimica, lacertos [l], blattas et his ſimilia. Aues etiam pannis [m] et crepitaculis terreamus. Purus cuſtos [n] frequens et caſtus accedat, habens noua aluearia praeparata, quibus excipiatur examinum rudis iuuentus. Vitetur [o] odor coeni [p], et cancer aduſtus [q], et locus qui ad humanam vocem falſa imitatione reſpondet. Abſint et herbae tithymalus, helleborum, thapſia [r], abſinthium, cucumis agreſtis, et omnis amaritudo conficiendae aduerſa dulcedini.

3

4

5

XXXVIII. Aluearia meliora ſunt, quae cortex formabit [a] raptus ex ſubere, quia non tranſmittunt [b] vim frigoris aut caloris. poſſunt tamen et [c] ex ferulis fieri.

 ſi

a. *inim.* om. Creſc. qui pergit: *Supradicta enim dulce mel efficiunt, caetera* et rel. *inimici* Vinc. *removeantur. Inimica ſed primi* Leid.
b. *meriti* om. Vinc.
c. *cetera vero* E.
d. *praebent* Cr.
e. *in* om. I. B. R.
f. *riuus ſit, qui* P.
g. *quas — ſitient* om. P.
h. *a caſtris apium* P.
i. *omnia — coquinae* P.
k. *fugabimus* Lugd. *foſoria — fugiemus* Br.
l. *lacertas* Leid. *blacas* Br.
m. *pennis* I. B. Br. R. *pannis et* om. P. Vinc.
n. *cuſtos* om. Lugd.
o. *vitietur* Ienſ. om. P.
p. *odor foeni* Erf.
q. *exuſtus* Lugd. P. Vinc. *vſtus* Leid.
r. *tapſia* a. V. *Tharſia* Lugd. om. P.

Tit. XXXVIII. cum antecedente continuat Br. a. *formauit maxime* Cr. *formauit* etiam Erf.
b. *tranſmutant* Cr. antiq. meus.
c. *et* om. Cr. *ex* om. Lugd. Erf.

ſi hae deſint, ſalignis[d] viminibus fabricentur, vel ligno cauatae arboris, aut tabulis, more[e] cuparum. fictilia deterrima ſunt, quae[f] et hieme gelantur, et aeſtate fer-2 veſcunt. Sed inter ea loca, quae muniri debere praecepimus[g], podia ternis[h] alta pedibus fabricentur inducta[i] teſtaceo et albario opere leuigata[k], propter lacertorum[l] caeterorumque animalium noxam[m], quibus eſt moris irrepere: et ſupra[n] haec podia aluearia collocentur, ita vt non poſſint imbre penetrari, ſpatiolis inter ſe patentibus[o] ſegregata. Anguſtus tamen aditus admittat examina propter frigoris et[p] caloris iniuriam. Sane ventis frigidioribus altus paries reſiſtat[q], qui[r] locum 3 poſſit defenſis ſedibus apricare. Aditus omnes ſoli opponantur hiberno, qui in vno cortice duo vel tres eſſe debebunt ea magnitudine, quae apis formam[s] non poſſit excedere. Sic enim noxiis animalibus ingreſſu reſiſtetur[t] anguſto: vel ſi apes obſidere voluerint exeuntes, alio, (vbi[v] non fuerint,) vtentur[x] egreſſu[y].

XXXIX. Apes ſi emendae ſunt, prouideamus vt plena aluearia comparentur: quam rem vel[a] inſpectio vel murmuris magnitudo vel frequentia monſtrat[b] commean-

d. *ſalicinis* Creſc.
e. *more cup.* om. Cr.
f. *quae* om. Vinc. bis.
g. *praecipimus* I. B. R. *praecipi* Lugd. *praecepi* E. et Leid.
h *triuis* Creſc.
i. *induta* Lugd. Erf. *ind. teſt.* om. Creſc.
k. *laeuigentur* Cr.
l. *lacertarum* P. Cr. Leid. *lacertas* Vinc.
m. *noxiam* Cr, recte Lou.
n. *ſuper podia* Cr. ſed Lou. *haec* addit; Eadem *irripere.*
o. *diſtantibus* Cr.
p. *frig. ini. et caloris* Creſc.
q. *obſiſtat* Cr.
r. *qui — apricare* omitt. Creſc. poſtea *ſoli appon.* Cr. pr. antiq. Lou.
s. *magnitudinem* P. *quae ingreſſu apis magnitudinem* Cr. niſi quod antiqua mea habet cum princ. *ingreſſu quae.* Louan. etiam *magnitudinem* habet et *ingreſſu* omittit.
t. *reſiſtatur* Cr.
v. Incluſa om. Creſc. edd. tres cum Pol. *cum non defuerint nitentur* Vinc. alibi *vtentur* habet. *cum non defuerit* I. B. R. Br. Lugd. Barth. *cui defuerint* Erf.
x. *nitentur* Barth. Vinc. *vitentur* Lugd.
y. *ingreſſu* Cr.

Tit. XXXIX. a. *vel* om. Lugd.
b. *monſtrat* deeſt P. deinceps *et remeantis* Creſc. Lou. *vel remanentis* reliquae Edd.

meantis ac remeantis examinis[c]: [et[d]] ex vicina potius quam [ex[e]] longinqua regione, ne aëris nouitate tententur[f]. Si vero longius aduehendae ſunt[g], nocte collo portentur: nec collocare nec aperire aluearia niſi veſpere inſtante, debemus. Speculemur deinde per[h] triduum, ne omne[i] ianuas ſuas egrediatur examen. hoc enim ſigno fugam meditantur aſſumere[k]. Contra haec et[l] caetera, ſuo vnumquodque menſe reddemus[m]. Tamen[n] creduntur non fugere, ſi ſtercus primogeniti vituli adlinamus[o] oribus vaſculorum.

XL. Non alienum eſt, ſi aquae copia patiatur, patremfamilias de ſtructura balnei cogitare; quae res et voluptati plurimum confert[a] et ſaluti. Itaque balneum conſtituemus in ea parte, qua calor futurus eſt, loco ab humore ſuſpenſo, ne vligo eum[b] fornacibus vicina refrigeret. Lumina ei dabimus a parte meridiana et Occidentis hiberni, vt tota die ſolis iuuetur et illuſtretur aſpectu. Suſpenſuras vero cellarum ſic facies: areare primo bipedis ſternis, inclinata ſit tamen ſtratura ad fornacem, vt ſi pilam miſeris, intro ſtare non poſſit, ſed ad fornacem recurrat. ſic eueniet vt flamma altum petendo, cellas faciat plus calere. Supra hanc ſtraturam pilae laterculis argilla ſubacta et capillo con-

 ſtru-

c. *probant* add. P. et Cr. Louan. *probat* reliquae Creſc. Edd.

d. *et* om. Lugd. E. Vinc. bis. *ex* om. I. B. Br. R.

e. *ex* om. Br. etiam Lugd. Erf. Vinc. bis et Cr.

f. *tereantur* P. *terreantur* Creſc. edd. tres.

g. *longius vehenda ſunt* E.

h. *poſt* I. B. R. Br. Lugd. Creſc. Vinc. bis. *Speculemus* Creſc. recte Louan.

i. *omnes ſues ianuas examine egrediantur* Cr. recte Louan.

k. *arripere meditantur* Cr. editt. tres.

l. *vel* P. Lugd. *Caeterae enim ſuo vnaquaeque redd.* Vinc. ſed alibi *Omnia haec et caetera.* Etiam Erf. et Leid. *ſuo vnaquaeque menſe* habet.

m. *redemus* I. B. R. *reddemus* etiam Lugd. recte Br. *renidebimus* A. Iunt. G.

n. *non tamen* Cr.

o. *alliniamus* Vinc. et Cr. Lou. *illiniamus* Cr. pr. antiq. Baſil.

Tit. XL. a. *conferat* E. et Vinc. S. D. VI. 20.

b. *eum* I. B. R. *cum* al.

ſtructae fiant diſtantes a ſe ſpatio pedis vnius et ſemiſſis, altae pedibus binis ſemis. Super has pilas bipedae conſtituantur binae in altum, atque his ſuperfundantur teſtacea pauimenta, et tunc, ſi copia eſt, marmora collo-3 centur. Miliarium vero plumbeum, cui aerea patina ſubeſt, inter ſoliorum ſpatia forinſecus ſtatuamus fornace ſubiecta, ad quod miliarium [c] fiſtula frigidaria dirigatur, et ab hoc ad ſolium ſimilis magnitudinis fiſtula procedat, quae tantum calidae ducat interius, quantum fiſtula illi frigidi liquoris intulerit. Cellae autem ſic diſponantur, vt quadrae non ſint, ſed, (verbi gratia) ſi xv pedibus longae fuerint, x latae ſint: fortius enim vapor inter anguſta luctabitur. Soliorum 4 forma pro vniuſcuiuſque voluntate fundetur. Piſcinales cellae in aeſtiuis balneis a Septentrione lumen accipiant, in hiemalibus a meridie. Si fieri poteſt, ita conſtituantur [d] balneae, vt omnis earum per hortos decurrat eluuies. Camerae in balneis [ſi [e]] ſigninae [fiant,] fortiores ſunt. quae vero [f] de tabulis fiunt, virgis ferreis 5 tranſuerſis, et ferreis arcubus ſuſtinentur. Sed ſi tabulas [g] nolis imponere, ſuper arcus ac [h] virgas bipedas [i] conſtitues ferreis ancoris colligatas, capillo inter ſe atque argilla ſubacta cohaerentes, et ita impenſam teſtaceam ſubter [k] inducis: deinde albarii operis nitore decorabis. Poſſumus etiam, ſi compendio ſtudemus, hiberna aedificia balneis imponere: hinc et habitationi teporem ſubmittimus, et fundamenta lucramur.

XLI. Scire conuenit, quoniam de balneis loquimur, quae ſunt malthae calidariae [a] vel frigidariae, vt ſiquando

c. *fiſtula — magnitudinis* om. E. deinde *ſolum* Br.

d. *balnea, vt omnis eorum — decurrat ebulliens* Erf.

e. *ſi* et *fiant* om. Barth. Lugd. E.

f. *de tubulis* omiſſo *fiunt* E. *quae ſi de tab.* Br.

g. *tubulos* Barth.

h. *has* I. B. Br. R.

i. *bipedes* I. B. Br. R. E. deinceps *anchoris* Br.

k. *ſuperinducis* iunct. I. B. Br. R. deinceps *tempore ſubmitt.* Br.

Tit. XLI. a. *caldariae* Lugd. *calderiae* E. et om. *vel frigidariae*.

do in ſoliis ſciſſa ſunt[b] opera, poſſit repente ſuccurri. Calidariae compoſitio talis eſt: Picem duram, ceram albam ponderibus aequis, ſtupam, picis liquidae totius ponderis dimidiam partem, teſtam minutam, florem calcis, omnia ſimul miſta[c] in pila contundes, et iuncturis curabis inſerere. Aliter: Ammoniacum remiſſum, ficum, ſtupam, picem liquidam tundis[d] pilo, et iuncturas oblinis. Aliter: Ammoniacum et ſulfur vtrumque reſolutum line, vel infunde iuncturis. Item picem duram, ceram albam et ammoniacum ſuper remiſſum ſimul iuncturis adline[e], et cautere cuncta percurre. Item florem calcis cum oleo miſtum iuncturis[f] illine, et caue ne mox aqua mittatur. Aliter: Sanguini taurino et oleo florem calcis admiſce, et rimas coniunctionis obducito. Item ficum et picem duram[g], et oſtrei teſtas ſiccas ſimul tundes. his omnibus iuncturas diligenter adlines. Item malthae frigidariae, ſanguinem bubulum, florem calcis, ſcoriam ferri, pilo vniuerſa contundes[h], et ceroti inſtar efficies, et curabis adlinire. Item ſeuum liquefactum cribellato cineri admiſtum frigidae aquae inter rimas labenti, ſi adlinatur[i], obſiſtet.

XLII. Si aquae copia eſt, fuſuras[a] balnearum debent piſtrina ſuſcipere; vt ibi formatis aquariis molis, ſine animalium vel hominum labore frumenta frangantur.

XLIII. Inſtrumenta[a] vero haec, quae ruri neceſſaria ſunt, paremus[b]. Aratra ſimplicia, vel ſi plana regio permittit, aurita, quibus poſſint[c] contra ſtationes

 humo-

b. *ſint* Lugd. E. antea *ſolis* Br. poſtea *Calidarum* Leid.

c. *mixta confundes, et* I. B. Br. R. Lugd. E.

d. *in pilo* I. B. Br. R. E. Barth. *confundis et iunct.* Lugd. deinde *ſulphur* Br.

e. *adlide* Lugd.

f. *infunde* inſ. Barth.

g. *oſtreae* E.

h. *contundis et caeroti* Br.

i. *allinatur* Br.

Tit. XLII. a. *fuſuras* Barth. *fuſura* alii. *ſulfura* et *priſtina* ſunt mendae Gr. hoc etiam Br. et Heru.

Tit. XLIII. a. *Inſtrumenta vero haec* om. P.

b. *praeparemus* I. I-G.

c. *poſſit* Lugd. Br. E.

humoris hiberni ſata celſiore[d] ſulco attolli. Bidentes[e], dolabras, falces putatorias, quibus in arbore vtamur et 2 vite. Item meſſorias vel foenarias, ligones, lupos, id eſt ſerrulas manubriatas minores maioreſque ad menſuram cubiti, quibus facile eſt, quod[f] per ſerram fieri non poteſt, reſecando trunco[g] arboris, aut vitis interſeri: acus, per quas in paſtinis ſarmenta merguntur: falces a tergo acutas atque lunatas: cultellos item curvos[h] minores, per quos nouellis arboribus ſurculi aridi 3 aut extantes facilius amputentur. Item falciculas[i] breviſſimas tribulatas[k], quibus filicem[l] ſolemus abſcindere; ſerrulas minores, vangas[m], runcones, quibus vepreta perſequimur; ſecures ſimplices vel dolabratas; ſarculos vel ſimplices vel bicornes[n], et aſcias in[o] auerſa[p] parte referentes raſtros. Item cauteres, caſtratoria ferramenta atque tonſoria, vel quae ad animalium ſolent pertinere 4 medicinam. Tunicas vero[q] pellicias[r], cum cucullis, et ocreas[s] manicaſque de pellibus, quae vel[t] in ſiluis, vel in vepribus, ruſtico operi[v] et venatorio[x] poſſint eſſe communes. Expletis[y] his quae ad generale pertinent praeceptum, nunc operas ſuas ſingulis menſibus explicabimus[z], et a menſe Ianuario faciemus initium.

d. *celſior ſulcus attolli* P. *celſior ſulcus attollere* Lugd. I. B. Br. R. E.
e. *dolabra* E.
f. *quod — reſecando* om. P.
g. *truncis arb. interſeri, quod per ſarpam fieri non poteſt: acus* P.
h *curuos* om. P.
i. *faculas* P.
k. *tabulatas* Lugd. *tubulatas* E.
l. *filicem perſequimur: ſerr.* Ienſ. *abſcidere* Br.
m. *vuangas* I. B. Br. R. *bangas* P. *bancas* Pal. *vanguas* E.
n. *et aſcias* E. Vulgo erat *vel aſcias*.
o. *in — raſtros* om. P.
p. *aduerſa* I. B. Br. R.
q. *vero* om. P.
r. *pelliceas* I. I - G.
s. *ocreis manicas* P.
t. *vel* om. P.
v. *operiet, et* I. B. R.
x. *poſſunt* E.
y. Verba: *Expletis etc.* ordiuntur ſequ. librum Lugd. I. B. Br. R. E.
z. *explicantes a* I. B. Br. R. abeſſe notat Barth. *explicabo* Leid. omiſſis reliquis.

PALLA-

PALLADII RVTILII TAVRI AEMILIANI DE RE RVSTICA LIBER SECVNDVS [a].

TIT. I.

Ianuario mense locis temperatis ablaqueandae sunt vites, quod Itali excodicare appellant, id est circa vitis codicem [a] dolabra terram diligenter aperire, et purgatis omnibus velut lacus efficere, vt solis teporibus et [b] imbribus prouocentur.

II. Apricis, aut macris, aut aridis locis prata iam purganda sunt, et a pecore vindicanda.

III. Pingues et sicci agri proscindi et apparari [a] iam possunt. Sed boues melius collo quam capite iunguntur; quos vbi ad versuram venerint [b], arator retineat, et iugum propellat [c], vt eorum colla refrigerentur. Sulcus

VARIETAS LECTIONIS.

Palladii Lib. II. a. *Sine Ianuarius* I. B. R. Semper mensis nomen in titulo librorum est, qui deinde incipiunt, *Hoc mense etc.* quod initium est etiam in Lugd. Leidensis. *Itaque Ianuario mense faciamus initium de ablaqueandis vitibus. Ianuario* cet.

Tit. I. a. *radicem* A. Iunt. G. b. *et imbribus* omitt. Lugd. *vel imbr.* Vinc. qui et antea *de labro* habet.

Tit. III. a. *aperiri* E. Vinc. *arari* Cr. qui addit: *locis aridis. apta* P. b. *veniunt* I. B. R. Br. *mensuram* Vinc.

c. *pertollat* Vinc. VI. 54. *quoque protollat* editio Duac. *in iugum propellens* Cod. Florent. *et iugum propellant, vt corda* Codd. Vaticani teste Pontedera.

cus autem[d] in arationibus longior, quam centum viginti pedum eſſe non debet[e]. ſeruandum vero[f] eſt, ne inter 2 ſulcos non mota[g] terra relinquatur. Glebae omnes dolabris[h] diſſipandae ſunt. Sed aequaliter[i] terram motam eſſe cognoſcis[k], ſi tranſuerſam[l] per ſulcos[m] perticam[n] mittas: quae res ſaepius facta, bubulcos ab hac negligentia ſubmouebit[o]. Obſeruandum eſt[p], ne lutoſus ager aretur, aut, quod[q] ſaepe fit, poſt longas ſiccita- 3 tes leui imbre perfuſus. nam terra[r] quae lutoſa tractatur[s] in primordio[t], fertur toto anno non poſſe tractari: quae autem[v] ſupra leuiter infuſa eſt, et ſubter[x] ſicca, ſi tunc aretur, aſſeritur per triennium ſterilis fieri. Et ideo[y] mediocriter infuſus ager, vt nec lutoſus[z] nec aridus ſit, proſcindi debet. Si collis eſt, tranſuerſus per latera ſulcetur. quae forma tunc[a] ſeruanda eſt, cum ſemen accipiet[b].

IV. Si clemens fuerit hiems, ordeum Galaticum, quod graue et candidum eſt, circa Idus Ianuarias[a] ſeramus locis[b] temperatis. octo modiis iugerum[c] complebitur.

V. Ci-

d. *enim — aratione* Vinc. Duac.
e. Creſc. pergit: *Cretoſa terra profundius, ſoluta vero minus profunde aretur. Seruandum* etc.
f. *etiam* Cr. omitt. I. B. Br. R. Lugd. E.
g. *aequaliter mota* I. B. Br. R. *non emota* Vinc. bis.
h. *dol.* om. Erf. *vel malleis vel ligonibus* add. Cr. *diſſipentur* Vinc.
i. *totam* add. Cr. *Aeg. vero* Vinc.
k. *agnoſcis* Cr.
l. *tranſuerſum — mittes* Cr.
m. *ſulcos multos aequaliter particam perſpexeris vt non intelligatur vtro vomer ierit* Vinc. VII. 84. ſed idem VI. 54. ex h. l. *pertitam videris ita vt non intelligatur vtrum vomer ierit.* In priori loco editio Duac. *ſulcos multos aeq. partitam proſpexeris.* Etiam Creſc. Lou. *partitam.* Sed etiam Vinc. in tertio loco aliquo vulgatam poſuit.
n. *particam quia* etiam Cr.
o. *remouebit* Vinc. VI. 54.
p. *eſt* om. Palat. Erf.
q. *qui ſaepe ſit* Creſc. Louan. et antiqua mea; ſed Baſil. omiſit *ſaepe.*
r. *in terra* Vinc. Duac.
s. *aratur* Barth.
t. *principio* P. et Cr. *toto fertur anno tr. non poſſe* Cr.
v. *vero lev. ſuperinfuſa eſt* Cr. *ſuperius infuſa* Creſc. Lou. *leniter* Vinc.
x. *ſubtus* Cr.
y. *ideoque* Vinc. Duac.
z. *lutoſus ſit nec* Cr.
a. *et tunc* Vinc.
b. *accipit* Cr. *acceperit* Vinc.

Tit. IV. a. *Ianuarii* P. F.
b. *ſeramus et l. temp. octo quoque* Vinc.
c. *iuger* Barth.

V. Cicercula[a] menſe hoc ſeritur loco laeto, caelo
umido. tres modii iugerum complent. Sed hoc genus
eminis raro reſpondet, quia decipitur auſtro, vel ſiccita-
e dum floret; quod tunc prope neceſſe eſt euenire.

VI. Hoc menſe vltimo colligendi ſeminis cauſa,
ion pabuli ſecandi, vicia ſeritur. iugerum ſex modii
ccupant. Serenda eſt in terra proſciſſa poſt horam ſe-
undam vel tertiam, cum ros eſſe deſierit, quem ferre
on poteſt. ſed ſtatim cooperienda eſt ante noctem.
am ſi nuda manſerit, noctis humore corrumpitur.
)bſeruandum eſt[a] ne ante vigeſimamquintam[b] lunam
eratur; quia ſic ſatam limaces perſequuntur.

VII. Foenum graecum in Italia colligendi ſeminis
auſa menſe Ianuario vltimo circa Februarias Calend.[a]
erimus. ſex modii iugero ſufficiunt[b]. Arandum eſt[c]
piſſe, ſed non alte. nam ſi plus quam quatuor digitis
bruatur, difficile naſcitur. idcirco quidam minimis ara-
ris proſciſſa prius terra ſeminant, et ſarculis ſtatim ſata
ooperiunt.

VIII. Eruum[a] ſeri et hoc menſe nouiſſimo[b] pot-
ſt loco ſicco et macro. in iugero quinque[c] modii ſe-
antur.

IX. Hoc menſe ſerenis et ſiccis diebus, dum gelici-
ium[a] non eſt, ſunt ſarculanda frumenta. quod opus[b]
lerique negant fieri debere, quia[c] radices eorum dete-
antur aut incidantur, et[d] necentur frigore ſubſecuto.
ihi autem[e] videtur herboſis locis tantum eſſe[f] facien-
dum,

Tit. V. a. *Cicerula* E.
Tit. VI. a. *eſt* om. P.
b. *vigeſimam l.* E.
Tit. VII. a. *Kal.* hic et vbiq.
ugd.
b. *ad iugerum ſufficient* E. *ſeptem*
inc.
c. *eſt* om. P.
Tit. VIII. a. *herunm* Lugd. *her-
m* I. B. Br. R. E.
b. *vltimo* Lugd.
c. *ſex* Barth.
Tit. IX a. *gelu* Barth. *gelici-
dia* E. *gelicidia non ſunt* Vinc. bis.
b. *opus* omitt. Erf. *quod quidam*
Vinc. ſed Duac. editio libro VI.
quod quidem.
c. *eo quod* Vinc. Duac. VI.
d. *aut* P.
e. *autem* om. P. Lugd. E. *vero*
Vinc. *Hoc videtur* Barth.
f. *hoc faciendum* Vinc.

dum. Sed triticum et far ſarritur [g] quatuor foliorum, ordeum quinque; faba et legumina, cum ſupra terram 2 quatuor digitis fuerint [h]. Lupinus vero, quia [i] vnam radicem habet, ſi ſarculetur, extinguitur; quod [k] nec deſiderat, quia herbas praeter auxilium cultoris affligit. Faba autem ſi bis ſarculetur [f], proficiet, et multum fructum et maximum afferet [g]; vt ad menſuram modii complendi [h] freſa propemodum ſicut [i] integra reſpondeat. Si ſiccas ſegetes ſarculaueris, aliquid [k] contra rubiginem praeſtitiſti. maxime [l] ordeum ſiccum ſarrietur.

X. Paſtinum fieri nunc tempus eſt: quod fit tribus generibus, aut terra in totum foſſa [a], aut ſulcis, aut ſcrobibus. Terra tota debet effodi, vbi ager immundus eſt [b], vt ſilueſtribus truncis et radicibus filicis, vel [c] herbarum noxiarum ſpatia liberentur. vbi autem mundae ſunt nouales, ſcrobibus paſtinemus aut ſulcis: ſed [d] ſulcis melius erit, quia humorem velut in totum [e] ſpatia paſtinata tranſmittunt. 2 Fiunt ergo [f] ſulci tanta [g] longitudine, quantam [h] deſtinaueris [i] tabulae; latitudine [k] pedum duorum [l] et ſemis, vel trium, ita [m] vt iuncti duo foſſores deſignatum linea ſpatium bidentibus perſequantur altitudine trium [n] vel duorum [o] et ſemis pedum.

g. *ſariuntur* Vinc.
h. *eminent* Cr. III.
i. Ita pro *qui* ſcripſi ex Cr.
k. *quod* — *affligit* om. P.
f. *non affligitur, ſed* inſ. P.
g. *reddit* E. *reddet* P. Lugd. et Cr. Louan. *redditura vt* I. B. Br. R. Barth.
h. *complendi* om. Barth. deinceps *flexa* Creſc. *frixa* Lou.
i. *ſicut* om. P.
k. *et* inſ. Barth. Leid.
l. *maxime ſi* A. Iunt. G.
Tit. X. a. *effoſſa* E. *per totum* Vinc.
b. *non eſt mundus* Creſc. recte Lou.
c. *et* Vinc. *herbis noxiis* Baſil. Creſc.
d. *ſulcis vero* Vinc.
e. *velut in totum* I. B. R. Br. Lugd. Barth. E. Vinc. bis et Cr. edd. tres. Vulgo *humorem in tota ſp.*
f. *autem* Cr.
g. *tanta* om. Cr.
h. *qua* Cr. Voluit *quam.*
i. *decreueris* Erf.
k. *longitudine* Cr. Baſil.
l. *trium pedum vel quatuor* Creſc. *duum et ſemis* Leidenſ. et incluſit Commel.
m. *ita* — *perſequantur* om. Cr.
n. *altitudine vnius pedis in locis humidis vel duorum in locis ſiccis* Cr.
o. *duum ſemis* Lugd. E. et incl. Commel.

ium. Deinde si ligonibus[p] per homines vinea colenda est[q], tantum crudi soli[r] relinquimus, et[s] sic alter sulcus imprimitur. si vero arandae sunt vineae, quinque vel sex pedum spatia, quae non sunt fodienda, in medio relinquemus[t]. Quod si scrobes fieri placeat[v]; faciemus[x] tribus pedibus altas, duobus semis latas, tribus longas. Siue fossoribus colantur vineta, seu bubus, eadem spatia, quae inter sulcos sunt dicta, seruemus[y]. Vltra tres[z] vero pedes altius fodiendae scrobes non sunt, ne[a] laborent frigore sarmenta quae pangimus. Latera[b] scrobibus aequaliter incisa sint[c], ne obliqua[d] vitis sauciatur alte nitentibus ferramentis cum fossor incumbet[e]. Pastini[f] vero, quod omne versabitur, trium[g] vel duorum semis pedum altitudine terra vniuersa fodietur[h]. In quo est adhibenda[i] diligentia, ne crudum solum fraude[k] occulta fossor includat. quam rem subinde[l] custos[m] virga, in qua praedictae altitudinis modus designatus est[n], per spatia quae fodiuntur, exploret. Radices[o] omnes et purgamenta, maxime rubi et filicis, in summum

p. *ligonibus* addit Cr.
q. *v. colligenda est* Erf. *est col.* Cr.
r. *crudo solo* Cr. recte Lou.
s. *quod altero sulco impresso vinum acies tribus vel quatuor distet pedibus, scilicet tribus in solo exili, quatuor in pingui et tribus et semis in mediocri. Si vero arandae* Cr.
t. *relinquimus* I. B. R. Br. *relinquentur* P. *relinquatur* Cr. *relinquuntur* Louan.
v. *placet* Vinc.
x. *tantum fiant longae quantum vites distare debebunt* Cr. qui multa praeterea addit, quae vide in nota.
y. *seruentur* P. *seruare debemus* Erf.
z. *duos* Cr.
a. *neque pangimus frigore ne sarmenta laborent* Cr. *ne* om. Lou.
b. *in scr.* Cr.
c. *sint* omis. Cr. Basil.
d. *aliqua* Cr. recte Lou.
e. *incumbit* Vinc. et Cresc. sed Lou. *incumbet.* idem *sarmentis.*
f. *Pastino vero omne quod* I. B. Br. R. Lugd. E. *pastinum autem omne quod versetur* Cr. *versabitur* Lou. *pastino vero solum vers.* Vinc. et paulo antea *alta* habet.
g. *duorum pedum alt. vniu. terra fod.* Cr.
h. *altitud. vniuersa fodiantur* E. *fodiatur* Cr.
i. Ita Vinc. Vulgo *quo erit dil. ne.*
k. *occulta fr. fossor* Cr. *fraude cultor occulte* Vinc.
l. *subinde* om. Cr.
m. *per sp. quae fodiuntur cust. exploret virga* P. Cr.
n. *in qua m. est p. al. design.* Cr. *signatur* Vinc.
o. *et radices.*

mum regeri[p] faciat. Quae cura in omni positionis genere et[q] vbique seruanda est.

XI. Tabulas autem pro domini voluntate[a] vel loci ratione faciemus siue integrum iugerum continentes[b], seu medium; seu quartanariam[c] tabulam, quae quartam[d] iugeri partem quadrata[e] conficiet.

XII. Mensura vero[a] pastini haec est, [vt[b]] in tabula quadrata iugerali[c] centeni octogeni pedes per singula latera dirigantur, qui [in[d] se] multiplicati trecentas vigintiquatuor[e] decempedas quadratas[f] per spatium omne complebunt. secundum hunc numerum omnia quae volueris pastinare[g], discuties. Decem[h] et octo enim decempedae, decies et octies supputatae, trecentas vigintiquatuor[i] explebunt. Quo[k] exemplo doceberis in maiore agro[l] vel minore mensuram[m].

XIII. Sed[a] solum vineis ponendis[b] nec spissum sit[c] nimis nec resolutum; propius[c] tamen resoluto[d]: nec exile, nec laetissimum[e]; tamen laeto proximum: nec campestre, nec praeceps; sed[f] potius edito campo: nec siccum nec vliginosum; modice tamen roscidum[g]: nec salsum

p. *reici* Barth. *egeri* Vinc. *redigi* Cr. *rubeti* Vinc.
q. *est vndique seruanda* Cr. *est etiam in omni p. g. seru.* Vinc.
Tit. XI. a. *voluptate* Lugd.
b. *facientes* P. Erf. sed correctum est.
c. *quaternariam* I. B. Br. R. Barth. Pol. Lugd.
d. *tertiam* P.
e. *quadrati* Barth. qui suspicatur *quadratim*.
Tit. XII. a. *vero* deest I. B. Br. R.
b. *vt* om. E. Lugd. I. B. Br. R.
c. *vt* inf. E. Lugd. I. B. Br. R.
d. *in se* om. Lugd. I. B. R. E.
e. *XX et IIII Pedas* Lugd. *et 24* Pol.
f. *quadrati* P.
g. *pastinorum* Barth.
h. *Nam 18 dec.* P.
i. *24 decempedas* P.
k. *De quo* I. B. R. Br.
l. *agri vel in min. mensura* I. B. Br. R.
m. *mensurare* Barth.
Tit. XIII. a. *Sed* om. P. Cresc. *ad vineas ponendas* Cr.
b. *faciendis* F.
c. *sit* om. Cr. Br.
c. *sit tamen p.* I. B. Br. R. *proprius* P. E. Cr. *proximum* Br.
d. *res. esse debet* Cr.
e. *lentissimum — lento* Erf. et Vinc. sed alibi recte Vinc.
f. *sed — campo* om. Cr.
g. Ita Cr. Vinc. bis. Vulgo *rosidum*.

ſalſum nec amarum, quod vitium ſapore corrupto vina [h] contriſtat. Caelum mediocris qualitatis [i], tepidum tamen [k] magis quam frigidum [l], ſiccum potius quam nimis imbridum [m]. Sed ante omnia vitis procellas ventoſque formidat [n]. Ad paſtinandum [o] rudes agros potius [p] eligamus, vel maxime ſilueſtres. vltima conditio eſt [q] eius loci, in quo fuerunt [r] vetuſta vineta. Quod [s] ſi neceſſitas coëgerit, prius multis [t] arationibus exerceatur, vt abolitis [v] radicibus prioris vineae, et omni eius [x] carie et ſqualore depulſo [y], nouella vitis tutius poſſit induci. Toſus et alia duriora, vbi gelu relaxantur et ſolibus, pulcherrimas vineas ferunt, refrigeratis aeſtate radicibus, et humore detento [z]. Sed et ſoluta glarea et calculoſus ager et mobiles lapides, ſi [a] tamen haec omnia glebis ſe pinguibus miſcuere [b], et ſilex, cui [c] terra ſuperpoſita eſt, quia frigidus eſt et humoris tenax, radices aeſtate ſitire non patitur. Item loca, ad quae de cacuminibus terra [d] decurrit, vel valles, quas fluminum ſaturabit [e] aggeſtio: ſed [f] hoc in iis locis, quae gelu et nebulis infeſta [g] eſſe non poſſunt. Argilloſa [h] terra commoda

h. *vino conſiſtat* P. *vino contriſtat* Cr. antiquus meus, et pr. vbi Baſil. *vina* habet. *ſaporem* — *vino* Louan.
i. *conuenit eſſe* add. Vinc.
k. *tamen* om. Cr.
l. *eſſe debet* addit Cr.
m. *vmbridum* Lugd. *vmbroſum* Creſc.
n. *nimis form.* P. Cr.
o. *praeterea* addit Cr.
p. *rudes agros vel m. ſ. elig.* Cr.
q. *vlt. eſt eius conditio in quo ſiunt* v. *vetuſta* Cr.
r. *fuerant* Erf. *vetuſta* om. Vinc. VI. *fuerint* Vinc.
s. *Qui* Lugd. *Quoſi* Vinc. bis habet et Creſc. Louan.
t. *multis* om. Vinc. *exercitantur* Creſc. Louan.
v. *oblitis* Iuntt.
x. Ita P. et Cr. Vulgo *earum.*
y. *depulſis* Vinc.
z. *retento* Vinc.
a. *ſed* Cr. antiq. meus.
b. *miſcuerint* I. I-G. Cr. *miſcuerunt* Lugd. E
c. *circum terram ſuppoſitus*, *quia* P. et Cr *miſcuerunt* *Silex tamen* — *ſuppoſita*, *tenax eſt* Vinc. qui et alibi *ſuppoſita* habet cum I. B. R. Br. Lugd. Barth. Erf.
d. *aqua* Barth.
e. *ſaturat* Cr. *ſaturauit* Lou.
f. *ſed* — *poſſunt* om. P. et Cr. *haec* — *nubibus* Vinc.
g. *infecta* Erf.
h. *Arenoſa etiam t. aliquando eſt com.* Vinc. VI.

moda eſt, argilla autem[i] ſola grauiter inimica, et[k] caetera quae in generalibus dixi. nam locus, qui miſera virgulta produxerit, vel vliginoſus vel ſalſus vel amarus 5 vel ſiticuloſus et aridus improbatur[l]. niger ſabulo et rubeus[m] vtilis eſt, ſed[n] cui fortis terra permiſſa eſt. carbunculus, niſi ſtercoretur, macras vineas reddit. in rubrica difficilius[o] comprehendunt, quamuis poſtea nutriantur[p]. ſed[q] hoc genus terrae operibus inimicum eſt, quia paruo[r] vel humore vel ſole aut[s] nimis madeſcit aut ſiccatur[t]. At[v] maxime vtile ſolum eſt, quod inter omnes nimietates temperamentum tenebit[x], et raro 6 proximum, quam denſo fuerit. Plagam[y] caeli vinea ſpectare debet locis frigidis meridianam[z], calidis ſeptentrionalem, tepidis orientem; ſi tamen Auſtros vel Euros regio non habeat inimicos. quod ſi hoc eſt[a] vitium, melius in Aquilonem vel Fauonium vineta dirigimus. 7 Sed[b] locus qui paſtinandus eſt, prius impedimentis et omnibus (eliſis[c]) liberetur arboribus, ne[d] poſt calcatu aſſiduo terra effoſſa ſolidetur. Si[e] campus eſt, duobus ſemis pedibus[f] paſtinetur; ſi cliuus, tribus; collis praeruptus

i. *autem* om. Vinc. *ſed arg. ſola* Creſc.

k. *et cet. — approbatur* om. Cr.

l. Ita Vinc. *reprobatur* A. Iunt. G. Vulgo *approbatur.*

m. *rubens* I. I - G. Erf.

n. *ſed* om. Cr. *ſicubi* Vinc.

o. *difficile* Cr. Vinc.

p. *in ea* add. Cr.

q. *at* Vinc. VI. *ſed hoc t. g. eſt valde op. inim.* Cr.

r. *quia paſtino vel hum* E. *paruo humore nimis madeſcit, et paruo ſolo nimis dureſcit* A. Iunt. G.

s. *aut* addidi ex Cr. *vel* addit Pol.

t. Ita Cr. Vulgo *dura eſt.* Praeterea Cr. *nimium mad.* recte Lou.

v. *Ideoque maxime* Cr. *Maxime vero* Vinc.

x. *tenet, raroque quam condenſo proximum eſt* Vinc. vbi Duac. editio *denſo* habet. *et proximius fuerit raro quam depreſſo* Cr. *denſo* omiſſo *fuerit* Lou.

y. *Praeterea eſt ſciendum, quod in locis frigidis et in montibus a meridie vineta ponenda ſunt, calidis a ſeptentrione, temperatis ab oriente, vel ſi neceſſe fuerit ab occidente, vt hac induſtria excellens qualitas temperetur* Cr. IV. 5.

z. *meridionalem* Vinc.

a. *ibi* addit Vinc. *inimicos. tunc melius in Aq.* Vinc. alibi.

b. *Locus quidem q. p. erit* Cr.

c. *eliſis* om. P. *impedimentis et in om. lib. arbor* Cr. antiq. meus. et *in* om. Baſil.

d. *quae foſſa terra poſt* Cr. antiq. meus, vbi Baſil. *ne* habet. *foſſa* etiam Vinc. bis.

e. *Si — effodiatur* om. Cr.

f. *paſſibus* E.

ruptus quatuor, ne[g] citius terra decurrat; vallis vero duobus[h] pedibus. Sed ager vliginofus, qui humores altius foffus eructat, ficut Rauennatis foli, non[i] amplius quam[k] in pedem femis effodiatur. Illud[l] experimen- 8 tis affiduis comprehendi[m], vites melius prouenire, fi vel ftatim foffae terrae[n], vel non longe ante[o], pangantur, cum tumor paftini nondum repetita foliditate fubfedit[p]. Haec quoque[q] in faciendis fulcis[r] ét fcrobibus approbaui, maxime vbi mediocris eft terra.

XIV. Menfe Ianuario lactuca ferenda eft, vel Decembri, vt planta eius Februario tranfferatur. itemque[a] Februario feritur, vt poffit Aprili menfe tranfferri. Sed certum eft eam toto anno bene feri, fi locus fit laetus, ftercoratus, irriguus. Antequam pangatur, radices eius refecemus aequaliter, et liquido fimo linamus[b]: (vel[c]) quae iam pactae[d] funt, nudatae laetamen accipiant. Amant folum fubactum, pingue, humidum[e], fterco- 2 ratum. Inter has herba[f] manu euellenda[g] eft, non farculo. Latior[h] fit, fi rara ponatur, vel cum producere incipiet[i] caulem, eo leuiter[k] incifo gleba prematur[l] aut tefta. candidae fieri putantur, fi fluminis arena vel litoris frequenter fpargatur[m] in medias, et collectis ipfae foliis alligentur[n]. Si vitio loci vel temporis vel 3 feminis cito lactuca durefcit, planta eius auulfa et denuo

E 2 pofita

g. *ne — pedibus* om. Pol.
h. *ad pedem et femis vel duobus* Vinc.
i. *non in* I. B. R. Br.
k. *quam pede* P. *et femis effoditur* Vinc. fed alibi *quam pedem femis effoditur.*
l. *Illud quidem* Cr.
m. *compertum eft* Cr.
n. *terrae* om. Erf.
o. *poft* Cr. Baf.
p. *fubfidit* Cr. excepta Louan.
q. *Hoc quoque* Erf. *et hoc quidem in fulcis et fcrobibus eft probatum* Cr.
r. *fulcis* om. Pol.

Tit. XIV. a. *Item* Febr. Erf.
b. *lingamur* P. *linamus* I. B. Br. R. E. Leid.
c. *vel* om. P. igitur inclufi.
d. *panctae* I. B. R. Br.
e. *humiditer* Barth.
f. *herbas* I. B. R. Lugd.
g. *vellenda* E. Vinc. bis.
h. *laetior* Barth.
i. *incipiet* om. P.
k. *leniter* P.
l. *ponatur* P.
m. *portetur* Vinc.
n. *colligantur* Vinc.

poſita teneritudinem conſequetur[o]. Item multis ſeminibus condita naſcetur, ſi caprini ſtercoris baccam[p] ſubula ſubtiliter excauaueris, et in ea ſemen lactucae, naſturcii[q], ocimi, erucae, radicis immiſeris, et[r] tunc inuolutam fimo baccam terra[s] optime culta, breui ſcrobe demerſeris. raphanus nititur[t] in radicem. caetera ſemina in ſummo, lactuca pariter emergente[v], proſiliunt, 4 ſingulorum ſapore ſeruato. Alii[x] hoc ita aſſequuntur: Auulſae lactucae folia carpunt, quae radicibus iuncta ſunt, et in eiſdem gradibus ſurculo punctis[y], praeter raphanum[z], ſemina ſupradicta deponunt, ac fimo adlinunt[a]. Sic obruta iterum lactuca praedictorum ſeminum caulibus ambietur. Lactuca[b] dicta eſt, quod ab- 5 vndantia lactis exuberet. Hoc menſe naſturcium conſtat et[c] omni tempore eſſe ponendum, loco quali placebit, et caelo: fimum non deſiderat: humorem quamvis diligat, tamen deeſſe non curat. Si cum lactuca ſeratur, naſci fertur egregie[d]. Et nunc et menſibus quibus volueris et locis, erucam ſerere nil[e] moreris. Hoc[f] etiam menſe caules et toto anno ſeri poſſunt, ſed melius aliis quibus adſcriptum eſt. Hoc etiam menſe allium et[g] vlpicum bene ſeritur[h]: ſed[i] allio alba terra proficiet.

XV. Menſe Ianuario, Februario et Martio locis frigidis, calidis[a] vero Octobri et Nouembri ſorba ſeruntur egre-

o. *exequetur* P.
p. *bacam* Creſc. Louan.
q. *naſtatio, eruc.* P.
r. *et* om. I. B. Br. R. Erf. Vinc. *inuoluta — bacam* Creſc. Louan.
s. *terrae opt. cultae* Lugd. Erf. Creſc.
t. *nititur* om. Vinc. *vertitur* Cr. Louan.
v. Ita pro *mergente.* Vinc. et Cr. editt. tres.
x. *Alii — lactis exuberet* omittit Pol.
y. *punctis* I. B. Br. R.
z. *raphani* Vinc.
a. *alliniunt* Erf. *oblinunt* Vinc.
b. *Lactuca — exuberet* omitt. cum P. etiam Barth. ſed habet Iſidorus Orig. XVII. c. 10. Incluſit cum Commel. Geſner.
c. *et ex* I. B. R. Br.
d. *aegre* Vinc.
e. *non* Pol.
f. *Hoc — adſcr. eſt* om. Barth.
g. *et vlpicum* om. P.
h. *bene ſeratur* Erf. probante Erneſti.
i. *cui alba* I. B. R.
Tit. XV. a. *calidis vero* omitt. Pol.

egregie, ita vt[b] matura in ſeminario ipſa poma pangantur. Ego expertus ſum multas arbores ex pomis ſponte progenitas et in creſcendo et in ferendo extitiſſe felices. Plantas etiam ſiquis ponere voluerit, habebit arbitrium, 2 dummodo calidis locis menſe Nouembri, temperatis Ianuario vel Februario, frigidis Martio inclinante[c] diſponat. Amat loca humida[d], montana et frigidis proxima, et[e] ſolum pinguiſſimum: cuius indicium certiſſimum facit, ſi frequens vbicumque[f] naſcatur. Planta eſt tranſferenda robuſtior; ſcrobem deſiderat altiorem, et ſpatia largiora[g], vt, quod illi maxime[h] prodeſt, a ventis frequentibus agitata grandeſcat. Si vermes 3 patietur[i] infeſtos, qui in ea rufi ac piloſi ſolent medullae interna ſectari[k], aliquos ex his ſine[l] arboris iniuria detractos, vicino crememus incendio. creduntur hoc genere[m] vel fugere vel perire. Si minus ferre coeperit, tedae cuneus eius radicibus inſeratur, vel circa partem vltimam foſſa facta cumulo ingeſti[n] cineris adaequetur. Menſe Aprili[o] ſorba inſeruntur in ſe[p], in 4 cydoneo[q], in ſpina alba, vel in trunco, vel cortice. Sorba ſeruantur hoc genere[r]: Lecta duriora, ac poſita, vbi miteſcere coeperint, fictilibus vſque ad plenum

 clau-

b. *et natura* P. *maturata* Cr.

c. *inclinante* omitt. Creſc. Baſil. ſed antiqua mea *climate* habet.

d. *humida* omitt. Pol. *humida et proxima frigida et in montanis vel montibus proximis locis magis quam in vallibus et remotis a montibus delectatur* Cr. Baſ. ſed antiqua mea: *proxima fri.* (ſic) — *vallibus remotis.*

e. *et* omitt. Br. Lugd. E. *ſol p. deſiderat* Cr.

f. *vbique* Lugd. *quod in huiuſmodi locis frequentes videntur naſci* Cr. Baſil. ſed antiqua mea: *ſi frequens vbicunque naſcatur.*

g. *latiora* Erf. *longiora* I. 1 - G. Vinc. Cr.

h. *maxime* omitt. I. B. Br. R.

i. *patiatur* Cr. *aut piloſi* Cr.

k. *internam medullam ſecare* Cr. *medullae inſectari* Vinc.

l. *ab arbore detractos* Cr. Baſil. ſed antiqua: *abſque arbore detractos iniuria.*

m. *quo genere alii cred.* Cr.

n. *ingenti cineres adaequentur* E. Verba *Si minus — adaequ.* omiſit Creſc.

o. *vel vltimo Martii* addit Cr.

p. *in ſe* omitt. Barth. Creſc.

q. *in citonia ſpinam albam, licet in ea parua proueniat, ſub cortice et in trunco vel vt puto etiam in piro et in malis competenter inſeri poteſt* Cr. ſed antiqua mea: *ſpina alba.*

r. *hoc modo* Cr.

clauduntur[s] vrceolis, gypſo deſuper tectis, et[t] bipedanea ſcrobe loco ſicco ſub ſole merguntur ore peruerſo, et deſuper ſpiſſius terra calcatur. Item ſecta per[v] partes ſiccantur in ſole, et ſeruantur in vaſculis in hibernum[x]. 5 Cum voluerimus vti, aqua feruenti macerata reuireſcunt[y] ſapore iucundo. Aliqui cum[z] pediculis ſuis viridia lecta ſuſpendunt[a] locis opacis et ſiccis. Item[b] ex ſorbis maturis ſicut ex piris vinum fieri traditur et[c] acetum. Alii[d] ſorba in ſapa aſſerunt diu poſſe 6 ſeruari. Amygdalus ſeritur Ianuario et Februario, item locis calidis Octobri et Nouembri, ſemine et plantis, quae de maioris[e] radice tolluntur. Sed in hoc genere arboris[f] nihil vtilius eſt quam ſeminarium facere. Fodiemus[g] ergo altam[h] pede vno ſemis aream, in qua obruemus amygdala, non amplius quatuor digitis[i], ita vt cacumina figamus in terra ſpatio inter ſe binorum 7 pedum[k] ſeparata. Amant agrum durum, ſiccum, calculoſum, caelum calidiſſimum[l], quia mature[m] florere conſueuerunt. ita ſtatuendae ſunt[n] arbores, vt ad meridiem ſpectent. Cum in ſeminario adoleuerint, relictis ibi quae ſpatio ſufficiant plantis, alias tranſferemus menſe Februario. Sed ipſa amygdala ad ponendum et noua lega-

s. *clauduntur* Lugd. Creſc. *claudantur* reliqui.

t. *et in* — *mergentur* Cr.

v. *tres* addunt Creſcentii editt. tres. *ſciſſa per medium* Albertus.

x. *ad hibernum* Erf. *in vaſ. in hib.* omiſit Cr. et pro iis habet: *vel per medium diuiſa ſiccantur, cum vero voles vti.*

y. *reuiuiſcunt* Erf. Creſc. editt. tres.

z. *tamen pendiculis* Cr.

a. *ſupponunt* Cr.

b. *Item* omiſ. Cr.

c. *et* omitt. Pal. *vinum fit* reliquis omiſſis Creſc.

d. *Alii* — *ſeruari* om. Pal. Cr.

e. *matris* Cr. Louan.

f. *arboris* omitt. Cr.

g. *Faciemus* I. B. R. *Formemus ſeu fodiemus* Cr.

h. *altam* omitt. Erf. *ſeſquipede aream vel ſecundum Albertum duobus pedibus* Creſc. Baſ. ſed antiqua mea cum Louan. *vno ſemipede.*

i. *alta* addunt I. B. R. Br. *digitorum, ita quod cacumina* Cr. *digitis* Lou. *digitis alta cacumina tamen* Vinc. *cacumina* etiam I. B. R. E. Vulgo *acumina.*

k. *vel vnius ſolummodo* Creſc.

l. *et* inſer. A. I. I. G.

m. *maturae* I. B. R. Br.

n. *ſunt vt arbores* A. Iunt. G. Victor.

legamus et grandia [o], quae antequam ponamus [p], pridie [q] mulſa [r] aqua, ita vt ne nimis, maceremus, ne germen extinguat ex multo melle [s] mordacitas. Alii [t] prius 8 fimo liquido per triduum nuces eas macerant: deinde [v] die et nocte eſſe patiuntur in mulſa, ſed quae ſuſpicionem tantum poſſit habere dulcedinis. Cum in ſeminario amygdala diſponimus [x], ſi ſiccitas interceſſerit [y], ter in menſe [z] rigemus, et herbis naſcentibus [a] circumfodiendo ſaepe purgemus. Terra ſeminarii laetamen habere debet admiſſum [b]. Spatia inter arbores viginti aut vigintiquinque [c] pedum dediſſe ſufficiat. Putandae 9 ſunt Nouembri menſe, vt ſuperflua et arida et denſa tollamus. Seruandae ſunt a pecore; quia, ſi rodantur [d], amareſcunt. Circumfodi [e] non debent quoties florent, quia inde flos eius excutitur. In vetuſtate plus affert [f]: Si ferax non eſt [g], tedae cuneum terebrata radice mergamus, vel ſilicem ſic inſeramus, vt libro [h] tegente claudatur. Locis [i] frigidis, vbi metus eſt de 10 pruina, Martialis dicit hoc remedio ſubueniri: Antequam

o. *grandia ſeu graſſiora legamus et noua non minus groſſam teſtem habentia* Cr. antiqua mea, ſed Baſ. omiſſo *ſeu grandiora* habet *nimis.*

p. *ponimus* I. B. Br. R. *ponamus in mulſo maceremus multum aquata ne* etc. Cr.

q. *pridie* omitt P. Cr.

r. *aquata nimis mulſa macer.* I. B. R. Br. Lugd. Pal. Erf. Vinc. *mulſa maceremus nimis aquata* Cr. Louan.

s. *ex mulſo melle* Erf.

t. *Alii eas nuces* Creſc.

v. *demum ſtare* Cr. recte Lou.

x. *Cum vero in ſ. diſpoſita erunt* Creſc.

y. *interuenerit* Cr. editt. tres *interceſſit* Lugd.

z. *conuenienti aqua* addit Cr.

a. *herbis circumſtantibus ſaepe purgantes* Cr.

b. *cui etiam multum proderit ſi ſabulum admiſceatur, vt terra ſit ſoluta et mollis* addit Cr. vbi Lou. *etiam miſceatur.*

c. *quindecim pedibus* Lugd. E. Vinc. Br. Cr.

d. *ſi rodentur* Creſc. *Praeterea accidit eis ſi rodantur quod ſiunt fructus earum amari, ideo plurimum ſunt a pecore ſeruandae* Creſc.

e. *Qui circuf.* Palat. *Tempore autem florum non fodiantur, quia flos eius facile foſſura excutitur vt idem dicit* Cr.

f. *Haec arbor hoc habet proprium quod in ſenectute plus fructificat* Cr.

g. *Si non feraces vero ſunt* — *immergamus ſeu iungamus* Cr. *mergamus* ſolum in Lou. *immergamus* etiam Vinc.

h. *cortice* Cr.

i. *Item cum timetur ne pluuia ſeu* pl. *ſeu.* om. Lou. *pruina laedantur* Creſc.

quam floreant [k], radices nudantur [l], et albi lapides minutiſſimi miſti arenis congeruntur [m], et vbi iam [n] tutum videbitur vt debeant germinare, effoſſi iterum lapides
11 ſubponuentur [o]. Teneras nuces amygdalus creabit (vt dicit), ſi ante florem radicibus ablaqueatis per dies aliquot calida aqua ingeratur [p]. Ex amaris dulces fiunt, ſi circumfoſſo ſtipite tribus digitis a radice fiat cauerna, per quam noxium [q] deſudet humorem; vel medius truncus terebretur, et cuneus ligni melle oblitus [r] imprimatur; vel [ſi [s]] circa radices ſuillum ſtercus affundas.
12 Amygdala ad legendum maturitatem fatentur, cum fuerint ſpoliata corticibus. Haec ſine cura hominis ſeruantur in longum. Si difficulter corium dimittent [t], paleis obruta continuo relaxabunt. Item [v] decoriata ſi aqua marina lauemus aut ſalſa, et candida fiunt, et plurimum durant. Menſe Decembri et [x] Ianuario circa Idus amygdalus inſeritur; locis vero frigidis et Februario; ſi tamen [y] ſurculos colligas et condas antequam
13 germinent. Vtiles ſunt, qui de ſummitate ſumuntur. Inſeruntur et ſub cortice et in [z] trunco. Inſeruntur in ſe et in perſico [a]. Graeci afferunt naſci amygdala ſcripta [b], ſi aperta teſta nucleum ſanum tollas, et in eo quodlibet ſcribas, et iterum clauſum [c] luto et porcino
14 ſtercore inuolutum reponas. [Tit. XVI.] Nucem [iuglan-

k. *floreſcant* E.

l. *nudentur* E. *radices earum nudentur* Cr. *mundantur* Vinc.

m. *congregentur* Erf.

n. Ita I. B. Br. R. Vinc. *iam dudum* Palat. Vulgo erat *vbi iam tempus*.

o. *ſubmoueantur* Erf. Cr. deinceps *oblaqueatis* Creſc. Louan.

p. *inſeratur* Creſc. Pal. *irrigatur* Vinc.

q. *noxius humor exſudet* Pal. Cr.

r. *oblinitus* Creſc. recte Lou.

s. *vel ſi etiam circa r. ouis ſtercus aut parui ſuis infundas vt Palladius ait.* Cr. ſed Lou. omiſſo *etiam* habet eius *ſtercus ſuis parui. effundas* Vinc.

t. *amittant* Cr. *dimittant* Lou.

v. *decoriata autem — ſalſa lauentur, candida fiunt et duratura ſed et ſine induſtria aliqua vel cura ſeruuntur in longum, ſi fuerint exſiccata* Cr.

x. Ita Erf. Cr. Vulgo *vel*.

y. *ſi ſurculos colligis et condas* Cr. *colligis et condias* Louan. Vulgo h. l. *ſurculos condias* antiq. Creſc. Louan. deinceps *gemment*.

z. in omitt. Vinc.

a. *et in pruno* addit Cr.

b. *ſcripta* o.n. P.

c. *clauſum* inſerit Barth.

glandem [r]] feremus extremo Ianuario vel [s] Februario. Amat loca montana, humida et frigida, plerumque lapidofa. poteft tamen et locis temperatis iuuante humore nutriri. Serenda eft nucibus fuis eo more, quo (et [t]) amygdala feruntur, et iifdem menfibus. fed [v] quas Nouembri [x] menfe difponis, aliquatenus in [y] fole ficcabis, vt exficcetur [z] noxium virus humoris. 15 Quas vero menfe Ianuario [a] vel Februario pofiturus es, aqua fimplici pridie macerabis. Ponemus [b] autem tranfuerfas, vt latus id eft carina ipfa figatur in terra. cacumen ipfum, cum ponimus nucem [c], in aquilonis partem dirigemus. Lapis fubter [d] vel tefta ponenda eft, vt radicem non fimplicet fed repercuffa refpergat [e]. Laetior fiet, fi faepius transferatur: in frigidis locis bima in calidis trima transferri debet. 16 Radices plantarum, ficut in aliis arboribus folemus, in hoc [f] genere refecare non debes [g]. Fimo bubulo ima planta tingenda eft. fed melius cinis [h] fpargetur in fcrobibus, ne calore ftercoris aduratur: nam cinis creditur vel corticis [i] teneritudinem procurare, vel fructuum denfitatem [afferre]. 17 Altis [k] fcrobibus delecta-

[Tit. XVI.] r. *inglandem* om. I. B. Br. R. Barth. E. Crefc. Vinc.

s. *vel Febr.* deeft P. Cr. Vinc.

t. *et* om. Crefc. Erf. hinc inclufi. antea *modo* Crefc. fed recte Louan. deinceps *hifdem* Brufch.

v. *Sed* om. Pol. *Si quas* I. B. Br. R.

x. *menfe* om. P. Crefc. deinceps *deponis* Vinc. bis. *difponas* Crefc. Lou.

y. *in* om. Crefc.

z. *effiecetur* Br. *exuatur* Erf.

a. *Ianuarii Februarii* Crefc. princeps antiq Louan.

b. *Ponentur.* P. *ponentur autem tranfuerfae vt latus eiecto cacumine, id eft ipfa tarma figatur in terram, cacumen ipfum cum in feminario vel alibi nucem componemus ad partem dirigemus aquilonis. Lapis fubtus* Crefc. recte Louan.

c. *nucem* om. Vinc.

d. *fubtus* V. Cr.

e. *difpergat* Vinc. alibi *difpergatur.*

f. *hac refec.* P. et Crefc. Louan. *hoc ref.* Crefc.

g. *laetior fiet fi faepius transferatur, fimo bubulo planta eft obducenda* Cr. fed antiqua mea et pr. *bubulo vna planta mittenda eft.* Lugd. et Crefc. Louan. *tangenda.* Vinc. *cingenda.* Louan. Crefc. recte *ima* habet.

h. *in locis frigidis et fabulum in calidis* inf. Cr. *fpergetur* Louan.

i. *nam et cinis — corticem et ten.* omiffo *afferre* Cr. *corticis eius* Lou. *et fructum dempfitatem* Pol. *afferre* om. etiam Pol. Lugd. Barth. Vinc. bis.

k. *A. fc. pr. a. m. defodi quaerit, int. maioraque def.* Vinc.

lectatur pro arboris magnitudine, et desiderat interualla maiora[l], quia stillicidiis foliorum suorum proximis vel sui generis nocebit arboribus. Debet aliquando circumfodi, ne caua[m] fiat vitio senectutis: [quae[n] si vitietur,] canalis longus a summo trunco ad imum debet excudi[o]: sic[p] beneficio solis et venti durescunt, quae in putredi-18 nem transibant. Si dura nux erit[q] vel nodosa, cortex circumcidendus erit, vt vitium[r] mali deducat humoris. Alii radicum summa praecidunt: alii terebratae radici palum de buxo imprimunt, vel cuprinum clauum vel ferreum[s]. Si[t] Tarentinam facere volueris, solam nucis carnem lana propter formicas obuolutam in seminario debebis obruere. Si ferentem iam in[v] hoc genus velis mutare, lixiuo per annum continuum ter rigabis in mense. Cortex in nuce dimissus maturitatis indicium 19 est, qualis debet et poni. Nuces[x] seruantur vel paleis obrutae vel arena vel foliis suis aridis, vel arca ex ligno suo facta inclusae[y], vel caepis mistae, quibus hanc vicissitudinem reddunt, vt eis acredinem tollant. Martialis [asserit[z], et] expertum se ait, virides nuces tantum liberas[a] putaminibus suis melle demergi, et[b] post annum

l. *scilicet 40 vel 50 pedum ad minus* Cr.

m. *theca* P.

n. inclusa om. Br. P. Lugd. B. Erf. Cr. Vinc. sed Cresc. habet *et longus.*

o. *excludi* suprascr. *excindi* Erf. *extendi seu excuti* Cr. antiqua mea. sed Bas. omisit *seu excuti* recte Lou. Vinc. *excidi.*

p. *vt* Cr. deinde *durescant.*

q. *fuerit* E. post *nodosa* addit Cr. *stricta, vt inde nucleum facile auferri non possit.*

r. *vicinum* Pol. et Cr. antiqua editio. recte Lou. addens *tandem.* *decutiat* Vinc.

s. *praescindunt* — *aut ferreum figunt, sed ea inutilia puto et omni ratione carere* Cr. recte Lou. *palum* om. Pal.

t. *Si T.* — *et poni* om. Pal.

v. *in* om. deinde *lixiuio* Vinc.

x. *si nuces facere volueris arenis obrues vel foliis* etc. P. *Reliquas autem electas seruare quas in arena seruandas obrues vel foliis* — *vel in arca* — *includes* Cr. *arena* — *includas* Lou.

y. *includes vel cepis miscebis vt eis etiam acredinem tolli* P. *vel cepis miscebis quod etiam eis acredinem tollitur.* sed antiqua mea: *acredine tollit.* B. R. *caepis* Iuntt. *coepis* et Vict.

z. inclusa omitt. P. Lugd. E. Cr. Vinc. bis. Br. Asc.

a. *liberatas* Lugd. E. Vinc. *et virides n. p. suis liberatas in melle* Cr.

b. *et* — *fieri* omitt. antiqua mea Cresc.

annum virides esse, et ipsum mel ita[c] medicabile fieri, vt ex eo facta[d] potio arterias curet et fauces. Inseritur, vt plerique [asserunt[e],] mense Februario in arbuto[f]: sed melius in trunco, vt aliqui, et in[g] pruno vel[h] in se. Hoc mense tuberes[i] inseruntur cydoneo. Nunc locis 20 temperatis Persicorum ossa ponuntur. Et inseritur eadem Persicus in se, in amygdalo, in pruno: sed pruno Armenia[k] inseremus et praecoqua. Nunc etiam prunus inserenda est antequam gumminet[l], in se et [in[m]] persico. Et cerasus opportune inseretur agrestis.

XVI. Hoc mense (sicut Columella dicit) maturi agni et animalia omnia minora atque maiora charactere[a] signentur. Hoc tempore lardi, echini salsi, raporum condiendorum et pernarum iusta confectio est.

XVII. Hoc mense ex baccis myrti[a] oleum conficies hoc modo: Vnciam[b] foliorum per olei libram vnam mittes, et per vncias x vini veteris styptici heminam, et cum oleo[c] bullire facies. Idcirco autem[d] vino respargentur[e] folia, ne[f] frigantur antequam decoquantur[g].

XVIII. Item eisdem baccis vinum myrtite[a] sic facies: In vini veteris sextariis vrbicis x mittis grana myrti confracta sextarios[b] vrbicos III, quae sint decem et

c. *ita* om. Cr. Basil.
d. *facto et* Cr. Basil.
e. *volunt* Vinc. om. Pal. Lugd. I. B. R. E. Br.
f. *arbusto* E. *Inseritur autem in se in trunco Februario mense et in pruno vt ait Albertus* Cresc.
g. *in pruno vel* om. I. B. R. Br.
h. *et* A. Iunt. G.
i. *tubures* Brusch.
k. *pruno in medio* E. deinde *inserimus* Br.
l. *germinet* I. B. Br. R.
m. *in* deest I. B. Br. R. E.
Tit. XVI. a. *caractere* Br.

Tit. XVII. a. *myrtae* Barth. E.
b. *Per olei libram vnam mittis foliorum vncias decem et per vini steptici veteris heminam* Barth.
c. *eo* Vinc.
d. *et vino* Vinc.
e. *respergentur* a. V. *resperguntur* Vinc. *Iccirco* Br.
f. *frangantur* Vinc. *vt refrigerentur* P. *ne refrigerentur* Erf.
g. *decoquant* Barth.

Tit. XVIII. a. *myrti fit hoc modo* Vinc. Duac. XIV. 138.
b. *sextarios urbicos* 3. om. P.

et nouem diebus infuſa. Poſtea expreſſis myrti[c] granis colabis, et[d] in eo vino medium croci ſcrupulum et folii vnum ſcrupulum mittis, et ex mellis optimi decem libris omnia temperabis.

XIX. Item [ex[a]] lauri baccis oleum conficietur hoc modo: Lauri baccas quam plurimas et maturitate turgentes in aqua calida bullire facies: et vbi diu[b] ferbuerint, olei, quod ex ſe dimiſerint, ſupernatantis vndam pennis leuiter cogentibus in vaſa tranſfundes.

XX. Lentiſcini[a] etiam olei matura confectio eſt, quae fit taliter: Grana matura lentiſci quamplurima colliges[b], et vna die ac nocte ſupra ſe aceruata eſſe patieris. deinde ſportam granis eiſdem plenam cuicunque[c] vaſculo ſuperpones[d] et[e] calida adiecta calcabis, et exprimes[f]. tunc ex eo humore, qui defluxerit, ſupernatans oleum lentiſcinum ſicut laurinum colligetur[g]. Memento autem (ne rigore poſſit aſtringi) aquam calidam ſaepe ſuffundere[h].

XXI. Gallinarum partus foecunditatem repetit hoc menſe poſt brumalem quietem; et incipiunt ad educandos pullos oua ſupponi.

XXII. Hoc etiam menſe caedenda materies[a] eſt ad fabricam, cum luna decreſcit, et ridicae[b] vel pali faciendi.

XXIII.

c. *myrti granis* om. P.
d. *bacchis et* P.
Tit. XIX. a. *ex* om. E.
b. *diu* om. F.
Tit. XX. a. *Lentiſci* Lugd.
b. *colligis* a. V. et Erf. deinde *et in vna* Br.
c. *circumquaque* Vinc.
d. *ſuperponis* a. V. *ſupponis* Erf. *ſuperponas et aqua calida* Vinc.
e. *et calida — exprimes* om. I. B. R. Br.
f. *exprimis* Erf.
g. *laurinum colligitur* Erf.
h. *ſuperfundere* P. *fundere* Lugd.

Tit. XXII. a. *materia* I. I - G. E.
b. *ridicae vel* om. P. *redicae* E. *ramiceſque* Vinc. bis. *etiam ſunt faciendi* Idem.

XXIII. Hic mensis in horarum spatio cum Decembri mense conuenit, quarum sic mensura colligitur.

Hora	I	et	XI	pedes	XXIX
Hora	II	et	X	pedes	XIX [a]
Hora	III	et	IX	pedes	XV
Hora	IV	et	IIX	pedes	XII
Hora	V	et	VII	pedes	X
Hora	VI			pedes	IX

Tit. XXIII. a. *XVIII.* I. B. R. Br.

PALLA-

PALLADII RVTILII TAVRI AEMILIANI DE RE RVSTICA

LIBER TERTIVS.

TIT. I.

Februario [a] menſe locis temperatis prata incipient [b] cuſtodiri, quae [c] prius, ſi macra ſunt [d], ſparſo laetamine ſaturentur, quod eiiciendum eſt luna creſcente. Quanto recentius fuerit, tanto plus nutriendis herbis valebit, quod a ſuperiori parte fundatur [e], vt ſuccus eius per totum poſſit elabi.

II. Locis tepidis, aut ſi clemens tempus et ſiccum fuerit, colles pingues vel [a] hoc menſe proſcinde.

III. Hoc menſe [a] ſerendum omne trimeſtrium [b] genus.

IV. Hoc etiam menſe lenticulam ſeres ſolo [a] tenui et reſoluto, vel etiam pingui; ſed ſicco maxime: quia luxuria et humore corrumpitur. vſque ad duodecimam lunam bene [b] ſeminatur, quae vt cito exeat atque grandeſcat

VARIETAS LECTIONIS.

Palladii Lib. III. *ſiue Februarius* Tit. I. a. *Hoc* Lugd. I. B. Br. R. E. *Febr. menſe. Hoc menſe* Leid. et ſic in reliquis. Vid. ad princip. Ianuarii.

b. *incipiunt* Vinc. VI. 64.

c. *et prius* Vinc. ſed alibi recte.

d. *ſint* Vinc. Duac. VI. 64.

e. *fundetur* I. I-G.

Tit. II. a. *vel* deeſt P. Barth.

Tit. III. a. *vltimo inſ.* Barth.

b. *trimenſt.* Lugd. *trimeſtre* Erf. Vinc.

Tit. IV. a. *loco* P.

b. *bene* om. P.

descat, prius cum fimi ariditate miſcenda eſt: atque vbi ita requieuerit quatuor diebus aut quinque, tunc ſpargitur. Iugerum modii vnius ſemen implebit. Hoc etiam menſe cicercula ſeritur, loco et modo quo ante deſcripſi.

V. Hoc menſe vltimo cannabum ſeres[a] terra pingui, ſtercorata, rigua, vel[b] plana atque humida et altius ſubacta. In[c] vno pede quadrato ſex eiuſdem ſeminis grana ponuntur.

VI. Nunc ager qui accepturus eſt medicam (de cuius natura, cum erit ſerenda, dicemus) iterandus eſt, et purgatus lapidibus, diligenter occandus[a]. Et circa Martias Cal. ſubacto ſicut in hortis ſolo[b], formandae ſunt areae latae pedibus x, longae pedibus quinquaginta, ita vt eis aqua miniſtretur, et facile poſſint [ex[c] vtraque parte] runcari[d]. Tunc iniecto[e] antiquo ſtercore in Aprilem menſem reſeruentur paratae.

VII. Hoc menſe toto eruum[a] adhuc ſeri[b] poteſt; quia Martio ſerendum non eſt, ne paſtu ſuo pecoribus noceat; et boues reddat inſanos[c].

VIII. Nunc pomis et vitibus vetus vrina ſi affundatur, et numero fructuum[a] praeſtat et formae: cui proderit vt amurcam miſceamus inſulſam, maxime in oleis: ſed hoc frigidioribus diebus antequam feruor incipiat[b]. Etiam nunc ordeum galaticum, quod graue et candidum eſt, feretur locis frigidis circa Martias Calendas.

IX.

Tit. V. a. *ſeris* I. B. Br. R. E.
b. *vel* om. Codex Vlitii ad Gratii verſ. 46.
c. *In vno — ponuntur* om. P.
Tit. VI. a. *curandus* I. B. Br. R. *eaecandus* Lugd. Vulgatum *purgatis* correxi cum Geſnero.
b. *ſicut moris eſt ſolo* E.
c. *ex vtraque parte* om. I. B. R. Br.
d. *rigari* Barth.
e. *ingeſto* Barth.
Tit. VII. a. *herbū* Lugd. I. B. Br. R.
b. *ſerendū eſt: quia* P.
c. *inſanandos* Lugd.
Tit. VIII. a. *fructum* Lugd. et Aſcenſ.
b. *incipiet* Br.

IX. Hoc menſe omnia genera paſtinati ſoli, ſeu ſulci ſeu ſcrobes vitibus compleantur. Natura[a] autem vitis caelum omne ſolumque ſuſtentat, ſi genera con-
2 uenienter aptentur. Plano igitur loco ſtatues[b] vitem, cuius[c] genus nebulas[c] ſuſtinet et pruinas; collibus[d], quod ſiccitatem durat[e] et ventos; pingui agro graciles atque infoecundas[f]; macro feraces et ſolidas; denſo[g] validas atque frondoſas; frigido et[h] nebuloſo, quae hiemem celeri maturitate praeueniunt, aut quae[i] duris acinis inter caligines ſecurius florent[k]; ventoſo[l] ſtabiles[m] et tenaces; calido[n] grani tenerioris et humidi[o]; ſicco[p] eas, quae pluuias ferre non poſſunt: et ne multa dicamus[q], eligenda ſunt genera, quae profeſſione[r] vitiorum ſuorum contraria loca diligunt iis, in quibus durare non poterunt[s]. Placida ſane regio et ſerena tuto[t]
3 genus omne ſuſcipiet. Vitium genera numerare non attinet. ſed notum eſt, maiores vuas pulchrae ſpeciei, grani calloſi et ſiccioris, ad menſam; feraciſſimas[v] vero et cutis tenerioris, et ſapore nobiles, et maxime quae
4 citius deflorеſcunt, vindemiis eſſe ſeruandas. Loca natu-

Tit. IX. a. *Loca naturam vitibus ſaepe mutant, et ideo earum genera frequenter aptentur* Cr. IV. 5.

b. *ſtatim poni debet vitis* Vinc. VI. *ſtatui* om. Leid.

c. *quae* Cr. *nebulam* Lugd.

d. *collibus autem quae* Vinc. ſed alibi *quod ad ſicc.* habet *quae per ſicc.* Creſc. Baſil. ſed antiqua *per* omiſit.

e. *durat* om. Cr. Louan. *tolerat* Vinc. VI. vbi poſt *ventos* interit *ſtatuas.* Creſc. *ventos non timeat* omittit tamen Louan.

f. *foecundas* Lugd. Erf. Barth. Vinc. Br. bis et Cr. edd. tres.

g. *denſo — frondoſas* om. Cr.

h. *nec nebul.* Vinc. Duac. VI. *eas quae* Cr.

i. *quae* incluſit Commel.

k. *durent* Cr. Baſil.

l. *Denique ventoſo ſtatue tenaces* Vinc. VI. D.

m. *ſtatui tenaces* Lugd. Br. Verba *ſtabiles et* Vinc. omiſit bis. et Creſc. antiqua mea, ſed Baſ. verba *ventoſo tenaces* plane omiſit.

n. *calido loco teneriores; ſicco* Cr. Baſ. ſed antiqua mea: *cal. generi teneriores et humidi; ſicco* recte Lou.

o. *et humido feraces -- ſicco* Vinc.

p. *ſicco autem illas q. f. n. p. pluuiales impletus* Vinc.

q. *dicam* Creſc.

r. *poſſeſſione* E. *pro defenſione* Cr. *pro* omitt. Lou.

s. *poterant* Cr. Br. *poſſunt* Vinc. et Creſc. Lou.

t. *caute* Cr. *ſuſcipit* Vinc. *tute* Creſc. Lou.

v. *feraciores* P. *menſam. Feraciſſimas. Minores vero et cutis — nobiliores* Vinc.

naturam plerifque [x] vitibus mutant. Solae [y] Amineae vbicunque [z] fint, vinum pulcherrimum reddunt. calidum ftatum potius quam frigidum fuftinebunt. de pingui ad macrum tranfire non poffunt, nifi ftercus adiuverit. harum duo genera funt, maior et minor. fed minor melius deflorefcit et citius, internodiis minoribus et grano breuiore. fi arbori applicetur, pinguem terram; fi colatur in ordines [a], mediocrem defiderat. imbres contemnit et ventos: nam [b] maior faepe vitiatur [c] in flore. Sunt et Apianae [d] praecipuae. Satis eft genera ifta [e] dixiffe: induftrius [f] vir probata deligat [g], et terris [h] talibus mandet, quae imitari [i] eas poffint vnde fumuntur: fic merita [k] fua quaeque feruabit. Sed [l] vitem vel arborem melius erit de exili ad pinguem transferre. nam fi a pingui terra ad folum exile tranfierint [m], vtiles effe non poffunt [n]. Eligenda funt farmenta, quae [p] pangimus, de vite media, neque [q] de fumma neque de infima, quinque vel fex gemmarum fpatio a veteri procedentia [r], quia non facile degenerant, quae de locis talibus transferuntur [s]. fumantur [t] autem de vite foecunda. neque [v] putemus brachia effe fertilia, quae vuas fingulas aut [x] binas producunt, fed quae [y] multa vbertate 5 6

x. *pleraque* Erf.
y. *fole* Iuntt.
z. *vndecunque* Vinc.
a. *in ordine* Erf. probante Erefti.
b. *nam* om. Vinc.
c. *in flore — dixiffe* om. P.
d. *Sint et Ap.* E.
e. *ita* I. B. Br. R.
f. *ergo* add. Cr.
g. *diligat* Cr.
h. *locis* Cr.
i. *mutare p. ea* Cr.
k. *meritum quaeque ferv.* Cr.
l. *Eligendarum quidem plantarum ratio multiplex eft. et primo quidem tali terra eligi debet, quae non fit pinguior, et ea in qua pangi debent, fit aequalis aut exilior. Nam fi a pingui* etc. Cr. IV. 8.
m. *transferuntur* Cr. *transferantur* Lou.
n. Ita I. B. Br. R. Lugd. E. Vinc. Cr. Vulgo *poterunt.* Deinceps Cr. addit: *nifi faepe ftercore adiuuentur. Item eligenda* etc.
p. *pangenda* Cr.
q. *non* Cr.
r. Ita I. B. R. Lugd. Cr. edd. tres. alii *procid.* recte Lou.
s. *colliguntur* Cr.
t. *fumatur etiam* Cr.
v. *nec exiftimemus ea br. fertilia quae* Cr.
x. *aut binas* om. Lugd. *ac bin.* Crefc. Louan.
y. *quae* om. E.

tate curuantur [z]. nam poteſt ferax vitis feraciores in ſe habere materias [a]. Erit [b] et hoc ſignum fertilitatis, ſi de duro aliquo loco fructum citabit, ſi foetu impleuerit ramulos ex ima [c] parte ſurgentes. Sed hoc ſignis 7 poſitis [d] per vindemias eſt notandum. Ad pangendum nouellus palmes debet eligi, duri in ſe nihil habens et veteris ſarmenti, quia [e] hoc putreſcente ſaepe corrumpitur. Summa flagella repudiemus ac ſurculos, qui licet bono loco nati ſint [f], tamen feracitatis beneficio [g] 8 caruerunt. Pampinarius [h] qui de duro [i] naſcitur, etiam ſi attulerit fructus [k], pro frugifero non eſt ponendus [l]: in ſuo enim loco foecundatur a matre, tranſlatus vero tenet ſterilitatis vitium, quod naſcendi conditione ſuſcepit. Caput ſarmenti [m] cum deponitur, torquendum [n] non eſt, nec aliquo modo [o] vexandum, ne [p] demerſa penitus foecundiore parte, quod ſterili proximum eſt, ſupra terram relinquatur; deinde quoniam [q] ipſa tortura vexatio eſt: et pars ea de qua radix futura [r] praeſumitur, iniuriae nulli ſubiicienda eſt, cum [s] qua contendere cogatur ante quam teneat. Ponendae ſunt vites placidis diebus ac [t] tepidis, curandumque ne ſarmenta ſole vrantur aut vento, ſed vel ſtatim ponantur, vel obruta

z. *curantur* Cr. recte Lou.

a. *feraciorem materiam* E.

b. *Eſt autem hoc ſign.* Cr. Baſil. ſed antiqua mea: *Citra autem in hoc ſign. Erit autem in hoc ſign.* Louan.

c. *omni* Cr.

d. *propriis* Cr.

e. *quoniam hoc ſaepe corrumpitur et putreſcit* Cr.

f. *ſunt* Cr. Br.

g. Ita Cr. vulgo *feracitate.*

h. *Pampinus aut qui* Cr. *autem* Lou.

i. *de ſicco* E.

k. *fructus* om. Lugd. Barth. *fructum protulit* Cr. *attulit* E. et Cr. Lou.

l. *non ponatur* Cr. *pro fruge non eſt p.* E.

m. *ſermenti* Cr.

n. *retorquendum* Cr. recte Lou.

o. *more* Lugd. Barth. E. Vinc. Br.

p. *Nam pars ea de qua radix ſperatur, iniuriae nullae ſubiicienda eſt: duae gemmae fertiles remaneant ſupra terram, nec dimerſa ponitur foecundiori parte; ſupra eam quod eſt ſt. pr. relinquatur* Cr. *nec dinerſa penitus* Louan. *ne demerſum* Lugd. *nec demerſa* Edd. omnes.

q. *quoniam* omitt. I. B. R. Br. *quod* P. Lugd. E.

r. *futura* om. Br. Lugd. Barth. Vinc.

s. *cum — teneat* om. P. et Cr.

t. *ac tepidis* om. Barth.

ruta referuentur. Hoc menſe ac deinceps toto vere 9 vinea ponenda eſt regionibus frigidis, pluuioſis [v], pinguibus campis, et humidis prouinciis. Sit autem menſura ſarmenti cubitus vnus [x]. Vbi pinguis eſt natura terrarum, maiora inter vites ſpatia relinquemus; vbi exilis, anguſta. Nonnulli [y] itaque in iis vitibus, quas toto ſolo paſtinato diſponunt, ternos pedes inter ſingulas vites quoquouerſus dimittunt. Sed hoc genere diuiſionis in iugerali tabula pangentur [z] tria millia [a] vicena ſarmenta. Quod ſi duos ſemis pedes inter vites relin- 10 qui placuerit, in eadem tabula ponentur [b] vites quatuor [c] millia quingentae ſeptuaginta octo. Sed ad ponendum vtemur hoc ordine: Lineam, ſeruatis iis ſpatiis, quae placuerit cuſtodire, candidis ſignis vel quibuſcunque notabimus: tunc tenſa per tabulam linea in eis locis ſurculos vel calamos figemus, vbi vitis vnaquaeque [d] ventura eſt. ita ſpatium totius tabulae ſurculis complebitur ad numerum vitium futurarum: atque is qui pancturus [e] eſt proiecta circa ſurculos ſarmenta ſine vllo errore deponet. Praeterea non eſt vno [f] genere vitium omne paſtinum 11 conſerendum, ne annus iniquus generi ſpem vindemiae totius [g] extinguat. Et ideo quatuor aut quinque eximii [h] generis ſarmenta pangemus. ſed [i] maxime expediet genera tabulatim diſponi, et decumanis [k] diuidi, niſi [l] deterreat operis difficultas. Quod ſi eſt vetus vinea [m],

F 2 ſingu-

v. Ita Vinc. cum Br. vulgo *pruinoſis.*

x. *cubiti vnius* Cr.

y. *nulli* I. B. R Br. *itaque* om. Lugd. deinde *his* Br.

z. *pangemus* P.

a. *Tria millia ſexcenta* dedit Geſner cum I. B. R. Br. P. Lugd. Barth. *tria millia vicena vna* reliqui.

b. *[inter]* add. Commel.

c. *V. M. CCCC. LXXVI.* Barth. *quinque millia quadringentae ſeptuaginta et ſex* Lugd. Geſner dedit cum reliquis: *ſeptingentae quinquaginta tres.* Bruſch. *quinque milia quadringentae ſeptuaginta ſex* deinde *vtimur* Br. et *his ſpatiis.*

d. *quaeque.* ſolit. P.

e. *paſtinaturus* P. *peracturus* I. B. Br. R. *ita quis quae pancturus* Lugd.

f. *tantum* addit Cr.

g. *vind. ſpem omnem excludat* Cr. *omnem* pro *totius* etiam Pol. *ſpeciem* Creſc. Louan.

h. *generis eximia* Cr. recte Lou.

i. *ac exp. max. tab. diſp.* Cr. *et exp.* Lou.

k. *X annis* P. Vulgo *decimanis.*

l. *ſi* Pol.

m. *veteres vineas* Lugd. Br.

ſingulorum generum ſurculis tabulatim poterimus inſerere: et facile hoc genus colendi, quod eſt pulchrum atque vtile, conſequemur. Ita et maturitatis et floris tempora, quae in vite diuerſa ſunt; ſuis temporibus[n] opportunius obtinere poterimus. 12 Nec paruo conſtabit, ſi legatur maturitas cum acerbitate[o], diſpendioſum vnius tempeſtiuam vindemiam ſequi, permiſta[p] cruditate vitioſam, et alterius feras maturitates expectare damnificum. 13 Huic commodo adiicitur, quod pro generum diuerſitate per gradus accedente vindemia, minor operarum[q] numerus eam poterit[r] expedire, et generatim[s] condere, ac melius puro ſapore[t], ſine luctamine[v] alterius generis vnaquaeque vina ſeruare. Hoc ſi[x] difficile videbitur[y], non alias[z] ſimul conferas, quam quae et[a] ſapore et flore et maturitate conueniunt. Sed[b] haec in paſtinis vel ſulcis ratio erit: in ſcrobibus vero[c] per angulos IV ſarmenta deponis. 14 Sed (vt aſſerit Columella) vinaceam[d] ſtercori miſtam ſimul ſparges, et ſi exile ſolum fuerit, pinguem terram ſcrobi inferes[e] vel aliunde portatam[f]. Cum vero plantam vel malleolum diſponimus, modice humido ſolo, ſed potius arido quam

n. *ſuis pot. opportunitatibus optinere* L. B. R. Br. Barth. *ſuis temporibus et opport. obt. poterimus* Vaticani libri, teſte Pontedera. *poterimus* om. Lugd.

o. *feritate* Lugd. *ſeruitutis diſpendio* Lugd. Vulgo erat; *diſpendium, cum vnius — ſequi, ſit permixta — vitioſum, et alterius.* vbi *et* incluſit Commel. et Geſn. omittit Br.

p. *permixta cruditate* om. P.

q. *operariorum* P. Cr.

r. *poteſt* P.

s. *et gradatim quae velocius maturantur prius condere, deinde quae ſerius ac melius* Cr.

t. Ita Barth. Cr. edd. 4. Vulgo *puros ſapores.* Lugd. *ſapore* omiſſo *puro.*

v. *admixtione* Cr. Baſil. ſed antiqua mea *laetamine.* recte Lou.

x. *et ſi hoc facere tibi difficile videatur* Cr. *ſi* om. Lugd.

y. *ſeruabitur* Pol.

z. *alia* Cr.

a. *et* om. poſtea *conueniant* Cr.

b. *Sed haec — ratio erit* om. Cr.

c. *magnis et latis, vt vitium diſtantia eſſe debet, per angulos — deponas, et vinaciam, vt dicit Columella* Creſc.

d. *vindciam ſtercore mixtam* Cr. deinceps *ſperges* Louan.

e. *inferas terram in ſcrobem* Cr. ſed antiqua mea et pr. *terrae ſcrobem.* recte Louan.

f. *perlatam* Lugd. *ſcrobem. ſi vero nimis cretoſa, eidem miſceas ſabulum* Cr. pro his habet.

quam lutoſo, duabus geminis ſupra terram relictis, ſarmenta ponemus obliqua [g]; ſic facilius comprehendent.

X. Quod ſi arbuſtum te habere delectat, plantam generoſae vitis prius in ſeminario nutrire debebis, vt inde [a] radicata transferatur ad ſcrobem, cui arbor iniuncta eſt [b]. Seminarium vero dicimus aeque foſſam tabulam pedum duorum ſemis altitudine. In hac, quam pro numero ponendarum vitium vel qualiumcunque plantarum protendis aut contrahis, breuiſſimo [c] ſpatio diſtantia inter ſe ſarmenta depones [d]: ſi [e] vallis aut humectus eſt campus, trium gemmarum exceptis minutis, quas habebit [f] inferius. et [g] vbi conualuerint, hinc poſt biennium radicatas vites vel arbuſculas transferas [h]: quas cum depones in ſcrobe [i], ad ſingulas materias rediges [k], putatis omnibus quae ſcabra [l] ſunt, curtatis [m] etiam radicibus, ſi [n] quas potueris inuenire vexatas. In ſcrobe autem ad arbuſtum faciendum duas radicatas vites deponis [o], hoc ſeruans, ne ſe [p] in radice contingant: ſed [q] lapides quinum prope librarum medios inter vtramque conſtitues, et ipſas vites ad ſcrobis latera diſcreta coniunges. Mago [r] aſſerit, ſcrobem non primo anno eſſe complendam, ſed [s] ſubinde coaequandam: quae res vitem faciet altius fundare radices [t]. ſed hoc aridis

 pro-

g. Vulgo interpoſitum et omitt. Lugd. Erf.

Tit. X. a. *vnde* Cr. *vt in rad.* Br.

b. *eſt iuncta* Cr.

c. *breui* Cr.

d. *deponas* Cr. *deponis* Vinc. *diſpones* Erf.

e. *ſi — inferius* om. Cr.

f. *habebat* Vinc.

g. *et cum conv. — radicabitur vitis vel arbuſtula et transfertur* Cr. *conualuerit* Br.

h. *transferemus* P.

i. *ſcrobem* Cr.

k. *reddigis* Br. *redigis* E. Vinc.

l. *ſcrobi inſunt* Cr. recte Lou.

m. *curuatis rad.* Lugd. *curatis* Vinc.

n. *quas poteris* omiſſo *ſi* Creſc. quod addit Lou.

o. *depones obſeruans* Cr. *obſervans* etiam P. *ſcrutans* I. B. R. Br.

p. *ne ſe ſua radice* Cr. vbi Baſil. omiſit *ſe*, et E. recte Creſc. Lou.

q. *ſed — conſtitues* om. Cr.

r. *Maro* P. et Creſc. Lou. *Varro* Cr.

s. *ſed — exaeq.* om. Cr.

t. *fundere* Br. *radice* Cr. Baſil. vbi antiqua mea *alterius — radices.* recte Lou.

prouinciis forte conueniet: humidis autem ſata putreſient [v] recepto humore, niſi ſtatim terra cumuletur [x].
4 Sed arbuſta qui [y] faciet, plantas arborum de his generibus ponat [z], ſi agro ſuppetit abundantia [a], populo [b], vlmo: fraxino in montanis et aſperis, in quibus vlmus minus laeta eſt. Has etiam Columella dicit ſeminario debere nutriri. Mihi videtur, quod [c] nulla prouincia eſt [d], quae non ex his quamcunque ſponte producat, plantas etiam [e] maiores de locis quibuſcunque tranſlatas, vel eorum generum truncos radicatos, hoc tempore
5 circa ſcrobem vitis oportere conſtitui. Sed ſi ager frumentarius fuerit, vbi arbuſta diſponis, quadragenos pedes inter arbores relinque, vt ſeri poſſit; in exili autem vicenos. In ſcrobe vero [f] vitis ab arbore ſua ſeſquipedis [g] ſpatio diſtare debebit. nam vitis multum ſubiecta [h] arbori, incremento arboris opprimetur. Caueis [i] etiam munienda eſt aduerſum pecoris appetentis iniurias, et
6 arbori ſuae protinus alliganda. Eſt [k] et aliud de tranſferenda ex [l] arbuſto vite compendium: Fit [m] ex vimine parua corbicula, quae [n] menſuram [o] pedis, vel aliquanto minus circini ſpatio poſſit amplecti. haec ad arborem [p], cui

v. *humidis vero ſ. putreſcent humore ſuſcepto* Cr. recte Lou.

x. *cultuidetur* Cr. recte Lou.

y. *quae faciant* Lugd. *quae ferent* Cr. recte Louan.

z. *ponantur. Sed ſi* Lugd. *vel ſi* Cr. Br. Vinc.

a. *his ſtatar* addunt Br. Lugd. Vinc. Cr.

b. *vlmo, oplo ſalice populo fraxino, ceraſo, nuce, pruno et ſimilibus, ſed ſalice et populo in locis humidis vti poſſumus, caeteris vero in his et aliis locis. Ex his autem generibus truncos radicatos, vel ſalicem et populum ſine radicibus circa ſcrobem vitis conſtitui oportet* Creſc.

c. *quia* P. Lugd. Erf.

d. *ſit* Erf.

e. *iam* P. Lugd. Erf.

f. *vero* om. Cr.

g. *ſeſquipedi* Barth. *ſexquipedes vel duorum pedum* Cr.

h. *arbori nimis proxima vitis aut ipſius opprimet incrementum aut opprimetur ob ea* Cr. vbi Louan. *obtinet.*

i. *Caue* P. Haec verba Creſc. collocat demum poſt illa: *Eſt et aliud — ambiguit. prehendendi.*

k. *Aliud etiam de tr. vite ingenium fieri poteſt* Cr.

l. *ex arbuſto* om. etiam Barth. *vite ex arbuſto* E.

m. *ſit* om. Cr.

n. *quae — amplecti. haec* omitt. Cr.

o. Ita Lugd. reliqui *menſura.*

p. *vel pergularium fertur* Cr.

cui vitis inhaeret [q]; fertur, et in fundi [r] media parte pertunditur, quo [s] ſarmenti virgam poſſit admittere. Inducto [t] itaque ſarmento vitis eius, de qua transferre 7 diſponis, corbicula ipſa ex aliqua arboris parte ſuſpenditur, et viua terra repletur, vt [v] ſarmentum terra poſſit includi; quod ſarmentum [x] prius intorquetur. Ita exacto annui [y] temporis ſpatio, ſarmentum, quod clauſum eſt, radices creabit intra praedictam corbiculam. tunc ſub fundo corbis inciſum radicatum ſarmentum cum ipſa corbe portabitur ad locum quem vitibus arbuſtiuis deſtinabis [z] implere, ibique obruetur [a] circa arboris maritandae radices. Hoc [b] genere quantum volueris numerum [c] vitium transferes, ſine ambiguitate prehendendi [d].

XI. Vineae [a] in prouinciis multis generibus fiunt: ſed optimum genus eſt, vbi vitis velut arbuſcula ſtat breui crure fundata. Haec primo calamo iuuatur, donec ſolidetur: ſed altior ſeſquipede eſſe non debet: vbi robuſta fuerit, ſola conſiſtet. Aliud genus eſt, in quo cannis pluribus circa diſpoſitis ipſa vitis per cannas ſarmentis ligatis in orbiculos [b] flectitur ſe [c] ſequentes. Vltimae poſitionis vitis eſt, quae per terram proiecta diſcumbit [d]. Hae omnes et ſcrobibus ponuntur, et ſulcis.

q. *adhaeret* Leid. E. Br.

r. *profundi* I. B. R. Br. *facundia parte* Pol.

s. *quoad* Erf. *quod — admittere* om. Cr.

t. *et inducto in eam ſarmento vitis ſuſpenditur et terra repletur* Cr. vbi antiqua mea *et idcirco inducto.*

v. *vt — includi* om. Cr.

x. *ſarmentum* incluſit Commel. *quod ſarmentum exacto anno in corbiculae fundo inciſum cum ipſa corbicula* etc. Cr.

y. *anni* Lugd. *annui* om. E.

z. *deſideras* P. *locum vbi plantae proponis, cum ipſa corbicula obruitur* Cr.

a. *obruitur* I. B. Br. R. Erf. Cr.

b. *Hoc — transferes* omittit Cr. et habet: *et hoc fiet ſine amb. oſtendendo.*

c. *numerum* om. Erf.

d. *perdendi* Erf. *prendendi* Br. et Creſc. Lou.

Tit. XI. a. *Optimum enim genus eſt prouincialium vinearum, quae fiunt ad vites velut arbuſtulae ſtent* Creſc. IV. 9.

b. *orbicula* P.

c. *ſe* om. Erf.

d. *eſt vitis per terram proiecta ſi ſe diffundit* Vinc.

XII. Hoc menſe locis frigidis[a] aliquatenus et temperatis vitium iuſta putatio eſt[b]. Sed, vbi multae ſunt vineae, diuidantur, et pars earum quae Septentrionem reſpiciet, verno putetur; alia pars aduerſa clementioribus plagis, recidatur autumno[c]. Sed in putatione ſemper nitamur[d], vt vitis fiat in crure robuſtior, ne [ve[e]]
2 debili viticulae duo duramenta ſeruemus. Auferenda ſunt lata[f], intorta, debilia[g], malis locis nata ſarmenta. Focaneus[h] etiam, qui inter duo brachia medius[i], naſcitur, debet abradi: qui ſi pinguitudine[k] ſua brachium quodcunque proximum[l] debilitauerit, illi[m] deciſo ipſe ſuccedat. Erit[n] tamen optimi putatoris, inferius ſarmentum, quod[o] bono loco natum fuerit, reparandae[p] vitis cauſa ſemper tueri, et ad vnam vel duas gemmas
3 relinquere. In locis laetis et[q] clementioribus altius vitem[r] licebit expandere; in exilibus aut aeſtuoſis aut decliuibus[s] aut procelloſis[t], humilior[v] eſt habenda. locis[x] pin-

Tit. XII. a. *Locis calidis menſe Octobri Nouembri Februario et Martio, donec earum augentur gemmae iuſta fiet putatio vinearum, frigidis vero menſe Februario et Martio tantum, in temperatis vtroque poteſt tempore fieri. Sed commodius erit in montibus vineas, quae ſeptentrionem aut partem occidentis reſpiciunt, verno tempore putari, alia pars — reſcidatur in autumno* Cr.

b. *eſt* om. I. B. R. incluſit Commel. et Geſner.

c. *reſcindatur* Br. Addit Creſc. *nam in talibus locis et omnibus calidis pruinarum vis et natura veſtitur.*

d. *curetur* Cr. Baſ. *vitatur* antiqua. *nitatur* Louan.

e. om. I. E. R. Br. Cr. *vel* Vinc. *in tenui viticula* Cr. Lou.

f. *lenta* Vinc. E. ſed alibi Vinc. *laeta* cum Lugd. Cr. Lou. principe et antiquo meo. *lata* Cr. Baſil.

g. *et m. — nata. Sarmentum quidem inter duo br. natum debet inſcidi* Cr.

h. *foc. etiam* om. P. Creſc. edd. tres. *Oculus etiam* Lugd. *focalis* E. *ſarmenta vocata. Etiem* Vinc.

i. *melius* E. deinceps pro *abradi* Creſc. *inſcidi* Lou. *incidi.*

k. *pinguedine* P. Lugd. E. Cr. *pinguetudine* Vinc. *ſua* om. P. Cr.

l. *proximum* om. Cr.

m. *illo* Lugd. E. *ipſo alter ſuccedat* Vinc. *illud brachio deciſo ſuccedat* Cr.

n. *Oportet tamen optimum putatorem* Cr. Baſil. ſed antiqua *Fit t. optimum p.* habet. *optimum putatori* Lugd. Vinc. *Erit tamen optimum putationi* Creſc. Lou.

o. *quod fuerit* om. Cr.

p. *ſemper vitis cauſa tueri* Creſc. Baſil. ſed antiqua mea *reparari de ſemper v. c. t.* Louan. *recuperandae ſemper v. c. t.*

q. *lactis et* Cr. edd. tres addunt.

r. *lic. vites exp.* Cr.

s. *declinis* I. B. R. Br. E. Creſc. edd. tres.

t. *aut proc.* om. Cr.

v. *cultura* addit Vinc.

x. *locis — dimitte* om. Cr.

pinguibus singulis brachiis vitium bina flagella dimitte. Sed erit sapientis aestimare vim vitis. nam quae altius colitur [y], et foecunda est, plus quam octo palmites habere non debet, ita vt conseruemus [z] semper in inferiore parte custodem. Circa crus quidquid nascitur, 4 amputandum [a] est, si non desideret vinea reuocari. Quod si truncus vitis sole aut pluuiis aut noxiis animalibus est cauatus, purgamus [b] quidquid est mortuum, plagasque eas [c] amurca linimus [d] et terra: quod proderit aduersum [e] praedicta. Cortex etiam recisus et pendens a [f] vite tollatur: quae res minorem fecem reddit in vino. Muscus [g] radatur vbicunque [h] repertus. Sed plagae, 5 quas in duro [i] vitis accipiet, obliquae et rotundae [k] esse debebunt. Decisis, sicut supra dixi, male natis omnibus et veteribus nouellos et fructuarios serua. Vngues etiam custodum siccos et annotinos [l] recide, et omnia quae vetera vel scabra [m] reperies. Illae [n] quae altius coluntur, vt in iugo vel pergula, vbi quatuor pedibus supra terram leuatae steterint, quaterna brachia habeant. Si macra [o] vitis erit, (in) singulis brachiis singula flagella dimittimus: si [p] pinguis, bina. sed prouidendum [q], ne in vna [r] parte sint sarmenta, quae seruas: quod cum

 fit,

y. *tollitur* I. T-G. Cresc. Louan. Deinceps *et pinguis* addit Cr.

z. *consideremus* Lugd. E. et Vlitii ad Gratii Cyneg. versu 64. *desideremus* Vinc. sed alibi *deseremus* habet. *ita vt semper in parte media vnum aut duos relinquamus custodes* Cresc.

a. *amputemus* — *desiderat vitis renouari* Cr. sed antiqua *vinea* habet, *renouari* etiam Cresc. Louan. idem *desideret*. *desideretur renouari* Vinc.

b. *purgemus* E. Vinc. Cr.

c. *eius* Cr. Vinc. bis.

d. *liniamus* E. Deinceps *aut terra* Cr. edd. tres. *amurca alumine et terra replemus* Vinc.

e. *aduersus* Cr.

f. *ante* Lugd. E.

g. *etiam* addit Cresc. *masculus* Lou.

h. *vbique* Cr. *inuentus* P. *fuerit rep.* E.

i. *in duro* om. Pol. *in trunco* Barth. *recipiet* Cr. recte Lou.

k. *et rot.* om. E. *fore deb.* Cr.

l. *anatinos rescide* Cresc. *nocinos recide* Lou.

m. *et scabiosa* Cr. recte Lou.

n. *Illae* — *habeant* om. P. Cr.

o. *si macra et humilis est singulis* — *dimitte* Cr.

p. *si* — *bina* om. Cr.

q. *est* add. Cr. deinde *nesint vna* Br.

r. Ita I. B. R. Cresc. edd. tres. *ima* reliqui.

fit [s], vitis [t], tamquam si fulgure tangatur, arescit. Relinquenda sunt sarmenta neque circa durum neque in summo: quia haec velut pampinaria minus afferunt, illa vitem [v] nimietate foetus onerant, et longius ducunt, quare in medio loco seruanda sunt, (quae [x] tuemur.) Plaga non iuxta gemmam, sed aliquanto [y] superius fiat, et auertatur [z] a gemma propter lacrymam defluentem.

XIII. Vitis quae in arbore collocatur. Prima eius materia ad secundam vel tertiam gemmam praecidatur. deinde omnibus annis aliquid per ramos crescere subinde patiamur, vnam materiam semper ad cacumen arboris dirigentes. Sed qui fructum volunt maximum, materias plures [a] per ramos submittunt [b]; qui vinum melius, sarmenta in cacumen extendunt. Fortioribus ramis arborum plures materiae, debilioribus imponen-
2 dae sunt pauciores. Putandi autem ratio talis est, vt et [c] vetera sarmenta, quibus primi anni fructus pependit, omnia recidantur, et noua circumcisis capreolis et ramulis inutilibus dimittantur [d]. Sed prouidendum est, omnibus annis vitem resolui ac religari, quia refrigeratur. Ita formandi sunt rami arborum vitiferarum, ne alter sub alterius linea dirigatur: sed loco pingui vlmus a terra octo pedibus, gracili vero septem sine ramo relinquenda est. In solo roscido [e] et nebuloso, rami arboris vitiferae in orientem et occidentem putatione dirigantur, vt latera vacua solis radiis membra totius
3 vitis ostendant. Agendum est autem, vt vitis spissa non sit in arbore, et deficientibus [f] primis arboribus sub-

s. *fuerit* P. *quod si fiat* Cr.
t. *fiat, tanquam et a fulg* Cr.
v. *illa autem nim.* Vinc. bis. *illa vero nim. fructus* Cr. recte Lou.
x. *quae tuemur* om. P. et Cr.
y. *aliquantulo* Cr.
z. *auertatur -- lachrymam* Cresc. *lacrimam* Vinc.

Tit. XIII. a. *plures* om. P.
b. *dimittunt* I. B. R. *dimittant* Br.
c. *et* om. E. Vinc. deinceps *pependerunt* Cr. Louan. idem postea cum pr. et antiqua mea *capriolis.*
d. *relinquantur* Cr. IV. 12. deinceps *ligari* Cr. excepta Louan.
e. Ita Vinc. Vulgo *rosido.*
f. *desinentibus* E.

ſubſtituendae ſunt[g] aliae. In loco cliuoſo humilius rami arborum ſeruandi ſunt; in plano et vliginoſo altius. Palmites ad arborem non duro vimine ligentur, ne eos vinculum praecidat[h] aut atterat. Hoc[i] autem noueris, quia palmes[k], quod extra ligaturam pendens habuerit, fructu[l] induet: quod infra ligaturam, materiae ſequentis anni deputabit[m].

XIV. Vites, quas prouinciali more velut arbuſculas[a] ſtare dixi, ſi inſtituere velis, ramos a quatuor partibus his relinques, et in eis brachiis ſarmenta pro vitis poſſibilitate[b] ſeruabis. Vites autem, quae cannis in orbem coguntur[c], ſic putentur, quemadmodum eae quae nituntur ridicis[d] aut palis. Illae vero quae ſine adminiculis iacent[e], quod pro ſola indigentia[f] faciendum eſt[g] vel neceſſitate prouinciae, primo anno duas gemmas, deinde plures habebunt. Sed huius generis vinea ſtrictius eſt putanda.

XV. Nouellam vitem Columella dicit a[a] primo anno ad vnam materiam eſſe formandam, nec recidendam totam, ſicut Italiae conſuetudo eſt[b], anno ſecundo expleto[c], quia vel intereant vites in totum reciſae, vel infoecunda ſarmenta producant, quae[d] amputato

capite

g. *ſunt* om. E.
h. Ita emendaui ex Colum. III. 13. 2. et Palladio IV. 7. vulgatum *recidat*.
i. *Hoc* -- *quia* om. Vinc.
k. *palmas* Pol.
l. *fructu induit* Lugd. Vinc. *fructum* I. I. G.
m. *deputabis* E. male probante Erneſti. *deputabitur* Vinc.
Tit. XIV. a. *arbuſcula* E. *quas prouinciales velut* Leid.
b. *ſtabilitate* E.
c. *ſtringuntur* Pol. deinde *hae quae* Br.
d. *ridicis aut* om. P. *radicibus* Lugd. E.
e. *iacere ſinuntur* Creſc. IV. 2.
f. *indulgentia* P. *pro* om. E.
g. *faciendum eſt* Creſc. collocat poſt *prouinciae*.

Tit. XV. a. *poſt primum annum* Cr. IV. 13.
b. *mos eſt* Vinc. Ceterum male Edd. omnes poſt *eſt* interpungunt, quod vitium monente Morgagni I. 83. correxit Geſner; approbante Vinc. et Creſc.
c. *completo* Cr. recte Lou.
d. Vinc. alibi *quae tamen amp. capite p.* -- *cogunt exire*. alibi: *quae iam amp. c. velut a pamp.*

2 capite velut pampinaria de duro coguntur exire: quare iuxta ipſam commiſſuram veteris ſarmenti, vnam[e] vel duas gemmas [cenſemus[f]] relinquendas[g]: quod eſt merito in viticula[h] fortiore ſeruandum[i], et ſane excipiendam[k] calamis nouellam vel exiguis palis, vt tertio[l] 3 anno robuſtiores poſſit accipere. Nam quadrima nouella, vbi laetum ſolum eſt, tres materias merito nutrire[m] cogetur. Statim poſt putationem[n] ſarmenta deciſa [a[o]] vineis et rubi et impedimentum[p] foſſoris[q] omne[r] tollatur.

XVI. Hoc etiam menſe propagandae ſunt vites; ſed vetus et exeſa vinea cuius[a] duramenta longe[b] proceſſerunt, vt Columella dicit, mergis melius reparabitur, quam ſi infoſſione totius corporis obruatur. quod agricolis certum eſt diſplicere. Mergum dicimus, quoties[c] velut arcus ſupra terram relinquitur, alia parte vi-2 tis infoſſa. Nam (vt ait Columella) cum totae[d] ſtratae ſunt, plurimis radicibus totius corporis fatigantur. Mergi vero poſt biennium reciduntur in ea parte, quae ſupra eſt, et in loco iuſtas[e] vites relinquunt[f]. Sed (vt agricolae aſſerunt) poſt biennium ſi recidas, plerumque infirmas[g] habent radices et repente ſimul pereunt[h].

XVII. Hoc menſe calidis et apricis locis optime celebratur inſitio, quae fit tribus generibus. Sed ex his duo

e. *ad vnam* Cr.
f. *cenſemus* om. I. B. Br. R. P. Lugd. *dicimus* E. *inferiores capitis* Cr.
g. *relinquenda ſunt* P. et Cr.
h. *vincula fortiora* Vinc. *fortiore* omittit Creſc. Lou.
i. *nam debilis nimis viticula ſecundo anno recidenda relinquitur* addit Cr.
k. *ad adiuuandam* Creſc. ſed *ad* om. Louan.
l. *ſequenti* Cr.
m. *ſeruare* P.
n. *in* addit P.
o. *a* om. I. B. R. Lugd. E.
p. *impedimenta* P.
q. *foſſuris* Vinc.
r. *omne* om. Pol.
Tit. XVI. a. *cui* Lugd.
b. *longe* om. E. vt ante *vetus*.
c. *quotiens* Lugd.
d. *tota eſt craterate* P.
e. *iuſta* P. *viuas* E.
f. *relinquuntur* P.
g. *infirmatas* Lugd.
h. *perierunt* Lugd. *et ſimiles veteribus repente* etc. Vinc. bis.

duo nunc fieri poſſunt; tertium reſeruatur aeſtati. Sunt[a] autem genera inſerendi haec aut ſub cortice, aut in trunco, aut emplaſtro. Inſeremus ergo ſic: Arborem vel ramum in loco, qui nitidus[b] eſt et ſine cicatrice, ſerra recidemus[c] non laeſo cortice. poſt ſerraturam, plagam ferramentis acutis incidamus[d]. Inde quaſi cuneum tenuem[e] ferreum vel oſſeum, maxime leoninum, inter corticem et lignum tribus prope digitis conſideranter[f] deponimus, ne corticis faſcia diſſipetur[g]; et in eum locum[h] ſubducto cuneo, ſtatim ſurculum mergimus ab[i] vna parte deciſum ſalua medulla, et cortice partis alterius[k], qui ſupra arborem ſex vel octo digitis emineat. Duos vel tres vel plures ſurculos pro trunci qualitate conſtituimus: quaternis digitis vel amplius[l] inter eos ſpatium relinquemus: tunc[m] iunco aut vlmo[n] aut vimine ſtringemus, et ſuper[o] lutum muſco tectum ponemus; ac[p] ligabimus, vt quatuor digitis ſupra lutum poſſit ſurculus eminere. Pleroſque delectat[q] ſtrictum primo ſectae arboris truncum vinculis arctioribus in medio findere, et ibi ſurculos ex vtraque parte raſos[r] in modum cunei, vt integra ſit medulla, demergere, praemiſſo ante[s] cuneolo, quo ſubducto, depoſitus ſurculus

Tit. XVII. a. *Eſt autem inſerendum* Pol. *genera* omitt. etiam Lugd.

b. *viridis* Vinc. *in loco nitido et ſuccoſo* Cr. II. L2.

c. *recidamus acuta in loco -- ipſumque cum faſcia corticis deſuper poliamus, deinde vimine ſalicis aut vlmi ligamus, ibique inter corticem et lignum cuneum ferreum vel oſſeum in acutum tendens ab vna parte latum (planitum antiqua mea) et ab alia quaſi rotundum tribus* etc. Cr.

d. *nitidamus vel incidimus* Pol.

e. *tenuem* om. etiam Pol. Erf.

f. *conſiderantes* rep. Lugd. *conſiderandum* Cr.

g. *ſcindatur* Cr.

h. Ita Cr. Vulgo *modum*. Vinc. ſimpliciter habet: *ſicque*.

i. *ab* addidi ex Cr.

k. Pergit Cr. *pellicula exteriori remota, ita quod optime trunco adhaereat ſurculi inciſura, qui ſuper truncum quatuor aut ſex d. em. vel vſque ad octo.*

l. *ad minus -- relinquimus* Cr.

m. *tunc -- ſtring.* om. Cr.

n. *culmo* Vinc. bis. deinde *ſtringimus* Br.

o. *et lutum deſuper conuenienter ponimus* Cr.

p. *aut* Vinc. *et diſponimus peciam vel ligamus* Cr.

q. *Pleriſque placet* Vinc.

r. *reciſos* Pol.

s. *autem* Vinc.

culus redeunte in plagam materia [t], possit adstringi.
4 Sed hoc vtrumque genus vernum [v] est, et fit crescente luna, vbi [x] incipit gemma arborum turgescere. Surculi autem, qui inserendi sunt, sint nouelli, fertiles, nodosi, de nouo nati, ab orientali arboris parte decisi, crassitudine digiti minoris, bifurci vel trifurci [y], gemmis plu-
5 ribus vberati. Si arborem minorem desiderabis [z] inserere, in qua sine dubio meliora incrementa proueniunt, circa terram secato [a]: et quod melius est, surculos inter lignum corticemque depone, tunc [b] stringe. Quidam rasum ex vtraque parte surculum conuenientem soliditati arboris inserendae sic in medio deponunt, vt cortex surculi vndique cortici arboris reddatur aequalis. Sed in nouella arbore terra mota vsque ad ipsum insitum colligatur; quae eam res [c] a vento et calore defendet.
6 Mihi asseruit diligens agricola omne insitum sine dubio [d] comprehendere, si depositis surculis viscum non temperatum in ipsa plaga pariter mergamus, quasi glutino quodam succos materiae vtriusque [e] mistururm. De emplastratione suo mense dicemus. Quartum genus
7 Columella sic retulit. Gallica terebra vsque ad medullam arborem perforandam, plaga interius leuiter [f] inclinata. ibi educto [g] omni scobe, vitem vel ramum ad modum foraminis impressi delibratum, succidum tamen et humentem [h], stricte imprimi, vna aut duabus gemmis foris relictis. tunc [i] argilla et musco locum diligenter operiri. ita et vites in vlmo inseri posse [commissas [k].]
8 Hispanus quidam mihi [m] hoc genus nouae [n] insitionis osten-

t. *artius* inserit Vinc.
v. *veris* Lugd. *verum* Vinc.
x. *quando* Pol.
y. *vel trif.* om. E.
z. *volueris* Vinc.
a. *ferrato* Vinc. bis.
b. *et tunc adstringe* Vinc.
c. *colligatumque, ea res* Erf.
d. *virtutem* add. Vinc.
e. *vtrique* Vinc. deinde *implastr.* Br. et *rettulit.* Pro *Quartum* in Leid. est *Quarum.*
f. *leuiter* Cr.
g. *educta* Lugd. et Vinc. *scrobe* Vinc. bis, *ibi deducto omni fragmine* Cr. II. 22.
h. *humidum — strictum* Cr.
i. *et tunc* Cr.
k. *commissas* om. P. *dixit* Cr.
m. *mihi* om. Lugd.
n. *nouae* om. Lugd. I. B. Br. R. *bouae* P.

oſtendit, quod[o] ex perſico ſe aſſerebat expertum. Salicis ramum brachii craſſitudine, ſolidum, longum cubitis duobus aut amplius, terebrari iuſſit in medio, et plantam perſici in eodem loco in quo conſiſtit[p], ſpoliatam ramis omnibus, ſolo capite relicto per ipſum ſaligni manubrii foramen induci: tunc eundem ſalicis ramum terrae capite vtroque demerſo, in arcus ſimilitudinem debere curuari, foramen luto, muſco, vinculis ſtringi[q]: anno deinde exemto[r], vbi intra medullam ſalicis caput plantae[s] ſic cohaeſerit, vt vnitas[t] ſit ex duobus miſta corporibus, plantam ſubter incidi atque transferri, et aggerari[v] terram, quae arcum ſalicis cum perſici cacumine poſſit operire: hinc perſici poma ſine oſſibus naſci: ſed hoc locis humidis conuenire vel riguis[x], et ſalices aquationibus adiuuandas[y], vt et natura ligni vigeat[z], quae delectatur humore, et ſuperfluentem copiam ſucci[a] germinibus[b] miniſtret alienis.

XVIII. Hoc menſe locis temperatis[a] inſtituemus olineta, quae vel paſtinis conſerenda ſunt, vt[b] extremas circa decimanum tabulas cingant, vel ſuum locum tenebunt. Si ponuntur in paſtino[c], radicatae plantae deciſis capitibus et brachiis, et in truncum redactae vſque ad menſuram cubiti vnius et palmi in fermento terrae foſſae[d] defigantur, locum palo antea[e] deprimente: ordei

o. *quod* om. Lugd. P. et incluſit Geſner. Gron. ad Liv. 5. 32. E. ſic: *oſtendit: ex perſico ſe aſſerebat expertum.*

p. *conſtitit* Vinc. bis.

q. *adſtringi* E. *vinculiſque* Vinc. *iunculio* Leid.

r. *exacto* P. *exempto* Br.

s. *plantulae* P. E. Vinc. bis.

t. *vnita* Vinc. bis.

v. *aggeri* Vinc. bis. et Leid. probante Gronouio.

x. *irriguis* P. E.

y. *conuenire vt* P.

z. *vice aquae delectetur* P. Lugd. *vincat* Vinc. bis.

a. *perſici* P.

b. *graminibus* I. B. Br. R.

Tit. XVIII. a. Cr. *frigidis vero Februario et Martio oleae plantantur, quae vel paſtino (paſtinis* Lou.) *conſtituenda ſunt, vel ſuum locum ſcrobibus tenere debebunt.*

b. *vel extr. -- decumanum* Vinc.

c. *quae cum ponuntur in paſtino aut ſcrobibus* Cr. *paſtinato* etiam Br.

d. *defoſſae* Erf.

e. *ante* Cr. ſed antiqua mea *paleo via deprimenti.* Leid. *pala.*

dei grana ſubteriaciantur [f], et amputetur [g] iis quidquid putridi inuentum fuerit aut [h] arentis: et tunc (amputata [i]) capita luto velentur [k] et muſco, vlmeis vinculis 2 vel tenacibus quibuſcunque conſtricta. Sed maximum beneficium eſt, vt proficiat [l] incremento, ſi rubrica [m] partes notentur, quibus obuerſae ſteterunt [n], et contra eas ſimili ratione ponantur. Sint a ſe diſcretae [o] pedibus quindecim vel viginti. Omnis [p] ſubinde circa eas herba vellatur: et quoties ſe imber infuderit [q], breuiſſimis ac [r] frequentiſſimis foſſionibus ſolicitentur, et ſubinde ducta a trunco terra atque permiſta in aliquanto 3 altiores cumulos congeratur [s]. Quod ſi oliuetum ſuo loco facere volueris, haec genera terrarum ſequeris: terram [t] cui miſta ſit glarea, aut cretam ſabulonis coniunctione reſolutam, aut pinguem [v] ſabulonem, aut 4 terram naturae denſioris [x] et humidae. Creta figuli omnino repudianda eſt et vliginoſa et in qua ſemper humor aſſiſtit [y], et ſabulo macer et nuda glarea: quamvis enim comprehendat [z], tamen non conualeſcit. Poteſt ſeri et vbi arbutus aut ilex ſteterat. nam cerrus [a] et aeſculus

f. *ſubtus iaceantur* Cr. recte Lou.

g. *deputetur et amputetur bis* Cr. vbi Baſil. omiſit *bis*. Louan. omitt. *deputetur et*. etiam Br. *bis*.

h. *putridi vel arentis* Cr.

i. *amputata* omitt. Br. Cr. et Erf. *eorum* ſubſtituit: *earum* Br. Erf.

k. *velantur* Cr. omiſſo *vlmeis -- vel tenacibus*. *velentur* Louan.

l. *proueniat* Cr. recte Lou.

m. *partes rubrica vel aliter* Cr.

n. *ſteterant* Erf. Creſc. Lou. *oppoſitae ſteterint* Cr.

o. *Si oliuetum conſtituas, ſint a ſe diſtinctae viginti quinque pedibus* Cr. recte Lou.

p. *omnis* om. Cr. habet Lou.

q. *quotiens -- infunderit* Cr.

r. *brev. ac* om. Creſc. deinceps *commiſta in aliquantulo* Cr. Lou.

s. *congregatur ſeu congeratur* Cr. excepta Louan.

t. *terram deſiderat -- creta ſabulonis admixtione reſoluta* Creſc. *admixta -- coniunctione* Louan.

v. *pingue ſabulum* Creſc. recte Lou.

x. *depreſſioris et viuidae* Cr. Lou. *depreſſionis viuidae* Baſil. et antiqua mea: *viuidae* etiam Lugd. et Erf. *tumidae* Vinc. ſed alibi *niuidae*. Poſt *Creta* Creſc. Lou. addit *autem*, idem poſtea *repudiat*.

y. *exiſtit* Cr. editt. tres.

z. *in eis* addit Cr. Baſil. *in eis enim quamuis compreh*. Cr. Louan. *tamen* ex Vinc. inſerui.

a. *Cedrus etiam exciſa* P. *Cedrus exciſa* Vinc. ſed alibi *ceraſus eruta et exciſa*. Leid. omittit *aeſculus*. et paulo antea *ilex exſiterat* habet. Colum. Arb. 17. vnde quercus effoſſa. et V. 8. quercus etiam exciſa.

ſculus exciſa radices noxias relinquit, quarum virus oleam necat. Locis aeſtuoſis Septentrionali colle, frigidis, meridiano gaudet, mediis, cliuis delectatur. Neque imum locum neque arduum patitur; magis modicos cliuos diligit [b], ſicut eſt regio Sabina vel Baetica. Baccarum [c] genus numeroſum eſt et plurium [c] vocabulorum, ſicut Pauſia, Orchis [d], Radius, Sergia, Licinia, Cominia [e], et caeterae quas nominare non attinet. Pauſia tamen oleum quod reddit, dum [f] viride eſt, optimum eſt [g], ſed cito vetuſtate corrumpitur. Optimum Licinia dat, plurimum Sergia. Sed de his haec [h] generaliter praecepiſſe ſufficiet [i], maiores [k] baccas cibo, minores oleo profuturas. Si frumentarius ager eſt [l], 5 quem conſerimus olieto [m], quadragenis inter ſe pedibus diſtent: ſi macer, vicenis [n] quinis. Melius faciemus [o], ſi ordines in Fauonium dirigamus. Cum deponentur, in ſcrobes ſiccas [p] conſtituantur quaternis pedibus foſſas [q]. Glarea etiam, vbi lapides defuerint, miſceatur et ſtercus. Si clauſus locus eſt, modice [r] ſupra terram, quae ponuntur, emineant. Si [s] pecora formidantur, altiores trunci eſſe debebunt. In ſiccis vero prouinciis cum pluuiae deſunt [t], rigare conueniet. Si

b. *diligit* om. Br. Lugd. et Vinc. incluſit Sylb.

c. *Olearum* Pol. *oleae baccarum* Vinc.

c. *plurimorum* P. *plurimum* Lugd.

d. *Orcas* Vinc. Voluit *Orchas*. bene! *Orcher* Br.

e. *Comminia* Palat. indice Sylburgio. *Comenia* Vinc.

f. *dum* om. Pol. deinceps idem *eſt*, *et*.

g. *eſt* om. I. B. R. Br.

h. *hoc* P.

i. *ſufficiat* Erf. et Vinc.

k. *maiores* — *profuturas* omitt. P.

l. *et pinguis* addit Cr. *fermentarius* Louan. deinceps *ſed ſi macer*.

m. *olineta inter* Cr.

n. *in cenis* P. omitt. I. B. R. Br.

o. *Cui proderit ſi ord. in ſationes d.* Cr. *in Fauonenm* Louan. et *dirigantur*.

p. *ſicce* P. *Cum plantantur in ſcrobibus ſiant quatuor vel tribus pedibus latae, cum duobus profundae, in quibus vbi lapides deſunt* (male Baſ. *ſunt*) *glarea miſceatur et ſtercus* Cr.

q. *foſſe* P.

r. *modiceque ponantur ſ. t. vt emineant* Cr. *vt* om. Louan. idem *ita ponuntur*.

s. *ſi vero* Creſc.

t. *et* inſ. Lugd.

6 Si [v] prouincia indiget oliuetis [x], et non eſt vnde planta ſumatur, ſeminarium faciendum eſt, id eſt tabula effoſſa, ſicut ſuperius dixi, vt ibi (ſicut Columella dicit) rami ſerra [y] inciſi in modum ſeſquipedalem deponantur [z]. inde poſt quinquennium poterit valida planta transferri, et locis frigidis hoc menſe plantari [a]. Scio pleroſque [b], quod facilius atque vtilius eſt, radices olearum quae in ſiluis plerumque ſunt aut in locis deſertis, in cubitalem menſuram reciſas [c], aut in ſeminario [d], ſi placuerit, aut in oliueto ſolere diſponere, et admiſtione ſtercoris adiuuare. Qua re [e] proueniet, vt ex vnius arboris radicibus numeroſa planta naſcatur [f].

XIX. Etiam pomiferas arbores poſſumus in paſtinis a Septentrionali regione diſponere, de quibus ſigillatim dicemus, quae ſpecialiter [a] ſunt tenenda. Nam pomis eadem conuenit terra, quae vitibus. ſcrobes autem maiores facies, vt materiae profis [b] et fructui [c]. Si pomarium facies, inter ordines tricenos pedes relinques.
2 Plantas ſtatues radicatas, quod eſt melius. ſed ſeruabis, ne cacumina aut [d] manu fracta aut eroſa non creſcant. Vnumquemque ordinem ſuo generi deputabis, ne infirmae a valentioribus opprimantur [e]. Plantas ſimiliter notabimus, vt ipſis quibus ſteterant cardinibus opponamus.
3 De cliuo ſicco [f] et exili, in planum, pinguem et humi-

v. *Etſi* I. B. R. Br.
x. *oliueto* Cr. deinceps *plantae ſumantur* recte vtrobique Lou.
y. *ferro aliàs ſerra inciſi* Creſc. antiquus; ſed Baſil. *ferro inciſi* recte Lou.
z. *diſponantur* Cr. *in quinq.* Cr. recte Lou.
a. *tranſferri* Pol. Huc pertinet varietas Creſc. ab initio laudata.
b. *Plerique autem* Cr. deinceps *ac vtilius* Louan.
c. *diuiſas* Cr. omiſſo *aut.* recte Louan.
d. *ſeminario et poſtmodum in oliueta inſtituunt et* (haec duo vocabula omitt. Louan.) *diſponunt* — *adiuuant* Cr.
e. *prouenit et ex* Creſc. recte *vt* Lou.
f. *vellatur* Pol.

Tit. XIX. a. *ſpiritualiter* Vinc. Duac. VI.
b. *profit* A. Iunt. G.
c. *fructibus* E.
d. *vel* — *vel* Vinc. Duac. *ſed* ante *ſeruabis* om. Leid.
e. *deprimantur* E.
f. *ſicco* om. Vinc.

humidum transferemus. Si truncos ponere volueris, supra terram prope tribus pedibus erigantur. Vbi duas in vna scrobe plantas deponis, cauendum est, ne se contingant. nam vermibus interibunt. Sed (vt Columella dicit) feraciores sunt, quae seminibus, hoc[g] est nucibus suis, quam quae plantis ponuntur aut[h] ramis. Vbi regio siccior est, aquationibus adiuuentur.

XX. Nunc locis maritimis et calidis fodiendae sunt vites: vel si haec[a] prouinciae consuetudo est, exarandae, et in eisdem locis palandae aut[b] ligandae sunt vineae prius quam gemma procedat; cuius concussione vel attritu incurritur[c] grande dispendium. Nunc oleae caeteraeque arbores laetamen accipiunt decrescente luna. sufficiet autem maiori arbori vehes[d] vna, minori, media; ita vt subducta a radicibus terra et fimo permista reuocetur. Tempore hoc si quae sunt in seminariis plantae, circumfodiendae sunt, et amputandi eis rami superflui vel radiculae, quas circa[e] in superiore parte miserunt[f].

XXI. Hoc mense rosaria conseremus, quae sulco breuissimo aut scrobibus ponenda sunt, vel virgultis, vel etiam semine. Semina autem rosarum non[a] putemus medios flosculos esse aurei coloris, quae[b] rosae fuerunt, sed baccas nutriunt, quas in breuissimi piri similitudinem plenas seminibus[c] post vindemiam reddunt maturas,

G 2

g. *hoc est nucibus* om. P.
h. *aut — adiuuentur* om. P. nec habet Columella.

Tit. XX. a. *vel cui haec* E.
b. lege *atque alligandae* ex Columella.
c. *incurrit gr. periculum* Vinc. alibi *prouenit gr. periculum.*
d. *neges* P. *veges* I. B. Br. R. Lugd. E. Vinc.
e. *circa* om. Vinc. XIII. 13.
f. *omiserunt* Vinc.

Tit. XXI. a. *nequaquam* Vinc. sed alibi *non.* Leid. deinde *modicos.*
b. *quos* Vinc. bis. Voluit forte etiam *ferunt.* deinde *extimari* Br.
c. *suis* addit Leid. et Vinc. sed altero loco omittit, vbi *post virides* habet. *Et semina quaedam sunt quae in pomulo rubeo sunt collecta, quorum maturitas ad plantandum apta cognoscitur cum post vindemias colorem fuscum et mollitiem quandam habent* Cresc.

ras, quarum tamen maturitas ex colore fusco et mollitie poterit aestimari. 2 Siqua etiam[d] sunt antiqua rosaria, hoc tempore[e] circumfodiuntur[f] sarculis vel dolabris, et ariditas vniuersa reciditur. Nunc et[g] quae rara sunt possunt ducta virgarum propagine reparari. Si rosam temperius habere volueris, duobus palmis ab ea[h] gyrum fodies, et aqua calida bis rigabis in die. 3 Nunc et liliorum bulbos ponemus, vel lilia ante habita sariemus[i] summa diligentia, ne oculos circa radicem nascentes et minores bulbulos sauciemus, qui a matre subtracti, atque in alios digesti ordines noua lilieta formabunt. Item violarum plantae et croci bulbi serendi sunt, vel[k] subtiliter, si fuerant ante, fodiendi.

XXII. Hoc mense aliqui lini semen laeto[a] solo in iugerum x modios spargunt, et lina consequuntur exilia[b].

XXIII. Tempore hoc canneta ponenda sunt factis[a] breuissimis scrobibus, et oculis cannarum per singulas scrobes obrutis, qui semipedis spatio inter se distare debebunt. Si calidae et siccae prouinciae[b] studemus, valles humidas vel[c] irriguas opus est deputare cannetis; si frigida[d] regio est, locis mediis instituantur, sed[e] succo villarum subditis. Inter haec asparagorum etiam semina spargere possumus, vt mista[f] nascantur, quia et aspara-

d. *etiam* om. Cresc.
e. *mense* Pol.
f. *fodiuntur* Lugd. *circumfodiantur* Cr. omissis *sarculis vel dolabris*. recte Louan. *surculis* Leid. deinceps *ariditas immersa* Cr. Lou.
g. *Item* Cresc. omisso *ducta*.
h. *in* vulgo interiertum omitt. Erf. et Vinc. bis.
i. *sariemus* Lugd. Vinc. bis.
k. *et* Pol.

Tit. XXII. a. *lento* E.
b. *exilia* om. E.

Tit. XXIII. a. *Canna siue arundo terram desiderat mediocriter humidam et pinguem. Canneta fiunt hoc modo. videlicet quod pastinata aequaliter terra mense Februario et breuissimis scrobibus vno pede distantibus cannarum oculi per scrobes singulas obruuntur* Cresc.
b. *calida et sicca prouincia est* Cr.
c. *vel* om. Cresc. *et* addit Lou.
d. *humida* Cresc.
e. *sed* — *subditis* om. Pol. *sicco* Cresc. Lou.
f. *iuxta* Vinc.

aſparagi coluntur et incenduntur eo more quo caunae. Sed ſi qua[g] ſunt antiqua canneta, hoc tempore ſarcientur[h], 2 reciſis quae in radice purganda ſunt, id eſt putribus, male porrectis, et ſiqua gignendi oculos non habent[k]. Nunc ſalicis plantas et omnium generum, quae arbuſto applicandae ſunt, vel geneſtae[l], vbi deerit, obruemus. Ex baccis etiam myrti et lauri ſeminaria faciemus vel, ſi fuerant, excolemus.

XXIV. Circa Idus Februarias ſepes hortorum ex congeſto in funibus[a] ſpinarum ſemine faciendae ſunt, ſicut dictum eſt, cum de munimine loqueremur hortorum. Item Graeci dicunt de craſſa[b] rubi virga fieri debere particulas, et palmaribus ſcrobibus obrui, et quotidie[c], donec frondeant[d], foſſione et rigatione nutriri. Hoc menſe lactuca ſeritur, vt[e] poſſit Aprili menſe tranſ- 2 ferri. Item carduus ſeritur et naſturtium et coriandrum et papauer, ſicut menſe Nouembri, et allium et[f] vlpicum. Nunc[g] ſatureia ſeritur pingui agro non ſtercorato ſed aprico, vel melius mari proximo, et cum[h] cepullis miſta ſeminatur. Hoc etiam menſe cepullas[i] ſeres: 3 ſed conſtat et vere et autumno eſſe[k] ſeminandas. ſi ſemen eius ſeueris[l], in caput[m] creſcit, et minus reddit in ſemine: ſi capitulum ponas[n], ipſum maceſcit, et multum ſemen educit. Terram cepae deſiderant pin-

 guem

g. *qua* addidi ex Creſc.
h. Ita Creſc. pro *ſarrientur*. *ſarrentur* Louan. Vinc. *ſarientur*.
i. *et putribus* Creſc. *id eſt putr.* Lou. deinceps *proiectis* idem. *putridis* Vinc.
k. Ita Erf. et Creſc. pro *habebunt*.
l. *geneſtas (vbi deeſunt)* A. Iunt. G. *geneſtae* Br. *niſi deerit* Vinc.

Tit. XXIV. a. *finibus* Vinc.
b. *groſſa* Br. Lugd. Erf. Vinc.
c. *cotidie* Lugd.
d. Ita A. Br. Vinc. Vulgo *frondeat*.
e. *vt — card. ſeritur* om. Pol.
f. *vel* I. B. R. Br. Vinc. *et vlpicum* om. P.
g. *Nam* E.
h. *cum* incluſit Sylb.
i. *cepulas* Vinc. bis. *ſeris* Br. *cepulla ſeritur* Leid.
k. *eſſe* om. P.
l. *ſerius* Vinc.
m. *capite* P.
n. *ponas marceſcit* P. Erf. *marceſcit* etiam Vinc.

guem, vehementer[o] ſubactam, irriguam, ſtercoratam. ibi areas faciemus omnibus herbis et radice purgatas. ſeremus placido et ſereno die, maxime Auſtro vel Euro 4 flantibus. ſi minuente luna ſerantur, tenues[p] et acriores proueniunt: ſi creſcente, robuſtae et ſaporis humecti. rarius ſunt ponendae; runcandae ac ſarculandae ſunt[q] ſaepius. Si capita voluerimus his eſſe maiora, folia omnia debemus auferre, [et[r]] ſic ſuccus ad inferiora cogetur: de quibus vero ſemina colligenda ſunt, iuuentur[s] adminiculis[t], vbi caulem coeperint excitare. Cum niger color ſeminis fuerit, praef[illegible][v] maturitatis indicia. Vellendi ſunt thalli[x] adhu[illegible]nificci cum ſemine, et ſic in ſole ſiccandi. 5 Ho[illegible]e anethum[y] ſeres locis frigidis, Omnem caeli ſtatum patitur, ſed tepidiore laetatur. Rigetur[z], ſi ſe imber abſtineat. ſeratur rarius. Aliqui ſemen eius non obruunt, opinantes quod a nulla aue tangatur. Nunc et ſinapi ſerere poſſumus[a]. Hoc etiam menſe caules ſeremus; qui et toto anno ſeri poſſunt. ſolum[b] pingue et ſatis ſubactum diligunt: argillam[c] et glaream timent: ſabulone et arenis non de- 6 lectantur, niſi perennis vnda ſuccurrat. Omnem caeli ſtatum caulis patitur, frigidum magis. Contra auſtrum poſiti citius ferunt; contra ſeptentrionem, ſerius. Sed hic et ſapore caulis vincit et robore[d]. cliuis delectatur, et[e] ideo ponendae ſunt plantae per puluinos[f] arearum. gaudet ſtercore et ſarculatione. rarius poſitus conualeſcit. celerius[g] coquitur virore[h] ſeruato, ſi, dum eſt trium

o. *Cepa deſiderat terram ſolutam pinguem et optime ſubactam* Cr.

p. *teneres* Vinc.

q. *ſunt* om. P. et Vinc. *ac* etiam om. Vinc.

r. *et* om. Erf.

s. *inuemus* P. *inuenitur amminiculis* Vinc.

t. Ita Lugd. *amminiculis* reliqui. deinde *coeperit* Br.

v. *praeferunt* om. Pol.

x. *tali* Vinc. bis. *talli* Br.

y. Ita Lugd. *anetum* reliqui, cum Vinc. et Cr. *anbetum* ex h. l. Albertus.

z. *Regitur, ſi non pluerit; ſer.* P.

a. *poſſ. Et caules, qui toto* P.

b. *ſolo pingui et ſa. ſubacto* P.

c. *arenam* I. B. Br. R.

d. *rubore, qui cliuis* P.

e. *et ideo — arearum* om. P.

f. *bulbinos* Lugd. I. B. Br. R. et Vinc. bis. vid. I. 13. *pulbidos* E.

g. *Celerius — imitetur* om. P.

h. *vigore ſeruato* Pol. mox *ſpargis.*

triuin vel quatuor foliorum nitrum tritum cribello desuper spargas, vt speciem pruinae canentis [i] imitetur. Columella dicit plantarum radices alga marina inuoluendas seruandae viriditatis causa, fimo simul adhaerente [k]. Ponendae sunt plantae maioris incrementi, quia licet serius comprehendant, tamen [l] fortiores fient. Si hiems est, tepido iam die; si aestas, cum sol in [m] vesperam declinatur, planta pangenda est. Vastior fiet, si terra operiatur assiduo. Semen [n] brassicae vetustum mutatur in rapa [o]. Hoc mense post Idus spongias [p] asparagorum vel nouas formare incipiemus ex semine, vel antiquas ponemus. Mihi etiam illud vtile [q] videtur ac diligens, vt asparagi agrestis radices plurimas in vnum locum congeramus cultum, vel certe saxosum, quae statim fructum dent ex loco, qui aliud nil alebat, et has annis omnibus incendamus in scopis, vt fructus frequentior surgat [r] et fortior. Hoc autem [s] genus est sapore iucundius. Nunc etiam malua seri potest. Mentam quoque fere plantis [t] vel radicibus loco humido vel circa aquas. apricum solum nec pingue nec stercoratum desiderat. Hoc mense [v] foeniculum seres loco aprico et [x] modice [y] saxoso. (Seritur [z] primo vere) pastinaca et semine ponetur et plantis loco pingui, soluto [a], altius

7

8

9

i. Ita pro *candentis* E. Vinc. bis. Leid. et Br.
k. *haerente* P.
l. *tamen* ex Cr. et Vinc. addidi.
m. *ad* P.
n. *semen brassicae — iucundius* om. P.
o. *rapam* I. B. Br. R. et Vinc. bis, *rapa* A. Iunt. G. Vict.
p. *ssongeas* Lugd. Erf. *sp. asp. conuenit vel nouas formare ex semine vel ant. ponere* Vinc.
q. *vile* Lugd. *illud* om. E. *illud ac diligens vt* omissis *congerere — incendere* Vinc.
r. *resurgat* Erf.
s. *siquidem* Vinc.
t. *quae pl. et rad. stercus desiderat* caeteris omissis Pol.
v. *loco* P.
x. *et* om. P.
y. *maxime* I. B. Br. R.
z. *Seritur p. vere* om. P. igitur inclusi. Vulgo distinguitur: *saxoso: seritur primo vere. Pastinaca et semine* etc. Deinde auctore Pontedera Gesner sic haec distinxit: *saxoso. Seritur primo vere pastinaca, et semine.* Cuba laudauit ex h. l. *Pastinaca vere seritur. Primo semine ponitur et plantis.* Vulgarem distinctionem sequitur Vincentius.
a. *soluto* om. P.

altius paſtinato: raram [b] ſtatues, vt robur accipiat. Cunela [c] etiam nunc ſeritur, et colitur eo more quo allium vel cepulla. Nunc caereſolium [d] locis frigidis [e] poſt Idus ſeratur [f]: deſiderat agrum laetum, humidum,
10 ſtercoratum. Hoc menſe betam ſeremus, quamuis poſſit et tota aeſtate ſeminari. amat agrum putrem, humidum, laetum [g]. tranſferenda eſt quatuor aut quinque foliorum, radicibus fimo recenti oblitis. amat frequen-
11 ter effodi, et multo ſtercore ſaturari. Hoc menſe porrus ſerendus: quem ſi ſectilem velis, poſt duos menſes, quam ſatus eſt, poteris deſecare manentem in areis ſuis: quamuis afferat Columella etiam ſectiuum diutius duraturum, melioremque [h], ſi transferatur; et quoties ſecabitur, aqua iuuetur et ſtercore. ſi capitatum facere velis, quod vere ſeueris [i], Octobri menſe tranſferre debebis. ſerendus [k] eſt loco laeto et maxime campeſtri, area plana, paſtinata alte, et diu ſubacta et ſtercorata. ſi ſectiuum velis, ſpiſſius. ſi capitatum, rarius ſeres [l]. ſar-
12 culo frequentandus eſt, et [m] herbis liberandus. Cum digiti craſſitudinem habuerit [n], a media parte praeciſis foliis et truncatis radicibus tranſferatur: oblitus fimo liquido quaternis vel quinis digitis ſeparetur. cum radices agit [o], modice comprehendendus et alleuandus eſt ſarculo, vt ſuſpenſus [p] a terra, quod ſpatii vacuum ſubter inuenerit, capitis vaſtitate cogatur implere. Item plura ſemina in vnum ligata ſi depoſueris, grandis por-

rus

b. *rarum* P.

c. *Cunela — caereſolium* om. P. *alium* Br.

d. *Nunc etiam cereſolium* E. *ceraſol.* Vinc. Duac. X. 51.

e. *humidis* P.

f. *ſeritur quod deſ.* Vinc.

g. *lactum* omitt. P. *locum* I. B. Br. R. Lugd. Vinc. deinde *oblitus* Br.

h. *meliorem* E. Deinceps *capitum* Lugd. *quotiens* Br.

i. *quod vere ſeueris* om. P.

k. *ſecundus* Ienſ. *ſecundum* P.

l. *ſeris* Br.

m. *et* om. P.

n. *habuit* P. *dig. groſſitudinem h.* Erf.

o. *aget* E. Br. *ſeparetur rigeturque* Vinc. alibi tamen: *ſep. cum radices modice.* Deinceps *alleuiandus* Erf. *alienandus* Vinc. Duac.

p. *ſuſpenſum* P. deinceps *plura ſemina porrorum id eſt porrinas* Cr. pr. ant. Louan. idem *rapae* poſt *eius* omittit.

rus nafcetur ex omnibus. Item fi capiti eius rapae femen immittas fine ferro et pangas, multum fertur increfcere: melius[q] fi frequenter hoc facias. Hoc menfe 13 inula feritur, quo canneta ponuntur. feritur oculis ficut calami, quos abfcindere[r] et terra leuiter debemus obruere[s], terra foffa et fubacta, excitatis ad lineam puluinis[t], quibus eius oculos oportet infodere. trium pedum inter fe fpatio feparantur[v]. Hoc menfe colocafiae[x] 14 bulbos ponemus. amant[y] humidum locum, pinguem, maxime irriguum. circa[z] fontes laetantur et riuos, nec de foli qualitate curant, fi perpetuo foueantur humore. frondere prope femper poffunt, fi tanquam citreta[a] tegumentis defendantur a frigore. Hoc menfe cyminum[b] et anifum feritur[c] loco bene fubacto, et cui laetamen admifceas. Quod fatum eft, herbis purgetur affidue.

XXV. Plantas pirorum[a] menfe Februario locis frigidis ponemus; calidis vero Nouembri: fed menfe Nouembri pira locis tepidis conferenda funt, vt folo iuuentur irriguo. ita et florem plurimum proferent, et magnitudinem pomi turgentis acquirent. nafci tamen tali folo maxime diligunt, quale[b] vinetis diximus conuenire: fed laeto[c] folo et validas arbores et fructus plurimos 2 confequemur. Lapidofi generis pira vitium mutare creduntur, fi terris mollibus conferantur. Sed pirum plantis ferere prope tardus euentus eft: tamen quibus hoc[d] placuit, vt[e] femina generofa nihil fibi de agrefti afperi-

 tate

q. *melius fi — feparantur* om. P.
r. *abfcidere* Br. Lugd.
s. *operire* Vinc.
t. *bulbinis* I. B. Br. R. Vide fect. 6.
v. *feparentur* Vinc.
x. *colocafii* Lugd. Vinc.
y. *amant enim* E.
z. *inter* Vinc.
a. *tureta* Vinc.
b. *cuminum* Vinc.
c. *ferimus* E.

Tit. XXV. a. *pira* femper per i Lugd.
b. *quali vineas* Br. Lugd. *quale vineis* E.
c. *in loco autem dulci et pingui folo validas arbores et fructus nobiles plurimos confequemur* Cr.
d. *fic* P. *hoc placet* Lugd. Erf. Vinc.
e. *nam* P.

tate permifceant, plantas bimas aut trimas[f] eo more quo oleae ponuntur, radicatas magnis fcrobibus ponant, fupra terram tribus altas vel quatuor pedibus, quarum decifa cacumina argilla mifta mufcus debet operire. Nam fi quis pirorum femen afpergat, nafci quidem necefle eft, originem fuam refouente[g] natura, cuius aeternitati nulla tarditas poteft afferre[h] faftidium: fed homini hoc expectare[i] longinquum eft[k], cum et fero veniant, et de generis nobilitate decedant[l]. 3 Melius ergo hoc menfe Nouembri fiet[m], vt pirorum plantas radicatas feramus agreftium fubactis bene fcrobibus[n], vt, cum prehenderint, inferantur. Hoc autem intereft, quod quae plantis fuis feruntur, dulcedinem ac teneritatem[o] feruant[p], diu tamen feruata non durant: infita vero moram temporis fuftinebunt. Spatia[q] inter piros triginta pedum menfura difcernat. Genus hoc arboris vt proficiat frequenti humore et affiduis foffionibus eft colendum, vfque adeo, vt tempore, quo florere confueuit, nihil perditura credatur de flore prolato, fi eam tunc foffor adiuuerit. 4 Multum proficis, fi interiecto anno quale libet laetamen adiungas: fed bubulum fpiffa et grauia poma generare fertur[r]. Aliqui cinerem mifcent, credentes hinc contrahi pomis argutos fapores. Generum varietates exfequi fuperuacuum[s] puto,

f. *binas aut trinas* E. *Plantari possunt rami pirorum, vt de oliuis dictum eft, et eodem modo, fed quandoque tardus eft euentus et non perfecte fructificant. Item plantantur pira et nafci quidem* etc. Crefc. vbi antiqua inc. habet *tardius.*

g. *repente* P. *remouente* E. *repetentia* Cr. *repetente* Lou.

h. *caufare.* I. B. R. Br. *creare* Lugd. E. Vinc.

i. *fpectare* Vinc Br. *fed quandoque hoc eft huiufmodi homini* Crefc. recte Louan.

k. *longum eft* E.

l. *et non domeftica fed filueftria nafcentur* Cr. pro his habet.

m. *eft* Cr.

n. *fub. b. fcr.* omifit Crefc. qui deinceps *et cum comprehenderit.* Gefner malebat ita legi: *vt comprehenderint* Brufch.

o. *teneritudinem* Br. Lugd. Vinc. *acredinem* Lrf.

p. *feruabunt* P. Verba: *Hoc — fuftinebunt* omitt. Cr.

q. *Spacia vero inter ipfas arbores vt melius conualefcant* 30 *pedum effe debebunt* Cr.

r. *fertur* omitt. Palat. et Codex Vlitii ad Gratium verfu 522. *creditur* E. *facit* Vinc. *generat* Br.

s. *fuperfluum* E.

puto, cum in ponendis vel[t] excolendis nulla ſit diſtantia. Si languida[v] arbor eſt piri, vel ablaqueatae[x] radicem terebras, et ibi ligneum palum[y] deprimis, vel in trunco ſimiliter terebrato ex teda cuneum figis[z], vel, ſi haec[a] deſit, ex quercu. Vermes eius arboris et nati 5 necantur et naſci prohibentur, radicibus felle taurino frequenter[b] infuſis. Item faeces vini veteris recentes[c], ſi radicibus affundantur per triduum, diutius [arbores] in floribus[d] laborare non faciunt. Si lapidoſa pirus eſt, 6 ab extremis radicibus terram priorem leuabis, et ſecernes omnes lapillos; quibus diligenter remotis alteram terram cribro[e] cretam in loco eius infundes. ſed hoc proderit, ſi rigare non ceſſes. Menſe Februario et Martio pirus[f] inſeritur more, quo dictum eſt, cum de inſitione loqueremur, ſub cortice et in trunco. Inſeritur autem piro agreſti[g], malo, vt nonnulli amygdalo et ſpino[h]; vt Virgilius, orno et fraxino et cydonio; vt aliqui, et Punico, ſed fiſſo[i] ligno. Surculus piri, qui 7 inſeritur ante ſolſtitium, anniculus eſſe debet, et prius quam figatur, foliis et[k] omni tenera parte priuari: poſt ſolſtitium vero eum figis, qui ſummum germen incluſit. Pirus omni genere inſeritur. Condienda ſunt pira 8 [ita[l]] die placido[m] decreſcente luna a vigeſima ſecunda vſque in octauam. Eadem poma ſicca et manu lecta ab[n] hora ſecunda in quintam vel a ſeptima in decimam, a caducis diligenter electa integra et prope dura, et

t. *vel exc.* omitt. P.
v. *liquida* Vinc.
x. *oblaqueatae* Vinc. Leid.
y. *pal. fig.* omitt. P.
z. *deprimis* P. *infigis* Leid.
a. *haec* Vinc. Vulgo *hoc.*
b. *ſaepe* P.
c. *recentes* omitt. P.
d. *in floribus* omitt. P.
e. *cribratam in* P. *cribro fractam* Vinc. deinde *infundis* Br. et *ceſſas.*
f. *prius* I. I. G. item Pariſ. 1536.
g. *agreſti velut* Pol. *agreſti vel domeſtico, in malo ſpina* Cr. *ſpina alba et in coctario ſed in his* etc. Louan. *in piro agreſti in melo* Leid. *melo* is vbique.
h. *ſpinae* I. B. R. Br.
i. *ſpiſſo* P. *vel fiſſo* Leid.
k. *ex omni* Vinc.
l. *ita* om. P. *pira colligenda melius durant ſi colligantur — vſque ad* Albert.
m. *placito deſcendente* Vinc.
n. *hora a ſec.* Br. Lugd. *ab* om. Vinc. *electa* Creſc.

et aliquanto viridia in picato vafe clauduntur, quod operculo tegitur, et deorfum os eius[o] inclinatur, atque [breui[p] fcrobe] obruitur in eo loco, circa quem perennis aqua decurrit. 9 Item quae dura funt in carne et cute[q] prius in aceruo[r] pofita, vbi fe mollire coeperint, in vas fictile bene[s] coctum picatumque ponuntur, et operculo fuperueniente gypfantur, vas[t] breui fcrobe demergitur[v] in eo loco, qui quotidie fole tangatur. Plurimi pira obruta inter paleas aut[x] frumenta feruarunt. alii ftatim lecta cum tenacibus fuis[y] picatis vrceis condiderunt, et oribus vafculorum gypfo vel pice claufis ipfa fub diuo obruta fabulone texerunt. Alii pira, quae fe non contingerent, in melle feruarunt. Item[z] pira diuifa et 10 purgata granis in fole ficcantur. Aliqui[a] aquam falfam, cum coeperit vndare calefacta, defpumant[b], et ei poft iam[c] frigidae pira feruanda demergunt. tunc exemta poft tempus exiguum condunt vrceo, et eius ore lito[d] conferuant: vel nocte et die in frigida falfa manere patiuntur[e]: poft in aqua pura[f] biduo[g] macerant, deinde in fapa vel paffo vel dulci vino merfa cuftodiunt[h].

Vinum

o. *ei* Vinc. *impicato* Br.

p. *breui fcrobe* om. I. B. R. Br. Lugd. E. Vinc. inclufit Gefner.

q. *et in cute* Erf.

r. *aceto* Vinc. Breuiter fic h. l. excerpfit Crefc. *Seruantur pira fi a caducis diligenter electa integra et prope dura et aliquantulum viridia obruta inter paleas vel frumenta ponantur in loco tamen obfcuro et ficco. Alii cum tenacibus fuis ftatim lecta picatis vrceis condiderunt et oribus vafculorum gipfo claufis aut pice ipfa fub diuo obruta fabulone texerunt.*

s. *bene coct.* omitt. P. *lene* etc. I. B. R. Br.

t. *Vas — demergitur* om. P. *et vas* Vinc.

v. *tegitur* I. B. R. Br.

x. *et* I. B. R. *intra* Cr. Louan. antea.

y. *radicibus fuis* E.

z. *Alii — ficcant* Cr.

a. *Aliqui — et die in* omitt. P. Crefc. editt. tres. *Aliqui aq. fal. calefactam, cum coeperint inundare, defpumant* Lugd. *calefactam cum coeperit vndare* Leid.

b. Ita Lugd. et Vinc. Vulgo *difpumant.*

c. *poftea* Vinc. *exempta* Br.

d. *oblito* Vinc.

e. *permittuntur prius in* P. Crefc. Louan. *permittunt; poftea in aqua puro biduo macerentur* Cr. editiones reliquae.

f. *dura* Lugd.

g. *biduo poftea in dulci* P. *biduo macerentur vel in fapa vel paffo et vfui referuantur* Cr. Louan. *biduum* Erf.

h. *cuftodiuntur* P. *vino feruata cuftodiunt* Erf. *deinde in fine in vino dulci merfa cuftodiuntur, vel in fapa vel paffo vfui referuantur* Crefc. meus vterque.

Vinum de piris fit, si contusa[i] et sacco rarissimo con- **11** dita ponderibus comprimantur aut prelo[k]. hieme durat, sed prima acescit aestate. Acetum sic fit pe piris: Pira siluestria vel asperi generis matura in cumulo reseruantur[l] per triduum. deinde mittuntur[m] in vasculo, cui fontana aut pluuialis aqua miscetur, et opertum vas per triginta dies relinquitur[n], ac[o] subinde quantum sublatum fuerit aceti ad vsum, tantum redditur[p] aquae ad reparationem. Liquamen de piris castimoniale[q] sic **12** fiet: Pira maturissima cum sale calcantur integra[r]. vbi carnes eorum fuerint resolutae, vel in cupellis[s] vel in vasculis fictilibus picatis[t] condiuntur. Post mensem tertium, suspensae eae[v] carnes liquorem dimittunt saporis iucundi, sed[x] coloris albiduli. contra[y] hoc illud proderit, vt tempore, quo saliuntur[z], pro aliqua parte vina nigella permisceas. Mense Februario et Martio locis **13** frigidis mala[a] seramus: si calida et sicca regio est, Octobri et Nouembri. eorum plura sunt genera, quae numerare superfluum est. Amant[b] pingue ac laetum solum, et cui humorem non tam rigatio quam natura suppeditet. et si [in[c]] arena vel argilla sit, rigationibus adiu-

i. *concussa* Cr.

k. *hoc in hieme* Cr. antiqua, sed Basil. *hiemem*, recte Louan. quae deinceps *accrescit*.

l. *seruantur* Cresc.

m. *mittantur in vasculum* Cresc. *mittuntur — vasum* Lou. Cr. *vasis* Pol. *vasculis* Iens. *vascula* Vinc.

n. *relinquuntur* Cr. antiqua mea,

o. *vt* Cr. recte Lou.

p. *reddatur* Cr. *additur* Lou.

q. *cast.* om. P. et Cr. edd. tres. *fit* Cr. recte Louan.

r. *integra* om. P. et Cr. edd. tres. *integro* I. B. R. Br. Vinc. Leid.

s. *capsellis — vasis* Cresc. *vasis* etiam P. et Cr. Louan. qui *cupellis* habet.

t. *paratis clauduntur* Cresc. recte Lou.

v. *hae* Cr.

x. *demittunt* Vinc.

x. *et* Cr. *sed* om. P. *iocundi* Cr. Lou.

y. *Contra* P. *contra haec* E. *contra* etiam Lugd. aliae *circa*.

z. *soluuntur vina* P. *saliunt vina nigella pro* etc. Vinc.

a. *mela* Lugd. Sic saepe alibi: *locis frigidis mela* Vinc. *Seritur ramis et semine sed tardius est in vtraque prouentus; melius igitur in locis calidis Oct. et Nov. in frigidis vero Febr. et Martio* Cresc. vnde inserui verba *locis frigidis*.

b. *Haec arbor et in omni aere prouenit et pingue ac laetum s. diligit, cui hum.* Cr.

c. *etsi arena — irrigationibus* Cr. *picatisque* Lou. *si arena* Vinc.

adiuuetur. Montanis locis debent[d] ad meridiem verſa conſtitui. et[e] frigido ſolo proueniunt, ſi caeli tepor adiuuerit: nec in aſperis et humectis ſedem recuſant. Macrum[f] et aridum ſolum poma vermiculoſa efficit et 14 caduca. Seruntur omni genere, ſicut piri: neque exarari neque effodi deſiderant. idcirco eis magis prata conueniunt[g]. Stercus (ouillum[h] tantum) non exigunt quidem, ſed libenter aſſumunt, vel[i] ſi cineris pulueres miſceantur. Amant modeſtas[k] rigationes. Putatio illis[l] apta eſt, ſed maxime vt arida aut[m] male nata tollantur. 15 Citius ſeneſcit haec arbor, et in ſenectute degenerat. Si caduca ſunt poma, fiſſae[n] radici lapis iniectus poma retinebit. Lacertae viridis felle ſi tangantur cacumina, non putreſcit. Vermes eius ſuillo ſtercore miſto humanae vrinae aut felle bubulo extinguuntur: qui ſi plures circa arborem ſunt, aereo ſcalpro ſemel raſi non vltra naſcentur, ſi[o] ea loca, vnde raſi ſunt, bubulum ſtercus 16 obducat. Si ſpiſſa poma ramos onerabunt[p], interlegenda ſunt quaeque vitioſa, vt[q] alimentum caeteris ſuccus aequiparet, et generoſis abundantiam miniſtret, 17 quam numeroſa vilitate perdebat. Malus[r] omni generi inſeri poteſt, quo pirus. Menſe[s] Februario, Martio et aliis,

d. *debet* Cr.
e. *Et* om. P. *et fr. — recuſant* om. Cr.
f. *Macer et aridus locus — facit* Cr. *facit* etiam Pol.
g. *conuenient* Cr.
h. *ouillum tantum* om. P. Lugd. Cr. Vinc. *ouilium* Ienſſ.
i. *et maxime ſi eis (ei* Lou.) *cineres miſceantur* Cr.
k. *moderatas* Cr. Baſil. *irrigationes* Cr. vterque meus.
l. *his — et maxime arida et male* Cr. ſed antiqua *in arida. ſed max.* Lou.
m. *et* ante Vict. E. Cr. *aut* Lou.
n. *ſciſſae — tenebit* Cr. *immiſſus poma* Louan.
o. *quae raſa ſunt bub.* Br. Lugd. E. Vinc.
p. *onerauerint* Cr. et addit: *menſe Iunio et Iulio interlegenda.*
q. *vt ſuccus ad meliora vertatur, generoſis abundantiam miniſtret, quam numeroſa v. perdebant* Creſc. Baſil. ſed antiqua mea ſic habet: *vt ſuccus, qui in granis bis poſſet impendi ad meliora* etc. Louan. *qui ingrate* etc. idem et ante *generoſis* addit.
r. *Malus inſeri poteſt in ſe, piro, ſpina, ſorbo, ficu, platano, populo et ſalice menſe — Martio per ſolſtitium 50 dies vt ait Cato et aliis quibus pirus, in cortice et trunco, emplaſtro et ad buccellam et in amidam vel ſalicis pertica perforata* Cr. Pro *pruno* Creſc. Louan. *coctano* habet.
s. *Menſe — inſeritur* om. Vinc.

aliis, quibus pirus, inferitur in malo, in piro, in fpino[t], pruno, forbo, perfico, platano, populo, falice. Diligenter legenda funt mala, quae volumus cuftodire[v]. ea in locis obfcuris, vbi ventus non fit, ftramentis prius in crate fubiectis[x], in cumulos fecreta difponimus: qui[y] cumuli frequenti diuifione feparentur. Aliqui diuerfa dixerunt, [vel fingula] in vafculis fictilibus picatis atque[z] oblitis claudi, vel argilla inuolui, vel[a] folos pediculos creta adlini[b], vel in tabulis[c] fubftrata palea difponi, et ftramentis de fuperiore parte cooperiri. Mala 18 rotunda, quae orbiculata dicuntur, fine cura[d] toto anno feruari[e] poffunt. Alii in puteo vel in[f] cifterna mergunt vafa fictilia, quibus diligenter picatis et claufis mala committuntur[g]. Alii ex arbore mala illaefa fumferunt, et pediculis eorum pice feruenti merfis fupra tabulatum per ordinem difponunt[h], nucum foliis fubter expofitis. Plerique fcrobem[i] populi vel abietis[k] inter mala diffundunt[l]. Conftat mala fic ponenda, vt pediculorum par- 19 tes deorfum facias, neque ante quam vfui neceffaria videantur effe, contingas. Vinum et acetum fit ex malis, ficut ex piris ante praecepi. Cydoniis[a] feren- 20 dis plerique tempora diuerfa dixerunt: tamen mihi vfu[b] compertum eft, in Italia circa Vrbem menfe Februario vel inchoante Martio plantas cydoniorum radicatas in paftinato folo tenuiffe adeo feliciter[c], vt faepe fequentis

t. *fpina* Cr. Vinc. *fpino in caftano forbo* Crefc. Lou.

v. *feruare et ea ponenda funt in obfcuro loco* Cr. fed antiqua verba: *ponenda funt* omittit.

x. *fuppofitis vel paleis aut loco aut in cumulos* Cr. *fubiectis v. p. aut loco in cum. fecreto* Lou.

y. *qui* et reliqua omnia omifit Cr. qui haec tantum habet: *aliqui omnia fimul ponunt*: vbi antiqua mea addit: *et loco aperiunt.*

z. *atque* om. P.

a. *vel folos — effe contingas* om. Pol. et Cr. Louan.

b. *creta lini* Erf.

c. *ftabulis* Erf.

d. *curatione anno feruare fe* Lugd.

e. *fe feruare* I. B. R. *feruare fe* Vinc. Br. Afc. Parif. 1536. Iuntt. Erf.

f. *in* om. Lugd. E.

g. *committunt* Erf. *mela committunt* Leid.

h. *difpofuerunt* Lugd. Erf. Vinc.

i. *fcrobem* Lugd. Erf.

k. *habietis* Lugd.

l. *difponunt* Vinc.

a. *Cydoneis* Br. Lugd. vbique.

b. *vifu* E.

c. *velociter* Vinc.

tis anni fruge gauderent, ſi poſita maioris ſtatus fuiſſent. locis ſiccis et calidis extremo Octobri vel Nouembri inchoante ponantur. Amant cydonii locum frigidum, humectum[d]. Si in tepido ſtatuuntur[e], opus eſt

21 illis rigatione[f] ſuccurri. Ferunt tamen ſtatum mediocris ſitus inter naturam frigoris et caloris, et in planis et in decliuibus[g] proueniunt; magis[h] tamen inclinata et deuexa[i] deſiderant. Serunt[k] aliqui cacuminibus et talea, ſed tardus eſt in vtroque prouentus. Ita ponendae ſunt largae[l] arbores cydonii, ne alteram quatiente

22 vento ſtillicidium tangat alterius. Dum minor eſt, vel[m] quando ponitur, iuuetur ſtercore: maior[n] vero, cinere vel cretae puluere ſemel toto anno radicibus miſſo. Poma in his et[o] cito matura et maioris incrementi[p] aſſiduus humor[q] efficiet. rigandae ſunt[r], quoties caeleſtis negatur infuſio, et circumfodiendae[s] locis calidis Octobri menſe[t] et Nouembri; frigidis vero[v] Februario vel Martio. niſi [enim[x]] circumfodiantur[y] aſſidue, aut ſteriles efficiuntur[z], aut earum poma degenerant. Putandae[a] ſunt, ſicut probaui, et a vitioſis[b] omnibus libe-

23 randae. Si arbor aegra eſt, amurca aquae[c] aequaliter miſta

d. *humidum* Cr. recte Lou.

e. *ſtatuantur* Cr. Lugd. Erf. *ponantur* Cr. Louan.

f. *irrigatione* Cr. edd. tres, et Erf.

g. *clinibus* Creſc. antiqua mea cum pr. et Louan.

h. ita Lugd. Creſc: aliae *tamen magis*.

i. *conuexa* Cr.

k. Ante haec Creſc. ita: *terram deſiderant ſatis pinguem et in ſoluta magis quam in creta laetantur. Plantantur plantis iuxta ipſas arbores cum radicibus iuuentis* (antiqua mea *viuentis*) *item taleis et cacuminibus. Item locis calidis menſe Octobri et Nouembri. — Item longe ponendae ſunt* etc. vbi Louan. *deſiderat -- pinguem. in ſoluta -- quam creta -- radicibus. Item taleis* etc.

l. *longe* Cr. deinceps *quatientem* Louan.

m. *vel q. ponitur* om. Pol. Creſc. *quando* om. Lugd. *et quando* Cr.

n. *maiori nec enim* Vinc.

o. *et* om. Cr. habet Lou.

p. *prouentus* P. Cr.

q. *cito* repetit Cr. Baſ. ſed omittit antiqua mea.

r. *rigentur ergo* Erf.

s. *circumfodiendo* Cr. recte Lou.

t. *menſibus* Pol.

v. *vero* om. P. Lugd. Cr. *vero Februario* om. I. B. R. Br.

x. *enim* om. Lugd. I. B. R. Br.

y. *et niſi circumfodiatur* Cr. *circumfodiatur* etiam Lugd. E. Br.

z. *ſterilis efficitur aut eius* Lugd. E. Cr. Br.

a. *putanda eſt -- liberanda* Lugd. Br. Erf. *Preſentandae* Cr. Lou.

b. *nocumentis ſeu vitioſis* Creſc. *noc. ſeu* om. Lou. *vitiis* Vinc.

c. *aqua* Cr.

mista radicibus debet affundi [d], aut [e] calx viua temperata cum creta, vel resina locularis pici liquidae mista trunco arboris adlini, vel ablaqueatae arbori circa radices imparis numeri poma cydonia pro magnitudine eius ponenda et obruenda, firmantur: quod annis singulis factum custodiet a vitiis, sed arboris [f] longae derogabit aetati. Mense Februario cydonia inseruntur melius in 24 trunco quam cortice [g] in se ipsa. recipiunt in se surculos prope [h] omnis generis [i], Punici, sorbi, omnium [k] malorum, quae [l] meliora producunt. Inseruntur [m] autem nouellae arbores, quibus succus est, in cortice: si maior est, circa radicem [n] melius inseretur, vbi cortex et lignum beneficio soli adhaerentis humescit [o]. Le-25 genda [p] sunt matura cydonia, quae hoc more seruantur, vel inter binas tegulas posita, si [q] luto ex omni parte claudantur, vel si [r] defruto incoquantur, aut [s] passo. Alii quae maiora [t] sunt, fici foliis inuoluta custodiunt. Alii tantum locis siccis [v] reponunt, a quibus ventus excluditur [x]. Alii canna [y] vel ebore in quatuor partes diuisa sublatis omnibus, quae in medio sunt, in vase fictili melle

d. *infundi* P. Cr.
e. Verba *aut calx -- mista* P. Cr. Lou. et Codex Lugd. sed Cresc. Basil. et antiqua mea omittunt haec vsque ad verba: *quod annis*. Erf. et Br. *calx viuis*.
f. *arbores* Cr.
g. *in cortice* Erf. Br. *et cortice* omisso *melius* Cr. Basil. sed antiqua *quam cortice*. *melius* addit Lou. Pergit Cr. *in se ipsas. inferantur autem nouellae arbores -- melius inseritur -- humescat. Item recipiunt*.
h. *pene* Cr. recte Lou.
i. *scilicet* addit Cr.
k. *omniumque* Cr. et Cuba.
l. *quae* om. Cr. habet Louan.
m. *inferantur* Lugd. Erf. Cr.
n. *corticem* Erf.
o. *humescat* Cr. *succus -- loci adh. humescit* Louan.
p. *Colliguntur citonia* (antiqua *coctana*) *mense Octobri cum aduenientie pruina maturitatem aureo colore fatentur, et quae magis odorifera sunt, debent eligi, sed si per cotilidones suspendantur in frigida regione forte durabunt per annum et amplius, vel seruantur inter binas* etc.
q. *Si* om. I. B. R.
r. *defricto* E. Cresc. Lou.
s. *aut passo* omitt. Pol.
t. *alii autem quae meliora* Cr.
v. *tantum* omitt. Erf.
x. *excludatur* Cr. recte Lou.
y. *canna vel ebore in* om. Pol. *Alii canna* vsque ad *alii in melle sic* om. Cr.

26 melle obruunt. Alii in melle ſic integra[z] demittunt[a], in quo genere condiendi ſatis matura deliguntur[b]. Alii milio obruunt, vel [c] paleis ſeparata demergunt. Alii plenis vino optimo[d] vaſculis immittunt: vel[e] vini et defruti ad ſeruanda cydonia, aequum corpus efficiunt. Alii doliis muſti immergunt[f], atque ita claudunt[g], quod odoratum reddit et[h] vinum. Alii in patina noua 27 ſicco gypſo obruunt ſeparata cydonia. Siliqua[i] Februario menſe ſeritur et Nouembri et ſemine et plantis: amat loca maritima, calida, ſicca, campeſtria: tamen, vt ego expertus ſum, in locis calidis foecundior fiet, ſi adiuuetur humore: poteſt[k] et taleis poni. Scrobem deſiderat largiorem. Inſeri etiam poſſe menſe Februario credunt aliqui in pruno vel amygdalo. Siliquae ſer-28 vantur diutiſſime, ſi expandantur in cratibus. Amica eſt morus et vitis[l]. Mori naſcuntur ex ſemine[m]; ſed et poma et virgulta degenerant. Serenda eſt taleis vel cacuminibus, melius autem taleis ſeſquipedalibus[n] ex vtraque parte[o] leuigatis ac fimo oblitis. cum locum[p] palo ante fecerimus, immergimus[q] ac tegimus cinere terrae[r] admiſto. non[s] amplius quam quatuor digitis operi-

z. *ſic integra* om. Cr.

a. *demittunt* Erf. Cr. Vulgo *dimittunt*.

b. *eliguntur* Cr. *diliguntur* Lou.

c. *in* addit Cr.

d. *optimo* om. Erf. et Vinc. *vaſciculis* Creſc. antiqua mea. deinceps vulgo *mittunt* Cr. *dimittunt* Louan. et Vinc. mecum faciunt.

e. haec vſque ad *alii doliis muſti* omiſit Cr.

f. *immergunt* Creſc. Vulgo erat *mergunt*.

g. *clauduntur* Lugd. Erf. *atque ita cl.* omiſit Cr.

h. *et* omiſit Cr. Louan. *et* ante *odoratum* inſerit. *in foliis muſti — claudunt vt quod odoratum eſt vitium vim in ſe pertrahant* Vinc. *claudunt vt* voluiſſe videntur dare etiam Lugd. et Erf.

i. *Siliqua — in cratibus* om. Pol. nec habet de ſiliqua quicquam Creſc. *Silica* Erf.

k. *poteſt et t. ſeri* omiſ. Vinc.

l. *Morus eſt arbor nota plurimum vitis amica* Cr.

m. *Seri autem poteſt ſemine, ſed poma et virgulta degenerant. Melius autem ſcritur taleis et cac et melius t. ſexquipedalibus. (vel qui pedalibus* addit antiqua mea) Creſc.

n. *vel — ſeſqui.* om. E.

o. *parte* omitt. Cr.

p. *cum ſcrobem ante fec.* Creſc. *et cum ſcrobem paulo ante* Creſc. Lou.

q. *immergamus — tegamus* E. et Cr. *tegamus* etiam Br. et Cr. Lou.

r. *terrae* Cr. Vulgo *terris*. Lou. *in cinere*.

s. *nec* Cr. *quam quaſi* Louan.

operimus [t]. Seremus locis temperatis [v] a medio Februario et toto Martio; locis vero calidioribus Octobri postremo vel Nouembris initio; ſed verno maxime die nono Calendas Apriles. Amant [x] loca calida, ſabuloſa, et plerumque maritima. in tofo vel argilla vix comprehendunt. humor [y] aſſiduus [moris] prodeſſe non creditur: foſſionibus laetatur [z] et ſtercore. Putria [a] in his et arida poſt [b] triennium ſunt putanda. Plantam [c], ſi robuſta [eſt,] tranſferes menſe Octobri vel [d] Nouembri: ſi [e] tenera, Februario et Martio. Scrobes deſiderant [f] altiores [g], interualla maiora, ne altera [h] vmbris prematur alterius [i]. Feracem laetioremque [k] arborem mori fieri [l] aliqui tradiderunt [m], ſi perforato hinc inde trunco ſingulos cuneos [n] inſeramus terebinthi (hinc [o] inde lentiſci.) circa Octobres [p] Calendas morus ablaqueanda [q] eſt, et radicibus eius vini veteris recentiſſimae faeces infundendae. Inſeritur autem [r] in fico [s] et in ſe tantum ſub cortice.

29

30

t. *ſupra terram relinquamus* Cr.

v. *locis temperatis* addidi ex Vinc. *Seri poteſt locis temperatis menſe Martio et circa finem Februarii, calidis vero menſe Oct. et Nov.* Cr. deinde vulgatum *Calendarum Aprilium* ex Br. correxi.

x. *Loca autem quaerit ſabuloſa et pl. maritima* (antiqua mea *maritimis*) *et in mediocriter ſoluta prouenit, ſed in topha vel* Cr. vbi antiqua *tuſto* habet cum pr. et Lou.

y. *humor — creditur* omiſit Cr. et deinceps habet: *ſtercore vel terra pingui valde laetatur.* Louan. ita: *comprehendunt. foſſ. laet. et ſtercore, ſed humor aſſ. moris pr. n. creditur.*

z. *laeta* Erf.

a. *putrida* E. Vinc. Cr. Lou.

b. *prius* P.

c. *Plantam robuſtam tranſferes* P. pl. *robuſtam tranſferas* Cr. *robuſtam* etiam Vinc. bis. *ſi robuſtam tr.* I. B. R. Br. Lugd. Aſcenſ. *eſt* om. Erf.

d. *et* Cr.

e. *teneram* P. Cr. Vinc. E. *ſi teneram* I. B. R. Br. Lugd.

f. *deſiderat* Vinc. Cr. Lou.

g. *altus et — magna 30 pedum vel circa ne vna* Cr.

h. *altera* om. etiam Lugd. E.

i. *et in radicibus ſe impediat* addit Cr.

k. Ita Lugd. E. Vinc. bis. *latioremque* Cr. *letio.* Louan. Vulgo *altioremque.*

l. *ficu* Vinc.

m. *crediderunt* Vinc.

n. *ramos* Vinc.

o. *hinc inde lent.* om. P. Erf. Cr. editt. tres.

p. Ita Br. Lugd. et *Kal.* Vulgo *Octobris.*

q. *ablaqueandus* Cr. *allaqueandas* Lou.

r. *autem* om. Lugd. E.

s. *perſico* P. *inſeritur autem in ſe et in perſico, ſecundum quoſdam et in ficu* Cr.

cortice. Vlmo [t] insita comprehendit: sed [v] parturit magnae infelicitatis argumenta [x]. 31 Auellanae [y] ponendae sunt nucibus suis non [z] amplius supra terra [a] ducenda est, quam crassitudine digitorum duorum. plantis tamen et sobole [b] expertus sum melius prouenire. mense Februario seu planta seu semen exponitur. gaudent loco macro, humido, frigido, et [c] sabuloso. mense Iulio circa Nonas auellana matura est: [locis [d] tamen calidis;]

32 Nunc [e] seruntur myxa ex nucleis in aliquo vase positis, donec plantae induant firmitatem, caelo tepido, terra soluta, humore moderato. Inseruntur mense Martio sorbis [f] vel spinis. Etiam nunc tuberes seruntur et inseruntur, et ossa duracinorum, vel plantae eiusdem generis ponuntur, et [g] transferuntur, et inseri possunt: 33 et mespilus inseretur, et ossa ponentur [h] prunorum. Ficus etiam locis temperatis nunc poni potest [i], et sorbus hoc etiam mense seri, et amygdali [k] semina in areis obrui, et locis temperatis nunc inseri mense inchoante, frigidis vero exeunte, conditis tamen surculis antequam germinent [l]. Et pistaciae [m] planta vel nunc statui aut inseri potest, et castanearum semina [n] spargi. Nuces quoque iuglandes etiam [o] nunc seminariis [p] recondi, et [q] ipsum

t. *etiam* addit Cr.

v. *sed magis parturit inf. augmenta* Cresc. antiqua; sed Basil. plane omisit. *magnae* Louan.

x. Ita Erf. et Vinc. Vulgo *augmenta*. *augumenta* Br.

y. *Abellanae* Lugd.

z. *nec amplius duobus digitis terra super eas ducenda est. melius autem pl. et sabulo proueniunt* Cr.

a. *supra terram* Vinc. sed editio Duac. *super terram*.

b. *et semine* alicunde laudat Gesner.

c. *etiam sabuloso* Vinc. Br. *sabulo* Cr. sed altero loco V. 3. habet sine copula *sabuloso*.

d. Inclusa verba omittunt I. B. Br. R. Pol. Lugd. Erf. Vinc. Cr.

e. *Nunc — spinis* omitt. P. *nec myxorum meminit* Cr. *mixa* Br.

f. *sorbo* Br.

g. *si* I. B. Br. R. *et transferri* Pol.

h. *ponentur* omitt. I. B. Br. R. Lugd. P. E.

i. *possunt* P.

k. *amigdala* Lugd.

l. *generent* P. Paulo antea *incobante* Br.

m. *pistacene* Br.

n. *semen aspargi* Br. *cast. aspergi* Lugd. *et ut cast. sem. sp.* Erf.

o. *et* Br.

p. *seminariisque* Br.

q. *et ipsum inseri* I. B. Br. R. *et inseri* om. P.

ipſum genus inſeri; et frigidis et[r] humectis locis nunc poterunt[s] pineta ſeminari.

XXVI. Nunc verres maxime feminas inire debebunt. Legendi ſunt vaſti et ampli corporis, ſed rotundi potius quam longi, ventre et clunibus[a] magnis, roſtro breui, ceruice[b] glandulis ſpiſſa, libidinoſi, anniculi, qui vſque ad quadrimos[c] inire feminas poſſunt. Scrofas vero longi lateris debemus eligere, et quibus ad ſuſtinendum foeturae onus magnus ſe venter effundat, caetera verribus ſimiles[cc]. Sed in regionibus frigidis, denſi[d] et nigri pili, in tepidis qualeſcunque prouenerint[e]. Femina (ad creandum[f],) vſque in annos ſeptem partus onera geſtare ſufficiet[g]: ad concipiendum annicula debet incipere. quarto exemto menſe pariunt, vbi quintus incipiet. incipiunt autem, ſicut dixi, menſe Februario, vt ſolidioribus herbis nati et ſtipula ſuccedente paſcantur. Vbi facultas eſt tranſigendi, venditis qui ſubinde nati ſunt, celerior matribus foetura reparatur[h]. Genus hoc[i] omnibus locis haberi poteſt; melius tamen agris paluſtribus, quam ſiccis, praecipue vbi arborum fructuoſarum[k] ſilua ſuppetit, quae ſubinde maturis fructibus alterna per annum mutatione ſuccurrat. maxime locis graminoſis, et cannarum vel iunci[l] radice nutriuntur. Sed deficientibus alimentis per hiemem nonnunquam[m] praebenda ſunt pabula glandis[n], caſtaneae, vel frugum vilia excrementa caeterarum: verno magis, cum

r. *vel* Lugd. F. Vinc.
s. *potuerint* Vinc.
Tit. XXVI. a. *cruribus* I. B. R. Br. *magni* Creſc. Louan. et antea *eligendi.*
b. *ceruicis al. ſpiſſis* Vinc.
c. *quadriennium* Cr. Baſil.
cc. *ſimilia* Cr. *per cetera* Vinc.
d. *depreſſi* Cr. recte Lou.
e. *qualeſc. ſint nihil refert* Creſc. Baſil.
f. *femina tandem vſque* Vinc.
g. *ſufficit* Vinc. deinde *exemptae* Leid.
h. *proueniet* P.
i. *in* add. Cr.
k. *fructuoſior* Cr.
l. *cannarum iuncis radiceque* Vinc. *can. radicibus nutr.* Cr. Baſil. ſed antiqua mea et Louan. *cannarum vel iunci radicibus.* princeps *vel in iunci.*
m. omitt. Cr.
n. *glandium caſtanearum* Cr.

lactent [o] nouella virentia, quae porcis ſolent nocere.
4 Neque gregatim claudendae [p] ſunt porcae more aliarum pecudum, ſed haras [q] ſub porticibus faciemus, quibus mater vnaquaeque claudatur [r], et alumnum gregem tutior ipſa defendat a frigore. quae [s] harae a [t] ſuperiori parte detectae ſint [v], vt libere numerum paſtor exploret, et oppreſſis a matre foetibus ſaepe ſubueniat ſubtrahendo. curabit autem vt foetus proprios cum vnaquaque procludat [x]. plus vero quam octo, ſicut Columella dicit, nutrire non debet.
5 Mihi vero vtilius probatur experto, porcam [y], cui [z] pabula ſuppetunt, vt plurimum ſex nutrire debere, quia licet plures poſſit [a] educare [b], tamen frequentiore [c] numero ſucta deficiet. In porcis etiam illud [d] eſt commodum, quod immiſſi vineis necdum turgentibus, vel exacta vindemia gramine perſecuto, diligentiam foſſoris imitantur.

XXVII. In huius menſis initio aliter myrtitem [a] ſic facies. Mittes [b] vini veteris decem ſextarios in lagoenam [c], et baccarum myrti [d] libras v miſcebis. cum xx et

o. *lactant. nouella enim virentiaque ſolent porcis nocere* Vinc. ſed alibi habet: *lactanti nouella virentia plerumque porcis nocere.*

p. *porci claudendi* Cr. ſed antiqua *claudendae.* Louan. etiam *porcae.* deinceps *aliorum* Creſc.

q. *aras* Lugd. Cr. *areas* Erf.

r. *claudantur* Cr. recte Lou. ſequens *ipſa* om. Erf.

s. *Quae arae* Cr. *Quare* Vinc. bis.

t. *a* om. Cr.

v. *ſunt* Vinc. *quae harae ſiunt ſ. p. detectae* Creſc. Lou.

x. *producat* I. B. R. Br. *praecludat* Creſc. Edd. 4. *recludat* Vinc. deinceps *octo vt* Creſc.

y. *porca* I. B. R. Br.

z. *cui pab. ſuppet.* om. P.

a. *valeat* Cr.

b. *educere* Lugd.

c. *frequenter e numero* P. Lugd. *tamen e numero ſueta* Cr. antiqua mea. *tamen maiore numero onerata ante tempus deficiat* Creſc. Baſil. *tamen e numero* Vinc. *e nimio ſueta deficiet* Cr. Lou. reliquae *deficiat.*

d. *illud* om. I. B. R. Br. *In porcis autem praeter alia illud etiam commodum reperitur — vel poſt vindemiam gramine praefecto — imitatur.* Vinc. Sp. nat. XVIII. 7. *Item eſt alia vtilitas, quod — et exacta — perſecuto vertunt ſolum, poſtea relicta foſſoris diligentia mutatur.* Cr. Baſil. ſed antiqua mea et princ. omittit verba: *vert. ſol. p. relicta.* Victor. etiam *imitatur.*

Tit. XXVII. omittit Pol.

a. *myrti ſit hoc modo* Vinc.

b. *mitte* Vinc. *mittis* Br.

c. Ita Vinc. Vulgo *lagoena.* Lugd. *laguena.*

d. *myrte* Lugd.

et duorum dierum ſpatium confuſa[e] tranſegerint, per quos vas quotidie[f] conuenit agitari, tunc palmea ſporta colabis, et praedictis decem ſextariis mellis optimi fortiter triti pondo v miſcebis.

XXVIII. Theriacam[a] vitem ſic facies[b], cuius iſte profectus eſt, vt vinum eius vel acetum vel vua[c] vel ſarmentorum cinis proficiat contra morſus omnium beſtiarum. Fit autem ſic: Sarmentum, quod pangendum eſt, trium digitorum ſpatio in ima[d] parte findatur[e], et ſublata medulla ad eius vicem[f] theriacae medicamen addatur. tunc[g] terrae mandetur vinculo diligenter aſtrictum. Aliqui[h] eadem ſarmenta iam medicamine ſatiata a intra ſquillae bulbum recondunt, et terris praedicta[i] ratione committunt. Aliqui antidoti eius affuſione radices vitis infundunt. Sane[k] ſarmentum ſi de hac vite ſumatur ad transferendum, potentiam materni medicaminis non tenebit. Oportebit autem theriacae infuſione aſſidua vim ſucci ſeneſcentis iterare[l].

XXIX. Eſt[a] pulchra ſpecies vuae, quae granis interioribus caret. Hinc efficitur, vt ſumma iucunditate ſine impedimento ſorberi poſſit, velut[b] vnum omnium corpus vuarum. Fit autem Graecis auctoribus hac ratione per artem ſuccedente natura: Sarmentum, quod obruendum eſt, quantum[c] latebit[d] in terra, tantum

 findere

e. *ſpacio* Vinc. *tranſfuſa* omitt. Lugd.
f. *cotidie* Lugd.
Tit. XXVIII. a. *Seriacam* Pol. *Thyriacam* a. V. *Tiriacam* Erf. et Cr. VIII. 6. vbi Baſil. editio *theriacam* habet.
b. *faciemus* Erf.
c. *vel vua* om. Erf.
d. *vna* Br. Vinc. et Cr.
e. *ſcindatur* Cr.
f. *loco eius* Cr. *vitem* Br.
g. *et* Creſc.
h. *Aliqui* — *infundunt* om. P. et Creſc. Pro *iis* Cr. habet: *quo facto vna naſcetur virtutem eius, quod in vite poſitum eſt tenebit.*
i. *hac ratione* Br. Lugd. et Vinc. bis.
k. *Sane ſi ſarm.* — *ſumetur et plantetur* Cr.
l. *reiterare* Cr. *interire* Vinc.
Tit. XXIX. a. *Eſt et* Vinc. *eſt quaedam* Creſc.
b. *velut* — *uuarum* omitt. Vinc. vno in loco, et Cr.
c. *quantum* om. Erf.
d. *placebit* Creſc. recte Lou.

findere[e] debebimus, et[f] medulla omni fublata[g] ac diligenter exfculpta[h], membra iterum diuifae partis advnare, et vinculo conftricta[i] deponere. Vinculum tamen[k] papyro afferunt effe faciendum, et fic in humida terra effe ponendum. Diligentius quidam[l] farmentum reuinctum quantum excifum eft, intra fcillae[m] bulbum demergunt, cuius beneficio afferunt fata[n] omnia comprehendere poffe facilius. Alii tempore quo vites putant, farmentum fructiferum[o] putatae vitis in ipfa vite, quam poffunt[p] de alto fublata medulla excauant non diuifum[q], et calamo affixo alligant[r], ne poffit inuerti. Tunc ὀπὸν[s] κυρηναϊκὸν, quod Graeci fic appellant, in excauata parte fuffundunt, ex aqua prius[t] ad fapae pinguedinem[v] refolutum, et hoc tranfactis octonis[x] diebus femper renouant, donec vitis germina nouella procedant. Et in granatis malis fieri hoc poffe firmatur a Graecis, et in cerafis. Opus eft experiri.

XXX. Vites quae lacrymarum nimietate tabefcunt, et deplorando vim roboris fui auertunt[a] fructu, trunco earum lacerato Graeci finum[b] fieri iubent. fi hoc minus proderit, radicum robur pingue refcindi, vt afferat medicinam vulnus impreffum. tunc infulfa amurca ad medie-

e. *fcindere* Vinc. *findere debemus* Cr. Baf. fed antiqua mea *fundere*. Louan. *fcindere*.

f. *vt* Cr.

g. *fubtracta* Cr.

h. *exculpta* Br. Lugd. Erf. Crefc. Vinc. *exculta* Cr. Louan. Vulgo *exfcalpta*.

i. *vinculo dimiffa conftringere et deponere* Cr. *vinc. diuifa c. et dep.* Louan. Pro *iterum* Vinc. *interim*. *conftricto* Br.

k. *autem de* Cr. edd. 4. *e papyro* Vinc. deinceps *terra eft p.* Crefc. Louan.

l. *quidem* Vinc. Cr.

m. Vulgo *fquillae*, vt Crefcentii antiqua mea habet; fed Bafil. *fcyllae*. paulo antea *incifum aut excifum* Cr. Lou. poftea *demergant*.

n. *farta* Vinc.

o. *fructifcuum* Lugd. *frugiferum* Cr. et Vinc. bis. et Leid.

p. *ponunt* Vinc. bis.

q. *diuifim* Cr.

r. *ligant* Vinc.

s. *opon quirenaycon* Erf. *quireniacon* Lugd. *copon tenoycon* Crefc. Louan. *topon feu tenaiton* antiqua mea: *tunc τεναϊτὸν* Bafil.

t. *prius — refolutum* om. P.

v. *fimilitudinem* Vinc.

x. *octo* P. et Cr. recte Lou.

Tit. XXX. a. *auertuntur* I. B. Br. R. Lugd. E. *quaerunt* Vinc.

b. *fignum* Vinc.

medietatem decocta et refrigerata plagae excifio perlinetur [c], et fub hac acetum acre fundatur.

XXXI. Graeci item myrtitem [a] fic praecipiunt temperari: Myrti baccas maturas in vmbra ficcatas, et postea tufas [b], vncias octo mittis in linteo, et fufpendis in vino, et [c] vas cooperies ac linibis: et cum plurimis diebus fic fuerit, auferes et vteris. Aliqui myrti baccas 2 fine pluuia collectas maturas et [d] locis ficcioribus calcant, vel exprimunt, et vino mifcent VIII cotularum menfuram per amphoram vini. quod vinum medicinae quoque proderit, vbi ftypticis eft vtendum. ftomachum folidare titubantem folet [e], reiectiones fanguinis inhibere, fluorem ventris adftringere, limum dyfentericae [f] paffionis medicabiliter afperare [g].

XXXII. Conditum vel abfinthiatum, vel rofatum, vel violatum [a] procedere fponte fertur ex vitibus (vt natura fufcipiat, quod procurare fueuit [b] induftria) fi farmenta in vas aliquod femiplenum fupradictis potionibus merfa feruentur, et [c] viuam terram fimul refoluas [d] ad lixiuii modum, donec oculi farmentorum nitantur exire: tunc eadem farmenta gemmantia [e] in quo volueris loco, vitium caeterarum [f] more deponas [g].

XXXIII. Vt vitis [a] botryones et albos afferre poffit et nigros, Graeci fic fieri debere [b] iufferunt: Si vicinae

 funt

c. *perlinitur* E. *fuperlinatur* Vinc. deinceps *hac* om. Leid.

Tit. XXXI. a. *mirtetum* E.
b. *tunfas* E.
c. *et prius eas tonfas* P.
d. *ex* Lugd. E.
e. *folet* om I. B. Br. R. Lugd. et Vlit. ad Grat. 522.
f. *diffintericae* I. B. Br. R. I. I. A. H.
g. *afpirare fertur* I. B. Br. R.

Tit. XXXII. a. *abfcynthium* Br. *violaceum* Vinc. *violatium* Leid.
b. *confuenit* P. E. Vinc. altero in loco.
c. *vt* P. E. *vt in vnam terram viuam* Vinc.
d. *reuoluas* E. deinde *lixiui* Br.
e. *germinantia* Vinc.
f. *caeter*. om. P.
g. *deponet* P. *difponas* E.
Tit. XXXIII. a. *vites — ferant*
b. *fic fieri afferunt* Cr. recte Lou.

ſunt[c] vites nigra et alba, cum putantur, ſarmenta vtriusque inter ſe diuiſa ſic iunges[d], vt medios vtriusque generis[e] oculos aequando reddere poſſis[f] vnitati: tunc papyro ligabis ſtricto et molli, atque humida terra curabis adlinire[g] et interiectis ternis[h] diebus adaquare, donec germen nouae frondis erumpat. Hinc exemto[i] tempore, ſi libuerit, genus efficies per plura ſarmenta.

XXXIV. Hic menſis in horarum menſura cum Nouembri menſe concordat, quas hac numeri ratione colligimus:

Hora	I	et	XI	pedes	XXVII
Hora	II	et	X	pedes	XVII
Hora	III	et	IX	pedes	XIII
Hora	IV	et	IIX	pedes	X
Hora	V	et	VII	pedes	VIII
Hora	VI			pedes	VII

e. *ſint* Vinc. Lugd.
d. *iunge* Br. Lugd. et Vinc. *coniunge* Cr.
e. *generis* om. Cr.
f. *reddens reddere poſſis* E.
g. *linire* Cr. *allinere* Vinc.
h. *trinis* Cr. et Vinc.
i. *exempto* Vinc. bis. *et ſic tempore poteris hoc genus efficere per pl. ſar.* Cr. Baſil. ſed antiqua mea: *hinc exemto tempore poteris genus* etc. ſic et princeps et Lou. niſi quod haec *exempto* habet. *efficiet* Vinc. *donec gramen — exempto* Bruſch.

PALLA-

PALLADII RVTILII TAVRI AEMILIANI

DE

R E R V S T I C A

LIBER QVARTVS.

TIT. I.

Martio[a] menſe locis frigidis putatio vinearum celebratur[b], de qua abunde Februario menſe locuti ſumus, vſque quo incipit[c] gemma eſſe ſuſpecta. Nunc oportet vineas inſerere, cum vites non aquato ſed ſpiſſo humore lacrymabunt. Seruabimus ergo vt truncus, qui inſeritur, ſolidus ſit, et alimento humoris exuberet, neque vlla vetuſtate aut iniuria laceratus areſcat. tunc deciſae viti ſurculi qui inſerendi ſunt, ſint ſolidi, rotundi, gemmis ſpiſſis et pluribus oculati. Tres tamen oculi in inſitione[d] ſufficient. Radendum eſt ergo ſarmentum ad menſuram digitorum duorum, vt ab vna parte ſit cortex. Aliqui non patiuntur nudare medullam[e], ſed leuiter[f] radunt, vt inciſura ſenſim poſſit in acumen exire, et[g] corticata[h] pars cortici nouae matris aptetur. Infimus oculus ita infigendus eſt, vt trunco iun-

VARIETAS LECTIONIS.

Tit. I. a. *Hoc* I. B. R. Br. Lugd. Erf.

b. *celebrabitur* P.

c. *incipitur* Lugd.

d. *inciſione* Pol. *ex quibus tres oculi vel duo inſitione ponantur* Cr. IV.

e. *nudam medullam* E. Vinc. bis.

f. *vites* P. et Vinc. bis. *leniter* Cr.

g. Vulgo additum *vt* om. I. B. R. Br. Lugd. Vinc. E. Cr.

h. *excorticata* P. deinceps *adaptetur* Creſc. Lou.

iunctus[i] adhaereat, qui oculus exteriorem partem debet aspicere, vinculo salicis infuso et paleato luto[k] desuper, alligari: tegumento[l] quoque aliquo a ventis et a sole 3 defendi, ne hi quatiant, hic adurat. Vbi calor temporis coeperit[m], ligaturae ipsi penicillo circa vesperam tenuis debet frequenter humor affundi, vt hoc alimento contra vim[n] caeli torrentis animetur. Cum ergo germen eruperit[o], et aliquod ceperit incrementum, calami adiutorio[p] debet annecti, ne motus aliquis fragilem procedentis sarmenti quasset aetatem. vbi solidius quantumcunque[q] processerit, vincula oportet abscindi[r], ne adolescentia mollissimi germinis nodo durae constrictio- 4 nis[s] angatur. Aliqui infra terram semipedis spatio effossae viti surculos inserunt, et beneficio congestionis accumulant, vt hoc[t] quoque nouis sarmentis praeter nutricis alimenta subueniat[v]. Nonnulli circa terras melius asserunt inserendum, quia in altiori difficilius comprehendunt[x]. Vsque ad Idus vel aequinoctium vites locis frigidis pangendae sunt seu pastino[y] seu sulco seu scrobibus more quo dictum est.

II. Nunc locis frigidis prata purganda atque seruanda[a] sunt. locis gelidis[b] colles pingues et agros vliginosos

i. *vinctus* Lugd. *victus* Vinc. bis. deinceps *respicere* Cr. Louan. *recipere* reliquae Edd.

k. *luto* om. P.

l. *tegmento* Cr. recte Lou.

m. *calor temporis ligaturam innaserit, ipsi puniculo* Cresc. *paniculo* Lou *penicilo* Lugd. *penicello* Vinc. bis. Vulgo *pinnicillo*.

n. *contrario videlicet coeli torrentis rigentur* Cr. Basil. sed antiqua et princeps *contrarium — terrentis arentur*. recte Lou.

o. Ita Lugd. Vulgo *ruperit* erat. *Cum vero — eruperit* Vinc. *germen ceperit incr.* Cr.

p. *adiumatorio* E. *vel pali* addit Cr.

q. *quantulumcunque* Vinc.

r. *abscidi* Lugd. Vinc. bis.

s. *contritionis* Lugd.

t. *haec* Vinc. Cr. recte Lou.

v. *alimento conueniat* Vinc. sed alibi *alimenta conueniant* haber. *nouis sarmentis ministret alimenta* Cr. Basil. sed antiqua mea: *nouis sermentis praeter nutritis alimenta subueniat*.

x. *comprehendant* Vinc. bis.

y. *pastinato* Vinc. bis.

Tit. II. a. *serenanda* Vinc. VII. 85. alibi tamen *seruanda*.

b. *calidis* Vinc. bis.

ſos proſcindere atque exarare conueniet. Veruacta[c] etiam, quae Ianuario menſe[d] ſunt facta repetere.

III. Calidis et ſiccis regionibus panicum ſeremus et milium. Leuem et ſolutam terram deſiderant: nec[a] in ſabulone ſolum, ſed in arena quoque proueniunt, dummodo caelo humido et ſolo ſerantur irriguo: quia ſiccum et argilloſum agrum[b] reformidant. Herbis liberentur aſſidue: quinque ſextariis ſpatium iugeri complebitur[c].

IV. Nunc cicer vtrumque ſerere debemus loco laetiſſimo[a], caelo[b] humido. macerandum eſt[c] pridie, vt poſſit citius naſci. Iugerum tribus modiis conſeretur. Cicer grande naſci Graeci dicunt, ſi infundatur aqua tepida pridie: amare[d] etiam loca maritima: temperius[e] prouenire, ſi ſeratur autumno.

V. Hoc etiam menſe cannabum ſerimus vſque in aequinoctium vernum; hac ratione, qua in Februario diſputatum eſt.

VI. Nunc cicera ſeritur, quae diſtat a cicercula[a] ſolo colore, quo[b] ſordet, et nigrior eſt, primo ſulco vel ſecundo; ſolo laeto. Iugerum quatuor vel tribus vel etiam duobus modiis implebimus.

VII. Hoc menſe nouella vinea incipiat puluerari[a]; quod nunc ac[b] deinceps per omnes Calendas vſque ad Octobres faciendum eſt, non ſolum propter herbas, ſed ne tenera adhuc ſemina ſolidata terra conſtringat.

Gra-

c. *bernacita* P. *beruacta* Lugd. *veriacta* E.
d. *menſe* om. P.
Tit. III. a. *non* Vinc. bis.
b. *locum* Vinc.
c. *impletur* P. *ſpatium iugerale compl.* Erf.
Tit. IV. a. *lentiſſimo* Erf.
b. *caeloque* Vinc.
c. *eſt autem* Vinc.
d. *amara* I. F. G. *quoque* Vinc.
e. *temperiusque* Vinc.
Tit. VI. a. *cicerula* Erf. *tunc etiam* Vinc.
b. *et quod ſordet ac nigrior* Vinc.
Tit. VII a. *pulueriſari* Cr.
b. *tunc deinceps vſque ad Octobrem ſingulis menſibus agendum eſt* Cr. *tunc et deinceps* Louan.

Graminum [c] radices, quae plurimum vitibus nocent [d], 2 extirpandae ſunt. Nunc locis frigidis vinearum foſſio celebranda eſt [e]: et palandae atque ligandae ſunt vites: ſed nouellam mollibus vinculis alligemus; quia eam teneram vincula duriora praecidunt [f]. Palus maioribus vitibus [g] ſolidus, minoribus ponatur exilis. Propter vmbrae moleſtiam [h] ſtatuatur ab Aquilone et [i] plaga frigida, ſpatio quatuor digitorum vel ſemipedis remotus 3 a vite, vt poſſit ex [k] omni parte circumfodi. Vineas veteres nunc aliqui a terra altius truncant, ſtudentes reparationi: ſed vitioſum eſt. nam plerumque vaſtior plaga ſole putreſcit et roribus. quare hoc genere reparetur [l]: Prius [m] ablaqueabitur altius, donec eius nodus appareat: deinde infra terram ſupra nodum recidatur [n], vt operta de frigore et ſole [o] nihil timeat. Hoc faciendum, ſi optimi generis vitis ſit [p] et alte poſita; alioquin generoſis melius erit inſerenda ſarmentis. Omnia ſupra dicta locis calidis primo menſe; frigidis vero poſt Idus 4 ipſius exequemur [q]. Aegras vites, vel quibus fructus areſcit, circumfodies, et vrinam veterem ſuffundes [r]. item cinerem ſarmenti aut querneum [s] aceto mixtum ſubiice, aut inciſas circa terram laetamine refoueto [t], 5 et quae germinant fortiora dimitte. Cum [v] vitis bidente laeditur aut ferro, plagam, ſi terrae iuncta eſt, ad-

line

c. *et omni herba et gramine diligenter exſtirpato radicitus, quoniam radices plurimum obſunt.* ſed antiqua mea: *et aduerſo gramine pulverisari. graminum radices ſunt, cum obſint plurimum, vt ad extremas praeterea ſulci per illas partes* etc. Vide ad Iul. I. varietatem.

d. *obſunt* Vinc. Cr.

e. *approbanda eſt* E.

f. *praeſcindunt* E.

g. *vitibus* om. P. Cum Commel. incluſit Geſner.

h. *violentiam vmbrae. Denique ſtatuatur* Vinc. Sp. N. libro XIV. 49.

i. *et* om. E.

k. *ex* om. Br. et P.

l. *paretur* P.

m. *enim* add. E.

n. *reciditur* Vinc.

o. *et calore* P. *et ſole* om. I. B. Br. R. *nil* Br.

p. *eſt* P. E. Vinc.

q. *extorquebimus* Vinc.

r. *infundes* P. *ſuffundes* I. B. R. Br.

s. *vel querci* vulgatum correxi ex Pol. qui poſt *ſubiice* inſerit *aut quernu*

t. *refice atque refoue* Vinc. Duac. VI.

v. *autem* inſerit Vinc.

fine ſtercore ouillo[x] vel caprino: tunc terra miſta[y] circumfoſſa ligare curato. Si in radice laeſa eſt, operiens[z] liquidum laetamen admiſce.

VIII. Nunc oleis laborantibus circum radices inſulſa amurca fundetur. maximis arboribus (quod Columella dicit) ſex congii, mediocribus quatuor, caeteris pro aeſtimatione ſufficiunt. Alii paleas fabae, binos per maiorem[a] arborem qualos; alii veteris vrinae humanae trunco quantum ſatis videtur affundunt, et arbori mortarium ſtatim faciunt, maxime locis ſiccis, trunco ante cooperto. Oleam ſterilem[b] terebra Gallica perforabis. tunc duos frugiferae arboris ab auſtrali parte ramos eiuſdem magnitudinis tollis[c], et ſtricte in foramen vtrinque coniicies[d] vel lapidem, vel pini vel querci[e] palos, et abſciſſo[f] eo quod ſuperabit, luto paleato curabis occulere[g]. [Sed] ſi ſine fruge luxuriant, oleaſtri palum vel lapidem vel pini vel querci palos radicibus eius infige. Nunc[h] etiam[i] quibus moris eſt, frumenta iterum ſarrire conueniet. Nunc locis frigidis ſeminaria, quae Februario menſe[k] dicta ſunt, baccarum et ſeminum fiant, et roſaria in menſis initio percolantur.

IX. Nunc horti optime ſumunt cultionis initia. Menſe Martio carduus ſeritur. terram ſtercoratam et ſolu-

x. *ouilino* Erf.
y. *et* addit Vinc.
z. *aperiens* Vinc.
Tit. VIII. a. *maiorem* om. P.
b. *oleam veterem* E.
c. *tolles* Cr.
d. *in foramine vtrumque concuties* Cr. Baſ. ſed antiqua mea *in foramine in vtrumque*. Vulgo *vtrumque. in foramen vtrumque coniicies* Jouan.
e. *vel vlmi vel querci* Vinc. *quercus* Erf. Cr. Lou.
f. *abſciſo* Erf. Cr. deinceps *ſuparabit* Creſc. Lou.
g. *occultare* Creſc. Lou. Sequens *Sed* omitt. I. B. Br. R. Vinc. Cr. igitur incluſi. Poſtea *luxuriauerint* Creſc. Lou. Verba denique *vel lapidem — palos* huc ex antecedentibus retraxi.
h. *Nunc — conueniet* om. P.
i. *etiam* om. I. B. Br. R. deinceps *ſerere* Vinc. *ſatiare* Leid.
k. *menſe* om. E. Deinceps *fiunt* Vinc. et Br.

ſolutam diligit, quamuis in[a] pingui poſſit melius provenire. et hoc illi contra talpas prodeſt, ſi[b] pangatur in ſolido, ne[c] terra ab inimicis animalibus facilius per-
2 foretur. Serendi ſunt cardui luna creſcente, in area iam[d] parata, ſemina ſpatio ſemipedis ſint[e] diſcreta. cavendum eſt[f] ne[g] ſemina inuerſa[h] ponantur. nam debiles, incuruos[i] et duros creabunt. non alte imprimenda ſunt, ſed[k] tribus digitis comprehenſa mergantur, donec ad primos articulos[l] terra perueniat[m]. tunc leuiter[n] operiantur, et herbis liberentur aſſidue, donec planta-
3 ria[o] ſolidentur, et rigentur[p] ſi aeſtus interuenit. Si acumina ſeminum confringas[q], ſpinis[r] carebunt: Item ſi ſemina eorum madefeceris per triduum laurino[s] oleo, vel nardino[t], vel opobalſamo[v], vel ſucco roſae, vel maſtichino[x], et poſtea ſiccata[y] depreſſeris, eiuſdem ſaporis orientur, cuius[z] vnguentum ſemina combiberunt. Singulis ſane annis a[a] codice auferendae ſunt plantae, vt nec matres fatigentur, et ſoboles per alia ſpatia digeratur[b]: cum aliqua tamen[c] radicis parte vellendae

Tit. IX. a. *non* Pol. *poſſet* Cr. recte Lou.
b. *ſi non in ſolidiori terra pangatur* Cr. *et hoc modo c. t. valet, ſed in ſol. t. pang.* Lou, *ſed plantatur* Vinc. *ſolidiore terra* etiam Pol.
c. *ne ab inimicis — facile* Creſc. *fallacibus perfor.* Lou.
d. *imperata* Lugd. *iam peracta* Cr. *praeparata* Lou.
e. *ſint* inſerui ex Lugd. et Vinc.
f. *eſt* om. I. B. R. Br.
g. *nam* Pol.
h. *iminerſa* Cr. recte Lou. *vniverſa* Vinc.
i. *et curuos creabunt* Cr. et Vinc. recte Cr. Lou.
k. *ſi* Vinc.
l. *digitorum* addit Cr.
m. *prouenіat* Cr. *peruenerit* Lou.
n. *tunc — operiantur et* om. Cr.
o. *plantatura ſolidentur* Cr. recte Lou.
p. *et ſi aeſtas calidior fuerit, irrigentur* Creſc. vbi antiqua mea: *ſi aeſtas intrauerit, irrigentur. plantaria — aeſtus increuerit* Lou.
q. *conſtringas* Erf. Cr. *ſeminum* om. Vinc. *cacumina* Br.
r. *ſpinulis* Cr. vbi antiqua mea *pluuialis ſpinulis* habet. recte Lou.
s. *oleo nardino vel laurino et poſtea* Pol.
t. *nardo* Br. Lugd. E. Vinc. bis.
v. *opio vel balſamo* Vinc. bis.
x. *maſticino* ante Vict. Erf.
y. *ſiccata* om. Vinc.
z. *cuius — combiberunt* om. Pol. *vnguenti vim* Vinc.
a. *cottidie auf.* P. et Cr.
b. *dirigantur* Erf. Cr. *digerantur* Louan.
c. *cum tamen aliqua ſunt radices* Cr. *quae tamen cum aliqua r. parte vell.* Lou. *radices* G. Gr.

iendae ſunt. quas[d] reſeruabis ad ſemina colligenda, liberatas[e] omnibus pullis[f] teſta ſupertegere debebis aut cortice. nam ſolent ſemina ſole vel imbribus interire. Contra talpas prodeſt catos[g] frequenter habere in mediis 4 carduetis[h]. muſtelas habent plerique[i] manſuetas. aliqui foramina earum[k] rubrica et ſucco agreſtis cucumeris impleuerunt. nonnulli iuxta cubilia talparum plures cauernas aperiunt, vt illae territae fugiant ſolis admiſſu[l]. plerique laqueos in aditu earum[m] ſetis[n] pendentibus ponunt. Hoc etiam menſe vlpicum bene et allium ſe- 5 remus, et cepullas[o], et cunilam[p] locis frigidis, et anethum. Nunc et ſinapis[q], et caules optime ſeruntur vel plantantur: et malua ſeritur et armoracea[r], et origani planta transfertur. lactuca et beta et porrus, et capparis[s] ſeri poſſunt, et colocaſia et ſatureia et naſturcium. intyba etiam[t] et raphanos[v] nunc aliqui ſerunt, quibus vtantur aeſtate. Nunc melones ſerendi rarius. diſtent 6 inter ſe ſemina pedibus duobus, locis ſubactis vel paſtinatis, maxime arenis. ſemina eorum[x] mulſo et lacte per triduum maceranda[y] ſunt, et tunc[z] iam ſiccata ponenda: hinc ſuaues efficientur. odorati autem fiunt[a], ſi eorum ſemina multis[b] diebus inter roſae folia ſicca[c]

mer-

d. *quos autem* Vinc. *quas ſeruabis* Cr. Vulgo *quos.*

e. Ita Cr. vulgo *liberatos.* Lou. *liberatis* habet.

f. *pullulis* Vinc. In fine ſectionis poſt *interire* Creſc. Lou. addit *et perire.*

g. *Cattos* Lugd. et Vinc. *canes* Vinc. alibi. *Contra mures et talpas prodeſt in hortis cattas habere aut manſuetas muſtelas* Cr. VI. 2.

h. *carduis* E.

i. *quidam* I. B. Br. R.

k. hic et mox *eorum* Lugd. V.

l. *alii f. eorum creta — implent* Cr.

l. *admiſſum* Pol. et Vinc. bis. *Voluerunt ſolem admiſſum* dare.

m. *eorum* Vinc. bis.

n. *tecis* Vinc.

o. *cepulas* Vinc.

p. *et cucumeres* Erf.

q. *ſinapi* Vinc.

r. *armor* om. Vinc.

s. *cappar* Lugd. *caparis* Vinc. Br.

t. *etiam et* om. P.

v. *raphanum* I. B. R. Br. *rafanos* Lugd.

x. *eorum* dedi cum Morgagni pro *eius.*

y. *macerentur et* P.

z. *tunc ſicca ponantur* P.

a. *fiunt* om. I. B. R. Lugd. E. Vinc inclusit Commel. Geſn.

b. *multis diebus* om. P.

c. *ſiccata* Lugd.

7 merguntur. Nunc et cucumeres feminantur rare[d], fulcis factis altitudine fefquipedali, latitudine pedum trium. inter fulcos VIII pedum fpatium crudum[e] relinques[f], vbi poffint vagari. herbis iuuantur, ideo[g] farculo[h] et runcatione non indigent. femina fi ouillo[i] lacte et mulfa maceres, dulces nafcentur et candidi. longi et[k] teneri fiunt[l], fi aquam in patenti vafculo fub eis ponas, duobus palmis inferiorem, ad[m] quam feftinando tales 8 efficientur[n]. Si femine nafcentur, fi prius eorum femina oleo Sabino[o] perungantur, et herba ea quae culex dicitur, trita confricentur. Aliqui florem cucumeris cum viticulae[p] fuae capite[q] cannae inferunt, cui prius omnes nodos perforauerint[r]: ibi cucumis nafcetur in nimiam longitudinem tenfus. Oleum fic metuit, vt fi iuxta pofueris, velut hamus[s] plicetur. quoties tonat, velut 9 timore perterritus[t] conuertitur. Si eius florem ficut in fua vite eft, in forma fictili claufferis ac ligaueris, qualem vultum forma vel hominis vel animalis habuerit, talem cucumis[v] figuram praeftabit. Haec omnia Gargilius Martialis afferuit. Columella dicit, loco[x] aprico et

d. *raro* Lugd.
e. *crudum* om. P.
f. *relinquis* I. B. R. E. Vinc.
g. *et ideo* Cr.
h. *farculatione* Vinc. et Albertus. *farculis et trunc.* Cr. Lou.
i. *fi femina omnino* Cr. *ouilo* Br. *ouino* Cr. Lou.
k. *et* om. P. Lugd.
l. *fiunt* om. P. et Cr. qui habet deinceps *et fi aqua -- inferiores.* recte Lou.
m. *ad quam feftinando* om. P. et Cr.
n. *fiunt* P. et Cr. qui addit *vt Martialis affirmat.* vbi antiqua mea: *vt hoc Gracilius Martialis affirmat.* fed idem Cr. libro VIII. plenius h. l. excerpfit, vbi eft *duobus palmis in florem tales fiunt.* vbi Baf. *in flore* omiffis *duobus palmis.* recte Lou. vtroque in loco.
o. *fapino* P.
p. *nuciculae* Vinc. qui alibi *fuae* omittit.
q. *abfciffo* addit Crefc. fed ibi antiqua mea addit: *intelligit Albertus.*
r. *perforauerunt -- cucumer -- nimia longitudine* Cr. *perforauerant* Cr. Louan.
s. *arcus* Cr.
t. *perterr.* om. Br. Lugd. E. Vinc. bis. *quando -- ductus* Cr. *quotiens tonat velut tumore ductus* Lou. *tumore* et *ductus* etiam pr. et antiqua mea.
v. *cucumeris figura* Vinc. bis. Lugd. E. fed rectius *figuram* Cr. qui etiam *qualis vultus formam hominis* habet. fed Louan. in fine *vel* addit. Idem recte *Gargilius* pro *Virgilius* edd.
x. *loco* om. P.

et ſtercoroſo ſi rubos habeamus aut ferulas, poſt autumni aequinoctium his iuxta terram[y] reciſis[z] et excauatis ligneo ſtilo, inter medullas laetamen immittamus, et cucumeris ſemen addamus: hinc naſci fructus, qui poſſint et inter frigora non necari[a]. Hoc menſe aſparagos feremus circa Apriles Cal. pingui loco, humido, ſubacto[b], ita vt minoribus[c], foſſulis ad lineam directis bina aut terna grana ſemipedis ſpatio diſcreta ponantur. dehinc ſtercore ſolum tegatur, et herbae ſubinde vellantur, vel per hiemem ſupra ſtramina iaciantur primo vere tollenda. hinc poſt triennium naſcentur aſparagi. Sed expeditior ratio eſt, ſi aſparagorum ſpongias[d] ponas, quas cito fructum miniſtrent. Hae ſic fient[e]: Semina aſparagi quanta tribus digitis comprehendere poſſis[f], poſt Idus Febr. pingui et ſtercorato ſolo[g] in ſingulis foſſis pones[h], et leuiter obrues. his coëuntibus radix connexa naſcetur, quae appellatur ſpongia[i]. Sed et haec moras habet. nam per biennium in ſeminario ſuo eſt ſtercore et aſſidua runcatione[k] nutrienda[l]. deinde[m] poſt aequinoctium autumni transferetur[n], et vere aſparagum dabit. has erit vtilius comparare, quam longa expectatione nutrire. eas tamen in ſulcis diſponemus[o], ſi loca ſicca ſunt, inter medios ſulcos; ſi humida, in ſummitate ſulcorum. Humor ſpongias aſparagorum tranſitu ſuo debet tantum[p] rigare, non[q] ſiſtere. Aſparagum, quem primo protulerint, confringere debemus non auellere, ne adhuc inualidam moueamus ſpongiam:

10

11

12

cae-

y. *terram* om. Lugd.
z. *exciſis* Vinc.
a. *negari* I. B. Br. R. Vinc. bis. *oſſunt* Br.
b. *ſubacto, ita vt* om. P.
c. *in min.* P.
d. *ſſongeas* hic et ſaepe Lugd. *ungeas* E.
e. *Haec ſi ſiunt* E.
f. *poteris* P.
g. *loco* P. Lugd. E.
h. *ponis — obruis* Lugd. *ponis* etiam Br. *ponas — obruas* E.
i. *q. a. cungea* E. mox om. *et.*
k. *truncatione* Lugd.
l. *nutrita* P. Lugd. E.
m. *Denique* I. B. Br. R.
n. *transfertur* E.
o. *deponemus* E.
p. *tantum* om. P.
q. *non etiam tangere vel ſiſtere* Pol.

caeteris annis auellendus eſt [r], vt oculos ſuae [s] germinationis aperiat: quia ſi deinceps refringas, loca quae foecunda eſſe conſueuerunt, remanente aſparagi radice claudentur. Miniſtrabunt [t] autem vere: et autumno reſeruabis [v] eum, de quo ſumturus es ſemina. poſtea ſcopas eius incendes, tunc circa hiemem ſpongiis adiicies
13 ſtercus et cinerem. Hoc menſe ruta ſeritur locis apricis, ſolius cineris inſperſione contenta. Loca deſiderat altiora, vnde humor elabitur. ſi ponas ſemina eius adhuc clauſa folliculis [x], ſingulatim [y] manu debebis affigere. Si iam minuta ſunt, ſparſa iactabis, et raſtro obducta cooperies [z]. Caules eius, qui incluſis ſeminibus nati fuerint, fortiores erunt, ſed ſero naſcentur. Ramuli eius cum aliqua corticis parte conuulſi verno [a] tempore pro plantis tenebunt [b]: tota vero tranſlata mo-
14 rietur. Nonnulli ramulos eius pertuſae fabae inſerunt vel bulbo, atque ita [c] obruunt alieno vigore ſeruandos. Proſequuntur etiam maledictis, et maxime in terra ſoluti lateris ponunt, quod prodeſſe certiſſimum eſt. ſed (vt aſſerunt) melius furtiua proueniet [d]. ſub fici arboris vmbra libentius acquieſcit [e]. non effodi herbas [f], ſed optat [g] auelli. immundae [h] mulieris formidat attactum.
15 Ab hoc menſe vſque in Octobrem totum coriandrum ſeritur. amat terram pinguem, ſed ex macro ſolo naſcitur. ſemen melius putatur, quod vetuſtius fuerit: delectatur humore ſatum bene cum olere [i] quocunque na-
16 ſcetur. Hoc menſe cucurbita ſerenda eſt. amat [k] ſolum pin-

r. *euellenda eſt* Erf. mox *oculis ipſius* g...

s. *ipſius* Lugd. Br.

t. *Min.* — *et* om. P.

v. *ſeruabis* Lugd. *autumno. Reſeruabis autem eum.* E.

x. *foſſiculis* P.

y. *ſigillatim* Vinc. deinceps *afficere* Leid.

z. *operies* P. E.

a. *vere pro* P.

b. *erunt* P. *tenebuntur* Vinc.

c. *illa* Vinc.

d. *prouenient* I. B. Br. R.

e. *acquieſcunt* P.

f. Ita P. E. Vinc. Vulgo *herba.* I. B. Br. R. *herbam.*

g. *optat* om. P.

h. *imm.* — *attactum* om. P.

i. Ita cum E. diſtinxi. Vulgo *humore. ſatum bene.*

k. *deſiderat terram pinguem ben ſubactam ſterc. et humidam* Cr. VI.

pingue, humidum, ſtercoratum, ſolutum. Hoc in cucurbitis inſigne eſt, quod longas pariunt et exiles[l] ſemina, quae in earum ceruice naſcuntur: quae in ventre fuerant, cucurbitas faciunt craſſiores: quae in fundo, latas, ſi inuerſis cacuminibus obruantur. Vbi adoleſcere coeperint, adminiculis[m] adiuuentur. quae ſervantur ad ſemina, vſque ad hiemem in ſua vite[n] dependeant, deinde ſublatae in ſole ponantur[o], aut fumo: aliter ſemina putrefacta depereunt. Hoc menſe blitus ſeritur ſolo qualicunque[p], ſed culto. olus hoc neque runcandum eſt neque ſarculandum. cum ſemel natum fuerit, ipſum ſe per multa ſecula ſeminis ſui deiectione reparabit, vt, etiam ſi velis, vix poſſit aboleri. Nunc etiam ſerpyllum ſeritur plantis et ſemine, ſed[q] vetuſtate meliori. laetius frondebit, ſi iuxta piſcinam vel lacum vel putei margines conſeratur. Aniſum[r] quoque et cyminum[s] nunc bene ſeritur. locis[t] laetioribus melius prouenit, itemque caeteris, ſi humore iuuetur et ſtercore. 17

X. Locis temperatis menſe Martio vel Aprili mala Punica feremus; calidis vero et ſiccis, Nouembri: amat haec arbor ſolum cretoſum[a], macilentum, ſed in pingui etiam prouenit[b]. regio illi eſt apta, quae calida eſt. ſeritur plantis de matrum radice deuulſis[c]. Sed[d] quamvis multis generibus ſeratur, melius tamen ramus eius

 cubi-

l. *elegantes* Vinc.

m. Ita ex Lugd. ſcripſit Geſner pro *ammin.* deinceps *vſque in* Leid.

n. *ſuauitate* Vinc.

o. *ſole ſiccentur aut fumo fumentur* Vinc. ſed alibi *ſole ſumentur aut fumo.*

p. *ſolo caule dum olus* Vinc. XI. 31.

q. *ſed v. mel.* om. P. *ſed vetuſtate melior* Erf.

r. *Aneum et* P. *Aneſum* Vinc.

s. *ciminum* Vinc.

t. *lociſque* P.

Tit. X. a. *cretoſum et in ſoluto etiam conualeſcit, item macilentum, licet etiam in pingui proueniat* Cr.

b. *naſcitur* Vinc. *Albertus tamen dicit quod vult ſolum arenoſum et pingue* addit Cr.

c. *diuulſis* Lugd. Erf. Vinc. Cr. Louan. *euulſis* Cr. Baſil. antiqua et princeps.

d. *Sed — feratur* omitt. Cr. qui pergit *melius ſi ramus.* Louan. *tamen* addit.

cubitalis[e] incifus manubrii craffitudine, et[f] capite vtroque acuta falce leuigatus, fcrobi[g] velut obliquus immergitur: prius tamen porcino ftercore et in capite et in parte, quae ima eft[gg], oblinatur[h], vel[i] in crudo folo
2 malleo cogatur ad inferiora defigi. Melius[k] proueniet, fi ponendus ramus gemmante[l] iam matre fumatur[m]. Sed[n] qui in fcrobe deponit, fi tres lapillos in ipfa radice conftituat, prouidebit[o], ne poma findantur[p]. Curandum ne virgulta[q] inuerfa deponas. Creduntur[r] acida fieri, fi rigentur affidue: nam ficcitas in his et fuauitatem praeftat et copiam. cuius tamen nimietati aliquid
3 debet humoris opponi. Circumfodi autumno debet et verno. Si acida nafcantur, modicum laferis cum vino tritum per fumma arboris cacumina oportet[t] infundi, vel ablaqueatis radicibus tedae clauus[v] infigi. Alii algam marinam obruunt ad radices, cui nonnulli ftercus mifcent afininum atque porcinum. Si florem non continet, vrinam[x] veterem cum pari[y] menfura aquae tempera-

e. *cubitularis* P. *cubicularis* Cr. recte Lou.

f. *de* inferit Cr. Bafil.

g. *fcrobi* omitt. Cr.

gg. *humi* E.

h. *liniatur* Cr.

i. *et* Vinc.

k. *tamen* addit Cr. *autem* Lou.

l. *gemante* Lugd. et Codex Vlitii ad Gratii verf. 144. *gemmante* E. *geminata* Cr. Louan. *gemmata iam* omitt. P. *gemmans fumatur* Vinc. Vulgo *gemmata*.

m. *curandumque ne virgulta ponas inuerfa fine corticibus fpoliata* Hic inferit Cr.

n *Si in fcrobem depones, tres lap. — conftitutos prouidetur* Crefc. fed Louan. *deponens conftituat* habet.

o. *prouideat* E.

p. *fundantur* E. *fcindantur* Cr.

q. *virgulta* Br. Erf. Vinc Crefc. Gefner pofuit *virgula*. Crefcentii lectionem antea pofui, vbi Lou. *deponas*.

r. *Circumfodi debent autumno et vere et formari vt duos vel tres habeant ftipites a terra modicum eleuatos et fingulis annis refcindi omnia quae in ftipite nafcentur* (antiqua *nafcantur*) *aut etiam circa radices. Plantae illi* (*eis* antiqua) *accidunt nocumenta; quare fi aridae fiunt rigentur affidue, nam humiditas moderata fuauit pr. et cop.* fed antiqua habet: *nam ficcitas fuauitatem.* Louan. *Si acida fiant, non rigentur affidue: nam ficcitas et fuauit.*

s. Crefc. poft fuperiora ftatim fubdit: *cuius tamen radicibus debet cedi cuneus feu clauus debet infigi.* vbi Bafil. verba *debet cedi cuneus* omifit. Louan. *opponi* mutauit in *apponi*.

t. *debet* Pol. deinceps *allaqueatis* Crefc. Lou.

v. *clauos* Erf.

x. *vrinam veterem* omif. Cr.

y. *cum aqua pari menfura* Crefc. Vulgo erat *compari* Br. et Ald. mecum.

perabis, et ter per annum (in) radicibus infundes[z]. vni arbori amphora ingesta sufficiet. vel amurcam mittes[a] insulsam, vel algam radicibus iunges, et bis[b] rigabis in mense; vel arboris florentis truncum plumbeo circulo debebis includere, vel corio anguis inuoluere. Si cre- 4 pant poma, lapidem in media arboris radice supponis[c], vel squillam circa arborem seris[d]. Et si, dum[e] pendent poma, tenacibus, sicut in arbore habentur, intorseris, in totum annum sine corruptione seruabis[f]. Si vermibus laborant, tangis[g] radices felle bubulo, et continuo moriuntur: aut[h] clauo aeneo si vermes eosdem purges, difficile nascentur: vel asini vrina stercori admista[i] porcino vermibus obuiabit[k]. Cinis[l] cum lixiuio circa Punici truncum frequenter infusus, laeta et fructuosa reddit[m] arbusta. Asserit Martialis candida in 5 his grana fieri, si argillae et cretae quartam partem gypsi misceas, et toto triennio hoc genus terrae radicibus eius adiungas. Idem dicit mirae magnitudinis poma[n] fieri, si olla fictilis obruatur circa arborem Punici, et in ea ramus cum flore claudatur, ne resiliat ligatus ad palum: tunc cooperta olla contra aquae muniatur incursus. autumno[o] patefacta suae magnitudinis poma redhibebit[p]. Multa[q] in Punico ipse asserit poma pro- 6 cedere, si tithymali[r] et portulacae succus aequaliter

 mixtus

z. *in* omis. Cr. *fundes* Lugd. E. *illius* post *rad.* addit Cr. Lou.

a. *mittis* Vinc. Br. *infusam* Cr. qui verba *vni — sufficiet* omisit.

b. *bisque* Cr.

c. *suppones* Cr. recte Lou.

d. *feras* Cr. recte Lou.

e. *dum* omitt. P. *Etsi — seruabis* omis. Cr.

f. *seruantur* P. Ers. Vinc.

g. *et tangas — morientur* Cresc. omisso *et.* *et tangis — moriuntur* Louan.

h. *aut — arbusta* om. P. *aut si cl. aen. vermes eiusdem* Cr. recte Lou.

i. *admixtione* Vinc.

k. *obuiabis* Cr. recte Lou.

l. *cuius tamen lixiuio — infuso — punica reddit arbusta* Cr. vbi tamen Basil. verba *cuius tamen* omisit. Vulgata est in Louan, qui *reddet* habet.

m. *reddet* Vinc.

n. *poma* addit Cr.

o. *autumno vero* E. paulo antea *pluuiae* pro *aquae* Cr. Lou.

p. *habebit* E. *videbit* Cr. *reddet* Lou.

q. *multa — adlinatur* omitt. Pol. *multa in punico ait p. pr.* Cr. *ipse* addit Lou.

r. *tithimali* Cr. sed antiqua *titumali*. Vulgo *tithymalli*. Cr. Lou. *titimali — gemmet — alliniatur.*

mixtus ante quam germinet, trunco arboris adlinatur[s]. Inſeri poſſe affirmat[t] de ramorum connexione, vt medulla vtrinque[v] diuiſa ſe iungat. In ſe tantum inſeri poteſt circa Apriles Calend. menſe Martio vltimo[x]. Sed ſecto trunco ſurculus recentiſſimus ſtatim debet inſeri, 7 ne mora exiguum, qui ineſt[y], ſiccet humorem[z]. Punica mala ſeruantur, ſi picatis[a] pediculis ordinata[b] ſuſpendas. Aliter: Lecta integra in aqua marina[c] vel muria feruente mergantur, vt combibant. poſt triduum ſole[d] ſiccentur, vt ſub dio[e] nocte non maneant[f]: poſt[g] in loco frigido ſuſpendantur. cum[h] volueris vti, aqua dul- 8 ci pridie macerabis. Feruntur[i] haec pomis recentibus aemulari: item, ſi a tactu inuicem ſeparata paleis obruantur. Item foſſa fit longa, et cortex eiuſdem magnitudinis[k] paratur, cui mala acutis ſurculis ſuis affiguntur. tunc inuerſus cortex ſupra foſſam ponitur, vt mala ſine terrae tactu ſubterpendentia[l] ab humore defendat. Item ſi induantur[m] argilla, et ea ſiccata loco frigido 9 pendeant. Item ſi ſeriola[n] ſub dio[o] obruatur[p], quae habeat

s. *illiniatur arbor in trunco* Cr. ſed antiqua omittit *in*.

t. *firmat* E. *firmatur* Lugd. *dicunt* Cr. Baſ. ſed antiqua *firmantur de ramorum connexione*. Baſil. habet *dicunt et inſeruntur ramorum connexione*. Vinc. etiam *firmatur*. *affirmatur* Br.

v. *vtrinſque* Cr. recte Lou.

x. *circa finem Martii Kalend. Apriles. in trunco ſeritur, in quo ſurculus* Cr. *ſecto trunco* Lou.

y. *qui eſt ſiccet* E. Br. *qui eſt exſiccet* Cr. *exſiccet* etiam Pol. Creſc. Lou.

z *Colliguntur autem cum ſuorum granorum rubedine completa maturitatem praetendunt* Cr. inſerit.

a. *picatis — Aliter* omitt. Pol. *appendiculis* Cr.

b. *ordinate* Cr. recte Lou. *vel aliter* Cr.

c. *aquam marinam vel ſalſam mittantur* Cr. recte Louan. *vel muria feru.* omiſit Pol. deinceps *vt cum biberint* Creſc. Louan.

d. *ſole* omitt. Vinc.

e. *diuo* I. B. R. Lugd. Erf. Cr. *nocte* om. Pol.

f. *permaneant* omiſſo *non* Creſc. edd. tres.

g. *poſtea* Creſc.

h. *cum autem vol. vti* E. *et cum eis vti volueris* Cr.

i. *Feruntur — operitur* om. Pol. *Feruntur — defendat* omitt. Creſc. *fertur hoc vtile pomis* Vinc. deinde *ſi tactu* Br.

k. *latitudinis* Lugd. Erf. Vinc. bis.

l. *ſubtus pendentia* Vinc. *ſuperpendentia* Br.

m. *inducantur* Vinc. bis.

n. *olla* Cr. edd. 4.

o. *diuo* Cr.

p. *oriatur* Leid. *obruta* Cr. *obruantur* Lou.

habeat arenas vſque ad medium, et mala cum tenacibus lecta imprimantur cannis ſingulis, vel ſambuci virgulis[q], et ita ſeparata in arenis figantur, vt ipſa[r] quatuor digitis emineant ab arena. Hoc[s] et ſub tecto in ſcrobe bipedanea[t] fieri poteſt, et vtilius eſt ad ſeruandum, ſi cum[v] ramo longiore tollantur. Aliter: In ſeriola cui ad medium aqua mittatur[x], ſuſpenduntur mala, ne humorem tangant[y]; et ſeria clauditur[z], ne ventus irrumpat[a]. Item in dolio intra[b] ordeum ſic ordinantur, ne ſe inuicem tangant: et dolium deſuper operitur. Vinum de[c] malis granatis conficies hoc modo: Grana matura purgata diligenter in palmea[d] fiſcella mittis[e], et in cochlea[f] exprimis; et lente[g] coques vſque ad medietatem: cum refrixerit[h], picatis et gypſatis vaſculis claudes[i]. Aliqui[k] ſuccum non excoquunt, ſed ſingulis ſextariis libras mellis ſingulas miſcent, et in praedictis[l] vaſculis ponunt et cuſtodiunt. Menſe Martio citri arbor quatuor[m] modis ſeritur, ſemine, ramo, talea[n], claua. amat terram rarioris naturae, caelum calidum humoremque[o] continuum. ſi granis velis ſerere, ita facies: terram in duos pedes fodies[p], cinerem miſcebis, breues areas facies[q], vt vtrinque per canales aqua diſcurrat.

10

11

q. *virgultis* Cr. recte Lou.
r. *ipſa* om. Cr. habet Lou.
s. *et hoc* Creſc.
t. *biped.* om. Cr. Erf. Vinc.
v. *non* Vinc. et Creſc. edd. tres. *ſiuum* Leid.
x. *immittatur* Vinc.
y. *humore tangantur* Erf.
z. *claudatur* Vinc.
a. *erumpat* Cr. Louan.
b. *loco inter* Vinc. *inter* Creſc. recte Lou. idem deinceps *aperitur.*
c. *Ex m. gr. hoc modo fit vinum* Cr.
d. *palmeam fiſcellam* Creſc. edd. tres.
e. *mittas* Cr. recte Lou.
f. *corbea* Cr. *coclea* Br. et Creſc. Lou.

g. *leniter coquis* Cr. *leniter* etiam Vinc. Br.
h. *refriguerit* Erf. *et cum refrigereſcerit* Cr. *refrigeſcerit* Lou. *refriguerit* Vinc. alibi *refrixerint.*
i. *claudis* Cr. Br. Vinc. bis. E.
k. *Aliqui — cuſtodiunt* omitt. P. *Alii* Erf. Vinc. bis. et Cr.
l. *praedicto vaſe cuſtodiunt* I. B. Br. R. Lugd. Creſc. editt. tres. *et in praedicta vaſcula* E. *praedicta vaſa condunt* Vinc. bis habet.
m. *multis* Lugd. E. Vinc. Cr.
n. *talea claua* om. P. *claua* Br.
o. *que* om. E.
p. *et eidem* add. Cr.
q. *facias* Cr. Baſil. *et vtrinque decurrat* Creſc. vbi antiqua mea *vtrumque.* *vt vndecunque* Lou.

currat. in his areis palmarem [r] fcrobem manibus aperies [s], et tria grana [t] deorfum verfo acumine [v] iuncta [x] conftitues, et obruta quotidie rigabis. citius procedent, 12 fi beneficio aquae tepentis [y] vtaris. Natis [z] germinibus femper proxima herba runcetur [a]. Poteft hinc [b] trima planta transferri. Si ramum velis ponere, non amplius fefquipede [c] debebis immergere, ne putrefcat. Claua [d] feri commodius poteft, quae fit manubrii craffitudine [e], longitudine cubitali, ex vtraque parte leuigata [f], nodis et aculeis recifis, fed integra fummitate gemmarum, 13 per quas fpes futuri germinis intumefcat. Diligentiores et fimo [g] bubulo adlinunt vtrinque, quod fummum eft, vel marina alga veftiunt, vel argilla fubacta partis vtriufque extrema cooperiunt, atque ita in paftinato folo deponunt. Talea [h] et gracilior et breuior effe poteft; quae fimiliter vt claua [i] mergetur. fed talea [k] palmis duobus fuperfit: claua omnis obruitur. in [l] fpatio non defiderat interualla maiora. aliis arboribus non debet an-14 necti [m]. Calidis locis [n], fed irriguis et maritimis [o] maxime gaudet, quibus humor exundat. Sed [p] fi quis hoc genus [q], vt in regione frigida nutriatur, extorquet, loco vel [r] parietibus munito vel in meridianam [s] partem verfo difpo-

r. *palmarem* om. P.
s. *aperias* Cr. recte Lou.
t. *genera* P.
v. *cacumine* Cr.
x. *iunctam* Cr. recte Lou.
y. *tepidae* Cr recte Lou.
z. *natis* — *transferri* om. P.
a. *truncetur* Cr. recte Lou.
b. *hinc* om. Cr. Bafil.
c. *femipede vel fexquipede* Crefc. Bafil. *fefquipede* Lou. *fexpede* pr. et antiqua mea. *fefquipedem* Br. Leid.
d. *Clabam* Cr. edd. tres. Omittit P. Vulgo *Claua* — *eft*. Sed Erf. *Claba f. c. om. poteft* habet.
e. *groffitudine* Cr. edd. tres.
f. *longa* Cr. *laenigatur* Lou.
g. *dil. tamen fimum bubalum adhibent* Cr. Baf. *fimo bubalo* antiqua mea. *fimo bubulo adlinunt* Lou.
h. *taleam* Cr. Baf. *talia* antiqua mea et pr. *talea* Lou.
i. *clabam* Cr. Bafil. *claba* Lou.
k. *talia* Cr. antiquus meus.
l. *in* — *maiora* om. Cr.
m. *debent aduerti feu annecti* Cr. recte Lou.
n. *defiderat aerem calidum fed* Cr.
o. *locis vel maxime prope gaudet quibus* Cr. antiquus meus; fed Baf. *locis gaudet et quibus.* omiffis reliquis.
p. *Sed* om. Cr.
q. *genus arboris in reg. fr. nutrire defiderat* Cr. *Si quis tamen h. g. arboris* — *nutrire def.* Lou.
r. *vel* om. Cr.
s. *meridionalem* Cr. recte Lou.

diſponat hanc arborem. ſed[t] hibernis menſibus tectam[v], ſtramine velet agreſti: vbi aeſtas refulſerit[x], aëri arbor nuda et ſecura reddatur. Talea[y] ſiue claua eius[z] cali- 15 diſſimis regionibus et [a] per autumnum ponitur: frigidiſſimis Iulio et [b] Auguſto poſitas et quotidianis rigationibus[c] animatas ipſe vſque ad poma et magna incrementa perduxi. Citreum iuuari[d] creditur, ſi cucurbitae vicinis locis ſerantur: quarum vites etiam combuſtae vtilem citri arboribus cinerem praebent. Gaudent 16 aſſidua foſſione[e]. hinc proueniunt poma maiora. Niſi quae arida ſunt, rariſſime debemus abſcindere[f]. Inſeritur menſe Aprili locis calidis, Maio frigidis, non ſub cortice, ſed fiſſo[g] trunco circa ipſas radices. Inſeritur[h] et piro, vt quidam volunt[i], et moro, ſed[k] inſiti ſurculi qualo[l] deſuper omnino[m] muniendi ſunt, vel fictili vaſculo[n]. Aſſerit Martialis apud Aſſyrios[o] pomis hanc arborem non carere: quod ego in Sardinia et[p] in territorio Neapolitano in fundis meis comperi (quibus ſolum et caelum tepidum eſt, et[q] humor exundans[r]) per gradus quoſdam ſibi ſemper poma ſuccedere, cum maturis ſe acerba ſubſtituant, acerborum[s] vero aetatem florentia conſequantur, orbem quendam continuae foecundi-

tatis

t. *ſed* om. Cr. habet Lou.

v. *tectum* omnes praeter Lugd. om. Cr. qui *vellet* habet, Baſ. editio *velat* recte Lou.

x. *refluxerit* Cr. pr. et ant. recte Lou. *redierit* Cr. Baſil. *et* addit pr. ant. Baſil. Lou.

y. *talia* Cr. antiquus meus et princeps.

z. *eius* om. Cr. habet Lou.

a. *et* om. Cr. habet Lou.

b. *vel* Cr.

c. *irritationibus* Cr. voluit *irrigat. cotidi* Louan.

d. *rimari* Vinc. Omiſit haec Creſc. vſque ad *Gaudent*.

e. *et hinc* Cr. *perueniunt* Lou.

f. *abſcindere* dedi cum Creſc. et Edd. *abſcidere* cum I. B. R. Lugd. et Commel. Geſner.

g. *ſciſſo* Cr.

h. *radices, et in piro et in moro ſecundum quoſdam* Cr.

i. *volunt et moro* om. Lugd. E. *volunt* om. Br. incluſit Commel. et Geſner.

k. *ſed* — *vaſculo* om. P. et Cr.

l. *qualo ſunt* om. Lugd.

m. *omni modo* E.

n. *clauduntur* Lugd.

o. *Sirios* Lugd.

p. *et in* om. Pol. Palat. Lugd. E. *Sardia* Erf. Incluſit *et in* Geſner.

q. *et* om. Br. Lugd. incluſit Commel. et Geſner.

r. *eſt* add P. *abundans* Cr.

s. *arborum* Cr. recte Lou.

17 tatis ſibi miniſtrante[t] natura. Feruntur acres[v] medullas mutare[x] dulcibus, ſi per triduum aqua[y] mulſa ſemina ponenda macerentur, vel ouillo[z] lacte, quod praeſtat. Aliqui menſe Februario truncum obliquo foramine ab imo terebrant, ita vt altera parte non exeat: ex hoc humorem fluere permittunt, donec poma formentur: tunc foramen luto replent: ſic[a], quod eſt me-
18 dium, fieri dulce confirmant[b]. Citreum et[c] in arbore poteſt per[d] totum annum propemodum cuſtodiri[e]: melius ſi vaſculis quibuſcunque claudatur. Si velis legere atque ſeruare, nocte luna[f] latente debebis cum ramis foliatis carpere, et ſecreta[g] diſponere. Alii ſingula vaſis ſingulis claudunt, vel[h] gypſo adlinunt, et opaco loco ordinata cuſtodiunt. Plerique in[i] cedri ſcobe vel in[k] ſtraminibus minutis vel in paleis tecta ſer-
19 vant[l]. Meſpili[m] locis calidis maxime gaudent, ſed irriguis[n]; tamen frigidis quoque proueniunt: magis ſabulone pingui, atque[o] glareoſa terra, cui arena permiſta eſt vel argilla cum ſaxis. ſerenda eſt taleis[p] menſe Martio vel Nouembri, ſed ſolo ſtercorato et ſubacto[q], ita vt vtrumque caput taleae[r] ſtercus obducat. Sunt eius incrementa tardiſſima. amat putari atque[s] circumfodi,

t. *adminiſtrante ſibi* Cr.
v. *acras* Cr. antiquus meus.
x. *maturare* E.
y. *aqua* om. I. B. R. Br.
z. *lacte ouili* Cr. *ouino* Lou. qui deinceps *aliquo foramine imo terebr.*
a. *ſicque quod* Cr. *ſiquod* Br.
b. *affirmant* Creſc. et Vinc. ſed vulgata eſt in Louan.
c. *Poma eius in* Cr.
d. *per totum annum* om. P. *toto fere anno ſeruari poſſunt, vel in paleis, vel melius ſi in vaſc. quibuſdam claudantur* Cr.
e. *toto anno ſeruari. Melius quam ſi* Pol.
f. *vna tacente* Vinc. *vna latenter* alibi.
g. *diſcreta* Vinc.
h. *vel gypſo adl.* om. P.
i. *in — vel* om. P.
k. *in* om. I. B. R. Br. Lugd. E. incluſit Commel. et Geſner.
l. *ſeruarunt* P. et Vinc. bis.
m. Ita Erf. Vulgo *Meſpila*.
n. *irriguis et frigidis proueniunt, magis tamen ſabulo pingui* Vinc. *Acrem calidum temperatum et frigidum ſuſtinent et terram deſiderant ſabuloſam et pinguem vel glareoſam* Cr.
o. *aut* Lugd. Vinc. Br. *aut glarea terra* Erf.
p. *taleis* omitt. P. *Seritur* Cr.
q. *et ſubacto* om. Cr.
r. *caput ſtercus obruat* Cr. Baſil. ſed antiqua: *caput calce ſtercus conducat ſeu obruat.* recte Lou.
s. *atque — refoueri* omitt. Pal. *Sunt eius — refoueri* om. Cr.

ſodi, et parco humore inter ſiccitates ſaepe refoueri. Seritur et ſemine, ſed in longiorem[t] ſperatur aetatem. Si vermibus occupatur, ſtilo aereo[v] purgandi ſunt, et amurca vel humana vetere vrina vel viua[x] calce perſundendi, ſed parcius propter arboris noxam, vel aqua decocti[y] lupini. Sed[z] putatur hinc[a] arbor ſterilis fieri. Fimus[b] et cinis vitium ſimul ſi radicibus infundantur, fertilem reddunt. Si formicae moleſtae[c] ſunt, rubrica cum aceto et cinere temperata necabuntur[d]. Si poma labuntur, fruſtum[e] de eius radice praeciſum[f] in media trunci parte figatur[g]. Inſeritur menſe Februario in ſe et in piro et in malo[h]. ſurculus tamen[i] eius ex arbore media debet aſſumi: nam de ſummitatibus vitioſus eſt. in trunco fiſſo[k] inſerenda eſt: nam corticis macies[l] ieiuna nil nutriet. Meſpila ad ſeruandum leguntur necdum[m] mitia, quae et in arbore diu durabunt, vel in vrceolis[n] picatis, vel in ordinem ſuſpenſa, vel[o], vt quidam, poſca [vel ſapa[p]] condita. Die ſerena legantur ac media, et paleis obruantur diſcreta, ne ea[q] viciſſim tactus afficiat[r]. Vel cum pediculis lecta ſemimatura, et ſalſa aqua per dies quinque macerata poſtea ſapae

20 21 22

t. *longam* Cr. *ſpargitur* Vinc.

u. *aeneo* Cr. ſed antiqua: *in eo.* Vinc. *purgandae.*

x. *viua* om. Cr.

y. *decocta cum lupinis* Cr. recte Lou. qui *percius.*

z. *Sed* Vinc. I. B. R. Br. Lugd. Cr. edd. tres. Vulgo *Si.*

a. *haec* Cr. recte Lou.

b. *fimus -- reddunt* om. Cr.

c. *infeſtae* Cr.

d. *necabunt* Cr. recte Lou.

e. *fruſtrum* Cr. *frutex* Vinc.

f. *abſciſum vel praeciſum* Creſc. recte Lou.

g. *figimus* P. *figamus* Cr.

h. *et pomo, in ſpina alba et citonio* Cr.

i. *autem* Cr.

k. *fiſſa* Vinc. *ſciſſo* Lou. Cr.

l. *materies iei. non poteſt nutrire* Cr. Baſ. ſed antiqua: *materies vel macies ieiuna vel nutri et amat putari* etc. *nam cort. macies ieiuna, ſi in cortice inſeratur, nil nutriet* Lou.

m. *nondum* Cr.

n. *vaſculis* Creſc. Baſil. ſed antiqua *vergolis. viriolis* Louan.

o. *vel -- condita* om. Pal. vſque ad verba *vel cum pedic.* om. Cr.

p. *paſca condita* I. B. R. *vel ſapa* om. etiam Lugd. Erf. Vinc. qui habet: *vt quidam volunt puſca condita.*

q. *per aliis obruantur -- ne in ea* Creſc. antiqua mea.

r. *officiat* Cr. recte Lou.

ſapae[s] infundantur, vt innatent. Seruantur et[t] melle;
23 ſed ſi minus[v] matura collegeris. Calidis locis fici planta radicata Nouembri menſe, temperatis Februario, frigidis melius[x] Martio vel Aprili ponenda eſt: ſi taleam vel cacumen ponas, vltimo Aprili, cum ei ſe viridior ſuccus infuderit. Plantae in ſcrobe depoſitae lapides ſubſtituendi ſunt ad radicem; ſimo terra miſcenda eſt. Si loca frigida ſunt, plantarum cacumina diuiſis cannae
24 internodiis defendantur a frigore. Si cacumen velis ponere, triſulcum[y] ramum bimum vel trimum ab auſtrali parte decides[z], et ſic obrues, vt diuiſa cacumina terra interiacente velut tres ſurculos[a] reddant. Taleam ſic ponemus, vt caetera, cui leuiter ab infima[b] parte diuiſae lapidem mergemus in fiſſo. Ego menſe Februario vltimo vel Martio in Italia plantas grandes ficorum per paſtinatum ſolum diſpoſui, et eo anno poma peperere ſupra comprehendendi felicitatem velut tributa[c]
25 reddentes. Legendae ſunt plantae, in quibus frequens nodus exuberat[d]: ſteriles creduntur, quae nitidae ſunt, et oculos ſuos per longa internodia diſtulerunt. Si plantam fici prius[e] nutrias in ſeminario, et maturam tranſferas

s. Ita Erf. Vulgo *ſaepe*. Creſc. *macerata ita tamen ne innatent.* ſed antiqua et princ. *maturata poſtea ſaepe infundantur ne enatant. macerata -- ne enatent* Louan. Vulgo erat: *vt enatent.*

t. *et in* Cr. *ſero et melle* Vinc. bis habet.

v. *nimis* Vinc. *melle ſi nimis* Cr. Erf.

x. *melius* omitt. Pol. *plantantur plantulis aliunde acceptis locis ſiccis menſe Octobri et Nouembri -- frigidis vero menſe M. vel in menſe Aprili ſi taleam -- ponas vltimo Martii vel in menſe Aprili cum eis ſe viridis.* Creſc. *cum taleam* Louan. deinde: *ei ſe viridior.*

y. Poſt *infuderit* ita pergit Cr. *ſi acumen ponas ramum binum vel trinum -- decides.* Lou. *cacumen.*

z. Ita recte Lugd. E. Cr. Vinc. bis pro *decidas*. Deinde Vinc. *vt ſic diuiſa*

a. *ſulcos* Erf.

b *fima* Pol. *vt ei leuiter ab vna parte diuiſae lapide infiſſo mergemus.* Creſc. ſed *lapides mergemus infiſſo* Louan.

c. *tributum* E. *pepererunt -- tributo* Vinc. bis. deinceps *Eligendae* Cr. Lou.

d. Ita recte pro *extuberat* Lugd. Erf. Cr. Louan. et Vinc. *exuberet* Cr. Baſil. qui ita pergit: *quae vero nitidae ſunt et oculos -- ſteriles eſſe creduntur.*

e. *prius* om. P. et Cr. qui habet etiam *nutries.* recte Lou.

feras in fcrobem, poma generofiora [f] producet. Aliqui [g] multum prodeffe confirmant, fi plantam fici diuifo fquillae bulbo interfitam ftrictamque vinculis collocemus. Scrobes amat altas, interualla maiora [h], terrae genus durum et gracile, et ficcum pro vtili fapore pomorum. prouenit et petrofis atque afperis: tamen poteft 26 locis prope omnibus feri [i]. quae in montanis et frigidis locis nafcuntur, quia minus lactis habent, ad ficcitatem durare non poffunt: vfus illis in viridi eft, melioris magnitudinis et faporis arguti. quae nafcuntur in campis et locis calidis, et pinguiores funt et in ficcitate durabiles. Si genera numerare velimus, immenfum eft: 27 fufficit, quod omnibus aequa cultura eft. illa diftantia eft, quod in Caricis melius alba feruatur: in locis nimie [k] frigidis praecoquas ficus feramus, quae cito veniant, vt ante imbres genus hoc poffit occurrere; calidis vero et aeftuofis eas, quae fero maturant. Gaudet [l] affidua foffione. per autumnum proderit, fi ftercus admoueas, praecipue de auiariis. recidenda [m] funt in ea quae aut putria aut male nata repereris: et ea ratione putanda eft, vt inclinata per latera poffit expandi [n]. In locis humectis ficus faporis obtufi eft, cui circum- 28 cifis contra hoc radicibus aliquantus cinis debet affundi. Aliqui inter ficarias caprifici arborem ferunt, vt non fit neceffe per fingulas arbores pro remedio eadem poma fufpendi. Menfe Iunio circa folftitium caprificandae funt arbores fici, id eft, fufpendendi groffi ex caprifico lino

f. *generofa* Erf.

g. Hinc ad fect. 31. omitt. Pol. Vfque ad *fcrobes* om. Cr.

h. *et magna interualla propter lonitudinem radicum eius.* Cr. deinde eliqua omittit vfque ad f. 27. *in* *locis nimie.*

i. *fieri* Erf. mox om. *locis.*

k. *In locis frigidis ficum feramus* - *eam quae ferius maturat* Cr. *cito oueniunt* -- *fero maturant* Louan. *eam quae fera maturat* Vinc. Leid. Br.

l. *gaudent* Erf. mox *putrida habet.* Crefc. *gaudetur* -- *foffione, cui multum proderit fi per* -- *apponas maxime de armentis.* Cr. fed *auiariis* recte Louan.

m. *refcindenda funt in ea quaecunque funt putrida* -- *reperies* Cr. *recidenda* -- *putria* -- *reperis* Lou.

n. *incidi* Lugd.

lino velut ſerta[o] pertuſi. Si hoc deſit, abrotani virga ſuſpenditur, aut callum, quod in vlmeis foliis inuenitur, aut arietina[p] cornua circa radices arboris obruuntur; vel truncus arboris, quo loco turget[q], ſcarificandus eſt, vt poſſit humor effluere. 29 Ne vermes patiatur, ramum terebinthi vel lentiſci taleam cum plantis fici cacumine ponemus inuerſo. vncinis aereis[r] tollendi ſunt vermes[s] ex fico. Alii amurcam alii veterem vrinam ablaqueatis radicibus miſcent. Alii bitumen[t] et oleum aut ſolam calcem viuam latebris vermium allinunt[v]. Si formicae moleſtae ſunt, rubrica butyro et pice liquida miſta circa truncum debet induci. Alii coracinum piſcem[x] contra formicas in arbore ſuſpendendum eſſe confirmant. 30 Si fructus ſuos velut aegra proiiciet[y], alii rubrica aut amurca inſulſa miſta aqua arborem linunt[z]; vel cancrum fluuialem cum ramo rutae ſuſpendunt; vel algam marinam, vel faſcem lupinornm; vel radici terebratae cuneum figunt, vel ſecuri arboris corium ſaepe proſcindunt. Cum folia producere incipiunt fici[a], vt fructum multum et pinguem ferant, in principio germinis cacumina ſumma decutimus[b], vel illud tantum cacumen, quod ex arboris medietate procedit. 31 Si maturam ficum vis ſerotinam[c] facere, incipientes groſſos decute, cum illis fabae fuerit magnitudo. Vt ficus cito matu-

o. *ſerra* Aſc. et Comm. *ſera* G. Gym. *ſerta* I. B. Br. R. I. I. Lugd. *ſera* vel *ſeta* Vinc.

p. *arietina -- obruuntur* omitt. Lugd.

q. *tumet -- fluere, ne vermes creet, qui ſi creati fuerint, vncis ferreis trahantur ſeu tollantur a fico.* Creſc. ſed ibi antiqua mea *vncinis* habet.

r. *vel ferreis* addit Vinc.

s. *vermes* om. Lugd.

t. *vitimen* Lugd.

v. *apponunt* Cr. *allinunt* Vinc. bis. Vulgo *liniunt*. Br. *linunt -- butiro.* deinde *includi* pro *induci.*

x. *coracinam* Br. *coracium* Erf. deinde *ſuſpendendas* Br.

y. *proiiciat* E. *proiicit, aliqui radici terebratae cuneum infigunt.* Cr. reliquis omiſſis, ſed ibi antiqua mea habet *figunt.*

z. Ita Lugd pro *liniunt.*

a. *procedere incipient fici* E. *cum folia incipit producere. Fici vt multum -- faciant fructum* Cr.

b. *decidamus* Cr. *decidimus* Lou. *vel hoc tantum cacumine* Creſc. *vel hoc tant.* Br.

c. *ſerotinam* omitt. Erf. et mox *fuerit diſcute* Vinc.

maturet, ſucco [d] cepae longioris cum oleo et pipere mixto vnge poma, quando groſſi incipiunt ſubrubere. Aprili menſe ficum debemus inſerere inter corticem: vel ſi nouellae arbores ſunt [e], fiſſo ligno, quod ſtatim [f] operiendum eſt et [g] ligandum, ne ventus introëat. Me- 32 lius comprehendunt, ſi circa terram reciſa inſerantur arbuſta. Aliqui et Iunio menſe inſerunt. Surculus legendus eſt anniculus: inutilis enim creditur [h] maioris vel minoris aetatis. Inoculari ficus locis ſiccis Aprili, humidis [i] melius Iunio [k] mediante poterit, Octobri menſe locis tepidis. Propagari ficus ramis poteſt. inſeritur autem in caprifico, in moro, in platano, et oculis et ſurculis. Ficus virides ſeruari poſſunt vel in melle or- 33 dinatae, ne ſe [l] inuicem tangant, vel ſingulae intra viridem cucurbitam clauſae, locis vnicuique cauatis, et item [m] teſſera, quae ſecatur, incluſis, ſuſpenſa ea cucurbita, vbi non ſit fumus vel ignis. Alii miſſas ficus recentes minus maturas in nouo vaſe fictili lectas [n] cum pediculis et a ſe ſeparatas recludunt, et in dolio vini pleno vas natare permittunt. Martialis dicit Caricas 34 per genera multa ſeruari, cum ratio vna ſufficiat. Ergo hoc genere, quo Campania tota cuſtodit, ſeruare debemus [o]. in cratibus ficus expanditur vſque ad meridiem, et adhuc mollis in qualum refunditur [p]. Tunc calefacto furno [q] ad panis coquendi modum, ſuppoſitis tribus lapidi-

d. *ſuco caepae* hic et ſaepe Lugd. *ſuccum cepae* Cr. *ſuco* Lou. *groſſa* Cr.
e. *ſint*, *ſciſſo ligno*. *ſtatimque cooperiendum eſt* Cr.
f. *ſtatim* om. Pol.
g. *et lig.* om. Pol.
h. *creditur* om. Erf. *aetatis. item inoculari ſiue implaſtrari et ad bucellum inſeri poteſt menſe Maio et Aprili, Iunio et Iulio. Inſeritur autem in caprifico* — *et in platano.* Preſc. vbi Louan addit: *et in ſe multo melius* Idem pro *anniculus* habet *a vinculis.*

i. *humidis* om. P. Lugd. Erf.
k. *Iulio* Lugd. Br.
l. *ſe contingant* Pol. et Cr. *contingant* etiam Vinc. qui *in* ante *melle* omiſit.
m. *iterum* Vinc. bis. *ſequatur* Br.
n. *lectas* om Erf. *ſeparatis* Br.
o. *Siccantur autem et ſeruantur hoc modo quo Campania tota cuſtodit* Cr.
p. *retunditur* Vinc. bis
q. *ad panis* vſque ad *vbi bis cocta* omitt. Cr addit tamen Lou. *vbi qualis includitur.*

lapidibus, ne ardeat qualus includitur[r], et clauſo furno vbi diſcocta ficus fuerit, ſicut eſt calida, interpoſitis foliis ſuis in vas[s] fictile conditur bene picatum[t], denſius preſſa, et operculo diligenter[v] obducitur[x]. 35 Si pluviis abundantibus crates[y] non poſſis expandere, ſub tecto eas ita ponis[z], vt ſemipede erigantur[a] a terra, et eas ad vicem ſolis, cinis calidus[b] ſubiectus vaporet, et ſubinde ficus, ſicut eſt diuiſa, vertatur[c], vt ficorum coria ſiccentur et pulpae tunc duplicatae[d] in ciſtellis ſeruentur aut loculis. Alii maturas mediocriter ficus et diuiſas in cratibus expandunt toto[e] ſole ſiccandas, et recipiunt eas nocte ſub tecta. Nunc[f] ficulnea cacumina obruuntur vtiliter, cum tumeſcunt, vt plantas faciant, 36 ſi earum copia non abundat. Vt etiam varios fructus vna ficus exhibeat, ramos duos nigrae et albae arborum[g] inter ſe ita vinculo ſtringis[h] ac torques, vt germina[i] miſcere cogantur. ſic obruti et ſtercorati et humoribus iuti[k], vbi prodire coeperint, germinantes oculos aliqua ſibi[l] annexione conglutina[m]. tunc germen adunatum parturiet duos colores[n], quos vnitate diuidat[o], diui-

r. *includitur etiam clauſo* Vinc. bis. *vbi cum decocta* Vinc. bis. *bis cocta* Cr.

s. *inter vas* Vinc. Deinde *clauditur* Cr. *claudatur* Lou.

t. *bene picatum* om. Vinc. bis.

v. *diligentius* Vinc. bis. Cr. Lou.

x. Hinc vſque ad finem ſ. 36. omitt. Pol.

y. *Sed pluuiis -- ſi ſoli non poſſis* Vinc. bis. *non potes* Creſc. recte Lou.

z. *reponis* Erf. *compones* Creſc. recte Lou. *pones* Vinc. bis.

a. *erigatur* Cr.

b. *calidus* omitt. Br. Lugd. Erf. *ad lucem ſolis cui ſubiectus vaporet ſubinde* Cr. recte Lou. *ad inuicem ſolus cinis ſubiectus* Vinc. bis. *ad inuicem* Br.

c. *tergatur -- et ficorum folia* Vinc. bis. *caria et pulpae* Cr.

d. *duplicata — ſeruetur* Br. *duplicata ſeruantur* Cr. recte Lou. *pulpae deinde ſublata* Vinc. bis.

e. *coctas* Cr. *totas* Lou. *recipiunt nocte ſub tecto* Creſc. recte Lou. *eas* om. Br. *ſed recipiunt nocte* Vinc. bis. *et percipiunt nocte* Erf.

f. *tunc* Erf.

g. *ambarum ita inter ſe* Lugd. *albae arboris* omiſſo *inter ſe* E. *arborum* omitt. Cr. VIII. 7.

h. *conſtringes* Cr. *ſtringe* Lou.

i. *inter ſe* addit Vinc. bis.

k. *adiuti* Creſc. *viti* pr. antiq. et Lou.

l. *inter ſe* Lugd. *aliqua adiunctione* Cr. *admixtione* Louan.

m. *conglutinata* Lugd. *conglutinent* Vinc. bis.

n. *vt quos* Vinc. bis.

o. *diuidet et diuiſione* Cr. recte Lou.

diuiſione coniungat. Nunc et pirus vel malus inſeri 37 ac ſeri poteſt, et cydonia et prunus inſeritur, et ſorba ponuntur et morus, nono Calendas[p] Apriles die[q], et inſeruntur piſtacia, et locis frigidis pini ſemen aſpergitur.

XI. Hoc menſe comparandi ſunt boues, qui tamen, ſiue de noſtris capiantur armentis, ſiue emantur, idcirco nunc comparabuntur[a] vtilius, quia necdum ſagina temporis[b] pleni[c] aut celare poſſunt fallaciam venditoris et vitia ſua, aut repugnando[d] domiturae contumacem pleni roboris exercere fiduciam. Haec tamen ſigna 2 ſpectanda[e] ſunt in bobus, ſeu de noſtro ſeu de alieno grege fuerint comparandi, vt ſint boues nouelli, quadratis et grandibus membris, et[f] ſolidi corporis, muſculis (ac[g] toris) vbique ſurgentibus[h], magnis auribus, latae[i] frontis et criſpae, labris[k] oculiſque nigrantibus, cornibus robuſtis ac ſine curuaturae prauitate lunatis[l], patulis naribus[m], et reſimis[n], ceruice toroſa[o] atque[p] compacta, palearibus largis et circa genua fluentibus, pectore grandi, armis vaſtis[q], ventre non paruo, porrectis lateribus, latis lumbis, dorſo recto et plano, cruribus ſolidis[r], neruoſis et breuibus, vngulis magnis, caudis longis ac ſetoſis, pilo totius corporis denſo[s] ac breui, rubei maxime coloris aut[t] fuſci. Melius autem 3

 boues

p. Ita pro *Calendarum Aprilium* ſcripſi ex I. B. R. Br.

q. *die* om. P. *piſtacea* et antea *cydonea* Br.

Tit. XI. a. *parabuntur* Lugd. E. Br.

b. *corporis* Vinc.

c. *plena vt — poſſint* Vinc.

d. *ad repugnandum* Br. Erf. et Vinc. bis.

e. *expectentur* Cr. *ſpectentur* Lou.

f. *et* om. Creſc. ante *grandibus* Lou. omittit etiam *et*.

g. *actoris* om. P. Vinc. bis, et Cr. Igitur incluſi.

h. *turgentibus* Vinc.

i. *lata fronte et criſpa* P. et Cr.

k. *labiis* Cr. recte Lou.

l. *limatis* Cr. *liniatis* Lou.

m *auribus et ſimis* P. *naribus et ſumma ceruice* Cr. *et ſimis* Lou.

n. *reſupinis* E. *reſiccis* Vinc.

o. *corioſa* Cr. recte Lou.

p. *atque* om. Vinc.

q. *robuſtis* Cr. Baſ. *naſcis* antiqua mea. recte Lou.

r. *et* addit Cr.

s. *depreſſo* Vinc.

t. *et* Cr.

boues[v] de vicinis locis comparabimus, qui nulla[x] ſoli aut aëris varietate tenentur[y]. aut ſi hoc deeſt, de locis ſimilibus ad ſimilia transferamus[z]. Illud ante[a] vniuerſa curandum eſt, vt viribus ad trahendum comparentur aequales, ne valentioris[b] robur alteri procuret exitium[c]. In moribus[d] haec conſideranda ſunt[e]. Sint[f] arguti, manſueti, timentes hortamen[g] clamoris ac verberis, cibi[h] appetentes[i]. Sed ſi regionis ratio patitur, nullus melior cibus eſt, quam viride pabulum. vbi vero deeſt, eo ordine miniſtretur, quo pabuli copia et laborum[k] coget acceſſio. 4 Nunc tauros quoque (quibus cordi eſt armenta conſtruere) comparabit[l], aut[m] his ſignis a tenera aetate ſubmittet[n]; vt ſint alti atque ingentibus[o] membris, aetatis mediae, et[p] magis quae[q] iuuentute minor eſt, quam quae[r] declinat[s] in ſenium: torua[t] facie, paruis cornibus, toroſa[v] vaſtaque ceruice, ventre ſubſtricto. 5 Vaccas etiam nunc maxime parabimus. ſed eligemus forma altiſſima, corporis[x] longi[y], vteri capacis et magni[z], lata[a] fronte, oculis nigris et grandibus, pulchris cornibus et praecipue nigris, aure ſetoſa, palearibus[b] et caudis maximis, vngulis breuibus[c], et cruribus nigris[d] et paruis, aetatis[e] maxime trimae, quia

v. *et* add. Cr.
x. *non illa* Creſc. Baſil. *in illa* antiqua mea. *qui nulla* Louan.
y. *terrentur. vel* Cr.
z. *transſferemus* Lugd. et Cr.
a. *illud eſt enim ante omnia* Cr. ſed *enim* omitt. Louan. *illud autem in vniuerſo* Vinc.
b. *valentioribus* Cr. recte Lou.
c. *exercitum* Cr. recte Lou.
d. *autem* add. Cr.
e. *vt ſint* Vinc.
f. *ſicut* Cr. recte Lou.
g. *hortamenta clamores et verbera* Creſc. *clamoris et verberum* Lou. *verbera* etiam Vinc.
h. *cibum* Creſc.
i. *appetentiores. Si* Vinc.
k. *laboris* Cr. recte Lou.
l. *parabit* Vinc.
m. *et his* E.
n. *ſubmittunt* Erf. *ſummit.* Br. *tauri cognoſcuntur his ſignis* Creſc.
o. *vigentibus* Cr. et Vinc. recte Lou.
p. Incluſit Commel. et Geſn.
q. *qui in iuuent.* Creſc. et Vinc.
r. *qui* Creſc. et Vinc.
s. *declinant ad* Cr. *qui iuuentute — qui declinat in ſen.* Lou. *declinat* Vinc. bis. Vulgo *declinet.*
t. *parua* Cr. recte Lou.
v. *tortoſa* Creſc.
x. *corporum* Cr.
y. *longi* om. Cr. Baſil.
z. *longi* P. et Creſc.
a. *lata* Creſc. Vulgo *alta.*
b. *laxis* addit Vinc.
c. *et paribus* addit Cr.
d. *nigris et* om. I. B. R. Br.
e. *Caeterum mediae aetatis* Creſc. vbi antiqua mea *Caeteri.*

quia vſque ad decennium[f] foetura ex his procedet[g] vtilior. nec ante aetatem trimam[h] tauros[i] his oportet[k] admitti. Sed erit ſtudium diligentis amotis[l] ſenioribus, 6 nouellas ſubinde conducere, et ſteriles aratro ac laboribus deputare. Graeci aſſerunt, ſi mares creare velis, ſiniſtrum tauri in coitu ligandum eſſe[m] teſticulum; ſi foeminas[n], dextrum: tamen[o] tauros diu ante[p] abſtinendos, vt, cum tempus eſt[q], acrius in cauſas dilati[r] feruoris incumbant. Sed his armentis hieme maritima 7 et aprica loca[s], aeſtate opaca paremus ac frigida, montana maxime: quia melius frutetis[t], et his[v] herba internaſcente ſaturantur[x]. quamuis[y] circa fluuios recte propter amoena loca paſcantur: foetura[z] tamen aquis tepidioribus adiuuatur[a], vnde (magis[b]) vtilius habentur, vbi pluuialis aqua tepentes format lacunas[c]. Tolerat 8 tamen frigus hoc armenti genus, et poteſt facile hibernare ſub dio[d]: quibus tamen ſepta fieri propter iniuriam grauidarum conuenit laxiora. Stabula vero vtilia ſunt[e] ſtrata ſaxo aut[f] glareis aut arenis, deuexa[g] aliquatenus[h],

 vt

f. *decimum* I. B. R. Br.

g. *foetus procedit* Creſc. *procedit etiam* Vinc. bis.

h. *ante bimam aetatem eis taurus non deb. admitti, vt triennae* (antiqua mea *triniae) pariant* Cr.

i. *tauris* Codex Vlitii ad Nemeſ. 114.

k. *debet* P.

l. *vetulis amotis* P. *Cuſtos diligens debet vetulis et ſterilibus amotis reparare nouellas et — et aratro* Cr. Baſil. ſed pr. et ant. *amotis reputare ſi quae nouellas ſubinde et ſteriles ar. ac lab. reputare.* Louan. *amotis nouellas ſubinde conducere et ſteriles* cet. Br. *abinotis.*

m. *eſſe* om. Cr.

n. *feminam vel feminas* Cr. antiquus meus.

o. *tum tauros* E. probante Erneſti. *tauros tamen* Vinc. *tamen* om. Creſc.

p. *admiſſuram* add. Creſc.

q. *erit admittendi* Cr.

r. *dilati* om. Cr. editt. tres.

s. *et aprica loca* om. Cr.

t. *frutectis* Vinc.

v. *bis* om. Cr.

x. *ſaturentur* Vinc.

y. *quia quamuis* Vinc. bis.

z. *foeturae* Cr.

a. *adiuuantur* Cr.

b. *magis* om. Cr. igitur incluſi. *vtiliusque paſcentur* Vinc.

c. *laſciuias* Vinc. antea *fluuialis* Br.

d. *divo* Lugd. Erf. ſemper ſic. Vinc.

e. *ſunt ſaxo aut* om. P. *ſunt ſaxo vel gl. aut arena vel lapidibus ſtrata* Cr.

f. *atque* I. B. R. Br. *ac* Cr. Lou.

g. *aduexa* Cr. antiquus meus.

h. *aliquantulum* Cr. recte Lou. *nulla* Br.

vt humor poſſit elabi, parti meridianae obuerſa [i] propter flatus glaciales, quibus aliquis reſiſtere [k] debet obiectus [l].

XII. Hoc menſe vltimo domandi ſunt trimi boues, quia [a] poſt quinquennium bene [b] domari non poſſunt aetatis repugnante duritia. Capti [c] ergo ſtatim domentur, qui quidem prius, cum teneri ſunt [d], frequenti [e] manus attrectatione manſueſcant [f]. Sed ſtabulum noui boues largioribus ſpatiis habere debebunt, vt et ante ſtabulum loca [g] nullis concludantur anguſtiis, et producti non [h] aliqua vitientur offenſa. In ipſo vero ſtabulo aſſeres tranſuerſi a terra ſeptem [i] pedibus alti configantur, ad quos boues ligentur indomiti. Tunc eligis abſolutam tempeſtatibus et impedimentis omnibus diem, qua capti perducantur ad ſtabulum. quorum ſi nimia fuerit aſperitas, vno die ac nocte inter [k] vincula mitigentur atque [l] ieiunia: tunc appellationibus blandis [m], et illecebris oblatorum ciborum [n], non a latere, neque a tergo [o], ſed a fronte accedens bubulcus admulceat [p] nares, et terga pertractet, mero ſubinde conſpergens: hac tamen cautione [q], ne aliquem calce contingat aut cornu [r]: quod vitium, ſi in primordiis effectui [s] ſibi

i. *aduerſa* Cr. *meridiei* Lou.
k. *obſiſtere* Cr. edd. 4.
l. *obiectis* Cr. recte Lou.

Tit. XII. a. *nam* Cr. *qui* E.
b. omitt. Cr.
c. *Capite* P. Vinc. et Cr. editt. tres.
d. Ita Cr. pro *fuerint*. Ita etiam Columella VI. 2.
e. *aſſidue* add. Vinc.
f. *manſueſcunt* neſcio vnde laudat Geſner.
g. *loca* om. P.
h. *nulla vit.* I. B. R.
i. *ſeptenis* Vinc.
k. *vinculis et ieiuniis vincentur ſeu mitigentur* Cr. vbi verba *vinc. ſeu* om. Lou.
l. *mitig. ieiuniis* Iuntt. *ieiunia* Vinc.
m. *blandis* om. Cr. habet Lou. et om. Br.
n. *ciborum* om. Cr.
o. *tergo pertractet* Cr. ſed Lou. *pertr.* omiſit.
p. *admulceat nares* Cr. *commulceat* Vinc. Vulgo erat *admulceat, nareſque et.*
q. *actione* Pol.
r. *calce vel cornu percutiat* Cr.
s. *primordiis affectauerit, obt.* Cr. *effectiuum — obtinebit* Br. *effectum* Vinc.

ſibi ceſſiſſe ſenſerit, obtinebit. Tunc mitigatis[t] os et palatum ſalibus frica[v], et in gulam[x] demitte praeſulſae[y] adipis librales offas, et vini[z] ſextarios ſingulos cornu infundente per fauces: quae res intra[a] triduum totius ſaeuitiae iram reſoluet. Aliqui eos inter ſe iungunt, ac docent[b] onera tentare[c] leuiora, et quod vtile eſt, ſi arationi parantur[cc], ſubacto prius ſolo exercendi ſunt, vt nouus labor tenera adhuc colla non quaſſet. 3 Expeditior autem ratio eſt domandi, vt[d] aſperum bo- 4 vem manſueto et valido boui coniungas[e], quo oſtendente facile ad omnia cogetur officia. Si poſt domituram[f] decumbit[g] in ſulco, non[h] afficiatur igne, vel[i] verbere: ſed potius, cum decumbit, pedes eius ita ligentur vinculis, vt non poſſit progredi aut ſtare vel paſci[k]. Quo facto ſiti ac[l] fame laſſatus[m] carebit hoc vitio.

XIII. Hoc menſe ſaginati ac paſti ante admiſſarii generoſis[a] equabus admittendi ſunt, et repletis foeminis iterum[b] ad ſtabula colligendi. Neque tamen aequalem numerum omnibus[c] debemus adhibere[d], ſed aeſtimatis viribus vniuſcuiuſque[e] admiſſarii, ſubmittenda[f] ſunt pauca vel numeroſa coniugia, quae res efficiet admiſſarios

t. *mitigans* Vinc. *mitigati* Br.
v. *fricabis* a. Vict.
x. *linguam dimitte* Erf.
y. Ita Palat. Lugd. *praeſalſae ad. librares* Pol. *libriles* Lugd. *librales* om. Vinc. Vulgo eſt: *praeſulſi.*
z. *inde* Vinc.
a. *in* Vinc.
b. *eos* add. P. et Cr. antea *coniungunt* Lou. Cr.
c. *portare* Cr.
cc. Ita Creſc. Lou. *parandas* reliquae Edd. quae poſt *exercendi ſunt* addunt *in arena.* Louan. *aut arena.*
d. *ſi* Creſc.
e. *iungas* Cr.
f. *domaturam* Lugd.
g. *decumbet* Cr.
h. *non — decumbit* omitt. I. B. Br. R.
i. *nec* P. et Vinc.
k. *paſcere* Creſc.
l. *vel* Cr. *et* Louan.
m. *laxatus* Cr. Louan. et antiquus meus.

Tit. XIII. a. Ita Br. Ald. Erf. et Vinc. bis. Vulgo *generoſi.* Vinc. *aut paſti.*
b. Ita Vinc. Vulgo *foeminis, item.*
c. *omnium* Lugd. E. Br.
d. *exhibere* Vinc.
e. *cuiuſque emiſſarii* P. et Vinc.
f. *admittenda* Lugd.

rios non parua aetate durare. Iuueni tamen equo et viribus formaque constanti non amplius quam duodecim vel [g] quindecim debemus admittere, caeteris pro 2 qualitate virium suarum. Sed in admissario quatuor spectanda sunt, forma, color, meritum, pulchritudo. In forma hoc [h] sequemur, vastum [i] corpus et solidum, robori [k] conueniens altitudo [l], latus longissimum [m], maximi [n] et rotundi clunes, pectus late patens, et [o] corpus omne musculorum densitate nodosum, pes siccus et solidus [p], et cornu concauo altius calciatus. Pulchritudinis partes hae sunt: vt sit exiguum [q] caput et siccum, pelle propemodum solis [r] ossibus adhaerente, aures breves et argutae [s], oculi magni, nares patulae, et erecta ceruix, coma densa [t], et cauda profusior, vngularum 3 solida et fixa [v] rotunditas. Meritum [x], vt sit audax animo, pedibus alacris [y], trementibus membris, quod est indicium fortitudinis, quique ex summa quiete facile concitetur, vel ex citata festinatione non difficile [z] teneatur. (Motus [a] autem equi in auribus [b] intelligitur, 4 virtus in membris trementibus.) Colores hi praecipui, [illegible] badius

g. *vel quindecim* om. Lugd.

h. *haec* Lugd. E. Vinc.

i. Isidorus XII. 1. *forma vt sit validum.*

k. *robore* Isid.

l. *altitudo*, *latitudo* Isid. vbi tamen Vincentius referens locum Isidori omisit *latitudo*

m. *longum substrictius* Isidor.

n. *maximae et rotundae* Isid. sed rectum ex Isidoro retulit Vinc. *clunis* Br.

o. *et* omitt. Isidor. et cum eo Vinc.

p. *siccus et cornu concauo solidatus* Isidor.

q. *egregium* I. B. R. Br.

r. *solis* om. Pol. et Isidor. qui *propemodum* etiam omittit.

s. *acutae* Isid. sed rectum ex eo refert Vinc.

t. *et erecta ceruix, coma densa et cauda* Isidor. vnde Vinc *erecta ceruix comae densae et cauda.* Vulgo desunt h. l. verba *et erecta ceruix, densa.*

v. *soliditatis fixa* Isid. sed Vinc. ex eo habet *soliditas fixa.* Pontedera ibi corrigebat *solida et fixa.*

x. Sectionem hanc tertiam ex Codice inseruit Wasse ad Sallustium; habet etiam Isidorus et Vinc.

y. *alacer* Isidor.

z. *facile* Codex Wassii.

a. *motus — trementibus.* Haec spuria censuit cum Wassio Gesner.

b. *naribus* Isidor. sed rectum habet ex eo Vinc. et Isidori editio Basil. 1489. monente Gesnero.

badius[c], aureus, albineus[d], ruſſeus[e], murteus[f], cervinus, gilbus[g], ſcutulatus, albus, guttatus, candidiſſimus, niger, preſſus. Sequentis meriti[h], varius[i] cum pulchritudine, nigro vel albineo vel badio[k] miſtus, canus cum quouis[l] colore, ſpumeus, maculoſus, murinus, obſcurior. Sed in admiſſariis praecipue legamus clari et vnius coloris: caeteri vero deſpiciendi, niſi magnitudo meritorum[m] culpam coloris excuſet. 5 Eadem in equabus conſideranda ſunt, maxime vt ſint longae[n] et magni ventris et corporis: ſed hoc in generoſis ſervetur armentis. Caeterae paſſim[o] toto anno inter paſcua dimiſſis[p] ſecum maribus impleantur. Equarum natura eſt partum ſpatio duodecimi[q] menſis abſolvere. Illud in admiſſariis ſeruandum eſt, vt mediis aliquibus ſpatiis ſeparentur, propter noxam furoris alterni[r]: ſed his armentis paſcua legamus pinguiſſima, hieme aprica, frigida et opaca (prouideamus[s]) aeſtate, nec adeo mollibus locis[t] nata[v], vt vngularum firmitas de aſperitate nil ſentiat. 6 Si equa marem pati noluerit, trita ſquilla naturalia eius infecta libidinem contrahunt[x]. Deinde grauidae non vrgeantur,

 tur,

c. *baidius* Lugd. hic et poſtea. *baſidus* Erf.

d. *albineus* om. Iſid. *abineus* Br.

e. *roſeus* Iſid.

f. *mirteus gilnus glaucus ſcutulatus canus candidus albus, gutt. niger* Vinc. alibi *myrteus glaucus ſcutul. can. cand. gutt. niger. mureus* Br.

g. *gilbus glaucus ſcut. canus, candidus, albus gutt. niger. Sequent.* Iſidor.

h. *Sequenti autem ordine* Iſidor.

i. *varius ex nigro badioque diſtinctus reliquis varius color vel cinereus deterrimus* Iſidor. *varius c. p. nigro badioque mixtus* Vinc.

k. *abſido* E.

l. *quolibet* P.

m. *meriti* P. recte; vt puto.

n. *longae et magni ventris* Erf. vulgo *longi*. Vlitius ad Nemeſ. Cyneg. 244. delet verba *ventris et*.

o. *paſſim* om. P.

p. *admiſſis* I. B. R. Br. *demiſſis* Commel. *impletur* Br.

q. *XIII mēs* Pol.

r. *alteram* Vinc. bis. antea *debemus* Cr. poſtea *replendae ſunt* Lou. et Baſil. *replendo ſunt* pr. et antiqua.

s. *pronideamus* omitt. Pol. igitur incluſi.

t. *locis* om. P.

v. *nacta* P.

x. *concitabunt* ante Vict. Vinc. ſed alibi *excitabunt* cum Erf. *libidine concitabit* Lugd. deinceps *praegnans non vrgeatur nec f. frigusque toleret* Creſc. Lou. *praegnans — frigusque tollerat* reliquae.

tur, nec famem vel frigus tolerent, nec inter se loci[y] comprimantur angustiis. Generosas equas et quae masculos nutriunt alternis annis submittere debebimus, vt pullis puri[z] et copiosi lactis robur[a] infundant; caeterae 7 passim replendae. Aetas incipientis admissarii quinti anni initio esse debebit. foemina recte[b] bima concipiet, quia post decennium[c] iners ex ea soboles et[d] tarda nascetur. Pulli equarum nati manu tangendi non sunt, quia eos tactus laedit assiduus: quantum ratio patitur, defendantur a frigore. In pullis pro aetatis merito ea sunt consideranda, quae signum bonae indolis monstrant, quae in patribus vel matribus spectanda praecepi. dabit et hilaritas, alacritas agilitasque documen-8 tum. Nunc[e] domandi sunt pulli, vbi tempus bimae aetatis excesserint. Consideranda sunt magna, longa[f], musculosa et arguta corpora, testiculi pares et[g] exigui: et caetera quae in patribus dicta sunt. Mores, vt vel ex summa quiete facile concitentur, vel ex[h] incitata 9 festinatione non difficile teneantur. Aetatis consideratio talis est: Bimo et sex mensium dentes medii superiores[i] cadunt. quadrimo canini[k] mutantur. infra[l] sextum[m] annum molares superiores cadunt. sexto anno quos primo[n] mutauit, exaequat. septimo anno omnes dentes[o] eius explentur. Latent ab hinc[p] aetatis notae: sed prouectioribus tempora cauari incipiunt, supercilia canescere[q], dentes plerumque prominere. Hoc mense

y. *locis angustis* Lugd. E. Vinc. Cr. Lou.

z. *puri sint* Vinc.

a. *copiam* Pol. *puri copiam lactis* Cr. qui paulo post: *quinque annorum ad minus esse debet.*

b. *et bima* Br. Lugd. et Vinc. deinde *laesit* Br. postea *qui — dicti* Br.

c. *dec. quod ex ea nascetur, erit tardum* Vinc.

d. *et tarda* om. P. Cr.

e. *etiam* add. Vinc.

f. *nigra* inserit Vinc.

g. *et* omitt. Br. Vinc. inclusit Commel.

h. *excitata* Pol. et Vinc. bis. *in excitata* Lugd.

i. *super.* om. P.

k. *earum proximi* Vinc.

l. *intra* Columella VI. 29. 4.

m. *quintum* P.

n. *primos* Columella.

o. *dentes* om. P.

p. *latent hinc* Vinc.

q. *canere* E.

menſe omnia quadrupedia maxime equos caſtrare debemus.

XIV. Si quem[a] mulorum genus creare delectat, equam magni corporis, ſolidis oſſibus, et forma egregia debet eligere: in qua non velocitatem ſed robur exquirat. Aetas[b] quadrima vſque in decennem huic[c] admiſſurae iuſta[d] conueniet. Si aſinus viſam[e] equam faſtidit[f] admiſſus, oſtenſam prius aſinam (donec coëundi[g] voluptas[h] ſolicitetur) poſtea[i] ſubducimus; et tunc equam libido incitata non ſpernet, et raptus illecebris generis ſui in permiſtionem[k] conſentiet alieni[l]. Si 2 morſu furens laedit obiectas[m], aliquatenus labore miteſcat. Creantur ex equa et aſino, vel onagro et equa muli[n], ſed generoſius nullum eſt huiuſmodi animal, quam quod aſino creante naſcetur. Vtiles tamen admiſſarii naſcentur ex onagro et aſina: qui poſt in ſobole ſecutura[o] agilitatem fortitudinemque reſtituant. Ad- 3 miſſarius tamen aſinus ſit huiuſmodi, corpore amplo, ſolido, muſculoſo, ſtrictis et fortibus membris, nigri vel murini maxime coloris aut rubei: qui tamen ſi diſcolores[p] pilos in palpebris aut auribus geret[q], colorem ſobolis plerumque variabit. Minor trimo, maior decenni non debet admitti. Annicula mula debet a ma- 4 tre

Tit. XIV. a. *Si quidem* Lugd.
b. *a quadr.* Vinc. bis. *eius aetas a quadriennio vſque ad decennium exiſtat* Creſc. ſed Lou. *a quadrima vſque vſque in decennem.*
c. *huic* — *conueniet* om. P.
d. *iuxta* Erf. probante Erneſti.
e. *viſam* addidi ex P. et Cr.
f. *faſtidiat* Vinc.
g. *coeundi* om. P. et Cr.
h. *voluptate* E.
i. Ita correxi vulgatam: *adhibemus: qua ſubducta, equam:* ex Cr. *prius ea ſubd. et tunc equam* P. poſtea *libidine* Cr. Lou.
k. *permixtione* Cr. Br.
l. *alienam* Vinc.
m. *obiecto* Lugd.
n. *muli* ex P. addidi. *Ex equo et aſina vel aſino et equa muli creantur* Cr. *creantur muli* Lou. deinde Cr. *quod ex aſino et equa naſcetur.*
o. *ſobolem ſecuturam* Erf. poſtea: *Admiſſurus ergo* Cr.
p. *diuerſi colores* Vinc. *maxime* poſt *murini* om. Creſc.
q. *aut naribus generet* Erf. *gerit, variabit ſobolis plurimum colorem* Cr. ſed Louan. *ſobolem plerumque* poſtea Cr. *minor triennio* — *decennio* denique *repelli et per minores* Cr. ſed *montes* Lou.

tre depelli, et per montes aſperos paſci, vt itineris [r] laborem in tenera aetate ſolidata contemnat [s]. Minor vero aſellus maxime agro [t] neceſſarius eſt, qui et laborem non recuſat [v] et negligentiam tolerat.

XV. Hoc menſe maxime apibus ſolet morbus incumbere. nam poſt hiberna ieiunia tithymali [a] et vlmi amaris [b] floribus, qui prius naſcuntur, auidius appetitis [c] ſolutionem ventris incurrunt et pereunt, niſi affueris velocitate remedii. Praebebis [d] ergo mali granati cum vino Amineo [e] grana contrita [f], vel vuae paſſae cum rore Syriaco et auſtero vino, vel ſimul omnia levigata [g] et incocta vino aſpero. quae deinde in ligneis canalibus [gg] refrigerata [h] ponantur. Item roſinarinus aqua mulſa decoctus congelatur, et in imbrice ponitur 2 ſuccus huiuſmodi. Quod ſi horridae videntur atque contractae torpere [i] ſilentio, et mortuarum corpora frequenter efferre [k], canalibus ex canna factis mel cum gallae puluere vel ſiccae roſae coctum debebis infundere. Illud [l] ante omnia expediet, vt putres partes favorum vel vacuas ceras, quas aliquo caſu examen ad paucitatem redactum non valebit implere, ſemper [m] reci-

r. *iuuenis* Vinc.

s. *non contemnat* Vinc. ſed idem libro XVIII. *vt iuueniens lab. — aetate aſſueſcat et ſolidata non contemnat.*

t. *aratro* Lugd.

v. Ita P. pro *tolerat* — *neglig. propemodum non recuſat.* Columella VII. 1. 2. *cuſtodis negligentiam fortiſſime ſuſtinet.* Bruſch. *qui* ante *et labor* omittit.

Tit. XV. a. Vulgo *tithymalli.* Cr. *titimalli* Creſc. antiq. *tithymali* Cr. Baſ.

b. *amari* Cr.

c. *appetentes ſolutione — intereunt niſi* P. Cr. edd. tres. *appetitis* Lou.

d. *implebis* Lugd.

e. *auſtero* Cr.

f. *trita* Erf. Cr. ſtatim continuat *et in vaſculis refrig. ponantur* omiſſis reliquis.

g. *coniugata purgata et incocta* Vinc.

gg. *vaſculis* P. Cr. edd. tres.

h. *refrigeranda* E.

i. *corpore ſilere* Cr. ſed antiqua mea *ſilentie* habet. recte Lou.

k. *afferre* Cr. antiq. meus cum pr. et Lou. *offerre* Vinc.

l. *Ante omnia ſtudebis* Cr. Baſil. ſed antiq. mea: *Aliud autem omnia expectetur* habet. recte Louan.

m. *ſemperque recides* Cr. antiq. meus. *ſemper* om. Erf. probante Erneſti.

recidas acutiſſimis ferramentis ſubtiliter, ne mota[n] alia pars fauorum cogat apes domicilia concuſſa deſerere. Nocet[o] apibus plerumque felicitas ſua. Nam[p] ſi nimiis[q] floribus annus exuberat, dum ſolam curam gerendi[r] mellis exercent, de prole nil cogitant, cuius[s] omiſſa reparatione populus idem labore confectus extinguitur, totius generis[t] exitio, itaque cum mellis nimietatem videris ex[v] florum grandi et continua meſſe defluere, interiectis ternis diebus, clauſo foramine non[x] eas patiaris exire. ita ad generandam[y] ſobolem ſe conferent. 3 Nunc circa Calend. Apriles curandi ſunt aluei, 4 vt omnia purgamenta tollantur et ſordes, quas tempus contraxit hibernum, et verminculi et tineae et araneae, quibus corrumpitur vſus fauorum, et papiliones, qui vermiculos[z] ſtercore ſuo faciunt naſci. Tunc fumus incenſi [et[a] ſicci] bubuli ſtercoris adhibeatur, qui aptus eſt apium ſaluti. quae purgatio frequenter[b] vſque[c] in autumni tempora[d] celebretur. Haec omnia caeteraque efficiet cuſtos[e] caſtus et ſobrius, et alienus ab alliis[f] et cibis acribus, et odoris immundi, atque omnibus ſalſamentis.

XVI.

n. *ne pars alia remota* Cr. recte Lou.

o. *Nocet — ſua* om. Cr.

p. *Si propter abundantiam florum de melle tantum ſed de prole nihil cog.* Cr.

q. *nimis* Lugd.

r. *generandi* Vinc.

s. *cuius — exitio* om. Cr.

t. Ita P. vulgo *gentis*,

v. *ex — defluere* om. P. *et videris nimietatem interi.* Cr.

x. *ne eas* Erf. Paulo antea *tritis diebus* Cr. Lou.

y. *generandum ſe conferent* Pol. Cr. editt. 4. Vulgo *conferentur.* B. R. *conferuntur.* Vinc. *generandum ſobolem.* poſtea *tempore hiberno* Cr. Lou.

z. *qui ſtercore ſuo vermes faciunt* omiſſo *naſci* P. Cr. edd. 4. deinceps *corrumpuntur* Creſc. Louan. poſtea *fimus.*

a. *et* om. I. B. R. Br. E. Vinc. *et ſicci* om. P. *fumus ſter. bub. ſicci adh.* Creſc.

b. *frequens* Cr.

c. *vſque* om. P.

d. *autumnum tempus* Erf. *celebratur* Br. Cr. Lou.

e. *efficiet cuſtos caſtus* Cr. Vulgo *efficies, caſtus* omiſſo *cuſtos.*

f. *ab alleis* Cr. Louan. *ab alueis* Creſc. edd. meae duae. Ex iiſdem dedi etiam *et cibis.* Vulgo erat *a balneis vel a cibis.* Cr. Lou. *et cibis acerbis.* Idem Creſc. alio loco habet: *Cuſtos autem cum talia procurat, vt Palladius ſcribit, debet eſſe purus et ab omni immundicia et odore alicuius acredinis vel alterius mali ſaporis liber.* Bruſch. etiam *ab alliis* habet.

XVI. Hic menſis ad deprehendendas horas conſentit Octobri.

Hora	I	et	XI	pedes	XXV
Hora	II	et	X	pedes	XV
Hora	III	et	IX	pedes	XI
Hora	IV	et	IIX	pedes	VIII
Hora	V	et	VII	pedes	VI
Hora	VI			pedes	V

PALLADII RVTILII TAVRI AEMILIANI
DE
RE RVSTICA
LIBER QVINTVS.

TIT. I.

Aprili menſe[a] in areis, quas ante[b] (ſicut diximus) praeparaſti, medica ſerenda eſt. quae ſemel ſeri-ur[c], decem annis permanet, ita vt quater vel ſexies ›oſſit per annum recidi. agrum ſtercorat, macra ani-nalia reficit, curat aegrota. iugerum eius toto anno ·ibus equis abunde[d] ſufficit. Singuli cyathi[e] ſeminis ccupant locum latum pedibus quinque[f], longum pe-ibus[g] decem. Sed mox ligneis raſtellis[h] obruantur 2 ıcta ſemina, quia ſole citius comburuntur. Poſt ſatio-em[i] ferro locum tangi non licet, ſed raſtris ligneis fre-uenter herba mundetur, ne teneram medicam pre-ıat. Prima meſſis eius tardius fiet[k], vt aliquantum 3 :men excutiat. caeterae vero meſſes quam volueris cito eragantur, et iumentis praebeantur. Sed primo par-us praebenda eſt nouitas pabuli: inflat enim, et mul-tum

VARIETAS LECTIONIS.

Palladii Lib. V. *fine Aprilis.*
t. I. a. *Hoc menſe, vt* in libris is E.
b. *diximus ante debere praeparari* l.
c. *et decem a perm. continuis*
nc. *ſimul ſer. et decem* Br.
l.. *abunde* om. P.
e. *quati* Lugd. *ciati* E.
f. *VI* Pol. Br.
g. *pedibus* om. L B. R. Br.
h. *raſtrellis* E.
i. *Poſt ſ. vero ferro* E.
k. *fiat* P. Lugd. Erf. *aliquantulum* Vinc.

tum ſanguinem creat. Vbi ſecueris[l], ſaepius riga. poſt paucos dies, cum fruticare[m] coeperit, omnes alias herbas runcato[n]: ita et ſexies per annum metis, et annis decem poterit manere continuis.

II. Nunc locis temperatis oliua inſeratur; quae inſeritur inter corticem more pomorum, ſicut ſupra dictum eſt: ſed vt oleaſtro inſeras, contra illud, quod ex oliueto inſito et caſu incenſo renaſcitur oleaſter infelix, ſic prouidendum eſt. poſitis prius oleaſtri brachiis in ſcrobe, in qua diſponemus inſerere, ſcrobes ita replebimus, vt mediae vacuae ſint. cum comprehenderit oleaſter, inſeremus in infimo, vel inſitum ponemus: et inſitionem[a] prope infra terram nutriemus. deinde ſicut adoleſcit, terram ſubinde colligimus. Ita commiſſura in profundo latente, quiſquis vrit aut caedit, oliuae locum non aufert[b] pullulandi: quae et apertam redeundi felicitatem de[c] olea, et occultam valendi feracitatem de oleaſtri connexione retinebit. Aliqui oleas in radicibus inſerunt, et vbi comprehenderint, cum aliqua parte radicis auellunt, et tranſferunt more plantarum. Graeci oleas ab[d] octauo Calendas[e] Apriles die vſque in tertium Nonas[f] Iulias inſeri debere praecipiunt: ita vt[g] locis frigidis ſerius, calidis maturius inſerantur[h]. Locis frigidiſſimis nunc vinearum foſſio ante Idus peragenda eſt; et ſiqua[i] de Martio menſe reſtabunt[k], vites quoque inſerimus[l]. Seminaria[m] quae ſunt ante facta, herbis

l. *ſeruis* P. *vbi ſaepius ſecueris, riga* E.

m. *fructificare* Lugd. E. Vinc. *frutificare* Br.

n. *truncato* Br.

Tit. II. a. *inſitione* E.

b. *auferet* E. *auferet vim pull.* Vinc.

c. *de olea — ferac.* om. Lugd. *felicitatem* Vinc.

d. *a nono* P.

e. Vulgo *Calendarum Iuliarum.* Sed *Kalendas* Ienſ. *Calendas Apriles* B. R. Br.

f. Ita Lugd. Br. et Vinc. pro *Nonarum Iulii.*

g. *in* add. I. B. R. Br.

h. *inſeratur* Lugd. E.

i. *ſi quae* Vinc.

k. *reſtant* P. *reſtabunt* Erf. et Vinc. Vulgo *reſtabant. Vites quoque.*

l. *inſeremus* Br. Vinc. alibi *ſunt inſerendae.*

m. *Seminaria* om. P.

herbis liberentur, et leniter circumfodiantur. Nunc locis mediocriter ſiccis milium[n] ſerimus[o] et panicum. Hoc menſe pingues campi et[p] agri, qui diu aquam tenent, proſcindantur poſt Idus, cum et[q] omnes herbas protulerunt[r], et earum[s] ſemina nondum maturitate firmata ſunt.

III. Hoc etiam menſe vltimo et prope vere tranſacto[a] braſſicam ſerere poſſumus, quae cauli ſeruiet, quia[b] cymae[c] tempus amiſit. Nunc apium[d] bene ſeritur locis calidis et frigidis, terra quali volueris, dummodo ibi[e] ſit humor aſſiduus; quamuis naſci, ſi neceſſe fuerit, et in ſiccitate non deneget, et prope omnibus menſibus a primo vere [vſque[f]] ad autumnum ſeratur extremum. Ex[g] ipſius genere eſt hippoſelinon, durius tamen et auſterius, et helioſelinon[h] molli folio et caule[i] tenero; quod naſcitur in lacunis: et petroſelinon maxime locis aſperis. haec omnia genera[k] poſſunt habere diligentes. Apios[l] maiores facies, ſi ſemen quantum tribus digitis comprehendi poteſt, linteolo clauſeris rariore, et breui foſſa obrueris. ita omnium ſeminum germen capitis vnius ſoliditate nectetur. Criſpi fiunt, ſi ſemina ante tundantur, vel ſi ſuper areas naſcentes[m] aliqua pondera volutentur, aut pedibus proculcentur[n] enata.

n. *multum milium* I. B. Br. R.
o. *ſeremus* E.
p. *et* om Cr. II. 19. *quamdiu* Vinc. Duac. VI. *proſcinduntur* Br.
q. *et* om. Cr. *poterimus Iulio vel ceteris* Br.
r. Ita Lugd. et Vinc. Vulgo *protulerint.*
s. *eorum* Cr. recte Louan. qui deinceps *maturatę.*

Tit. III. a. *exacto* P.
b. *quia — amiſit* om. P.
c. *quimae* Lugd. I. B. Br. R.
d. *amplius* P. *Tunc apium* Leid. *ne ſerimus* E.
e. *vbi humor aqueus eſt* Lugd. *vbi humor aſſiduus eſt* E. *humor vbi aſſ. eſt* Br.
f. *vſque* om. Lugd. I. B. Br. R. Vinc.
g. *in* Lugd.
h. *leoſelinon* Pol. *helioſelinon* I. I-G. *oleoſelinon maxime* reliquis omiſſis Lugd. *oloſel.* Vinc. alibi *eloſelin.*
i. *calide* P.
k. *poſſunt ſemina diligenter habere* P.
l. *Apios — nectetur* deſ. P.
m. *accntes* Lugd.
n. *conculcentur* Erf. *volutantur* Vinc.

enata. Apii ſemina[o] vetuſtiora citius naſcuntur; quae 3 nouella ſunt, ſerius. Hoc[p] menſe atriplicem ſeremus, ſi rigare poterimus, et Iulio, et[q] caeteris vſque ad autumnum menſibus. amat aſſiduo humore ſatiari. ſemen ſtatim cum ſpargitur obruendum eſt; herbae ei ſubinde vellantur. transferri neceſſarium non eſt, cum bene ſeritur; tamen poteſt melius adoleſcere[r], ſi ſpatio rariore pangatur, et iuuetur ſucco laetaminis et humoris. ferro tamen recidendum[s] ſemper eſt, quia ita pullulare non 4 ceſſat. Nunc ocimum ſeritur: cito naſci dicitur, ſi ſtatim cum ſeueris, aqua calida perfundas. Rem miram de ocimo Martialis affirmat, quod modo purpureos modo albos flores modo roſeos[t] pariat, et ſi ex eo[v] ſemine frequenter ſeratur, modo in ſerpyllum modo in 5 ſiſymbrium mutetur. Hoc etiam menſe melones et cucumeres ſeruntur et porrus, et in primordio capparis[x] et ſerpyllum et colocaſiae[y] plantaria ponemus, et lactucas, et betas et cepullas[z] et coriandrum ſeremus, et intyba ſecunda ſatione, quibus vtamur aeſtate, et cucurbitas, et[a] mentam radice vel[b] planta.

IV. Locis calidis Aprili menſe ziziphum[a] conſeremus[b], frigidis vero Maio vel Iunio. amat loca calida[c], aprica. ſeritur oſſibus et ſtipite et planta. creſcit tardiſſime[d]. Sed ſi plantam ponas[e], Martio magis

[in]

o. *Alii ſemina* E.

p. *Hoc — ceſſat* om. P.

q. *vel* Vinc. *ſi poterit irrigari* Cr.

r. *et non deſiderat transplantari et a quibuſdam ſeritur menſe Decembri, in terra bene culta et ſtercorata, et melius prouenit, ſi rare fuerit ſeminata. Poteſt autem ſeri per ſe in ſuis areis ſimul cum aliis herbis, et ſemper amputandus eſt ferro, quia pullulare non ceſſat.* Cr.

s. *ſemper eſt recidendus* Lugd. E. Vinc. *ferro quoque. reſcindendum — ſerneris* Br.

t. *ruſſeos* Lugd. et Vinc. *afferat* Cr. *modo roſeos* om. Vinc.

v. *eodem* Lugd. *ſerpillum — ſinſibrum* Cr. antiqua mea. *Siſymbrium* Baſil.

x. *caparis* Vinc. *in* ante *primordio* om. Br.

y. *colocaſii* Vinc.

z. *cepulas* Vinc. Br.

a. *et — planta* om. Lugd.

b. *et* Vinc.

Tit. IV. a. *zizifum* I. B. Br. R. Lugd. *zizyfum* Pal.

b. *feremus* P. *zizifa — conferenda* Vinc.

c. *frigida* Erf.

d. *amariſſime* E.

e. *ponas* E. Vinc. Vulgo *ponis*.

[in [f]] terra molli, si ossibus feras [g], in scrobe palmari, ita vt terna grana per scrobem cacuminibus ponantur inuersis. quibus in imo et [h] in summo affundatur [i] laetamen et cinis, et herbis adnascentibus manu planta liberetur erumpens. Cum pollicis soliditati similis fuerit, transferatur in locum pastinatum vel in scrobem. Terram diligit non nimis [k] laetam, sed proximam tenui atque ieiunae. Per hiemem prodest illi, vt circa codicem lapidum cumulus aggeretur [l], qui aestate debet auferri. Si arbor haec tristis est, ferrea strigili subrasa hilarior fiet, vel si fimum bubulum radicibus modice et frequenter affundas. Zizipha collecta matura in longo [m] vase fictili seruantur oblito, et loco ficciore composito: vel recenter [n] lecta poma, si guttis vini veteris perfundas, efficitur, ne ea rugarum deformet attractio. seruantur etiam decisa cum ramis suis, aut fronde sua inuoluta atque suspensa.

V. Hoc etiam mense locis temperatis mala granata ponuntur, ea ratione qua dictum est, et inferuntur. Nam [a] circa Calendas Maias Persicus inoculari potest, quo more emplastratur [b] ficus, sicut diximus, cum de insitione loqueremur. Hoc mense calidis locis citri arbor inseritur, sicut supra memoraui. Nunc locis frigidis fici [c] plantaria disponemus, seruantes eam, quae supra dicta est, disciplinam. Nunc etiam ficum debemus inserere in ligno vel sub cortice, sicut ante praecepi, et eam locis siccis inoculare. Nunc planta palmarum, quam [d] cephalonem vocamus, locis apricis et cali-

f. *in* omis. Erf. Vinc.
g. *ponas* Lugd. Pal.
h. *et in summo* om. Lugd.
i. *affundantur* E.
k. *minus* I. B. R. Br.
l. *aggeratur* I. B. Br. R. Lugd. *aggregetur* Pal. Vinc. *adgeratur* Leid. deinceps *ferro astrigili* Leid.
m. *loco* Pal.
n. *recens* Br. Lugd. Erf. *recentia* Vinc.

Tit. V. a. *nunc* Lugd. E. recte.
b. *implastr.* Lugd. Ienf. Br. E.
c. *ficus* Erf. deinde pro *ficum* Br. *ficus*.
d. *quae cefal.* Lugd.

calidis eſt ponenda. Hoc menſe ſorbum poterimus inſerere in ſe, in[e] cydonio, in ſpina alba.

VI. Tot violae vncias [infundas[a],] quot olei libras miſeris, et diebus XL ſub dio[b] habere debebis. Violae purgatae, vt de rore nihil habeant[c], libras quinque vini veteris X ſextariis debebis infundere, eſt poſt XXX dies X mellis ponderibus temperare.

VII. Hoc menſe vituli naſci ſolent, quorum matres abundantia pabuli inuentur, vt ſufficere poſſint tributo laboris et lactis: ipſis autem vitulis toſtum[a] molitumque[b] milium cum lacte miſceatur ſaliuari[c] more praebendum. Nunc locis calidis tondeantur oues, et ſerotini foetus hoc menſe ſignentur. Nunc etiam prima eſt admiſſura, quae[d] excellit, arietum, vt agnos iam maturos hibernum tempus inueniat.

VIII. Hoc menſe locis apricis[a] apes quaeremus. ſed loca mellifica[b] indicant apes, ſi circa fontes frequentiſſimae[c] paſcantur: nam ſi rariores videbuntur, in his locis mellificari vtiliter non poteſt[d]. Quod ſi frequentes aquantur, vbi ſint examina earum, hoc genere poſſumus inuenire. Ac primo quam longe aut prope[e] ſint, exploremus[f], rubricam liquidam[g] breui vaſculo infuſam geramus, et obſeruemus fontes aut aquas vicinas: tunc dorſa apum bibentium tangamus[h] illo liquore tincta

e. *et* I. I-G.

Tit. VI. a. *infundas* omitt. P. Lugd. E.

b. *diuo* Lugd.

c. *habent* Lugd.

Tit. VII. a. *tritum* P.

b. *que* deeſt I. B. Br. R.

c. *ſaliu.* — *praebendum* omitt. P. *ſaluiati* a. Vict. *ſulinati* Vinc. ſed alibi *farraci*. *ſaliuatim ori* Lugd. *ſaluiatum ore* Erf. deinde *tondantur* Br.

d. *quae excellit* om. P. et Creſc. Paulo antea *etiam* om. Br.

Tit. VIII. a. *aptis* Pol. Lugd. Cr. Lou. Vinc. bis. *apertis* Cr. Baſ. et antiqu. meus.

b. *mellifina* Vinc.

c. Ita Erf. Vinc. et Br. vulgo *frequentiſſime*.

d. *poterunt* Pol. *non poſſunt* E.

e. *aut prope* add. Pol. et Creſc. edd. tres.

f. quae vulgo ſequuntur: *aut proxime* om. P. Cr. edd. tres. *ac proxime* Vinc.

g. *vel quid aliud tingens* Creſc. addit.

h. *tangantur* P. Cr. edd. tres. *tangat* Lugd. E. Vinc.

cta festucula[i], atque ibidem moremur. Si cito reuersae fuerint, quas tinximus, hospitia earum proxima esse noscemus[k]: si tarde, spatio longiore submota, quod pro mora temporis aestimamus[l]. ad proxima facile venies; ad longinqua hoc genere perduceris[m]. Cannae 3 vnum internodium cum suis recides[n] articulis, et in[o] latere aperies. ibi[p] mel exiguum vel[q] defrutum mittes, et iuxta fontem pones: cum ad eum[r] conuenerint apes, atque ingressae fuerint post[s] odorem, foramen pollice claudes apposito[t], et vnam tantum patieris[v] exire, cuius fugam persequere. ea tibi partem demonstrabit[x] hospitii: cum ipsam[y] coeperis non videre, alteram continuo dimittes[z], et sequeris: ita singulae subinde dimissae te facient[a] vsque ad locum examinis peruenire. Aliqui 4 mellis breuissimum[b] circa aquam[c] vasculum[d] ponunt, de quo cum apis aquando[e] gustauerit, ad communc pabulum pergens alias exhibebit: quarum frequentiam[f] subinde crescentem, notata reuolantium parte, vsque ad examina persequeris[g]. Quod si est examen in spe- 5 lunca reconditum fumo[h] eiicietur, et cum exierit, aeris sonitu territum in frutice vel in aliqua siluae se parte suspendet, et ita admoto vasculo recipietur. Si vero in cauae arboris ramo fuerit, acutissima serra idem ramus supra infraque decisus et munda[i] veste coopertus

L 3 poterit

i. *resticula* Vinc. *fistula* E. *festuca* Cr.
k. *cognoscimus* Cresc. *notemus* Vinc. antea *tixerimus* Cr. Lou.
l. *tardo* — *extimamus* Cr. *submota, pro mora* omisso *quod* Lou.
m. *producimus* Cr. recte Lou.
n. *recides* Cr. *recisis* Erf. Vulgo *recidas*. *recidis* Br.
o. *in* om. Cr. habet Lou.
p. *vbi* Cr. recte Lou.
q. *vel def.* om. P. Cr. *defritum* Lugd. *defructu* Erf. *mittis* Br.
r. *id perv.* P. Cr.
s. *prius* Vinc.
t. om. E. *composito* Cr. recte Lou.
v. *patiaris* Cr.
x. Ita Cr. et Vinc. Vulgo *demonstat*. Erf. etiam *monstrabit*.
y. *eam* Cresc.
z. *emittes* Cr. *dimittis* Br. *statim dim. et sequaris* Cr. Lou.
a. *faciunt* Lugd. Erf. Br.
b. *mel circa* Cr. Basil.
c. *aquas* Cr. Vinc.
d. *in vasculo* Cr.
e. *aquam deg.* ante Vict. E. Cr. *aquanda* P. Lugd. Vinc. *opes* — *degustauerint* Cr.
f. *frequentia* — *te notata volant* Cr.
g. *prosequaris* Vinc.
h. *fimo* Lugd.
i. *nuda* Vinc.

6 poterit afferri et inter aluearia collocari.[k] Vestigantur autem[l] mane, vt tota[m] dies sufficiat ad sequendum[n]. nam vespere peracto opere ad aquam[o] plerumque non redeunt. Vasa autem, quibus[p] recipiuntur, perfricanda sunt citragine[q], vel herbis suauibus, et conspergenda[r] imbre mellis exigui: quod si verno fiat, et circa fontes aluearia sic tincta ponantur, locis quibus apum frequentia est, multitudinem sibi sponte conducent, si 7 tamen seruari a furibus possunt[s]. Hoc etiam mense, sicut supra, purganda sunt aluearia sordibus, et necandi[t] papiliones, qui maxime abundant florentibus maluis, quos hoc genere intercipiemus. Vas aeneum miliario[v] simile, id est altum et angustum, vespere inter aluearia collocemus, et in fundo eius ponamus lumen accensum. illuc papiliones conuenient[x], et circa lumen volitabunt, et angustia vasculi ab igne proximo interire cogentur.

IX. Huius mensis horae, horis mensis Septembris aequantur[a] hoc genere.

Hora	I	et	XI	pedes	XXIV
Hora	II	et	X	pedes	XIIII
Hora	III	et	IX	pedes	X
Hora	IV	et	IIX	pedes	VII
Hora	V	et	VII	pedes	V
Hora	VI			pedes	IIII

k. *locari* P.
l. *autem* om. P.
m. *toto die* Lugd. *tota die* Vinc.
n. *querendum* P.
o. *aquas* Erf. et Vinc.
p. *cum quibus* P.
q. Vulgatum *citreagine vel* om. P. *citragine* dedi ex Vinc. *citriagine* Erf.
r. *spargenda exiguo melle* P.
s. *possint* Vinc.
t. *vetandi* Vinc.
v. *miliario simile id est* om. P. et Cr. edd. tres. *vasculum altum aeneum et ang.* Cr.
x. *conueniunt* Cr. recte Louan. deinceps *igni* Lugd.
Tit. IX. a. *concordant* Pol.

PALLADII RVTILII TAVRI AEMILIANI DE RE RVSTICA LIBER SEXTVS.

TIT. I.

Maio[a] menſe locis frigidis et humectis panicum ſeremus et milium[b], more quo dixi. Nunc omnia prope, quae ſata ſunt, florent, neque tangi a cultore debebunt. (Florent autem ſic:) frumenta et ordeum et quae ſunt ſeminis ſingularis[c], octo diebus florebunt, et deinde[d] per[e] dies XL grandeſcent flore depoſito vſque ad[f] maturitatis euentum; quae vero duplicis ſeminis ſunt, ſicut faba, piſum caeteraque legumina, XL diebus florent ſimulque grandeſcunt. Hoc menſe in locis ſiccis, calidis ſiue maritimis foena recidantur[g], prius tamen quam exareſcant. Quod ſi pluuiis infuſa fuerint, conuerti ante non debent quam pars eorum ſumma ſiccata[h] ſit.

II. Nunc conſideremus nouella[a] vitis quae protulit ſarmenta, et ei pauca et ſolida relinquamus[b], et ad- mini-

VARIETAS LECTIONIS.

Palladii Lib. VI. *ſiue Maius.* Tit. I. a. *Maio menſe* Lugd. I. B. Br. R. E.
b. *nullum* ſphalma quarund. notatum Morg. I. 88.
c. *ſinguli* Lugd.
d. *dein* Lugd.
e. *XL diebus* P. Cr.
f. *ad* om. Lugd.
g. *reciduntur* E. rectius.
h. *ſiccetur* P. *ſiccata eſt* Lugd. I. B. Br. R. *ſicca ſit* F.

Tit. II. a. *nouella vitis* E. Vinc. Vulgo *nouellae vitis ſarm. q. pr.* Cr. *conſideranda ſunt ſarm. quae nouella vel vetus vitis pr.*
b. *et in nouellis* add. Cr.

miniculis firmemus, donec brachia prolata[c] durescant: non[d] autem amplius resectae et pullulanti viticulae, quam duae[e] vel tres materiae relinquantur, et alligentur propter iniuriam venti[f]. Ideo[g] autem tres materias dixi debere dimitti, ne dissipantibus ventis nulla remaneat, si in primordio reliqueris[h] pauciores. Hoc mense pampinari conueniet. sed tunc[i] est opportuna[k] pampinatio, cum teneri rami[l] digitis stringentibus crepabunt sine difficultate carpentis. haec res vuas efficit pinguiores[m], et maturitati[n] consulit solis admissu[o].

III. Nunc quoque pingues[a] agri et herbosi proscindantur. sed si agros incultos volueris aperire, considerabis, siccus[b] an humidus sit ager, siluis aut gramine[c], frutetis vestitus aut filice[e]. Si humidus erit[f], fossarum ductibus ex omni parte siccetur. sed apertae[g] fossae notae sunt, caecae[h] vero hoc genere fiunt. Imprimuntur sulci per agrum transuersi[i] altitudine pedum ternum[k]: postea vsque ad medietatem lapidibus minutis[l] replentur aut glarea, et super[m] terra[n], quam egesseramus[o], aequatur. Sed fossarum capita vnam patentem fossam

c. *firmata* Cresc.
d. *ne ampl.* Cr.
e. *duas vel tres materias relinquamus* Cr.
f. *ventorum* Cr.
g. *Ideo — remaneat* om. Cr.
h. *relinquas* Cr.
i. *tum* Cr.
k. *optima* I. B. R. Br. *necessaria* Cr.
l. *rami* om. P.
m. *grandiores* Barth. deinceps Cresc. addit *successuram materiam corroborat et fructuum vtilati consulit.*
n. *maturationi* Barth.
o. *sole admisso* Cr. Basil.

Tit. III. a. *gelidos* Vinc. sed alibi recte.
b. *an sit humidus ager an siccus* Cr. II. 19.
c. *germine filice vel frutecis* Cr. vbi Basil. *fruticis*. contra *frutectis* Lugd. Vinc. bis. Cr. Lou.
e. *tectus aut salice* Vinc.
f. *et si quidem est humidus* Vinc. Duac.
g. *quidem* add. Vinc. Duac.
h. *caeterae* Lugd. *caeterae hoc gen.* Cr. Bas. *caeteri non hoc genere* Cresc. antiqua mea et pr. *caeterae vero hoc genere* Lou. *occultae autem* Vinc. Duac.
i. *ex transuerso* Cr.
k. *trium* Erf. Cr. Vinc. bis. sed idem *ternorum* alibi.
l. *minutis* om. Pol. et Cr. *replentur* omitt. Leid.
m. *ac desuper* Vinc. *et desuper* Cr.
n. *terram* Lugd. Erf.
o. *q. eg.* om. Cresc. *quae fuerat egesta aequantur* Vinc. Duac. *aequetur* Leid.

fossam petant, ad quam decliues decurrant [p]: ita et humor deducetur, et agri spatia non peribunt. Si [q] defuerint lapides, sarmentis vel strâmine [r] subiecto [s] cooperiantur vel quibuscunque virgultis. Sed [t] si nemorosus est [v]; extirpatis aut raro [x] relictis arboribus excolatur [y]. Si lapidosus, per macerias [z] saxorum turba [a] 3 collecta et purgari poterit, et inde [b] muniri [c]. Iuncus et [d] gramen et filices frequenti aratione vincentur [e]: sed filicem, si saepe fabam conseras vel lupinos, et si [f] subinde nascentem mucrone falcis incidas [g], intra exiguum tempus absumes.

IV. Hoc mense arbores et vites quae ablaqueatae fuerant, occare [a], hoc est, operire iam [b] conuenit. Nunc ad [c] rudem faciendam silua caedatur, quando omni fronde vestita est. Caedendi autem hic modus est, vt optimus operarius in alta silua modii spatium, mediocris vero tertia minus possit abscindere [d]. Nunc 2 et seminaria fodiuntur assidue, et locis praegelidis [e] et pluuiosis oleae putantur, et eis muscus abraditur. At [f] siquis lupinum stercorandi agri causa seminauit [g], aratro illum [h] nunc debebit [i] euertere.

 V. Hor-

p. *recurrant* Lugd. Erf. Cr. Vinc. bis. tamen alibi *currant*.

q. *Sed* Cr. antiqua mea.

r. *stramentis* Vinc.

s. *superiecto oper.* P. E. *stramine cooperiuntur* om. *subiecto* Cresc. recte Lou.

t. *Sed* om. Cr.

v. *ager* add. Vinc.

x. *rare* Cr.

y. *recolatur* P. *calatur* Cr.

z. *per multas partes saxorum turba collecta purgari p.* Cr.

a. Ita I. B. R. Br. Lugd. Barth. Cr. Vinc. bis. Vulgo *a turba collectas*.

b. *inde* om. Pol. et Cresc. *idem* I. B. R.

c. *nutriri vel muniri* Cr. *minui* Vinc. Duac.

d. *et* om. Cr.

e. *vincuntur* Cr. et Vinc. Duac.

f. *si* om. Vinc. Cr. habet Lou.

g. *recidas* Cr. deinde *inter* habet, *ita* Vinc. Duac.

Tit. IV. a. *cecare* Vinc.

b. *nos* P.

c. *Nunc caedendam esse materiam quando omni fronde silua vestita est* Pol. Cresc. XII. 5. *Item huc mense vt dicit Palladius materia caedenda est cum sylua est omni fronde vestita.*

d. Vulgo *abscidere*.

e. *pergelidis* I. B. R. Br. Lugd.

f. *Ac si* Lugd. Cr. XII. 5.

g. Ita Erf. et Cr. pro *seminabit*.

h. *illum* om. P. *illum euertendo condet* Vinc. *Aratro illum* om. Cr.

i. *debet* Erf.

V. Hortorum[a] ſpatia, quae per[b] autumnum ſeminibus implenda deſtinantur[c], aut plantis, nunc conveniet paſtinare[d]. Hoc menſe apium bene[e] ſeritur, ſicut iam ante dictum eſt, vel coriandrum, et melones, et cucurbitae, carduus, et radices, et ruta pangentur[f]. Porri quoque planta transfertur, vt rigationibus[g] animetur.

VI. Locis calidis nunc mala Punica florere incipiunt. Ramus ergo cum flore (ſicut Martialis dicit) ſi obruto circa arborem fictili vaſe claudatur, et ne reſiliat, ligetur ad palum, pro vaſculi magnitudine pomum reddit autumno. Hoc etiam menſe locis calidis emplaſtrari[a] Perſicus poteſt. Locis frigidis nunc citri arbor inſeritur, et[b] ea, quae dicta eſt, diſciplina ſervetur. Nunc frigidis locis ziziphum conſeremus[c], et ficum inſerimus[d]. Hoc etiam menſe palmae planta diſponitur.

VII. Nunc caſtrandi ſunt vituli, ſicut Mago dicit, tenera aetate, vt fiſſa ferula teſticuli comprimantur, et paulatim confracti[a] reſoluantur. Sed hoc luna decreſcente verno vel autumno fieri debere praecipit. Alii ligato ad machinam vitulo, duabus anguſtis regulis ſtanneis[b] ſicut forcipibus ipſos neruos apprehendunt, 2 qui Graece κρεμαςῆρες dicuntur. His comprehenſis tentos teſticulos ferro reſecant, et ita recidunt, vt aliquid de his capitibus neruorum[c] ſuorum dimittatur haerere.

Tit. V. a. *agrorum* Cr. XII. 5.
b. *per* om. Barth.
c. *deſtinata ſunt* P. *deſtinant* Cr. *vt plantes* Leid.
d. *paſtinari* Cr. Vinc. *conuenit* Cr.
e. *bene om.* P.
f. *pangetur* Cr.
g. *irrigation.* Cr.

Tit. VI. a. *inplaſtr.* Lugd. Br.
b. *vt ea* E. Br.
c. *conſeretur et ficus: inſeritur* P. *et fic. inſ.* om. Lugd. *et ficum, vel inſeremus* E. *et ficum, vel inſerimus* Br.
d. *inſeritur* I. B. R. Br.

Tit. VII. a. *confringantur. Sed* P. *confracta* H. A. Gr. G. deinde *praecepi* Br.
b. *ſtanneis* ex Vinc. dedi pro *ſtagneis*.
c. *neruorum permittatur* P. poſtea *ſubdito robore* Leid.

rere. quae res et ſanguinis nimietatem prohibet, et non omnino iuuencos ſubducto robore virilitatis effoeminat. Nec[d] admittendum eſt, quod plerique faciunt, vt ſtatim caſtratos coire compellant[e]. nam certum[f] eſt ab eis generari, ſed ipſos fluxu ſanguinis interire. Vulnera vero caſtraturae[g] cinere ſarmentorum[h] et ſpuma linentur[i] argenti. Caſtratus[k] abſtineatur a potu, et cibis 3 paſcatur exiguis[l], et ſequenti triduo praebeantur ei tenerae arborum ſummitates, et frutecta mollia, et herbae viridis[m] coma dulciore[n] ſagina roris aut fluminis. Pice etiam liquida miſto[o] cinere et modico oleo poſt triduum vulnera diligenter vnguenda ſunt. Sed melius genus caſtrationis ſequens vſus inuenit. Alligato enim 4 iuuenco[p] atque[q] deiecto, teſticuli[r] ſtricta pelle clauduntur, atque[s] ibi lignea regula premente deciduntur ignitis ſecuribus vel[t] dolabris, vel, quod eſt melius, formato ad hoc ferramento, vt gladii ſimilitudinem teneat. Ita enim circa ipſam regulam ferri acies ardentis[v] imprimitur, vnoque ictu et[x] moram doloris beneficio celeritatis abſumit[y], et vſtis venis ac pellibus[z] fluxu ſanguinis (ſtrictis[a], plagam) cicatrix quodammodo cum ipſo vulnere nata defendit[b].

VIII.

d. *Non enim* Pol. *dimittendum* Vinc.

e. *faciant* P.

f. *quidem* addit Vinc. bis.

g. *caſtratorum* Vinc. bis et Cr.

h. *ſarmenti* Cr.

i. *liniantur* Cr. Baſ. antiqua mea et *liniantur*.

k. *autem* addit Erf.

l. *eximiis* Cr. Baſil. *ac ſequenti* Erf. Br.

m. *virides, comale dulciores ſagi-* [illegible]*oriae aut fluuiales* Vinc. XVIII. 7.

n. *dulciore — fluminis* om. P. et Cr. edd. tres. *dulciora* Br. A. Iunt. 3. Leid. deinde *praecepi* Br. *herbae virides coma dulciore ſaginatoris* Barth. *a ſagina* Lugd. *fruteta* Br.

o. *mixta* Lugd.

p. *vitulo* P. et Cr. edd. tres.

q. *ac* Cr.

r. *teſticulo ſciſſa* Cr.

s. *atque — deciduntur* om. P. et Cr. edd. tres.

t. *aut* Cr.

v. *candentis* Vinc. bis. *ardentis* om. Cr.

x. *et* om. Cr. *ſic* Vinc.

y. *aſſumit* P. Cr. edd. tres. E.

z. *a* om. Vinc.

a. *ſtrictis, plagam* om. P. et Cr. edd. tres. Igitur incluſi.

b. *defenditur* Cr.

VIII. Locis temperatis nunc ouium celebranda tonſura eſt. Sed tonſas oues[a] hoc vnguine medicemur[b]. Succum decocti lupini, feces vini veteris, et[c] amurcam pari menſura miſcebis, et in vnum corpus omnia
2 redacta curabis adlinire[d]. Poſt triduum deinde, ſi mare vicinum eſt, litori mergantur[e] extremo: ſi in mediis terris paſcimus, aqua caeleſtis[f] cum ſale paululum decocta ſub dio[g] debebit pecorum[h] tonſa et vncta membra diluere[i]. Hoc enim modo curatum pecus toto anno nec ſcabrum fieri dicitur, et prolixas lanas creare fertur, ac molles.

IX. Hoc menſe caſeum coagulabimus[a] ſincero lacte coagulis[b] vel agni vel haedi, vel[c] pellicula, quae ſolet pullorum ventribus[d] adhaerere, vel agreſtis cardui[e] floribus, vel lacte ficulneo[f], cui ſerum debet omne deduci, vt et[g] ponderibus vrgeatur. Vbi ſolidari coeperit, loco opaco ponatur aut frigido, et preſſus ſubinde adiectis pro acquiſita[h] ſoliditate ponderibus, trito[i] ac torrefacto ſale debet aſpergi, et iam durior vehementius
2 premi[k]. Poſt aliquot dies[l] ſolidatae iam formulae per crates

Tit. VIII. a. *oues* omitt. Pol.
b. *medicemur* P. Lugd. Erf. Vinc. Idem alibi *medicari oportet.* Vulgo erat *medicemus hoc modo innabis* Cr. deinceps *fucum decocti* Cr. Lou.
c. *et — menſura* omitt. Lugd. P. *eiſque amurcam miſcebis, quibus in v. c. redactis tonſas oues linire curabis* Creſc.
d. *adlinere* Lugd. Vinc. ſequens *deinde* omitt. Cr.
e. *iungantur* Vinc.
f. *coeleſti* Pol. Vinc. Cr. Louan. Paulo antea *paſcimur* Leid.
g. *diuo* I. B. R. Lugd. Erf. Cr.
h. *ouium tonſor vncta* P. *ouium tonſarum et vncta* Creſc. editiones duae. Nam Louan. facit cum P. libro, teſte Geſnero; verum equidem in Lou. reperio: *ouium tonſorum et vncta membra diluere:*
i. *deluere* Vinc. deinceps *curatur* Br. *ſi curatur* Creſc. Baſil. *curatum* Lou. omittunt reliquae edd.

Tit. IX. a. Creſc. IX. 72. *coagulamus.*
b. *quagelis* Lugd. *quagulis* Erf. ſequens *vel* om. Cr.
c. *vel licula* Lugd. *ad pellicula* Cr. recte Lou.
d. *ventriculis* Vinc. *ſolent* Creſc. antiqua mea Editio.
e. Eadem Creſc. editio *cardium.*
f. *ficulno* I. B. R. Lugd. Br.
g. *ex* Cr. *et p. vrgeantur* Lou.
h. Pro vulgato *acquirenda* habet *acquiſita* Lugd. *acquiſita* I. B. R. Br. Erf. Cr. *adquiſitate* Vinc. bis.
i. *toſto* Barth. *et torref.* Cr.
k. *premi poteſt* Cr.
l. *aliquos* Erf. Cr. Br. *aliquot* Lou. Cr. *iam ſtatunt* Br. *ſoliditate* Leid. Aſc. poſtea *teneritatem* Cr. Lou.

crates ita ſtatuantur, ne inuicem ſe vnaquaeque contingat. Sit autem loco clauſo et a ventis remoto, vt teneritudinem ſeruet atque pinguedinem. Vitia caſei ſunt, ſi aut ſiccus[m] ſit aut fiſtuloſus: quod eueniet[n], aut ſi parum prematur[o], aut ſales[p] nimios accipiat, aut calore ſolis vratur[q]. In[r] recenti caſeo conficiendo aliqui nucleos virides pineos terunt, atque ita miſto lacte gelant[s]. Aliqui thymum[t] tritum et[v] frequenter colatum congelant. Qualemcunque[x] etiam ſaporem velis efficere poteris, adiecto, quod elegeris, condimento[y] ſeu piperis ſeu[z] cuiuſcunque pigmenti. 3

X. Hoc menſe incipiunt augeri examina, et in extremis fauorum partibus maiores creantur apiculae, quas aliqui reges putant; ſed Graeci eos οἴςρυς[a] appellant[b], et necari iubent, quia requiem concutiunt quieſcentis[c] examinis. Nunc papiliones abundant, quos necemus, more quo dixi.

XI. Nunc circa extremum menſem pauimenta in ſolariis fiunt[a]: quae in frigidis regionibus et[b] vbi pruinae ſunt, glacie ſuſpenduntur et pereunt. Sed ſi hoc placuerit, ſternemus duplices ordines tabularum tranſuerſos atque directos, et paleam vel filicem[c] ſubſternemus,

m. *ſiccus aut fiſtuloſus eſt* Pol. et Creſcentii Editiones tres.
n. *euenit ſi aut* Erf. Cr. *eueniet* Lou. *ſi aut* Vict. *ſi aut non ſatis* Cr. Leid.
o. *premantur* antiqua mea Ed. Cr.
p. Ita etiam Lugd. et Barth. *ales inimicos* H. G. Gr. *nimium alis* Cr. ſed ex Lou. edit. *ſal nimium* laudat Geſner. in mea Lou. ſt *ſed nimium ſalem*.
q. *adiuratur* Erf. *vratur* Cr. recte Lou.
r. *Item* Creſc.
s. *congelant* Cr. edd. tres. *atque* c eaedem.
t. *cyminum* Creſc. edd. tres. ſed Lou. *thimum*.
v. *et* om. Cr. edd. duae.
x. *qualecunque* Cr. edd. tres. et *ſapore* Lou. recte. deinceps *poteſt* Cr. Lou.
y. *condimentis* Cr. edd. duae.
z. *ſeu* omitt. eaedem Edd. Cr. excepta Lou. *condimenti* I. B. R. Br. *pigmenti* Lugd. et Creſc. edd. tres excepta Louan. *alteriuſcunque pigm.* Erf. plane omittit *pigmenti* Pol.

Tit. X. a. *οἴςρος* I. B. Br. R. *coſtros* E. *κέςρος* Cr. Lou.
b. *vocant* P. Cr.
c. *ſe* inſ. Barth.

Tit. XI. a. *mittunt* E.
b. *et pruinoſis ſic fiunt. Sternemus* Pol.
c. *filices ſubſternemus et* P. vulgo *ſupra conſtituemus*.

mus[d], et (aequaliter) aequabimus ſaxo, quod manum
2 poſſit implere. Pedaneum ſuper rudus inducimus, et
aſſiduo vecte denſamus: tunc, antequam rudus ſiccetur,
bipedas, quae per omnia latera canaliculos habeant digitales,
iungemus, ita vt calce viua ex oleo temperata;
bipedarum canales, qui inter ſe connectendi ſunt, impleantur,
et earum coniunctione[e] rudus omne cooperiatur.
Nam ſiccata omnis materia vnum corpus efficiet,
3 et nullum tranſmittet humorem. Poſtea ſex digitorum
teſtaceum ſuperfundemus, et frequenter virgis
verberabimus[f], ne rimis poſſit aperiri. tunc teſſellas latiores
vel tabellas qualeſcunque marmoreas aut paginas
imprimemus, et hanc conſtructionem res nulla vitiabit.

XII. Hoc menſe lateres faciendi ſunt ex terra alba
vel[a] creta vel rubrica. Nam qui aeſtate fiunt, celeritate
feruoris in ſumma cute[b] ſiccantur, interius humore
ſeruato: quae[c] res ſciſſuris eos faciet[d] aperiri. Fiunt
autem ſic. terra creta[e] diligenter et omni aſperitate purgata,
miſta cum paleis diu macerabitur[f], et intra[g] formam
lateri ſimilem deprimetur[h]. tunc[i] ad ſiccandum
relicta ſubinde verſabitur ad ſolis aſpectum. ſint vero
[lateres[k]] longitudine pedum duorum, latitudine vnius,
altitudine quatuor vnciarum.

XIII. *[De roſato.]* Quinque libras roſae pridie
purgatae in vini veteris x ſextarios[a] merges[b]; et[c] poſt

xxx

d. *conſtit. aequaliter. Aequabimus* Lugd.
e. *coniectione* Lugd. et Codex laudatus a Meurſ. ad Cato 18. 7.
f. *et frequenter verberemus* om. *virgis* E.

Tit. XII. a. *et creta* Vinc.
b. *crate* P. Lugd. Erf. Vinc. bis, vbi tamen editio Duacenſis bis habet *creta*.
c. *quae videlicet res* Vinc. Duac. Idem paulo antea *in interioribus*.
d. *facit* Vinc. Duac.
e. *cribrata* Vinc.
f. *maceratur* Vinc. Duac. *maturabitur* I. B. R. Br.
g. *iuxta* Vinc. Duac.
h. *reprimetur* I. B. Br. R. Erf. Vinc. ſed Vinc. Duac. *imprimetur* libro VI. Spec. Nat. *lateris ſimilitudine repr.* Lugd.
i. *quidem* addit Vinc. Duac.
k. *lateres* om. Br.

Tit. XIII. *Ad roſatum faciendum in Maio* Vinc.
a. *ſextariis* Lugd. Erf. Vinc.
b. *mergis* ante Vict. Erf. *merge* Vinc.
c. *et* om. I. B. Br. R. *ac* Vinc.

xxx dies x despumati mellis libras [d] adiicies [e], et veteris.

XIV. *[De oleo liliaceo.]* Per olei libras singulas dena lilia curabis infundere, et vas vitreum XL diebus locare sub dio.

XV. *[De oleo roseo.]* In olei libras singulas, rosae purgatae singulas vncias mittes [a], et VII diebus in sole suspendes [b] et luna.

XVI. *[De rhodomeli.]* In succi rosae sextariis singulis libras singulas mellis admisces [a], et diebus XL sub sole suspendis [b].

XVII. Rosas nondum patefactas [a] seruabis, si in canna viridi stante fissa [b] recludas, ita vt fissuram [c] coire patiaris: et eo tempore cannam recidas, quo rosas virides habere volueris. Aliqui olla rudi conditas ac bene munitas sub dio [d] obruunt, ac referuant [e].

XVIII. In horarum mensuris Maius respondet Augusto.

Hora	I	et	XI	pedes	XXIII
Hora	II	et	X	pedes	XIII
Hora	III	et	IX	pedes	IX
Hora	IV	et	IIX	pedes	VI
Hora	V	et	VII	pedes	IV
Hora				pedes	III

d. *libras* omitt. E.

e. *adiice et vetere* Vinc.

Tit. XV. *Ad oleum autem roseum* Vinc.

a. *mittis* ante Vict. et Erf. *mitte ac septem diebus sole et luna suspende* Vinc. omisso *mellis*, quod nescio vnde additum a Gesnero omisi cum Br. Ald. Commel.

b. *suspendis* I. B. R. Br. A. Iunt. G. Erf.

Tit. XVI. *Ad rhodomel vero conficiendum succi* Vinc. *Rodomelli* Br.

a. *admisce* Vinc.

b. *suspende* Vinc. Codex Pol. titulum hunc omisit.

Tit. XVII. a. *hoc modo* addit Cresc. VIII. 7.

b. *scissa* Cr.

c. *scissuram* Lugd. Erf. Cr. Vinc. bis.

d. *diuo* Cresc. paulo antea *ruda* Leid.

e. *et ref.* Cresc. sed haec verba omisit Erf.

PALLA-

PALLADII RVTILII TAVRI AEMILIANI DE RE RVSTICA LIBER SEPTIMVS.

TIT. I.

Iunio [a] menſe area paranda [b] eſt ad trituram, cuius primo terra radatur: deinde effoſſa leuiter miſtis paleis et amurca aequatur inſulſa [c]. quae res a muribus et formicis frumenta defendit. tunc premenda eſt rotundo lapide, vel columnae [d] quocunque fragmento, cuius volutatio poſſit eius ſpatia ſolidare. dehinc ſole ſiccetur. Aliqui mundatis areis aquam ſpargunt, et minuta [e] ibi pecora diu ſpatiari ac proculcare compellunt. et cum terra vngulis ſtricta [f] fuerit, ſpectant ſolidam ſiccitatem.

II. Nunc primo [a] ordei meſſis incipitur [b], quae conſummanda [c] eſt antequam grana arefactis [d] ſpicis lapſa decurrant, quia nullis [e], ſicut triticum, folliculis veſtiun-

VARIETAS LECTIONIS.

Tit. I. a. *Hoc* I. B. R. Lugd. Erf.
b. *praeparanda* Vinc. et Creſc. XII. 6.
c. *infuſa* Vinc. XII. 43.
d. *columnae* om. Vinc. bis.
e. *inimica pecora* Vinc.
f. *fricta* Lugd
Tit. II. a. *prima* Lugd.
b. *recipitur* P. Creſc. III. 16. et XII. 6. *inciditur* E. *inchoatur* Vinc.
c. *conſumenda* Creſc. Vinc. bis. recte Lou.
d. *refractis* Lugd. Cr. *refractis — decurrentur* Vinc. ſed alibi *decurrant*
e. *illis velut* Cr. recte Lou. *nullis vt*, Vinc.

ſtruuntur. Quinque modios recidere poteſt pleni [f] agri opera vna meſſoris experti, mediocris vero tres, vltimi etiam minus. Sed ordei culmos iacere in agris aliquantulum [g] ſinamus, quia fertur hoc more grandeſcere [h]. Nunc etiam menſe poſtremo locis maritimis et calidioribus ac ſiccis tritici meſſis abſcinditur. Quam paratam eſſe cognoſces [i], ſi aequaliter ſpicarum populus maturato rubore flaueſcat [k]. Pars Galliarum planior hoc compendio vtitur ad metendum, et praeter [l] hominum labores, vnius bouis opera ſpatium totius meſſis abſumit. fit itaque vehiculum, quod duabus rotis breuibus fertur. huius quadrata [m] ſuperficies tabulis munitur [n], quae forinſecus reclines [o] in ſummo reddant [p] ſpatia largiora [q]. ab eius fronte carpenti breuior eſt altitudo tabularum. ibi [r] denticuli [s] plurimi ac rari ad ſpicarum menſuram conſtituuntur in ordinem [t], ad ſuperiorem partem recurui [v]. A [x] tergo vero eiuſdem vehiculi duo breuiſſimi temones figurantur [y], velut amites baſternarum [z]. ibi [a] bos capite in vehiculum verſo iugo aptatur et vinculis [b], manſuetus ſane, qui non modum [c] compulſoris excedat. hic vbi vehiculum per meſſes coepit [d] impellere, omnis ſpica in carpentum denticulis comprehenſa

f. *plena* Lugd. Verba *Quinque* — *minus* om. Cr. Vinc.

g. *aliquantum* Lugd. Vinc. *aliquantulum* Cr.

h. *quia hoc modo grandeſcit et trituratur vt triticum* Cr.

i. *cognoſcis* Lugd. E. Creſc. qui deinde *flaueſcit*.

k. *et modus quidem metendi conſuetus notus eſt* inſ. Cr. vbi antiqua mea: *ſolutus*. voluit *ſolitus*.

l. *propter* — *aſſumit* Cr. *aſſumit* Lugd. E.

m. omitt. *quadrata* Cr.

n. *munitur* om. P. *minuitur* Cr.

o. *reclines* I. I. E. St. Vinc. *declines* Cr.

p. *reddunt* Cr. Vinc.

q. *longiora* Vinc. et Cr. Lou.

r. *vt ibi* Cr.

s. *dentili* Lugd.

t. *ordine* Lugd. E. Cr. Vinc. ſed Duac. Vinc. *ordinem*.

v. *de curru* Cr.

x. *At vero* P.

y. *canones ſigantur* Cr. ſed ex Lou. *tem. figuntur* laudat Geſner. in mea Lou. eſt *temones figurantur*.

z. *velut am. b.* om. Cr. et Vinc. ſed altero loco Vinc. *baſtenarum*.

a. *vbi* Cr.

b. *et bos manſuetus* Cr. omiſſo *ſane*.

c. *non modo compulſorem* Creſc. recte Lou. *nondum* Vinc.

d. *coeperit* P. Cr. Vinc. *pellere* Creſc. editt. duae meae. deinceps *prenſa* Cr. *excepta* Lou.

prehenſa cumulatur, abruptis ac relictis[e] paleis; altitudinem vel humilitatem[f] plerumque bubulco moderante, qui ſequitur. et ita per paucos[g] itus ac reditus breui horarum[h] ſpatio tota meſſis impletur. Hoc campeſtribus locis vel aequalibus vtile eſt, et iis[i], quibus neceſſaria palea non habetur.

III. Nunc frigidiſſimis locis, quae Maio ſunt praetermiſſa faciemus[a]. agros aeque[b] proſcindemus. herboſis et gelidis partibus[c] vineta occabimus[d]. colligemus viciam. foenum Graecum reſecabimus ad pabulum. Hoc menſe locis frigidis peragenda eſt leguminum meſſis: itaque lenticulam collectam, cineri miſtam[e], bene ſeruabimus, vel vaſis oleariis aut ſalſamentariis repletis 2 ſtatimque gypſatis. Nunc et faba luna[f] minuente vellетur, ante lucem ſane[g]; et antequam luna procedat[h], excuſſa et refrigerata reponatur[i]. ita gurguliones[k] non patietur infeſtos[l]. Hoc menſe lupinus colligitur, et ſi placuerit, ſtatim ſeritur[m] ex area: ſed longe ab humore eſt ponendus in horreis. ſic enim diutiſſime cuſtoditur, maxime ſi granaria eius afflauerit fumus aſſiduus.

IV. Hoc menſe circa ſolſtitium braſſicam ſeremus, quam inchoante transferemus Auguſto, vel irriguo loco, vel pluuia initiante madefacto. Apium quoque bene ſerere

e. *reliquis* Vinc.
f. *altitudine vel humilitate* Creſc. recte Lou. *plurimumque* Vinc.
g. *Sicque perpauco itu ac reditu* Vinc. Duac.
h. *temporis* Cr.
i. Pro *et iis quibus* Cr. habet *vbi*. Vinc. *et his quibus* cum Bruſch.
Tit. III. a. *excoluntur. oportet fere tunc agros aeque proſcindi herboſis ac pr. gel. vineta occari* Vinc. Duac. VI. 55.
b. *agroſque* Cr. XII. 6.
c. *locis* P. *herboſis locis ac frigidis* Cr.
d. *aptabimus* Cr.
e. *vetus et dura ſi cineri miſceatur, melius ſeruabitur* Cr. III. 13.
f. *luna* om. Cr. Baſil.
g. *ſane* om. Cr. habet Louan. *locum* Br.
h. *et interſerit* Cr.
i. *ponatur in horreo et ſic* Creſc. ſed ex altero loco Creſc. XII. 6. correxi *reponatur*. Ibi enim eſt *reponetur*. Vulgo *ponatur*.
k. *curcul.* I. B. R. Br. *aut nullo modo aut minus pat. inf.* Cr. III. 8.
l. *infeſtos* om. Vinc.
m. *ſeretur* I. B. R. *feretur* Lugd. *ſeparetur* alii libri. *fertur* Cr. edd. tres. *ſeritur* Vinc. Vulgo *ſeretur*.

ferere poterimus, betas et [a] radices et lactucas et coriandrum, si [b] rigemus.

V. Hoc etiam mense ramus Punici (sicut supra diximus) poterit [a] intra fictile vasculum [b] claudi, vt ad eius magnitudinem poma restituat [c]. Nunc pira vel mala, vbi ramos multa poma densabunt, interlegenda sunt quaecunque [d] vitiosa, vt succus qui ingrate his posset impendi, ad meliora vertatur. Hoc etiam mense locis frigidis ziziphum serere poterimus. Nunc caprificandae sunt arbores fici, sicut in eius narrauimus disciplina. aliqui eas et hoc mense inserunt. Locis frigidis Persicus inoculatur: palmae planta circumfoditur. Hoc mense vel [e] Iulio celebratur insitio in pomis [f], quae emplastratio dicitur. solis arboribus conuenit [g], quibus pinguis succus in cortice est, vt ficis et oleis ac similibus, vt Martialis dicit, et Persico. fit autem sic: ex nouellis ramis et nitidis [h] ac feracibus gemmam [i], quae bene apparebit [k] sine dubio processura, duobus digitis quadratis circumsignabis [l] vt ipsa statuatur in medio, et ita subtiliter corticem leuabis acutissimo scalpro, ne gemma laedatur. item ex ea arbore, cui gestimus [m] inserere, similiter cum gemma tolletur emplastrum, nitido tamen atque vberi loco. Tunc ibi conuenienter astringitur [n], et pressum circa gemmam vinculis [o] cogitur sine germinis

Tit. IV. a. *et rad. et lact.* om. Lugd.
b. *si rigemus* om. P.

Tit. V. a. *potest* Cr. XII.
b. *vas sicut diximus claudi* Pol. Lugd.
c. *reddat* Cr. XII.
d. *omnia* Cr ibid.
e. *sicut in Iulio fit insitio quae dicitur* Cr. XII.
f. *ramis* Vinc. *hic autem modus mense Iunio fieri posse asseritur, licet et ante et post modicum comprehendat, dummodo gemma conueniens habeatur* Cresc. II. 22. sed in libro XII. 6. *emplastratio in piris et malis et ficubus et oleis et caeterorum, quibus in cortice pinguis succus extiterit. implastratio* Br.
g. *conuenire* P.
h. *ramis incisis* Cr. II. 22.
i. *gemma* Cr.
k. *apparet processiua* Vinc.
l. *circumsignetur* Cr.
m. *gestimus* P. Cresc. editt. tres. Vulgo *velimus.*
n. *conuenienter impressum* Cresc. editt. tres.
o. *vinculo* Vinc.

nis laesione cohaerere, vt ea quae appositae [p] redditur, locum gemmae prioris includat. tunc [q] luto superlinis [r], et liberam gemmam relinques [s]. Ramos [t] superiores eius arboris secabis [v] ac stirpes [x]: et [y] ab vno et viginti diebus exactis resoluto [z] vimine vinculorum, reperies externi seminis gemmam mire in arboris alienae membra transisse.

VI. Hoc etiam mense vituli recte (vt dictum est ante) castrantur. Nunc etiam caseum iure [a] conficimus, et oues in frigida regione tondemus.

VII. Hoc mense aluearia castrabuntur, quae matura esse ad mellis reditum [a] signis (quam [b]) pluribus instruemur. Primum [c] si plena sunt, apum [d] subtile murmur audimus. nam vacuae sedes fauorum velut concaua aedificia voces, quas acceperint [e], in maius [f] extollunt. quare cum murmuris sonus magnus et raucus est, agnoscimus non esse idoneas ad metendum crates fauorum. item cum fucos, qui [g] sunt apes maiores, a sedibus suis, grandi intentione deturbant [h], matura [i] mella testantur. Castrabuntur autem aluearia matutinis horis, cum torpent apes, nec caloribus [k] aspe-

ran-

p. *apposita* Lugd. *apposite* Cresc. *sic apposita* Vinc. bis.

q. *Tum* Lugd. *tamen* P.

r. *super linis* diuis. P. *super perlinis* I. B. R. *debet liniri* Vinc.

s. *relinquis* Cr.

t. *deinde* add. Cr.

v. *resecabis* Cr. *seca* Erf.

x. *ac stirpes* om. Cr.

y. *sicque* XXI. Vinc. alibi *ac viginti vno diebus* habet. *Deinde vero viginti diebus extractis aut pluribus* Cr. *ac viginti vno* Br. Lugd. Erf.

z. *resolutis vinculis* Cr. edd. tres. Idem postea *transfixam* habet. sed Louan. ibi *transisse* habet I. B. R. Br. Erf. *transire* dant.

Tit. VI. a. *iure* om. E. et Cr. XII.

Tit. VII. a. *redditum* Cr. antiqua mea cum Pol. *redactum* I. B. R. Br. Lugd. E. et Vinc. bis.

b. *quam* om. Br. Lugd. Erf. Cr. Vinc. sed alibi Vinc. *signis praesentibus edocentur* Vinc.

c. *quidem* add. Vinc.

d. *apum* om. Cr. habet Louan. idem *sint*. *persubtile* P.

e. *accipiunt* Cr. *acceperunt* Cresc. Lou.

f. *in altum* Cr. Basil. sed antiqua mea *in manus*. recte Lou.

g. Ita haec collocat Cr. Vulgo *fucos a sed. suis, qui s. ap. m.*

h. *perturbant* Cr. omissis verbis *a sed. suis.*

i *iam matura* Cr. *iam* om. Lou. *mellantur* deinceps Lugd.

k. *laboribus* Lugd.

rantur [l]. Fumus admouetur [m] ex galbano et arido fimo bubulo, quem in pultario [n] factis [o] carbonibus conuenit excitare [p]: quod vas ita figuratum sit, vt velut inuersi infundibuli [q] angusto ore fumum possit emittere. atque ita cedentibus apibus mella recidentur [r]. Ad examinis pabulum hoc tempore pars fauorum debet quinta dimitti [s]: sane putres ac [t] vitiosi faui de aluearis [v] auferantur. Nunc [x] mella conficimus congestis in mundissimum sabanum fauis ac diligenter expressis. sed [y] antequam premamus [z], partes [a] fauorum corruptas, vel pullos habentes recidemus: nam malo sapore mella [b] corrumpunt. Mel recens paucis diebus apertis [c] vasculis habendum est, atque in summitate purgandum, donec refrigerato calore [d] musti (more) deferueat. Nobilius [e] mel erit, quod ante expressionem secundam velut sponte profluxerit [f]. Hoc etiam mense ceram conficimus, quae in vase aeneo feruenti aqua pleno minute concisis fauorum reliquiis mollietur, et deinde [g] in aliis vasculis sine aqua resoluta digeretur [h] in formas. Nunc si [i] mense vltimo noua egrediuntur examina, custos esse

3

4

 debe-

l. *excitantur* P. Cr. edd. tres.

m. *admoueatur* Cr. *ammouetur* Lou.

n. *palmentario* P. Cr. edd. tres.

o. *fictis* Lugd. *siccis* Cr. vnde Morgagni II. 15. efficiebat *sitis* cum antea mallet I. 89. *iactis*. Sed legendum est *fictili*.

p. *excitari* Cr. recte Lou.

q. *infidibuli* P. *infudibuli* Par. Iunt. et Codd. Palat. *in fidubli* Lugd. *infundibili* Herv. Verba *velut inu. inf.* om. Cresc. *inuersum infibuli* Vinc.

r. *recidantur* Cresc. *rescindantur* Vinc.

s. *dimittitur* omisso *debet* P. Cr. editt. tres.

t. *aut* Cr.

v. *aluearibus* P. Lugd. Vinc.

x. Pro his Cr. *mel ex fauis sine apibus sithoo modo. ex fauis antequam* etc.

y. *sed* om. E. Cr.

z. *premantur* Cr.

a. *tollantur si qua parte sunt corrupti ac pullos habentes, quia m. s. mel corrumpuntur* Cr. vbi antiqua mea: *si qui sunt ibi parte corruptae* Pol. *vel pull. hab.* omittit.

b. *mala* Vinc.

c. *in vasculis debet poni ipsisque apertis paucis d. haberi* Cr.

d. *musti calore def.* Vinc. Lugd. E. Br. *musti ref. cal. def.* Cr. alibi Vinc. *refrigeratio ma. c. feru.*

e. *Mel nob. illud erit* Cr.

f. *effluxerit v. sp.* Cr.

g. *et inde* E.

h. *dirigetur* Lugd.

i. *sed* Lugd. Br.

debebit[k] attentus[l]; quia nouellae apes[m] vagantibus animis iuuentute[n] nisi seruentur, effugiunt. exeuntia[o] in aditu suo morantur vno aut duobus diebus, quae sta-
5 tim[p] nouis alueariis excipienda sunt. Obseruabit autem custos assiduus vsque in octauam vel nonam horam, quia post haec tempora[q] non facile fugere aut emigrare consueuerunt, quamuis aliquae[r] statim et procedere et abire non dubitent. Signa[s] futurae fugae haec sunt. ante biduum vel triduum acrius tumultuantur et murmurant. quod vbi apposita frequenter aure explorator
6 agnouerit, solicitior aduersum haec esse debebit. Solent haec signa[t] et cum pugnaturae sunt, facere: quarum[v] pugnam compescit puluis aut mulsae aquae imber aspersus. inest illi[x] ad originis suae reparandam concordiam dulcis auctoritas. Sed[y] cum se agmina sic pacata in ramo aut loco quocunque suspenderint, si vnius vberis eductione[z] pendebunt, noris[a] aut vnum regem esse vniuersis[b], aut reconciliatis omnibus manere concordiam. si vero duo vel plura vbera suspendens se populus imitatur, et discordes sunt[c], et tot reges esse, quot
7 velut[d] vbera videris, confitentur. Vbi globos apium[e] frequentiores videris, vncta manu succo[f] melisso-phylli

k. *ideoque c. debet esse semper attentus* Cresc. XII. *attonitus* Lugd. Erf. Vinc.

l. *Item sollicitus et attentus habens semper aluearea noua parata quibus recipiatur examinum rudis iuuentus. Nam nouellae apes vag. animis nisi seruentur fugiunt* Cr. IX. 102.

m. *non. apes egrediuntur et vag.* Erf.

n. *iuuentute* om. P. Vinc.

o. *exeunt* — *diebus* om. P. *exeuntes* Cr. *effugient. Exeuntia quidem in* Vinc.

p. *duobus diebus* inf. P.

q. *has horas* Cr.

r. *aliae* Vinc.

s. Post verba: *nonam horam* pergit Cr. et *cum signa futurae fugae perpendet* — *quia post has horas* etc. Hoc vero loco omnia omisit, vsque ad *in ramo*.

t. *hoc signi* Erf. Leid. *hoc signum* Vinc. bis.

v. *quarum comp. tumultum puluis* Lugd. *pugnas* Vinc.

x. *illis* Br. Vinc. bis.

y. Pro his Cresc. *Item cum ad pugnam exierint, et se in ramo vel alio loco susp. puluere vel alia re aspergat* (antiqua mea *inspiciat*) *etsi vnius* etc.

z. *educatione* Cr.

a. *noscat* Cr.

b. *omnibus* et postea *vniuersis*.

c. *esse* Cr.

d. *velut* et *videris* om. Cr.

e. *apium* Cr.

f. *succi* P.

phylli[g] vel apii reges[h] requiras. ſunt autem paulo maiores, et oblongi[i], magis quam caeterae apes, rectioribus cruribus, neque grandibus[k] pennis, pulchri[l] coloris et nitidi, leues[m] ſine pilo, niſi forte[n] pleniores[o] quaſi capillum gerunt[p] in ventre, quo tamen non vtuntur ad vulnus. ſunt alii fuſci atque hirſuti, quos oportet extingui, et pulchriorem[q] relinqui. qui ſi[r] frequenter vagatur[s] cum examinibus[t], exectis alis reſeruetur[v]: hoc enim manente nulla diſcedet[x]. Sed[y] ſi nulla 8 naſcantur examina, duorum vel trium[z] multitudinem vaſculorum in vnum conferre poſſumus: dulci tamen liquore conſperſas[a] apes atque incluſas per[b] triduum tenebimus, appoſito cibo mellis, et exigua tantum ſpiracula[c] relinquemus in cella. Quod ſi velis aluearium, cui per aliquam peſtem[d] multitudo ſubducta eſt, populi adiectione reparare, conſiderabis in aliis abundantibus ceras[e] fauorum et extremitates, quae pullos habent, et vbi ſignum naſcituri regis inueneris[f], cum ſobole ſua recides, et in id[g] aluearium pones. Eſt autem hoc 9 futuri

g. *mellis* P. *meliſphylli* I. B. R. Br. *mellis ſoſilli* Lugd. *meliloti* Cr. Baſ. ſed antiqua mea: *melliſſophili*. *ſuco meliſophili* Lou.

h. *reges* om. Lugd. *requirat* Cr.

i. *oblongue* Vinc. *et* om. Cr.

k. *grandioribus* Cr.

l. *pulchrioris et* P. *pulchriores et* Creſc.

m. *lenes* Lugd. Vinc.

n. *fronte* P. Cr. editt. tres.

o. *pleniores* Cr. vnde Morgagni efficiebat *pleniorem*.

p. *gerant* Lugd.

q. *pulchriores* P. Creſc. editt. 4. paulo antea Lou. *ſunt et alii*.

r. *quine* Creſc. vbi antiqua mea *qui ſe*. Lou. *qui freq.*

s. *vagantur* P. *vagentur* Cr. *vagantur* Lou.

t. *ſuis* add. Cr. deinde *alis ſeruentur erectis* habet. *ereptis* P. Cr. Lou. Vinc. B. *exemptis* I. B. Br. R. *exectis* I. I-G. *eruptis balis* Lugd. *exceptis* Vinc.

v. *reſeruentur* Pol. *ſeruentur* Cr. editt. tres.

x. *diſcedit* Cr.

y. *Si non ſatis magna naſcuntur* Cr. Baſ. ſed princ. antiqua mea et Louan. *ſi nulla naſc.* habet. *naſc.* om. Erf.

z. *plurium* Cr. omiſſo *multitudinem*.

a. *aſperſas* Cr.

b. *per trid.* om. P. Cr. mox *appoſito melle* Erf.

c. *ſpiramina* E. *tamen reſpiramina relinquamus aperta* Cr. Baſil. vbi pr. et antiqua mea: *relinq. vitella.* recte Lou.

d. *partem* Lugd. deinceps *populi ſubductione* Cr. Lou.

e. *cauandum* Cr. recte Lou.

f. *erit* P.

g. *id* omitt. E. et Cr. qui etiam *ponas* habet. ſed Lou. *idem al. pones*. Poſtea idem *futurum*.

futuri regis ſignum: inter caetera foramina, quae pullos continent [h], vnum maius ac longius velut vber apparet. Sed tunc transferendi [i] ſunt, quando eroſis [k] cooperculis ad naſcendum maturi capita nituntur exerere [l]: nam [m] ſi immaturos tranſtuleris, interibunt. Si autem ſe ſubitum leuabit examen, ſtrepitu [n] aeris terreatur, aut teſtulae: tunc ad aluearium redibit [o], aut in proxima fronde [p] pendebit, et inde in nouum vas herbis conſuetis et melle conſperſum [q] manu attrahatur [r], aut trulla, et cum in eo loco requieuerit, veſpere inter alia collocetur.

VIII. Hoc etiam menſe pauimenta faciemus ſub diuo et lateres, more quo dixi.

IX. Graeci aſſerunt Aegyptios hoc more [a] prouentum futuri [b] cuiuſque ſeminis experiri: aream breuem loco [c] ſubacto et humido nunc excolunt, et in ea diuiſis [d] ſpatiis omnia frumenti [e] vel leguminum ſemina [f] ſpargunt. Deinde in ortu caniculae, qui [g] apud Romanos quartodecimo Calendas Auguſti die tenetur, explorant quae ſemina ortum ſidus exurat, quae illaeſa cuſtodiat. his abſtinent, illa procurant [h]; quia indicium noxae aut beneficii per annum futurum generi vnicuique ſidus aridum praeſenti exitio vel ſalute praemiſit.

X. Per

h. *habent* Cr.
i. *transſferendae ſunt* Creſc. recte Lou.
k. *eroſis* om. E. et Vinc. *eraſis* Cr. recte Lou.
l. *exercere* Cr. recte Lou. *exeri* Vinc.
m. *ſi iam maturos* Lugd. deindeps *ſuſtuleris* Cr. ſed antiqua mea ibi habet *maturos — introibunt.* Lou. *immaturas tranſtuleris.*
n. *ſonitu* Pol. *ac teſtulae terreatur* Creſc.
o. *rediet* P. Lugd. E. Vinc. Cr. vbi Baſ. *redibit.* poſtea *vel in* Cr.
p. *rupe* Pol.
q. *conſperſa* Lugd. Vinc. bis. *conſperſo attr, et cum* P. *vel in trulla* Cr. Baſil. vbi antiqua mea pr. et Lou. *vel trulla.*
r. *contrahatur alia et cum eo loco* Vinc.

Tit. IX. a. *tali modo* Vinc.
b. *futuri* om. I. B. R. Br. Vinc. bis. *venturi* E.
c. *leui* Pol. *in loco ſub.* E.
d. *diuerſis* Vinc.
e. *legumina vel frum.* P.
f. *genera* Vinc. bis.
g. *quae* Lugd. deinde vulgatum *Calendarum Auguſtarum* ex Br. correxi.
h. *his abſtineant, illa procurent* Ert.

X. Per olei libras ſingulas chamaemeli[a] herbae florentis auream[b] medietatem, proiectis albis foliis, quibus flos ambitur, vnciarum ſingularum pondus infundis[c], et quadraginta diebus in ſole conſtitues.

XI. *[De oenanthe.]* Silueſtres vuas, cum florent, ſine rore colligimus, et expandimus[a] in ſole, ne quid reſtet humoris, et flos ad excutiendum ſiccior apparetur[b]. tunc cribello[c] ſpiſſo cernimus, vt grana non tranſeant, ſed flos ſolus decidat. hunc in melle ſeruamus infuſo: et cum diebus triginta fuerit conditum, temperamus[d] eo genere et more, quo roſatum moris eſt temperare.

XII. *[Alfita.[a]]* Ordeum ſemimaturum[b], cui adhuc ſupereſt aliquid de virore, per manipulos ligabis, et torrebis in furno[c], vt facile[d] mola poſſit infringi, et in modio vno ſalis aliquantum, dum molitur, miſcere curabis ac ſeruabis[e].

XIII. Iunius ac Iulius horarum ſibi aequa ſpatia contulerunt.

Hora	I	et	XI	pedes	XXII
Hora	II	et	X	pedes	XII
Hora	III	et	IIX	pedes	IIX
Hora	IV	et	IIX	pedes	V
Hora	V	et	VII	pedes	III
Hora	VI			pedes	II

Tit. X. Omittit Pol.
a. *camomillae* I. B. R. *camemillae* Br. *chamaemillae* A. Iunt. G. *chamimeli* Lugd. ſuprafcripto *cameli.* Erf. *camamilli.*
b. *aureae medietatis* I. I-G.
c. *infundes* Lugd.
Tit. XI. Omittit Pol.
a. *pendemus* Vinc.
b. *apparebit* Vinc.
c. *cribrello ſp. cribremus* Vinc.
d. *temperemus* Vinc. deinceps eo om. Br.
Tit. XII. a. Vulgo *De Alica.* Lugd. *Dialſita.* Br. et Vinc. XII. 93. *Alſica.*
b. *ſeminarium* Lugd. *ſeminaturus* Vinc.
c. *forno* Lugd.
d. *facili* Vinc.
e. *ſeruas* ante Vict. *ſicque ſeruabis* Vinc.

PALLADII RVTILII TAVRI AEMILIANI
DE
RE RVSTICA
LIBER OCTAVVS.

TIT. I.

Iulio mense agri qui Aprili proscissi fuerant, circa Calendas iterantur [a]. Nunc locis temperatis tritici messis [b] expletur, more quo dictum est. siluestres agri vtilissime [c] extirpabuntur [d] arboribus atque virgultis, cum luna decrescit, desectis [e] radicibus atque combustis. Hoc mense arbores [f], quae in messe steterant, sectis messibus obruantur aggestione terrarum propter nimios solis ardores. Opera vna XX maximas obruet. Nunc et nouellae vites mane et vespere iam calore deposito effodi debent, et auerso [g] gramine puluerari. Hoc mense vtiliter vel ante caniculares dies filices extirpabis et caricem [h].

II. Hoc

VARIETAS LECTIONIS.

Tit. I. a. *iterentur* Br. E. Vinc.
b. *messis est et leguminum nondum expleta completur* Cr. XII. 7.
c. *vtillime* I. B. R. Lugd. Erf. Palat. Vinc. *vtilime* Br.
d. *extirpentur* P *extirpantur* Cr.
e. *defectis* Lugd.
f. *arbores* omitt. Erf.
g. *aduerso* Cresc. XII. sed idem IV. 16. *debet effodi et omni herba et gramine diligenter extirpato radicitus, quoniam radices plurimum obsunt.* sed antiqua mea sic: *effodi, gramine aduerso puluerisari.* Graminum radices et reliqua quae vide supra IV. 7. in varietate. *auerso* Cr. Lou. *puluerisari* habet etiam Cresc. XII. et Vinc.
h. *Item gramen et filicem ante caniculares dies optime dissipamus* Cresc. XII.

II. Hoc etiam [a] mense cepullas [b] serimus, irriguis ac frigidis locis, et radices [c] et atriplicem, si rigare possumus, et ocimum, maluas, betas, lactucas, et porros rigandos [d]. Hoc mense loco irriguo [e] napos seremus et rapa [f], solo putri [g] et soluto nec spisso. (Rapa) locis humidis laetantur et campis. sed napus in sicco et prope tenui [h] atque deuexo et sabuloso melior [i] nascitur. Loci proprietas vtrumque semen in alterum mutat. nam 2 rapa in alio solo per biennium sata [k] mutantur [l] in napos [m]; alio vero napus transit in rapum [n]. Subactum [o] solum stercoratum versatumque conquirunt, quod [p] et ipsis et segetibus proderit, quae ibi anno eodem seruntur. Iugero raporum quatuor sextarii, napi autem quinque sufficiunt. Si spissa [q] sunt, interuelles aliqua, vt 3 caetera roborentur. Vt vero semina [r] maiora redigantur, eruta rapa [s] foliis omnibus purgabis, et ad dimidii digiti crassitudinem in caule succides. Tunc in sulcis diligenter subactis octonis digitis separata obrues, et iniicies terram, et [t] calcabis. ita magna nascentur.

III. Hoc etiam mense emplastratio [a] celebrari potest, sicut ante demonstraui, et pirus vel malus locis humi-

Tit. II. a. *etiam* om. P.

b. *cepulas* Vinc. deinde *aut frig.* Br.

c. Ita Lugd. Erf. Vinc. Vulgo *radicem* Pol. *radices, maluas* omissis reliquis. et ante *rad.* om. Br.

d. *rigamus* Pol.

e. *riguo* Lugd. Erf. Vinc.

f. *rapas* Vinc.

g. *puro* L. B. R. Br. *putrido* E.

h. *in solo sicco et tenui et prope riuum et deuexo et sabuloso melius nascitur loco. proprietas napi* (antiqua mea *napum*) *in rapam et e conuerso transmutatur* Cr. sed Louan. *et denso et sabul. — loci propr.*

i. *melius* Cresc.

k. *rapae — satae* Vinc. *sata* om. Erf.

l. *mutatur* Vinc. Isidor. Br.

m. *napum* Isidor.

n. *rapa* Lugd. Erf. *rapam* Isidor. Br. et Vinc. bis.

o. *Sed vt optime proficiat subactum stercoratumque et versatum quaerit* Cr. *stercoratum versatumque* Lou.

p. *et in illis locis optime prouenit in quibus segetes eo anno fuerunt* Cr. et ante *segetibus* om. Br.

q. *Si spissi sunt nimis interuelles* (Bas. *internalles*) *aliquot vt alii* Cr. *spissae — aliquas — caeterae* Vinc.

r. *in semina* Vinc.

s. *erutam rapam* Vinc.

t. *calcibus proculcas* Pol.

Tit. III. a. *impl.* Br. Lugd. Erf.

humidis nunc insita me explorante processit. Hoc etiam mense in pomis serotinis, quae vbertate nimia ramos onerauerunt (sicut praedixi) interlegenda[b] sunt, siqua vitiosa repereris, vt arboris succum vertamus ad meliorum nutrimenta pomorum. Nunc citri[c] taleam loco irriguo frigidis regionibus me plantasse memini, et quotidianis animasse liquoribus, quae et nascendo et afferendo votum felicitatis aequauit[d]. Hoc tempore[e] locis humidis inoculari ficus et inseri citrius[f] potest: mense iam medio palmae planta circumfodi[g]. Nunc locis temperatis amygdala matura sunt ad legendum[h].

IV. Hoc tempore[a] maxime[b] tauris submittendae sunt vaccae, quia decem mensium partus sic[c] poterit maturo vere concludi; et certum est eas post vernam pinguedinem gestientes veneris amare lasciuiam. Vni tauro quindecim vaccas Columella asserit posse sufficere, curandumque ne concipere nequeant nimietate pinguedinis. Si abundantia pabuli est in regione, qua pascimus, potest annis omnibus in foeturam[d] vacca submitti: si vero indigetur[e] hoc genere, alternis temporibus[f] onerandae sunt, maximeque[g], si eaedem vaccae alicui operi seruire consueuerunt. Hoc mense arietes candidissimi[h] eligendi et admittendi sunt mollibus lanis, in quibus non solum corporis candor[i] considerandus est, sed

b. *legenda* P.
c. *etiam* I. B. Br. R.
d. *aequabit* Lugd. I. B. R. om. ab hoc verbo vsque ad *Nunc* etc. Pol. *felicitatibus* E.
e. *Hoc mense* E.
f. *citreum* I. B. R. Br. Lugd. E. *citrum* Cresc. XII.
g. *colligenda* P.
h. *sunt colligenda* omisso *matura* Cresc. XII. atque huc pertinere videtur varietas *colligenda* a Gesnero annotata antea.
Tit. IV. a. *mense* Vinc.
b. *maxime* om. P. *et tauris* E.
c. *sic* om. P.
d. *futurum* Lugd. *foetura* Cresc. recte Lou.
e. *indigent* E. *sed si deest*, *alternis* Cresc. *si deest*, *sunt alt*. *annis* on. Lou.
f. *annis* Cr.
g. *maxime si alicui op. ser.* Cr. *consueuerint* Lou.
h. *candidissime in regionibus illis, in quibus sunt oues albae, item mollibus* Cresc.
i. *splendor* P. et Cr. editt. tres.

ſed etiam lingua[k]: quae ſi maculis fuſcabitur[l], varietatem reddit in ſobole[m]. De albo[n] plerumque naſcitur[o] coloris alterius: de fuſcis[p] nunquam[q] (ſicut Columella dicit[r]) poteſt albus[s] creari. Eligemus arietem altum, procerum, ventre promiſſo[t], et lanis candidis[v] tecto, cauda longiſſima, velleris denſi[x], fronte lata, magnis teſtibus, aetatis trimae[y], qui[z] tamen vſque in[a] octo annos poteſt vtiliter inire[b]. Foemina debet bima ſub- 3 mitti, quae vſque in quinquennium foeturae neceſſaria eſt, anno ſeptimo deficit. eligenda eſt vaſti corporis et prolixi velleris ac molliſſimi, lanoſi et magni vteri. Sed[c] prouidendum eſt in hoc genere, vt pabuli vbertate ſaturetur[d], et longe paſcatur[e] a ſentibus, qui et lanam minuunt[f], et corpus incidunt. Admittendi ſunt 4 menſe Iulio, vt nati[g] ante hiemem conualeſcant. Ariſtoteles aſſerit, ſi maſculos plures[h] creari velis, admiſſurae tempore ſiccos[i] dies, et halitum Septentrionis eligendum, et contra eum[k] ventum greges eſſe paſcendos: ſi foeminas generari[l] velis, Auſtri captandos flatus, et in eum paſcua dirigenda, ac ſic ineundas[m] matres.

k. *linguae* E.

l. *fuſcatur* Cr. recte Lou. *fuſcata ſit* Vinc.

m. *et ſi nigra eſt, nigros creat* addit Cr. vbi antiqua mea omittit *ſi*.

n. *quoque naſcetur* Cr. *quandoque* Cr. Louan. vt ait Geſner. aliter mea Lou. vbi *naſcitur* exſtat. *quoque plerumque* E.

o. *foetus* addit Vinc.

p. *fuſtis* Creſc. antiquus, *nigris* Baſil. *vero* addit Vinc.

q. *namque* P.

r. *aſſerit* Vinc. bis, *vt ait Col.* Creſc.

s. *alius* Cr. editt. tres.

t. *promiſſis* ſupraſcr. *prominente* Erf.

v. *candidiſſimis* Lugd. Vinc. bis.

x. *depreſſi* Cr. editt. tres. et Vinc.

y. *primae* Br. Cr. Leid. Vinc. bis.

z. *quae* Cr. recte Lou.

a. *ad* Creſc.

b. *poſſit ſufficere* Cr. Baſ. antiqua mea pr. et *inire* habet. *coire* Vinc.

c *Prouidendum eſt (enim* antiqua addit) *in hoc genere* Creſc. IX. 68. *Prouidendumque eſt in h. g.* Lou.

d. *ſaturentur* Cr.

e. *paſcantur* Cr. deinceps *quae etiam* ſed Lou. *quae et.*

f. *diminuunt* Cr. recte Lou.

g. *natae* Vinc. alibi *nati foetus.* Br. *Ariſtotiles.*

h. *creare* omiſſo *plures* Cr.

i. *ſic cuſtodies* P. et Cr. Louan. *ſic cuſtodis et alitum* antiqua mea. princeps et Louan. *tempore flatum* Baſil. reliquis omiſſis. *ſic cuſtodies* etiam Erf. *admiſſura tempora ſic cuſtodies* Vinc.

k. *eundem* Vinc.

l. *creare* Erf. *generare* Cr. recte Lou. *gen. velis* om. Vinc.

m. *incantas* Vinc. *ac ſi* Br.

tres. [vt [n]] mortuarum vel vitiosarum [o] numerus no-
5 vella [p] sobole reparetur. Autumno debiles quaeque [q]
pretio mutentur, ne eas imbecillas [r] hibernum frigus [s]
absumat. Aliqui duobus ante mensibus arietes a coitu
reuocant, vt facem [t] libidinis augeat dilatio voluptatis.
Quidam coire sine discretione permittunt, vt hoc [v] eis
genere per annum totum foetura non desit.

V. Hoc mense, cum sol Cancri tenebit hospitium,
luna sexta [a] in Capricorni [b] signo posita, gramen abla-
tum Graeci asserunt nihil de radicibus redditurum [c]. Item
si bidentes cyprei [d] fiant, et sanguine tingantur [e] hircino,
et post fornacis ardores non aqua sed eodem sanguine
temperentur, per eos erutum gramen extingui.

VI. Hoc mense vinum scillite sic facimus: scillam [a]
de montanis aut maritimis locis sub ortu [b] Canicularum
lectam [c] procul a sole siccamus [d]. Ex hac in vini am-
phoram vnius librae mensuram mittimus, recisis [e] ante [f]
tamen superfluis et abiectis foliis, quibus pars extrema
2 velatur [g]. Quidam velamina ipsa [h] filo inserta suspen-
dunt, vt vino infusa [i] mergantur, et non admista feci-
bus post XL dierum spatium serta [k] quae appensa sunt
auferantur. Hoc vini genus tussi resistet, ventrem [l]
pur-

n. *vt* omitt. Lugd. Erf. inclusit Gesner.
o. *initiatarum* P.
p. *nouella* om. P.
q. *quoque* Vinc. et Cr.
r. *imbecilliores eas* Cr.
s. *tempus assumat* Cresc. sequens *ante* om. Cr. Louan.
t. *facile libidines* Vinc. *et facem* — *auget delectatio* Cr. recte Lou.
v. *vt ei per totum* Cr.

Tit. V. a. *luna vero in* Vinc.
b. *capricornu* Lugd. *capricorno* E. Cr. Lou.
c. Ita I. B. R. Br. Lugd. Vinc. Cr. Louan. Vulgo et Cr. II. 19. *rediturum*.
d. *cuprei* Vinc.
e. *extinguantur* Vinc.

Tit. VI. a. *squillam* Lugd. E.
b. *ortum Canicularium* Lugd.
c. *lectam* om. Br. Commel. Erf. Vinc.
d. *et ex hac* — *amphora* E. *amphora* etiam Br.
e. Ita Vinc. Vulgo *incisis*.
f. *ante* om. P.
g. *vallatur* Br. E. Vinc. et Codex Gronouii Obseru. III. 18.
h. *ipsa* om. P.
i. *inserta* P.
k. *inserta* Vinc.
l. *per ventrem* Lugd.

purgabit, flegma [m] diſſoluet, ſpleneticis [n] proderit, acumen praeſtabit [o] oculorum, concitabit digeſtionis auxilia.

VII. *[De hydromelli.]* Inchoantibus [a] Canicularibus diebus aquam puram pridie ſumis ex fonte. In tribus aquae ſextariis vnum ſextarium non deſpumati [b] mellis admiſces, ac diligenter per carenarias [c] diuiſum quinque horarum ſpatio continuo per inueſtes pueros curabis agitare vaſa ipſa concutiens. Tunc XL diebus ac noctibus patieris eſſe ſub caelo.

VIII. *[De aceto ſcillitico.]* Squillae albae crudae proiectis duris atque extrinſecus poſitis omnibus, teneram medietatem ad libram et ſex vncias per minutas partes recides, et in aceti acerrimi duodecim ſextariis merges [a]. Vas ſignatum quadraginta diebus patieris eſſe ſub ſole: poſt abiecta ſquilla acetum diligentius excolabis, et in bene picata [b] vaſa tranſfundes. Aliud acetum digeſtioni et ſaluti accommodum: Squillae dragmas VIII, aceti [c] ſextarios XXX mittis in vaſculo, et piperis vnciam vnam, mentae et caſiae aliquantum [d], et poſt [aliquod [e]] tempus vteris.

IX. Sinapis ſemen ad modum ſextarii vnius et ſemis [a], redigere curabis in puluerem, cui [b] mellis pondo v, olei Hiſpani [c] vnam libram, aceti acris vnum ſextarium miſces, et tritis omnibus diligenter vteris.

X. Iulii

m. *fl. diſſ.* om. P.
n. *ſpenetiori* P. *ſplenicis* Palat.
o. *praebebit* E.

Tit. VII. *De Idromeli* Br.
a. *incohantibus* Br.
b. Vulgo *diſpumati*.
c. *caroen.* I. B. Br. R. *caraen.* Lugd. *cauernas* Palat. E. *per car.* om. Pol.

Tit. VIII. *De vino ſcyllitico* Br. ſed recte in altero titulo toti libro praepoſito.

a. *merges vas ſignatum et XL diebus* Br.
b. Ita pro *picato vaſe* Br. Lugd. Erf.
c. *aceti* om. Br.
d. *aliquantulum* Erf.
e. *aliquod* om. I. B. Br. R. Lugd. Erf. et Vinc. qui ſextarios XX habet.

Tit. IX. a. *ſemicirculi* Br. *ſemicali* E. *reddigere* Br. *reddere* E.
b. *cui* om. Br.
c. *Panis* P. *Spani* Lugd.

X. Iulii [a] et Iunii horas par [b] menſurarum libra compoſuit.

Hora	I	et	XI	pedes	XXII
Hora	II	et	X	pedes	XII
Hora	III	et	IX	pedes	IIX
Hora	IV	et	IIX	pedes	V
Hora	V	et	VII	pedes	III
Hora	VI			pedes	II

Tit. X. a. *Iulii menſis et Iun.* Erf. b. *per menſuram libra conpenſuit* Lugd.

PALLADII RVTILII TAVRI AEMILIANI DE RE RVSTICA LIBER NONVS.

TIT. I.

Augusto [a] mense vltimo circa Calendas Septembres ager planus, humidus, exilis incipiat exarari. Nunc maritimis locis vindemiae [b] apparatus vrgetur. Hoc etiam mense locis frigidissimis occatio vinearum fit [c].

II. Hoc tempore, si terra exilis in vinea est, et vinea ipsa miserior, tres vel quatuor lupini modios in iugero spargis [a], atque ita occabis. Quod vbi fruticaverit [b], euertitur, et optimum stercus praebet in vineis, quia laetamen propter vini vitium [c] non conuenit inferre vinetis.

III. Nunc [a] locis frigidis pampinatur, locis vero ferventibus [b] ac siccis obumbratur potius [c] vua, ne vi solis are-

VARIETAS LECTIONIS.

Tit. I. a. *Hoc* I. B. Br. R. Lugd. E. deinde vulg. *Septembris* ex Br. correxi.
b. *vineae* P.
c. *fit* om. Lugd. *est* Erf. Vinc. et Br.
Tit. II. a. *sparges* Vinc. *feres* Pol.
b. *frutificauerit* Br. Erf. *fructificauerit* Vinc.
c. *vim* Pol. *pro vini vitio* Erf.
Tit. III. a. *Tunc* E.
b. *ardentibus* P. Lugd. E. Cr. IV. 17. Vinc. *calidis* Cr. XII.
c. *potius* omitt. Cr. *obumbrantur vuae ne in sole arescant* Cr. XII.

arefcat, fi aut[d] vineae breuitas aut facultas operarum[e] permittit. Hoc etiam menfe extirpare poffumus carecta atque filecta[f].

IV. Nunc vrenda funt[a] pafcua, vt et altorum[b] fruticum feftinatio reprimatur ad ftirpes[c], et incenfis aridis noua laetius herba[d] fuccedat.

V. Hoc etiam menfe vltimo[a] ficcis locis rapa et napus ferenda funt hac ratione qua ante[b] dictum eft. Hoc menfe vltimo locis ficcioribus radices feruntur, quae hieme fui[c] vfum miniftrent. amant terram pinguem, folutam, et[d] diu fubactam, qualem rapa[e]. tofum[f] et glaream reformidant. gaudent[g] caeli ftatu nebulofo. 2 ferendae funt fpatiis grandibus et alte foffis. meliores[h] proueniunt in arenis[i]. ferantur poft nouam pluuiam, nifi poffint forte rigari[k]. quod fatum eft, ftatim debet operiri leui farculo. Iugerum duo fextarii, vel, vt quidam, quatuor, cum feruntur, implent[l]. Laetamen non eft ingerendum, fed potius paleae: quia inde fungofae funt[m]. Suauiores fiunt, fi eas[n] aqua falfa[o] frequenter afpergas[p]. Radices foeminini generis[q] putantur, quae 3 minus acres[r] funt et[s] habent folia latiora [et[t]] leuia, et cum

d. *fi modo* Cr. Baf. fed antiqua mea *fi autem.*
e. *permittit operariorum* Cr. Bafil. fed antiqua mea *operarium.*
f. *filiceta* A. Iunt. I. I. G. *Item diffipare frequenti aratione gramen et filices* Cr. XII. *Hoc — filecta* om. Vinc.

Tit. IV. a. *funt arida* P.
b. *altiorum* Vinc.
c. *ad ft.* om. P. *ftipites* Vinc. alibi *ftipes.*
d. Ita Lugd. E. Vinc. bis. et Br. Vulgo *laetius fuccedant.*

Tit. V. a. *vltimo* om. Pol.
b. *ante* om. I. B. Br. R. E. cum Palatinis.
c. *fui* om. Vinc.
d. *et* om. Lugd. Cr.
e. pro his verbis Crefc. habet: *et profunde foffam.*
f. *toffam* Cr. *tophum* Lou.
g. *laetantur* Cr.
h. *melius* Cr.
i. *proueniunt fi ferantur in arenis* Vinc. bis.
k. *irrigari* Cr.
l. *implebunt* Erf. Br.
m. *quia fumigofae fiunt* Cr. recte. Lou.
n. *eas* om. Cr.
o. *fola* P. *laxa* Cr. Lou.
p. *irrigentur* Cr.
q. *effe* addit Cr.
r. *accrefcunt et* Pol.
s. *et* om. Cr. habet Lou.
t. *et lenia* om. Pol. et Cr. *leniora* I. B. R. *laetiora* Erf *lenia* Vinc. bis. *et* omitt. Lugd. Erf. Br.

cum iucunditate virentia. Ex his ergo ſemina colligemus. Maiores fieri creduntur, ſi ſublatis omnibus foliis, et[v] ſolo tenui caule dimiſſo[x] ſaepe terris operiantur. Si ex nimis acra[y] dulcem fieri velis, ſemina die et[z] nocte melle macerabis aut paſſo[a]. Raphanum tamen ſicut braſſicam conſtat eſſe vitibus inimicam[b]. Nam ſi circa ſe[c] ſerantur, natura diſcordante refugiunt. Hoc etiam menſe paſtinacas[d] ſeremus.

VI. Etiam nunc emplaſtrantur[a] arbuſta. Pirum nunc[b] plerique inſerunt, et locis irriguis arborem citri[c].

VII. Hoc menſe crabrones moleſti[a] ſunt aluveariis apum, quos perſequi ac necare debemus. Nunc etiam quae Iulio non occurrimus facere[b], exequamur.

VIII. Nunc[a] ſi deerit aqua, eam[b] quaerere ac veſtigare[bb] debebis, quam taliter poteris inuenire. Ante ortum ſolis iis locis[c] quibus aqua quaerenda eſt, aequaliter pronus mento ad ſolum depreſſo iacens in terra[d] ſpectabis orientem, et in quo loco criſpum[e] ſubtili nebula aerem ſurgere videbis[f], et velut rorem[g] ſpargere, ſigno aliquo vicinae ſtirpis aut arboris praenotabis. nam conſtat ſiccis locis, vbi hoc fiet, aquam latere. Sed

 terra-

v. *et* om. Vinc. bis.
x. *demiſſo* Commel. Vinc. bis. *calidiſſimo* Cr. recte Lou.
y. *acri* B. R. ſed *acra* Ienſ. et Lugd. quod retinuit Geſner. *acribus dulces* Cr.
z. *ac* Cr.
a. *aut paſſo* omitt. Cr.
b. *inimicum* Erf. Cr.
c. *prope ſer.* Cr.
d. *paſtinacam* Erf.
Tit. VI. a. *impl.* Br.
b. *nec* P.
c. *nutriri* P.
Tit. VII. a. *infeſti* P.
b. *occurrimus* I. B. R. *occurrimus facere, exequ.* P. *excurrimus, exequ.* reliqui a. G.
Tit. VIII. a. *Tunc* Erf.
b. *ſic eam* Vinc. qui omittit deinde verba *quam invenire.* Erf. omittit *eam.*
bb. *inueſtigare debes* Erf.
c. *his ſolis* Lugd. *his locis* Cr. Br.
d. *iacens in terra* om. Cr.
e. *criſpum* om. Vinc.
f. *videris* Lugd. E. Cr. Vinc.
g. *rorem* om. Lugd. *ſpargere, conſtat ex naturali rore aquam latere* Vinc. Etiam Cr. omiſſis mediis habet: *ſcias in ſiccis locis ibi aq. lat.*

terrarum genus[h] confiderabis, vt poffis vel[i] de tenui-
2 tate[k] vel de abundantia iudicare. Creta[l] tenues nec
optimi faporis venas creabit; fabulo folutus[m] exiles, in-
fuaues, limofas, et fpatio altiore fubmerfas; nigra terra
humores et ftillicidia non magna ex hibernis[n] imbribus
et liquore collecta, fed faporis egregii; glarea[o] medio-
cres et incertas venas, fed fuauitate praecipuas[p]; fabulo
mafculus et[q] arena et carbunculus certas et vbertate co-
3 piofas: in faxo rubro[r] bonae et abundantes funt. Sed
prouidendum eft, ne inuentae[s] inter rimas[t] refugiant,
et per interuenia dilabantur. Sub radicibus montium,
et in faxis[v] filicibus vberes, frigidae[x], falubres: Locis
campeftribus falfae, graues, tepidae, infuaues[y]; qua-
rum fapor fi optimus fuerit, noueris eas fub terris ex-
ordium de monte fumfiffe. fed in mediis campis mon-
tanorum fontium fuauitatem confequentur[z], fi vmbran-
4 tibus tegantur arbuftis. Sunt et haec figna veftigandae
aquae[a], quibus tunc credimus, fi neque lacuna eft, ne-
que aliquis ibi ex confuetudine humor infidet[b] aut prae-
terit[c]. Iuncus tenuis, falix[d] filuatica, alnus, vitex[e],
arundo, edera caeteraque, fi qua[f] humore[g] gignuntur.
5 Locus[h] ergo, vbi fupradicta[i] figna repereris[k], fodiatur
lati-

h. *terrae genus* Erf.
i. *vel* om. Cr. deinde *et abund.*
k. *aquae* addit Vinc.
l. *namque* addit Cr. Erf.
m. *fabulum folutos* Cr. antiqua mea.
n. *hibernis* om. Cr. habet Lou.
o. *glareae* Lugd. Erf. Cr.
p. *praecipua* Erf.
q. *et* om. Cr. et deinceps *arende* Lou.
r. *rubeo* Cr. recte Lou.
s. *in ventre* P.
t. *ruinas* Cr.
v. *faxis* om. P. et Cr. *in* om. Br.
x. *et fal.* Cr.
y. *et infuaues plerumque* Crefc. edd. tres.
z. *fequentur* Lugd. *fequuntur* Br. Erf. *frequenter aequat* Crefc. Bafil. fed antiqua mea omittit *aequat.* Lou. *fequetur.*
a. *inueftigandae* Cr. *veftiganda* omiffo *aqua* Erf.
b. *infideat* Erf. *infidet ac* Vinc. *infedit* Cr. *incidit* Cr. Louan.
c. *aut praet.* om. Crefc. 4. editiones.
d. *falix fi filuatica repereris. Fodiatur* omiffis reliquis Lugd. *falvatica* Cr. antiqua mea.
e. *vitex* om. P. et Cr. edd. 4.
f. *caeteraque quae* Cr.
g. *multum aquofa* Crefc. addit: *certaque fi aq. humore* Codd. Vaticani tefte Pontedera.
h. *Locis* P. *locis ergo* Cr. *locus vero* Erf.
i. *praedicta* P. E. Cr. edd. tres.
k. *reperis* I. B. Br. R. Cr.

latitudine pedibus tribus, altitudine pedibus[l] quinque, et proxime[m] solis occasum, mundum[n] vas ibi aereum vel plumbeum interius vnctum inuersum[o] ponatur in solo ipsius fossionis. Tunc supra fossae[p] labra crate[q] facta de virgis[r] ac frondibus, additaque[s] terra, spatium omne cooperiatur[t]. Sequenti[v] die aperto loco, si in 6 eodem vase sudores[x] [intrinsecus] inuenientur aut stillae, aquas[y] ibi esse non dubites. Item si vas figuli siccum[z]; neque coctum[a], eadem ratione ponatur, ac similiter operiatur; altero vero[b] die, si aquarum vena est[c] in praesenti, vas concepto humore soluetur. Item vellus lanae aeque positum et[d] coopertum, si tantum[e] colligit humoris, vt alia die fundat[f] expressum, copias inesse[g] testabitur. Item lucerna oleo plena et accensa[h], 7 si ibi similiter tecta ponatur, et secuto[i] die inueniatur[k] extincta superantibus alimentis[l], aquas idem locus habebit. Item si in eo loco focum feceris, et terra vaporata humidum fumum nebulosumque ructauerit[m], aquas inesse[n] cognosces. His itaque[o] repertis, certa signorum[p]

 firman-

l. *pedum* Cresc.
m. *prope* Vinc.
n. *purum* Cr.
o. *immersum* Cr. *vel inter. vnct. inuersum* Louan.
p. *super fossam* Cr. *fossam* etiam Pol. et Cr. Lou. *supra libram fossae crates facta* Vinc. Vulgo *fossa* crat: *fossae* Erf. Br.
q. *crates* I. B. Br. R. Lugd. Erf. Cresc.
r. *virgultis* Erf. *virgulis* Cresc. recte Lou.
s. *addita* Cr. *terrae* Br.
t. *cooperiat* I. B. R. Br. Cresc. Lou. Erf. *operiatur* Cr. edd. tres. in Louan. reperio *operiat.*
v. *Secundo* Lugd. *altero* Erf.
x. *sudores inueniantur* P. et Cr. editt. tres. *intrinsecus* om. etiam Vinc.
y. *aquam* Cr.
z. *fictum* Vinc.
a. *nec coopertum alias* addit Cr. antiqua mea.
b. *vero* praeter Palatinos om. etiam Br. Cr. Vinc.
c. *proxima fuerit, vas humore soluetur* Cr. edd. tres. *vas est in praesenti, vas* Vinc. bis.
d. Ita Cr. editt. 4. Vulgo *vel. Item si vellus* Lou.
e. *tamen — humores* Cr. antiqua mea.
f. *sudet* Cr. recte Lou.
g. *ibi esse* Cr. *copias inesse* Lou.
h. *incensa* Cr. Vinc.
i. *secundo* Lugd. Cresc. editt. 4. *si ibi sim. t. p. et secundo* Lou. *ibi s. t. p. et si sec.* reliquae Edd. Cr.
k. *reperiatur* Cr.
l. *superant. elementis* Br. Cresc. antiqua mea, sed Basil. omittit haec duo vocabulo. *sup. alimentis* Lou.
m. *iactauerit* Cr. recte Lou.
n. *ibi fore cognoscas* Cresc. sed Lou. *agnoscas.*
o. *ergo* Cr.
p. *signorum* om. Vinc.

firmante notitia, puteum fodies [q], et aquae caput requires: vel ſi plura ſunt, in vnum colliges [r]. Tamen [s] maxime ſub radicibus montium in Septentrionali parte quaerendae ſunt aquae, quia in his locis magis abundant, vtilioreſque naſcuntur.

IX. Sed in fodiendis [a] puteis cauendum eſt foſſorum periculum, quoniam plerumque terra ſulfur, alumen, bitumen educit [b], quorum [c] ſpiritus miſti anhelitum peſtis exhalant, et occupatis ſtatim naribus extorquent [d] animas, niſi quis fugae ſibi velocitate ſuccurrat. Prius ergo quam deſcendatur ad intima [e], in eis locis lucernam ponis [f] accenſam, quae ſi extincta non fuerit, periculum non timebis; ſi vero extinguetur [g], cauendus 2 eſt locus [h], quem ſpiritus mortifer occupabit [i]. Quod ſi alio loco aqua non poteſt inueniri [k], dextera laeuaque [l] puteos fodiemus, vſque ad aquae ipſius libramentum, et ab his foramina hinc inde patefacta velut nares intus [m] agemus [n], qua [o] nocens ſpiritus euaporet: quo facto latera [p] puteorum ſtructura ſuſcipiat [q]. Fodiendus eſt autem puteus [r], latitudine octo [s] pedum quoquouerſum [t], vt binos pedes ſtructura concludat: quae ſtructura vectibus ligneis ſubinde denſetur [v], et ſtructa 3 ſit [x] lapide tofacio [y], vel ſilice. Si aqua limoſa fuerit,

q. *facies* Vinc. *fodias — requiras* Cr. recte Lou.
r. *colligas* Cr.
s. *maxime vero* Vinc. *maxime* om. Cr.

Tit. IX. a. *defodiendis* Lugd.
b. *educat* Vinc. *adducit* Cr.
c. *quae ſpiritum peſtis* Cr. edd. tres. *hanelitum* Br. *exalant* Br.
d. *torquent* Cr.
e. *infima* Cr. vti volebat ſcribi Geſner. *vltima* Erf. *aſcendatur* Cr. antiqua mea.
f. *ponas* Vinc. et Cr. *pones* Lou.
g. *extinguatur* Erf. Vinc. Br.
h. *locus mortifer. Quod* P. et Cr.
i. *occupauerit* Vinc. bis.
k. *tunc* add. Vinc.
l. *laeuaue — fodiamus* Vinc.
m. *intro* Lugd. P. Erf. V.
n. *agamus* Vinc.
o. *quibus* Vinc. bis.
p. *latera* om. E.
q. *ſuſcipiet* Erf.
r. *puteus* om. E. *ergo put.* Cr. recte Lou.
s. V. I. B. R. Br. *vel ſeptem* inferit Cr. edd. trium.
t. *quaquau.* Pol. Cr. Vinc. bis.
v. *denſentur* P. Lugd. *denſatur* Vinc. bis.
x. *ſtructura fit* Vinc.
y. *toficio* Br. Lugd. Erf. *tofico* Vinc. bis.

rit[z], ſalis admiſtione corrigatur[a]. Sed dum foditur[b] puteus, ſi[c] terra non ſtabit vitio generis diſſoluti[d], aut humore laxabitur, tabulas obiicies[e] directas vndique, et eas tranſuerſis vectibus ſuſtinebis[f], ne fodientes ruina concludat.

X. Aquam vero nouam[a] ſic probabis: in vaſe aeneo nitido ſpargis[b], et ſi[c] maculam non fecerit, probabilis iudicetur[d]. Item decocta aeneo vaſculo, ſi arenam vel limum non relinquit[e] in fundo, vtilis erit. Item ſi legumina cito valebit excoquere, vel ſi[f] colore perlucido carens muſco[g], et omni labe pollutionis aliena[h]. Sed[i] qui in alto ſunt putei, perforatis vſque ad infimam[k] partem terris ad loca inferiora, poſſunt vice[l] fontis exire, ſi vallis ſubiectae natura permittat.

XI. Cum vero ducenda eſt aqua, ducitur aut forma ſtructili[a], aut plumbeis fiſtulis, aut canalibus ligneis[b], aut fictilibus tubis. Si per formam[c] ducetur, ſolidandus[d] eſt canalis, ne per rimas aqua poſſit elabi: cuius magnitudo pro aquae menſura facienda eſt. Si per planum veniet, inter[e] centenos vel ſexagenos pedes ſenſim reclinetur ſtructura in[f] ſeſquipedem, vt vim poſſit ha-

 bere

z. *ſit* P. et Cr.
a. *corrigitur* Cr. Vinc. bis.
b. *fodietur* Erf.
c. *circumcirca* addit Vinc.
d. *diſſoluta* Vinc. bis. et Creſc. Baſil. ſed antiqua mea *diſſolutus*. recte Lou.
e. *obiicias* Vinc.
f. *ſuſtin.* om. Lugd. *ſuſtentabis* Vinc.
Tit. X. a. *putei* add. Cr.
b. *aereo* — *ſparges* Creſc. *ſperges* Lou. *ſparges* etiam Vinc.
c. *ſi aqua* Vinc.
d. *iudicabitur* Cr.
e. *reliquit* Erf.
f. *vel eſt* Vinc.
g. *a muſto tamen et* — *eſt aliena* Vinc. *claret et miſto* Creſc. Lou. vbi verum *claret et muſco* latere puto.
h. *alienae* Cr. recte Lou.
i. *Si in alto qui* Vinc.
k. *vltimam* I. B. R. Br.
l. *inde fontes* Vinc. *poſſint vitia fontis* Cr.
Tit. XI. a. *ſtructibili* Vinc. *ductili* E. ſed correctum *fictili* et add. vel *ſtructili*.
b. *ligneis* om. Cr. qui antea *ducatur* habet.
c. *forma ſtructibili* Vinc. *formam ſtructualem* Cr. Baſil. ſed antiqua mea *ſtructulem*. *ſtructilem* Lou.
d. *ſolidanda* Vinc.
e. *intra* Cr.
f. *in* om. I. B. R. Br. E. Vinc. *ſexquipede* Vinc. Cr. *in VI. pedes* Creſc. Lou. auctore Geſnero; ego vero in mea *declinetur ſtr. ſex pedibus* ſcriptum reperi.

abere currendi. Si quis[g] mons interiectus occurrerit[h], aut per latera eius aquam ducemus obliquam aut ad[i] aquae caput[k] speluncas librabimus, per quarum[l] structuram perueniat[m]. Sed si se[n] vallis interserat[o], erectas pilas vel arcus vsque ad aquae iusta fastigia construemus, aut plumbeis fistulis clausam deiici patiemur, et[p] explicata valle consurgere. Sed, quod est salubrius et vtilius, fictilibus tubis cum[q] ducitur, duobus digitis crassi[r], et ex vna parte reddantur angusti[s], vt palmi spatio vnus[t] in alterum possit intrare: quas iuncturas viua calce oleo subacta debemus illinire. Sed antequam in iis[v] aquae cursus admittatur, fauilla per[x] eos mixta exiguo liquore decurrat, vt glutinare possit, siqua sunt vitia tuborum[y]. Vltima ratio est, plumbeis fistulis ducere: quae aquas noxias reddunt. Nam cerusa[z] plumbo creatur attrito, quae[a] corporibus nocet[b] humanis. Diligentis[c] erit aquarum receptacula fabricari, vt copiam[d] inops vena procuret.

XII. Mensura vero[a] fistularum plumbo seruetur huiusmodi. Centenaria x pedum[b] mille ducentas libras habeat. Octogenaria noningentas[c] LX. Quinquagenaria

g. *qui* Lugd.
h. *occurrit* Vincent. *succurrerit* Lugd.
i. *ad* om. Lugd.
k. *in* addit Lugd.
l. *quas structura* I. B. R. Br. Lugd. E. Vinc. Cr.
m. *peruenict* Vinc. *conueniat* I. B. R. Br.
n. *se* om. Lugd. Br.
o. *intersecat* Vinc.
p. *et* om. I. B. R. Br. *explicita* Cr. *explicata valde* Lou.
q. *conducitur* P. E. *conducitur vt* Cr.
r. *grossi ex parte vna reddantur acuti* Cr. *crassae — angustae* Vinc.
s. *acuti* P. Cr.
t. *palmi vnius* Cr. *minori spatio vna — alteram* Vinc.
v. *is* Br. *his* Erf. Cr. Vinc. bis. *antequam his* Leid.
x. *per eos* om. P. et Cr.
y. *tubulorum* Pol. E. *tabularum* Lugd. Cr. Vinc. sed altero in loco Vinc. *tubarum*. paulo antea *glutinari* Leid.
z. *ceruſſa* Lugd. Cr. *caerusa* Br.
a. *plurimum* addit Cr.
b. *nocebit* Br. Vinc. bis.
c. *diligenter praeterea debemus aq.* Cr. *diligentis praeterea est* Lou.
d. *vel* om. Cresc. *inops aquarum* Vinc. qui et *fabricare* habet. Deinde *procurret* Br.

Tit. XII. a. *vero* abest P.
b. *pedes* P.
c. *octingentis XL* I. B. Br. R. E. *octingentas quadraginta* Lugd.

naria similiter x pedum pondo sexcenta [d]. Quadragenaria [e] pondo quadringenta LXXX [f]. Tricenaria pondo trecentasexaginta [g]. Vicenaria pondo XL. Octonaria pondo nonaginta [h] sex.

XIII. *[De omphacomeli.]* In vuae semiacerbae succi sextariis sex mellis triti fortiter duos sextarios debebis infundere, et sub solis radiis diebus XL decoquere [a].

XIV. Augustum Maio par [a] solis cursus aequauit [b].

Hora	I	et	XI	pedes	XXIII
Hora	II	et	X	pedes	XIII
Hora	III	et	IX	pedes	IX
Hora	IV	et	IIX	pedes	VI
Hora	V	et	VII	pedes	IV
Hora	VI			pedes	III

d. *octoginta* add. Lugd. Br. Ex Leid. *quadraginta* annotauit Gronov.
e. *quadrag. pondo quadr.* om. I. B. R.
f. *quinquagenaria pondo DC* inf. P. *sexcenta* Leid.
g. CCCCL P. Lugd. *quadraginta quinquaginta* Leid. *quinquaginta* I. B. Br. R.
h. *centum* Lugd. I. B. Br. R. E.
Tit. XIII. a. *derelinquere* Pol. *quoquere* Lugd.
Tit. XIV. a. *per* Lugd. A. Iunt. G.
b. *aequabit* Lugd.

PALLADII RVTILII TAVRI AEMILIANI DE RE RVSTICA

LIBER DECIMVS.

TIT. I.

Septembri [a] menſe ager pinguis, et qui diu tenere [b] conſueuit humorem, tertia vice arabitur, quamuis humido anno poſſit et antea [c] tertiari. Nunc ager [d] humidus, planus, exilis, quem primo [e] Auguſto arari diximus, iteratur [f] et ſeritur. Graciles cliui nunc primum [g] arandi et ſerendi ſunt ſtatim [h] circa aequinoctium. Agri nunc ſtercorandi ſunt, ſed [i] in colle ſpiſſius, in campo rarius laetamina diſponentur [k], cum luna [l] minuitur: quae res [m] ſi ſeruetur, herbis officiet. Vni iugero aſſerit Columella XXIV ſtercoris carpenta ſufficere; in plano vero XVIII [n]. ſed [o] iidem cumuli tot diſſipandi ſunt, quot

VARIETAS LECTIONIS.

Tit. I. a. *Hoc menſe* E.
b. *habere* Creſc. II. 19. et XII. recte Lou.
c. *ante* Cr. *quamuis ex hum.* — *poſſit antea* Vinc. Duac. *quamuis et humido* Br.
d. *etiam* Vinc.
e. *primitus exarari* Vinc. ſed alibi omiſit cum Creſc.
f. *ſeritur et aratur* Cr.
g. *primo* Vinc.
h. *ſtatim* om. P. et Cr. bis.
i. *ſed* om. Cr. XII. et deinceps *et in campo.*
k. *diſponuntur* Erf.
l. *praecipue cum* Cr. XII.
m. *quae res herbis ſi — proficiet* Cr. recte Lou. *quae res videlicet ſi obſeruetur* Vinc. VI. alibi *quae res herbis.*
n. *decem et octo* Lugd. antea *ſtercorum* Cr. Lou.
o. *Item cumuli* Cr. *idem* Br.

quot eadem[p] die poterunt inarari[q], ne stercora exiccata[r] nihil prosint. Eiiciuntur[s] quidem laetamina, et[t] 3 qualibet hiemis parte[v]. sed si tempore suo eiici aliqua ratione non poterunt[x], ante quam feras[y], more seminis per agros[z] puluerem stercoris sparge, vel caprinum manu proiice, et terram sarculis[a] misce. Nec prodest[b] nimium stercorare vno tempore, sed frequenter et[c] modice. Ager aquosus plus stercoris, siccus vero minus requirit[d]. Sed[e] si laetaminis copia non[f] abundat, 4 hoc[g] pro stercore[h] optime cedit, vt sabulosis locis cretam id est[i] argillam spargas, cretosis ac nimium spissis sabulonem[k]. Hoc etiam[l] segetibus proficit, et vineas pulcherrimas reddit. nam[m] laetamen in vineis saporem vini vitiare consueuit.

II. Hoc mense vliginosis locis aut[a] exilibus aut[b] frigidis aut[c] opacis circa aequinoctium triticum et[d] adoreum seretur, dum serenitas constat, vt radices frumenti ante hiemem conualescant.

III. Solet terra humorem salsum vomere, qui segetes necat. vbi hoc fit, columbinum stercus aut cupressi[a] folia oportet inspargere, et ita, vt[b] eadem misceantur, in-

p. *eadem* posui ex Erf. pro *ea die.* Deinceps *potuerint* Vinc. Duac.
q. *erarari* est vitium Gesner. secundae pro *exarari.*
r. *exsucata* Lugd. E. *exucca* Vinc.
s. *eiiciant* Vinc.
t. *et* om. Cr. *etiam* Vinc.
v. *parte si eiici non potuerunt in suo tempore. Itaque antiqua* Vinc. Duac.
x. *eiici non possunt* Cr. *potuerunt* Vinc.
y. *feratur* Vinc. Duac.
z. *agrum proiici debet et spargi terraque sar. permisceri* Vinc. Duac.
a. *sarculis* om. E. *terram* om. Cr. Lou.
b. *proderit* Cr. recte Lou.
c. *ac* Vinc. Duac.
d. *recipit* Erf.
e. *At* Vinc. Duac.
f. *copia desit* P. et Cr. edd. tres.
g. *hoc etiam* Vinc. Duac. *pro* om. Lugd.
h. *tempore* E. *caedat* Vinc. Duac.
i. Ita I. B. R. Br. Lugd. E. Vinc. bis. et Cresc. Louan. Vulgo *vel.* Cresc. *et.* sed Lou. *id est.*
k. *sabulum* Cr.
l. *etiam* om. Lugd. *et* Vinc. *etiam et* Cr.
m. *nam et — vstilare* Vinc.
Tit. II. a. *atque* Cr. XII.
b. *ac* Vinc.
c. *aut* om. I. B. R. Br.
d. *et adoreum* om. P. *et hordeum seremus* Erf. *et spelta seritur* Cr.
Tit. III. a. *cipressi* Vinc.
b. *ne* I. B. R.

inarare. melius tamen omnibus remediis erit, ſi aquarius ſulcus[c] noxium deducat humorem. In mediocris agri iugero v tritici modios et[d] adorei totidem conſeremus. nam quatuor [ager[e]] pinguis accipiet. Si modium, quo[f] ſeretur, hyaenae pelle veſtieris, et ibi aliquamdiu quod ſerendum eſt, eſſe patiaris[g], ſata bene

2 prouenire firmantur[h]. Item quoniam[i] quaedam animalia ſubterranea[k] ſectis radicibus necant plerumque frumenta, contra haec[l] proderit, ſi herbae, quae ſedum dicitur, ſuccus aquae miſtus vna nocte madefaciat quae ſpargenda ſunt ſemina: vel agreſtis cucumeris humor expreſſus et eius radix trita ſi aqua diluatur[m], et eodem quae ſerenda ſunt macerentur humore. Aliqui vbi haec[n] ſegetes ſuas perferre ſenſerint[o], inter initia vitiorum infuſa[p] amurca vel praedicta aqua ſulcos et arata[q] perfundunt.

IV. Nunc gracili ſolo ordeum ſeritur cantherinum modiis v per[a] iugerum. Poſt hoc genus agros ceſſare patieris, niſi forte laetamen aſpergas[b].

V. Nunc vel maturius aliquanto[a] lupinus ſeritur in qualicunque terra vel crudo[b] ſolo: cui hoc proderit, vt ſeratur ante quam frigus incipiat. limoſo agro non naſcitur: cretam reformidat: amat exilem terram atque rubricam: x modiis iugeri menſura completur.

VI.

c. *ſuccus* Vinc.

d. *et adorei* om. P. *et hordei* E.

e. incluſit cum Commel. Geſner.

f. *quo ſeretur* om. P. *quo ſeritur* E. *modum quando* Vinc.

g. Ita Vinc. et Erf. Vulgo *patieris*.

h. *feruntur* Vinc. ſed alibi *confirmantur*.

i. *quem* P. Voluit *quom* i. e. *quoniam*.

k. *ſubterraneis* Vinc.

l. *hoc* Br. Lugd. Erf.

m. *deluatur* Vinc.

n. *hoc* Br. Lugd. Erf. Vinc.

o. *ſenſerunt* Br. Lugd. Erf.

p. *amurca infuſa aqua praedicta ſulcos* Vinc.

q. Ita correxi vulgatum *aratra*.

Tit. IV. a. *V iugerum impletur* Vinc.

b. *aſperſeris* Vinc.

Tit. V. omittit totum Pol.

a. *aliquando* Erf.

b. *vel culto* add. Vinc.

VI. Hoc menſe poſtremo piſum ſeremus, terra facili et ſoluta, loco tepido, caelo delectatur humecto. iugero quatuor modios vel tres ſparſiſſe ſufficiet [a].

VII. Nunc ſiſamum ſeritur [a] putri [b] ſolo vel pinguibus arenis vel terra congeſticia [c]. iugero quatuor vel ſex ſextarios ſeuiſſe conueniet. Hoc menſe poſtremo prima vice agros proſcindemus, qui habituri ſunt medicam.

VIII. Nunc viciae prima ſatio eſt et foeni Graeci, cum pabuli cauſa ſeruntur [a]. Viciae VII modii iugerum aeque et foeni Graeci ſemen implebit. Farrago etiam loco reſtibili [b] ſtercorato ſeritur [c]: ordei cantherini in [d] iugero x modios ſpargimus circa aequinoctium, vt ante hiemem conualeſcat. Si depaſci [e] ſaepius velis, vſque in Maium menſem eius paſtura ſufficiet. quod ſi ex ea ſemen etiam redigere [f], vſque ad Martias Calendas, et dehinc pecora prohibebis.

IX. Hoc menſe, vt loca foecundentur exilia, lupinus circa Idus ſeritur [a], et vbi creuerit, vertitur [b] vomere, vt putrefiat exciſus.

X. Nunc prata, ſi libuerit, poſſumus [a] nouella formare. Si eligendi facultas eſt, locum pinguem, roſcidum [b], planum, leniter [c] inclinatum, vel huiuſmodi vallem

Tit. VI. a. *ſufficiat* Br. Ceterum Cr. Baſil. Libro III. Caput aliquod inſcribit *de Riſo* et incipit: *Riſum et ropellia ſunt alba*; Sed ibi Louan. *Piſum eſt robilia alba.* Deinceps pro Palladii verbis: *feremus, terra* habet *ſer. in terra tum et aura humida.* poſtea *duae partes corbis vel parum minus in bubulca ſpergentur* vbi Baſ. *in iugero.*

Tit. VII. omittit Pol.
a. *feretur* Vinc.
b. *putrido* Lugd.
c. *congeſtiua* E.

Tit. VIII. a. *feritur* Vinc.
b. *reſtibuli* Vinc. *ſterili* Gr. G. Comm. omittit P.
c. Poſt *ſeritur* reliqua om. P. vſque ad finem.
d. *in* inſerui ex Br. St. et Erf.
e. *Sed depaſcitur ſaepius: nam vſque* Vinc.
f. *redire* Erf. *reddigere* Br.

Tit. IX. omittit totum Pol.
a. *ſeratur* Lugd. Erf. Vinc. Br.
b. *vertente vomere putref* Br. Erf. Vinc. bis. ſed altero in loco *vt* additum habet.

Tit. X. a. *poſſumus* om. Lugd. et Vinc.
b. Ita Lugd. Erf. et Vinc. bis. Vulgo *roſidum.*
c. *leniter* Lugd. *oderint* Vinc.

lem deputabimus[d], vbi humor nec[e] ſtatim praecipitari 2 cogitur, nec diu debet inhaerere[f]. Poteſt quidem et[g] ſoluto et gracili ſolo prati forma, ſi rigetur, imponi. extirpandus eſt itaque locus hoc[h] tempore, et liberandus impedimentis omnibus, vel[i] herbis latioribus[k] et ſolidis atque virgultis. Deinde[l] cum frequenter exercitatus[m] fuerit, ac multa aratione reſolutus[n], ſubmotis lapidibus, et glebis vbique[o] confractis, ſtercoretur luna 3 creſcente recenti laetamine. Ab vngulis[p] iumentorum ſumma intentione[q] ſeruetur intactus, praecipue quoties[r] humeſcit, ne inaequale ſolum reddant multis locis[s] impreſſa veſtigia. Sed[t] ſi prata vetera muſcus obduxerit, abradendus eſt[v], et ſcalptis[x] eiſdem locis foeni ſpargenda ſunt[y] ſemina, et quod[z] ad necandum muſcum prod- 4 eſt, cinis ſaepius ingerendus[a]. Quod ſi ſterilis[b] factus eſt locus carie[c], incuria, vetuſtate, exaretur, ac de nouo rurſus aequetur[d]. nam prata ſterilia[e] plerumque arare conueniet. Sed[f] in nouo prato rapa conſerere poſſumus, quorum meſſe finita, caetera quae dicta ſunt, exequemur[g]. Viciam tamen[h] foeni ſeminibus mixtam

poſt

d. *deportabimus* Erf.
e. *nec ſtatim* om. Lugd.
f. *haerere* Vinc. Br.
g. *in* Vinc. Duac. VI.
h. *hic locus* Vinc.
i. *et herbis* Pol. *non ſolum ſpinetis et virgultis ſed etiam herbis* Cr. *herbiſque lat. et ſolutis virgultiſque* Vinc.
k. *altioribus* I. B. R. Br.
l. *Denique* Vinc.
m. *exercitus* Pol. Vinc. *excultus* Cr.
n. *ſolutus* Cr.
o. *vbique* om. P. et Cr.
p. *vero* inſerit Vinc.
q. *attentione* Vinc.
r. *quotiens* Br. Lugd. E. *cum* Cr.
s. *mollibus* Erf.
t. *Si vero* Vinc. *ſed cum vetuſta fuerint muſco cooperta, radantur* Cr.
v. *abradendus ſcalpris et eiſdem* Cr.
x. *captis* Erf.
y. *ſunt* om. Pol.
z. *quodque* Vinc.
a. *inſerendus* Erf. *ſaepe* Cr.
b. *omnino* addit Cr.
c. *incurie* omiſſa *carie* Lugd. *carie incuriae* Erf. Br. *locus aretur pluries et denuo* Cr. *denuo etiam* E. *vetuſtiſſima corrupta arari et denuo prata noua formari* Cr. XII. 9.
d. *denuó aequatus formet pratum* Creſc. VII. 2.
e. *pratum ſterile — conuenit* Vinc.
f. *Sic — conſeri poſſunt rapae* Vinc.
g. *quarum meſſe — exſequenda* Vinc.
h. *cum* Vinc. *ſpergemus* deinceps Cr. Lou. *Si vero ex campeſtribus locis fiant, aequandus eſt omnis locus et glebis confractis tam huic quam ſuperiori ſemen viciae cum foeni ſemine ſpargendus eſt* Cr. VII. 2.

poſt haec ſpargemus. Rigari vero antequam durum ſolum fecerit[i], non debebit[k], ne eius cratem minus ſolidam vis interlui[l] corrumpat[m] humoris.

XI. Hoc menſe locis tepidis maritimiſque celebranda vindemia eſt, frigidis apparanda. Sed maturitatem vindemiae cognoſcimus hoc genere: ſi expreſſa vua[a] vinacia, quae in acinis celantur, (hoc[b] eſt grana,) ſint[c] fuſca, et nonnulla[d] propemodum nigra: quam[e] rem naturalis maturitas facit. In[f] doliis picandis hic modus erit, vt dolium ducentorum congiorum XII libris picetur[g], deinde pro minoris aeſtimatione ſubducas. Diligentiores[h] optimae cerae in decem[i] picis libras vnam libram miſcent, quae et odori proficit et ſapori, et picem lenitate[k] permulcens[l], frigoribus eam non patitur diſſilire. Picis tamen guſtu exploranda dulcedo eſt, quia ſaepe vina eius amaritudine[m] vitiantur.

XII. Nunc quibuſdam locis panicum metetur et milium. Tempore hoc faſelus[a] ad eſcam feratur. Nunc in amitibus[b] apparetur aucupium noctuae, caeteraque inſtrumenta capturae, vt circa Calendas exerceatur Octobres[c].

XIII. Nunc papauer ſeritur locis ſiccis et calidis: poteſt et[a] cum aliis oleribus ſeminari. fertur vtilius provenire,

i. *fuerit* Cr. Baſ.
k. *debet* Vinc.
l. *ſuperflui* Cr. recte Lou.
m. *interrumpat* Erf.
Tit. XI. a. *vuae grana* Cr. edd. tres.
b. *hoc eſt grana* om. Creſc. edd. tres.
c. *ſint* om. I. B. R. Br.
d. *aliqua* Creſc.
e. *quam eſſe facit mat. nat.* Creſc. vbi Baſil. habet: *quibus indicatur maturitas naturalis.* recte Lou.
f. *apparanda in doliis pic. Hic erit modus,* Vinc.
g. *proiicietur et deinde* Lugd.
h. *In doliis picandis dilig.* Vinc.
i. *viginti* Lugd. Erf. Vinc. bis.
k. *ſanitate* P.
l. *permiſcens* I. B. R. Br. P.
m. *amaritudo corrumpit* P.
Tit. XII. a. *faſeolus* Colum. XI, 2. 72.
b. *in am.* om. Pol. *adminiculis* Vinc.
c. Ita Lugd. et Vinc. pro *Octobris.*
Tit. XIII. a. *etiam aliis* P. E. *etiam cum aliis herbis ſeri* Creſc.

venire, vbi virgae et ſarmenta combuſta ſunt. Tempore hoc braſſicam[b]. ſeres vtilius, vt plantas eius Nouembri inchoante tranſponas: de quibus et hieme olus 2 et vere poſſit cyma[c] produci. Hoc menſe ſpatia hortorum, quae per vernum[d] ſeminibus impleturus es, alte tribus pedibus paſtinare debebis, et luna decreſcente (his) ſtercus inferre. Hoc menſe vltimo[e] thymum ſeremus; ſed melius plantis naſcitur, quamuis poſſit et ſemine. agrum diligit apricum, macrum, maritimum[f]. Nunc circa aequinoctium ſeres origanum: ſtercorari ac rigari, donec conualeſcat, appetit[g]. Amat loca aſpera atque ſaxoſa. Iiſdem diebus ſeritur capparis[h]: late ſerpit: ſucco[i] ſuo terris nocet. ſerendum[k] eſt ergo, ne procedat vlterius, circumueniente foſſato, vel luto ſtructis[l] parietibus, ſolo ſicco et gracili: herbas ſponte per- 3 ſequitur: floret aeſtate. Sed occaſu Vergiliarum capparis areſcit[m]. Gith[n] hoc menſe vltimo bene ſeritur. Hoc menſe naſturcium[o] ſeremus et anethum locis temperatis et calidis, et[q] radices locis ſiccis, et paſtinacas et caerefolium circa Octobres Calendas, et lactucas et betas et coriandrum, et primis diebus rapa[r] et napos.

XIV. Menſe Septembri circa Calendas Octobres vel Februario tuberes ſeremus ſobole vel nucleis[a], cuius tenera diligenter putriri debet infantia. Sumatur cum radicibus planta diuulſa[b]: bubulo fimo linatur[c] ac luto: ſtatuatur pingui terra et ſubacta, ſubditis conchis et marina

b. *braſſicam — menſe vltimo* om. P. *ſeris* Br.
c. *cima* Br. *quima* Lugd. Erf.
d. *vere — implenda ſunt* Creſc. XII.
e. omitt. Vinc.
f. *Hoc menſe hortorum, quae per vernum — decreſcente ſtercus inferre* inſerit h. l. Pol.
g. *amplectitur* Br. Lugd. Vinc. *ſterc. — app.* om. Erf.
h. *caparis* Vinc.
i. *ſucu* Lugd.
k. *ſerendus* Vinc.
l. *ſtrictis* Lugd. P. E. Vinc.
m. *caparis marceſcit* Vinc. *marceſcit* etiam Erf.
n. *Gid hoc etiam* Lugd. *Giddi* I. B. Br. R. P. Erf.
o. *bene* addit Pol.
p. *anetum* Vinc.
q. *et* om. Vinc.
r. *rapam* Vinc. *rapas* Br.
Tit. XIV. a. *nucleo* Vinc.
b. *obuulſa* Erf.
c. *linietur* Erf. Br. *liniatur* Leid.

marina alga: terris magna sui parte condatur. Alii 2 pomis statim grana decussa et sole siccata pingui et probe[d] cribrata terra autumno tria simul ponunt, quae feruntur in vnum[e] coire virgultum: quod assidua rigatione iuuandum est atque fossura, quae solum leuiter scalpens[f] teneritudini robur inducat. post annum deinde vel aliquanto tardius, quae fuerit de semine planta transfertur: et hoc genere fructus efficit dulciores. Mense 3 Ianuario vltimo vel Februario tuberum[g] surculus mirabiliter proficit cydonio insitus. inseritur autem malis omnibus (et[h] piris,) et prunis et[i] Calabrici: melius trunco fisso quam cortice. desuper qualo vel fictili vase munitur, repletis vsque prope summitatem surculi[k] terra subacta cum stercore. Prosunt tuberibus[l], quae malis prodesse memoraui. Tuberes[m] seruabuntur, si obruantur in[n] milio vel vrceolis picatis et oblitis.

XV. Hoc etiam mense pauimenta in solariis et lateres faciemus eo[a] more quo Maio mense descripsi.

XVI. *[De diamoro.]* Succum mori agrestis paululum facies deferuere. Tunc succi [ipsius[a]] duas partes et vnam[b] mellis admisces, et mista curabis ad pinguedinem[c] mellis excoquere[d].

XVII. Vuas quas seruare volumus, legamus illaesas, neque acerbitate rigidas, neque maturitate defluentes[a], sed

d. Vulgatum *prope* corrigi iussit Gesner.

e. *vnitum* Lugd. Br.

f. *carpens* E. deinde *transferatur* Br.

g. *tuburum* Br. Lugd. E. In Columella XI. 2. 96. *tubures* habent Edd. primae, et in Plinio Codices Harduini.

h. *et pyris* om. Lugd. P. E.

i. *et cal.* om. P. *Calabraci* Gr.

k. Vulgo *furculis*.

l. *tuburibus* Br.

m. *tubures* Br.

n. *nucleo* Vinc.

Tit. XV. a. *eo* om. Erf.

Tit. XVI. a. *ipsius* omitt. I. B. R. Br. P. Erf. Vinc. sed alibi Vinc. *eius succi — admiscebis.*

b. *in vnam* Vinc.

c. *spissitudinem* E.

d. *excoquere* Lugd. hic et saepius *decoquere* Vinc.

Tit. XVII. a. *refluentes* P. Lugd. E. *ligamus — fluentes* Cresc. Lou.

ſed quibus eſt et granum luce penetrabile et[b] ſplendidum, et tactus cum molli iucunditate[c] calloſus. Siqua ſunt (corrupta[d] vel) vitioſa, reſecemus: nec patiamur intereſſe, quibus inexpugnabilis acerbitas contra blandimenta aeſtiui caloris induruit. Tunc inciſos botryonum tenaces calida pice oportet ambiri[e], atque ita in loco ſicco, frigido, et obſcuro ſine luminis irruptione ſuſpendi.

XVIII. Vitis cuius[a] fructus humore putreſcit, per latera pampinanda[b] eſt ante[c] trigeſimum vindemiae diem, et ſola frons illa ſeruanda eſt, quae in ſummitate poſita ſolem nimium defendit[d] a vertice.

XIX. Septembris et Aprilis dies horis ſimilibus conferuntur[a].

Hora	I	et	XI	pedes	XXIV
Hora	II	et	X	pedes	XIV
Hora	III	et	IX	pedes	X
Hora	IV	et	IIX	pedes	VII
Hora	V	et	VII	pedes	V
Hora	VI			pedes	IV

b. ita P. et Cr. Vulgo *penetrabili ſpl.*
c *iocund.* Lugd. Creſc. *mellis iocund.* Erf.
d. Incluſa om. P. et Cr. *vel rimoſa* Vinc. *recenſemus* Leid.
e. Ita Cr. et Erf. ſed hic ex correctione. Vulgo *amburi.*

Tit. XVIII. a. *cui vuae putreſcunt* Cr. IV. 17.
b. *pampinentur* Cr.
c. *triginta diebus ante vindemias* Cr.
d. *defendat* E. probante Erneſti. *in vertice* Cr.
Tit. XIX. a. *conferunt* E.

PALLA-

PALLADII RVTILII TAVRI AEMILIANI

DE RE RVSTICA

LIBER VNDECIMVS.

TIT. I.

Octobri[a] menſe adoreum ſeremus ac triticum. Iuſta ſatio[b] eſt a decimo Calendas[c] Nouembres, vſque ad ſextum[d] Idus Decembres regionibus temperatis. Nunc etiam laetamen effertur ac ſpargitur. Hoc etiam 2 menſe ſeremus ordeum, quod dicitur cantherinum. Seritur macra et ſicca terra, vel multum[e] pingui. nam[f] quia hoc ſemine maceſcunt arua, pingui vincitur agro: alteri non habet quod[g] amplius nocere poſſit, cum propter macritatem ſemen aliud ferre non valeat. laeto agro nunc[h] eſt ſerendum. Etiam nunc eruum[i], lupinum[k] et piſum et ſiſamum[l] ſeremus (vt dixi): ſiſamum 3

vſque

VARIETAS LECTIONIS.

[Palladii Lib. XI. *ſiue October* Tit. I.] a. *Hoc tempore hordeum* I. B. Br. R. *Hoc menſe* Erf.

b. *ſatis* Erf.

c. Ita pro *Calendarum Nouembrium* Br.

d. *Sexto Idus Nou.* I. B. R. *ſexto Idus Decembres* Br. Vulgo *Decembris.* Pol. X *Kis.*

e. *ſatis* Br. Erf. Leid.

f. Pro verbis *nam* — *agro* Br. *Ac vincitur alteri non habet amplius quod nocere: quae ſemen aliud ferre non poſſet.* Lugd. *hac vincitur alteri* — *poſſit, quae ſemen al. f. n. poſſit.* Pol. om. *nam* — *ferendum. pingui; hac quippe vincitur, aliud non habet amplius, quod noceat, quo ſemen aliud ferre non poteſt* Vinc. *amplius quod nocere* omiſſo *poſſit* Leid.

g. *non habet amplius quod n. p.* Erf.

h. Ita pro *non* Lugd.

i. *herbum* Br.

k. *lupinus* A. Iunt. Commel.

l. *ſiſamum* P.

vſque ad Idus Octobres, et faſelum, tamen[m] terra pingui aut[n] reſtibili agro: quatuor modiis iugerum complebimus.

II. Hoc menſe lini ſemen ſeremus, ſi placet, quod tamen[a] pro malitia ſui ſerendum non eſt; nam terrae vber[b] exhaurit. Sed ſi velis loco pinguiſſimo et modice humido, ſeretur in iugero VIII[c] modiis. Aliqui macro ſolo[d] ſpiſſum ſerunt: ita[e] aſſequuntur vt linum ſubtile naſcatur.

III. Nunc opportuna vindemia eſt, cuius tempore notanda eſt foecunditas vitium et notis quibuſcunque ſignanda, vt ex[a] his ad ponendum ſarmenta poſſimus eligere. Aſſerit autem Columella explorari foecunditatem[b] vno anno non poſſe ſed quatuor: quo numero[c] cognoſcitur vera generoſitas ſurculorum.

IV. Hoc menſe poſtremo[a], vbi calidi ac ſicci aëris qualitas eſt, vbi exilis et aridus [eſt[b]] campus, vbi collis praeruptus aut macer, vites vtiliſſime[c] ponuntur, de quibus ſatis menſe Februario diſputaui. Nunc locis ſiccis, calidis, exilibus, macris, arenoſis, aridis[d], quaecunque de paſtinis, de vitibus ponendis, putandis, propagandis, reparandis, vel arbuſto faciendo ante dicta ſunt, rectius fiunt[e], vt contra exilitatem glebae[f] hibernis imbribus adiuuentur. Sic et humorem ſitientibus con-

m. *tamen* om. Pol. *terra tamen* Erf.
n. Ita pro *ac* Br. Erf.

Tit. II. a. *tamen* addit Vinc. bis. Vulgo deerat.
b. *vbertatem* Br. E.
c. *IX* P.
d. *in agro ſolo* E.
e. *aſſerunt quod* Vinc.

Tit. III. a. *exilis* Lugd. pro *ex illis*. Verba *et notis — ſignanda* omitt. Vinc. bis.
b. *fertilitatem* P. *vno anno explorari fertilit. non* Lugd. *fertilitatem* bis habet Vinc. et Cr. IV. 8.
c. *nomine* Vinc.

Tit. IV. a. *eſtremo* P. *extremo* Cr. XII. 10. idem *calidi et ſicci*.
b. E. om. *eſt*.
c. *vtilline* Lugd. *vt* Iul. I. I. E. et Vinc. bis. *commode* Creſc. *vtiline* Br.
d. *apricis* Lugd. I. B. Br. R. E. *apertis* Cr. Idem *paſtinatis — nunc rectius fiunt*.
e. *fuerit* Pol.
f. *c. exilem glebam* E.

conferunt, et recifa vel merfa glacie non adurunt[g], quia talibus locis pruinarum vis et natura nefcitur.

V. Poft Idus Octobris[a] ablaqueanda eft omnis novella vinea feu in paftino, feu in fcrobibus aut fulcis, vt amputentur radices fuperuacuae, quas produxit aeftate[b]: quae fi conualuerint[c], inferiores radices faciunt[d] interire, et ita remanebit vitis in fummitate fufpenfa: quae res eam frigori obnoxiam faciet[e] et calori. Sed hae radiculae non ad ficcum[f] debent recidi, ne aut plures inde nafcantur, aut noua plaga corpori vitis impreffa vi fecuti[g] algoris vtatur. recidemus[h] autem relicto digiti fpatio: et fi placida ibi[i] hiems eft, apertas relinquemus vites: fi violenta, ante Decembres Idus operiemus[k]: fi praefrigida, aliquantum[l] columbini ftercoris fub[m] ipfa hieme circa viticularum[n] veftigia largiemur, quod contra frigus nimium[o] Columella dicit toto faciendum effe quinquennio.

VI. Hoc tempore idcirco locis quibus dixi propagatio melior eft, quia firmandis radicibus vitis incumbit, cum proferendi palmitis[a] eam cura non permouet[b].

 VII.

g. *Sic — adurunt* om. E.

Tit. V. a. *Octobres* L. *Nouembris et* P. Deinde *vinea* omittit Br. L. E. V. *vt* poft *fulcis* om. Vinc. bis.

b. *aetate* Crefc.

c. *connaluerunt* Cr. recte Lou.

d. *facient* Vinc. bis. *pereunt in terra et remanet vitis* Cr. fed antiqua mea *faciunt* habet cum pr. fola Lou. addit *nutrire* pro *interire.*

e. *faciet et frigori obnoxiam et* E. *frigori facit obnoxiam et calori* Cr. *faciet* Louan.

f. Vinc. *fitum* alibi *furcum.* Cr. *ftipitem.*

g. *fecuti* Br. Lugd. Vulgo *fecuturi.* *impreffo, infecuturo algore aut calore vtatur* Cr. *cor vitis infecura vi algoris vtatur* Vinc. fed alibi *vi fecuta.* Antiqua mea Crefc. *in fecuturi.* recte Lou. *algoris vtatur.*

h. *recidantur* Crefc. *digito pro fpatio* Vinc.

i. omittit *ibi* Crefc. fed habet XII. 10. deinde *relinquamus apertas, cum ante hiemem hoc eft factum.* Louan. *aptas.* Br. *relinquimus.*

k. *menfem Decembris operimus* Crefc. *operimus* etiam Vinc. bis. *perfrigida* Cr. Lou.

l. *aliquantulum* Vinc. bis. et Cr. XII. 10. altero loco *modicum* Cr.

m. *fub ipfa hieme* om. P. Cr.

n. *circa viticulas largiamur* Crefc. *largiemur* Lou. *vinculorum* Erf.

o. *nimium* omitt. Pol.

Tit. VI. a. *palmitis* Lugd. *palmitis ea* Br. *cum proferendis palmitibus* E. Vulgo *palmites* etiam Cr. IV. 10.

b. *promouet* E. Vinc. bis. et Cr. Lou. fed Bafil. *permouet.* antiqua mea *vram non prom.*

VII. Hoc menſe aliqui vites et arbores locis calidiſſimis inſerere conſueuerunt.

VIII. Nunc etiam locis calidis et apricis [a] oliueta inſtituemus more vel ordine, quem Februarius menſis oſtendit. Seminaria quoque olearum locis talibus faciemus hoc tempore, et omnia quae ad oleam [b] pertinebunt. Oliuas quoque albas condiemus, ſicut poſtea referetur [c]. Hoc tempore ablaqueandae ſunt arbores oleae prouinciis ſiccioribus ac [d] tepidis, ita vt eis a ſuperiori parte humor poſſit induci. Omnem ſobolem conuelli Columella praecepit [e], mihi autem videtur paucas dimitti ſemper ac [f] ſolidas, ex quibus vel [g] in vetuſtate matris loco delecta [h] ſuccedat, vel melius nutrita, et aggeſtae [i] terrae beneficio etiam ſuas habens radices ad oliuetum faciendum ſine cura ſeminarii transferatur arbuſcula. Nunc ſi ſuppetit, intermiſſo triennio ſtercoranda ſunt oliueta locis maxime frigidis [k]. Caprini ſtercoris ſex librae vni arbori vel cineris modii ſinguli ſufficient. Muſcus tamen ſemper radatur arboribus: et putentur (ſicut Columella dicit) octo annorum aetate tranſacta. Videtur [l] mihi vnoquoque anno ſicca et [m] infructuoſa cum aliqua debilitate naſcentia debere recidi [n]. Quod ſi fructus arbor laeta [o] non afferet, terebretur [p] Gallica terebra vſque ad medullam foramine impreſſo, cui oleaſtri informis talea (vehementer) arctetur,

Tit. VIII. a. *aptis* Cr. XII. 10. deinde *Februario menſe* P.

b. *alias* Cr.

c. *feretur* P. *refertur* Erf. deinceps *ablaqueandae* Cr. Lou.

d. *in locis aridis aut* Cr. deinceps *poſſet* Lou.

e. *praecipit* Erf. et Cr. *euelli* Cr. Lou. *mihi vero* Erf. *autem* om. Br.

f. *aut ſolidas* Cr. recte Lou.

g. *vel* om. Cr. habet Lou.

h. *dilecta* Br. Lugd. *derelicta* Cr. Lou. *nqua* Cr. Baſil.

i. *agreſti* E.

k. *et exilibus* add. Cr. omittens *intermiſſo triennio*. deinceps *radatur ab eis* Cr. Lou.

l. *autem* inſ. Cr.

m. *et* om. Lugd. Cr.

n. *reſecari* Br. Lugd. E. Cr. Lou. *reſecare* Cr.

o. *laetos* I. I - G. mox *affert* Erf. *fert* Cr. ſed pr. Lou. et antiqua mea *affert*.

p. *terebratur* Cr. recte Lou.

tur[q], et ablaqueatae arbori amurca infulfa[r], vel vetus vrina infundatur[s]. Hoc enim velut coitu fteriles arbores vberantur, quas tamen durante malitia[t] oportebis inferere. Hoc menfe foffas riuofque purgabimus.

IX. Graeci iubent[a], fi vuam nimius[b] imber infuderit, pofteaquam muftum eius primo ardore feruebit[c], vt ad alia vafcula tranfferatur. Ita propter naturae gravitatem remanens aqua fubfidet, et tranflatum vinum pure feruabitur, relicto quicquid fe illi ex imbre mifcuerit[d].

X. Nunc oleum viride[a] faciemus hoc genere. Olivam quam recentiffimam, cum varia eft, colligis, et fi diebus aliquot collegeris, expandis, ne calefiat. fi qua ibi putris aut ficca eft, remoues. Vbi vero compleueris modum factorii, fales tritos vel non tritos, quod eft melius, in oliuam eandem[b] mittis per decem modios tres falis, et molis[c] primo, et fic falitam in nouis caniftris effe patieris, vt pernoctet cum falibus, et ducat in fe eofdem fapores: ac[d] mane premi incipiat olei meliorem fluxum redditura, falis fapore concepto. canales fane et omnia receptacula olei calida aqua prius a lauabis, vt nihil de anni praeteriti rancore cuftodiant. Focos etiam non propius admouebis, ne olei faporem fumus inficiat. Nunc menfe poftremo locis ficcis et calidis ad oleum faciendum lauri baccas legemus[e].

q. *immittitur* Cr. Baf. fed antiqua mea *talea arcetur* omiffo *vehementer.* quod vocabulum fpurium cenfeo. *arctetur et allaq.* Lou. *artetetur* Brufch.
r. *infunditur* Cr. Baf. fed antiqua: *allaqueatis arbori am. infufa vel.* Etiam Lou. *infufa.*
s. Ita P. et Cr. Vulgo *fundatur.* Erf. *funditur.* deinceps Crefc. *Hoc modo fteriles* fed recte Lou.
t. *fi durant in malitia* Erf.

Tit. IX. a. *dicunt* Vinc.
b. *irriguus alias nimius* Vinc.
c. *feruebat* Vinc.
d. *mifcuerat* ante Vict. Erf. et Vinc. bis.
Tit. X. a. *viride* om. E.
b. *eandem* om. Vinc. qui alibi etiam habet: *oliuam mittere et per.*
c. *mollis* Vinc. *Molis. Pro decem modiis tres falis et molles falis* E.
d. *cum,* alibi *at* Vinc.
e. *legimus* Vinc.

XI. Menſe Octobri ſerenda ſunt intyba, quae hiemi [a] ſeruiant. Amant humores et terram ſolutam. Arenoſis et ſalſis locis atque maritimis ſumma proueniunt. Area his planior apparetur, ne radices eorum terra fugiente nudentur. Quatuor foliorum transferantur ad locum ſtercoratum. Nunc plantae cardui ponuntur [b] quas cum ponemus, radices earum [c] ſummas ferro reſecamus, ac fimo tingimus [d]: ternum [e] pedum ſpatio ſeparamus incrementi cauſa [f], pedali ſcrobe depoſitas binas aut ternas [g]. cinerem ſaepe ſub hieme die-
2 bus ſiccis fimumque miſcebimus [h]. Hoc menſe ſinapim [i] ſeremus. terram diligit aratam [k], et ſi fieri poteſt, congeſticiam, quamuis vbicunque naſcatur. ſarculari debet aſſidue vt reſpergatur puluere, quo fouetur. non minus [l] gaudet humore. De quo ſemen legere diſponis, ſuo loco eſſe patieris; quod ad eſcam parabis, robuſtius facies transferendo. In ſinapi vetus ſemen invtile [m] eſt vel ſationi vel vſui: quod dentibus fractum ſi intus viride videbitur, nouum eſt: ſi album fuerit [n],
3 vetuſtatem fatetur [o]. Hoc menſe malua ſerenda eſt, quae occurſu hiemis ab incrementi longitudine reprimetur. loco pingui delectatur et humido: gaudet laetamine. Transferuntur plantae eius, cum coeperint folia quatuor habere vel quinque. melius comprehendit eius planta quae tenera eſt: maior enim transſlata languebit. ſapor illis [p] eſt melior, ſi non transferantur. ſed ne

Tit. XI. a. *hiemi* I. B. R. Lugd. *hieme* E. et alii. mox *terram ſolutam arenis. Et ſ.* E.

b. *ponantur* Cr.

c. *earum* om. Cr.

d. *cingimus* Creſc. et Vinc. ſed alibi *ferro condimus* Vinc. *ac ſi fimo tingimus* Cr. Lou.

e. *trium* Vinc. *ternorum* Cr. P. *pedum* om. Leid. *trinorum* — *ſeparemus* Creſc. Lou.

f. *cum incrementi tanna* Creſc. recte Lou.

g. *binas aut trinas* Cr. *aut trinas* Vinc.

h. *miſcemus* Lugd.

i. *ſinapin* Vinc.

k. *arentem* Erf.

l. *non nimis* Erf. Vinc. Leid.

m. *vtile eſt* Vinc. bis.

n. *eſt* Pol.

o. *fatebitur* Erf.

p. *enim* P. Lugd. *ſapor eius melior eſſe probatur* Vinc. deinde *transferatur.*

ne cito erigantur in caulem, in medio earum glebulas conſtitues aut lapillos. Rara ponenda eſt, ſarculo delectatur aſſiduo. ſi liberandae ſunt herbis, ne motum ſentiant in radice. Si transferendis plantis nodum facias in radice ſeſſiles fient. Nunc etiam locis tempera- 4 tis et calidis anethum [q] ſeremus. Cepullae [r] ſeruntur etiam hoc menſe, vel menta et paſtinaca, thymum et origanum, et capparis [s] menſis initio. Item betam locis ſicccioribus, necnon armoraceam [t] ſeremus, vel transferemus ad culta [v], vt melior [x] fiat: nam [y] haec agreſtis eſt raphanus. Nunc porrum verno ſatum tranſ- 5 ferre debemus [z], vt creſcat in caput [a]. ſane ſarculis circumfodiatur aſſidue, et comprehenſa porri planta velut tenacibus alleuetur [b], vt inanitas ſpatii, quae radicibus ſuberit, incremento capitis ſuppleatur. Ocimum quoque etiam nunc ſeremus, quod citius naſci fertur hoc tempore, ſi aceti imbre leuiter ſpargatur infuſum.

XII. Cui placet curas agere ſaeculorum, de palmis cogitet conſerendis. Hoc igitur menſe dactylorum non veterum ſed nouorum ac pinguium recentia oſſa debebit obruere, terrae cinerem miſcere. ſi plantam velit, ponenda [a] eſt Aprili menſe vel Maio. Locis delectatur apricis et calidis. Fouenda eſt, vt creſcat, humore. Terram ſolutam vel ſabulonem [b] requirit, ita tamen, vt quando planta deponitur [c], circa eam vel ſub ea pinguis terra fundatur. annicula transferatur aut bima Iunio menſe vel Iulio incipiente [d]. circumfodiatur aſſidue 2

 et

q. *auetum* Vinc. Br.

r. *Item cepullae* L. B. R. *Item cepulae* Br. *et hoc* Br. *cepae* Creſc. XII. 10. *cepulae* Vinc.

s. *Capparis* Palat. *caparus* Creſc. *capar* Erf. Vinc. Vulgo *cappar.*

t. *arboracea* Vinc.

v. *loca* addit Vinc.

x. *mollior* P.

y. *haec eſt enim r. a.* Vinc.

z. *debebis* Vinc.

a. *in capite* E. et Vinc. bis. *vere — in capite* Cr. *in capite* etiam Br.

b. *alleuetur — radicibus* om. P. *alleuietur* Vinc.

Tit. XII. a. *palmam ponendam curabimus Apr.* P.

b. *et ſabuloſum* Cr.

c. *diſponitur* Lugd. E. Vinc. *ponitur* Cr.

d. *et Iulio inchoante* Cr. idem *anuna* habet. *Iunio incip. vel Iulio* Br.

et[e] rigatione[f] continuos[g] aeſtatis vincat ardores. Aquis palmae aliquatenus ſalſis iuuantur, quae infici debent ſalibus, etiam[h] ſi tales eas natura non[i] praebuit. Si aegra eſt arbor, feces vini veteris ablaqueatae oportet infundi[k], vel radicum ſuperuacua capillamenta decidi[l], vel cuneum ſalicis interfoſſis radicibus imprimi[m]. Conſtat[n] autem locum prope nullis vtilem[o] fructibus, in 3 quo palmae ſponte naſcuntur. Piſtacia[p] ſeruntur autumno[q] menſe Octobri, (et[r]) ſobole et nucibus ſuis: ſed melius ipſa piſtacia[p] iuncta ponuntur mas ac foemina. marem dicunt, cui ſub corio velut oſſei longi videntur latere teſticuli. Qui diligentius facere[s] voluerit, pertuſos caliculos[t], et ſtercorata terra repletos parabit, et in his piſtacia[p] terna conſtituet, vt ex omnibus germen quodcunque procedat[v]: quod vbi conualuerit[x] planta, hinc facilius transferatur menſe Februario. Amat locum calidum, ſed humectum[y], et rigatione gaudet et ſole. Inſeritur terebintho menſe Februario vel Mar- 4 tio: at[z] alii amygdalo inſeri poſſe firmarunt[a]. Ceraſus amat caeli ſtatum frigidum, ſolum vero poſitionis humectae. in tepidis regionibus parua prouenit. calidum[b] non poteſt ſuſtinere. montana vel in collibus conſtituta

e. *et* P. Lugd. Cr. antiqua mea.

f. *rigationem* P Ienſſ. *et rigatione* Vinc. *vt irrigatio* Cr. Baſil. *et irrigatione* antiqua mea. Vulgo erat *vt rigatione continua*.

g. *continuos* I. B. R. Br. Lugd. Cr. antiqua mea et Vinc. hic Vinc. omittit etiam *aeſtatis*. Cr. *odores* in antiqua mea.

h. *etſi* I. B. Br. R. *ſi* om. P.

i. *non* om. Erf. Verba *quae — praebuit* om. Cr.

k. *affundi* Cr. Baſil. ſed antiqua mea *infundi*. antea *oblaqueatae* Cr. Lou.

l. *ſuperuacuam capillationem decidere* Cr. Baſ. ſed antiqua *ſuperuacua capillatione decidi*. recte Lou.

m. Ita dedi ex antiqua mea Cr. vbi Baſil. *imprimere* habet. Vulgo h. l. erat *premi* vt in Cr. Lou.

n. *nam conſtat* Cr. qui rectius hoc colon ſect. 1. verbum *requirit* inſerit. *prope in illis* Vinc. *proprie nullis* Cr. Lou.

o. *eſſe* addit Cr. Baſil. ſequens *ſponte* om. Cr. Lou.

p. *piſtacea* Br.

q. *et* addit Br.

r. *et* om. I. B. Br. R.

s. *ſerere* Vinc.

t. *qualiculus* Vinc. *facere calculos* edit. Duac.

v. *prodeat* Vinc.

x. *conualuit*, *planta transferatur* Vinc.

y. *humidum* Erf.

z. *vel vt* P. *vt* Lugd. *vt alii et amygdalo* E.

a. *affirmant* Erf.

b. *calorem* Albertus. recte!

ſtituta regione laetatur. Ceraſi plantam ſilueſtrem tranſ-ferre debemus menſe Octobri vel Nouembri, et eam primo Ianuario, cum[c] comprehendit, inſerere. Plantaria vero creari poſſunt, ſi praedictis menſibus ſpargantur poma, quae ſumma facilitate naſcentur. Ego 5 ſic huius arboris facilitatem probaui, vt virgulta ex[d] ceraſo pro adminiculis per[e] vineam poſita in arborem proſiluiſſe confirmem. Et Ianuario menſe ſeri poteſt. Inſeritur menſe Nouembri melius[f], vel[g], ſi neceſſe ſit[h], extremo Ianuario. Alii et Octobri inſerenda[i] eſſe dixerunt. Martialis in trunco inſeri iubet, mihi inter corticem et lignum feliciter ſemper euenit. qui in trunco inſerunt[k], ſicut Martialis dicit, omnem lanuginem, quae[l] circa eſt, auferre debebunt; quam[m] ſi remanſerit, inſitis nocere manifeſtat. In ceraſis hoc ſeruan- 6 dum eſt, et in omnibus gummatis[n], vt tunc inſerantur, quando his[o] vel non eſt vel deſinit gumma[p] effluere. Ceraſus inſeritur in ſe, in pruno, in platano; vt alii[q], in populo. amat ſcrobes altas, ſpatia largiora[r], aſſiduas foſſiones. Putari in ea putria et ſicca[s] debebunt, vel quae denſius arctata protulerit, vt rareſcat[t]. fimum non amat, atque inde degenerat. Ceraſa vt ſine oſſe[v] na- 7 ſcantur[x], ita fieri Martialis hoc dicit. arborem teneram

ad

c. *cum prebendit* Lugd. deinceps *ſerere* Erf.

d. *virg. etiam ipſius* Cr. ſequens *adm.* ex Lugd. Geſn. pro *ammin.* dedit.

e. *per vineam* om. P. Cr.

f. *melius* om. P. Cr.

g. *vel* om. Lugd.

h. *fuerit* Cr. recte Lou.

i. *ſerenda eſſe* Vinc.

k. *conſerunt* I. B. R. Br. Lugd.

l. *quae circa eſt* om. P. et Cr.

m. *quae* A. I. I. G. Vinc. *quam — manif.* om. P.

n. *gumminatis* Lugd. E. Vinc.

o. *bis* I. B. R. *his vel non eſt, vel* om. P.

p. *gummen* I. B. R. Br. Palat. Lugd. *germen* E. *gummi* Iuntt.

q. *et vt quidam dicunt in p.* Cr.

r. *longiora* I. B. R. Br. E.

s. *putrida vel ſicca* E. Cr. *amputari in eo putrida et ſuperflua ex fumo deg.* Albertus.

t. *areſcat* Erf. Cr. Lou. In meo Creſc. eſt *preſſius arctata — areſcant.* Sed Lou. *denſius — areſcat.*

v. *oſſa* Lugd. bis habet.

x. *ſic fieri debere M. aſſerit* Cr. ſed idem VIII. 7. *oſſibus naſcantur ſic aſſerit M.* habet. *ſic aſſerit Mart. fiendum* Lou. *fieri docet M. hic dicit* Vinc. *ita* ex P. et Erf. addidi. deinceps Cr. Lou. *tenuem ad duos pedes et ſic teneram exiſtentem vſque,*

ad duos pedes recides, et eam vſque ad radicem findes, medullam partis vtriuſque ferro [y] curabis abradere, et ſtatim vtraſque partes (in [z] ſe) vinculo ſtringis, et oblinis fimo (et) ſummam partem et laterum diuiſuras. poſt annum cicatrix ducta ſolidatur. hanc arborem ſurculis, qui adhuc fructum non attulerunt, inſeres, et [a], vt aſſerit, ex his ſine [b] oſſibus poma naſcentur. Si ceraſus concepto humore putreſcit [c], in trunco foramen

8 accipiat, quo poſſit educi. Si formicas patitur, ſuccum portulacae debebis infundere cum aceti media parte permiſtum, vel vini fecibus truncum arboris florentis adlinire [d]. Si aeſtu Canicularium [e] fatigatur, trium fontium ſingulos ſextarios ſumtos [f] poſt ſolis occaſum radicibus [g] arboris iubeamus [h] influere ſic, ne remedium luna deprehendat [i] vel herbam ſymphoniacam [k] circa arboris truncum torquebimus in coronam, vel [l] ex ea iuxta imum codicem cubile faciemus. Ceraſa non aliter quam

9 in ſole vſque [m] ad rugas ſiccata ſeruantur. Menſe Octobri aliqui mali arborem calidis et ſiccis regionibus ponunt, et cydonia [n] circa Nouembres Calendas, et ſorbum vel amygdala [o] in ſeminariis obruunt, et pini ſemen aſpergunt. Hoc menſe poma condienda ſunt, atque ſeruanda eo more, quo in [p] ſingulorum titulis continetur, vel vt quaeque matura proceſſerint [q].

XIII.

y. *ferro* om. E.

z. *in ſe* om. P. Creſc. editt. 4. *ſtringas et oblita fimo ſummam* Cr. Lou.

a. *et vt aſſerit* om. P. *vt aſſerit* om. etiam Cr. bis.

b. *abſque* Cr. Vinc.

c. *excepto — putreſcat* Cr. *putreſcat ex humido* Albertus.

d. *adline* I. B. R. Br. Vinc. altero loco cum Cr. *illinire*, altero *illinere*.

e. *Canicularium* P. Lugd. vulgo *canicularum*.

f. *ſumtos* om. Vinc. *ſumptos* Br.

g. *radicibus infundes, ſed ne* P.

h. *iubemus* Vinc.

i. *apprehendat. Herb.* P.

k. *ſimphicam* Vinc. *ſimponiacam* Br.

l. *vel ex — faciemus* om. P.

m. *vſque ad rugas* om. P. Cr.

n. *cydonea* Br.

o. *amygdalas* I. B. R. E. *amygdolas* Br.

p. *in* om. Lugd.

q. *proceſſerint* Vinc.

XIII. Hoc etiam menſe aluearia caſtrabuntur, more[a] quo dictum eſt. quae tamen oportet inſpicere, et ſi abundantia eſt, demere: ſi mediocritas, partem mediam relinquere pro hiemis inopia: ſi vero ſterilitas[b] apparet in cellis[c], nil prorſus auferre. Mellis[d] vero et cerae ſuperius eſt demonſtrata confectio.

XIV. Ne[a] lecta praeteream, quae Graeci ſua fide media de condiendi vini genere diſputarunt, demonſtrare curaui: qui vini naturam tali ratione diſcernunt, et hanc in eo volunt eſſe diſtantiam, vt quod dulce eſt, grauius dicant; quod album, et aliquatenus ſalſum, convenire veſicae; quod croceo colore blanditur, digeſtioni accommodum[b]; quod album et ſtypticum, prodeſſe ſtomacho laxiori; tranſmarinum, pallorem facere, et tantum[c] ſanguinem non creare: vuis[d] nigris fieri forte[e], rubeis ſuaue, albis vero plerumque mediocre. In 2 condiendo ergo[f] vino aliqui Graecorum muſtum decoctum ad medietatem vel tertiam partem vino adiiciunt. Alii Graeci ita[g] iubent, aquam marinam mundam[h] de puro et quieto mari, quam anno ante compleuerint, reſeruari: cuius talem eſſe naturam, vt et ſalſedine vel amaritudine per[i] hoc tempus careat et odore; et dulcis fiat[k] aetate. ergo eius octogeſimam partem 3 muſto admiſcent, et gypſi quinquageſimam. poſt tertiam deinde diem fortiter commouent, ac pollicentur non

Tit. XIII. a. *modo praedicto* Cr. IX. 103.
b. *medietas* Cr.
c. *mellis* Cr.
d. *Melius* — *cunfectio* Br.

Tit. XIV. a. *nunc* Lugd. *nunc lecta praeterea* Leid. *neglecta praeterea* Erf. *ſua media* om. Erf.
b. *conuenire* P. deinceps *largiori* Vinc. bis.
c. *tamen* P.
d. *Vis* P.
e. *fronte* P.
f. *igitur vinum* Lugd. *muſto* Cr. bis. *De condiendo* Cr. Lou. deinde *addicunt* pro *adiiciunt.*
g. *ita* om. P. *Aliqui Graeci ita* E.
h. *a. m. ſumendam* E. *puro aut* Vinc.
i. *pro hoc tempore* I. B. Br. R.
k. *fiat. Aeta ergo hac eius* Lugd. *aeſtate* Erf. *ex aetate* Vinc. Deinde *quadrageſimam* pro *quinq.* et *tertium* — *oportet autem et omni die vinum moueri, et ſi tardius vindemia* Vinc. ſed alibi vulgatam habet, *ſed vnaquaque die.*

non aetatem ſolum vino, ſed ſplendorem quoque coloris afferre. Oportet autem nona quaque die vinum moueri atque curari: vel[l] ſi tardius, vndecima. frequens enim reſpectus faciet iudicare, vtrum vendenda ſit ſpecies[m] an tenenda. Quidam reſinae ſiccae[n] tritae vncias tres dolio immergunt et permouent, et vina diu-
4 retica ſic fieri poſſe perſuadent. Muſtum vero, quod per pluuias frequentes leue eſt, ſic curari[o] [debere] iuſſerunt, quod probari guſtu ipſius poterit. Omne muſtum decoqui iubent, donec pars eius vigeſima poſſit abſumi: melius quoque fieri, ſi centeſimam partem[p] gypſi adiicias. Lacedaemonios vero eouſque decoquere, donec vini quinta pars pereat, et quarto anno vſibus
5 miniſtrare. Suaue vinum de duro fieri[q] docent, ſi ordeacei pollinis cyathos[r] duos ſimul cum vino ſubactos mittas in vini vaſculo, et[s] hora vna ibi[t] eſſe patiaris. Aliqui feces[v] vini dulcis admiſcent. Aliqui[x] addunt glycyrhizae[y] ſiccae aliquantulum, et vtuntur, cum diu vaſorum commotione miſcuerint. Vinum quoque intra[z] paucos dies optimi odoris effici[a], ſi baccas myrti agreſtis montanas[b] ſiccas et tunſas[c] mittas in cabum[d], et decem diebus requieſcere patiaris: tunc[e] coles et vtaris. Vitis etiam flores arbuſtiuae[f] collectos in vmbra ſiccare curabis. Tunc diligenter tunſos[g] et cretos habebis

l. *ſed* P. et Erf.
m. *ſpecies* om. E. et habet *vtrum vendenda ſint an tenenda.*
n. *ſiccae* om. Erf.
o. *cicitari* Erf. *debere* om. Vinc. bis. igitur incluſi.
p. *partem* om. E. *Lacedaemonios* E. et Leid. *Lacedaemonios vero ferunt* Vinc. bis. Vulgo *Lacedaemonii.*
q. *facere* Vinc. *dicunt* Cr. deinceps *ordeacii* Cr. Lou.
r. *quatos* Lugd. hic et ſect. 7. *Gados* Erf. *ciatos* Cr. antiqua mea *ciachos d. ſimul tantum vino* Lou.
s. *et* om. Cr. habet Lou.
t. *ibidem* Erf.
v. *fecem* Cr. recte Lou.
x. *aliqui — miſcuerint* om. P. et Cr. *Alii* F.
y. *glyciridiae* I. B. R. Lugd. ſed mox Lugd. *glycuridiae.*
z. Ita Lugd. Vinc. Cr. reliqui *inter* cum Cr. Louan.
a. *fieri* Creſc.
b. *modo tauas* Cr. Baſil.
c. *tonſas* Creſc.
d. *cado* Br. Vinc. Vulgo *cadum.* Deinceps Cr. *vbi aliquot diebus ſaltem decem.*
e. *et tunc* Cr.
f. *arbuſtini* Cr. *arbuſculae collectos* Louan.
g. *tonſos et tectos herbis in* Cr. *tunſos et tritos* Lou.

bebis in vaſculo nouo, et cum volueris, tribus cadis vnam floris[h] menſuram, quam[i] Syri (cabum, Graeci) choenicam[k] vocant, adiicies[l], et ſuperlines dolium, et ſexta[m] vel ſeptima die aperies et vteris. Vinum fieri 6 ad potandam ſuaue[n] ita dicunt: Foeniculi vel ſatureiae ſingulorum congruum modum vino immergi atque turbari, vel fructum quem duae nuces pineae produxerint, torrefactum et linteo ligatum mitti in vaſculo, ac ſuperliniri[o], et vſui eſſe quinque diebus exactis. Vinum 7 autem[p] velut vetus effici de nouello, ſi amygdala amara[q], abſinthium, pini frugiferi[r] comam[s], foenum Graecum ſimul frigas[t] quantum ſufficere aeſtimaris[v], et pariter tundas, et[x] ex his vnum cyathum per[y] amphoram mittas, et[z] magna vina conficies. Si vero ſenſeris peccatura, huic confectioni aloën, myrrham, crocomagma[a], ſingula modis aequalibus[b] tunſa et in pulverem redacta cum melle miſcebis, et vno cyatho vnam amphoram condire[c] curabis. Anniculum quoque vi- 8 num vt[d] longam ſimulare videatur aetatem, meliloti vnciam vnam, glycyrhizae[e] vncias[f] tres, nardi celtici tantundem, aloës epatices[g] vncias duas tundis[h] et cernis,

h. *florum* Cr. recte Lou.
i. *quam — vocant* om. P.
k. *Chinicam* I. B. R. Br. *chenicam* I. I-G. *Kynicam* Lugd. *Sirichinica* E. *quam Aſiriacam voc.* Cr. ſed Lou. *quam Syriacam voc.*
l. *adiice et ſuperlinias* Cr. *adicis* Lou.
m. *ſexto — mo — vtaris* Creſc. *ſexta v. ſeptima* Lou.
n. *v. f. optimum et ſuaue ad p. ita docent* Erf.
o. *ſuperlini* E. Vinc. Br.
p. *autem* om. P. Deinceps *nouo* Cr.
q. *et abſ. et pini* Cr.
r. *ferae* Vinc. ſed alibi *feri.* Omittunt *frugiferi* I. B. R. Br. et Cr. edd. tres.
s. *gummi* I. B. R. Br. Vinc. bis. Cr. Baſ. ſed Lou. *gummam*, antiqua mea *gumma*. Lugd. *ſemen* habet. Vulgo *gumen*.
t. *fricas* Lugd. Vinc. bis. Creſc. edd. tres. *frigas* Erf. Vulgo *frangas*.
v. *aeſtimas* E. *aeſtimabis* Cr.
x. *fundas, etiam* Cr. recte Lou.
y. *in* Creſc.
z. *et magna — curabis* om. Pol. *antiqua* Vinc.
a. *crocum manna* Vinc.
b. *ſingula ſingulis aequaliter* E.
c. *condire* om. Vinc.
d. *non* P. *vel* Lugd.
e. *glyciridiae* Br. Leid. *glycyſidae* Vinc.
f. *vncias* om. P.
g. *ep. vnc. duas* om. P. *epatites* I. B. R. Br. Lugd. *epatiti* I. I-G. Vinc.
h. *tendis et in ſext.* Pol.

nis, et in sextariis quinquaginta cochlearia sex reconde [i], 9 et vas ponis [k] in fumo. In album [l] colorem vina fusca mutari asserunt [m], si [n] ex faba lomentum factum vino quis adiiciat, vel ouorum trium lagoenae [o] infundat alborem, diuque commoueat, sequenti die candidum reperiri: quod [p] si ex Afra pisa lomentum adiiciatur, 10 eadem die posse mutari. Vitibus quoque hanc esse naturam, vt alba vel nigra si redigantur [q] in cinerem, vinoque adiiciantur [r], ei vnamquamque formam sui coloris imponere, vt [s] ex nigra fuscum, candidum vero reddatur ex alba [t]; ea ratione scilicet, vt combusti sarmenti cineris [v] modii vnius mensura mittatur in dolio, quod habebit amphoras x, et triduo sic relictum [x] post operiatur ac lutetur: album vel (si [y] ita visum fuerit) ni-11 grum reperiri [z] quadraginta diebus exactis. Vinum quoque asserunt ex molli forte sic fieri: Altheae, hoc est, ibisci [a], folia vel radices, aut eius caulem tenerum [b] decoctum mitti, aut gypsum, aut ciceris [c] cotulas duas, aut cupressi pilulas [d] tres, aut buxi folia, quantum manus ceperit [e], aut apii semen, aut [f] cinerem sarmentorum, cui vis flammae [g] corpus reliquit exile omni [h] soli-

i. *retunde* Vinc. *coclearia* Br.
k. *pones* Vinc.
l. *in album vinum fusca* P.
m. *asserunt* om. Pol. Palat. Lugd. E.
n. *si quis ouorum tr. albuginem inf. diuque* Pol.
o. *lagenae* Vinc. bis. Br.
p. *quod si — mutari* om. P.
q. *redigatur* Cr.
r. *imponantur* P. Cr.
s. *vt — fuscum* om. P. Cr.
t. *reddetur ex rubeo ea rat.* Cresc. *reddatur ex rubeo et albo; eadem* Cr. Lou.
v. *cinis — dolium* Cr.
x. *relictum cooperiatur vt lucetur eritque alb.* Cresc. sed Bas. *relictis coop. eritque* omissis reliquis. *relictum operiatur et lutetur* Lou.
y. *si — fuerit* om. Cr.
z. *reperiri* om. Cr.
a. *euisci* Vinc. bis. *arbusti* Cresc. sed Bas. *hoc est ibisci* omisit. *ibisti* Lou.
b. *teneram decoctam mitte* Cresc. *immitte* Vinc. bis. recte Cr. Lou.
c. *cineres ad coculas duas* Vinc. sed alibi *cineris conculas* habet. *Cocleas duas* Cr. sed Basil. *cochlearia duo.* recte Lou.
d. *pillulas* Commel. I. I-G.
e. *capit* Cresc.
f. *et* Cr. Br.
g. *flaminis* Lugd. *cuius flamma* Erf. *cuius vis — relinquit* Cresc. recte Louan. *cui permixtio corpus* Vinc. *cuius commixtio corpus* alibi Idem.
h. *cum solid.* Cr. recte Lou.

ſoliditate detracta. Vinum vero eadem [i] die ex auſtero 12 lympidum atque optimum fieri, ſi grana piperis [k] decem, piſtacia [l] viginti adiecto modico [m] vino ſimul conteras, et in [n] ſex vini ſextarios mittas, diu omnibus ante commotis, tunc [o] requieſcere patiaris [p], et coles vſui [q] mox futurum. Item feculentum ſtatim [r] lympidum reddi, ſi VII pini nucleos in (vnum [s]) vini ſextarium mittas, diuque commoueas, et paululum ceſſare patiaris: mox ſumere puritatem, colarique debere, et in vſum referri. Item (quod Cretenſibus oraculum Pythii 13 Apollinis monſtraſſe memoratur) fieri ſic candidum, et ſumere vetuſtatis ſaporem, ſi ſquinuanthos [t] vncias quatuor, aloës epaticae [v] vncias quatuor, maſtici [x] optimi vnciam vnam, caſſiae fiſtulae vnciam vnam [y], piperis vnciam vnam, ſpicae [z] Indicae ſemunciam, myrrhae optimae vnciam vnam, thuris maſculi non rancidi [a] vnciam vnam: tundis vniuerſa, et in tenuiſſimum pulverem cribro excutiente deducis. Cum vero muſtum 14 ferbuerit, deſpumabis, et omnia vuarum grana, quae feruor [b] in ſummum reiecit [c], expelles. Tunc gypſi triti atque cribrati tres Italicos ſextarios mittis in vini amphoras decem, prius [d] tamen partem quartam vini con-

i. *ea die ex auſterò et turbidò limp.* Vinc. *ea die* omiſſis *ex auſtero* Cr. et *limpidum. ea die* etiam Br.

k. *pip. piſtacei XX* Cr. Lou. *piperis* 10 *piſcacii* 20 Cr. editt. duae meae.

l. *piſt. vig.* om. P.

m. *vini* Vinc. Cr. *medio vini* Cr. antiqua mea.

n. *in* om. Cr.

o. *tunc* om. P.

p. *patieris* Vinc. *quieſcere* Cr.

q. *colore vſui* Vinc. *et ante coles* om. Cr. Baſil.

r. *in* inſer. I. B. R. Br. *limpidum fieri* Cr.

s. *vnum* om. E.

t. Vulgo *ſquinuanthos.* I. B. Br. R. *ſquinantos.* A. Iunt. G. *ſquinnatos.* Pol. *ſquinarias.* Lugd. E. vulgatam habent.

v. *epatites* I. B. Br. R. *epatici* A. Iunt. G. *epat. vnc.* om. P. *epatitae* Leid.

x. Vulgo *maſtiti optimi.* Mecum I. B. Br. R. Lugd. *maſticis optimi* A. Iunt. G.

y. *vnam pip.* — *rancidi vnciam vnam* om. I. B. Br. R.

z. *ſpinae* G. Gr.

a. *radici* Lugd.

b. *feruens* Lugd. I. B. Br. R.

c. *ereſſit in ſummum* P. *regeſſit* Lugd.

d. *poſt* I. B. Br. R.

condiendi in alia vaſa tranſfundes, et ita gypſum adiicies, et dolium viridi ac radicata canna per biduum fortiter agitabis. tertia vero die, ex ſupraſcriptis [e] pulueribus quaterna cochlearia completa modeſtius [f] in denas vini amphoras mittes, et vini, ſicut ſupradictum eſt, quartam partem, quam alibi diffuderas, ſuperadiicies, et dolium replebis, et item diu agitare curabis, vt ſpecierum vis omne muſti [g] corpus inficiat. tunc operies atque oblinies [h], relicto breui foramine, quo aeſtuantia vina ſuſpirent. Sed exemtis quadraginta diebus, et hoc ſpiraculum claudis, et deinde [i] vt libuerit, guſtas. Illud [k] memento ſeruare prae caeteris, vt quoties [l] vinum mouetur, inueſtis puer hoc, aut aliquis ſatis purus efficiat. Linimentum quoque dolii non gypſo ſed ſarmentorum cinere debebis inducere. Item vinum, quod ſalutare contra peſtilentiam ſit, et ſtomacho proſit, fieri hoc genere fertur: in optimi muſti metreta vna ante quam ferueat, tunſi [m] abſinthii octo vncias linteo inuolutas demittes [n], et [o] exactis XL diebus curabis auferre. id vinum refundis lagoenis [p] minoribus, et vteris [q]. Nunc condiunt, primo omne muſti ſpumantis egeſto, quibus moris eſt gypſo vina medicari. Sed ſi natura lenius [r] vinum eſt, et ſaporis humecti [s], in congiis centum duos gypſi ſextarios miſiſſe ſufficiet. Quod ſi vinum naſcitur virtute ſolidius, medietas abunde [t] praedictis poterit ſatis eſſe menſuris.

XV.

e. *ſupradictis* P. E.

f. *modeſtius* et *denas* om. P. *mittis* Br.

g. *mixtum* P.

h. *illinies* P. *adlinies* I. B. Br. R. *adlines* A. Iunt. G. Leid. Deinde *exemptis* Br.

i. *deinde* om. Pol. *cum libuerit* Lugd. E. Br.

k. *Illud — inducere* om. P.

l. *quotiens* Lugd. Br.

m. *tuſi* Vinc.

n. *dimittas* Vinc. *dimittis* Br.

o. *et — auferre* om. Vinc.

p. *lagenis* Br. *refundas lagenis* Vinc. *laguenis* hic et alibi Lugd.

q. *utaris* Vinc.

r. *lentum* P. et Cr. IV. 38. *lenius* I. I - G.

s. *humectum* Creſc. qui deinceps addit: *aut pluuia agitatum centeſima pars gypſi ſufficiet. Quod ſi vinum naſcitur* etc. ſed haec omnia antiqua mea omiſit.

t. *abunde ſufficiet* Cr. breuiter.

XV. Nunc rofatum fine rofa facies fic. Folia citri viridia fporta palmea miffa[a] in mufti nondum feruentis vafe depones, et claudes, et exemtis[b] quadraginta diebus melle addito ad modum rofati, cum placebit, vteris.

XVI. Hoc menfe, omnia quae locis fuis leguntur[a], ex pomis vina[b] conficies.

XVII. *[De oenomelle.]* Muftum de maioribus et egregiis vitibus poft xx dies, quam leuatum fuerit ex lacu, quantum volueris fumis[a], et ei mellis non defpumati optimi[b] quintam partem (prius[c]) tritam fortiter, donec albefcat, admifces, et agitabis ex canna radicata vehementer. Mouebis autem fic per dies XL continuos, vel[d] quod eft melius, quinquaginta, ita vt cum[e] moueris, mundo linteo tegas, per quod facile confectio aeftuabunda fufpiret[f]. Poft dies autem[g] quinquaginta munda[h] manu purgas[i] quodcunque fupernatabit, et in vafculo gypfo diligenter includis, et[k] ad vetuftatem referuas. Melius tamen fi in minora et picata vafcula proximo vere tranffundas, et gypfata diligenter operias, et in terrena et frigida cella recondas, vel arenis fluuialibus vel eodem folo vafcula ex aliqua parte fubmergas. hoc nulla vitiatur aetate, fi tamen[l] diligenter effeceris.

2

3

 XVIII.

Tit. XV. a. *immiffa* Vinc.
b. *claudes exceptis* Vinc. *deponis* Br. *exemptis* Br.

Tit. XVI. a. *locis leg. fuis* Erf. *in locis* Vinc.
b. *recte conf.* Vinc.

Tit. XVII. Vulgo *De oenomelli.*
a. *fumes* Lugd. P.
b. *optimi* om. P.
c. *prius* om. P.
d. *vel quod — quinquag.* omitt. Lugd.
e. *cum commoueris* P.
f. *aeftu abundat, refpiret* E. *aeftuanda* Br.
g. *ergo* I. B. Br. R. E. Lugd.
h. *munda manu* om. P. mox *et* om. E.
i. *purgabis* P.
k. *et ad vet. referuas* om. Pol. Vulgo *tam* erat.
l. *tamen* P.

XVIII. Nunc defrutum [a], caroenum [b], sapam conficies. Cum omnia vno genere conficiantur ex musto, modus his et virtutem mutabit et nomina. Nam defrutum a deferuendo [c] dictum [d], vbi ad spissitudinem fortiter despumauerit [e], effectum est. Caroenum [b], cum 2 tertia [f] perdita duae partes remanserint. Sapa, vbi ad tertias [g] redacta descenderit; quam tamen [h] meliorem facient [i] cydonia simul cocta, et igni supposita ligna ficulnea [k].

XIX. Passum nunc [a] fiet ante vindemiam, quod Africa sueuit [b] vniuersa conficere pingue [c] atque iucundum, et [d] quo ad conditum [e] si vtaris mellis vice, ab inflatione te vindices [f]. Leguntur [g] ergo vuae passae quamplurimae, et in fiscellis [h] clausae iunco factis aliquatenus rariore [i] contextu, virgis primo fortiter ver- 2 berantur [k]. Deinde vbi vuarum corpus vis contusionis [l] exsoluerit, cochleae [m] supposita sporta comprimitur [n]. Hinc passum est quicquid effluxerit, et conditum vasculo mellis more [o] seruatur.

XX.

Tit. XVIII. a. *defritum* Lugd. E. *defrictum* Cr. antiqua mea.

b. *Caloenum* I. B. Br. R. *Caroenum* Par. E. hic et mox. *Carenum* Vinc. *Coroenum* Cr.

c. *defrictum a deferuiendo* Cresc. antiqua mea.

d. *est* add. Cr.

e. *dispumet* omissis *eff. est* Cresc. *dispumant* antiqua mea. *dispumauerit* Br. recte Lou.

f. *parte* add. Cr.

g. *tertiam descendit* Cr. *tertias* Lou.

h. *tamen* om. Cr. Basil. *quantum* antiqua mea.

i. *faciunt* Cr. *cidonea* Lou. *si cidonia s. c. fuerint* Vinc.

k. *ficulna* I. B. R. *et* — *ficulnea* omitt. Cr.

Tit. XIX. a. *nunc* om. E. *p. vero nunc faciunt* Vinc.

b. *consueuit* Vinc. bis. Cr. *solita est et consueuit* Louan.

c. *lene atque iuc.* Vinc. bis. *p. ac iucundum* Cr. *atque ioc.* Br.

d. *et quo ad cond.* om. P. *et quo* — *vindices* om. Cr.

e. *condimentum* Vinc. bis.

f. *vendices* Vinc. bis.

g. *Legantur* Vinc.

h. *fascellis ex iunco factis* Cresc. *fiscellis* Lou.

i. *rariore* omisso *contextis virgis positae fortiter v.* Cr. recte Lou.

k. *verberentur* Vinc. bis.

l. *ius concussionis* Cr. recte Lou. *vis* habet. *concussionis* etiam Vinc. *exoluerit* Br.

m. *cochl. supp. sp.* om. Cr. *coclene* Br.

n. *exprimitur* Cr. recte Lou. *comprimuntur* Vinc.

o. *vicem* P.

XX. *[De cydonite.]* Abiecto corio mala cydonia matura in breuiſſimas ac [a] tenuiſſimas particulas recides, et proiicies durum [b], quod habetur interius. dehinc in melle decoques, donec ad menſuram mediam reuertatur, et coquendo piper ſubtile conſperges [c]. Aliter: Succi [d] cydoniorum ſextarios duos, aceti ſextarium vnum [e] ſemis, et mellis duos ſextarios miſcebis, et decoques donec tota permiſtio pinguedinem puri mellis imitetur. Tunc triti piperis atque zinziberis [f] binas vncias miſcere curabis.

XXI. *[De fermento muſteorum ſeruando.]* Ex nouo tritico [a] purgato farriculum [b] facies, et ex muſto de [c] ſub pedibus rapto curabis infundere, ita vt modio farris lagoenam [d] muſti adiicias: deinde ſole ſiccabis, et item [e] ſimiliter infundis ac ſiccas. Hoc cum [f] tertio feceris, panes ex eo breuiſſimos admodum facies muſteorum [g], et in ſole ſiccatos vaſculis nouis fictilibus recondis et gypſas. Pro [h] fermento, quo tempore anni muſteos facere volueris, hoc vteris.

XXII. Vuam paſſam Graecam ſic facies [a]. Melioris acini [b] et dulcis et lucidi botryones [c] in ipſa vite torquebis, et patieris [d] ſponte inareſcere [e], deinde ſublatos in vmbra ſuſpendis, et vuam conſtrictam [f] componis [g]

P 3 in

Tit. XX. a. *ac tenuiſſimas* om. P. Lugd. *cydonea* Br.
b. *durum* deeſt I. B. Br. R.
c. *conſpergis* Br.
d. *ſuccum cydoneorum* Br. *ſuctum* Lugd.
e. *vnum* om. P.
f. *gingiberis* P. Pal. E. *zingiberis* Lugd.
Tit. XXI. a. *trunco* Vinc. XV. 126. ſed alibi recte.
b. *farreolum* E. *fariculum* Vinc.
c. *de* om. I. B. Br. R. Lugd. E. Vinc. *ex* om. Br. E. Vinc.
d. *lagenam* Vinc. Br.
e. *iterum* Vinc.
f. *autem* E.
g. *muſtorum* Vinc. ſed alibi recte.
h. *ſicque pro* Vinc.
Tit. XXII. a. *facias* Cr. IV. 18.
b. *meliores* Cr. vbi Baſil. omiſit *acini* et *lucidi*. Vinc. etiam *melioris* om. ſed altero loco XIV. 85. habet *meliores — facies ſponte macreſcere.*
c. *botriones* Cr.
d. *patiaris* Cr. recte Lou.
e. *marceſcere* Lugd. Erf. Vinc. *mediocriter ſiccari* Creſc. *ſuſpendes* Vinc.
f. *diſtrictam* I. B. Br. R. Lugd. Cr. edd. tres. *deſtrictam* Vinc. et Leid.
g. Ita I. B. R. P. E. Par. et Cr. Vulgo *cum ponis.*

in[h] vasculis; substernis pampinos sicco algore frigentes, et manu comprimis, et vbi[i] vas impleueris, item desuper[k] pampinos addis[l] (nihilo minus non calentes,) et operculabis; ac statues in loco frigido sicco, quem nullus fumus[m] infestet.

XXIII. October Martium similibus vmbris[a] sibi fecit aequari.

Hora	I	et	XI	pedes	XXV
Hora	II	et	X	pedes	XV
Hora	III	et	IX	pedes	XI
Hora	IV	et	IIX	pedes	IIX
Hora	V	et	VII	pedes	VI
Hora	VI			pedes	V

h. *in vasculis — comprimis et non cal.* Vinc. etiam *addes* habet, om. Cr. addit Louan. et post *operculabis* addit *vas*.

i. *cum* Cr. *ita et vna* Vinc.

k. *item* om. Cr. ex quo deinceps *desuper* addidi.

l. *addes* Cr. omissis *nih. minus* non cal. Vinc. etiam *addes* habet, et post *operculabis* addit *vas*.

m. *fimus* Cr. recte Lou.

Tit. XXIII. a. *sim. horis* nescio vnde laudat Gesner.

PALLADII RVTILII TAVRI AEMILIANI DE RE RVSTICA LIBER DVODECIMVS.

TIT. I.

Nouembri[a] menſe triticum ſeremus et far ſatione legitima, (ac ſemente ſolenni.) Iugerum vtriuſque ſeminis modiis quinque tenebitur. Nunc et ordeum maturum adhuc ſeremus. In huius principio fabam ſpargimus, quae pinguiſſimum vel ſtercoratum deſiderat[b] locum, vel vallem, quam ſuccus veniens a ſummitate foecundet[c]. Primo ſeritur, deinde proſcinditur[d], et tunc ſulcatur. occanda eſt large, vt tegi plurimum poſſit. Aliqui locis frigidis dicunt in fabae ſatione glebas non eſſe frangendas, vt per eas gelicidiorum[e] tempore poſſint germina obumbrata defendi. Satione[f] eius generis, ſicut opinio habet, non foecundatur terra, ſed minus laeditur. nam Columella dicit agrum frumentis vtiliorem probari, qui anno ſuperiore vacuus fuerit, quam qui calamos fabaceae meſſis eduxit. Pingue[g] iugerum ſex modii occupant; mediocre, amplius.

VARIETAS LECTIONIS.

[Palladii Lib. XII. *ſiue Nouember.* Tit. 1.] a. *Hoc* vid. Ian. princ. mox *iugerum* om. E.

b. *diligit* P.

c. *fecundat* E.

d. *proſcindatur* Vinc.

e. *gelicidias rum* Lugd. *gelicidiarum* Br. deinde *gramina.*

f. *glebas — ſatione* om. E. mox eſt *opinio habetur*, ſed corr.

g. *Pingue* om. P.

3 Spiſſo bene prouenit: macrum ſolum [h] nebuloſumque non patitur. Curandum eſt [i] praecipue, vt luna xv feratur, ſi adhuc ictum ſolis repercuſſa non ſenſit. Aliqui dicunt quartamdecimam potius eligendam. Sanguine caponis Graeci aſſerunt fabae ſemina macerata herbis aduerſantibus non noceri. aqua pridie infuſa citius naſci, nitrata aqua reſperſa cocturam non habere difficilem. Nunc ſeritur prima lenticula, ſicut Februario menſe narratum eſt. Hoc etiam toto menſe poterit lini ſemen aſpergi.

II. In huius maxime [menſis [a]] principio, poſſumus inſtituere noua prata, more quo dictum eſt. Hoc etiam toto menſe locis calidis et ſiccis vel [b] apricis erit vitium celebranda poſitio. Nunc et propago iure ducetur, et locis frigidis nouellas vites et arborum plantas circumfodere atque operire conueniet; et ante Idus nunc [c] mergus, hoc [d] eſt propaginis curuatura, poſt triennium [e], quam preſſa fuerat, recidetur a vite.

III. Nunc ac deinceps vinea vetus, quae in iugo eſt vel [a] pergula, ſi robuſto et integro trunco ſit, ablaqueata fimo ſatietur [b], et anguſtius putata inter quartum et tertium pedem a [c] terra viridiſſima parte corticis acuto ferramenti mucrone feriatur, ac foſſa frequentius incitetur [d]. Nam (ſicut aſſerit Columella [e]) ex eo loco germen plerumque [f] producit, et veniente vere fundit [g] materiam, qua vitis reparetur antiqua [h].

IV.

h. *locum* P. E. V.

i. *Curandumque pr.* Erf. *eſt* om. Br. Vinc.

Tit. II. a. *menſis* om. Lugd. I. B. Br. R. V.

b. *vel apricis* om. P. et Creſc. XII. 1. qui deinde habet *eſt* — *celebranda*, *et propago recte ducetur* — *conueniet et macras ſtercorare.*

c. Vulgo *Idus. Nunc.*

d. *hoc* om. P.

e. *poſtriennium* Lugd. deinde *fuerit* Br.

Tit. III. a. *vel pergulaſi* om. P. *pericula* Vinc.

b. *ſanetur* Erf. deinceps *intra quartum* Cr. Lou.

c. *a terra* om. L. et Erf.

d. *incidetur* Vinc.

e. *ſicut Col. dicit* Erf.

f. *plurimum* I. B. R. Br. *producitur* Vinc.

g. *fundit* om. Vinc.

h. *antiqua* om. P. et Vinc.

IV. Nunc putatio autumnalis celebratur in vitibus et arboribus, maxime vbi inuitamur tepore [a] prouinciae: et putantur olíueta: et oliua, cum varia coeperit eſſe, colligitur, ex qua primum fiet oleum. nam cum tota nigreſcet [b], quod ſpeciei [c] merito poſterauit, fundendi vbertate compenſat. Eſt vtilis olearum putatio, caeterarumque arborum, ſi loci patitur diſciplina, vt deciſis [d] cacuminibus, rami fluentes per latera prona fundantur. Quod ſi regio inſolens et incuſtodita contigerit, agendum prius toto arboris corpore ab inferiore parte purgato, vt altitudine animalium ſupergreſſa [e] modus tranſcendatur iniuriae, et arbor iam ſpatio ſuo tuta curetur [f].

V. Nunc etiam locis calidis ac ſiccis regionibus oliveta ponuntur, ſicut Februario diſputatum eſt. Amat haec arbor [a] arduo locorum ſitu mediocriter [b] ab humore ſuſpendi, ſcalpi aſſidue, laetaminis vbertate pingueſcere, feracibus ventis clementer [c] agitari. Hoc etiam menſe oleis ſterilibus [d] quae ſupradicta ſunt remedia faciemus. Nunc et corbes et pali et [e] ridicae bene fieri poſſunt. Etiam nunc locis temperatis eſt laurini olei iuſta confectio.

VI. Hoc menſe allium bene ſeritur et [a] vlpicum in terra maxime alba foſſa et ſubacta ſine [b] ſtercore. Sul-

Tit. IV. a. *tempore* E.
b. *nigreſcit* E. Cr. V. *ſed cum t. n. melior eſt et illud quod.* Leid. *cum vota.*
c. *ſpei merito derogauit foec. compenſat.* Cr. cum vulgata Louan.
d. *deciſſas* Erf.
e. *ſupergreſſam* Vinc.
f. *curuetur* Vinc. *curretur* Erf. *arbos in ſpatioſo tuta curuetur* Leid.

Tit. V. a. *arbos* Lugd.
b. *mediocri* E. *laborum* Vinc. *arduo l. ſitu* om. Creſc.
c. *frequenter* E. *clementer feracibus* Cr.
d. *feracibus* P.
e. *et ridicae* om. P. *radicae* Vinc.

Tit. VI. a. *in* addidi ex Creſc. *et vlpicum* om. Pol.
b. *ſine* om. Lugd. *licet in alia terra etiam ſtercorata proueniat. ſed inſeri poteſt menſe Octobri, Februario et Martio. et in locis calidis menſe Decembri, et ſi dimittantur in terra, quando matura ſunt, reperiuntur eorum radices et folia et faciunt ſemen ſequenti anno quod ſeminari poteſt et allia producit. Plantantur in areis vno pede ſeu palmo diſtantes. Item poni poſſunt in areis herbarum duae aut tres acies in qualibet* Creſc.

cos in areis facies, et ſemina in locis altioribus pones IV digitis ſeparata, neque altius preſſa. Sarculabis frequenter, inde plus creſcent[c]. Si capitatum[d] facere volueris, vbi coeperit caulis[e] prodire, proculca[f]; ita ſuccus reuertetur ad ſpicas[g]. Fertur, ſi luna ſub terris poſita feratur[h], et item ſub terris luna latente vellatur, odoris foeditate[i] cariturum. Vel paleis[k] condita allia, vel fumo[l] ſuſpenſa durabunt. Nunc et cepulla[m] ſeri poteſt[n], et carduorum planta diſponi, et armoracea[o] ſeritur et cunela.

VII. Hoc menſe locis calidis, caeteris vero Ianuario Perſici oſſa in paſtinatis[a] areis[b] ſunt ponenda, binis[c] a ſe pedibus ſeparata, vt[d] cum ibi plantae excreuerint, transferantur[e]. Sed oſſa ponantur acumine deorſum verſo[f], et non amplius quam duobus aut tribus palmis[g] obruantur. oſſa vero quae ponenda ſunt, aliqui ſiccata prius paucis diebus cineris miſtione terra ſoluta in qualis reſeruant. Ego vero vſque ad ſerendi tempus ſine vlla cura ſaepe ſeruaui. Locis[h] quidem qualibuſcunque proueniunt, ſed et[i] pomis et frondibus et durabilitate praecipua ſunt, ſi caelum calidum, ſolum[k] arenoſum et humidum ſortiantur: frigidis vero et maxime ventoſis niſi obiectu aliquo defendantur, intereunt. Dum tenera ſunt germina, ſaepe[l] herbis circumfoſſa[m] liberentur,

c. *quia plureſcunt* Vinc. alibi *inde plureſcent* Creſc. *ſarculanda ſunt fr. vt melius eorum capita creſcant.*
d. *ſi bene capitata* Cr.
e. *coeperint eorum ſtipites* Cr.
f. *proculcas ita* Lugd. *proſulcas* Leid. *ita* etiam Erf. *procul calca ita quod* Creſc. vbi *quod* om. Lou. Vulgo *ita* deeſt. *Sicque ſuccus* Vinc. ſed alibi *ita ſuccus.*
g. *ea* ſc. *capita* Cr.
h. *terra — ſeruntur — et ſub terris — vellantur* Cr. *feratur* Lou.
i. *foetitate* Vinc.
k. *Item in paleis* Cr.
l. *fimo* Cr. recte Lou.
m. *cepula* Vinc.
n. a *poteſt* vſque ad finem om. P.
o. *amaraca — et amelea* Vinc.

Tit. VII. a. *paſtinis* Lugd.
b. *quae eis* Vinc *agris* Br.
c. *bimis* Vinc. *vel vno* addit Cr.
d. *et cum* Br. Vinc. Cr.
e. *transferuntur.* Vinc.
f. Verba *Sed — verſo* omitt. Cr.
g. Ita pro vulgato *digitis* I. B. R. Br. Lugd. Erf. Creſc. Vinc.
h. *In locis quibuſcunque proueniunt* Cr. vbi *In* omitt. Lou.
i. et omitt. Cr.
k. *ſolum* om. Pal.
l. *herbis perſaepe* Cr.
m. *circumfuſa* E.

rentur. Bimam plantam recte transferemus [n] scrobe breui. Nec a se longe [o] statuendae sunt, vt inuicem se a calore solis excusent [p]. Ablaqueandae sunt per au- 3 tumnum, et suis stercorandae foliis. Putanda persicus in autumno [q] est, vt arida et putrida tantum virgulta tollantur: nam siquid [r] viride resecemus, arescit. Languenti arbori veteris vini feces aquae mistas oportet infundi [s]. Affirmantibus Graecis Persicus scripta nascetur, si ossa eius obruas, et post dies VII, vbi patefieri coeperint, apertis his nucleos tollas, et his cinnabari [t], quod libebit inscribas. Mox ligatos simul cum suis ossibus obruas diligentius adhaerentes. [Genera [v] eo- 4 rum sunt haec, duracina, praecoqua Persica, Armenia.] Si [x] haec arbor ardore solis inarescit [y], frequenti aggestione cumuletur, vespertino iuuetur humore, et obiectis [z] defendatur vmbraculis. Iuuat [a] in ea et spolium serpentis appendi. Nunc iam contra pruinas stercus ingeratur Persico, vel feces vini cum [b] aqua permistae, vel quod magis prodest, aqua in qua faba decocta est. Si vermes Persicus patitur, cinis eos amurcae mistus 5 extinguit [c], vel bouis vrina [d] cum aceti tertia parte confusa. Si poma caduca sunt [e], nudatae radici eius vel trunco lentisci aut terebinthi cuneus affigitur [f], vel terebratae

n. *transferimus* Cr.

o. *longius* Lugd. E.

p. *vt inu. a se calorem solis excutiant* Cr. edd. 4. Deinceps *oblaqueandae per* Louan.

q. *eo* Lugd. Br. et Vinc. *eodem* E. *item putandi sunt putrida et arida tantum* Cresc. vbi antiqua mea *tamen* habet. *putria* Lou.

r. *si aliquod viride auferatur* Cr. recte Lou. *arescunt* Cr.

s. *infundere* Cr.

t. *cinnabari* om. Pal. *et hos cinnabari inscribas* Cr. *cynabori quodlibet* Lou.

v. *Genera — armenia* omitt. P. Lugd. Cr. Verbum *praecoqua* om. I. B. R. Br.

x. *Si* omitt. Cr.

y. *arescit* Cresc. *marcescit* Vinc. Deinde Cr. *et ideo fr.*

z. *et obiectus* Cr. vnde inserui *et*, recte Lou.

a. *Iuuat — appendi* omitt. P. Cr. *iuuat in ea* Erf.

b. *vini aquae mistae* Lugd. *mixta* Cr. recte Lou.

c. *extinguet* E. Vinc. Cr. Lou.

d. *aruina* Vinc.

e. *fiant* Cresc. *fiunt. radicis eius nudatae vel* Lou.

f. *infigatur* Cresc. *affigatur* Lou. deinde *imprimatur* Cr.

bratae in medio palus[f] ſalicis imprimetur. Si poma rugoſa creabit aut putrida[g], circa imum[h] truncum cortex recidatur, et cum inde modicus humor effluxerit, 6 argilla vel paleato luto plaga retegatur[i]. Magna poma Perſicus affert, ſi florenti[k] per triduum ternos ſextarios caprini lactis ingeſſeris. Contra vitia Perſici proficit[l] ſpartum ligatum vel ſpartea ſuſpenſa de ramis. Menſe Ianuario vel Februario locis frigidis, Nouembri calidis Perſicus inſeratur[m], maxime circa terram ſurculis plenioribus et prope arborem[n] natis. nam cacumina vel non[o] tenebunt, vel diu durare non poterunt. Inſeritur in ſe, in amygdalo, in[p] pruno: ſed[q] Armenia vel praecoqua prunis, duracina amygdalis melius adhaereſcunt, 7 et tempus aetatis acquirunt. Menſe Aprili vel Maio locis calidis, in Italia vero vtroque exeunte[r] vel Iunio Perſicus inoculari poteſt, quod emplaſtrari[s] dicitur praeciſo ſuper[t] trunco, et emplaſtratis pluribus[v] gem- 8 mis, more[x] quo dictum eſt. Perſicus[y] rubeſcit, ſi platano inſerta figatur[z]. Duracina[a] ſeruantur, condita muria[b] et oxymelle, vel detractis oſſibus ficorum more in ſole ſiccantur[c] ac pendent. Item ſaepe vidi detractis oſſibus duracina[d] melle condiri, et ſaporis eſſe[e] iucundi. Item bene ſeruantur[f], ſi vmbilicum pomi gutta picis

g. *putria* Lugd. Erf. Vinc. Cr. Lou.

h. *vnum* Cr. recte Lou.

i. *luto tegatur* omiſſo *plaga* Cr.

k. *autem florem* Vinc.

l. *ſpartum ligatum vel* omiſit Pal. *fertur proficere ſpartea ad ramos ſuſpenſa* Cr. *ſparcea* Lou.

m. *inſeritur* Cr.

n. *ſeu ſtipitem* addit Cr.

o. *non* omiſit Pal.

p. *et* Creſc.

q. *ſed Arm. — menſe* om. Pal. et Cr. *vel perſica* Cr.

r. *Maio exiſtente et in Iunio* Cr.

s. *implaſtrari* hic et alibi Br. Lugd.

t. *deſuper* Cr.

v. *plurimis* Cr.

x. *eo modo quo* Cr. recte Lou.

y. *Perſica* Vinc.

z. *figitur* Lugd. *inſerta* om. Erf.

a. *Poma* Pal. *Duratiua* Vinc.

b. *in vrna et melle* Vinc. *Perſica ſeruantur ſi detractis oſſibus in ſole ſiccantur. Item detractis oſſibus melle condiuntur* Cr.

c. *ſicc. et pendent* om. Pal.

d. *ea* Pal. *duratiua — condita* Vinc.

e. *eſt* Vinc. *et ſic ſaporis iucundi fiunt* Cr. *iocundi* Br.

f. *Item ſeruari dicuntur ſi vm. eius g.* Cr.

picis calentis[g] oppleueris[h], vt sic[i] sapae[k] innatare cogantur vase[l] conclufo. Pinus creditur prodesse omnibus quae sub ea seruntur[m]. Pinum seremus nucleis suis[n] calidis et siccis regionibus mense Octobri vel Nouembri; frigidis et humectis[o] Februario vel Martio. amat locum gracilem, saepe maritimum: inter montes et saxa vastior et procerior inuenitur: ventosis et humidis[p], arborum fiunt incrementa laetiora. Sed siue montes velis conserere, seu spatia quaecunque[q], haec huic generi deputabis, quae alteri vtilia esse non possunt. Exarabis ergo ea loca diligenter, atque purgabis, et frumenti more semen asperges[r], ac leui sarculo curabis operire: nec enim[s] plusquam palmo debet abscondi[t]. defendenda est tenera arbor a pecore[v], ne[x] calcetur inualida. proficiet[y], si nucleos aqua ante triduum macerabis. Aliqui[z] dicunt fructum pineum translatione mitescere[a]: sed plantas[b] hoc modo procurant, vt prius multa semina in caliculis terra et fimo[c] repletis obruant, quae vbi[d] processerint[e], relicto eo quod solidius est, auferunt alia: vbi iustum ceperit[f] incre-

9 10 11

g. *cadentis* Vinc.
h. *oppuleris* Vinc. *compleueris* Lou.
i. *vt — cogantur* omitt. Pal. Cr. Lou. *et in vase clauso reponas* Cr. Basil. et antiqua mea.
k. *saepe* I. B. Br R. Lugd. Vinc.
l. *et vase claudas* P. *vasa recluso* Erf.
m. *sunt* P. Cr. *ponuntur vel seruntur* Erf.
n. *cum nucl. s.* E. *aqua per triduum maceratis* addit Cr.
o. *humidis* Cr.
p. *locis* addit Cr.
q. *quaecunque haec* om. Cr. *Sed huic generi dep. ea spatia vel montes quae* Cresc. Postea *Exarabis autem* Lou.
r. *aspergas — leni* Cr.
s. *enim* om. Cr.
t *et nata non transferantur, quia non facile comprehendunt, et vix crescunt; nec aliquo tempore incidantur, quia moriuntur et loco rami siue radicis incisae aliae non nascuntur. Seritur ergo nucleis suis aqua per triduum maceratis. calidis et siccis* etc. Cresc. addit. et verba *defendenda — inualida* h. l. omittit.
v. *solum* inser. Lugd. Erf. Vinc. Cresc. vbi Basil. Editio habet *solumque.*
x. *ne c. inu.* om. P. V.
y. *proficies* Lugd.
z. *Alii — translatione in multa semina duci in colliculis* Cr.
a. *nitescere* E. Vinc. deinceps *sed illi plantas* Cr. Lou.
b. *plantis* Lugd.
c. *et fumo* Cr. recte Lou. *a fumo* Vinc.
d. *ibi* Vinc. Cr. Lou.
e. *creuerint* Cr. Baf.
f. *auferunt. Aliqui iustum vbi coeperit* E. *ceperit nutrimentum* Cr. recte Lou. Vulgo erat *coeperit*.

incrementum, trimam plantam cum ipſis caliculis[g] transferunt, quibus fractis in ſcrobe indulgent[h] radicibus largitatem. terrae tamen equae[i] ſtercus admiſcent, facientes ſtraturam[k] alterno ordine ſubinde creſcentem.

12 Seruandum eſt tamen[l], vt radix eius, quae vna[m] et directa eſt, vſque ad ſummitatem ſuam[n] poſſit integra et illaeſa transferri[o]. Putatio nouellas pini arbores tantum promouet (quod expertus ſum) vt quae ſperaueras incrementa, duplicentur[p]. Nuces pineae et[q] vſque in hoc tempus in arbore eſſe poſſunt, et maturiores legentur[r]. prius tamen legendae ſunt quam pateſcant. Nuclei niſi purgati durare non poſſunt. tamen aliqui in vaſis fictilibus nouis et terra repletis cum teſtis ſuis miſ-

13 ſos[s] afferunt cuſtodiri. Pruna ſi oſſibus ſerantur[t] autumno, menſe Nouembri ſolo putri et ſubacto duobus palmis[v] obruantur oſſa. Eadem ponantur et menſe Februario. Sed tunc prius[x] lixiuio[y] ſunt maceranda per triduum, vt cito germinare[z] cogantur[a]. Ponuntur et plantis[b], quas ſumemus ex codice menſe Ianuario exeunte, vel Februario circa Idus, radicibus fimo obli-

g. *colliculis transferunt in quibus fractis* Cr. vbi editio Baſil. omiſit *in quibus fractis*. recte Lou.

h. *inducent* Vinc.

i. *equi* Cr. Baſ.

k. *ſtercoratam* E. *fac.* -- *creſc.* om. Cr.

l. *autem* Cr.

m. *ima* P.

n. *eius* Cr.

o. Hic Creſc. inſerit: *defendenda* -- *inualida*.

p. *vt ſperata incrementa duplentur* Cr. ſed Baſil. habet: *vt paucis annis in iuſtam magnitudinem creſcat*.

q. *et* omitt. Lugd. E. Vinc. Cr. *et vſq. in hoc tempus* om. P.

r. *poſſunt. Maturiores pineae leg. prius tamen quam putreſcant nuclei qui niſi* Cr. recte Lou. *putreſcant nuclei qui niſi* etiam P. *putreſcant* I. B. Br. R. Erf.

s. *miſſos* om. Cr.

t. *Seruntur oſſibus ſuis autumno* Cr.

v. *vel minus* addit Cr. deinde *ponuntur* Vinc. et Cr. Lugd. Erf.

x. *prius* om. Cr.

y. *lexiuo* Br. P. *lexibo* Lugd. *ex libo* Erf.

z. *gemmare* Cr Lou.

a. Creſc. addit: *Cui rei proderit, ſi in ſeminario nutriantur. vt poſtmodum elapſo biennio transferantur. Ponantur etiam eiſdem menſibus et plantis quas ſumemus de radicibus et cortice (codice* Lou.) *matris, radicibus cum ponuntur fimo oblitis. Haec arbor non multum profundas quaerit ſcrobes, quia non multum in profundo radices figit, nec multa magna ſpatia, quia ſe inuicem parum impediunt.*

b. *et plantae* Erf. Vulgo *et plantis*.

oblitis [c]. Gaudent loco laeto et humido: caelo tepido melius proferuntur [d], tamen queunt et frigidum sustinere. Locis lapidosis et glareosis si [e] iuuantur laetamine, excusant ne [f] poma caduca et verminculosa nascantur. Extirpandae sunt soboles a radice [g], exceptis rectioribus [h], quae seruabuntur ad plantas [i]. Si languida pruni arbor est, amurca cum aqua aequaliter temperata radicibus debet infundi [k], vel bubulum [l] lotium solum, vel humanum vetus cum [m] duabus aquae partibus mixtum, vel cineres ex furno [n], maxime sarmentorum. Si [o] poma decurrant [p], oleastri epiurum [q] terebratae infige radici. Vermes eius atque formicas rubrica cum pice liquida [r] si adlinatur extinguet: sed modestius propter [s] arboris noxam, ne idem faciat [t] remedium quod venenum. Iuuatur frequenti humore et assidua fossione. Mense [v] Martio extremo prunus inseritur melius trunco fisso quam cortice, vel mense Ianuario, antequam incipiat gumen [x] lacrymare. Inseritur in se, et Persicum [y] reci-

14

15

c. *Aerem desiderant tepidum principaliter et frigidum satis commode sustinere possunt. Loco gaudent laeto et humido, et similiter lapidoso et glareoso iuuantur loco. laetamen recusant, quia ex hoc fructus verminculosos et caducos faciunt* Cr.

d. *perfruuntur* P. Vinc.

e. *si* om. Lugd. Erf. Vinc. qui habet: *iuuantur laetamine excusante ne.*

f. *in* Lugd. forte voluit *ni* vt suspicatur Gesner.

g. *circa radices* Cr. vbi antiqua mea habet *stirpandae*. recte Lou.

h. *rectoribus* Cresc. recte Lou. deinceps *qui* Lou

i. Cr. addit: *Formatur autem vt vnum solum stipitem habeant, non multum eleuatum a terra.*

k. *affundi* Cr. sed antiqua mea *effundi*. cum Lou. qui post *radicibus* addit *eius*.

l. *stercus bubulum* P. Verba *vel bub. -- mixtum* omisit Cr.

m. *cum* om. Vinc.

n. *forno* Lugd. bis habet: *et maxime* Cr. *aut maxime* Vinc.

o. *Si -- radici* omis. Pal.

p. *decidant* I. I-G. Cresc. sed antiqua Cr. *decurrant.*

q. *cuneum* I. I-G. Cresc. Basil. sed antiqua mea pr. et Lou. *opirum* Lugd. Iens. et Br. *epirum.* Bo. et Reg. *epityrum.*

r. *liquida* om. Vinc.

s. *pro arb. noxa* Pal. *moderate pro arboris robore* Cr. v. 1.

t. *ne idem quod pro remedio exhibitum est fiat venenum* Cr.

v. *mense* om. Pal. *Inseritur in se et in persico et amygdalo, sed eam degenerem reddit et paruam, et in se recipit amygdalum et malum secundum quosdem et optime persicum* (antiqua addit *et muniacum.*) *Extremo Martii fit eius insitio vel mense Ianuario antequam gummi eius inc. lac.* Cr.

x. *gummine* Pal. Lugd. Vinc. *gummae lacrimae* Erf.

y. *in persico et amygdalo et malo* Pal. fere vt Cresc.

recipit, vel amygdalum vel malum, ſed eam degenerem reddit et paruam. Pruna ſiccantur[z] in ſole per
16 crates loco ſicciore diſpoſita[a]. Haec ſunt quae Damaſcena dicuntur. Alii in aqua marina vel in muria[b] feruente recens[c] lecta pruna demergunt, et inde ſublata aut[d] in furno tepido faciunt aut in ſole ſiccari.
17 Caſtanea ſeritur et plantis, quae ſponte naſcuntur et ſemine[e]. ſed quae plantis ſeritur, ita aegra eſt, vt biennio de eius vita ſaepe dubitetur. Serenda eſt ergo ipſis caſtaneis[f], hoc eſt ſeminibus ſuis, menſe[g] Nouembri et Decembri, item Februario. Eligendae ſunt caſtaneae ad ponendum[h] recentes, grandes, maturae: quas ſi Nouembri menſe ſeramus[i], facilem ſe praeſentia[k]
18 fructus ipſius praeſtat. Si vero Februario ponamus[l], vt vſque tunc[m] durent, ita faciendum eſt: in vmbra caſtaneae ſiccentur expanſae: tunc in anguſtum et ſiccum locum tranſlatae cumulum[n] faciunt, et eas omnes fluuialis arena diligenter operiat. poſt dies xxx eas remota arena in aquam frigidam mittis. quae ſanae ſunt, merguntur: ſupernatat[o] quaecunque vexata eſt. item quas probaſti, ſimiliter obrues, et poſt xxx dies
aeque

z. *etiam* addit Cr. idem habet: *in ſole ſciſſa in tribus vel quatuor partibus circa oſſa, alii in aqua marina.*

a. *diſpoſitas* Lugd. *depoſita* Br.

b. *vel in aqua* Pol. Cr. ſed Baſ. omiſit *in.*

c. *recenter lecta* Cr. *recentia* Vinc. et omiſſo *lecta* Erf.

d. *aut* et deinde *tepido* om. Cr. *vel in* Idem Creſc. poſtea *aut ſole* Lou.

e. *naſcuntur* omitt. E. *Seruntur plantae et quae ſponte naſcuntur ex* (et Lou.) *ſem. ſed quae plantae ſeruntur ita aegrae ſunt -- earum -- ſaepius d.* Cr. vbi antiqua pr. et Louan. mea habet: *plantae quae ſponte.*

f. *ſuis* addit P. et Cr. Lou. ſed hic omittit *hoc eſt ſem. ſuis. Serendae ſunt igitur caſtaneae menſe N. et D. item Ianuario et F.* Cr.

g. *menſe* om. P.

h. *ſerendum* P. Creſc. *recentes* om. E.

i. *ponemus* Lugd. *ponamus* Vinc. omiſſo antea *ſi.*

k. *praeſentia* om. P. verba *quas ſi --- Feb. ponamus* omiſit Cr.

l. *ponemus* Erf. Vinc. et deinde *duret.*

m. *vſque ad Februarium* Cr.

n. *cumulataeque diligenter fluuiali arena operiantur* P. Creſc. *cumulum faciant* E. et Vinc.

o. *quod ſupernatat, non valet.* Item Pal. *ſupernatant q. vexatae ſunt* Lugd. *quae ſupernatant non valent* Cr. paulo antea *mittes* Cr. Lou.

aeque [p] probas. hoc cum tertio feceris, vſque [q] ad veris initium, ſerere debebis quae manſerint illibatae. Aliqui 19 in vaſculis ſeruant, arena pariter immiſſa [r]. Amant ſolum molle et ſolutum, non tamen arenoſum. in [s] ſabulone proueniunt, ſed humecto: nigra terra illis apta eſt [t] et carbunculus et tofus diligenter infractus: in ſpiſſo agro et rubrica vix prouenit: in argilla et glarea non poteſt naſci: diligit [v] caeli ſtatum frigidum, ſed et tepidum non recuſat, ſi humor aſſenſerit: delectatur cliuis et opacis regionibus ac maxime in [x] Septemtrionem verſis. Paſtinari ergo locus debebit, qui huic deſtinatur [y] 20 arbuſto, altitudine pedis vnius ſemis [z] vel duorum vel [a] totus, vel ſulcis in ordinem deſtinatis, aut certe [b] aratris reſolui hinc inde findentibus: qui fimo ſatiatus ac redactus in puluerem caſtanearum ſemen accipiat non amplius pedis dodrante demerſum. Vnicuique ſemini pro- 21 pter notam ſurculus debet affigi [c]. ipſa ſemina ſingulis locis ſimul [d] terna vel quina ponantur, et inter ſe quatuor [e] pedum ſpatio ſeparentur. Quibus [f] transferre placuerit, bimas plantas tranſferre debebunt. Locus tamen deductoria [g] liquoris accipiat, ne humor inſidens limo germen extinguat. Cui placet, poteſt caſtaneae in

p. *iterum probatis* P. Cr.

q. *vſque* om. Cr.

r. Ita Vinc. et Cr. pro *miſſa*.

s. *et in* Cr. *et humecto* Cr. antiqua mea Editio. *ſabulo* Lou. deinceps *nigerrima* Louan.

t. *apta et diligenter comminuta in agro ſpiſſo -- proueniunt -- poſſunt* Cr. ſed antiqua mea pr. et Louan. *apta et carboniculus diligenter infractus. in agro* etc.

v. *diligunt* Pol. Deinde *ſed* om. Cr. et Lugd. *recuſant -- delectantur* Cr.

x. *ad* Cr. recte Lou.

y. *deputatur* Cr.

z. *vnius et ſemis* E. *altitudinis -- et ſemis* Creſc.

a. *totius* Lugd. Vinc. *vel totus aut* om. P. et Cr. Baſil. ſed Louan. et antiqua mea Editio habent.

b. *terra aratris reſolui debet glebis redactis* Cr. ſed antiqua mea: *terre aratris reſolui quae fimo ſaciat et redactus.* Lou. *tritae aratris.*

c. *infigi* Vinc.

d. *ſimul* om. P. *ſingulis locis* om. Cr. qui poſtea *trina* cum Vinc.

e. *q. vel trium -- ſeparata* Cr.

f. *Quas cum -- binas debebit* Cr. *transſferant. Locus* Pol.

g. *deductorium liquorem* Cr. Baſil. ſed antiqua *deductoria liquore.* recte Lou. deinceps *incidens -- extinguit* Lou.

in propaginem ducere ima virgulta, quae in radice naſcuntur. Nouum caſtanetum[h] circumfodi debet aſſidue. Menſe[i] Martio et Septembri incrementum maius[k] 22 acquirit, ſi putationibus adiuuetur. Caſtanea inſeritur (ſicut probaui ipſe[l]) ſub cortice menſe Martio vel Aprili, tamen[m] genere vtroque reſpondet. Poteſt et inoculari. Inſeritur in ſe et in ſalice, ſed ex[n] ſalice tardius maturat[o], et fit aſperior in ſapore. Caſtaneae ſeruantur vel in cratibus diſpoſitae[p], vel intra[q] ſabulonem ne inuicem tangantur immerſae; vel[r] in vaſculis fictilibus nouis conditae, et loco ſicciore defoſſae; vel incluſae virgeis ex fago receptaculis et lutatae[s], vt ſpiracula non relinquas; vel ordei paleis minutiſſimis obrutae, vel paluſtri vlua figuratis denſioribus ſpor- 23 tis recluſae. Hoc menſe locis calidis ac ſiccis regionibus[t] agreſtium pirorum plantas ponimus, quas poſtea poſſimus inſerere, et malorum[v], vel mali Punici, et cydonii, et citri, et meſpili, fici, ſorbi, ſiliquae, et plantas agreſtis ceraſi[x], poſt inſerendas, et mori taleas, et amygdali ſemina, et nuces iuglandes, ſi in ſeminariis (quo dictum eſt more) pangantur.

VIII. Huius menſis initio apes ex tamariſci[a] floribus reliquiſque ſilueſtribus mella conficiunt: quae auferenda non ſunt, quia ſeruantur hiberno. Eodem menſe ſordibus liberandi ſunt aluei, quia tota hieme eos movere

h. *caſtaneum* Cr. Vinc.
i. *menſe* omitt. P.
k. *maius accipit* Cr. ſed antiqua *magis.*
l *in ſe* Lugd. E. *Inſeritur menſe Aprili Martio et Maio in ſe et in ſalice, tardius prouenit et maturatur, in cortice inſeritur* (antiqua *ſeritur) et inoculatur* Creſc.
m. *tamen -- in ſe* om. P.
n. *in* P. et Cr.
o. *maturat -- ſapore* om. P.
p. *diſpoſitae -- obrutae* om. Pol *tractibus* Vinc.
q. *in ſabulone* I. B. R. *inter ſabulonem* Lugd. *in ſabulonem* E.
r. *et* omiſſo *nouis* Vinc.
s. *lutatis* Vinc. Sp. nat. 14. 16. ſed editio Duac. *lutatae.*
t. *regionibus* om. P. et Cr. XII. 11. Idem *plantas ſylueſtres inſerendas pirorum et malorum et mali -- citonei.*
v. *malorum vel* om. P.
x. *pl. agreſtes c.* E. *plantas* del. videtur. Creſc. omittit *ſiliquae et plantas agreſtis.*
Tit. VIII. a. *tamarici* Lugd. E. *thamarici* Vinc.

vere aut aperire non decet [b]. Sed haec [c] die aprico tepidoque facienda ſunt, et [d] pennis [e] maxime [f] auiurii maiorum, quae habent rigorem, vel aliquo [g] ſimili omnia interiora mundentur, quo [h] manus non valebit attingere. Tum [i] rimas omnes, quae ſunt extrinſecus, luto et fimo bubulo miſtis [k] linamus: et inſuper geneſtis vel [l] aliis tegumentis ſimilitudinem porticus imitemur [m], vt poſſint [n] a frigore et tempeſtate defendi.

IX. Locis calidis et apricis vites, quae fructu carent, fronde luxuriant, et pauperiem foetuum compenſant vbertate foliorum, nunc putare preſſius conueniet: frigidis vero menſe [a] Februario. Si permanebit hoc vitium, circumfoſſas arena fluuiali vel cinere debebimus [b] aggerare. Quidam lapides inſerunt inter flexuoſa [c] radicum.

X. Hiſdem temporibus et locis vitem quae ſterilis fuerit, Graeci ita praecipiunt eſſe curandam. Trunco eius fiſſo lapidem aſſerunt includendum, et ibi vrinae veteris humanae quatuor cotulas circa truncum debere ſuffundi, vt ad radices inſtillatio ipſa deſcendat. Tunc adiiciendum [a] terra laetamen admiſta, et circa radices ſolum omne vertendum.

XI. Quamuis menſe Februario ſint [a] conferenda roſaria, tamen locis calidis, apricis atque maritimis hoc

 etiam

b. *poſſumus* Br. Lugd. Erf. Vinc. Cr. antea *remouere* Lou.
c. *hoc* Cr. Vinc. *haec* Cr. Lou.
d. *vt* P. Lugd. E. Vinc. Cr.
e. *pennis* om. E. *pinguis* P.
f. *maximis* -- *magnarum* Creſc. recte Lou.
g. *alio* Cr. recte Lou.
h. *quae* Cr.
i. *tunc* Cr. *tamen* Vinc.
k. *mixtis liniantur* Cr. *linimus* Lou.
l. *et* Cr. *geneſtris* Cr. pr. ant. Lou.
m. *ad porticus ſimiliter operiamus* Cr. recte Lou. *imitentur* Br.
n. *vt a fr. p. et tem. def.* Cr.
Tit. IX. a. *menſe* om. P.
b. *debemus aggregare* P. *arenam fluuialem vel cinerem d. aggregare* E. *aggregare* etiam Vinc.
c. *fluxuoſa* Lugd. Erf.
Tit. X. a. *adiicienda eſt terra admiſta laetamine* A. Iunt. G. Cum Geſnero etiam Lugd. *terram laetamine admiſto* Erf. *laetamine* etiam Vinc. Paulo antea *radicem inſtillatione* Leid.
Tit. XI. a. *ſunt* I. I - G.

etiam menſe poterimus inſtituere roſeta[b]. quae ſi indigus[c] plantarum volueris ex paucis virgulis[d] habere copioſa, quaternorum digitorum ſurculos gemmantes[e] cum geniculis ſuis debebis excidere, [et] in modum propaginis ſternere [et] ſtercore[f] ac rigationibus adiuvare: vbi anni aetatem[g] compleuerint, pedis ſpatio inter ſe transferre diſiunctos[h], atque ita ſolum quod huic generi deputabis[i] implere.

XII. Graecis aſſerentibus, vt vuam ſerues in vite vſque ad veris initia, circa ipſam vitem quae fructu plena eſt, loco vmbroſo ſcrobem fodies, altitudine trium pedum, latitudine duorum, et mittis[a] ſabulonem, et ibi calamos figis, in quibus retorquebis[b] aſſidue ſarmenta fructibus plena, et illaeſis botryonibus alligabis, vt ſolum non contingant, et cooperies, vt imber[c] eo penetrare non poſſit. Item Graecis docentibus vuas[d] in vite, aut poma in arbore ſi diu ſeruare volueris, vaſculis clauſa fictilibus ab ima[e] parte pertuſis[f] diligenter a ſummo tecta ſuſpende, quamuis[g] poma et[h] gypſo cooperta in longam ſeruentur aetatem.

XIII. Hoc menſe agnorum prima generatio eſt. ſed agnus ſtatim natus vberibus maternis admouendus eſt manu[a]. prius tamen exiguum lactis, in quo ſpiſſior eſt natura,

b. *roſaria* P.
c. *indignus* Lugd. Vinc.
d. *virgultis* E. Vinc.
e. *germinantes* E.
f. *ſtercorare* P. *ſtercore* ſine *et* Br. E. et Vinc. bis.
g. *annum etiam* Vinc. pro his tribus vocabulis, ſed alibi vulgatam et *ibi* habet.
h. *diſiunctos* om. Pol. *ferre* habet Erf.
i. *deputaueris* Vinc.

Tit. XII. a. *mittes — figes* Lugd. *intus* Vinc. ſed alibi *immittis ſabulonem, ibi c. figens — retorques* habet.
b. *retorques* Br. A. Iunt. G.
c. *imbre penetrari* Gry. 1549.
d. *vuas vel poma in vite aut arbore* Br. Lugd. E. Vinc. bis. *ſi vua vel poma in vite vel arbore* Cr.
e. *vna* E. Cr. Vinc. bis.
f. *percuſſus* Creſc. antiqu. meus. ſed Baſil. verba *ab ima p. pertuſis* plane omittit. recte Lou.
g. *quamuis* om. Creſc. Baſ.
h. *et* om. Cr. *quamuis vt poma* Vinc.
i. *ſeruantur* Vinc. *ſeruabis* Creſc. Baſil.

Tit. XIII. a. Ita diſtinguit Cod. Lugd. et Vinc. bis. Vulgo erat *eſt. manu prius.* quod vitium correxit Schoettgen et Pontedera ex Columella VII. 3.

natura, mulgendum eſt, quod paſtores coloſtram[b] vocant: namque hoc[c] agnis, niſi auferatur, nocebit. Ac primo[d] per biduum natus cum matre claudatur. tunc ſeptis obſcuris[e] ſeruetur et calidis: ita[f] ſecluſo[g] paruulorum grege matrices[h] mittantur[i] in paſcua. Sufficiet 2 autem, priuſquam procedant matrices[k] mane, et cum ſaturae reuertuntur[l] ad veſperam, agnis vbera haurienda permittere. qui donec firmentur, intra[m] ſtabulum furfuribus vel medica herba, vel (ſi[n] eſt copia) farina ordei paſcantur ingeſta[o], donec concepto paulifper robore[p] aetatis, paſcuum matribus poſſint[q] habere commune. Paſcua ouillo[r] generi vtilia ſunt, quae vel in 3 noualibus vel in pratis ſiccioribus excitantur: paluſtria vero noxia ſunt, ſilueſtria[s] damnoſa lanatis[t]. Salis tamen crebra conſperſio[v] vel paſcuis miſta vel canalibus frequenter oblata debet pecoris leuare faſtidium. Nam per hiemem, ſi penuria eſt, foenum[x], vel palea, vel vicia, vel facilior victus vlmi[y] ſeruatis frondibus praebeatur aut fraxini. Aeſtiuis menſibus[z] paſcantur ſub 4 lucis initio, cum graminis teneri[a] ſuauitatem roris miſtura commendat. quarta hora caleſcente potus puri

 ſlumi-

b. *coloſtrum* E.

c. *namque haec* I. B. R. Br. *hoc enim* Vinc.

d. *primo* om. Vinc.

e. *obſcurioribus* Lugd.

f. *item* P. Vinc.

g. *ſole clauſo* Lugd.

h. *matres* Vinc. P. Lugd. E.

i. *mittantur* om. Erf.

k. *priuſquam in mane proc.* Vinc. bis.

l. *reuertantur* E. et Vinc.

m. *inter* Vinc. Br.

n. *ſi farinae hordei eſt copia* P.

o. *ingeſtum* Vinc.

p. Ita cum Morgagni correxi vulgatum *conceptum robur*.

q. *poſſint* om. Pol. *poſſit* Lugd. Vinc. *paſtum cum matribus poſſit habere communem* Erf.

r. *ouili* Cr. *ouilo* Br.

s. et *ſilueſtria* Cr. excepta Lou.

t. *damnoſa ſal vero oblatus crebro in canalibus debet pecoris* Cr. Baſ. vbi antiqua mea: *dampoſa lanatis. ſalis vero crebra aſperſio vel paſcuis iuxta vel can. fr. oblata.* Louan. *ſalis vero crebro conſpartio vel paſcuis mixta vel canalibus fr. oblata.*

v. *reſperſio* I. B. R. Br.

x. *paleae* Lugd. E. *foenum vel paleae* Vinc. bis. *foeni vel paleae, vicia vel* Creſc. *foeni vel palae* Cr. Lou. *foenum* etiam Br.

y. *vlmi vel fraxineis ſeruatis* Cr. Baſil. ſed antiqua mea: *vlmis vel fraxinis*. Lou. *vlmi vel fraxini*.

z. *autem* addit Cr. *paſcuntur* Cr. excepta Lou.

a. *terreni* Vinc. deinceps *caleſcenti* Cr. pr. antiq.

fluminis aut putei praebeatur aut fontis. medios ſolis calores[b] vallis aut arbor vmbroſa declinet. deinde vbi flexo iam die ardor[c] infringitur, et ſolum primo imbre[d] veſpertini roris humeſcit, gregem reuocemus ad
5 paſcua. Sed Canicularibus et aeſtiuis diebus ita paſcendae ſunt oues, vt capita gregis ſemper[e] auertantur a ſolis obiectu. Hieme autem vel vere niſi[f] reſolutis gelicidiis ad paſcua prodire non debent: nam pruinoſa herba huic generi morbos creabit[g]. ac tunc ſemel adaquare[h] ſufficiet. Graecas oues ſicut Aſianas vel Tarentinas[i] moris eſt potius ſtabulo[k] nutrire quam campo, et pertuſis[l] tabulis ſolum, in quo claudentur, inſternere[m]: vt ſic[n] tuta cubilia propter iniuriam pretioſi velleris hu-
6 mor reddat elabens[o]. Sed tribus per annum (totum[p]) diebus aprico die[q] lotas oues vngere oleo oportebit et vino. Propter ſerpentes, qui plerumque ſub praeſepibus latent, cedrum vel galbanum vel mulieris[r] capillos
7 aut ceruina[s] cornua frequenter vramus[t]. Nunc hirci[v] admittendi ſunt, vt foetum primi[x] veris fouere poſſit exortus[y]. Sed caper eligendus eſt[z], cui ſub maxillis duae videntur pendere verruculae[a], magni corporis, craſſis cruribus, breui[b] plenaque ceruice, auribus flexis et

b. *ardores aut* P. et Cr.
c. *deinde cum ardor infr.* Cr.
d. *vmbrae veſpertini et hora roris hum.* Creſc. ſed verba *et hora* om. Lou.
e. *ſemper* om. R.
f. *vbi* Vinc. *non ſolutis* Cr. *niſi ſol.* Lou.
g. *creat et tantum ſemel* Cr.
h. *aquare* Erf. et Cr. Baſil Lou. *equare* pr. et antiqua. *aqua* Leid.
i. *Terentinas* Lugd. *aſinas* Br.
k. *ſtabulo nutrire* om. P.
l. *praecluſis* Vinc.
m. *inſtruere* Erf.
n. *vt ſi* Vinc. ſed alibi *vt ſint.*
o. *ne humor reddat eis labem* Vinc.
p. *totum* om. Cr. igitur incluſi.
q. *aprico die* om. Cr.
r. *mulierum* Cr. recte Lou.
s. *ceruinum cornu* Creſc. Baſ. vbi antiqua mea *ceruina* omiſſo *cornu.* recte Lou.
t. *vri oportet* Vinc.
v. *Hoc menſe arietes admittuntur ad oues, vt foetum primi veris fouere poſſit exortum, et ſimiliter hirci ad capras admitti debent* Cr. XII. 11.
x. *primum* Vinc. bis.
y. *exordiis* Vinc. *exortum* Creſc. XII. itaque fuiſſe videtur *exordium.*
z. *eſt* om. P. Lugd. Erf.
a. *veruiculae* P. *verriculae* Erf.
b. *breui collo plenaque ceruice* Vinc. *planaque* Br.

et grauibus[c], paruo capite, nitido ſpiſſo et longo capillo. Ad ineundas foeminas et ante anniculum[d] congruus[e]. non autem durat vltra ſexennium[f]. Capella ſimilis corporis, ſed magnis vberibus eſt eligenda[g]. Non tamen ita multae caprae, vt oues vna ſtatione claudantur[h], quam luto et ſtercore carere conueniet[i]. Haedis ſupra lactis abundantiam edera et arbuti et lentiſci cacumina ſunt ſaepe[k] praebenda. Trimae educare optime poſſunt; quod teneriores matres generant, tranſigendum eſt[l]. ſed vltra octo annos ſeruandae non ſunt matrices[m], quia genus hoc longiore[n] ſteriteſcit aetate.

XIV. Hoc tempore glandis legendae ac ſeruandae cura nos excitet; quod opus foemineis ac puerilibus operis[a] celebrabitur facile[b] more baccarum.

XV. Nunc materies ad fabricam caedenda eſt, cum luna decreſcit. Sed arbores[a] quae caedentur vſque ad medullam ſecuribus reciſas aliquandiu ſtare patieris, vt per eas partes humor, ſiquis in venis continetur, excurrat. vtiles autem ſunt hae maxime[b]: abies quam Gallicam vocant, niſi perluatur[c], leuis, rigida, et in operibus ſiccis perenne[d] durabilis. Larix vtiliſſima[e], ex

 qua

c. *flexis et grandibus* Cr. IX. 75. vbi antiqua mea pr. et Lou. *grauibus*. Erf. addit: *et cornibus grandibus*.

d. *annum* P. et Creſc. omiſſo *et*. *Ad medundas* Cr. pr. et antiq.

e. *congruum* Erf. *congruus eſt hircus* Creſc. Baſil. ſed antiqua pr. et Lou. omittit verba *eſt hircus*.

f. *decennium* Cr. Baſil. antiqua mea: *ante ſexennium alias vltra decennium*. Louan. *ante ſexennium*.

g. *legenda* Br. Lugd. Vinc.

h. *claudende* P. et Vinc. *claudatur* Ienſſ.

i. *conuenit* Vinc.

k. *ſaepe* om. P.

l. *haud tranſeundum* Vinc.

m. *matres* Vinc. bis. omitt. Cr. deinceps *nam genus h. longiori* Cr.

n. *largiore* Vinc. alibi *languore et aetate ſter.*

Tit. XIV. a. *ſtudiis* I. B. R.

b. *facile* om. P.

Tit. XV. a. *ſed arbores ipſas primitus vſque ad* Vinc. Deinde *ſic ſtare* Vinc. *caeduntur* Cr. excepta Lou.

b. *maxime* om. P. *vtiles maxime hae* E.

c. *perpluatur* Lugd. Vinc. bis. *ni ſuper pluantur* E.

d. *per hiemem* E. *perfecte* Creſc. Pro *ſiccis* Vinc. *duris*.

e. *Salix vel latex* Cr. *lares* Lou. vbi antiqua mea pr. et Lou. *vtilima* habet cum I. B. Br. R. Lugd. E.

qua ſi tabulas ſuffigas tegulis[f] in fronte atque extremitate tectorum, praeſidium contra incendia[g] contuliſti. neque enim flammam recipiunt, aut carbones creare[h] 2 poſſunt. Quercus durabilis[i] ſi terrenis operibus obruatur[k], et aliquatenus palis. Aeſculus aedificiis et ridicis[l] apta materies. Caſtanea mira ſoliditate perdurat in agris et tectis et operibus[m] caeteris inteſtinis, cuius ſolum pondus in vitio eſt. Fagus in ſicco vtilis, humore corrumpitur. Populus[n] vtraque et ſalix et tilia in ſcalpturis[o] neceſſariae. Alnus fabricae inutilis, ſed neceſſaria, ſi humidus locus ad[p] accipienda fundamenta palandus eſt. Vlmus et fraxinus ſi ſiccentur, rigeſcunt, ante[q] curuabiles, catenis vtiles habentur. Carpinus[r] 3 vtiliſſima. Cupreſſus[s] egregia. Pinus niſi in ſiccitate non durans, cui contra celerem[t] putredinem comperi in Sardinia hoc genere prouideri, vt exciſae trabes eius aut in piſcina qualibet anno toto merſae[v] laterent, poſt operi futurae, aut arenis obruerentur in litore, vt aggeſtionem, qua tectae eſſent, alternis aeſtibus reciprocans fluctus[x] allueret. Cedrus durabilis, niſi[y] humore tangatur. Quaecunque autem ex parte meridiana caedun-

f. *tegulis* om. P. et Cr. *ſufficias* deinde Vinc.

g. *incendium* E. *confert* Creſc. excepta Lou. mox om. *flammam*.

h. *creant*. *Quercus* P. Cr.

i. *Quercus ad fabricae materiam apta et durabilis* Vinc.

k. Poſt *obruatur* pergit Cr. *Rover optima tam ſub terris quam etiam ſupra terras. Caſtanea* etc.

l. *et ridicis materies* omitt. Pol. *radicis* Lugd. *radiis* Vinc. alibi *radicae*.

m. *op. internis; cuius* Pol. Creſc. Pro *vitio* Vinc. *iunco*. Idem pro *Fagus* habet *Frigus*.

n. *Populus vtraque et* omittit E. *vtraque ſilix* Br. *Populus in vtraque* Vinc. bis. *albariis; vtraque ſalix* ex Cr. laudat Geſner. ſed Baſil. editio habet *alba et vtraque ſalix*. antiqua mea: *populus albarus*.

o. *Sculpturis* Vitruv. Br. Vinc. bis. et Lugd. *in culturis* E.

p. *ad accip.* om. P. Cr. *fundamentis planandus* Creſc. recte Lou. *parandus* E. *humidus ſit locus quia* Vinc. bis.

q. *arte currabiles cardinibus* Vinc. *catinis* Leid.

r. *Carp. vtil.* om. P. Cr. *vtillima* I. B. R. L. E. Vinc. bis. *vtilima* Br. *caprinus* Leid.

s. *vel pirus* inferit Cr. *et vtillima* addit praeterea Erf.

t. *celerem* om. Pol. deinde etiam *aut*.

v. *merſae* om. P. *toto* om. Leid. *iacerent* deinde Vinc.

x. *aeſtus* Pol. *ablueret* Lugd. E.

y. *ſi humore* Vinc.

duntur, vtiliores ſunt: quae vero ex Septentrionali [z], proceriores, ſed facile vitiantur.

XVI. Hoc menſe locis ſiccis, calidis et apricis maiores arbores tranſferemus truncatis [a] ramis, illaeſis radicibus, multo ſtercore et rigationibus adiuuandas.

XVII. Graeci in conficiendi olei praeceptis iſta iuſſerunt [a]. tantum legendum eſſe oliuae, quantum nocte veniente [b] poſſimus exprimere. molam primo oleo debere leuiter [c] eſſe ſuſpenſam. oſſa enim confracta ſordeſcunt: quare de ſolis carnibus [cc] ſit [d] prima confectio. [et [e] de] ſalignis [f] caniſtros fieri debere virgultis, quia genus hoc oleum dicitur adiuuare. Nobilius erit quod a ſponte defluxerit. Sales deinde [g] ac nitrum iubent nouo oleo miſceri, vt haec res ſpiſſitudinem eius abſoluat: deinde [h] cum amurca ſubſederit, oleum purum xxx diebus exactis, in vitrea vaſa tranſferri. ſecundum, ſimili [i] diſciplina fieri, ſed mola [k] fortiore quaſſari.

XVIII. Oleum primum Liburnico ſimile fieri aſſerunt Graeci, ſi in optimo viridi [oleo [a]] inulam [b] ſiccam et lauri folia et cyperum [c], omnia ſimul tuſa [d], et ſubtiliter [e] creta permiſceas cum ſalibus torrefactis ac tritis, et diu oleo [f] iniecta perturbes, deinde tribus aut ali-

z. *Septentrione* P. Creſc. *ſeptemtrione* Lou.

Tit. XVI. a. *truncatas* Lugd. Creſc. XII. 11. *apertis* — *ac irrigationibu*.

Tit. XVII. a. *Graeci conf.* — *inſerunt* Vinc. *ita* Lugd.

b. *ſequenti* Vinc. *poſſumus* Br.

c. *leniter* Vinc.

cc. *carnilibus* Lugd. *carnalilibus* Leid.

d. *fit* Vinc.

e. *et de* om. I. B. R. Br. Lugd. P. Vinc.

f. *ſaligineli* P. *ſaliginis* Erf. *ſalinis* Vinc.

g. *Sal deinde et nitrum rubeum oleo nouo* Vinc.

h. *dein* Lugd.

i. *eadem* Vinc.

k. *mole* Vinc.

Tit. XVIII. a. *et viridi* Erf. *oleo* om. I. B. R. Br. Pol. Lugd.

b. *inullam* Lugd. *mulam* Pol. *aunlam* Erf. *pomo viridi violam ſiccam* Vinc.

c. *iuniperum* Erf. *cipreum* Vinc.

d. *tunſa* Erf.

e. *ſubtiliata perm.* P. *ſubt. trita* Vinc.

f. *in oleo* Vinc. poſtea *dehinc* Br. Ald.

quanto amplius [decurſis [g]] diebus, cum quieuerit [h], vtaris.

XIX. Si ſordet oleum, frictos et adhuc calentes ſales iniici iubent, et diligenter operiri. ita mundum reddi poſt [a] tempus exiguum.

XX. Si fuerit odoris horrendi, virides [a] oliuas ſine oſſibus tundi [b], et in olei metreta choenicas [c] duas mitti. ſi baccae defuerint, caules tenerrimos oleae ſimiliter eſſe tundendos. Nonnulli vtraque permiſcent, adiecto [d] etiam [e] ſale. ſed omnia intra linteum clauſa [f] ſuſpendunt, atque ita in vas olei demittunt [g]. poſtea tribus diebus exemtis [h] auferunt, et oleum in alia vaſa tranſfundunt. 2 Quidam mittunt vetuſtum laterem [i] torrefactum. plerique ordeaceos panes [k] breuiter figuratos et raro linteo inuolutos mergunt [l], et nouos ſubinde permutant: vbi hoc bis aut tertio fecerint, ſales mittunt [m], et in alia vaſa tranſlatum per paucos [n] dies ſubſidere [o] patiuntur. 3 Quod ſi aliquod [p] animal forte deciderit, et oleum putredine ac [q] nidore vitiauerit [r], iubent Graeci coriandri [s] manipulum in olei metreta ſuſpendi, atque ita paucis diebus manere. ſi nihil de nidore [t] diſcuſſerit, mutandum eſt [v] coriandrum, donec ſuperetur hoc vitium. Sed maxime proderit, poſt ſenos [x] dies in vaſa munda tranſ-

g. *decurſis* om. Br. Pol. Palat. Lugd. Erf. Vinc.
h. *quieſcit* Erf. *quieſcet* Br. Vinc.
Tit. XIX. a. *exiguo tempore* P.
Tit. XX. a. *virides* om. Pol. *oliuae* Vinc.
b. *iubent tundi* Erf.
c. *conchas* Lugd. *cheracas* alibi *heminas* Vinc.
d. *addito* I. B. R. Br.
e. *etiam* om. Pol.
f. *cluſa* I. B. R. *inter* Vinc.
g. *dimittunt* Erf. et Vinc.
h. *exactis* A. I. I. E. Gryph. 1549. *exemptis* Br.
i. *breuiter* inſerit Gy. Gr. vtraque.
k. *breuiter* om. Lugd. *panes et linteo* etc. Pol.
l. *immergunt* Vinc.
m. *iniiciunt* Lugd. et Vinc. bis.
n. *paucis diebus reſidere* Pol.
o. *ſidere* Lugd. *reſidere* P. et Erf.
p. *aliquod* om. Br. P. Erf. poſt *deciderit* collocat.
q. *ac nidore* om. P.
r. *vitiauit* I. B. R. *vitiarit* Lugd.
s. *coliandri* E. et poſtea.
t. *horrore* Br. Lugd. Erf. Vinc. deinceps *diſcuſſerit* Leid. Vulgo erat *decuſſerit*.
v. *eſt* om. Lugd. E.
x. *X.* Pol.

transferre; melius[y], si acetum ante vexerunt[z]. Quidam foeni Graeci semen siccum tritumque permiscent, vel incensos oleaginos carbones[a] in ipso oleo frequenter extinguunt[b]. Si acerbus odor fuerit, vuae excrementa[c], quae Graeci γίγαρτα[d] vocant, praecipiunt tusa[e] et in massam redacta mersari[f]. 4

XXI. Oleum rancidum Graeci asserunt sic posse curari. Albam ceram mundo et optimo oleo resolutam et adhuc[a] liquentem mitti in oleo[b] iubent. tunc sales frictos calentes addi, operiri, atque gypsari. sic fieri vt oleum purgetur sapore et odore mutato. oleum tamen omne in terrenis locis esse seruandum, et eam eius esse naturam, vt sole[c] vel igne purgetur, vel aqua feruenti, si simul misceantur[d] in vasculo.

XXII. Hoc etiam mense oliuas condiemus. Harum genera sunt diuersa. Colymbades[a] oliuae fiunt sic: alternis cratibus oliuarum puleium spargis et mel et acetum et sales modice, stratura intercedente[b], suffundes. Item sternes oliuas supra surculos foeniculi vel anethi siue lentisci, et ramulis[c] oliuae subditis aceti[d] heminam et muriam superfundes, et has constructiones vsque ad vasculi plenitudinem patieris insurgere[e]. Aliter. Electas oliuas muria maturabis[f], post XL dies muriam fundis vniuersam: tunc duas defruti[g] partes, aceti vnam, mentam minute incisam vasculo adiicies, et oliuis[h] replebis, 2

y. *melius autem* Erf.
z. *iniecerint* Erf. postea *foenum graecum siccum* P. Erf.
a. *incensas oleaginas arbores* Vinc.
b. *immergunt* Pol.
c. *vuae extrema* Erf. *vuam excremandam* Vinc.
d. *quam gigariam* Vinc.
e. *tunsa* Erf.
f. *indempsari* Pol.
Tit. XXI. a. *ad liquentem* Lugd.
b. *eo* Vinc. bis. et Leid.
c. *sale nitrone*, alibi *naturam vel igne* Vinc.
d. *misceantur* Erf.
Tit. XXII. a. *columbares* Br. Lugd. E. postea *pulegium* Erf.
b. *statura interc.* Erf. mox om. *oliuas.*
c. *ramis* I. B. R.
d. *acetum et* P. Lugd. deinde *suffundis* Br.
e. *exurgere* P.
f. *macerabis* Paris.
g. *defriti* Lugd. *defricti* E. om. *duas.*
h. *oliuas* Br. Lugd. E.

bis, vt iuſta infuſione liquor[i] ſupernatet. Aliter. Oliuas manu lectas vna nocte integra in balnei vapore eſſe patieris tabulae vel crati ſuperpoſitas: mane balneis exemtas ſalibus tritis conſperges et vteris: quae non amplius[k] quam VIII dies poterunt cuſtodiri. Aliter. Oliuas illaeſas[l] primo mittis in muria[m]: poſt dies XL leuabis, atque intercides[n] acuto calamo: et, ſi dulciores habere volueris, duas ſapae partes et aceti vnam; ſi acriores, aceti duas et ſapae vnam debebis infundere. Aliter. Paſſi ſextarium vnum, cineris bene creti[o] quantum manus vtraque geſtabit, vini veteris vnum ſemiſicilicum[p], et aliquantum cupreſſi foliorum: miſtis omnibus oliuas infundis, inculcas, et ſubinde cruſtam faciendo ſaturabis, donec ad vaſculorum ſumma ora

4 peruenias. Aliter. Oliuas quas iacentes repereris, rugis[q] contrahentibus criſpas colligis, et ſalibus tritis reſperſas expandis, donec ſole inareſcant[r]. tunc ſubſtrato lauro alternas crates baccarum ſaepius ordinabis: tunc defrutum cum ſatureiae faſciculo duabus aut tribus vndis feruere patieris: et poſtquam tepuerit, ſupra compoſitas baccas refundes admiſto ſale paululo, et origani faſce

5 coniecto, ſupra ius omne perfundes[s]. Aliter. Lectas baccas ex arbore ſtatim condies, rutam et petroſelinum ſternes inter ſpatia ſtructionis, et ſubinde cyminati[t] ſalis aſperſione cumulabis. poſtremum mel et acetum ſuperfundes. nouiſſime optimi olei quantumcunque miſcebis. Aliter. Legis[v] oliuas ex arbore nigras, et compoſitas muria diluis: tunc ollae adiicis mellis partes duas, vini vnam,

i. *liquor* om. Br. Lugd. E. deinde *exemptas* — *conſparges* Br.

k. *plus VII. diebus* P. *VII.* etiam I. B. Br. R. *octo diebus* Lugd. E.

l. *electas* E.

m. *muriam* Lugd.

n. *intercidis* Br.

o. *criti* P.

p. Vulgo *ſiniculum. ſemiciculum* P. I. B. Br. R. E. *ſimiculum* Lugd. *cimiculum* Pal. *funiculum* A. Iunt. G.

q. *rugis* om. P.

r. *marceſcant* Lugd. P. E.

s. *perfundis* Br.

t. *ſeminati* I. B. Br. R. *ciminati* E. A. Iunt. G. deinde *ſuperfundis* Br.

v. *colligis* Lugd. deinde *dilues* Br.

vnam, defruti dimidiam, et vbi ſimul deferbuerint[x], deponis, ac permoues, et acetum miſces: cum refrixerint[y] ſuper oliuas origani ſurculos ſternis, et ſupra ius omne diffundes. Aliter. Oliuas manu lectas cum pe- 6 diculis aqua ſpargis tribus diebus: deinde mittis in muria[z], et poſt VII[zz] dies exemtas in vaſe adiicis cum muſti et aceti aequis ponderibus. et impletum vas ita operies, vt aliqua ſpiramenta dimittas.

XXIII. Nouembrem et Februarium ratio temporis per horas dierum[a] fecit aequales.

Hora	I	et	XI	pedes	XXVII
Hora	II	et	X	pedes	XVII
Hora	III	et	IX	pedes	XIII
Hora	IV	et	IIX	pedes	X
Hora	V	et	VII	pedes	IIX
Hora	VI			pedes	VII

x. *vbi ſ. deferuerint* om. et E.

y. *cum refrigeraueris* E. Vulgo *refrixerit*.

z. *muriam* Lugd. *in* om. E. voluit dare *muriam*.

zz. *XII.* A. Iunt. Gryph. 1549. deinde *exemptas* Br.

Tit. XXIII. a. *dierum* om. E. *hor. duxit aequ.* Lugd. et Br.

PALLA-

PALLADII RVTILII TAVRI AEMILIANI

DE RE RVSTICA

LIBER DECIMVS TERTIVS.

TIT. I.

Decembri [a] menſe ſeruntur frumenta, triticum, far, ordeum: quamuis ordei ſatio iam [b] ſera ſit. Et faba circa ſeptimontium [c] ſeri poteſt. Nam poſt exactam brumam [d] male ſeminatur [e]. Hoc etiam menſe adhuc [f] lini ſemen ſpargi [g] poterit, vſque ad [h] VII Idus Decembres [i].

II. Nunc ad inſtituendas vites, ſed poſt Idus paſtina [a] inchoëmus effodere, ſicut ante tractatum eſt. Et materiem bene hoc menſe caedemus: palos quoque et corbes faciemus et [b] ridicas. Et locis frigidis oleum faciemus ex lauro, et myrti baccas atque lentiſci in olei [c] ſui confectione quaſſabimus, et vinum myrtitem [d], ſicut dictum eſt ante, tingemus [e].

III.

VARIETAS LECTIONIS.

Tit. I. a. *Nunc ſer.* I. B. Br. R. Lugd. E.

b. *iam* om. E. deinde *eſt* Br.

c. *ſepta montium* Pol. Lugd. et membranae Iureti ad Symmachum p. 56. laudatae, qui vulgatam hinc corrigi iuſſit. *ſeptimum Idus* praeter Geſner. reliquae. *ſeptimum Iduum fieri* Vinc. bis.

d. *pruinam* Lugd.

e. Ita pro *ſeminantur* Erf.

f. *adhuc* om. P.

g. *ſpergi* Br.

h. *ad* om. Br. et Vinc. bis. incluſit Commel. et Geſn. *vſque ſeptimo* Erf.

i. Ita pro *Decembris* Br.

Tit. II. a. *paſtinam fodimus* P.

b. *et ridicas* om. P. *redicas* Lugd. Erf. *radicas* Vinc. bis. *pilos* paulo antea Leid.

c. *et mirti baccis atque lentiſci. In olei* cet. Erf.

d. *et v. mirtetum* Erf. *mirticen* Vinc. bis. Vulgo *myrtite.*

e. *tinguemus* Lugd. *tingemus* Br. Erf. *conficiemus* Vinc. bis. Vulgo *retingemus.*

III. Hoc tempore [a] ferenda eſt lactuca, vt planta eius Februario transferatur. Et iam nunc allium [b] et vlpicum et cepullae [c] et ſinapi et cunela ſeri poterunt diſciplina et more, quo ante narratum eſt.

IV. Hypomelides poma ſunt (vt Martialis aſſerit) ſorbo ſimilia. mediocri arbore naſcuntur, et flore candidulo. dulcedo huic fructui cum acuto ſapore commiſta eſt [a]. ſeritur menſe Decembri nucleis in vaſculis [b] poſitis. Menſe autem Februario hypomelidis planta ſed pollicis magnitudine robuſta transfertur breuiſſimo [c] ſcrobe, ſoluta terra, plurimo ſtercore. Sed munienda [d] eſt, quia cito areſcit, ſi radices eius [e] ventus afflaverit. Terram qualemcunque non reſpuit. amat loca tepida, aprica, maritima, et ſaepe ſaxoſa. ſtatum rigidum [f] reformidat. inſeri non poteſt, exigua [g] durat aetate. Poma eius aut in picatis et minutis [h] vrceolis, aut ſcobe [i] populi, aut in ollis inter vuas vinaceis obruta ſeruabuntur.

V. Nunc rapa in partes minutas reciſa [a] et leuiter cocta et tota die diligentius [b] exſiccata, nequid reſeruent humoris, [c] ſinapi ex aceto (ſicut moris eſt) temperato, mergere et condire curabimus, et repleta vaſa claudemus, ac poſt aliquantos dies guſtibus [d] explorata proferemus vſuri. Quam rem Ianuario quoque et Nouembri menſe poterimus efficere [e].

VI.

Tit. III. a. *menſe* P.
b. *allium et* om. P. *etiam nunc* E. Vinc. bis.
c. *cepulae* E. *cepulae — chimara* pro *cunela* Vinc. bis.
Tit. IV. a. *cum ſapore acredo* V. *ſunt* P.
b. *vaſe* P *vaſis* Vinc.
c. *breuiſſima* Lugd. Vinc.
d. *minuenda* Lugd. *terra. Plurimo ſtercore munienda eſt quod* V.
e. *illi* I. B. Br. R. *illius* P. Lugd. Vinc. E.
f. *frigidum* Vinc.
g. *exigua durat aeſtate* Vinc.
h. *munitis* Lugd. *impicatis* Br. antea.
i. *ſcrobe* A. G. C. E. ſed Aldina prior correxit in Emend. *ſcrobe pomi aut molles inter vuas vinaceis* Vinc. *vinaciis* Br.
Tit. V. a. *inciſa* P.
b. *diligenter* Pol. *leniter* Vinc. *exiccata* Br.
c. Vulgo additum *et* om. P. E. Vinc.
d. *guſtabimus* P. *in vſum* Vinc.
e. *conficere* Pol. *quae res congrue poteſt effici Ianuario quoque ac Nouembri* Vinc.

VI. Nunc etiam quibus litus in fructu est, vbi lunae iuuabit [a] augmentum, quae omnium clausorum maris animalium atque concharum iubet incremento suo [b] membra turgere [c], echini carnes salibus condire curabunt [d]. quod solito more conficitur. hanc quoque rem per omnes menses bene faciemus hibernos. Pernas etiam et lardum conficimus non solum mense hoc, sed [e] omnibus, quos hiemalis [f] algor astringit. Tempore hoc per humiles siluas et baccis foecunda virgulta ad turdos et [g] caeteras aues capiendas laqueos expedire conveniet. hoc vsque in Martium mensem tendetur aucupium.

VII. Decembrem Ianuario in horis causa dispar adiunxit, cum linea simili ille augeatur, iste decrescat.

Hora	I	et	XI	pedes	XXIX
Hora	II	et	X	pedes	XIX
Hora	III	et	IX	pedes	XV [a]
Hora	IV	et	IIX	pedes	XII [b]
Hora	V	et	VII	pedes	X [c]
Hora	VI			pedes	IX [d]

Tit. VI. a. *luna iuuarit* Lugd. *iuuarit* etiam P. *iuuerit* Vinc. bis. *inierit argumentum* E.

b. *suo* om. P. deinceps *et* addit Vinc.

c. *turgescere* P. et Isidorus Orig. XII. 6. in voce Conchae, vbi h. l. excerpsit.

d. *curabimus* E. *quo solito more conficiuntur* Vinc. bis.

e. *et* add. Erf.

f. *hiemalis* om. Br.

g. *caeterasque* Br.

Tit. VII. a. *XVII.* Pol.

b. *XV.* P.

c. *XIII.* P.

d. *Palladii Rutilii Tauri Emiliani viri illustris opus agriculturae explicit.* P. et Lugd. nisi quod hic *finit.* In Erf. est subscriptum: *Explicit liber Palladii, de cultura agri.* Leid. *Palladii Rutilii Tauri Aemiliani Viri illustris Op. Agriculturae. Finit Liber.*

PALLADII RVTILII* TAVRI AEMILIANI

DE

INSITIONE

LIBER, AD PASIPHILVM VIRVM DOCTISSIMVM.

Habes aliud indultae fidei teſtimonium. Pro vſura temporis hoc opus de arte inſitionis adieci. Sed quod volumina haec ruris colendi ſerius quam iuſſeras, ſcripta ſunt, librarii manus ſegnior fecit, cuius ego tarditatem nunquam maligne aeſtimo [a]. ſcio enim, quo frequenter inclinet argutia famulorum. malo operam eius expectare potius quam timere. Neſcio vtrum a commune ſit dominis: mihi difficile contigit, in ſervilibus ingeniis inuenire temperiem. ita ſaepiſſime natura haec [b] vitiat commodum ſi quod [c] eſt, et miſcet optanda contrariis. velocitas procurrit in facinus; ſegnities

VARIETAS LECTIONIS.

[Palladii *de Inſitione* * *Liber Praef.*]

* In Pol. et Lugd. plane deeſt huius libri collatio.

* *Rutiliique Gym.*

a. *extimo* I. B. R.

b. *hoc* B. R.

c. *ſiquid* I. B. R.

ties figuram benignitatis imitatur, et tantum recedit ab agilitate, quantum receſſit a ſcelere. Diu tamen apud te pudorem meum diſtuli, ſed hoc quaſi bonus famulus feci. Verum neſcio, ſi tuum ad has modo minu-3 tias inclinetur ingenium. Grande erit, et par deſiderio ſuo, quod ſtudii tui quaeret affectio. Et licet de his nugis fauorabiliter ſentias, ego meas opes aeſtimare non differo. Non eſt magni loci aſſibus intuendis oculos duxiſſe per puluerem, quia neſcio quomodo notae ſunt quaedam maximarum perſonarum minuta compendia.

DE
INSITIONIBVS
LIB. XIV.

Paſiphile ornatus fidei, cui iure fatemur,
Siquid in arcano pectoris vmbra tegit,
Bis ſeptem paruos, opus agricolare, libellos,
Quos manus haec ſcripſit, parte ſilente pedum,
5 Nec ſtrictos numeris, nec Apollinis amne fluentes,
Sed pura tantum ruſticitate rudes,
Commendas, dignaris, amas, et ruſtica dicta
Affectu ſocii ſollicitante colis.
Nunc ideo modicum creſcens fiducia carmen
10 Obtulit, arbitrio laetificanda tuo.
Eſt noſtrae ſtudium non condemnabile muſae,
Vrbanum fari ruſticitatis opus:
Sub thalami ſpecie felices iungere ſiluas,
Vt ſoboli miſſus creſcat vtrinque decor:
15 Connexumque nemus veſtire affinibus vmbris,
Et gemina partum nobilitare coma:
Foederibus blandis dulces confundere ſuccos,

Et

Et fetum duplici fruge ſaporis ali:
Quae quibus hoſpitium praeſtent virgulta docebo,
20 Quae ſit adoptiuis arbor onuſta comis.
Ipſe poli rector, quo lucida ſidera currunt,
Quo fixa eſt tellus, quo fluit vnda maris,
Cum poſſet miſtos ramis inducere flores,
Et varia grauidum pingere fronde nemus,
25 Dignatus noſtros hoc inſignire labores,
Naturam fieri ſanxit ab arte nouam.
Non ſegne officium noſtrae reor eſſe camoenae,
Aut operis parui gratia fiet inops.
Si velocis equae pigro miſcetur aſello
30 Ardor, vt in ſterilem res cadat acta gradum,
Foecundumque genus productus deleat haeres,
Et ſibi defectum copia prolis agat:
Cur non arbor inops pingueſcat ab hoſpite gemma,
Et decus externi floris adepta micet?
35 Incipiam, quidquid veteres ſcripſere coloni,
Sacraque priſcorum verba labore ſequar.
Principio multas ſpecies induſtria ſolers
Protulit, et doctam iuſſit inire manum.
Nam quaecunque virens alienis frondibus arbos
40 Comitur, his diſcit credita ferre modis.
Aut noua diſcreto figuntur germina libro,
Aut aliud ſummo robore fiſſa capit,
Aut virideis oculos externi gemma tumoris
Accipit, et lento ſtringitur vda ſinu.

 Primus

18 *fetum* pro *laetum* dedit cum Andr. Riuino in Collect. carminum de re herbaria Wernſdorf. Idem malebat Geſner.
20 *honuſta* Br. aptius *operta* recte viſum Wernſdorfio.
35 Hic incipit Codex Vindobonenſis, qui *quicquid* habet.
37 *ſpeties* Vindob.
39 *Hanc quaec.* Vindob.
40 *credite* Vindob.
41 *finguntur* Vindob.
42 *ſumunt robora fixa caput* Vindob.
43 *viridis* Br. *virides* Vindob. deinceps *extremi* Br. et aliae, verum ex I. B. R. reſtituit Pontedera, cum quibus facit Vindob. liber, qui *tumores* habet.

45 Primus echionii palmes se iungere Bacchi
Nouit, et externo tenditur vua mero.
Nexilibus gemmis foecundos implicat artus
Vitis, et amplexum pascit adulta genus
Degenerisque comae vestigia mitis inumbrat
50 Pampinus, et pingui curuat onusta Deo.

Robora Palladii decorant siluestria rami,
Nobilitat partus bacca superba feros;
Foecundat sterilis pingues oleaster oliuas,
Et quae non nouit munera ferre docet.

55 Germine cana Pirus, niueos haud inuida flores
Commodat, et varium nectit amore nemus.
Nunc rapit hirsutis horrenda sororibus arma,
Et docet indomitas ponere tela piros.
Nunc teretem pingui producit acumine malum,
60 Fraxineasque nouo flectit honore manus.
Phyllida quin etiam grandi mitescere fructu
Instituens, durae dat sua membra cuti.
Et steriles spinos, et inertem foetibus ornum
Dotat, et ignotum cogit amare decus.
65 Huius et immissi vertere cydonia rami,
Pomaque confusus blanda creauit odor.
Castaneae septos aspro velamine foetus
Exuit, et placido pondere mutat onus.
Mespilaque exarmat pugnacibus horrida membris,
70 Et mala tranquillo cortice vota premit.
Creditur et Libycis sua germina nectere ramis,
Laetaque puniceo posse decore frui.

Punica

45 *bachi* Vindob.
47 *fecundos* Vindob.
48 *viris — genis* Vindob.
49 *Degeneribusque.*
50 *honusta* Br.
51 Vulgatum *decorat* correxerat Buchner et Pontedera.
55 *piru* Br.
63 *pinos* Ascens.
65 *cydonea* Br.
66 *confusus* a. Vict. sed *confusis* Br. et aliae.
70 *fota* B. R.
71 Vulgo *in Libycis.* Br. *Lybicis.*
72 *punices* Asc.

Punica non alios vnquam dignata ſapores
   Mala, nec externis aſſociata comis,
75 Ipſa ſuas augent mutato ſemine gemmas,
   Et ſibi cognato picta rubore placent.

Inſita proceris pergit concreſcere ramis,
   Et ſociam mutat Malus amica pirum.
Seque feros ſiluis hortatur linquere mores,
80 Et partu gaudet nobiliore frui.
Spiniferas prunos, armataque robora ſentes
   Leuigat, et pulchris veſtit adulta comis.
Exiguam ſorbum dulci diſtendere ſucco
   Nouit, et ad cupidas flectere poma manus.
85 Stipitibus gaudet nomen mutare ſalignis,
   Et gratum Nymphis ſpargere flore nemus.
Robora thyrſigero platani concordia Baccho
   Foetibus inſtituit plena rubere nouis.
Illius inſolitas miratur Perſicus vmbras,
90 Populeaeque ferunt candida dona comae.
Meſpilus huic paret, lapidoſaque viſcera mutans
   Tenditur, et niueo plena liquore rubet.
Pro ſudibus foetis, et pro praegnantibus armis
   Caſtaneae fuluum dant noua mala decus.

95 Ipſa ſuos onerat meliori germine ramos
   Perſicus, et pruno ſcit ſociare genus.
Imponitque leues in ſtipite Phyllidis vmbras,
   Et tali diſcit fortior eſſe gradu.

Cum praeſtet cunctis ſe fulua Cydonia pomis,
100 Alterius nullo creditur hoſpitio.
Roboris externi librum aſpernata ſuperbit,
   Scit tantum nullo creſcere poſſe decus.

 Sed

78 *focia* I. B. Br. R.
85 *ſilignis* Br.
88 *rubore* omn. a. G. Correxit Gronov. Obſerv. I. 5. p. 52.
97 *imponique* Aſc.
99 *cydonea* Br.

Sed propriis pandens cognata cubilia ramis,
Stat, contenta ſuum nobilitare bonum.

105 Aemula dura piri deſpecti mala ſaporis
Meſpilus admiſſo germine tuta ſubit.
Et geminis ſeſe violentior inſerit armis,
Atque auidas terrent robora ſaeua manus.

Necnon et Citrei patiuntur mutua rami
110 Pignora, quae grauido cortice morus alit.
Pomaque paſturi blando redolentia ſucco
Armatis mutant ſpicula nota piris.

Pruna ſuis addunt felicia germina membris,
Donaque cognato corpore laeta ferunt.
115 Exarmat foetus, ſed brachia roboris armat
Caſtaneae prunus iuſſa tenere larem.
Aſſueſcunt Siliquae viridi molleſcere ſucco,
Et gremio paſcunt caetera poma ſuo.

Perſuadet moris tetrum mutare colorem
120 Ficus, et inuaſis dat ſua iura comis.
Se quoque miratur pingui grandeſcere ſucco,
Et ſolitum gaudet vincere poma modum.
Inſignes foliis platanos, felicia menſis
Brachia, gaudentes vitis honore comas,
125 Ingrediens pingui ſe cortice maxima ficus
Seruat, et optatos implet adepta ſinus.

Mutua quin etiam Moris commercia ficus
Praeſtat, et oblatum robore germen alit.
Fraxinus huic auide confert ſua membra ſorori,
130 Et metuit foetus ſparſa cruore nouos.
Proceras fagos, et poma hirſuta virentis
Caſtaneae, duris aſpera mala comis

Inficiens,

109 *citrii* Aſc.
120 *in vaſis* diu. I. B. Br. R.
127 *commertia* Br.
129 Ita pro *auidae* Iunt. Ald.

Inficiens, monſtrat piceo nigreſcere partu,
Et ſucco paſcit turgida poma nouo.
135 Obſequitur moris blando terebinthus odore,
Et geminis veniunt munera mixta bonis.

Sorba ſuos partus merito maioris honeſtant
Seminis, et pulchro curua labore nitent.
Haec arbos ſpinae duros mucronibus artus
140 Exuit, ac libris mitibus arma tegit,
Aureaque annexo miſcere cydonia foetu
Gaudet, et externi dona coloris amat.

Inſeritur lauro Ceraſus, partuque coacto
Tinguit adoptiuus virginis ora pudor.
145 Vmbrantes platanos, et iniquam robore prunum
Compellit gemmis pingere membra ſuis.
Populeaſque nouo diſtinguit munere frondes,
Sic blandus ſpargit brachia cana rubor.

Phyllis odoratos primaeuis floribus artus
150 Diſciſſi pruni cortice fixa tegit.
Pomaque permutat velamine perſica mixto,
Duritiemque docet tegminis eſſe loco.
In modicam tornat ſiliqua tendente figuram,
Et frondes pulchro ditat odore feras.
155 Caſtaneamque trucem depulſis cogit echinis
Mirari fructus leuia poma ſui.

Quin et amygdaleos ſubeunt Piſtacia ramos
Et meritum maius de breuitate petunt.
Haec et cognato cingens terebinthus amictu
160 Nutrit adoptiuis nobilitanda comis.

Flumineam ſalicem foecundant ardua membra
Caſtaneae, et multo paſta liquore vigent.

141 *cydonea* Br.
144 *Tingit* B. R. A. Iunt. G.
144 *adoptiuis* Br.
158 Vulgo *debitum*.

Arbuteas frondes vaſtae nucis occupat vmbra,
Pomaque ſub duplici cortice tuta refert.
165 Caetera, quae ſolers proceſſu temporis vſus
Exprimet, exemplis inſtituere nouis.
Haec ſat erit tenui verſu memoraſſe poëtam,
Quem iuuat effoſſi terga mouere ſoli.
Carmina tu duros inter formata bidentes
170 Aſpera, ſed miti ruſticitate, leges.

VARIETAS LECTIONIS

IN LIBRO

CATONIS ET VARRONIS

EXCERPTA EX QVATVOR EDITIONIBVS

PETRI DE CRESCENTIIS

VARIETAS LECTIONIS

in libro Catonis excerpta ex quatuor Editionibus Petri de Crescentiis, quas sequens varietas in libris Varronis accurate designabit, cum annotatiunculis aliquot.

P. 8. l. 15. *quum parare*] *cum comparare* Cresc. pr. ant. Basil. Louan. *comparatione* ex Louan. posuit Gesner.
— l. 16. *vti ne: parcas*] *vt ne* Cr. Lou. deinceps *perdas* pr. antiq. Louan.
— l. 17. *vt ne satis*] Cresc. Lou. *nec satis* reliquae *ne satis* deinceps *circuire* Louan.
— l. 20. *et vti eo cum introeas*] *et vti eum introeas* Cresc. *eo* Louan.
— l. 21. *circumspicias*] Cresc. pr. antiq. Lou. et *circumsp.* nisi quod Louan. *circonsp.*
— l. 22. *siet. Solo*] Cresc. Lou. *Si et solo.*

P. 9. l. 2. *siet, bonumque*] Cresc. pr. ant. Lou. *si et bonum.*
— l. 3. *siet*] Cresc. *sit.*
— l. 8. *contemnas*] Cresc. Lou. *contempnas. A domino.*
— l. 10. *multa ne sient*] Cresc. *si multa sint.* paulo antea *vasa torcularia* Cresc. Louan.

P. 10. l. 6. *eo dein die*] Cresc. Edd. 4. *ea die* deinceps *circueat* Louan.
— l. 8. *vbi cognouit*] Cresc. Lou. *vt agnoscat.*
— l. 11. *tempori*] Ita Cresc. Louan. eadem cum reliquis Edd. *sint confecta possitque.* contra ac Gesner annotauit.
— l. 13. *vini, fr. aliarumque rerum*] Cresc. Lou. *vini fr. aliorumque.*
— l. 16. *aliasque*] Cresc. Lou. *aliasue.*

P. 11. l. 1. *quaeue opera*] Cresc. Lou. *quae opera per hiemem fieri et per imbrem potuerunt.*
— l. 5. *cuculiones*] Ita Cresc. Edd. 4.
— l. 8. *runcari*] Ita Cresc. Louan.
— l. 9. *aegrotarint*] Cresc. *aegrotauerint.*

P. 11.

P. 11. l. 10. *non oportuisse*] Ita Cresc. Louan.
— l. 12. *curare*] Ita Cresc. Lou.

P. 12. l. 4. *fient, locato*] Cresc. Lou. *fit, locato.* paulo an-
tea *vt veneant* Cresc.
— l. 9. *vetulos*] Ita Cresc. Lou.
— l. 10. *plostrum*] Cr. Lou. *palustrum* voluit *plaustrum*

P. 14. l. 2. *si bene aedif.*] Cresc. Lou. *si aedif.* omisso *ben-*
nec in ea reperi *praesidio*, quod inde posuit Gesner.
— l. 3. *beneque pos. — habitaueris*] Haec verba omittu
Cresc. Edd. 4. vt lin. 5. haec: *minus peccabitur.*
— l. 5. *fructi*] Cr. et *fructus*; sed pr. ant. *fructis* haben
— l. 7. 8. *facilius tua vendes*] Haec verba sola Cresc. Lo
habet; reliquae deinceps male *operas.*
— l. 12. *bona vtatur*] Sola Lou. Cresc. *bona* habet.
— l. 13. *alieno manum*] Ita Cresc. Lou.
— l. 14. *litibus familiae*] Cresc. Lou. *lit. familia.*
— l. 16. *Familiae male ne sit*] Cresc. Lou. *familia male*
sit. reliquae *ne sit mala.* deinceps *opere bene exarce*
Cresc. Lou.
— l. 20. *ne sit*] Cresc. *non sit.* deinceps *sit semper.*
— l. 21. *ne quo eat*] Cresc. pr. ant. Lou. *ne coeat.*

P. 15. l. 1. *imperauerit*] Cresc. *imperat.*
— l. 5. *credat nemini*] Cresc. Lou. *nomini credat* qu
sola habet haec verba.
— l. 6. *Satui semen — oleum*] Haec omitt. Cr. Edd.
deinceps *nemini dederit.*
— l. 11. *Ne quid emisse velit insciente domino, ne quid*] C
Lou. *Ne quid nescienté domi. emat*, reliquae *insciente d*
mino: sequens *quid* omittit pr. antiqua.
— l. 15. *curet vti sciat facere*] Cresc. *vt sciat facere cur*
— l. 16. *lassus fiat*] Cresc. *lassus sit.*
— l. 17. *scibit — fiet*] Cresc. Lou. *scribit — fit.*
— l. 18. *Si hoc*] Cresc. Lou. *Si haec.*
— l. 16. *dormibit*] Cr. Lou. *dormiat*, reliquae *dormit*
bit. Paulo antea *rectius* habet Cr. Lou. sequens *libe*
tius habent Cr. edd. 4.
— l. 20. *cubitu surgat — eat*] *cubitum surgat* Cresc. p
ant. Lou. *cubatum eat* deinceps sola Lou.
— l. 23. *habeto — obsequitor, partim*] *habeat* Cr. Edd.
deinceps *bubulcis obsequiosus partim* pr. ant. Louan.
— l. 24. *facito vti*] Cresc. *faciat vti.*
— l. 24. *bonos habeas*] Cresc. Lou. *habeat*, reliquae *bon*
habeant.

P. 1

P. 16. l. 3. *bubus*] Cresc. *bobus.*
— l. 5. *conficias face*] Cresc. *conficiat.*
— l. 7. *deerunt*] Cresc. *desint.*
— l. 8. *iligneam*] Cresc. *ligneam.*
— l. 11. *autumnum euehito*] *autumpnum* Cr. Lou. *euehat et* Cresc. Edd. 4. Similiter in Vegetio *sompnus* Codex Gothanus.
— l. 12. *ablaqueato*] Cresc. Lou. *oblaqueet*, reliquae *ablaqueat;* deinceps *ac fimum addat* Cr. Edd. 4.
— l. 13. *querneam*] *querneamque* Cr. *querceam* Lou.
— l. 14. *caedito, p. t. eam condito*] *per t. caedat eam condat;* deinceps *pro pabulo ouium* Cresc. Edd. 4.
— l. 16. *autumni*] *et autumnalia opera — ferat* Basil. Cr. *autumnalem rapinam* pr. antiq. Lou. nisi quod Lou. *autumpnalem.*

P. 22. l. 14. *culcitas*] Librarii *culcitras* etiam alibi oggerunt, damnatum a Manutio aliisque. A culcando deriuat cum Varrone de L. L. IV. p. 40. Festus. Ceterum c. XI. 5. Polit. liber *operimenta* habet magis ἀρχαϊκῶς. Singulorum notionem aperit locus Diodori 13. c. 84. de Agrigentinorum luxu: ὅπως μήτις ἔχῃ πλέον τύλης καὶ περιςρώματος καὶ κωδίυ καὶ δυοῖν προσκεφαλαίων. Etiam apud Aristophanem Equit. 400. κώδιον est operimentum.

P. 35. l. 10. *circumplumbato*] Diodorus Sic. II. 8. in descriptione pontis apud vrbem Ninum: τὰς δὲ συνερειδομένας λίθυς τόρμοις σιδηροῖς διέλαβε καὶ τὰς τύτων ἁρμονίας ἐπλήρυ μόλιβδον ἐντήκυσα. in quo loco plura sunt notabilia, in quibus explicandis defecit egregii Wesselingii opera. De vocabulo τόρμος dixi in Lexico graeco germanico, quod cum maxime paro.

P. 51. l. 6. *diffindito*] Cresc. Lou. *defindito.*
— l. 7. *artito*] Cresc. Edd. 4. *arcito.*
— l. 9. *continget*] Ita Cresc. Lou. deinceps *vtriusque* Cr. *proacuito* Lou. *obliquo* Edd. 4.
— l. 10. *sese — colligato*] *se — obligato* Cr. pr. ant. Basil.
— l. 11. *est: terebra*] Ita sola Lou. Cresc. *est* omittunt reliquae.
— l. 12. 13. *vitigineos — obliquos artito*] *vitigineos — obliquos arcito* Cr. Lou. deinceps *facito his* Cr. Edd. 4.
— l. 14. *artitoque ea qua*] *arcito ea quae* Cr. pr. ant. Bas. *arcitoque eam quam* Lou. Etiam Polit. *quam* habet.
— l. 17. *ad vitis caput*] Ita Cresc. Lou. quae deinceps: *medias vitis vinculis:* princeps *vinclis.*

P. 51.

P. 51. l. 19. *depsto*] *depressa* Cr. Lou. *denso* pr. ant. Basil.

P. 54. l. 14. *bubulo*] Ita Cresc. Lou. *bubalo* reliquae. Vide Comment. p. 116.

P. 62. l. 1. 2. Haec ita reddidit Crescent. Lou. *Nam oleum quanto diutius in amurca steterit, tanto deterius est.* reliquae: *quanto ab amurca st. t. d. erit.*

— l. 5. 6. Haec ita tradidit Cresc. *Item dicit Cato, quod olea purganda est a frondibus et omni immundicia antequam oleum fiat.*

P. 69. l. 11. *Mulier ad eam rem diuinam ne adsit*] Pertinet huc locus Iuuenalis Satyr. VI. 446. vbi feminam notat, quae docta videri volebat: *Crure tenus medio tunicas succingere debet, Caedere Syluano porcum, quadrante lauari.* vbi recte monent Glossae veteres, feminas Cereri, viros Siluano sacrificasse.

P. 74. l. 19. *ea vnguito*] Ita Cresc. Lou.

— l. 21. *adaruerit — condito. Si ita*] Cr. Lou. *aruerint.* reliquae *aruerit.* deinceps *condito* Lou. *condita* pr. ant. duo verba omisit Basil. Postea *Si hoc feceris* Cresc.

— l. 22. *et item ligneam*] Cresc. *item ligneam omnem* sed Lou. omisit *omnem.*

— l. 23. *et cum ea*] Cresc. Lou. *et si cum ea.*

P. 75. l. 2. *vnxeris, cum*] Haec omittit Cresc.

— l. 3. *voles*] Cresc. *volueris* excepta Louan.

— l. 7. *Item oleum si in vas nouum traditurus es* (Lou. *inducturus es*, vnde patet, quid velit Polit. *inditururus*) *amurca ita vtenda est calida vel cruda prius collinito oppillato agitatoque diu.* Ita Cresc. nisi quod Lou. *colluto* habet omisso *oppilato.*

— l. 10. 11. *metreta — metreta firmior*] Cresc. *vas — vas firmius.* Ceterum *faciet* post *melius* sola Louan. additum habet.

P. 106. l. 1. *Sed quae vocatur septem bona etc.*] Vereor vt curis secundis locum, a viris doctis certatim et varie tentatum, corrigere valeam. Experiar tamen. Speciem brassicae supra reliquas aliquam efferre laudibus voluisse videtur Cato; nec ea alia esse videtur, quam quae deinde lenis dicitur seu siluestris. De qua post: *de omnibus brassicis nulla est illiusmodi medicamento.* Ita enim cum Edd. primis et Codd. scriptis legere debemus. Quod Iucundus dedit ex coniectura: *medicamentosior* barbarum et in grammaticas leges peccat. Ferrem, nisi *illius-*

illiusmodi additum esset, cum quo recte coit *medicamento.* Sensus est: *nulla ex ceteris brassicis eiusmodi medicamentum habet, quam lenis.* Haec igitur esse debet, quae in Edd. dicitur *septem bona*, et de qua praedicantur: *in commixturam natura omnia haec habet*, quae nunc ex vestigiis Edd. Brusch. et Polit. (vbi est *in commixta*) ita instauranda censeo: *commixta in natura omnia haec habet.* In locum monstrosi *septem bona*, seu vt est in Codd. duobus Vrsini *septemborina*, quid si succedere iussero *septem folia*? de qua Hipponax in Iambis apud Athenaeum IX. p. 370. ὁ δ' ἐξολισθὼν ἱκέτευε τὴν κράμβην τὴν ἑπτάφυλλον. Quae etsi alibi mihi nondum occurrit in libris veterum, videtur tamen esse eadem quae lenis seu siluestris, propter paruum foliorum numerum; crispa enim πυκνόφυλλος vix potuit ita vocari. Σπειρομένη πολύφυλλος ἐνήβησαι πρασιῇσιν ἢ ἄλη Nicander ait apud Athenaeum p. 370. nisi forte in loco abrupto et vitioso haec sunt referenda verba ad praecedentem versum: λείη μὲν κράμβη, ὅτε δ' ἀγριὰς ἐμπίπτουσα, quod tamen non puto.

VARIAE

VARIAE LECTIONES

librorum Varronis atque emendationes ductae ex comparatione quatuor Editionum Petri de Crescentiis, principis scilicet, *antiquae absque anni nota, Louaniensis et vtriusque Basileensis, et Codicis Hohendorfiani membranacei, quem seruat Bibliotheca Caesarea Vindobonae numero 22. signatum. Is initio truncatus incipit a verbis Cap. 48. libri 1. p. 197. lin. 7.* mo proinde *integrum Varronem et Columellam continet.* Verum in Columella *subito subsistit in libri XII. cap. 43. sect. 5. verbis:* praecipiebat pediculosque: *fine igitur et capite mutilatus. Caret membrana plerumque interpunctionis signis atque omni Capitum distinctione. Aetatem equidem non desidero, vbi lectionis bonitas fidem librarii et archetypi antiquitatem praestat. Egregium debes, beneuole lector, donum humanitati atque amicitiae* Weigelii, *Medicinae Doctoris Lipsiensis, Vindobonae, dum haec commentabar, commorantis atque Aetii medici librorum graecorum Editioni nouae strenuam operam nauantis, cui Codicem monstrauit comparandumque permisit humanitas doctissimi viri,* DENIS, *Bibliothecae Caesareae Praefecti.*

P. 151. l. 3. *alimonio*] Ita etiam Cresc. Louan. reliquae Edd. *alimonia.*

P. 154. l. 15. *Villam aedif.*] Cresc. Lou. *Villam aedificandam potissimum vt intra habeant — proxime, quae ibi sit nata, vel perennis influat. Si omnino aqua — faciundae sunt sub tectis — sub diuo.*

— l. 20. *vt pecus vti possit*] Cresc. pr. et antiq. *et pecus vti possint.* Louan. *vt p. v. possit.*

P. 155. l. 3. *sint*] Cresc. pr. antiq. Basil. *sunt.*

— l. 4. *posita est*] Ita Cresc. Edd. 4. deinceps *exortos* Cr. pr. Lou. antiq.

— l. 5. *aptissima*] Ita Cresc. Lou. deinceps *habet* etiam Cresc. Edd. 4. *et hieme* postea Louan.

P. 155. l. 6. *cogare — curandum*] *cogaris* Cresc. Edd. 4. *curandum est* Edd. 3. excepta Louan.
— l. 7. *fiet*] Ita Cresc. Lou.
— l. 8. *Aduertendum — si qua*] Ita etiam Cresc. Lou.
— l. 10. *et quod arescunt*] Cresc. *et quia cum arescant.* sola Lou. *arescunt.*
— l. 11. *quae non*] Cresc. Lou. *et quae non.*
— l. 17. *At Scrofa, vitandum*] *Item Scropha vitandum* Cresc. Lou. vbi reliquae *est* addunt.
— l. 19. *neue*] Ita Cresc. Louan.
P. 156. l. 2. *toto die*] *tota die* Cresc. Edd. 4. sed Lou. sola recte *Praeterea* habet. paulo antea linea 1. *si quod est ibi quod adu. inferatur, fac.* Louan.
— l. 3. *quod et*] Cresc. Lou. *quia etiam.*
— l. 4. *efflantur*] Ita Cresc. Lou. *afflantur* pr. et antiqua. deinceps *amaritudine* Louan.
— *torrentes fluuii*] *torrentis fluuii* Cresc. Edd. 3. sed *torrentes fluuii* Lou. deinceps *periculo sunt si illis* Basil. *periculosi illis* pr. antiq. *periculosi sunt illis* Louan.
— l. 10. *bubilia sint*] Cresc. Lou. *bubulia sint.*
— l. 11. *possint*] Cresc. Lou. *possunt.*
P. 157. l. 1. *se quiete reciperare*] Cresc. Lou. *se recipere* omissis *in quietem.*
— l. 2. *qui introeat*] *quid intr.* Cresc. pr. ant. Lou.
— l. 3. *ferat*] Ita Cresc. Lou.
P. 158. l. 1. *aut vnum bifariam diuisum*] Cresc. Louan. *vel vnum bif. diuis.*
— l. 5. *melius*] Cresc. Bas. sola *est melius.*
— l. 7. *sucum*] Ita Cresc. Louan.
— l. 8. *ante exugere*] Cresc. Lou. *solem exugere* deinceps *periti procurant quod aqua in eum fluat, qua maxime retinetur fucus.*
P. 161. l. 19. *quod est campus*] Cresc. II. 27. *quod si est campus* pr. et antiq. addunt *alias ager) vlmus est vtilior omnibus aliis plantis, quod et sepem sustinet et attollit etc.* sed Louan. *qui et sepem — et accolit vuas — iocundissimam.*
P. 162. l. 1. *ac bubus — et foco ac furno*] Cresc. *et bubus — ac foco et furno.* Louan. *ac furno*
— l. 7. *totidem*] Cresc. *Item ait Varro quod quatuor extra fundum consideranda sunt, quibus fundus vtilior vel minus vtilis redditur. Primum est, si regio proxima est infesta, quamuis fertilis sit fundus, inutilis tamen est propter latrocinia. Secundum est* (Louan. om. *est*) *si in regione*

regione propinqua ſunt homines, qui emant quae in fundo ſunt venalia, vel ne care vendant, quae ſundo ſunt oportuna. fructuoſior enim fundus eſt. Tertium ſi nimis longinqua eſt vti ex ea difficile neceſſaria portentur ad fundum, minus fructuoſior cenſetur. Quarto (quartum Lou.) *eundem* etc.

P. 163. l. 26. *Tertio*] Creſc. Lou. *Quartum* reliquae Edd. *Quarto* cum Edd. pr. Varronis.

— l. 28. *qua plauſtra agi facile poſſint*] Creſc. *quibus plauſtra vel naues portare ac exportare neceſſaria poſſunt.* Louan. *poſſint.*

P. 164. l. 1. *Quarto — fructus*] Creſc. *Refert etiam ad fundi fructus ſpectandum.* vbi pr. ant. Lou. omiſit *ſpectandum.*

— l. 3. *querquetum*] Creſc. *ad limina quercum.* vbi Lou. *quercetum.* deinceps *habeat* Creſc.

— l. 4. *non poſſis*] *vt poſſis* Creſc. pr. et antiqua. Poſtea *recte ſub eam quaedam ſerere oleamque vſque* Creſc. vbi pr. antiq. *ſub eam ſiluam ſerere.* Louan. *ſecundum eam ſiluam ſerere oleam, quod vſque.*

— l. 7. *reclinent*] Ita Creſc. Edd. 4. qui pergit: *et in confinio vitem et fundum faciunt* (Lou. *faciant*) *ſterilem.*

— l. 22. *iique quos obaerarios*] Omnino legendum eſſe *iiſque, quos,* et *obaerarios* hos ſeu nexos corpore a mercenariis diſtingui a Varrone, nunc demum accuratius inſpecto loco video, et Columellae locus non dubitare nos patitur, ciues nexos ob aes alienum fuiſſe multos etiam Columellae temporibus. Quod de Aegypto addit Varro, id de temporibus ſaltim antiquis negat Diodorus I. c. 79. *τῶν δὲ ὀφειλόντων τὴν ἔκπραξιν τῶν δανείων ἐκ τῆς ἐσίας μόνον ἐποιήσατο, τὸ δὲ σῶμα κατ' ἐδένα τρόπον εἴασεν ὑπάρχειν ἀγώγιμον — δοκεῖ δὲ καὶ τἒτον τὸν νόμον ὁ Σόλων εἰς τὰς Ἀθήνας μετενεγκεῖν, ὃν ὠνόμασε σεισάχθειαν, ἀπολύσας τὲς πολίτας ἅπαντας τῶν ἐπὶ τοῖς σώμασι πεπιςευμένων δανείων.* ad quem locum Weſſeling laudauit Obſeruationes Bynkershoek. I. c. 1. de lege Decemuirali romana.

P. 171. l. 4. *leuis*] Creſc. *leuis eſt.*

— l. 5. *grauibus*] Creſc. *fortibus.*

— l. 6. *aut aſinis quod arant*] *et aſinis vti poſſumus* Cr. vbi pr. ant. Louan. *potes.* Sequitur in Creſc. *et in leui plauſtro ſimiliter et ad molam olei facile.*

— l. 16. *conſuefacias potius*] *conſuefaciant* Creſc. pr. ant. Baſil. *potius* omittunt omnes Edd. Eaedem *nocte — in die.* Verba *catena — fiant* ſimiliter omittunt.

P. 191.

P. 191. l. 3. *praeciso ac difisso*] Cresc. Louan. *praesciſſo ac defixo.*
— l. 5. *ita vt ex vna*] Cresc. *ita quod ex vna.*
— l. 6. *quod caelum*] Cr. Lou. vt Ald. Iunt. *qua caelum.*
— l. 8. *curat. Postero*] Cresc. Lou. *curet. postero anno vnde propagatum est — praecidit.*
— l. 12. *prius*] omittit Cresc. V. 10.
— l. 13. *inserebantur* etc.] Cresc. pr. ant. Basil. *inseruntur.* deinceps Cresc. *possunt etiam circa solstitium inseri.* Postea: *quia densa* Cresc. Lou. *quod decisa* pr. et ant.
— l. 16. *recenti* etc.] *recenti in ficu in nuca* Cresc. pr. ant. *recenti in sicco minuta* Lou. *recens inimica est* Basil. Sequens *enim* omittit Cresc. Basil. *etiam* posuit pr. antiq. *enim* sola Lou. Pro *putre* Lou. *putrem*, pr. antiq. *putrere*, Bas. *putrefacere.*
— l. 17. *Itaque quod*] Cresc. *Ita quod.* Lou. *itaque caniculae signo com. existimatur ea inseri.* vbi pr. ant. *extimatur ea.* Basil. *extimetur ea.*
— l. 18. *minus*] Cresc. Lou. *nimis.*
— l. 19. *alligant*] Cresc. *ligatur*, Lou. *ligent.*
P. 192. l. 1. *exarescat*] Ita Cresc. Lou. qui deinceps *convalescat.*
— l. 3. *eum sic — denudes medullam*] Ita Cresc. Lou. *eum ita — diuidatur medulla* reliquae Edd.
— l. 4. *nimius*] Cresc. pr. ant. *nimis.*
— l. 5. *oblinendum ac*] Ita Cresc. Louan. *obliniendum et* reliquae.
— l. 6. *inserunt, desecant*] Cresc. *inseratur siccari* sed Lou. *sicari.*
— l. 7. *ante quam*] Cresc. *a vite ante quam* excepta Lou. quae *diffluat inde humor* omisit.
— l. 8. *aut in qua etc.*] Cresc. *aut paulo infra insitam incidatur* excepta Louan.
— l. 9. *vnde humor — effluere*] *vt inde humor* Cresc. excepta Lou. quae *etiam fluere* habet.
P. 195. l. 5. *quatri duo aut*] Omittit Cresc. III. 16.
— l. 9. *Quae — nata*] *Qui — nata sunt* Cresc. Lou. deinceps *erant* Edd. 3. reliquae Cresc.
— l. 11. *fronde*] Cresc. Lou. *frondibus.*
— l. 12. *ne cubi*] Cresc. *ne alicubi.*
— l. 13. *enim gelum*] *enim est propter gelu* Cresc. Lou. *enim* omitt. reliquae. Eadem *terra* reliquae *terris.*
— l. 14. *aeque crescunt*] Cresc. Lou. *aeque crescant.* paulo antea *quae* omittit Cresc.

P. 195. l. 16. *quod tectae*] *quia tectae* Cresc. Lou.
— l. 17. *cinguntur*] Ita Cresc. Edd. 4.
— l. 18. *idque*] Cresc. Lou. vt Polit. *Itaque*, pr. antiq. *Ita quod*.
— l. 19. *nam prius* etc.] Cresc. *nam prius radices nasci solent, nec longius procedunt*.
— l. 21. *nisi quo — solis*] Cr. Lou. *nisi tempore quo venit sol*. reliquae: *nisi quo t. v. sol*.
— — *Duplex causa radicum*] Cresc. Louan. *duplex est causa radicum;* reliquae omittunt *est*.

P. 196. l. 1. *quod et cet.*] *Nam quaedam arbores naturaliter longius producunt radices quam aliae, et quia alia terra facilius viam radicibus quam alia dat* Cresc.
— l. 12. *In seminario etc.*] Cr. pr. antiq. *Aut seminarium surculis consitum est*. Basil. Lou. *Si autem*. Pergit Cr. *cacumina quae molliora* vbi pr. antiq. *meliora*.
— l. 13. *vt olea ac ficus*] *vt oleae aut ficus* Cresc. Edd. 3. *oliuae* Louan.
— l. 14. *ea summa*] omittit Cr. *integenda sunt* deinceps exhibens; postea *ac sinistra* Louan. cum Brusch. Ald. reliquae *aut sinistra*. Denique *ligatis* Cresc. Edd. 4.

P. 197. l. 7. *grani* etc.] Vind. *grani apex sit gluma et arista et — granum omnibus* cetera.
— l. 10. Codex vero propius *esse in Heueremi libris* habet scriptum. deinceps: *vocabulum et imum habere*.
— l. 14. *granum gerendo. Id enim vt gerat spica seritur frumentum non vt gluma aut arista gerat vt.* Itaque consentit cum Edd. primis, Polit. libro et Caesenate, quos secutus sum.
— l. 17. *sed vuam*] Codex ita: *sed vuam spicam, aut quam rustici — vocant spicam a spe vid.*
— l. 22. *qua sublatent herbae — vagina vt in qua* dat Codex; igitur Aldinum *sublatent* vulgato *sublatet* substitutum confirmat. Ceterum malim legere: *qua sub herba latent*. Dura enim videtur mihi diuisio vocabulorum vulgaris.

P. 198. l. 3. habet lectionem Edd. primarum *in firma spica*. deinceps *ad culmen stramenti summum*. quae lectio mihi quidem vnice vera videtur. Culmus enim non est diversus a stramento, sed ex culmo fit, dum steruitur.
— Postremo loco lin. 4. *virutum* habet scriptum, et deinceps lemma: *De fructibus maturis capiendis*.
— Cap. XLIX. lin. 5. *Conticuisset* habet vt Codex Victorii.

P. 198.

P. 198. l. 7. *capiendis.* (Lemma *De fenisitio et stilitione pratorum.*) *Primum de pratis.*
— l. 9. *et quo ad parescat.* Ita Codex; deinceps: lin. 12. *eradi ad quae addere:* postea:
— l. 13. *falcibus consecanda quae fenisicies pr. tum:*
— l. 15. *relinquerunt campum.* In fine est *pratum.* Sequitur lemma: *De messe et causa huius quare messis appellata sit.*
— Cap. L. lin. 17. *in his quae metuntur.* Sic Edd. primae habent.

P. 199. l. 2. *spicas coniiciunt etc.*] Huc pertinent, quae velut insulis Britannicis peculiaria annotauit Diodorus V. 21. τήν τε συναγωγὴν τῶν καρπῶν ποιοῦνται τοὺς στάχυς αὐτοὺς ἀποτέμνοντες καὶ θησαυρίζοντες εἰς τὰς καταστέγους οἰκήσεις· ἐκ δὲ τούτων τοὺς παλαιοὺς στάχυς καθ' ἡμέραν τίλλειν καὶ κατεργαζομένους ἔχειν τὴν τροφήν. vbi Wesselingius vulgatam καταγείους οἰκήσεις recte damnauit, quanquam veram lectionem recipere ex Codd. scriptis non ausus. Ceterum τίλλειν ibi non vellicare est, sed potius decorticare, vt τιλτὸν τάριχος dicitur, vel exterere.
— l. 5. *bacillum — sit extrema ferrula* vnde cognoscimus quid sibi velit varietas ex Polit. libro annotata, vbi *extremo a* esse dicitur.
— l. 6. *Hac cum compr. — quo manu sinistra et summum et prendunt — terra haeret* (vt Polit.) — *defertur ibi discedit* vt Pol. et Iuntina.
— l. 16. *stramentum ab abstrando* (linea ducta inter ab et abstr.) *vt stramen d. p.*
— In fine: lin. 20. *debent.* (Lemma: *Aream qualem esse oportet.*) *Arestam oportet esse.*
— Cap. LI. lin. 26. *omne porro quam breuissimum — terra pauita — ne ab aestu pennuosa in rimis — et hostia aperiant — herbarum de amurca et formicarum.* Vides inepte lemma verbis Varronis interseri, vnde Edd. primae effecerunt verba *est inimica*, vt spuria delenda consentientibus libris Victorii et Politiani.

P. 200. l. 8. *bagienis* habet vt Edd. primae; deinceps:
— l. 9. *vbi ea recta et — quod succedunt.* Accedit igitur Aldino *succedant* pro Edd. primarum *secedant* firmamentum.
— Caput definit ita: *meridiano: quae seges —* (Cap. LII.) *optimum habeat.* Sequitur lemma: *In semen quem ad modum spicas secerni oportet. De spicis in area excuti grana quod fit* etc.

P. 200. l. 24. *iis tritis*] *his tritis* Vindob. et antea lemma: *Tritura quemadmodum fieri oportet.*

P. 201. l. 1. *subiactari*] Vindob. cum Polit. *subiectari.*
— l. 2. *spirat*] Vind. *spiret.*
— l. 3. *euannatur* Vindob.
— l. 4. *veniat. De stipula. Ad corbem messi facta.* Ita Vindob. distinguit verba, vt Edd. primae.
— l. 7. Cap. LIII. *compasci*] Vind. *compesci.*
— l. 8. *superet. De vindemia facienda. In vinetis* etc. Vind.
— l. 9. Cap. LIV. *cum erit matura*] Vind. *cum sit m.*
— l. 10. *oportet, vt videas*] Vind. omittit *vt.* deinceps idem *aut a quo loco* pro *et a q. l.*
— l. 11. *miscella*] Vind. *mutella.* Forte voluit *mistella:*
— l. 14. *in vindemia*] Vind. *in vindemiam diligentis.*
— l. 17. 18. *electa in secretam*] Vind. *electa in selectam.*
— l. 21. *in aream vt in carnarium ascendat*] Vind. *in aera in carn. escendat.* Idem fuisse videtur in libro Polit.
— l. 23. *vt si quid r. habeant musti*] Vind. *vt si qui r. h. musci.*

P. 202. l. 2. *circumcidunt*] Vind. *circundunt.*
— l. 3. *circuncisicitum* Vind. vt Polit. liber.
— l. 7. *hieme. De olea legenda. De olueto* etc. Vindob.
— l. 10. *marescit* Vind. forte pro *inarescit* Edd. primarum.
— l. 12. *legitur, quam illa*] *laudabilior. L. quam* Vindob. vt Polit. liber.
— l. 13. *non solum*] *non quia non* Vindob.
— l. 74. *gellicidium* deinceps *harundine* Vind.
— l. 23. sect. 4. *redit* — *eligitur, alia*] Vindob. *sedit* — *legatur, alia,* vt Polit. 2. et Venetus.

P. 203. l. 1. *congeri solet*] Cresc. Lou. *debet congeri et conseruari aceruatim.*
— l. 3. *aceruus demittatur per serias ac vasa*] Vind. *aceruos demittit per scena ad vasa.* in qua lectione nullum praeterea librum consentientem habet. Cresc. Lou. *primus quidem ac dimittatur in sex vicibus ad vasa olearia ac trapetas.*
— l. 4. *trapetas, quae res molae oleariae e duro*] Vindob. *trapetas, quae res molle olearie ex duro,* plane vt ex Edd. primis lectionem vulgarem correxi, exceptis scribae erroribus. *ex duro* Cresc. Lou.
— l. 5. *lecta fuit in aceruis* Sic Vindob.
— l. 6. *caldore*] Ita cum lens. Br. Cresc. Lou.
— l. 8. *Ex olea*] Vind. *Ex oleo.*

P. 203. l. 13. *cum is humor*] Cresc. Lou. *Sed modicum ad agriculturam vehementer pertinet et circa radices arborum infundi maxime ad oleam.*

— l. 15. *et vbicunque*] Vind. *et vt vbicunque.* Ad finem addit: *De ferro condendo. Agrius* etc.

P. 204. l. 3. Cap. LVI. *Ille, Em, quin*] Vind. *ille enim quin* vt Edd. primae et Pol. liber.

— l. 5. *melius* omittit Vind.

— l. 6. *iucundius*] Vind. *iocundius.*

— l. 8. Cap. LVII. *De tritico colendo. Et triticum* Vindob. *Et trit.* etiam Polit.

— l. 11. *parietes et solum*] Vind. *parietes etiam solum.*

— — *loricandi*] Vind. *loricam.*

— — *acere*] Vind. *agere* vt Bruschiana; Iens. B. R. habent *agere.* Vides quo gradu ex graeco *ἄχυρον* descenderit *ager*, et *acer.*

— l. 14. *conspergunt*] Vind. *conspargunt.*

— l. 15. *quadrantal*] Vind. *quadrante amurce.* Voluit vt Edd. primae *quadrantem.*

— l. 16. *adfriat*] Vind. *adfriet.*

— — *Caricam*] Vind. *Carticam.*

— l. 18. *Quidam granaria habent*] Vind. *Quidam h. gr.*

— l. 19. *vocant σειρὸς*] *vocant syrus* Vind.

— l. 20. *puteos*] Cr. III. 2. ex h. l. *Aliqui puteos faciunt.*

— l. 21. *Oscensi*] Vind. *Ostensi.* Edd. primae *Ostiensi.*

— — *Horum solum*] *et latera* addunt Crescentii Editiones quatuor, quas contuli.

— l. 23. *promitur*] Ita Cresc. Basil. *promatur* Louan. *permittitur* princeps et antiqua mea.

— l. 24. *curculio*] Ita Cresc. Louan. *gurgulio* tres reliquae Edd.

P. 205. l. 1. *vel annos*] Cresc. Edd. 4. omittunt *vel.*

— — *milium vero plus*] Vind. *milium non plus.* Cresc. princ. antiqua mea et Basil. *multum* habent pro *milium.*

— l. 5. *refrigerare*] Vind. *regerare.* quod in suis libris etiam repertum Victorius in vulgare *regelare* mutauit.

— Post *possit* Vindob. pergit: *De faba et leguminibus condendis. Fabae, legumina* etc. Ceterum copulam post *Faba* inferunt etiam Edd. quatuor Crescentii, quas vidi.

— l. 7. Cap. LVIII. *seruantur*] Addit Vind. lemma: *De vuis colendis.* (voluit *condendis.*) *Cato* etc.

— l. 11. *Aminneas Scancianas* Vindob. absque copula *et*, plane vt Edd. primae habent. Ceterum statim Codex subiicit lemma: *De pomis condendis. Conditiua mala* etc.

Etiam hinc apparet verba *De pomis* initio capitis inserta a Victorio rectius ab Edd. primis, vtpote lemmatis partem, abesse.

P. 205. l. 13. Cap. LIX. *Scanciana* Vindob. iterum, omissis *Quirinianis.*

— l. 15. *paleas*] Vindob. *paleam.*

— l. 17. *vt eae perflentur*] Vind. *vt he* (i. e. *hae*) *perflantur.*

— l. 20. *in iis, camaris*] Vindob. *in his cameris.*

— l. 21. *pauimentaque faciunt*] Vindob. *pauimentaque l. laudabiliter faciunt.* plane et Edd. primae et Codd. Victorii Politianique.

P. 206. l. 5. *praesertim quidem*] Vind. *quidem* omittit.

— l. 6. *coemta*] Vind. *cepta.* Voluit *coempta* dare.

— l. 8. *oporotheca* Vind. vt Polit. liber.

— l. 9. *vt in opere*] Vind. omittit *in* vt Edd. primae.

— l. 13. *Aniciana, sementiua sorba quaedam* Vind. vt Edd. primae et Polit. libri.

— l. 18. *decerpta*] Vindob. *decerta ac matura, etiam immatura* pergens.

— i. 19. *virga, si demiseris*] *virga et dem.* Vind. vt Edd. primae. *haereant* Cresc. cum Edd. pr. idem *demerseris* pro *demiseris.*

— l. 20. *eamque si conieceris*] Vindob. *eaque sic obieceris.* plane vt Cresc. Louan. *si posueris* reliquae Edd. Cresc. Polit. etiam *eaque.*

— l. 21. *obteris circum*] Cr. *operueris circa.* Lou. *operieris.*

— l. 22. *integra eximi*] *integra exsinu* Vind. voluit *exsimi* vt Polit.

— l. 23. *pependerint*] Vindob. *dependerint: de obliuitate. De olea condendo. Oleas* etc. *pependerint*] Cresc. Lou. *pependerunt*, reliquae *penderint.*

P. 207. l. 2. Cap. LX. *Cato, orchites, et pauseas*] Vindob. *Cato et puseas aridas vt rurides in murica, vt lentisco contusas. ortices nigras etc.* Voluit *aut virides in muria aut lentisco — orcites nigras.* Ceterum Crescentius V. 19. vbi h. l. excerpsit, in Edd. principe, antiqua mea habet *optime vsui condito*, Basil. *conditas*, Louan. *condi.* Addit: *si sale sint confricatae diebus quinque et tunc sale excusso si biduo in sale fuerint positae* (Lou. *pos. fuerint*) *et manere idoneas.* (copulam omittit Louan.) *Et* (*si* princeps et antiqua mea, copulam omittit Lou.) *solere easdem sine sale in defrutum condere.* vbi princeps et antiqua mea *defrictum*, Lou. *in vase aliquo districtim condere.*

dere. Ceterum fi lectionem a me vulgatae *condire* fubftitutam fequaris, mutanda fimul eft diftinctio, fic quidem: *manere idoneas: folere easdem f. fale in def. condi.* Poft *condire* Vindob. ponit lemma: *De amurca condenda. Recte* etc.

P. 207. l. 7. *doliis*] Vind. *oleis* vt Polit. pro *ollis*.

— l. 11. *in vafa*] Vind. *in vafe. De pramendis frugibus. Sunt item* etc. Igitur nouum orditur caput cum Edd. primis et Polit. libris.

— l. 12. *adiicitur muftum*] *addicitur* l. muftum. *quod nemo* etc. Vindob. Eandem notam in libris Victorius et Polit. infertam repererunt. Ceterum *addicitur* ortum habet ex *adicitur*.

— l. 15. Cap. LXII. *pauca. Promunt*] *pauca primum* Vindob. vt Edd. primae et Polit.

— l. 16. *vendenda*] Vind. *vendunda*.

— l. 17. *inter fe*] Vindob. omittit *fe*.

— l. 18. *vtendum*] Pergit Vind. *Quemadmodum frumentum promendum fit. Tuendi* etc.

— l. 20. Cap. LXIII. *exeffe*] Vindob. *effe*.

P. 208. l. 2. *in iis, quos vocant σειρὲς*] *vt in his quos vocent feriis* Vindob. Voluit *ferus* vt Polit. alibi *fyrus* habet in eodem vocabulo. Ceterum inferta particula *vt* mihi egregie placebat.

— l. 3. *apertione*] Vind. *aperitione*.

— l. 7. *vt in piftrino pinfatur*] Ita plane mecum Vindob. nifi quod *in* omittit. Poft *torreatur* pergit: *De amurca tuenda et promenda. Amurca* etc.

— l. 10. *retrimentum*] *recrimentum et* Vind. vt Victor. et Polit. libri.

— l. 12. *vt traiiciant*] Vind. *vt iniiciant*.

— l. 16. *in ahenis leui igni duas partes quoad regerunt*] Vind. *in haenis lenilignis d. p. qua ad regerunt. De vino promendo. Muftum denique ad vfum recte promitur, quod muscum* plane vt Edd. primae.

— l. 20. Cap. LXV. *neque etiam dum proceffit ita*] Vindob. *neque etiam cum proferuet ita*.

— l. 21. *bibere velis*] Vind. *bibere velles*.

— — *acceſſerit annus, tum, cum fuerit anniculum promito. Si vero eft*] Vind. *acceſſerunt anniculum prodit. Si eft.* Itaque quod Victorius pofuit *prodit* pro *promito* videtur in libris Polit. fimiliter adfuiffe, vt confentit Vind. cum iis in reliqua varietate.

P. 209. l. 2. *quod mature coacescant* Vind. vt libri Victorii seu Politiani.

— l. 5. *prompta sunt fructuosiora*] Vind. *prompta propterea sunt fr. De olea promenda. Oleas* etc. Insertum *propterea* non placet.

— l. 6. *si celeriter*] Vind. vt Edd. primae *sic celeriter.*

— l. 8. *illas respuit*] Omittit *illas* Vind. cum Edd. primis et Iuntina.

— l. 9. *recipiantur. De nuce et palmula et fico promenda. Nucem iugulandem* etc. Vind. Scripturam *iugulandem* libri Politiani non hoc quidem in loco, sed alibi etiam praeferunt.

— l. 11. *iucundiore*] Vind. *iocundiore.*

— l. 13. *aridior. De uuis et malis et sorbis pensilibus promendis. Pensilia* etc. Vindob.

— l. 15. *quod colore*] Vind. *quod calore.*

— l. 17. *minitantur. Sorbum maturum*] Vind. *minitatur. Sorbo maturum.* Etiam Polit. libri *soruo* habent.

— l. 19. *lentius*] *letius* Vindob.

— l. 20. *assequi vult, quam nequit*] Vindob. *adsequi vult quam ne quid.*

— l. 21. *mitescat. De farre promendo aut ad cibatum aut ad sationem aut ad vendendum. Messum far* etc.

P. 210. l. 1. *in pristino* vitium operarum in nostra Editione habet etiam Vind. Codex.

— l. 5. *tempore promenda*] Crescentius addit: *id est manifestanda sunt;* inepta glossa.

— l. 6. *vendenda*] Vind. *vendunda.*

— l. 7. 8. *quae quoque — promi*] Haec verba omisit Cresc.

— l. 8. *alia enim, quae manere*] Cresc. *ea enim, quae seruari.* Vindob. *quo manere* vt Polit. et Iunt.

— l. 9. *vt celeriter promas ac vendas*] *celeriter promat et vendat* Cresc. omisso *vt* velut Heruagiana.

— l. 10. *alia, quae seruari possunt*] Cresc. Lou. *alia* omittit, et verba *quae seruari possunt* sola suo loco posita habet, reliqua: *tunc vendat cum caritas est:* editio princeps, antiqua mea et Basil. alieno loco ponunt.

— l. 11. *saepe enim*] Cresc. Basil. *saepe etiam.*

— — *vsuram adiiciunt*] Vind. *vs. accipiunt.*

— l. 12. *si tempore promas*] Crescent. *si expectato congruo tempore promat.*

— — *diceret Stolo, venit*] Vind. vt Edd. primae omittit *Stolo.*

P. 210.

P. 210. l. 16. *in funus? quod funus? quid est factum?*] Vindob. *in funus, quod funus est factum.*

— l. 18. *animaduertere*] Vind. *animaduortere.*

— l. 19. *perperam fecisse. Ipse*] Vindob. *perperam fecit se ipse.*

— l. 23. *esse sibi ignosci. Nec si eum*] Vind. *esset ibi ignosci vt si eum.* Ex hac lectione pendere alteram puto, quam cum Edd. primis habet communem, *putaret* in vicem *putare;* quanquam bene scio ex vsu graeco linguae etiam *putaret* absque *vt* posse defendi. Ceterum pro *quin non* Vind. *qui non.*

— l. 25. Codex dat Vind. *recte L. non.* Notam eandem in Polit. libris fuisse apparet, vnde Edd. primae effecerunt: *Id non.*

— l. 27. *omnes.*

M. T. Varronis rerum rusticarum liber primus explicit.
M. T. Varronis rer. rust. de re pecuaria liber secundus incipit ad Turanum nigrum. Ita Vindob. Codex.

P. 211. l. 1. *praeponebant*] Vind. *proponebant.*

— l. 3. *ignauiores*] Vind. *ignariores.*

— l. 13. *quum vocent*] Vind. *quin vocent.* Ita etiam Bruschiana, nec aliter credo esse in reliquis tribus Edd. principibus, quoniam Iuntina eandem lectionem praefert. Quodsi est, Polit. libri cum Ienfoniana consentiunt. Nec dubito verum esse *quin.* Sic enim Noster in extremo libro praecedente sect. 3. *nec si eum seruare non potuisset, quin non multo post animam efflaret.* Ceterum graeca vocabula Vind. membrana ita scripta exhibet: *procenonam, palaestram proditcrion, ornichona, pleristeon, oporothecen igitur* etc.

P. 212. l. 1. *correpserunt*] Vind. *correxerint.*

— l. 3. *vinetis, frumentum*] Vind. *vinetis ac frumentum* vt Edd. primae cum Polit. libris

— l. 9. *ex segetibus fecit prata*] Vind. *e seget. prata fecit.*

— l. 11. *nec si possit*] Vind. *nec si possunt* vt Edd. primae cum Polit.

— l. 17. *coloni, vt ea quae in agricultura nascantur e terra fructum faciant, contra pastoris vt ea quae nata*] Vind. *coloni ea quae in agricultura factum vt nascerentur e terra, contra pastoris eaque nata.* Plane vt Edd. primae cum Codd. Victorii et Politiani. Qua quidem lectione equidem acquiescendum nunc puto, ita eandem interpretatus: *coloni ea sunt*, ad colonum eiusque rationem et scientiam pertinent, quae vt nascerentur e terra factum

ctum eſt eius ſcientia, contra ad paſtorem eiuſque rationem pertinent ea quae e pecore nata ſunt. Quod ſi Iucundus in lectione conſentiente Codicum mutanda tantum ſibi licere putauit, quidni aliis eadem licentia dabitur?

P. 212. l. 24. *et agriculturae*] Vind. vt Polit. *et agriculturam.*

P. 213. l. 1. *ornithonibus*] Vind. *ornitonibus.*

— — *E queis*] Vind. *E quis.*

— l. 4. *emturientem*] Vind. *empturientem* recte, ſi bene vbique *demptum*, *promptum*, *emptum* et ſimilia ſcripta leguntur.

— l. 5. *ad mercatum adducunt*] Vind. *ac mercatum adducunt.* Deinceps nouum folium inchoat, ita vt deſint, quae deinceps leguntur in textu vſque ad Cap. 2. ſect. 3. *in Syria.*

P. 215. l. 1. *fuiſſe naturalem*] Creſcentius haec ita retulit: *Sciendum eſt, vt ait Varro, quod primis temporibus fuerunt animalia ſemper quae* (Lou. *animalia et homines ſemper qui*) *naturaliter viuebant.*

— l. 4. *paſtoriciam*] In Creſcentio Lou. eſt haec eadem lectio, in reliqua varietate ſub litera q excerpta conſentiunt tres reliquae Editiones.

— l. 11. *maxime enim hae*] In varietate ex Creſcentio ſub litera a relata lege: *hae namque m. n. quietae ſunt.* vbi Lou. deinceps copula inſerta habet *et ad vitam h. apt.*

— l. 13. *caſeum*] *caſeus competunt* Creſc. princeps antiqua mea et Louan.

— l. 16. *multa et quo*] Creſcentii Louan. lectionem *et in quae* a Geſnero memoratam in exemplo meo non reperi; nec magis quod linea 17. inde refert Geſnerus *ad nos* pro *annus.*

— l. 18. *Etiam nunc*] Creſc. *et ad haec ex omnibus generibus domeſticatis* et reliqua, quae ſub litera e leguntur; vbi Lou. Editio rectius *et adhuc* habet.

— l. 19. *Phrygia*] Creſc. *nam in Phriſia multi dicuntur eſſe ouium ferarum greges.* Sed Lou. *Frigia*, deinceps *multae* eadem cum principe Editione habet; poſtea *Samocrate* Lou.

P. 216. l. 4. *ſuibus nemini ignotum*] Male hinc Creſc. *In Italia multas eſſe ſues feras nemini eſt ignotum.*

— l. 5. *boues perferi*] Creſc. *boues ferae.* ſed Lou. *feri.*

— l. 6. *Medica*] Mecum facit Polit. liber et Creſcentii princeps Editio.

P. 216.

P. 216. l. 7. *Lycaonia*] *Caonia* Crescent. princeps, antiqua mea, Basil. *Fusia et Cacinia* Louan.

— — *citerioris*] *Hispania citriore* Cresc. sed Louan. *citeriore.*

P. 217. l. 18. Quae de equis Argiuis ex Gellio III. 9. annotaueram in Comment. p. 394. eadem reperi tradita a Diodoro IV. 15. qui de Diomedis equis ab Hercule Mycenas adductis: ὧν τὴν ἐπιγονὴν μέχρι τῆς Ἀλεξάνδρȣ τȣ̃ Μακεδόνος βασιλείας συνέβη διαμεῖναι.

P. 225. l. 14. Cap. II. Libri II. *quod alterae iam nondum alterae iam non possunt dare fructum*] Cresc. Basil. *nam alere nondum possunt dare fructum.* Sed princeps et antiqua mea: *nam alere nondum iam non possunt dare fructum.* Louan. *alterae nondum alterae iam non p. d. f.* Vnde mihi suspectum est vulgare *iam nondum* et abesse *iam* malim in priore membro.

— l. 17. *De forma*] *Item cognoscitur a forma* Cresc. sed *cognoscuntur* Louan.

— l. 18. *lana multa sit*] *lana multa copiosa sit* Cresc. Lou.

— l. 19. *circum ceruicem*] Crescentii Edd. quatuor habent *circa.*

— l. 22. *obseruare vt sint*] Haec omisit Cresc.

— l. 23. *in Syria*] *sed in Syria* Cresc. Edd. 4.

— l. 24. *id fere*] Vindob. *id feri.*

P. 226. l. 1. *tortis*] Ita Cresc. Lou. reliquae Edd. *curtis.*

— l. 2. *opertis*] Ita Cresc. Lou. reliquae *apertis.*

— l. 3. *amplo*] Vind. vt Pol. et Ryk. *ampli.* Cresc. Lou. *amplis pectore scapulis.* Idem voluisse videntur Codices Vindob. Polit. Ryk.

— l. 4. *lata et longa*] *longissima et lata* Cresc.

— l. 5. *quod fere qui eam habent*] Vind. *quod fere propterea habent nigro aut varios* etc.

— l. 6. *Ex progenie*] Cresc. *Item cognoscuntur ex progenie.* sed idem cap. 69. *Item ex progenie animaduertatur aries — procreat.* vbi sola Louan. *animaduertitur* habet. Vindob. *animaduortitur.*

— l. 7. *procreant*] Cresc. *solent procurare*, sed Lou. *procreare.*

— l. 10. *chordi*] Vindob. *cordi* vt Polit.

— l. 11. *et si cui*] Vind. *et si quae* vt Polit.

— l. 14. *antiqua fere*] Vind. *fere antiqua.*

— — *emtor*] Vind. *emptor* et deinceps *mi emptae.*

— l. 16. *et expromisit*] Vind. omittit copulam.

— l. 17. *illasce*] Vind. *illasque.*

P. 226.

P. 226. l. 21. *spondesne? cum id*] Vind. *spondes ne cum id.*
— l. 23. *emtor pote*] Vind. *emptor potest.*
— l. 24. *quamuis non soluerit*] Vind. *quam ouis non soluerit.*
P. 227. l. 1. *De alteris*] Vind. *de aliis.*
— l. 2. *pastione*] Vind. vbique *pascione.* Ceterum Cresc. ita h. l. excerpsit: *De pastione primum videndum est, vt per totum annum.* Videtur omnino repetendum esse ex superioribus membrum: *De pastione primum* etc.
— l. 4. *stabula*] Cresc. *in stabulo idoneo sint, ne ventoso, quod spectet magis ad orientem quam ad meridiem.*
— l. 6. *et procliuum vt euerri possit*] *atque decliuum vt mundari ac purum fieri ab humiditate vrinae facile possit.* Cresc.
— l. 8. *lanam*] Cresc. *lanas.*
— l. 9. *ac scabras*] ita Cresc. princeps et Lou. *aut scabras* antiqua mea, omittit Basil.
— l. 10. *steterunt*] Cresc. *steterint* vt Iunt. et Aldina.
— — *virgulta alia*] ita etiam Cr. Louan. contra *virgula* Basil. Post *alia* Cresc. addit *vel paleas.*
— l. 11. *mollius requiescant puriores que*] Cr. *melius* deinceps princeps Editio et antiqua mea *requiescunt.* Lou. *quo acquiescant mollius pulchrioresque.* Vindob. Codex: *alia quoque mollius.*
— l. 12. *quoque septa secreta*] Vind. *quoque secta secreta.* Cr. *infirmis et his qui* (Lou. *quae*) *agnos paruos habent.*
— l. 13. *incientes secludere*] *iniicientes* Vind. Cresc. *eas recludere*, sed Lou. *secludere.* Vind. deinceps: *itemque corpore aegro* pro *item quo.*
— l. 14. *haec magis — animaduertenda*] Cresc. *haec autem in villaticis gregibus sunt seruanda.* vbi princeps et antiqua mea *violaticis.*
— l. 15. *Contra illi in saltibus qui*] *Nam in his quae pascuntur in saltibus, custodes secum portant crates.* Cresc. quae lectio mire placet. Nam in ea, quam dedi cum Vrsino *illi* (greges) *qui pascuntur* in sequentibus non habent, quicum coniungantur commode. In Vindob. est *ab tectis* pro *a tectis.*
— l. 18. *et late*] Cresc. addit *et varie.*
— l. 22. *loca, vt iugum*] Vind. *loca, aut iugum.*
— l. 23. *calles publicae*] *tales publice* Vindob.
— l. 23. *easque*] Vind. *eaque.*
— l. 25. *vt aestate*] Vind. *vt in aestate.*
— l. 26. *tunc herba roscida*] *cum herba ruscida* Vindob. Postremam formam dat etiam Polit. liber.

P. 228.

P. 228. l. 1. *iucunditate praeſtat*] Vind. *iucunditate prae-ſtant.*
— l. 2. *vt redintegrantes*] Vind. *vt integrantes.*
— l. 6. *paſcunt ad*] Sic cum Polit. Vindob.
— l. 10. *redintegrabit*] Vind. *reintegrabit.*
— l. 13. *factae, inigere eſt vtile duplici de cauſa quod et*] Vind. *factae, intereſt vtile — quod ex caduca.* Creſc. *teneantur in ſtipulis, quod eſt vtile duabus ex cauſis, nam et* etc.
— l. 15. *ſtercoratione*] Ita Creſc. Lou. *reliquae ſtercorationem ſ. in annum ſegetes meliores.* vbi ſola Baſil. *et ſegetes.*
— l. 17. *pruina iam exhalata*] *prima iam exalata* Vind.
— l. 23. *ſtabula e paſtu, ordeum*] *ſtabula a paſtu, hordeum* Vind.
— l. 25. *ad admittendum ab*] *ad emittendum ab* Vind.
P. 229. l. 1. *imbecillae*] Vind. *inuecilles.*
— l. 2. *itaque ſit etc.*] Haec ita repetiit Creſc. *Admiſſura fieri debet tali tempore quod partus naſcatur circa finem autumni.* Ceterum *exitus* pro *exitu* vt Polit. etiam habet Vindob.
— l. 4. *primoribus euocata*] Creſc. *prioribus* Louan. *euacuata.* Paulo antea *himbribus* Vind.
— l. 5. *quod commutatio et lanam*] Creſc. *quia commutatio aquae et lanam.* vbi ſola Louan. *facit* additum recte habet. Deinceps Vind. *corrumpit. Vterum cum omnes conceperunt* praua diſtinctione!
— l. 6. *Cum omnes conceperunt*] *Cum oues conceperint* Cr. ſed Lou. *omnes.*
— l. 7. *rurſus arietes*] Creſc. omittit *rurſus.*
— — *ita factis praegnantibus — obſunt*] Creſcentius haec ita repetit: *quia cum ſunt* (*ſint* Lou.) *moleſti, obſunt; nec pati.*
— l. 9. *quod neque*] Sola Lou. Cr. *quod* habet additum.
— l. 10. *neque non*]. *nec non* Creſc. cum Br. Ald. Sequens *etiam* cum Polit. et Creſcent. omittit Vind.
— l. 12. *ſaliendo fiſcellis e iunco*] Vind. *ſaliendo et fiſcella ſe iunco.* Ita etiam Bruſchiana.
— l. 14. *parere coeperunt*] Creſcent. *cum parere incipiunt oues, paſtores eos* (Lou. *eas*) *iniiciunt* (Lou. *iniciunt*) *in ea ſtabula.* Vindob. *mingunt in ſtabula.*
— l. 16. *nata recentia*] Creſc. *agnos recenter natos.*
— — *ponunt*] Vindob. *ponant* vt Polit. *proponunt* Cr. princeps et antiqua mea, *apponunt* Baſil.

P. 229.

P. 229. l. 17. *biduum — retinent*] Cresc. *et per biduum aut triduum retinent:* vbi sola Basil. addit *cum matribus*. Vind. *biduum aut ad triduum*. Idem voluisse Pol. liber videtur.

— l. 17. *dum agnoscant*] *dum adcognoscant* Vindob. vt Polit. *cognoscunt* Cresc. sed Louan. *cognoscant*. Vnde apparet, ex duplici varietate lectionem Polit. et Vind. esse compositam.

— l. 18. *saturent*] Ita sola Lou. Cresc. reliquae *saturant*. vt Vindob. Sed is ita distinguit h. l. *saturant, deinde matres cum grege*. Plane vt Edd. primae. Quare totum locum ita legere malim: *deinde matres cum grege pastum prodigunt; retinent agnos*. Deinceps ex lectione trium Crescentii Editionum *qui cum creati* efficio: *qui congregati ad vesperum aluntur lacte, et rursus discernuntur, ne noctu a matribus conculcentur*. In reliquis, quae sequuntur, nulla est difficultas. Sed in prioribus multa sunt, quae dubium me habent. Verba ipsa huic annotationi praescripta: *et pabulo se saturent* ad agnos pertinere manifestum est. Igitur *pabulum* de solo lacte interpretari debemus. Totum h. l. ita expressit Columella VII. 3. 17. *agnus biduo quo natus est, cum matre claudatur, vt et partum suum foueat, et ille matrem agnoscere condiscat. Mox deinde quamdiu non lasciuit, obscuro et calido septo custodiatur*. In quo gemina caussa editur, cur agni cum matribus sint secludendi; scilicet, vt matres agnos calefaciant, agni vero contra matrem agnoscant. Contra Varro ideo secludit agnos cum matribus, vt matres agnoscant et se pabulo, id est lacte, saturent. Post biduum Columella septo obscuro et calido agnos custodit, quamdiu non lasciuiunt. Contra Varro matres enixas inigit in stabula secreta, et in iis stabulis agnos, quoad conualuerunt, biduum aut triduum retinet, (quanquam dubium est verba *biduum aut triduum retinent* ad matres an ad agnos pertineant) et ad ignem apponit. Vbi videntur duo Columellae praecepta in vnum fuisse confusa, quae sic poteris separata distinguere: *inigant in stabula ea, quae habent ad eam rem secreta, ibique biduum aut triduum retinent, dum agnoscant matrem agni et pabulo se saturent. deinde nata recentia ad ignem prope ponunt, quoad conualuerunt. Tum matres cum grege pastum prodigunt* et reliqua. Ita putem Varroni optime cum imitatore suo Columella conuenire. Quod autem Varro iubet agnos

agnos ad ignem prope poni, id Columella de septo calido interpretatus est. In vulgari vero verborum ordine Varro stabulis ignem admouere videtur inepte; nisi forte putes, stabula eiusmodi intelligi, qualia Varro I. 13. vult esse bubilia, *quae hieme possint esse calidiora.* Vitruuius VI. 9. bubilia eorumque praesepia ad focum culinae spectare volebat; quod idem an de ouilibus valeat, dubito. Denique infra ad pag. 233. l. 20. *exeunt* ex Crescentio Louan. pro *exigunt* annotabitur.

P. 229. l. 19. *dum matres — pastum prodeunt*] Cresc. *cum matres — ad pastum prodeunt.* sed princeps et antiqua mea: *proderent.*

— l. 20. *ad quos cum reductae*] *qui cum creati ad vesperum fuerint* Cresc. sed Lou. *quae cum reductae.*

— l. 21. *rursus discernuntur*] *rursum* Cresc. deinceps *decernuntur* princeps et antiqua mea *secernuntur* Basil. *discernuntur* Lou.

— — *ne noctua matribus*] Ita sola Louan. Crescentii, reliquae post *matribus* positum *ne* in Basil. plane omittunt.

— l. 23. *in pabulum*] *ad pabulum* Cresc.

— — *satulli*] Ita etiam Crescentii princeps et antiqua mea, *saturi* reliquae.

— l. 24. *praeterierunt — offigunt*] Cresc. *praeterierint — affigunt.* Vindob. *praetereunt.*

— l. 25. *libro*] Cresc. Lou. *id est cortice,* reliquae *et cortice* addunt.

— — *distantes*] *destantes* Vindob. et Polit.

P. 230. l. 1. *toto die*] Cresc. *tota die.*

— — *delibent aliquid*] *delibent id est destruant aliquod* Cresc. Lou. reliquae *destinant aliquod.*

— l. 2. *accedet*] *accedent* Cresc. sola Louan. *accedet.*

— l. 3. *vnguere*] *vngere* Cresc. Edd. 3. *vnguere* Lou.

— l. 4. *suilla*] Ita Cresc. princeps et antiqua mea, *suilio* Basil. *et squilla* Louan. Deinceps *olefacere* Vindob.

— l. 5. *molitam*] Cum Edd. primis *mollitam* Cresc.

— l. 6. *exeunt — reuerterunt*] *exeant — reuertuntur* Cr. *et cum se verterunt* Vindob.

— l. 7. *nutricantur*] *nutricuntur* Cresc.

— l. 8. *non mulgent quidam*] Crescentii princ. et antiqua mea: *qui non mulgeant quidam* reliquae *qui* et *quidam* omittunt, sola Basil. *mulgent.* Vindob. cum Edd. primis *mulgeant.*

— l. 10. *Cum depulsi*] *Donec depulsi* Cresc. Basil.

P. 230. l. 12. *deliniendum*] Cresc. Louan. *declinendum* quae cum principe antiqua mea addit: *id est blandiendum.*
— l. 14. *desiderant*] *desiderat* cum Polit. Cresc. Lou.
— — *tum denique*] Cresc. Lou. *tunc denique*, princeps et antiqua mea *tamen denique.*
— l. 15. *compellendum*] *compellendi* Cresc. Basil.
— l. 17. *se fregerunt*] Vindob. *se crexerunt.*
— l. 21. *Tarentinae et Atticae*] *Tarantinae et anicae.* Edd. primae *Antiaticae.*
— l. 22. *quo minus vel infici recte possit vellus vel lauari ac putari*] Vindob. *quo minus vt in fici recte possit vellus aptari horum.* Egregium εὕρεμα! Ita enim apparet, vnde in vulgata lectione post *vellus*, omissum ab Aldo eiusque assectis, ortum sit ineptum supplementum *vel lauari.* Quid enim, quaeso, impedit, quo minus lana inquinata recte lauari possit? At eadem non item potest recte infici et putari a tinctoribus. Forte etiam antiquum *parari* praestat, quanquam ex *ac putari* facilius potuit fieri *aptari.*
P. 231. l. 1. *hirtis — strata, vt — stabulo*] Vindob. *hircis — stracta, et — stallo.*
— l. 3. *palea et vinaceae*] Vind. *palca, vinacea.*
— l. 6. *at maxime — cytisum et medica. nam*] Vindob. *aut maxime — cythisum et medicanam.* Voluit cum Polit. *vt maxime*, quod probo vnice, ita verba continuans: *vtrumque enim ad corpus alendum inimicum, vt maxime amicum cytisum et medica.*
— l. 7. *genit lac.*] Vindob. *genit a lacte.* Etiam Polit. et Victorii libri *genit lacte. Sanitate* etc. Ita scilicet verba cum sequentibus etiam Vindob. continuat.
— l. 12. *illud fere omnes in Epeiro*] Vindob. *illud facere omnes in epiro.*
— l. 13. *centenas — hirtas*] Vindob. *centerias — hircas.* Crescentius haec ita: *Centum ouibus vnus aries sufficere fertur, et quotque centenaria tot arietes sufficere ait Varro.* vbi Lou. *quotcunque.* princeps et antiqua mea *aries.*
— l. 14. *in capras binos*] *impellitas caprae binos. De capris hircis et edis. Cui Cosinus* etc. Vindob. Sic Edd primae cum Polit.
— l. 17. *chordo*] *cordo* Vind. vt Polit.
— — *quemadmodum oporteat breuiter dicere*] Vindob. *quemadmodum oportet breuiter oporteat ditere.*
— l. 21. *de iis*] Vind. *de his* vt Brusch. et Cresc.

P. 231. l. 22. *vtilior: De forma*] *vtilior forma* Vindob. *est vtilior* Cresc. Louan. *vtilior est* reliquae Edd. *In forma* omnes 4 Edd. Crescentii. Ceterum *enim* post *nouella* sola Louan. Cresc. habet.

— — *firmae, magnae*] Ita Cresc. Lou. *formae magnae* reliquae Edd.

— l. 24. *sub rostra*] Cresc. *sub mento.*

P. 232. l. 1. *mammulas*] *mammillas* Cresc. cum Edd. primis.

— — *quod eae foecundiores sunt. vbere*] Vindob. *quod esse foec. vbere sint* etc. Cresc. *quia hae.*

— l. 2. *vt et lac*] *vt lac* Cresc. Lou. *et lac* reliquae.

— l. 3. *proportione*] omittit Crescentius.

— — *Hircus melioris et potissimum*] Vind. *hircus melioris vt potissimum.* Cresc. *Hircus cum similibus sub mento mamillis gurgulione longi.* vbi Louan. *longo* habet Vind. *curculione.*

— l. 6. *seminio*] Vindob. *siminio* vt Polit. deinceps *quae Actuus in ouibus.*

— l. 10. *scribit haec in Sauracti*] *scribit hoc in Saurati* Vind. *Cato scribit in Fiscello Scrutati* (Louan. *Scurati*) *esse capras, quae ex saxo saliunt plus sexagenos pedes* Crescentii Edd. 3. excepta Basil.

— l. 13. *feris sic caprae* etc.] Vind. *feris, sic quas alimus a capris feris ortae a quis insula capraria..*

— l. 15. *De capris quod meliore semine eae; quae bis*] Vindob. *De c. q. m. semine eque bis.* Cresc. *Ex capris meliores sunt quae bis pariunt.*

— l. 16. *solent submitti ad amissuras*] Cresc. *sunt eligendi ad adm.* sed princeps et antiqua mea omittit *ad.* vt Vindob.

— l. 19. *fieri edi. de emptione* Vindob. deinceps *atque fiet* cum Codd. Victorii.

— l. 20. *capras sanas sanus*] *sanas enim* Cresc. princ. et antiqu. *sanas esse* Lou. neutrum habet Basil. *promittat* deinceps Cresc. Lou.

— l. 21. *febri*] Cresc. *febre.*

— l. 22. *exceptis verbis: ac Mamilius*] Vindob. *exceptis albis mamilibus.* Idem fere est in Polit. libris.

— l. 24. *recte licere*] *recte* om. Vind. cum Edd. primis et Polit.

P. 233. l. 1. *spiritum*] *sit ritum* Vind. vt Polit.

— l. 3. *de pastu*] Vind. *ad pastu.* Sequentia sic expressit Crescentius: *Huic pecori stabula meliora* (Basil. *meliores*) *sunt, quae spectant ad hibernos solis ortus, quae*

lapide (Lou. *et quae) aut ſaxo ſunt ſtrata.* vbi Baſ. *teſte,* reliquae *teſta* pro *ſaxo* habent.

P. 233. l. 6. *caprile — lutulentum*] Vindob. *caprile quoque minus.* Creſc. *vt caprile minus — aut lutulentum.* vbi pr. et antiq. *caprioli*, Louan. *ac luculentum.*

— l. 7. *pernoctandum item in eandem*] Vind. omittit *item.* deinceps *ſubſternibus gultis ne oblinantur. non multo aliter* etc. Creſc. Item *ſubſternantur virgultis ne oblinientur.* quae tamen ipſa verba Lou. omiſit. Pergit: *teneri et paſci hoc pecus debet quaſi ouillum.* Sed Louan. *ouinum.* denique: *ſed habet propria quaedam.* Vind. *habent ſua* vt Polit.

— l. 13. *agreſtibus fruticibus*] Creſcent. *agreſtis ſaltibus.* Vindob. *fructibus.*

— — *locis cultis*] Vind. *locis occultis.* Itaque Pontederae coniecturam *incultis* firmare videtur.

— l. 14. *carpunt — nominatae. ob hoc*] Vind. *capiendo.* Creſc. *carpunt — dictae; ideoque.* De lectione *capiendo* ampliandum cenſeo. Quod ſi enim a carpendo dicta fuit capra, vt eſt etiam in libro IV. de lingua latina p. 25. caprea item a capra, et capreolus a caprea ducta fuerunt. Contra capreolum in vite ipſe Varro a capiendo deriuauit, quam etymologiam ſecutus eſſe videtur Columella, ad quem vide Comment. p. 197.

— l. 15. 16. *capra natum*] Creſcentii Edd. quatuor *capram* omiſſo *natum.* Vind. *ne colonis capram natum.* Vocabulum alterutrum vtique abundat; poſterius equidem abeſſe malim cum Codd. Creſcentii.

— l. 18. *limbum — excluſerint*] *lembum — exduxerint.* Vind. pergens: *Sunt duo edi — non longe a capra.*

— l. 20. *deſiſtente autumno exigunt*] Creſc. *poſt autumnum exigunt in gregem hircos, quia quae concipit* etc. Etiam Vindob. cum Polit. *concipit.* Lou. Creſc. *exeunt* habet pro *exigunt.* Ita ſupra ad p. 229. *prodeunt* mutandum cenſebam in *prodigunt.* Ceterum verba *in campos* eſſe orta ex interpretatione loci: *in caprilia* non dubito. Sententia poſtulat vt ſimilem fere in modum legamus h. l. *exigunt cum grege hircos, poſtea ſecernunt in caprilia item vt in arietibus dictum.*

— l. 24. *tum ſubmittuntur*] Creſc. omittit *tum.*

P. 234. l. 2. *vulneratum corpus*] Vind. *vulnera tunc in corpus, quod vſu venit his ſaepe quod inter — ad qui in ſpoſis locis paſcuntur.* Creſcentius: *Accidit etiam ſaepe vt in corporibus vulnerentur.* vbi ſola Louan. addit: *quod inter*

inter se cornibus pugnant ac etiam spofis, id est spinosis locis pascuntur. Reliquae addunt: *quibus subueniendum est:* omissa a Louan. tum pergunt: *eo quod inter se — ac etiam spissis spinosis locis pascuntur, quibus subueniendum est, vt in curis vulnerum equorum dictum est* (in addit Lou.) *plerisque capitulis.* Primum lectionem Vind. ita probo, vt legam: *quibus remediis vtantur ad morbos quasdam earum ac vulneratum in corpus, quod* etc. Deinde lectionem *in spossis locis* in suo Codice legit etiam scriba Crescentii Louaniensis, quam reliqui Crescentii Codices vitiatam in *spissis* repererunt addita tamen, quamuis obscurius, eadem interpretatione. Vnde iudicium fieri debet de auctoritate Crescentii Louaniensis optimis Varronis Codicibus aequiparanda; quare diligenter singulas eius varietates annotandas censui.

P. 234. l. 5. *caprino*] Vindob. *caprillo.*

— l. 6. *quod caprae — dispergant*] Cresc. *eo quod — lasciuae sunt et se dispergunt.*

— l. 7. *oues quae — congregant ac condensant*] Crescentius etiam h. l. *quae* omittit; et si antea recte legitur: *quod caprae lasciuae*, et *quae dispergant se:* tum vero sequi debebat pariter: *contra oues, quae se congregent ac condensent.* Equidem Edd. primarum lectionem *dispergunt — congregant ac condensant* vnice probo. Cresc. Lou. *ac* omittit, princeps et antiqua mea *condempsant.*

— l. 11. *magnum gregem*] Vind. *magnam.* Cresc. Basil. *gregem* omittit.

— l. 12. *Gaberio*] Vind. *C. Laberio.*

— l. 14. *adduxit*] Vind. *eduxit.*

— l. 19. *Casinati*] Vind. *Cassinati.*

— l. 21. *ad denas capras*] Cresc. *Singulis decem capris singuli sufficiunt hirci.*

— l. 22. *Murrius*] Vind. *Murius* vt Edd. primae et Polit. Pergit: *ad XX. De Sue. Sed quis* etc.

P. 235, l. 2. *tametsi*] *tamensi* Vind.

— l. 3. *cognomen eius*] Vindob. *cognomentus eius.* Vnde *cognomentum* legi debet.

— l. 3. *Tremellius*] Vind. *Trebellius.*

— l. 4. *Itaque vt*] Vind. *Atque vt.*

— l. 7. *Eumaeo*] *eo euo* (i. e. aeuo) Vind. *eum aeuo* Codd. Victorii, *eo auo* Edd. primae, tacente Politiano.

— l. 9. *relictus, qui praeesset exercitui dum praetor rediret hostes*] Vind. *relictus esset rediret exercitui dum praetor hostis.*

P. 235. l. 12. *Auus*] *Auos* Vind. vt Polit.
— l. 14. *id quod fecit*] Vind. *id quod fuerit.*
— l. 17. *proauus*] *perauuos* Vind. Voluit cum Edd. primis et Polit. *proauos;* vt antea *auos* pro *auus.* Deinceps pro *Tremelliis* habet *de cremellis.*
— l. 19. *nec minus*] Vind. *ne minus.*
— l. 20. *quin dicam*] Vind. *quam dicam.*
— l. 21. *fui ſtudioſus*] Vind. *faſtidioſus.*

P. 236. l. 2. *carnario*] Vind. *carnarios* vt Polit.
— l. 3. *quam ex*] Vind. *quam ab.*
— l. 4. *oportet primum*] Vind. *primum oportet.*
— l. 7. *vnicoloris — varias*] Creſc. *vnius coloris — varii.*
— l. 8. *tum vtique ſint ceruicibus amplis*] Vind. *tam vti ſint c. a.* quam lectionem amplector. Alias enim *vtique* exceptiones ſequi ſolet; vel eas inducant.
— l. 10. *progenie et regione caeli. A facie ſi formoſi ſunt verris et ſcrofa a progenie*] Vind. *progenie celi ſi formoſi — ſcropha progenie.*
— l. 11. *a progenie — pariunt*] Creſc. *Item ex bona progenie vt p. m. pariat.*
— l. 13. *exiles pararis. Emi ſolent ſic, Illaſce ſues ſanas eſſe*] Vind. *ex illis parari ſcmi ſolent ſi cauiſſes vexanas eſſe* etc. Voluitne *an illaſce ſanas eſſe?* Polit. *Vt haſce* annotauit.
— l. 15. *noxiſque praeſtari*] Ita cum Edd. primis et Pol. Vindob. liber.
— l. 16. *ſpondeſne? Quidam*] *ſpondes neque quidem* Vindob. deinceps *perfunctus.*
— l. 17. *locus huic pecori aptus*] Vind. *pecori huic locus aptus.*
— l. 21. *alitur*] Vind. *alitum.*
— l. 22. *quae res* etc.] Creſc. *Haec enim non ſolum modo pinguedinem — ſed etiam carni iucundum ſaporem addunt.* Ita Baſil. *nummodo — carnis iocundum* Louan. *carnes iuc.* princ. et antiqua. omnes hae tres omittunt *addunt.* Ceterum Vind. verba *quae res* mutat in *quamquam res,* priore vocabulo in nota perſcripto.
— l. 24. *paſtum exigunt*] haec omittit Creſc. Baſil.
— l. 25. *ſubigunt*] *ſubigunt radunt* Creſc. princeps et antiqua mea, *ſubigunt id eſt vadunt* Louan.

P. 237. l. 1. *lenito*] Ita Creſc. Lou. *lento* reliquae. deinceps *paſcuntur* Creſc. inepte.
— l. 2. *ac colliquefacta*] Creſc. *et liquefacta.*

P. 237. l. 4. *fecernendi*] Crefc. addit *funt*. Deinceps *Optimum admiffurae* Crefc. Bafil. *optimam admiffuram* pr. et antiqua, *optimum ad admiffuram* Lou. *optimum ad miffuram* Vindob.
— l. 5. *ita enim contingit*] Vind. *ita N. contigit.*
— l. 6. *pariat*] Ita Crefc. Lou. *pariant* reliquae deinceps *menfibus* cum Edd. primis Crefc. Edd. 3. excepta Lou. *menfibus pregnax* Vindob. cum Polit.
— l. 7. *tunc parit*] Ita Crefc. Lou. *pariat* reliquae.
— l. 9. *bimae pariant*] Vind. *binae.*
— l. 10. *coeperunt, id facere dicuntur*] *ceperunt* Crefc. pr. et antiq. deinceps *dicuntur hoc facere* Crefc.
— l. 11. *prodigunt*] *et* anteponit Vindob. cum Polit.
— l. 12. *quae eft illorum requies*] *eftque enim illorum req.* Vind. *quae eft enim illor. req.* Edd. primae et Polit. *quia eft illorum req.* Crefc. Lou.
— l. 14. *conceperint*] *conceperunt* Vind. Edd. primae et Polit. deinceps *fegregat* idem cum iifdem libris. *fegregunt* Crefc. excepta Lou.
— — *Verris octo*] *Verres* Cr. Lou. cum Edd. primis et Polit.
— l. 15. *permanet*] Vind. *permanetque.* aliter Polit.
— l. 16. *trimum*] *primum, deinde id retro, quoad pervenit* Vindob. Ita etiam Edd. primae et Codd. Victorii et Polit. *idque vfque ad quadriennium recte facere poteft, deinde id retro, quoad peruenit ad lanium, id eft impoffibilitatem coeundi* Crefc. vbi Bafil. *deinde faginatus pervenit ad lanium.*
— l. 17. 18. *hic enim — Sus Graece*] Haec omifit Vind. pergens *dicitur in folin thifus dictus ab illo verba quod dicunt - - - - - - quod eft imolare.* Scilicet verba graeca defunt.
— l. 20. *genere pecoris*] *genere pecore* Vind. vt Polit.
P. 238. l. 1. *quod initiis Cereres*] Vind. *quid initiis pacis.*
— l. 2. *cum feritur*] *cum confertur* Vind.
— l. 6. *et etiam*] Vind. omifit *etiam*, Edd. primae *et.*
— l. 7. *maxime nutrices*] *m. et nutrices* Vind.
— l. 9. *et graece χοῖρον*] Vind. *ex graecia ex heron.*
— l. 10. *ab natura dicunt ad ep.*] Vind. *a natura dicunt fus ad ep.* Vnde apparet quid fit, quod Polit. libri inferere *iis* dicuntur.
— l. 11. *Itaque iis*] Vind. *Itaque his*
— l. 12. *equeis*] *equis* Vind.
— l. 14. Vind. *quot annis e gr. adportantur.*

P. 238. l. 15. *tomacinae et taniacae*] Vind. *comatinae et cauerae*. Polit. *cauarae* sed Victorius inde posuit *canatae*.
— l. 18. *Vere*] omisit Cresc.
— l. 19. *pinguitudine — seipsa*] *pinguedine* Cr. *se ipse* Lou.
— l. 21. *vult in plostrum*] Vindob. *volet in plaustrum*. vt Polit. etsi *plastrum* inde affertur.
— l. 22. *In Hispania vlteriore in Lusitania sus cum esset occisus*] Cresc. *Nam in Lusitania fertur sus esse occisus, qui fuit inuentus* etc. Post *Lusitania* repetit *vlteriore* Vind. cum Edd. primis et Polit.
— l. 23. *Attilius*] Vind. *Actilius hyspan.*
P. 239. l. 3. *quum mi etc.*] Vind. *cum mihi in his esset dicta. In Archadia scio me iisse spectatum suem.* Etiam primae Edd. cum Polit. *mihi — Archadia.* Codex Vrsini pariter *isse* pro *iisse* habuit scriptum, quam equidem lectionem vnice probauerim. Cresc. *Addit etiam se in Archadia spectatum suem.* Basil. *Arcadia vidisse.*
— l. 4. *quae prae*] *qui in* Cresc. princ. et antiq. *carnis* omittunt omnes.
— l. 5. *posset*] Cresc. Lou. *possit*. deinceps *etiam in eam* (Lou. *ea*) *murem nidum fecisse — peperisse* Cresc.
— l. 8. *quae sit foecunda*] Cresc. *Foecunditas scrophae perpenditur quia (quod* Lou. addit) *in primo partu agit, non multum* etc.
— l. 11. *secundum ea*] Vindob. cum Victor. et Polit. *secundo ea*. Cresc. breuius *deinde*.
— l. 12. *qui nati*] Cresc. *qui* omisit.
— l. 13. *aspernantur*] *eos* addit Cresc. et antea *quia* pro *quod*.
— l. 14. *lactis, et quod*] *et* om. Vind. cum Edd. primis, Polit. et Cresc. tribus Edd. excerpta Louan. deinceps *quod ex hoc dentibus* Cresc.
— l. 15. *propterea mammae*] Cresc. *ab eis earum mammae*. deinceps *hora* pro *hara* Vind. vt Polit.
— l. 18. *earum*] Vind. Edd. primae et Polit. *eorum est earum* Cresc.
— l. 19. *quod bis parit in anno:*] Vind. *quod bis pariter in anno*. Egregie! *quia — pariunt* Cresc.
— l. 20. *nutricat*] Cresc. Lou. *nutritat*, Basil. *nutrit*. reliquae duae *nutritat. nam facere.*
— l. 22. *abs terra ne dum exilire velit praegnans*] Cresc. *exire*, princ. et antiq. *velut* pro *velit*. Vindob. *abs terram — pregnax* vt Polit. Deinceps *abortiat* cum Hervagiana Crescent. Louaniensis.

P. 240. l. 2. *nequi*] Cresc. *nequis* cum Edd. primis.
— l. 3. *purgare*] Vind. *purgari* vt Polit. alter.
— l. 4. *porci ex*] *porcelli ex* Cresc. Lou. Basil. reliquae *porcellum ex*.
— l. 5. *transilire*] Cresc. *transire*.
— l. 6. *Quotiescunque* etc.] Cresc. *Quotiescunque subulcus purgat, toties arenam mittere oportet.* Vind. *quotiens-cunque totiens harenam iniicere op. aut quid. Item quod exsugatum humorem in singulas haras iniicere debet.*
— l. 8. *pepererit*] Vindob. cum Cresc. *peperit*.
— — *largiore cibatu sustentare*] Cresc. *largiori cibatu sustentet.* Louan. *cubatu.*
— l. 9. *hac*] Vind. *hac.*
— l. 10. 11. *et hoc* — *vt sit*] Haec omisit Cresc. qui *vespere* deinceps habet. Vindob. *aquae madefactas dare solent, quodque cum depublicant, vt sit mane et vesperi.*
— l. 12. *obiiciant*] Vindob. *obiiciantur.*
— l. 13. *a quibusdam*] Vind. *aliquibusdam.*
— l. 14. *lactentes*] Vind. *lactantes* vt Edd. primae et Pol. deinceps *dicuntur* pro *habentur.*
— l. 15. *et ab eo*] Sic cum Edd. primis et Polit. Vind.
— l. 17. *Mennechmis*] *Menechimis* Vind.
— l. 18. *Epidamno*] *epidanido* Vind. vt Polit. vnde *Epidamdo* affertur.
— l. 20. *scopii*] Vind. *scopei ex vuis amissione lactantes dicuntur. Ne frendes* etc. Cresc. *dare solent vinaceae ac scropei ex vuis.* Ita Basil. *vinaciae scropei* reliquae, Lou. *dari* — *vinaciae ac scropei.*
— l. 22. *possunt, id est, frangere*] Vindob. *possunt. L. frangere.*

P. 241. l. 2. *tot oportet*] *nunc oportet* Vind. vt Edd. primae et Polit. *oportere* Polit. *potest* Cresc. Paulo antea *in die* Cresc.
— l. 3. *quot m. habeat*] *quod* Cresc. Basil. *habeant* Vind.
— l. 4. *fructuariam* — *si plures*] omisit Cresc.
— l. 6. *pepererit*] *peperit* Cresc. vt Edd. primae.
— — *Lauinii*] Vind. *Lauini* et deinceps *Lauinenses* Cr. etiam *Lauini*, et Edd. primae cum Polit. *Lauinenses.*
— l. 7. *XXX annis*] *trigesimum annum* Vindob. vt Edd. primae et Polit.
— l. 10. *Lauinii: quod et simulacra eorum ahenea*] Vind. *iam ne quid et simulacra eorum abaenea.* Ceterum historiam ipsam simulacri tangit, locum tamen non nominat Lycophron versu 1259. ἧς καὶ πόλει δείκηλον ἀν-

 θήσει

θήσει μιᾷ χαλκῷ τυπῶσας καὶ τέκνων γλαγοτρόφων, vbi Meurſius recte annotauit Varronis locum.

P. 241. l. 12. *nutricari*] Ita cum Polit. et Creſc. Vind.
— l. 13. *octonos porculos paruulos*] Cr. *octo porci parui.*
— l. 15. *peritis — ſolet, quod*] Creſc. *porcis*, Lou. ſola habet *ſolet*, deinceps *quia neque mater poteſt ſufficienter lac praebere* Creſc. *quod neque mater* Vind.
— l. 16. *congenerati aleſcendo*] *generati* omiſſo altero Cr.
— l. 18. *praeterquam potum*] Creſc. *niſi propter potum. elapſis* etc.
— l. 19. *propinquum*] Ita Creſc. Lou. *proximum* reliquae.
— l. 20. *vt crebro*] Ita Creſc. Louan. *aut* princ. et antiq. omiſit Baſil. deinceps *poſſint* Creſc.
— l. 21. *cupiunt*] *capiuntur* Vind. vt Codd. Victorii. *ſecuntur* Creſc. Edd. 3. *ſequuntur* Louan.
— — *domique*] Ita Louan. Creſc. *denique* reliquae *matrem ad paſtum* paulo antea Creſc.

P. 242. l. 2. *conſuefacere*] Vind. *cum ſue facere.* Creſc. *aſſuefacere.*
— l. 3. *bucinam*] Sola Baſil. Creſc. *bucinam* ſic *bucinatum* ſola deinceps Baſil.
— l. 5. *fuſum*] Ita Creſc. Lou. *effuſum* reliquae.
— l. 6. *quam ſi*] *quamuis* Vind. *quam* Creſc.
— l. 7. *facilius*] Creſc. *faciliter;* deinceps *ideoque* Creſc. excepta Louan.
— l. 8. *vt ſilueſtri — ne diſpereant*] *ne ſilu. lo. diſp. pereant* Creſc. *periant* Lou.
— l. 9. *commodiſſime — vtique*] *commode anniculi, nec minores* omiſſo *vtique* Creſc.
— l. 11. *e verribus*] Ita Lou. Creſc. *pro* reliquae.
— l. 12. *modo*] *ſolum* Creſc.
— l. 13. *lactentibus*] Ita Creſc. Lou. *lactantibus* reliquae.
— l. 14. *dari*] *dare* Creſc. et Edd. primae.
— l. 15. *obiici*] Creſc. Lou. *obici.* Vindob. *ex qua* pro *ex aqua.*
— l. 16. *ſues — putant*] *ſcrofas* Creſc. Lou. *ſcrophis* reliquae; deinceps *putatur* Creſc.
— l. 23. *ab ſua vtilitate*] Vind. *ad ſua.* Edd. primae *ad ſuam vtilitatem*, Polit. *ſuam.*
— l. 24. *habeat*] Vind. *habeant — ſumendam. Haec hic at Q.*

P. 243. l. 3. συνηπειρῶται — χαίρετε] Vind. *Sin epirotae — carete.*
— l. 4. ποιμένα λαῶν] Vind. *paemena laon.*

P. 243.

P. 243. l. 8. *Murri, veni mi*] Vind. *Muri nemini.*
— l. 9. *Palilibus*] Vind. *Palibus* vt Edd. pr. et Polit.
— l. 10. *perhibere*] Vind. *prohibere.*
— l. 11. *narra isti*] Vind. *narrasti* vt Edd. pr. et Polit.
— l. 14. *in quo quidem*] Vind. *in quo quid*
— l. 15. *bubulo*] Vind. *bubilco.* Edd. pr. *bubulco.*
— l. 17. *nunc vbi labar*] Vind. *nunc tibi labatur.*
— l. 22. *vocabant*] *vocabant italos* Vind. vt Edd. pr.

P. 244. l. 2. *e Sicilia*] *ex Sicilia* Vind. Ceterum alterum Herculis iter per Italiam intelligi puto et furtum Lacini, ex grege boum Geryonis vnum subtrahentis, de quo Diodorus IV. 25. ὁ δ' Ἡρακλῆς μετὰ τῶν βοῶν περαιωθεὶς εἰς τὴν Ἰταλίαν προῆγε διὰ τῆς παραλίε καὶ Λακίνιον μὲν κλέπτοντα τῶν βοῶν ἀνεῖλε. vbi Wesseling de furto Lacinii laudauit Seruium ad Virgilii Aeneid. III. 552.
— l. 7. *Buziges*] Vind. *buruges.*
— l. 8. *Argis ὀνόγυρος*] *agis* (*ags* sic) *homogitos* Vind.
— — *inquit ille*] *inquit diuae* Vindob. vt Edd. Ienf. Br. *inquidiuae* Polit. et Victor. libri.
— l. 9. *βϐσυκὸν etc.*] Vind. *busycom, bupeda bolimon boopin vnam quoque bumamam.*
— l. 11. *Iuppiter*] Vind. *Iupiter* recte!
— l. 13. *a Menelipa* Vind. *a* etiam Edd. primae
— l. 14. *obterreret* Vindob.
— l. 16. *βϐγόνας*] Vind. *bugones.* Hinc *bugenes* prope abest, quod verum puto. deinceps *hunc Plautum.* etiam Polit. *hunc.*
— l. 17. *cum Hirrium*] *quam hircium* Vind. etiam Polit. *quam.* Edd. primae *Hirtium* cum Polit.
— l. 18. *habere*] Vind. vt Polit. *habemus.*
— l. 21. *dicuntur. Prima vitulorum*] Cresc. addit *esse* post *dicuntur*; deinceps *vitulorum* sola Lou. *vitularum* reliquae. pro *iuuencorum* Cresc. *iumentorum.*

P. 245. l. 1. *nouellorum*] Ita Cresc. Lou. omittunt reliquae.
— l. 4. *taura*] Vind. *taure.*
— l. 5. *in fastis*] *in fasti dies hordicalia* etc. Vind.
— l. 6. *quod tunc*] Vind. *quod tum* vt Polit.
— l. 9. *expartae*] Ita cum Polit. Vind. *imperfectae* Cr. Edd. 4. *vt sint* omittit Cresc.
— l. 12. *subsimi, ne gibberi*] Vind. *sub semine giberi.*
— l. 13. *spina leuiter*] Vind. *spinale inuicem.*
— l. 14. *subnigris*] *subagris* Vindob. vt Polit. deinceps *grassis* vt Polit. Deinceps *ceruicibus grossis et longis a*

collo

collo latis et humeris Cresc. Lou. reliquae aliter, vt in Varietate annotatum est.

P. 245. l. 15. *palearibus demissis*] omittit Vind. cum Edd. primis et Polit. *paleariis maximis* Cresc. Lou.

— — *amplo, bene costatos*] Vind. *apoleo demissa bene costatos*.

— l. 17. *vsque*] Cresc. Lou. omisit.

— l. 18. *subcrispam*] *subcrispis* Vind. vt Edd. pr. Polit. et Cresc. *in inferiore parte* Cresc. vbi Lou. *in* omisit.

— — *cruribus* — *rectis*] Heliodorus Aethiop. 3. p. 127. vbi tauros in sacrificio publico mactandos describit: *οἱ βόες μέλανες πάντες, τὸν αὐχένα σφριγῶντες καὶ πρὸς κύρτωμα μέτριον ἐγείροντες, τὸ μὲν κέρας ἀπέριττον καὶ ἀδιάστροφον ὀξύνοντες — σιμοὶ τὴν κνήμην καὶ βαθεῖαν τὴν φάρυγγα τοῖς γόνασιν ἐπαιωροῦντας.* quae pessime reddidit latinus interpres, rectius Lugdunensis Edit. 1579. *le pied gras et court:* quanquam graeca vix sana esse puto.

P. 246. l. 1. *inter se*] *se* om. Vind. vt Polit.

— l. 3. *displodantur*] Vind. *displudantur* vt Polit. deinceps *vngulis breuibus et paribus* Cresc. Louan. *diuarent* pro *diuaricent* cum Polit. Vindob.

— l. 4. *attactu*] *a tactu* Vind. vt Polit.

— l. 5. *dein robeo*] *deinde rubeo* Vind. *rubeo* etiam Cresc.

— l. 6. *heluo*] Vind. *theluo.* Polit. *thelus.* Cresc. pr. ant. Basil. *caluo.* Lou. *geluo.*

— l. 7. *De mediis etc.*] Cresc. *Caeteri medii.* vbi Basil. *caeterum.* Ita breuiter haec repetiit.

— l. 8. *melior; vtrique*] *in eo prior, vtrique plures* Vind. plane vt Polit. et Victor. libri.

— l. 9. *mares*] Vind. *maris* vt Polit.

— l. 10. *sunt, vt respondeant*] Vind. *sunt, respondent,* vt Edd. primae, Polit. Ryk.

— l. 12. *nugatorii Ligustici*] Supra I. 18. 6. *in agro Ligustico montano.* vbi Codd. optimi similiter *Ligusco* exhibent. Infra III. 9. 17. Gallinaria insula est in mari thusco contra montes Ligusticos, vbi Pol. Cod. et Vrsini pariter *Liguscos* praeferunt. Liguriae armenta Colum. III. 8. 3. parua et humilia memorat. Conueniunt quae de terra Ligurum narrat Diodorus V. 39. *νέμονται χώραν τραχεῖαν καὶ παντελῶς λυπρὰν — καταδένδρου τῆς χώρας οὔσης — οἱ δὲ τὴν γῆν ἐργαζόμενοι τὸ πλεῖον πέτρας λατομοῦσι διὰ τὴν ὑπερβολὴν τῆς τραχύτητος. οὐδεμίαν γὰρ βῶλον τοῖς ἐργαλείοις ἀνασπῶσιν ἄνευ λίθου.* -- hinc

ipsi

ipsi incolae τοῖς σώμασιν ὑπάρχουσιν ἰσχνοὶ καὶ εὔτονοι. quae ex Posidonio hausta repetiit etiam Strabo V. p. 334. atque ipse Diodorus antea IV. 20. eadem antea tradiderat. De armentis igitur nemo mirabitur narrationem Varronis.

P. 246. l. 14. *etiam Italiae tametsi quidam*] Vindob. *etiam quam Italiae tametsi quidem.*

— l. 16. *faciunt*] Ita cum Edd. primis Pol. et Ryk. Vind.

— l. 17. *dignitatem amplitudinis*] Vindob. *amplitudinis dignitatem.*

— l. 18. *quod albi*] *quam albi* Vind.

— l. 19. *quam qui in*] Vind. *quam in.* Pol. *quanquam in.*

P. 247. l. 1. μέλανα κόλπον] haec omisit Vindob. cum Edd. primis et Polit. et pergit *at vbi alio.* Sed *at* ex *ad* ortum est, ante μέλανα κόλπον posito.

— l. 6. *qui Mamilii*] Vindob. *quam Mamilii.*

— l. 7. *emunt et qui ad*] Vind. *emunt qui ad.*

— l. 11. *abiguntur*] Vind. *abigantur* vt Polit. 2.

— l. 13. *existimantur*] Vind. vt Edd. pr. et Polit. *existimatur.*

— l. 17. *Hoc secundum*] Vind. *Hac sec.*

— l. 18. λύραν] *lyram* Vind. vt Edd. primae et Polit.

— l. 20. *cum iniit*] Vind. *an init.*

P. 248. l. 1. *pleraeque — annos*] Vindob. *plerunque p. in X annis.*

— l. 2. *in plures*] *in* om. Vind. cum Edd. pr. et Polit.

— l. 8. *concipere*] Vindob. anteponit *statim* vt Edd. pr. et Polit.

— l. 10. *Itaque quod eas*] Vindob. *itaque eas.*

— l. 12. *sub cauda ne concitentur*] Vindob. *sub cauda et clune concitentur.*

— l. 13. *iis substerni frondem aliudue quid*] *his subst.* Vind. et Cresc. *aliudue quid* sola Louan. Cresc. reliquae *quid* omittunt.

— l. 14. *conquiescant*] Cresc. *quiescant*, Lou. *requiescant.*

— l. 15. *appellendum bis*] Cresc. Lou. *applicandae in die sunt in hieme semel.* reliquae *bis appellandae sunt in die, sed hieme* etc.

— l. 16. *secundum stabula*] Cresc. Louan. *iuxta stabula*, reliquae *stabulum.*

— l. 17. *egredientes*] *regredientes* Vind. vt Pol. et Cresc.

— l. 18. *quo recipiunt*] Vind. *recipiant* vt Cresc. excepta Louaniensi.

P. 248.

P. 248. l. 19. *eas et fames*] Cresc. *et fames eas*. deinceps *macescere* Vind. vt Polit. *marcescere* Cresc. Lou.
— l. 20. *armenticium*] Vind. *armenticum*.
— l. 21. *lactentes*] Cresc. *et noctu lactantes c. m. non cubent*. sed Lou. *ne cubent*.
— l. 22. *et cum redierunt*] Cresc. *vt cum redierint a pastu*. Sed Lou. *et cum — e pastu*. Vindob. *redigerunt e pastu*. Iam bis adfuit *redigere et exigere* cum *redire* et *exire* permutatum.
P. 249. l. 1. *praesepiis. Item his*] Vind. omittit *item*.
— l. 4. 5. *castrari — bimatum*] *castrare non debet ante biennium* Cresc. vbi Lou. *castrari*. Vind. cum Edd. pr. et Polit. *bimum*.
— l. 8. *reiiculae*] Vind. *reicolae* vt Polit.
— l. 9. *occupant*] Vind. *occupent*.
— l. 10. *amisit*] Cresc. Lou. *amiserunt vitulos eis* etc.
— l. 22. *centumuiginti*] Vind. *centenarium vt XX habet* etc. Voluit, credo, *centenarium ad viginti*. Polit. *centaurum viginti* hinc monstrose natum est.
P. 250. l. 2. *Arcadibus aliquoties*] *Archadibus — aliquotiens* Vindob.
— l. 3. *primum videndum*] Ita Cresc. Lou. *primo videndum est*.
— l. 5. *firmos*] Cresc. *firmas*.
— l. 6. *partibus honestos*] om. *corporis partibus* Cresc. omisso *honestos*, sed Lou. *corpore*. deinceps *femineo* Cr. *femine* Lou. vt Vindob.
— l. 7. *vnde optimi exeunt*] Ita Cresc. Louan. *in quibus existunt* reliquae nisi quod *inde* princ. et antiqua mea. Deinceps *Peloponensicum cum potissimum*. Voluisse videtur *Peloponnesi* vt Edd. primae et Polit.
— l. 8. *emant*] *Archadi emebant* Vindob. postremum est etiam in Edd. pr. et Polit.
— l. 9. *flutae*] *elutae* Vind. vt Polit.
— l. 10. *ellops ad Rhodon*] Vind. *elops ad rhodon*.
— l. 11. *genera*] *sunt* addit Cresc.
— l. 12. *quos vocant*] Ita Cresc. Lou. *quod* reliquae.
— l. 13. *Lyaconia sunt*] *Licaonia sunt vbi* Cresc. *Licoania* Lou. deinceps *multiferi. alterum* Cresc.
— l. 14. *Ad seminationem etc.*] Cresc. *Onagri idonei eligendi sunt masculus et femina. E fero fit mansuetus facile, e mansueto ferus nunquam*. sed princeps et antiqua mea: *onagros idoneos, qui e fero fit* etc. Lou. *onager idoneus qui e fero fit m. f. et e mansueto* etc.

P. 250. l. 16. *Quod — genuntur*] Cresc. Basil. *Semper enim similes parentibus nascuntur.* sed reliquae: *Qui similes parentum.*

— l. 17. *eligendi mas et foemina*] *eligendi sunt m. e. f.* Cresc. 3. excepta Basil. *Eligendi et masculus et f.* Lou.

— l. 20. *farre et f. ordeaceis*] Vind. *et pharre et f. hordaceis.*

— l. 21. *Admittuntur ante*] *adm. autem* Cresc. pr. et antiqua. Omnes 4. addunt *aestiuum* post *solstitium*, deinceps *vt in eodem* Cresc. Lou. Basil. *vt* omittit princ. et antiqua.

— — *alterius anni*] Ita Cresc. Lou. *alternis annis* reliquae cum Edd. primis.

— l. 23. *leuant*] Cresc. *alleuiandae sunt. venter enim ex labore eo, quod nationem deteriorem reddit* etc. *alleuiandae sunt praegnantes ex labore, eo quod n. d. r.* Basil. *all. sunt. venter enim ex labore d. reddit nat.* Louan.

— l. 24. *diiungunt ab opere*] Cresc. *mares vero labore alleuiandi non sunt, eo quod remissione laborum deteriores fiunt.* vbi male Basil. *labori*, Louan. *laboris deter.* Vind. non *deiungunt.*

— l. 25. *eadem fere obseruant*] *fere eadem seruant* Cresc. nisi quod *eadem fere* Lou.

P. 251. l. 1. *secundum partum etc.*] Cresc. Lou. *Post partum ante annum pulli non sunt remouendi a matre.* reliquae omittunt verba *post — non sunt.*

— l. 2. *patiuntur*] Cresc. *patiantur.*

— l. 3. *cum his*] Cresc. *cum eis.*

— — *leuiter capistris, aliaue qua re*] Cresc. Basil. *leuiter campistris laqueati habeantur iuncti.* reliquae tres *capistris.* princ. et antiq. *ablaqueati*, Lou. *capistris aliaue qua re habeantur vincti*, Vind. *iunctos.*

— l. 4. *domare incipiunt*] *et instruere* addit Cresc.

— — *ad quas*] Ita Louan. Cresc. *ad* omitt. reliquae.

— l. 6. *fiunt, nisi ii*] Vind. *fiunt inest ei.* Polit. 1. *fiunt ni est ei.*

— l. 7. *deducuntur*] Vind. *dedicantur.* Edd. primae *deducantur* cum Polit.

— l. 9. *leuis est*] Ita Cresc. *leuior est* Edd. primae et Pol. *leuius et terra* Vind.

— l. 11. *dossuariis comportant*] Vindob. *dorsuariis cum portant.*

— l. 13. *Lucienus*] Vind. *Lucinus.* Pol. *Lucinius.*

— l. 15. *nec solum mares quos*] Vind. omittit *mares.*

P. 251. l. 16. *e queis foeminas Q. Modius Equiculus*] Vind. *equis feminas que modios equiculus.*
— l. 17. *iuxta ac*] Vind. *iuxta et.*
— l. 19. *voluerint*] Vind. *voluerunt.* Crefc. *voluerit.* deinceps *Peloponneffo* Vind.
— l. 21. *trimae*] Crefc. *trium annorum*, fed Lou. omifit *annorum.* Vind. *videmus ne* deinceps habet.
— l. 22. *equorum et*] Vind. *vt equorum.* Idem voluiffe videntur libri Polit. qui fequens *et* omittere dicuntur.
— l. 23. *quae vngulas*] Ita Crefc. Edd. 4. et deinceps *cornuta funt.* Poftea *menfibus* Vind. vt Polit.
— l. 24. *dicitur amittere*] Ita Crefc. Lou. *dicit* reliquae. deinceps *duos* Crefc. vt Edd. primae et Polit. *admittere* Vindob.

P. 252. l. 1. *itidem eiiciunt et totidem*] Vind. *itidem et totidem eiiciunt.* Crefc. *annum eiiciunt et totidem proximos et primi.* fed Lou. *eiciunt totidem et primi eiecti totidem renafcuntur.* vbi pofterius *totidem* omittunt reliquae.
— l. 3. *incipienti*] Vind. *incipiente.* deinceps *amitterem binas cum canos habeant.* Polit. *admitterem bimas cum canos habeat.* Crefc. *Quinto anno incipiente amittunt fimiliter alios quatuor.* vbi Lou. omifit *alios.*
— l. 5. *implere — renatos*] Crefc. *implere incipiunt — relatos.* vbi Lou. *impleri.*
— l. 6. *His maiores qui funt*] Crefc. *Cum autem funt maiores, cuius aetatis fint etc.* vbi *fit* princ. et antiqua mea. *renatos* fola Lou. Vind. *feptumo omnes habere folet arlatos.* Polit. etiam *folet relatos.* Dignum Varronis genio *feptumo.* Vterque Vind. et Polit. etiam *Hoc maiores qui funt.*
— l. 7. *brocchi*] Vind. Polit. Edd. pr. *brochi.* Crefc. fimiliter addens *id eft plicati.*
— l. 8. *lacunae, ex*] Vind. *lacum fex.* Polit. *lacunis.* Crefc. *fub* eius lacus, id eft concauitas. vbi princ. et antiq. et Lou. *fub eis.* Pergit Crefc. *quod cum aparuerit dicitur habere annos fexdecim.* vbi antiq. mea *aperuerit*, princeps *apperuerit*, recte Lou.
— l. 9. *Forma — media*] Crefc. *Formam effe op. media.* Paulo antea *eum equorum* Vind.
— l. 10. *quod nec vaftas*] *quia nec vaftas nec exiles* Crefc. Bafil. *munitas* et *vallas* princeps et antiq. *minutas — vaftas* Lou.
— l. 12. *ad admiffuram quos*] Cr. *quos propter admiffuram velis habere.* Vind. *equos quos admiffuram velis habere.*

P. 253.

P. 252. l. 13. 14. *inter se non congruenti*] Breuius Cresc. *incongruos.*

— l. 15. *non magnum*] Vind. *magnum* omissa negatione.

— l. 17. *applicatis — non angusta*] Vindob. cum Polit. omittit *non.*

— l. 18. *subcrispa*] Vindob. *subscripta* Polit. *subcripta.* deinceps *subtenuimus satis* Vind. postea *fusta* pro *fusca.*

— l. 19. *implicata*] Vind. *impublicata.*

— l. 21. *deorsum versum*] Vind. *deorsum versus.*

— l. 22. *sin minus*] Vind. *si minus.*

P. 253. l. 1. *rectis aequalibus*] Ita cum Edd. pr. Pol. Vind. *potius figura altis*] *introuersis potius figurata* Vind.

— l. 2. *nec magnis*] *ne magnis* Vind. *ne* Victor.

— l. 4. *quod qui*] Vind. omittit *qui* cum Edd. pr. et Pol.

— l. 5. *est adpositus*] *adpotitus* omisso *est* Vind. Etiam Edd. pr. et Polit. omittunt *est.*

— l. 7. *sunt multa*] Vind. *sint multa.*

— l. 8. *Appuli, a Rosea Roseani*] Vind. *appulia brose a rosceani.* Voluit igitur *appuli, ab Rosea Roseani.* Deinceps *sunt* cum Polit. omittit.

— l. 16. *Equinum*] Ita Cresc. Lou. *Equorum* Basil. *equum* princ. et antiqua.

— l. 18. *pepererunt*] *peperint* Cresc. pr. antiqua et Lou.

— — *bis die danda aqua*] Cresc. *bis in die data aqua.* Etiam Vind. *data aqua.*

— l. 21. *nasci* etc.] Cresc. Basil. *nasci dicuntur, qui ante ipsum tempus nascuntur, inutiles existunt.* vbi Lou. *nascuntur vt noscitur quae.* deinceps reliquae tres Edd. *post ipsum tempus — inutilia.*

— l. 23. *Admittere oportet*] Ita Cresc. Lou. reliquae *admitti,* eaedem deinceps *aduenerit.*

— l. 24. *bis in die*] Vind. *bis die.*

— — *per origam is ita*] Vind. *per origa misit.*

P. 254. l. 1. *equae alligatae*] Vind. *equa alligata,* vt Polit. sed *alternis diebus equa alligata celerius admittuntur.* Cresc. vbi pr. et antiq. *alterius.*

— l. 2. *neque equi*] Cresc. Lou. *ne equi.*

— l. 4. *quod se defendunt*] Cresc. Lou. *quum se defendant.* Deinceps *saliendum* Vind.

— l. 6. *tum ea re naturam equae, cum menses*] Vindob. *cum ea re naturamque cum menses* Cresc. Basil. *spissitudinem, tum* (Lou. *et*) *natura* (Lou. *naturam*) *equae cum ea* (*re* addunt Edd. 3.) *tangunt, et postea* (Lou. *post*) *cum eadem re nares equi.*

P. 254. l. 8. *Tametsi incredibile*] Vindob. *tam et nisi incredibili.*

— l. 9. *matrem vt saliret adduci*] Vindob. *matrem salire cum adduci.*

— l. 10. *et eum — per origa*] *eum — auriga* Vindob. vt Edd. pr. et Polit.

— l. 12. *oculis, ille impetum fecit*] Vind. *oculis et ille fecit.*

— l. 14. *ne aut — aut ne*] *ne — neque* Cresc. deinceps *sint locis* Cresc. Lou.

— l. 15. *quod algor*] Cresc. *eo quod.*

— — *Itaque*] *Ideo* Cresc. *ideoque* Louan.

— l. 16. *stabulis ab humore*] Vind. *stabulis et humore* vt Edd. pr. et Polit. *humum aut ab humore prohiberi* Cresc. nisi quod *aut* omittit Lou.

— l. 17. *clausa habere ostia*] *clausaque habeant* Cresc. Lou. *habeat* reliquae. Deinceps *in praesepibus* Cresc.

— l. 18. *interiicere*] Cresc. *ponantur.* Deinceps *longarii id est longa ligna* Cresc.

— l. 20. *Alternis qui admittant*] Vindob. *alterius admittant.* Polit. posterius etiam habet, quod dedi.

— l. 21. *et meliores pullos*] Vindob. omittit *et* deinceps *pullos.*

— l. 22. *exuctiores, sic quotannis*] Vindob. *exuctores sit quod annis.* Polit. etiam *exuctores.*

— l. 23. *praegnantes*] Vind. *praegnantis.*

— l. 25. *pabulum prodigendum*] Vind. *pabilum progrediendum.*

P. 255. l. 1. *tenellas*] Vindob. *tenebat* vt libri Victorii et Vrsini.

— — *redacti sunt in stabulum*] Cresc. *reuertuntur ad stabulum.*

— l. 2. *obiiciendum*] Cresc. *dandam.* deinceps *hordaceam mollitam* Vind. Etiam Edd. pr. et Cresc. *mollitam.*

— l. 3. *cum furfuribus*] Cresc. Basil. *et furfures.*

— l. 4. *anniculis — factis*] Vindob. *anniculus — factus.* Paulo antea *edent* Cresc.

— l. 5. *vsque quoad*] *donec* Cresc. *vsque* om. Vind. Idem *lactantes* cum Edd. pr. Polit. et Cresc.

— — *neque prius*] Cresc. *nec prius.*

— l. 6. *biennio confecto a lacte remouendum*] Cresc. *biennio sunt remouendi a lacte, donecque stant cum matribus, interdum tangendi sunt manibus* etc.

— l. 8. *diiuncti*] Vindob. *deuincti* Polit. *deiuncti.* Cresc. *seiuncti.*

P. 255.

P. 255. l. 9. *suspendendum, vt equuli*] Cresc. Basil. *suspendentes, vt simul.* pr. et antiq. *equali*, Lou. *equili.* Vind. vt *oculi* cum Edd. primis.

— — *et videre eorum faciem*] *hominum videre facies et frenorum audire strepitus* Cresc. vbi princeps *stipitus* habet.

— l. 11. *consuerint interdum impouere iis puerum*] Vind. *consuerunt int. imp. his puerum.*

— l. 12. *pronum in ventrem*] Vind. *interdum pronum in ventrem.* vt Polit. *Imponendus est etiam super eum bis in die puer aut ter vel (aut* Lou.) *pluries.* Cresc. Basil. vbi reliquae addunt: *interdum parinus cum ventre postea sedens.* Sola Lou. habet: *interdum pronus cum ventre.*

— l. 15. *domari*] *domare* cum Polit. Vindob. Deinceps Cr. *meliorem furi equum qui triennio completo domatur.*

— l. 16. *farrago*] Cresc. pr. et Lou. *farago.* omnes vero Edd. addunt *id est farina.*

— l. 17. *haec enim purgatio*] Cresc. *quae propter purgationem equino pecori maxime necessaria est.*

— l. 18. *facere oportet*] Cresc. *fieri debet.* Vind. omittit *facere.*

— l. 19. *vndecimo*] Cresc. addit *vero.* Paulo antea *alium vnum cibum* Vind.

— l. 20. *decimum*] Cresc. addit: *diem et decem diebus vltra.* deinceps Lou. *cotidie* omisso *adiicientem* quod Edd. reliquae habent, cum Polit. Vindob.

— l. 21. *quarto die*] Vind. *quare quarto die.*

— l. 22. *exercendum*] Cresc. Edd. 4. *extergendum et extrahendum.* Hinc apparet origo lectionis Vindob. *extraendum.*

— l. 23. *cum sudarit*] Cresc. Lou. vt Edd. pr. *sudauerit.* Vind. *cum consudarit.*

— l. 24. *frigus erit, in equili f. ignis*] Cresc. Lou. *fuerit,* deinceps omnes Edd. *stabulo ignis erit fac.* Vind. *equali* quod idem ex Aldina ponens Gesner dicere voluisse videtur Polit. libros. Deinceps: *Equis quod alii* Vind. cum Edd. pr. et libris Polit. et Victorii.

P. 256. l. 2. *ad admissuram*] Vindob. cum Polit. omittit prius *ad.*

— l. 3. *atque habendi*] Vind. *neque habendi* recte puto!

— l. 5. Vindob. *quadrigenarius adesultor* postea *vectorios* cum Edd. pr. et Polit.

— l. 7. *aut ad rhedam: quod vt ad*] Vindob. *vt ad predam quo stad.*

P. 256. l. 9. Vind. *malunt habere placidos.*

— l. 12. *canterii appellantur, vt in subus*] Vind. *cantherii vt insubiis.* Voluit *subus* quod ex Polit. dedi; idem etiam *cantherii* habet, sed solus Vind. omittit verbum *appellantur*, vel quod est in Aldina eamque secutis *appellati.*

— l. 13. *medicina, vel plurima*] Vind. *medicina vt plurima.*

— l. 16. *pecorum ἱππίατροι appellati*] Vind. postremam prioris vocabuli partem compendio perscriptam habet, et primam sequentis solam ponit, tertium integrum addit.

— l. 19. *et rem diuinam*] Vind. *vt rem div.*

— l. 21. *vos ire non patiar ante*] Vind. *vos ante ire non patiar, antequam.* Etiam Polit. *ante ire.* Altero loco Vind. repetiit ex varia lectione ortum.

P. 257. l. 1. *muli et hinni*] Vind. *multi et item.* vt Edd. pr.

— l. 2. *suopte*] Vind. *suo opere.*

— l. 3. *hinnus*] Vind. *fit hinnus.* Ceterum in varietate lectionis turbarunt h. l. operae. Litera enim f. cum varietate pertinet ad vocabulum *insiticii;* contra ad *hinnus* adde ex Edd. pr. *hinulus* ex Polit. *hinnius.*

— l. 7. *alia omnia*] Vind. *omnia alia.* vt Edd. pr.

— l. 8. *suppositiciae quoque*] Vind. *supposicie e quoque.*

— l. 10. *trimo*] Vind. *primo* vt Bruschiana.

— l. 15. *asinum*] Vind. *asinarium* vt Iens. Brusch.

— l. 17. *quique*] Vind. *quinque*, deinceps *archadico.*

— l. 19. *quadrigenis*] Vind. vt Edd. pr. Polit. *quadringentis.* Deinceps: *alii quod venerunt.*

— l. 23. *largius*] Vind. cum Polit. *et largius.*

P. 258. l. 1. *iidemque*] Vind. *idemque.* Ita Edd. pr. quae *ineat* simul dant.

— l. 3. *Hi si* etc.] Cresc. *Si nascantur et morantur in montibus vngulae durae fiunt; si vero in palustribus aut vliginosis nati sunt, vngulas habent molles.* vbi Lou. *morentur — durissimis vngulis fiunt.*

— l. 5. *quod fit*] Vind. *id quod fit.*

— l. 8. *possint; alterum vt oculis aspectu*] Vind. *possunt. Alterum vt oculis aspectu.*

— l. 16. *in ventre est*] Cresc. *moratur in ventre matris.*

— l. 22. *vt eius quod eo*] Vind. *et eius qui eo.* Cresc. *eius pecoris; qui eo comite indigent* vbi Lou. *indiget.* Polit. *et eius qui comite.*

— l. 24. *has enim — cui opponimus*] Cresc. *eas enim* Lou. omittit *cui*, pr. antiq. Basil. *apponimus.*

P. 258.

P. 258. l. 25. *tamen sunt, quae*] Cresc. omisso *tamen* habet *qui*.
— l. 26. *vindicent — scrofae*] Cr. *defendant — et scrofae*.
P. 259. l. 3. *pasceretur eoque*] Vind. *pascerentur eo*. Etiam Polit. *eo*.
— l. 8. *bestias ac silvestres*] Vind. *bestibus a silvestribus a silvestres*. vt Victorii Codex antiquior. *bestias* omittunt Edd. pr. et Cresc. Edd. 4.
— l. 9. *custodiae causa*] Vindob. *custodit iam* in quo *ad custodiam* latere videtur. deinceps *pastores* Cresc.
— l. 10. *partes*] Vind. *partis*.
— l. 11. *quod catuli et vetuli neque sibi neque ouibus — et feris bestiis*] Cresc. *nam catuli* (pr. antiq. *catulae*) *et senes nec sibi nec ouibus — et lupis*.
— l. 13. *Facie*] Cresc. Basil. *fiunt*.
— l. 14. *ampla — aut rauis*] Cresc. Lou. *ampli*, reliqua duo vocabula omittit Cr. *rabis* Vind. Polit.
— l. 16. *neque — subtus*] omittit Cresc.
— l. 17. *et ex eo*] Copulam omittit Vind.
— l. 18. *eminulis*] Vind. vt Edd. pr. Pol. *eminus*.
— l. 19. *brocchis*] Cresc. pr. antiq. *brachis id est tortis*. Lou. *brochis*. Basil. omisit *brochis id est*. Pergit Cresc. *habentes acutos dentes*.
— l. 20. *crassis*] Cresc. *grossis*. Pro *flaccis* Cresc. pr. ant. *flatis* Louan. *flactis*, Basil. *latis*, omnes addunt *id est plicatis*.
— l. 21. *internodiis*] Vind. *internodis* vt Polit.
— l. 22. *cruribus rectis et potius varis quam vatiis*] Vind. *cruribus ac collo internodis rectis potius variis quam vaciis* vt Polit. et partim Edd. pr.
— l. 23. *displodantur*] Vind. *displorantur* Polit. *displordantur*.
— l. 24. *solo nec — nec*] Vind. *solone — ne* vt Polit. et Victor. quanquam *selone* Pol. Victor.
— — *ac curuis*] Cresc. Basil. *neque curuis* Lou. recte. *curua cauda grossa ac corius corpore suppresso spina* etc. pr. antiq. Cresc.
P. 260. l. 2. *eminula*] Cresc. addit: *id est sima*.
— l. 3. *albo leonina*] Cresc. breuiter *leonino* omissis reliquis.
— l. 6. *seminii — a regionibus*] Vindob. *seminis* (vt Edd. pr.) — *et a reg.* vt Polit.
— l. 7. *Salentini*] Vindob. *Salimentum*. Edd. pr. Polit. *Salamantini*.

P. 260. l. 7. *Videndum* etc.] Cresc. *Cauendum ne a laneis neue a venatoribus c. emas. nam alii ad pecus s. inertes sunt* etc. vbi *laneis id est lanificiis* pr. antiq. *lanificis* Lou. *inertes sicut* Basil.

— l. 10. *sequentur*] Cresc. pr. antiq. *secuntur*, Louan. *sequantur.*

— l. 11. *aut a pastoribus emta melior quae*] Vindob. *aut pastoribus.* Cresc. omisso *aut* habet: *emptus melior est qui oues sequi* (Vindob. *ouis consequi*) *consueuit, aut qui sine vlla* (praeter Lou. omittunt *vlla*) *consuetudine fuerit.* Ex Cresc. restitue *empta.*

— l. 13. *facilius quid*] Cresc. pr. antiq. Lou. *facile quid.* Basil. *aliquid.*

— l. 15. *Amiterninus*] Vind. *Amiterinus.* Brusch. *Amiternius.*

— l. 18. *Heracleae emporium*] Vind. *Thrae lepore.* Pol. *troiclepore.* Victor. et Cod. Paris. *traclepore.*

— l. 19. *qui ad*] Vind. *quid ad.*

— l. 21. *via interesset*] Vind. *varia interesse.*

— l. 22. *in Vmbriam*] *in* omittit Vind.

— l. 27. *Sequitur quartum de emtione*] Vind. *sed sed quod quarum.* Ita fere Edd. pr. Polit. Victor. Ex Vindob. restitue *emptione.*

— l. 28. *traditum*] Vind. *reditum.*

P. 261. l. 5. *ouis, plerique*] Vind. *oues pl.* Polit. *oues.*

— l. 6. *Cibatus c. propior*] Vind. *Cibitus c. proprio.*

— l. 7. *culina*] Vind. vt Polit. *curia.*

— l. 8. *frondibus*] Vind. vt Edd. pr. Polit. *fronde.*

— l. 11. *peruenerint, prouerbium vt tollant antiquum vel etiam vt μῦθον aperiant*] Vind. *peruenerat vt graece prouerbium vt tollunt antiquum vel etiam vt aperiant.* Edd. pr. *Si non praebebitur nisi vt quidam putant, etiam illuc peruenerint, prouerbium attollunt antiquum vel etiam vt aperiant.* Polit. *vt tollant anticum vel etiam vti aperiant.* Quid in scriptura Vindob. lateat, indagare nondum potui.

— l. 14. *Nec non ita panem* cet.] Cresc. *Pane bene pascendi cum grege sunt ne propter famem volens quaerere cibum a grege recedat.*

— l. 15. *lacte des intritum*] Vind. *lacte intinctum.*

— l. 16. *descisc**unt*] Vind. vt Polit. *descunt.*

— l. 17. *patiuntur vesci carne*] Cr. *patiantur pasci carnes.*

— l. 18. *Dent etiam ius* cet.] Cresc. *Sed dentur eis ossa bene concussa. nam ex his dentes fiunt firmiores.*

P. 261. l. 20. *malae*] Cresc. Lou. *mali.*

— l. 22. *capere consuescunt interdiu*] Cresc. *capiant in die.*

— l. 23. *vesperi — stabulantur*] Cresc. *vespere* Vind. *stabulentur.* Deinceps *Foeturae principium* Vind. Edd. pr. Pol.

— l. 24. *tunc enim*] Vind. vt Br. *tum enim.*

P. 262. l. 2. *ternos menses*] Cresc. *tribus mensibus.*

— l. 3. *ordeaceos quam triticeos*] Vind. *hordaceos triticeos* omisso *quam.*

— l. 5. *secundum partum — statim eligere*] Cresc. *in partu* omisso *statim.* Vind. *eligere statim.*

— l. 6. *abiicere*] Cresc. Lou. *abicere.* deinceps Cr. *quanto pauciores relinquuntur, tanto in alendo meliores fiunt.*

— l. 8. *Substernitur* cet.] Cresc. *Item substernatur eis aliquid quo molliori (molliore* Lou.) *c. f. educentur.* Vind. *meliore — educentur.* Etiam Edd. pr. *meliore.*

— l. 11. *diiunguntur a matre, sed minutatim desuefiunt*] Vind. *disiunguntur* vt Cresc. *distinguuntur* Lou. deinceps *matribus* omissis *sed min. desuef.* Cresc.

— l. 12. *plures*] Sola Cresc. Lou. addit. vt et verba: *et irritant — acriores.* Vind. vt Polit. *quo fiunt,* vt paulo post *fiunt segniores.* Paulo antea Vind. *ad vnum locum.*

— l. 14. *Consue quoque faciunt*] Cresc. *Item consuefaciant.*

— l. 16. *vinculis quae*] Cresc. *vinculis.* sequens *quae* Lou. mutat in *quos.* postea *ne illud* Cresc. pr. antiq. Bas.

— l. 19. *vt ne oblinantur*] Vind. *vt non oblinantur.*

— l. 22. *perungunt*] Cresc. Lou. *vngunt.*

— l. 23. *quod muscae*] Cresc. *eo quod muscae.* Post *ricini* copulam omittit Vind. vt Cresc. Edd. pr. Polit.

— l. 24. *soleant — exulcerare*] Cresc. *stare solent quod si non fiat, ea exulcerentur.*

— l. 25. *Ne vulnerentur*] Cresc. pr. *ne vulnere vt et a bestiis vulneretur* Basil. *vulnerentur et a bestiis* antiq.

— — *imponuntur his collaria, quae*] Cresc. Lou. *imponunt his.* pr. antiq. Bas. *imponuntur eis collaria ferri habentia sub se* (Lou. omittit *se*) *leue corium clauulis infixum ne collo noc. d. ferri.*

P. 263. l. 7. *constituit*] Vind. *constituunt.*

— l. 8. *sint multae*] Cresc. Lou. *malae sunt multae* reliquae *multo.*

— — *debent esse plures*] Cresc. *requiruntur plures.*

— l. 9. *iis, qui*] Vind. *his qui.*

— l. 10. *Villatico vero gregi*] Cresc. Lou. *nam in villatico grege duo sufficiunt scilicet masculus alter foemina.* reliquae *grege sufficiunt vnus scilitet* cet.

P. 263. l. 12. *Ita enim sunt*] Cresc. *quod simul sunt.*
— — *quod c. alt. idem fit*] Cresc. *et idem cum altero fit.* Vind. *fit acrior.*
— l. 13. *indesinenter*] Vind. *videnfiter.* vt Codex Victorii antiquior.
— l. 14. *Cum circumspiceret Atticus ne*] Vind. *circumspiceret ne* omisso *Cum.* Etiam Edd. pr. omittunt *Atticus.*
— l. 15. *vocat alium*] Vind. vt Edd. pr. *vocabulum.*
— l. 16. *Reliquum*] Vind. *reliquam.*
— l. 17. *Cossinius*] Vind. *Consinius.*
— l. 18. *superiores*] Cresc. Lou. *perfecti.* Basil. *perfecta,* pr. ant. *perfectae.* pergit: *ad minores etiam parui (pueri* Lou.) *quandoque sufficiunt. Iterum (et* Basil.) *qui in collibus versantur firmiores requirantur, quam qui in fundo quotidie* (Lou. *cotidie*) *ad villam redeunt.*
— l. 19. *horum firm.*] Vind. *eorum firm.* deinceps *collibus* cum Edd. pr.
— l. 23. *eos cogere*] Cresc. *in die pascere (debent* add. Lou.) *greges simul communiter omnes contra (oportet* Basil.) *pernoctare ad suum (gregem* om. Lou. pr. ant.) *quenque (locum gregem* addit Lou.) *oportet.* Postremum *oportet* omittit pr. antiq.

P. 264. l. 1. *communiter*] Vindob. *couit.* quod alias *conuenit* significat.
— l. 5. *iis qui*] Vind. *is qui* vt Edd. pr. Polit. similiter deinceps *praestat.* Solus vero l. 6. habet *paret.*
— l. 6. *Ita tamen oportet aetate praestare vt ne*] Cresc. pr. ant. Basil. *itaque* deinceps *oportet eum aetate praecellere, ne* Cresc. Ceterum verba: *omnes esse debent s. v. m. pecoris et is maior* sola Louan. Cresc. habet: reliquae pergunt: *maior natu et caeteris peritior esse debet.* vbi Basil. assuit inepte: *magister pecoris.* Tum omnes: *eique omnes alii parere debent.*
— l. 10. *callium*] Vind. vt Edd. pr. *collium.*
— l. 20. *appositissimi*] Vind. *adpositis si.*
— l. 23. *adiit*] Vind. vt Polit. *adit.* Recte; atque haec forma erat vbique restituenda Varroni, si *praeterisset* p. 263. l. 14. et similia composita verba alibi tolerabantur.
— l. 24. *cui potuit*] Vind. *cui potius* vt Polit. Victor.
— l. 26. *tumue cum*] Vind. *tum vt cum.* Edd. pr. *tum ne.*

P. 265. l. 1. *aut excipi et stip.*] Sic cum Polit. Vind. etiam *excipi et* seiungens.
— l. 2. *sanum*] Vind. vt Polit. *sane.*

P. 265.

P. 265. l. 4. *interdius*] Vind. ita cum Polit.
— l. 6. *magistro*] Vind. *magisterio.*
— l. 7. *sequantur*] Vind. *sequentur.*
— l. 8. *opus sunt*] Vind. *opus fiunt.*
— l. 10. *dossuaria*] Vind. *dorsuaria.*
— l. 11. *quid aliud*] Vindob. *qui aliut.* deinceps *possint* vt Polit.
— l. 13. *conseruam*] Vind. *conseruatam.*
— l. 14. *nec hac venus*] Recte Vind. *nec hoc venus pastoralis longius quid quaeris.* excepta postrema forma, quae est etiam in Polit.
— l. 20. *opere, vt in multis*] Verba *vt in* omittunt Vind. Edd. pr. Polit. recte, puto.
— l. 22. *vel ad focum*] Vind. *vt ad focum.* deinceps idem.
— l. 23. *vel ad casas*] *vt ad casas* habet.
— l. 25. *Tremellius simul*] *Semel* Vind. *Semel simul* Pol. Victor.
P. 266. l. 2. *alerent*] Vind. *alebant.*
— l. 3. *binos quae ostenderent foetas nostras quae in conopeis iacent dies aliquot esse eiuncidas*] Vind. *binas Canopiis quae ostenderunt feras nostras quae in c. iacent aliquos esse lenuncidas.* Etiam Edd. pr. *ostendunt* Polit. *conopiis* idem et Cod. Vict. *esse lenuncidas.*
— l. 6. *praegnantem*] Vind. vt Polit. *praegnax.*
— l. 8. *referre*] Vind. *referunt.* vnde apparet, in archetypo fuisse scriptum *praegnates saepe, — discedunt, ibique enixae puerum referunt.* Aliter structura verborum laborat.
— l. 10. *mos*] Vind. *mox.* deinceps *non, ne denegauit.*
— l. 13. *valetudinem*] Vindob. *valitudinem.* deinceps *ac pecoris* etiam Vind.
— l. 16. *ne quidquam*] Recte Cod. Vindob. et Vrsini *nequaquam.*
— l. 19. *in centenas. In gregibus* rel.] Vind. *in centenas greges ouium sed magnum, quas miliarias faciunt. Quidam* reliq.
— l. 22. *possunt, quam*] Vind. *possit quam* vt Polit.
— l. 23. *et mei. Septingenarii enim mei tu opinor octingenarios*] Vindob. *et mel septigenarii enim metu opinor octingenarius.* Polit. et Vict. *ait tici et mel — metu — octingenarius.*
— l. 25. *nos arietum*] Vind. *nos atticum.*
P. 267. l. 2. *in iis*] Vind. *in his* vt Brusch.

P. 267. l. 3. *solent*] pergit Vind. deinceps: *transeant secundo sumpti ouili qui minimi cibi et qui facillime equas abigere* reliq. quae pertinent ad pag. sequentem.
— l. 6. *eamus*] Vind. *emamus.* deinceps *siquidem adieceris dextre ordinario fructu praedictum.* Etiam Edd. pr. omittunt *vt* post *fructu.*
— l. 9. *cibi causa*] Vind. *sibili causa.* Polit. *cibili.* Edd. pr. *cibali.*
— l. 10. *inde caprinum*] Vind. *in caprinum* vt Polit.
— l. 12. *dein*] Vind. *deinde* vt Edd. pr.
— l. 14. *et a mulctu*] Vind. *et motu.* Polit. *a motu.* Edd. pr. omittunt *a.* deinceps *quod sit ab hordeo* Vind.
— l. 15. *stipula*] Vind. *stupila.* Polit. *stupula.*
— l. 16. *id alibile. ad perpurgandum id, quod ab viridi pascuo et eo magis si vsa*] Vind. *ad perp. eaque auridi pas eo magis fugisse.* Etiam Edd. pr. Polit. Vict. omittunt *id alibile*, deinceps *ea quae viridi pascuo magis si flusse.* Polit. 1. *ea qua auur dispas eo magis si fuisse.* Codd. Victorii *si vssae ex.* Vatic. *fugisse et*
— l. 17. *ipsa sumta*] Vindob. *ipso sumptae* omisso *solet.* Polit. *ipso sumpto — solent.* Etiam Ienf. *solent.* vnde apparet, in archetypo fuisse *herbis, quae ipsae sumptae — solent.*
— l. 20. *ab iis quae nondum*] Vind. *ab his quae non dudum.* Etiam Polit. *non dudum.*
— l. 21. *neque emunctum*] Vind. *enim cum* vt Polit.
P. 268. l. 2. *cibi sunt*] Vind. *sunt cibi.*
— l. 4. *ouilli*] Vind. *catuli.* deinceps omittit *facillime.*
— l. 5. *Est etiam*] Vind. *et etiam est* vt Edd. pr.
— l. 6. *sunt, magis*] Vind. *sint, magis.*
— l. 10. *tametsi propter loca*] Vind. *tamensi loca propter,* Prima varietas est etiam Polit.
— l. 11. *In lactis*] Vind. vt Edd. pr. omittit *In.*
— l. 16. *quod Graeci — alii ὀπὸν alii δάκρυον*] Vindob. *quod quidam Graeci — alliopon alii drauam.* Non negari inquam. Polit. *quod quod Graeci — aliopon ali draconon.*
— l. 17. *Ruminae*] Ita plane Vindob.
— l. 19. *vino et pro*] Vind. omittit copulam.
— l. 20. *rumis siue rumae vt ante*] Vindob. *rumus siueff ruminare vt.*
— l. 21. *lactentes — Quin aspergi*] Vindob. *lactantes — qua spargi* vt Edd. pr. Polit.
— l. 22. *fossilis*] Vind. *fossiles.* Hinc intelligitur cur sit in

in Edd. pr. *melior est fossilis* in Polit. *meliorem.* Voluerunt: *meliores fossiles.*

P. 369. l. 3. *inceperunt*] Vind. *inceperint* vt Edd. pr. *cum sudare incipiunt, quandocunque id fiat* pr. ant. Lou. *id fiat* omittunt) *ab aequinoctio verno ad solstitium vt ait Varro* Cresc.

— l. 4. *tonsas*] Cresc. *Sed tribus diebus per annum lotas oues oleo et vino vngere oportebit.* Quae tamen sunt Palladii Nov. XIII. 6.

— l. 6. *solet esse*] Vind. *solent esse.*

— l. 7. *iniectam*] Vind. *intectam* vt Edd. pr.

— l. 8. *Si qua*] Cresc. *Sed quae — accipit, his locis pice liq. liniatur.* sed Lou. *Si quae — acceperit, is locus* etc.

— l. 9. *hirtas*] Vind. *hircas.*

— l. 11. *Quidam has*] omittit *has* Cresc.

— l. 13. *quod sic*] Vind. *quid sic.* Vnde suspicor, lectum olim fuisse *qui sic.*

— l. 15. *tegeticulis*] Vind. *tegeticulas.* deinceps *flocei* pro *flocci.* Edd. pr. *floci.*

— l. 17. *horam, quoniam sole*] Vindob. *cum sole* omisso *horam* vt Polit.

— l. 22. *prius lanae vulsuram*] Vind. *lanam prius vt suram.* Etiam Edd. pr. *lanam.*

— l. 24. *minus radices*] Vind. *minus agre radices.* Voluit *aegre* cum Edd. pr. Polit. Victor.

— l. 25. *Sicilia dicunt p. r.*] Vindob. *Cilicia dicunt p. r.* vt Polit. quocum etiam facit in numero annorum *p. r.* — *LIII* signato.

P. 270. l. 2. *Menam*] Vind. *Maenam.*

— l. 5. *Cossinius vt fructum ouis*] Vind. *Cossinius fructum vt ouis.*

— l. 6. *capra pilos*] Vind. vt Polit. *caprae pilus.*

— l. 8. *harum*] Vind. vt Polit. *horum.*

— l. 10. *senes*] Vind. *senex.*

— l. 14. *tondentur*] Vind. vt Polit. *tondetur.*

— l. 16. *fieri solent. Sed quod primum*] Vind. *solent fieri. Sed primum.*

— l. 17. *Cilicas*] Vindob. *Ciliciis.* itaque confirmat coniecturam Vrsini.

— l. 20. *diuertitur*] Vind. vt Pol. *deuertitur.*

— l. 23. *Niger Turrani noster. Alii*] Vind. *nigrem turram in osce illi.* Edd. pr. *Nigrum Turannium. Mox illi.* Pol. *Turanniis Inoste.* Victor. Codd. *Niger in Turani in oste illi.*

P. 271.

P. 271. l. 2. *Q. Pinni*] Vindob. *Quidni primum.* Pol. *Quidni Prani.* deinceps *quin eae* Vind.
— l. 3. *loco* etiam Vindob.
— l. 15. *agri coli*] Vind. vt Edd. pr. Polit. *agricolae.*
P. 272. l. 1. *nec porta*] Vind. vt Edd. pr. Polit. *et porta.*
— l. 6. *fuerint*] Vind. vt Edd. pr. *fuerunt.*
— l. 10. *ab his tuebantur*] Vind. ab iis alebantur vt Codd. Victorii.
— l. 19. *Aeoleis Boeotii*] Vind. *a eblis boeti.*
— l. 24. *haberent*] Vind. vt Polit. *habebant.*
— l. 26. *peculia*] Vind. vt Edd. pr. Polit. *pecunia.*
P. 273. l. 3. *quod altera*] Vind. *quod ab altera.*
— l. 5. *locupletat*] Vind. *locupletes* vt Edd. pr.
— l. 9. *sciam*] Vind. *semina.*
— l. 10. *constituta sunt*] Vind. *const. sint.* deinceps *causam.*
— l. 12. *e queis*] Vind. *e quis.*
— l. 19. *spectandam*] Vind. *inspectandam.*
— l. 20. *ni tuis*] Vind. *intus.*
— l. 21. *quam factu, quoad*] Vindob. *quod factu quod.* Polit. *quam quod f. quod.*
— l. 25. *et Q. Axius*] Vind. *atque Asius* vt Edd. pr.
— l. 27. *candidato*] Vind. vt Edd. pr. Polit. *candidatos.*
P. 274. l. 1. *Axius mihi dum dirimentur*] Vind. *Auxius — diribentur.* Sic iterum lin. 13. *Auxius* cum Polit.
— l. 15. *Ego vero*] Vind. *Ego non.* Edd. pr. *vero* omittunt.
— — *cuius aues*] Vind. *quouis aues.* Voluit *quoius.*
— l. 18. *Velini*] Vind. vt Edd. pr. Polit. *Vellini.*
— l. 20. *melior est, quam*] Vind. omittit *est.*
— l. 22. *armenium, num quod*] Vind. *armonium tum quae.*
P. 275. l. 5. *delectum*] Vind. vt Polit. *dilectum.*
— l. 7. *Tua inquit*] Vind. *tua inquit sil 3 Auxius.* Polit. *scilicet Ausius* addit. Edd. pr. *5 Axius.*
— l. 9. *omnium Reatinae? tam et oblita*] Vind. *omnium vniuersae Reatinae. Tum enim oblita* vt Edd. pr. Pol. Vict.
— l. 10. *signis ornata, an mea*] Vind. *signis ad mea* — plane vt Victorius dedit. Edd. pr. *signis. At mea.*
— l. 11. *Antiphili sed crebra satoris*] Vindob. *nphylu et crebra sartoris.* Victor. Cod. *antephilu.* Br. *et crebra.* Polit. *sartoris.*
— l. 12. *cum villa*] Vind. *cum illa.*
— l. 14. *habet*] Vind. vt Edd. pr. Polit. *habeat.*
— l. 15. *tuus auus et proauus*] Vind. *tuus auuos et proauos* Polit. *auos ac proauos.*
— l. 20. *flumentanam*] Vind. *frumentanam.*

P. 276.

P. 276. l. 2. *Ostiensi*] Vind. *Hostiensi.*
— l. 6. *Ostiae*] Vind. vt Polit. *Ostia.*
— l. 7. *hic me*] Vind. *huc me.* Edd. pr. *hinc me.*
— l. 11. *aheneum*] Vind. vt Edd. pr. *aeneum.*
— l. 12. *ferias*] Vind. *fenas* vt alibi.
— l. 13. *Axius*] Vind. *Auxius.*
— l. 15. *Cui ille, non minus*] Vind. *quo ille numinius,* voluit *quoi ille.*
— l. 16. *Velini, quam*] Vind. *vt numquam.*
— l. 17. *Rosea*] Vind. *Rosia* vt l. 13. iterum.
— l. 18. *habes*] Vind. *habet.*
— l. 20. *rustica — in qua*] Vindob. *rusticam — in quo.* Etiam Edd. pr. *in quo.*
— l. 24. *pecus*] omittit Vind.

P. 277. l. 2. *oues an propter aues*] Vind. *oues aut aues.* Pol. *oues aut pr. aues* cum Edd. pr.
— l. 4. *vnde apes*] Vind. vt Polit. *vnde aues.*
— l. 5. 6. *et num pluris nunc tu e villa*] Vindob. *et nunc pluris tua villa* vt Pol. Etiam Edd. pr. *pluris tua villa.*
— l. 7. *hic — macellario Seius? Qui minus ego inquit Axius*] Vindob. *hinc — macellarios eius qui minus. Ego inquit Auxius.* Ita etiam Polit. et Victorii Codd. vnde Edd. pr. lectionem *milliarios emis* correxit Victorius.
— l. 9. *nisi si apud Seium*] Vind. *si apud se nude.* Polit. *Semen* pro *Seium* habet.
— l. 12. *fieri inquit*] Vind. *inquit fieri.*
— l. 17. *alii quid f. ac d. in libris reliquerunt, quos Seius*] Vind. *alii quod f. ac d. libris relinquerunt, quas seius.* Polit. etiam *quas.* Edd. pr. *alii quod.*
— l. 23. *et caetera venationis*] Vind. *certe venationes.* Edd. pr. *caeterae venationes.*

P. 278. l. 4. *quartum et*]. Copulam omittit Vind. et deinceps *vigesimum.*
— l. 6. *diuidere soleam*] Vind. *diuideres oleam.*
— l. 9. *vt sexaginta millia*] Haec omisit Vind.
— l. 12. *Axius*] Vind. *Asius.*
— l. 13. *erit tibi*] Vind. *erit ibi.*
— l. 16. *innumerabiles excandefaciebant*] Vind. *in nummerabiles excandefaciunt* vt Edd. pr. Polit.
— l. 18. *accidit*] Vind. vt Edd. pr. *accedit.*
— l. 23. *quotidianum*] Vind. *cotidianum.*
— l. 24. *L. Albutius*] Vind. *Labutius.* Pol. *Abuccius.*
— l. 27. *dena*] Vind. vt Edd. pr. *decem.*

P. 279.

P. 279. l. 3. *Age non*] Vind. *agro. Age non.*
— l. 5. *pifces. Axius*] Vind. *pifcis. Auxius.*
— l. 15. *grauate*] Vindob. *grauare.* in ceteris facit cum Edd. pr. Pol. Victor.
— l. 16. *fcientem effe oportet*] Vind. *effe oportet fcientem.*
— l. 17. 18. *eam ali ac pafci*] Vind. *ea animalia ali et pafti.* Pol. *eam animalia ali.* Brufch. *vel pafci.*
— l. 20. *ornithonas*] Vind. vbique *ornithones.*
— l. 23. *affica*] Vind. *ac affixa.* Pol. *ei affixa.* Voluit *et affixa.*
— l. 25. *pafcantur*] Vind. vt Edd. pr. *pafcuntur.*
P. 280. l. 4. *contenta*] Vind. vt Edd. pr. *contentae* hic et linea fequenti.
— l. 9. *caprea*] Vind. *capra* vt Commelin. deinceps *qui funt* vt Polit.
— l. 16. *nutricere fagineſque*] Vind. *nutrica rei faginifque.* Codd. Victorii *nutricari faginifque.* Edd. pr. *nutricare fagineſque.* Polit. *faginifque.* Voluit igitur Vind. vtramque lectionem *nutricare* et *nutricari* annotare.
— l. 17. *perueniant*] Vind. *perimant.* Pol. *peruiant.* vnde Pontedera *peruient* efficiebat;
— l. 19. *cocleae et gallinae*] Vind. *cocleas gallinas.* Polit. *cochlias gallinas.* Edd. pr. *cocleas et gallinas.* vnde apparet, voluiffe omnes dare *affumendum* pro *affumenda.*
— l. 23. *macerie*] Vind. *materia.*
— l. 24. *fubgrundas*] Vind. vt Polit. *fugrundas.*
P. 281. l. 1. *villatico*] Vind. vt Polit. *villaticae.* Idem fequens *Tertiae* confirmat.
— l. 2. *recepere*] Vind. vt Edd. pr. *recipere.*
— l. 7. *duntaxat*] Vind. *dumtaxat* vt Brufch. et fic iterum lin. 21.
— l. 11. *domini*] Vind. vt Polit. *donum.*
— l. 12. *habeant totas*] Vind. *habebat tutas.* Etiam Pol. Victor. *tutas.*
— l. 14. *parti*] Vind. vt Edd. pr. *parte.* deinceps *Axii.*
— l. 15. *e venatione*] Vind. omittit praepofitionem.
— l. 16. *id feptum*] Vind. *ad feptum* vt Polit.
— l. 17. *capreas*] Vindob. vt Edd. pr. *capras.* deinceps *complures.*
— l. 18. *Non tum*] Vind. vt Pol. *Non tu.*
— l. 20. *parte quis habebat*] Vindob. *parte quis habeat.* Edd. pr. *parte — habet.*
— l. 22. *Rhinton*] Vind. *mithon.* Edd. pr. *rhynton.*
— l. 23. *iis*] Vind. vt Edd. pr. *his.*

P. 281.

P. 281. l. 24. *Vnmidium*] Vindob. *imium.* Edd. pr. *Minidium.* Cod. Vict. *Immidium.*
— l. 25. *Casini*] Vind. *Cassini.*
— l. 27. 28. *atque ille — expuisset*] Omisit haec Vind.
P. 282. l. 1. *piscem*] Vind. *pisces.*
— l. 2. *inquam, luxuria p. leporaria*] Vind. *inquit luxuriam p. leporauas.* Etiam Edd. pr. *luxuriam.*
— l. 4. *propter hos appellati*] Vind. *pr. ea appellari.* Pol. *propter has,*
— l. 9. *his potius temporibus*] Vind. vt Edd. pr. omisit *potius.*
— l. 14. *Fircellina ex eande me fecerunt*] Vind. *Fircilina* (vt Edd. pr.) *extande me f.*
— l. 15. *Duo sunt inquit, orn. genera*] Vind. *duo genera sunt, inquit, ornithones.* vt Polit. nisi quod hic *ornithonis* habet.
P. 283. l. 4. *malle*] Vindob. *male* vt B. R. deinceps *primo de hoc* vt Polit.
— l. 7. *tegulis aut rete*] Cresc. *et tegulis vel rete magno coopertum.*
— l. 9. *adiiciunt*] Vind. vt Edd. pr. Polit. *adiiciant.*
— l. 10. *coturnices*] Vind. *cothornices.* quae scriptura videtur, vt alibi in Codice Vind. *cresta*, propius abesse ab origine sua.
— l. 12. *et etiam potius*] Cresc. omisso *potius* deinceps *cannales angustos, qui facile extergi possint. nam si lata diffusa aqua esset aqua inquinarentur facilius et biberetur inutilius et quae superat ad potum auium per fistulam exeat ii. l. a. lab.*
— l. 16. *habere*] Cresc. addit *debet* et ostium ita describit: *quo custos vix intrare queat.*
— l. 17. *cochleam*] Vind. *cocliam*] Edd. pr. *cochliam.*
— l. 19. *extrinsecus*] Cresc. *extrinsecae arbores aut aues.* vbi pr. et antiq. *vt aues.*
— l. 20. *quod*] Cresc. *eo quod.* deinde *inclusas* sola Lou. *inclusos* reliquae. deinceps *marcessere* Vind. *marcescere* Polit.
— l. 21. *tantum luminis locum*] Vind. *tutum locum luminis.*
— l. 22. *assidant*] Cresc. Lou. *assideant.*
— l. 23. *tectorio tecta esse leui circum*] Cresc. *circa ostia ac fen. talis sit munitio, ne mus vel mustela vel alia bestia intrare possit.*
— l. 24. *nequa intraremus aliaue quae*] Vind. *neque intraremus aliaue bestia.*

P. 284.

P. 284. l. 1. *Circum*] Crefc. *circa.*
— l. 2. *praeterea et perticas*] Crefc. *et etiam perticae inclinatae ex humo ad parietes.* vbi princeps et ant. *particae*, Lou. *ac etiam* — *ex muro ad parietes.*
— l. 3. *et in eis*] Crefc. *quibus multae perticae adnectantur ex tranfuerfo modicis interuallis ad fpeciem cancellorum. Cibatui* etc. vbi Lou. *annectantur.*
— l. 4. *tranfuerfas*] Vind. *tranfuerfis* vt Polit.
— l. 5. *annexis* — *cancellorum*] Vindob. *aduexis* — *cantellorum.*
— l. 6. *terram effe*] Vind. *terram ineffe.* Puto fuiffe geminam loci lectionem *terra ineffe*, quam probo; alteram *terram effe.*
— l. 8. *mixto*] Crefc. Lou. *mixtis.* deinceps Crefc. *antequam vult tollere turdos* omiffo *quis.* quod facit etiam Vind. cum Edd. pr. et Polit.
— l. 9. *largius dat*] Crefc. *largius det cibum, et farre fubtiliore incipiat alere.* Vind. *largius dat cibumque plus ponit, et farre incipit alere* omiffo *fubtiliore.*
— l. 10. *caueaque tabulata*] Vind. *cauiifque cauiis tabulata habeant* vt Polit.
— l. 11. *aliquot ad perticae*] Vind. *aliquot adportat.* vt Victor. Cod. *ad portae* Polit. Totum locum nunc ita conftituo: *In hoc tecto caueae tabulataque habeant aliquot perticas ad fupplementum.* De gallinario haec effe intelligenda, docui in Comment. p. 505.
— l. 12. *Contra hoc*] Vind. *Contra hic* vt Polit. deinceps verba *eft aliud minus in quo* omittit Vindob. cum Edd. pr. Polit.
— l. 14. *curator feruare folet*] Vind. *folet ibidem feruari.* omiffo *curator.* vt Edd. pr. Polit. Totum locum nunc ita ab interpolatione Iucundi purgandum cenfeo: *Contra hoc auiarium quae mortuae ibidem funt aues, vt domino numerum reddat, folent feruari.* Iucundus etiam de fuo *curator* addit, quanquam in antecedentibus faepius legatur fimpliciter *dat, ponit, incipit.* Senfus eft: In loco, qui eft contra hoc auiarium, feruari folent quae funt ibidem mortuae aues.
— — *Cum opus funt*] Crefc. *c. opus eft, vt ex hoc fumantur auiario, excl. idoneae in minufculum* etc. vbi princ. et antiq. *minufculis.*
— l. 15. *excluduntur*] Vindob. *excludantur* vt Edd. pr. Polit.

P. 284. l. 16. *oſtio et lumine*] Creſc. *oſtium lumine illuſtriore ibi ſit, cum numerum habet* etc. vbi Lou. *oſtio lumine — ibi quum eum numerum* etc. *ibi cum eum* princ. et ant.

— l. 19. *clam*] Creſc. Baſil. addit *debet facere.*

— l. 20. *deſpondeant animum*] Creſc. *terreantur.*

— — *atque alieno* etc.] Creſc. *et ante tempus venditionis moriantur.* ſed Lou. princ. et ant. *et alio tempore.*

P. 285. l. 4. *feminino*] Vind. *femino.*

— l. 11. *Pontiis*] Vind. *Pontis* vt Polit.

— l. 12. *Pandatariae*] Vind. *Padateriae* Bruſch. *Pandatheriae.*

— l. 15. *huc conieceris*] Vind. *hoc coniceris.* Etiam Pol. *hoc.*

— l. 17. *foenus des licebit. Tum mihi, Tu*] Vind. *fenus dies licebit multum.* vt Edd. pr. Polit. Victor. Codd.

— l. 19. *ſub Caſino*] Vindob. *in ſub Caſſino.* Gemina fuit archetypi lectio!

— l. 21. *Laenii — Brunduſii*] Vind. *Leni — runduſii.*

— l. 22. *exedra*] Vind. *exhedra.* vt Iunt. Ald. Victoriana.

P. 286. l. 1. *Caſino*] Vind. *Caſſino.*

— l. 2. *altum*] Vind. *alium* vt Edd. pr. Polit.

— l. 3. *tranſeatur*] Vind. *tranſeant.*

— l. 4. *directum*] Vind. *derectum* vt Polit. ceterum idem pedes tantum CCCCL ponit vt Edd. pr. Polit.

— l. 5. *ab imo — confluit altera amnis*] Vind. *aio* (quod eſt alias *animo*) *fluuio — confluet alter annis.* Polit. *animo — confluet.* Pol. 2. *alter.* Wratiſlav. *annis.*

— l. 6. *ripas*] hinc media Vind. tranſilit vſque ad lin. 10. *XLVIII deformatus.* Scilicet etiam Vind. verba l. 12. *patet in latitudinem P. XLVIII* ante *deformatus* transferre voluit vt Edd. quaedam.

— l. 11. *capitulo forma qua eſt*] Vind. *cap. formaque quae.*

— l. 12. *patet in latitudinem*] Deinceps Vind. pergit: *ambulatio eſt in agrum verſus — qui eſt ornithonis parat in latitudinem pedes XLVIII in long. p. LXXII. qua ad cap.* etc.

— l. 14. *XXVII*] Vind. XXII.

— l. 16. *caueae qua introrſus iter*] Vind. *cauiae qua introitus itur* vt Polit. Victor. Codd. Gemina olim huius loci videtur fuiſſe lectio. *introitur* et *introitus eſt.*

— l. 18. *intermediis arbuſculis*] Vind. *promediis artibuſculis.* Prius eſt in Edd. pr. Polit. alterum in Polit.

P. 287. l. 2. 3. *rete cannabina et ab epiſtylio ad ſtylobaten. hae*] Vind. *bina et ab epiſtylo ſecundum ſtylobatis ſtilobate*

hae Polit. *ab epiſtylo ad ſtilobate.* media Vind. tranſtulit huc ex linea 5.

P. 287. l. 5. *tenui affluit*] Vind. *tenuio adfluit.*

— l. 8. *ſed*] omittit Vind. cum Polit. deinceps vterque *porticuas.*

— l. 10. *columnatus*] Vind. *columnatus extra.*

— l. 12. *ſata*] Vind. *facta.*

— l. 14. *tholi*] Vind. *tholis* vt Bruſch.

— l. 15. *ex abiete*] Vind. *et abiete.*

— l. 16. *reticuli e neruis*] Vind. *reticule verius.* Wratiſl. *reticule.* Polit. *vernis.*

— l. 18. *ea tranſire*] Ita cum Edd. pr. Vind. Polit.

— l. 19. *has et*] Vind. omittit *et* cum Edd. pr. Polit.

P. 288. l. 1. *omnibus*] Vind. vt Edd. pr. Polit. *in omnibus.*

— l. 2. *retem*] Vind. vt Edd. pr. *rete.*

— l. 4. *canaliculam*] Vind. *canaliticium* Edd. pr. *canaliculum.* deinceps *rete* cum iiſdem Edd.

— l. 5. *falere*] Vind. *fallere* et ſic vbiuis.

— l. 11. *anatium*] Vind. *anatum* vt Edd. pr. Pol.

— l. 13. *orbile*] Vind. *horribile*, fere vt Wratiſl. deinceps *acuitum* vt Polit.

— l. 16. *vertitur*] Vind. *reuertitur.*

— l. 19. *peripataſmata* Vind. vt Wratiſl.

P. 289. l. 1. *commeant*] Vind. *commentant.* Pol. *commetant.*

— l. 2. *radiis*] Vind. *nidus.*

— l. 3. *epitoniis*] Vindob. *epiconiis* vt Wratiſl. deinceps *fluat conuiuam* etiam Vind. vt Bruſchiana.

— l. 6. *haemiſphaerium*] Vind. *emiſperium* bis habet vt Wratiſl. deinceps *Item eodem* pro *In eodem.*

— l. 7. *circum cardinem*] Vind. *card. circum.*

— l. 8. *horologio*] Vind. *horilogio.*

— l. 9. *Gyrrheſtes*] Vind. *cypreſtes* vt Edd. pr.

— l. 10. *mouetur*] Vind. *mouentur.* deinceps *ventus.*

— l. 12. *athletae*] Vind. *athiete* vt Edd. pr. *anethe* Polit.

— l. 15. *Pantulaeius*] Vind. *Pantula eius prata narrat ac tabulam.* Wratiſl. etiam *ac tabulam.*

— l. 16. *dirimerent*] Vind. *diriperent* vt Edd. pr.

— l. 18. *tractum a fautoribus*] Vind. *tr. et fautorum.*

— l. 22. *Fircellius*] Vind. *Fracellius.*

P. 290. l. 1. *de iis*] Vindob. *de his.* deinceps: *fortaſſe ante cum duceret ſerrani Q. Merula.*

— l. 3. *venire magno. Ex iis M. A. Lurco*] Vind. *ventre m. ex his M. A. Lyrcho.* Poſtrema lectio eſt etiam in Polit. reliquae etiam in Edd. pr.

P. 290.

P. 290. l. 5. *li aliquanto*] Vind. vt Edd. pr. *Hi aliquanto.*
— l. 7. *formosior enim*] Cresc. Lou. *est enim* contra reliquae *enim est.*
— l. 8. *Pauonum*] Vind. vt Edd. pr. Polit. *pascendi.*
— l. 10. *insula M. Pisonis*] Vindob. *in insulam Pisonis.* Edd. pr. Polit. *in insula Pis.*
— l. 13. *bimae*] Vind. *binae.*
— l. 14. *ordeo. itaque senis his dat*] Vind. *hordeo. Itaque se ius is dat in menses singulos modios ita.* vbi recte mihi verba *ordei singulos* omitti videntur, ab aliena manu, vt saepiuscule ab Aldina in Varrone v. g. capite vltimo libri tertii, inserta.
— l. 17. *incipiant. Is a*] Vind. *incipiat has a.* Pol. etiam *has* Edd. pr. *hos.*
— l. 20. *ex iis excusos*] Vind. *ex his excussos.*
— l. 21. *in testudinem*] Vindob. *in testabilem* vt Polit. et Victorii Codd.
— — *in qua*] Vind. *in quam.*
P. 291. l. 2. *tectorio leuata*] Cresc. *et a terra eleuata, vt neque serpens neque bestia accedere ad ea possit.* vbi princ. et antiqua mea *posset.*
— l. 4. *habere locum ante se*] Cresc. *locum ante se purum habere debet cubile, quo ad pastum ex diebus aptis. Nam vtrumque* etc. vbi Lou. *debent cubilia.*
— l. 6. *batillo*] Cresc. princeps et antiqua mea: *vacillo id est badili* Louan. *vadili.* deinceps eadem *circuire — stercus extollere.* Vind. vt Polit. *vatillo.*
— l. 9. *hos Q. Hortensius augurali aditiali*] Vind. *hosque H. a. adiciali.* Polit. etiam *adiciali.*
— l. 10. *factum tum*] Vindob. *factum tam* vt Edd. pr. et reliquae, excepto Polit. Cod.
— l. 14. *millia*] Vind. *milia.*
— l. 15. *Albutius aiebat si singulos*] Vind. *ab notis si singulos.* Polit. *Abuccius.*
— l. 19. *e villa*] Vind. *a villa.*
— l. 20. *de quibus Merula Axio, si vnquam peristerotropheion constituisses, has*] Vind. *de quibus me che columbis rula. Axios in quam ex peristerotrophio esse solent. Constituisses has.* Insigne corruptelae documentum, cuius vestigia est libro Vindob. accurate indagare mihi licuit, vbi verba *de quibus me* finiunt lineam; quibus olim in margine alterius Codicis adscriptum fuerat lemma *de columbis*, quod scriptor Cod. Vind. fideliter exemplo suo continuatis verbis inseruit, nec aduertit

ita male nomen *merula* discerpi. In Polit. est *me de columbis aula*. Sequens *ex perist. esse solent* ex sequentibus male huc tractum fuit. vbi Vindob. *in perotisterostrophio* habet.

P. 292. l. 6. *agreste fine*] Vind. *agreste sint.*

— l. 9. *περιστερεῶνα*] Vind. *peristerona* vt Edd. pr. Pol. hic et paulo post.

— l. 13. *vtrinque*] Vind. *vtrumque.*

— l. 14. *aliudue quid*] *aliud ne quid* Vind.

— l. 15. *intrinsecus — marmorato*] Vind. *intrinsicus — marmoratoque.*

— l. 18. *adrepere*] Vind. *adripere.*

— l. 22. *intus ternorum palmorum*] Vind. *intus ternarum palmarum.*

— l. 24. *singulos tabulae*] Vind. *similes singulos tabulae.*

P. 293. l. 1. *quae influat*] Cresc. *mansio sit prope locum vbi aqua influat.*

— l. 2. *enim hae volucres*] Cresc. *hae vol. sunt* omisso *enim.*

— l. 3. *euerrere*] Haec ita excerpsit Crescentius: *Pastor columbarum saepe debet eis mundare locum et fimum reponere, qui ad agriculturam est optimus et si quem inuenerit vulneratum curet, si quem mortuum eiiciat.* vbi Lou. *debet mundare ipsorum locum — eiciat.* Ceterum *columbarum* etiam Polit. Vind. Edd. pr.

— l. 4. *appositum*] Vind. Pol. *oppositum.*

— l. 8. *si quae foetae sunt*] Cresc. pergit: *Item si qui sunt nimis feri et bellicosi, vt alios laedant, eos inde remoueat et in alium locum secretum ab alio seponat.* vbi Lou. *minus feri — ab illo per se ponat.* deinceps Cresc. *Si qui pulli idonei sunt ad vendendum, eos promat. cibum et potum, cum (eis* addit Lou.) *opus erit sufficienter (eis* om. Lou.) *tribuat.*

— l. 9. *rete habeant*] Vind. vt Edd. pr. *recte habeat.*

— l. 10. *foras euocare*] Vind. inserit *ex posteriore.* Voluit cum Edd. pr. et Polit. *et peristerone.* Sequens *matresque quod faciunt* Victorii libri dant cum Vind.

— l. 12. *exierint*] Vind. *exierit.*

— l. 13. *pulliciem*] *inlicium* Vind. vt Polit. hic et duobus aliis in locis. *illicium* dedit Victorius.

— l. 17. *defixis in terram*] Cresc. Lou. *def. in terram* reliquae *terra.* Deinceps Cresc. *inter se curuatis, cum inter ipsas posuit animal obligatum. sic enim facile decipere debet et potest.* vbi Lou. *posuerit aliquod animal — deci-*

decipere potest. princeps et antiqua mea *possit animal.* Vind. *defictis* (vt Polit.) — *in terras posuerint.*

P. 293. l. 21. *e sinu*] Vind. *esum.*

— l. 22. *atque ad locum redeunt quae*] Vindob. omittit *redeunt*, Edd. pr. *atque* omittunt. vnde vestigia corruptelae fiunt manifesta. Corrigendum enim: *missas faciunt: ad locum quae nisi reuerterentur, non emitterentur.*

P. 294. l. 3. *feras has*] Vind. vt Edd. pr. et Pol. *ferae haec.*

— l. 4. *immittendum*] Vind. *imitandum* Edd. pr. *immittandum.*

— l. 7. *itaque — et parit et incubat*] Cresc. *nam — parit incubat et educat.* sola Basil. *educit.*

— l. 9. *interuallum faciunt*] Cresc. *interuallant.*

— l. 11. *qui simulac creuerunt*] Inepte Cresc. Basil. *qui vbi simul accreuerunt.*

— l. 13. *pluris vendant*] Ita Cresc. sed Lou. *plures;* deinceps Cresc. *secludent eos, cum iam pluma sint tecti;* cibantque illos pane calido mollificato et masticato vel *molli.* vbi Lou. *secludant — cum iam pluma sunt tecti, cibantque ipsos pane candidissimo mollificato* reliquis omissis in fine. vbi princeps et antiqua mea *et* ante *masticato* omittit. Etiam Vind. *sint tecti.*

— l. 15. *hieme hoc bis*] Cresc. *hyeme bis aestate ter quolibet die scilicet mane meridie et vespere.*

— l. 16. *hieme — medium*] Cresc. omisit *haec.*

— l. 17. *pinnas incipiunt habere*] Cresc. *eos, qui iam pennas magnas h. incipiunt, relinquunt in nidis, fractis cruribus matribus nutriendos et impinguandos.* vbi pr. et antiq. *relinq. modo illosis id est fractis cruribus.* Lou. *illisis id est fractis cr.*

— l. 18. *vti possint*] Vind. *vti possunt.*

— l. 19. *qui ita educantur*] Crescentius post superiora verba pergit: *vel extrahunt de pennis vnius alae. nam qui ita educantur celerius impinguantur quam caeteri, vt ait Varro.* Vide Comment. p. 529.

— l. 20. *candidiores*] Vind. vt Polit. *candidae fiunt.*

— l. 22. *vulgo*] Vind. *volgo.* bene!

P. 295. l. 1. *iam iissem emtum*] Vindob. *iam issem emptum emissem.* Postremum *emissem* est etiam in Edd. pr. Priores duae formae Varrone dignae eique sunt restituendae, etiam propter orationis aequabilitatem.

— l. 3. *multi an tibe columbaria*] Ita Edd. primae dabant, Polit. *an tibe columbari*, Vind. *au tibe columbarii.*

P. 295. l. 6. *e queis*] Vind. *e quis.*

— l. 7. *quotidie*] Vind. *cotidie.*

— l. 8. *in loculos. VIII. Tum Merula, perge deinceps. Ille, turturibus item, inquit*] Vind. *in loculos cum merula ſit.* (A noua linea.) *Perge deinceps ille de turturibus. Item inquit.* Etiam Edd. pr. priori Capiti attribuunt verba: *tum merula ſic.*

— l. 10. *proinde magnum*] Creſc. *Pro turturibus locum conſtituendum prouide magnum vt* (*prout* Baſil.) *multitudinem alere velis, eumque item vt de columbis dictum eſt,* vbi Baſil. *velis. Item vt de.* Lou. *eumque ratione vt de.*

— l. 11. *eumque item*] Vind. *cumque item* vt Edd. pr.

— l. 12. *habeat*] Ita Creſc. Lou. *habeant* reliquae.

— l. 13. *ac camaras*] Creſc. omiſit, deinceps habet: *munitos tectorio et in eis habeat* (ita Lou. *habeant* reliquae) *multos palos* (*pales* princ. et antiq.) *infixos, ſuper quibus commode morari* (ita Lou. *morare* reliquae) *poſſint et locum paratum congrue in quo paſcantur.* Vind. *cameras — in pariete multos.* Prior lectio eſt etiam in Edd. pr. altera in Polit. Paulo poſt iterum *cameram* Vind. et Edd. pr.

— l. 20. *quod ſit*] omittit Creſcentius, deinceps *in* ante *centenos* omittit Lou.

— l. 22. *euerrentes*] Creſc. *purgantur*, deinceps Louan. *pabula* pro *ſtabula.* Vind. *cotidie.*

— l. 23. *oſtendantur*] Creſc. *laedantur, quod quidem ſervatur.*

P. 296. l. 1. *appoſitiſſimum*] Creſc. *aptiſſimum.* Vind. vt Pol. *ad potiſſimum.*

— l. 2. *circiter meſſem*] Creſc. *circiter menſem et cum matres eorum plurimos gignunt pullos in quibus maxime fructus conſiſtit.* Sed Louan. *meſſem et tunc matres.* Deinceps *tum optimae* Vind.

— l. 7. *farſurae — de palumbis et gallinis*] Vind. *farſurae — de pal. gallinis.*

— l. 8. *racemari*] Vind. *ratiocinari*, vt Edd. pr.

— l. 10. *et ruſticae*] Copulam omittit Vind. vt Edd. pr. Polit.

— l. 12. *ornithoboſceion*] Vind. *ornithoboſcion.* deinceps *inſtituere vult id eſt adhibita ſcientia ac cura capiant.* Ita etiam Polit. 1. *vt* omittunt etiam Edd. pr.

— l. 14. *Deliaci*] Vind. *delicitii.*

— l. vlt. *ſeminares*] Vind. *ſeminares.*

P. 297.

P. 297. l. 3. *obliniunt figlina*] Vind. *oblimunt figulma.* Voluit *obliniunt* (vt Iuntina) *figulina.*
— l. 4. *ὀρνιϑοβοσκεῖον p. h. sint licet genera tria paranda*] Vind. *ornithoboscion p. h. sic licet genera et tria.* Etiam Polit. *sic licet;* deinceps *genera ei tria* vulgo erat, vbi ei omisi cum Edd. pr.
— l. 6. *eligat op. foecundas*] Vind. *eligant op. fecundam.*
— l. 7. *rubicunda*] Ita Cresc. Lou. *rubicundas* reliquae. Vind. *pennis.*
— l. 8. *amplas*] Ita cum Polit. Cresc. Lou. et Vind. qui etiam *cresta.*
— l. 9. *ad partiones*] *ad partem* Cresc. *partum* Lou. *ad partes* Vind.
— l. 11. *pleno*] Ita Cresc. Lou. *plene acuto* reliquae. deinceps *cauis* pro *rauis* Cresc. Lou.
— l. 12. *subalbicanti*] Cresc. omisit *curreolo* pro *aureolo* Vindob.
— — *feminibus*] Cresc. *foemoribus.*
— l. 13. *vnguibus*] Cresc. *vngulis.*
— l. 14. *pinnis*] Ita Cresc. Lou. *pennis* reliquae vt Vind.
— l. 15. *certamine*] Vind. *certamen* deinceps *et quae nocent.*
— l. 16. *non modo non*] Cresc. Lou. *nullo modo.* reliquae *non modo.* deinceps *pertimescunt* Cresc. postea *propugnant* Lou. *propugnent* reliquae.
— l. 18. *Medicos*] Vind. *Melicos.* vt Edd. pr. Polit.
— l. 21. *ducentas*] Vind. vt Edd. pr. Polit. *ducentos,*
— — *attribuendus*] *parandus est* Cresc.
— l. 22. *caueae*] *id est mansiones* addunt princeps antiqua mea et Lou. Cresc.
— l. 23. *coniunctae magnae constituendae*] Cresc. *coniunctae sunt.* Lou. *sint.*
— l. 24. *ad exorientem versus*] Cresc. *versus orientem spectent, et sint longitudinis* etc. *Pedum* etiam Vind.
— l. 25. *latitudine dimidio minores*] Cresc. *latitudinis paulo minus.* Vind. *in latitudine paulo.*
— — *vtrisque*] Cresc. *vnaquaeque habeat fenestra tripedali vno pede altiorem.* vbi princ. et antiq. *tripedalem.* Lou. *vtraque fenestram habeat tripedalem.*
P. 298. l. 3. *ire intro possit*] Cresc. *intrare possit quod nocere solet gallinis.*
— l. 4. *Inter duas*] *inter ipsas duas* Cresc. sed Lou. *inter eas* — *quo gallinarius.*
— l. 5. *possit*] Ita Lou. Cresc. *posset* reliquae.
— — *crebrae*] Cresc. Lou. *crebro.*

P. 298. l. 7. *exſculpta*] omittit Creſc. qui *cubicula* pro *cubilia:* Vind. *excluſa.*

— l. 8. *ante ſit vt dixi*] Creſc. Baſil. *Adſit quoque ſic vt dixi* ſed Louan. *Inde ſit vt dixi.* Princeps et antiq. *aut ſic vt dixi.*

— l. 9. *diurno*] Sic Creſc. Lou. *diuturno* reliquae.

— l. 10. 11. 12. *Praeterea — aut exſculpta*] Creſc. *Dicta cubilia ſint exculpta (exſculpta* Lou.) *in parietibus aut affixa firmiter.* Vind. *exculpta aut adficta.*

— l. 13. *parturient*] *parturierint* Creſc.

— l. 14. *acus ſubſternendum*] Creſc. *palea ſubſterni debet et cum peperint.* ſed haec omnia omittit Louan. Vind. *ſubſternenda* vt Polit.

— l. 15. *quod*] Creſc. *eo quod.*

— l. 16. *caetera*] Creſc. *alia.* deinceps *gallinas* praeter Lou. reliquae, *quieſcere* omnes quatuor.

— l. 20. *pepererit*] Creſc. *peperit.* vt Vind.

— l. 21. *aequinoctio*] Creſc. *ab aequinoctio — quae antea vel poſt* etc. Vind. et Edd. pr. Pol. *ab autumnali;* deinceps *antea aut poſt* vt Edd. pr. Polit.

— l. 22. *et etiam — tempore*] Creſc. omiſit.

— l. 23. *et ea quae* etc.] Creſc. Lou. *et ea quae ſubicis ſubicias potius vetulis quam pullaſtris et quae roſtra — habeant acutos.* reliquae omittunt vſque ad *et gallinae quae roſtra.* Princeps et antiqua: *et ea quae roſtra.* Etiam Vind. *ſubiicias* habet, poſtea *puliſtris.*

— l. 25. *acutos*] Deinceps Creſc. Baſil. pergit: *incubare debent aliae in concipiendo et ouando potius quam incubando occupatas eſſe conuenit.* ſed princeps et antiqua *acutos autem. nam paluſtre in concipiendo* etc. Lou. *acutos. nam pullaſtrae debent potius in concip.* etc. Sequens *potius* om. pr. antiq. et Lou. vt poſtremum *conuenit.*

— — *appoſitiſſimae*] Cr. *aptiſſimae.* Vind. omittit *ſunt.*

P. 299. l. 2. *pauonina*] Vind. *gallinatia* et ſequens *gallinacea* l. 3. omittit, vt Edd. pr.

— l. 3. *excudant*] Vind. *excludat.*

— l. 5. *pauoninis ter deni*] Vindob. *pauonis ter nouem.* Vulgo etiam *ter noueni* erat.

— — *diem et noctem*] Creſc. *die et nocte.*

— l. 6. *dum*] Creſc. *cum.* deinceps *et potio.*

— l. 7. *Curator oportet*] *Oportet vt curator* Creſc.

— l. 8. *circueat diebus aliquot interpoſitis et oua vertat vt aequaliter concalefiant.* Creſc. Lou. vbi reliquae *circumeat — calefiant.* Vind. etiam *vt aeq.*

P. 299.

P. 299. l. 9. *Oua plena sint*] Cresc. *oua si plena atque vtilia sint nec ne (an ne* Lou.) *aduertere (animaduertere* Lou.) *potes, si dimiseris in aquam.*

— l. 11. *inane*] Cresc. *inane est;* deinceps Lou. *desidet.* Vind. cum Polit. *natet.*

— l. 12. *Qui vt hoc* etc.] *Quod intelligere potes si concutias, item si* (om. Lou. *si*) *ad lucem (si* addit Lou.) *substuleris; quod perlucet inane est.* Vindob. *Qui hoc vt intelligant.*

— l. 13. *in eis vitales*] Vind. vt Edd. pr. Polit. *inanes vitales.* deinceps pro *in iisdem aiunt* Vind. *in hisdem esse aiunt, cum ad lumen sustuleris, quod perluceat, id esse ob innane.* Quae vnice vera est lectio, propter quam nunc supersedemus coniecturis vanis.

— l. 15. *seruare*] Vind. vt Polit. *seruari.*

— l. 17. *in supponendo*] Ita Cresc. Lou. *insuper ponenda* reliquae.

— l. 19. *incubantur*] Cresc. Basil. *incubuntur.* deinceps Cresc. *habeant semen pulli nec ne.* Lou. *vel ne.* Vind. *habeant in semen.* Voluit dare vt Edd. pr. *in se semen.* deinceps *pulli Curator. vt quatriduo.*

— l. 20. *postquam incubari*] Ita Cresc. Lou. reliquae *incubare,* princ. et antiqua *postincubare.*

— l. 21. *tenuit*] Cresc. *tenuerit.*

— — *purum*] *purum quod* Cresc.

P. 300. l. 1. *animaduertit*] Cresc. Lou. *animaduerterit esse eicere debet: et aliud subicere* princ. et antiqua *ac aliud subiicere.* Etiam Vind. cum Iunt. Ald. *animaduerterit.*

— l. 2. *excusos*] Cresc. *excussos* vt Edd. pr. Vind.

— l. 3. *subiiciendum*] Addunt Cresc. Edd. tres excepta Lou. *excussos pullos.* eaedem deinceps *habeant paucas.*

— l. 4. *sint oua*] Cresc. *oua sunt pauciora.*

— — *aliis, quae*] Cresc. *illis, quae.*

— l. 7. *subiecto puluere*] Cresc. *Diebus 15 primis pullis debet obiici puluis, ne rostris noceat terra dura.* vbi Lou. *obici.*

— l. 8. *polentam*] Vind. *polentum.*

— l. 11. *Quando de*] Vindob. vt Polit. *Qua de,* deinceps *pennas.*

— l. 12. *et e collo*] Copulam omittit Vind. Polit.

— l. 15. *ne quae — accedat*] Vind. *neque — accedit.* An dicitur *accedit* vt *edit* pro *edat?*

— l. 16. *Prodigendi in solem*] Cresc. *Pulli parui proferendi sunt ad solem et sterquilinium vt in eo volutari possint.*

ſint. vbi Lou. *poſſunt.* Vind. vt Pol. *prodigendae in ſole.* Poſtea idem *in ſtercilinium volitare poſſint, quod ita albiora ſiunt.* Br. *ſe volutare poſſit* omiſſo *vt*, I. B. R. dicuntur *ſe* omittere. *volitare* Polit. *vt volitare* Codd. Victorii. Deinde *alibiliora* Edd. pr. *validiores* Creſc. Ceterum *ſtercilinium* Polit. exhibet in Catonis II. 3.

P. 300. l. 18. *pullos tantum*] Vind. omittit *tantum* vt Edd. pr. Polit. deinceps *ornithoboſcion* Vind.

— l. 21. *euolare*] Vind. vt Edd. pr. *volare.*

— l. 23. *pinnas*] Vind. *pennas.*

— l. 24. *conſuefaciendum*] Creſc. *conſuefaciendi ſunt.*

P. 301. l. 3. *quod fere quae*] Creſc. *eo quod plura quae ante incubant non ſuccedunt.* ſed Lou. *quod pleraque quae ante.*

— l. 7. *videntur*] Vind. *videantur.*

— l. 9. *aſpectu ac facie incontaminata*] Vind. *aſpecta ac f. incontaminatae.* Poſterior lectio eſt etiam in Pol.

— l. 10. *publicis*] Vind. *pullicis.* Ita ſupra p. 293. ſect. 6. pro *pulliciem* Edd. pr. *publicum* habent. deinceps *ſiptacis.* Voluit *pſitacis* vt Edd. pr.

— l. 15. *Liguſticos* etc.] Vind. *liguſtos in ciminium album in gaunum* vt Polit.

— l. 17. *gibberae*] Vind. *giberiae.* Edd. pr. *gilberiae.*

— l. 18. *hae nouiſſimae in triclinium gancarium*] Vindob. *haec* (vt Pol.) *nouiſſime interclinium genanium.* Poſtrema lectio eſt etiam in Edd. pr. Pol. Victor.

— l. 20. *veneunt*] Vind. *venerunt.* Heruag. *vaenerunt.*

— l. 23. *tenebricoſum*] Vind. vt Ald. Iunt. *tenebroſum.*

— l. 24. *pinguitudini inimica*] Vind. vt Polit. Ryk. Vict. *pinguitudinis vindicta.*

— l. 26. *Thetin Thelim*] Vind. *Thethim.* Etiam Edd. pr. om. *Thelim.* Ceterum in Vind. verior forte lectio eſt *Tethym*, *τηϑύν.*

P. 302. l. 2. *Media*] Vind. *medica* vt Edd. pr. Polit.

— l. 3. *ex iis*] Vind. vt Edd. pr. *ex his.*

— l. 4. *Ex iis euulſis*] Vind. *Ex his eulixi.* ſequens *ex* omiſſum a Polit. Br. habet Vind.

— l. 5. *admixtus ex f. loliacea*] Vind. *adm. e farina loleatea.* Polit. *lollcacea.*

— l. 9. *habeant pedes*] Vind. vt Edd. pr. *habeat.*

— l. 16. *paſterioribus vt diminuant*] Vind. *poſteribus vt deminuant.* Poſterior lectio etiam Polit.

— l. 17. *ſit par. Eodem — palumbes*] Vind. *ſit pari eodem — palumbos.* Etiam Polit. *pari* habet.

P. 302.

P. 302. l. 20. *genus quod vos philograeci etc.*] Vind. *genus quod non est vlla villa* reliquis omissis, sed idem l. 21. post *piscinas* addit: *quod duos philograeci vocatis amphibium in quibus vbi* etc. plane vt Edd. pr. et Polit. Postea *chenobosciòn* Vind.

P. 303. l. 1. *de foetura*] Vind. *et de foetura.*

— l. 2. *pullis*] Vindob. addit *de anseribus* quod fuit olim glossema seu rubrica margini adscripta.

— l. 3. *iubebat*] Vind. *iubeat.*

— — *vt essent*] Vind. *et vt essent.*

— l. 5. *ferum*] Vind. *fertum.*

— l. 6. *cum iis — congregatur nec aeque*] Vind. *cum his — congregantur nec non aeque.* vt Edd. pr. Pol.

— l. 7. *mansuctum — ad admittendum*] Vind. *mansuetis — admittendum his.* Voluit *mansuetus — his* vt Edd. pr. Polit.

— l. 8. *a Kal. Martii*] Omittit Vind. Edd. pr. Polit.

— l. 10. *merguntur*] Vindob. *mugentur.* quod est proximum Victoriano *inungentur* deinceps *in piscina* Vind.

— l. 12. *faciundum haras*] Vind. *faciendum aras.*

— l. 14. *signo*] omittit Vind.

— l. 16. *minus VII*] Vindob. *minus quinque* vt Edd. pr. Polit. deinceps Vind. *XXV.*

— l. 19. *item piscinas*] Cresc. *et piscinas.*

— l. 20. *iisque faciunt haras*] Cresc. *Aras eis faciunt.* sed Lou. *faciant.* Vind. *his quae faciunt.*

— l. 21. *in quas non inducant*] Vind. *in quae non induant.* Etiam Edd. pr. Polit. *quae.* Polit. *inducant* dedit pro *includant.*

P. 304. l. 2. *aliaue qua re*] Ita Cresc. Lou. *alba qua re* pr. et antiqua mea. Vind. *a palea aliaue qua re neue aqua eo.*

— l. 3. *neue qua accedere*] Cresc. Basil. *Studendum est ne accedere ad eos possint.* Lou. breuius *neue accedere possint.* reliquae duae *accidere.*

— l. 4. *aliaeue bestiae*] Cresc. *nec aliae bestiolae.* Vind. *aliaeque bestiae noceant.* vt Edd. pr. Polit.

— l. 5. *vbi pabulum.*] Vind. *vt pab.* Edd. pr. *et p.*

— l. 6. *fructum ferat*] Vind. *ferant fructum* vt Polit.

— l. 7. *seris*] Vind. *heris* vt Edd. pr. Polit.

— l. 8. *ne si eo inegerint*] Vind. *ne nisi eo iniecerint*, Postremum est etiam in Edd. pr.

— l. 10. *voraces*] Vind. *voratores.*

— l. 11. *iis, qui*] Vind. *his, qui.*

— l. 12. *prenderunt*] Vind. *preberunt.* deinceps *velit.*

P. 304.

P. 304. l. 16. *inferi*] Vind. *in secundo* plane aliter Edd. et Polit. deinceps *his* Vind. Edd. pr.
— l. 21. *victui*] Vind. vt Polit. *vicini*.
— l. 23. *quatuor sexue menses*] Cresc. *quatuor mensibus bene saginantur.* sed is haec ex Palladio duxerat verbis Varronis agglutinata. Ceterum *nati* Vind. cum Edd. pr. pro *natu*.
P. 305. l. 2. *saturent*] Vind. *satureant* quae est varia lectio *saturant* commista cum vulgari.
— l. 4. *sumserunt — ament*] Vind. *sumpserunt — amant.* Prius *sumserunt* Varroni ob aequabilitatem restitue; alterum item verum est, quanquam cum Victorio *ament* dare volui. Sed operae aberrarunt, et in varietate falso *ament* ex Edd. pr. laudatur, quod contra est.
— l. 5. *ipsi*] Vind. *ipsae* vt Edd. pr. Polit. Victor.
— l. 8. *νησσοτροφεῖον*] Vindob. *nessotrophio.* deinceps *qui* Vind. Pol. pro *cui*. Voluerunt *quoi*.
— l. 9. *oportet*] Vind. *omnem*.
— l. 14. *villam Sei*] Vind. *villam sit* vt Edd. pr. Polit.
— l. 16. *sint tecta*] Vind. *sunt tecta* vt Edd. pr. Polit.
— l. 17. *opere testaceo*] Vind. *ope testato.* Etiam Polit. *testato.* deinceps *perpetuo carnalis.*
— l. 18. *ponitur iis*] *p. in his* Vind. Edd. pr. Polit.
— l. 20. *ne faeles*] Vind. *ne aedes*.
— l. 21. *rcte*] Vind. *recte* vt saepius alibi.
— l. 22. *ne eo — neue ex ea*] Vind. *ne in eo — neue ea.* Etiam Polit. *neue ea*.
P. 306. l. 3. *cammari*] Vind. *geminari,* voluit *gammari.*
— l. 15. *a parte*] Vind. omittit *a*.
— l. 18. *aut duobus*] Vind. *et vt duobus.* in quo gemina lectio latere videtur. deinceps *caprae* Vind.
— l. 20. *inclusa*] Vind. vt Edd. pr. Polit. *inclusae.*
— l. 22. *Statoniensi*] Ita cum Edd. pr. Polit. Vind.
— l. 24. *circiter 4000*] Vindob. *circiter XL — passuum.* Edd. pr. *XXXX milia.* qui numerus vulgari multo verior videri debet recte aestimanti Pompei nomen et Galliae transalpinae conditionem.
— l. 25. *consepto*] Vind. *coniecto*.
P. 307. l. 3. *aperta*] Cresc. addit *et nota.*
— l. 4. *maceriis*] Cresc. *materiis.*
— l. 5. *tacta — et sint alta*] Cresc. *adeo alta vel compacta quod neque lupus neque alia bestia intrare possit neque desuper transilire,* vbi Lou. *et compacta.* Vindob. *tecta* vt Edd. pr. deinceps *felis aut mellis.*

P. 307. l. 7. *vbique effe*] Crefc. *ibique oportet effe latebras in virgultis et herbis vbi lepores interdum delitefcant — ramis, qui aquilae conatum impediant.*

— l. 10. *mares vt foeminas*] Crefc. *mares vel foem.* fed Lou. *et foeminas.* Recte! Vind. *mares et vt foeminas.* Ita fcilicet vtramque lectionem annotare voluit, vt pag. 306. l. 18. factum. Deinceps *intromiffis* habet Crefc. princeps et antiqua mea: reliquae *intromiferis.*

— l. 12. *Quatuor — repleri*] Ineptum fupplementum vel gloffema omittit Crefcentius.

— l. 13. *Fit enim*] Vind. vt Edd. pr. Polit. *vt enim.*

— l. 14. *alios vt in ventre*] Vind. vt Edd. pr. omittit *vt*, deinceps cum iifdem *reperiuntur.*

— l. 16. *velit* etc.] *qui fcire volet mafculum a foemina difcernere, vt Archadius fcribit, naturae foramina debet infpicere: nam fine dubio mafculus vnum, foemina duo inueniuntur (inuenitur* Lou.) *habere, fi caute et fubtiliter infpiciatur.* Crefc. *quot fint quis velit* Vind. omiffo *fi* vt Edd. pr. Polit. deinceps: *quod fine dubio alium alio habet paria.* Etiam Edd. pr. Polit. *quod* habent.

— l. 19. *condunt*] Vind. vt Edd. pr. Polit. *condant.*

— l. 20. *Eorum*] Vind. *Quorum* vt Polit.

— l. penult. *parte pulla*] Crefc. *fup. parte id eft dorfo baffa.* fed Bafil. omittit gloffam; Louan. *et dorfo bixa.* vbi latet vera lectio *bifo*, vnde Italicum *bigio* id eft cinericium.

— l. vlt. *tamen concipere*] Crefc. *tunc concip.*

P. 308. l. 2. *Alterius generis eft*] Crefc. *Item in Gallia reperiuntur alii alterius generis toti candidi. Tertii generis.*

— l. 3. *ad Alpes*] Vind. *ad clapis.* Polit. *ad adpis.*

— l. 5. *quod in Hifpania*] Vind. *quod in Gallia et Hifpania.*

— l. 7. *L. Aelius*] Vind. *Lelius* vt Edd. pr.

— l. 8. *ab eo — quod*] Crefc. *ab eo quia leui pede ambulat.*

— l. 10. *Acoles Boeotii λέποριν*] Vind. *a colis et bonum leporum.* Victor. *aeolis et bonum leporum.* Ex Polit. *et bene* affertur.

— l. 11. *dicti ab eo, quod — foleant*] Crefc. *cuniculi ab eo quod — folent.* fed Lou. *cuniculi dicto vocabulo nominantur eo quod* etc. *ipfi ibi facere folent* Vind.

— l. 12. *vbi lateant in agris*] Crefc. Lou. addit: *et nemoribus pratis et vineis.* Bafil. *et pratis.*

— l. 17. *cicures*] Vind. *cicuris.*

— l. 18. *inquam Axi*] Vind. *in aquam Axi.*

— l. 20. *buccinam* etiam Vind.

P. 308. l. 21. *cum e*] Vind. *cum ex.*
— l. 22. *effunderetur*] Vind. *effunderentur.*
— l. vlt. *magis τραγικῶς*] Cresc. *hinc magistraliter fieri vidit* in loco quem ex Lou. Editione excerptum posuit Gesner, vnde repetii in Comment. p. 561. quanquam in fine quaedam omisit Gesner ad rem non pertinentia. In reliquis tribus Editionibus nulla sunt huius narrationis vestigia. Similiter in sequenti Crescentii capite de Piscinis Lou. locum habet satis verbosum, quem frustra in Editionibus reliquis quaesiui. Nominantur ibi plura piscium genera vocabulis Italicis, *cauidani*, *scardinae barbii*, *bruchae*, ex fluuiaticis, *tinctae* (tincae) *et anguillae* ex lacunalibus.
P. 309. l. 2. *θηριοτροφεῖον*] Vind. *therotrophium.*
— l. 4. *Quintus*] Vind. *quod.* Edd. pr. *apud quod.*
— l. 6. *inflauit, vbi*] Vind. *inflante vt.* Etiam Pol. Vict. *vt.*
— — *tanta circumfluxit nos*] Vindob. *tantum circumfluxerit mox.* vt Edd. pr. Polit. quanquam Victorius *nos* ex libris suis laudet.
— l. 7. *caeterarum*] Vind. *caeterorum.* recte, vt puto.
— l. 13. *nec de cocleis*] Vind. *nunc de cocleis.*
— l. 16. *tu putas*] Vind. *putas tu.*
— l. 18. *quas ibi*] Vind. *quas tibi.*
— l. 20. *Aqua, inquam*] Vind. *aqua in aquam.*
— l. 24. *alluant*] Vind. *abluant* vt Edd. pr. Polit.
P. 310. l. 1. *eduxeris fistulam*] Vind. *adduxeris fistula* vt Polit. *adduxeris fistulam* Edd. pr.
— l. 4. *et is*] Vind. *et his.*
— l. 6. *in parietes*] Vind. *in* omittit. vt Bruschiana.
— l. 7. *producunt*] Vind. vt Polit. *perducunt.*
— l. 8. *laurea folia*] Vind. *laureae foliae.* Etiam Polit. *laureae.*
— l. 10. *genera coclearum*] Vind. *genera quoque earum.*
— l. 14. *locis eae*] Vind. *locis ac*, vt Edd. pr. Polit.
— l. 15. *sint dispariles*] Vindob. cum Edd. pr. et Polit. omittit etiam vulgo additum *non.*
— l. 16. *solitanae ita vt earum* etc.] Vind. *solitanae ita vt eas LXXX quadrantes coiici.* Ita fere Codd. Victorii, a quibus longe abeunt Edd. pr.
— l. 18. *regionibus eaedem*] Vind. *eisdem* vt Edd. pr. Pol.
— l. 19. *Hae — innumerabilia*] Vindob. *Haec — in mirabilia.*
P. 311. l. 2. *incrustent — et farre*] Vindob. *incruscent — ac farri.*

P. 311.

P. 311. l. 10. *castaneam*] Vind. pergit *pullos parere possit.* omissis scilicet versibus vno vel duobus.
— l. 12. *quod ea non*] Vind. *quod non ea non.*
— l. 13. *quaerunt. Hi — quae etiam in villis h. multi quae f. faciunt*] Vind. *quaerunt esse saginantur — quia* (in nota scriptum) *omnem in villis h. multique f. faciunt et cauum vbi cibum.* mediis omissis.
— l. 18. *aut castaneam*] Omittit Vindob. sed paulo post alieno loco repetiit librarius.
— l. 19. *cum cumulatim positum est in doliis*] Vindob. *cumulari impositum est aut castaneam doleis fiunt pingues.* Edd. pr. *pinguiores.*
— l. 22. *solitus*] Vind. *sollicitus.*
— l. 24. *negligemus*] Edd. pr. *negligimus* sed Vind. *nec legimus* forma Varrone digna, quam Ciceroni etiam obtrusit Dauisius. Est graecum νηλεγέω.
— l. 26. *quarum alteram*] Vind. *quarum altera,*
P. 312. l. 2. *bibere*] Vind. *libere.*
— l. 5. *itaque eas melius me*] Vindob. *itaque me eas melius nosce.*
— l. 7. *auium natura*] Vind. *artium naturali.*
— l. 8. ὑλικῶς, *quae sequi melitturgi soleant, demonstrabit*] Vind. *historicos quam semper mellitturgio soleant, id est qui exerceret mellaria demonstrabit.* Idem glossema est in Edd. pr. vbi male est *quae exercet, exercent,* vel *qui exercet.* Ceterum Aldinum ἱστορικῶς nunc primum Codicis auctoritate tueri se poterit.
— l. 10. *putrefacto*] Cresc. addit *secundum modum similem.* sed Lou. *sed modum silet. Pergit Virgilius autem ait magistrum Archadium* etc.
— l. 11. *esse* βοὸς etc.] Vind. *esse boues pertimenes pepianem myna tegna idem hypomenes piches genea moschon dae melissae iocondae. Hae apes.* Ita etiam Victor. libri *pepianem mina*, vnde Scaliger probabilius πεπλανημένα efficiebat. Quo pertineat quidue arguat additum *iocandae*, coniicere vel assequi non potui.
— l. 13. *Quod si hoc*] Vind. vt Edd. pr. Pol. *Quod si in hoc.*
— l. 14. *quod hic*] Cresc. *nam in his est societas operum et aedificiorum, in his ratio atque ars.* Vind. *vt non idem.*
— l. 19. *mel nec quod mel domus*] Vindob. alterum *mel* omittit cum Edd. pr. Polit.
— l. 21. ἐξάγωνον — *arbi*] Vind. *ex agauo — orbi.*
P. 313. l. 2. *quod est et diis*] Vind. *quidem est de his.* Etiam Edd. pr. *quidem.*

P. 313.

P. 313. l. 3. *fauus*] Vind. *fanum.*
— l. 4. *ad* omittit Vind.
— l. 6. *et rex*] Vind. omittit *et.*
— l. 7. *nulla harum*] Ita Crefc. Lou. *horum* reliquae.
— l. 8. *aut eo*] Crefc. Lou. *aut in eo.* deinceps *neque et in eo* Vindob.
— l. 10. *liguriunt*] Vind. *mufae liguriunt* antiquario Varrone digna forma.
— l. 11. *videt*] Vind. *videat.*
— l. 12. *in quo eft fapor*] Vind. *in quorum fapor.*
— l. 13. *malefica — vellicans facit deterius*] Vind. *mellefica — vellitans* omiffis duobus poftremis vocabulis.
— l. 14. *ignaua, vt non qui eius opus conetur*] Vindob. *ignauia non vt qui eius conetur.*
— l. 15. *refiftat*] Vind. *refiftant.*
— l. 16. *effe dicantur volucres*] Vind. *effe nue volucres.*
— l. 17. *fi quando difplicatae funt*] *fi quando in aere difperfae, cymbalis et fonis fe reducunt* Crefc.
— l. 19. *attribuerunt*] Vindob. *attribuunt.*
— l. 21. *it*] Ita Crefc. Lou. *ierit* reliquae. *iit* Vind.
— l. 22. *fuccollant*] Cr. Lou. *fuccolant.* reliquae *fuftollunt.*
— l. 23. *inficientes*] Crefc. *ociofae* fed Lou. *inoperantes.* Deinceps eaedem *defides* pro *inertes* Louanienfis habent.
— l. 24. *impetentes*] Crefc. *impetum facientes ab fe.* Vind. *infpectantes ab fe.* ex quo Victorianum *infectantes* facilius efficitur, quod probo vnice. Lege igitur: *infectantes ab fe eiiciunt.*
— l. 25. *vocificantes*] Crefc. *vociferantes — et paucae.* Vind. *quod vocificantes.*
— l. 26. *Extra*] *Propter* Crefc. *praeter* Lou.
— l. 27. *qua venit*] Ita Crefc. Lou. *ne veniat* reliquae.
P. 314. l. 1. *erithicem vocant* Vind. pro *ἐριθάκην appellant.*
— l. 2. *alternis*] *horis* addit Crefc. *vlterius* Vind.
— l. 3. *et vt colonias*] Crefc. *et vt in colonias, horumque duces faciunt* etc. Lou. *harum.* Deinceps *Hi quae* Vind.
— l. 4. *vt imitatione*] Crefc. *vt mutatione.* recte tamen Lou. deinceps *tunc id faciunt* Crefc.
— l. 5. *habeant*] Crefc. *habent.*
— l. 6. *phyfica fatifcat*] Vind. *phyficam ac hyrfcat.* Polit. et Victor. *phyficam achifcat.* Nunc demum agnofco, Vrfini coniecturam *arcefcat* veram effe, quae proxime ad lectionem Vindob. accedit.
— l. 7. *nunc curfu*] Vind. *non curfu.* Saepiufcule vocabula haec inuicem permutantur.

P. 314. l. 11. *hunc Varronem*] Vind. *hunc nunc Varronem.*
— l. 13. *locupletes*] Crefc. *locupletatos.* Vind. *Velanios.*
— l. 14. *villa*] Crefc. *domuſcula.*
— l. 15. *hos circum*] *circa* (omiſſo *hos*) *totam domum alvearia feciſſe* Crefc.
— l. 17. *reliquum*] *et reliquum locum ac ſpacium thimo et cithiſo ſemine operuiſſe ac etiam apiaſtro.* vbi princ. et antiqua *ſpacio*, Lou. *ſpatia.*
— l. 18. *μέλινον*] Vind. *mellinem.* vt Polit. et Philargyrius ad Virgilium.
— l. 19. *vt peraeque ducerent*] haec verba omiſit Crefc. Baſil. qui ſubdit *quem dena.* Contra princ. et antiqua mea: *vt peraeque ducerentur dena*, Lou. *vt p. ducerent dena milia Sexteria.* reliquae *ſextaria.*
— l. 21. *ſolitos. tum eos et velle*] Vind. *ſolitas cum eis ex velle.*
— l. 24. *μελιττῶνας*] Vind. *mellitonas.*
— l. 25. *mellitrophia* Vind.
— l. 27. *ſecundum villam*] Vide ad p. 315. l. 17.
— l. 28. *fugae cauſa*] Crefc. Baſil. *Hic enim ſonus fugae exiſtimatur earum eſſe. Item eſſe debere dicit in aere temperato* etc. vbi princ. et ant. *exiſtimatur procerum eſſe. Item.* Lou. *exiſt. eſſe procerum. Iterum.* Vindob. *cauſa* omittit cum Edd. pr. et Polit.
315. l. 2. *feruido*] Crefc. Baſil. *nimium calido neque hieme nimium frigido.* ſed princ. et ant. *non oppreſſo neque hyeme frigido.* Lou. *non aprico neque hieme frigido.* Praeterea Crefc. Baſil. *ſpectent.*
— l. 3. *habeat*] Crefc. *habeant.*
— l. 6. *maxime — ea ſunt*] Crefc. Baſil. *maximae.* Lou. *ea ſunt.* reliquae *vt ſunt.* deinceps *roſae* Crefc.
— l. 7. *ocimum, cyperum, medica et maxime cytiſum*] Vindob. *oxymum, cyprum medice, maxime cythiſum.* Crefc. *eginum medica maxime valentibus vtiliſſimum eſt.* Sed Lou. *ozimum caprum medice, maxime citiſum quod valentibus.*
— l. 10. *florere*] Vind. *florem.*
— l. 11. *autumni*] Vind. *autumnum.* In Columella Sangerm. liber eandem formam dedit. Crefc. *autumnale. Sed apium ad ſanitatem aptiſſimum, ad mellificium thimum.* vbi Lou. *apum apt. ad ſanitatem eſt — timum.*
— l. 14. *contundunt*] Vind. *contendunt.*
— l. 17. *iuxta villam*] Crefc. Baſil. *Varro autem dicit ſedem earum eſſe oportere iuxta villam dominicam, ſed po-*

tissimum vbi non resonent imagines id est voces echi. vbi reliquae: *dicit idem scilicet qui idem (quod* Lou.) *iuxta* etc. Lou. *resident — eco.* Vide ad p. 314. l. 27.

P. 315. l. 19. *aluearia collocarint*] Vind. *aluearium collocarent.*

— l. 22. *sed ita vti cum parum sit qua compleant, eas coangustent ne in vasto loco et inani despondeant*] Vind. *sed ita parum sunt quae compleant vti eas coangustent in vasto loco inani dispondeant.* Similiter Edd. pr. Polit. *sed ita vti parum sint quae compleant, ne eas.*

— l. 27. *Vitiles — oblinunt*] Vind. *vtiles — obliniunt.*

P. 316. l. 1. *mutulis*] Vind. *mutilis* vt Edd. pr.

— l. 7. *extrema*] Vind. *extremam.*

— l. 11. *Verno*] Cresc. Lou. *autem* addit; deinceps Cr. *mellearius.*

— l. 13. *aluum*] Cresc. Lou. *alueum.*

— l. 14. *fiunt*] Cresc. *sunt.*

— l. 15. *seditiones et vt quidam*] Vind. *sed: cum et quidam.* vnde legendum coniicio *seditiones: cum, vt quidam dicunt, tria genera sint ducum.* Cresc. *Nam duo sunt genera ducum vt Maecenas et Virgilius scribunt, niger et varius, qui melior est. debet ergo mellarius interficere nigrum, qui alteri regi seditiosus est et corrumpit aluum.* vbi Lou. *Menecrates et Virgilius — corrumpit alueum.*

— l. 18. *mellario*] Vind. *melaria.*

— l. 19. *nigrum, quem scit*] Vind. *nigrum cum sit.*

— l. 20. *quod fuget*] Cr. Lou. *eo quod f.* reliquae *fugat.*

— l. 22. *est parua*] Vind. *et parua.* deinceps *vocabitur* Cresc. *in apibus optimae sunt paruae variae rotundae vt ait Varro.*

— l. 23. *ater est*] Vind. *est alter.* vt Edd. pr.

— l. 25. *Eae differunt*] Vind. vt Polit. *Hae differunt.*

P. 317. l. 2. *emtorem*] Cresc. *emptorem videre oportet valeant an sint aegrae.* vbi Lou. *op. vid. an valeant.*

— l. 6. *si sunt*] Ita Lou. Cresc. *si* omittunt reliquae. deinceps *vt puluerulentae* Cresc. *vt puluerulentulae* Vind.

— l. 8. *alui*] omittit Cresc. *transferendae sint ad aluos* Vind. *aluos* etiam Polit.

— l. 12. *tempora vt verno*] Cresc. *tempore verno.* sed Lou. *tempora vt verno. — nam hyeme* etc.

— l. 13. *quo sunt translatae*] Cresc. breuius *translata.*

— l. 14. *transtuleris eo, vbi*] *tr. et vbi id. pab. non sit* Cr.

— l. 15. *pab. non est*] Vind. *pab. non sit.*

P. 317. l. 17. *sunt apes, apiastro*] Vind. *sint apes, ea apiastro.* Polit. *ex apiastro.* De hoc loco vide infra ad p. 320. l. 14. annotanda.
— l. 18. *illicium*] Vind. *inditium.* Voluit *inlicium.*
— l. 20. *escae habuisse dicantur*] Vind. *esse habuisse dicitis* vt Polit. et Cod. Victor.
— l. 21. *aut cum sunt*] Vind. *aut eum sint.* Male Polit. Victor. *ait eum* vel *cum sint.*
— l. 23. *atque vrina pota*] Vind. *atque his vrina potas.* De toto hoc loco aliter mihi nunc videtur quam viris doctis, quorum conatus ducti fuerunt ex lectione Pol. Codd. paulo diuersa a scriptura membranae Vindobonensis. Malim scilicet nunc legere: *ne cum animaduerterint inopiam, escae auidiores fiant apes morbidae propter primores vernos pastus ex floribus nucis graecae et cornu; quibus coeliacae fieri dicuntur, atque vrina pota refici.*
— l. 24. *propolim*] Vind. *propolira.* Idem deinceps *emplaustris.*
— l. 27. *carius*] Vind. *caius.*
P. 318. l. 1. *quo fauos*] Vind. vt Edd. pr. Pol. *quibus fauos.*
— l. 3. *vim esse*] Vind. *esse vim.*
— l. 6. *multi cauatum e cera, cum singula caua*] Vindob. *multi cauatum e terra c. s. causa.*
— l. 7. *quot singulis*] Vind. *quod singulos.*
— l. 9. *iisdem — carpere*] Vind. *eisdem — capere.*
— l. 10. *malo punico*] Cresc. *malo granato et consparago,* sed Lou. *asparago.* deinceps *capiunt solum* Cresc. sed Lou. *carpunt.*
— l. 11. *olea arbore ceram, e fico mel*] Cresc. *ex olea arbore mel.* Deinceps Vind. *carpiant* adeoque fluctuauit librarius inter *capiant* et *carpant.*
— l. 13. *praeberi vt e faba*] Cresc. *praebetur ex faba — et brassica cera et cibus.*
— l. 14. *nec non — e malo*] Cresc. *Item ex malo,* sed Lou. *Idem ex malo.*
— l. 15. *cibum et mel — duplex quod*] omisit Cresc. Vind. *circum et mel. Item alter.*
— l. 16. *e papauere*] Cresc. *ex papauere cera et mel, ex nuce graeca triplex ministerium fieri dicitur et ex lapsano cibum (cibus* Lou.) *mel et cera.* Vindob. *cera et mel* vt Edd. pr. Polit.
— l. 17. *lapsana*] Vindob. *lapsano* quod voluisse videtur dare item Polit.

P. 318. l. 18. *carpere*] Cresc. *capiunt*, Lou. *carpunt.*
— — *mel ceram — vt alia ad singulas*] Vind. *mel vel ceram — vt alias ad s.*
— l. 21. *refaciunt*] Vind. *reficiant.* Pol. *refaciant.*
— l. 22. *siserae*] Sic Cresc. Lou. *ciceris* reliquae. eadem e contra reliquarum correxit. Vindob. *existere flore et alia.* vbi vulgatum *ex sisere* corruptum latet. *et alia* etiam Edd. pr. Polit.
— l. 23. *e rore*] Cresc. *e* omisit. deinceps *ex alia mel insuaque vt ex fico cytiso bonum* (Lou. *et ex citiso*) *ex thimo* (*et timo* Lou.) *optimum, vt ait Varro.* Vind. *ea rore.* Voluit *ex rore.*
— l. 24. *e cytiso*] Vind. omisso *e* habet *cithiso;* postea *cibis pars quod poutio et ea his.* Postremum *ea his* est in Edd. pr.
P. 319. l. 1. *iis aqua liquida*] Cresc. *his aquam liquidam vnde bibant esse oportet, eaque propinquam, quae non fluat vel in aliquem locum influat.* sed Lou. *eamque.*
— l. 3. *ita vt ne*] Cresc. *ita vt ne profunda* (*sit* addit Lou.) *vltra duos vel* (*aut* Louan.) *tres digitos sit.* vltimum *sit* omittit Lou.
— l. 4. *in qua aqua*] Cresc. *in aqua*, sed Louan. *in qua.* Vind. *descendat* vt Iunt. Ald. sequens *duos* habent Edd. pr. cum Vind.
— l. 5. *vbi assidere*] Cresc. *super quibus.* Vindob. *exeant primum pabulum vbi.*
— l. 6. *In qua diligenter*] Cresc. *Diligens habenda cura est.* sed Lou. *In qua diligens est hab. cura.* Vind. *in aqua — habenda est cura.*
— l. 7. *pura, quod*] Cresc. Lou. sola additum *quod* habet.
— l. 8. *Quod non*] Cresc. *et quia non — eas ad pastum prodire longius patitur, praeparandus est his cibus, ne melle cogantur* etc.
— l. 10. *exinanitas*] Ita Cresc. Lou. reliquae *exanimatas*, omnes *alueos.*
— l. 11. *decoquunt*] Cresc. *decoquuntur in aquae.* Ita Lou. *aqua* reliquae.
— l. 12. *coactas*] Cresc. *coctas — saepe apponunt.* Vind. *congississet* pro *congiis sex.*
— l. 13. *prope vt sit*] *vt sit prope* Cresc. *sint* Louan. *alii quam — vt sint* Vind.
— l. 14. *in quae*] Cresc. *in qua — lanam puram.* Vind. *purpuram propter quam — surgant.*
— l. 16. *ne incidant*] *ne* omisit Cresc. deinceps *et singula vasa — alueos. Alii vuam* etc. Vind. *ponuntur ad aluos.*

haec.

haec. Verba *ſingulas et* omittunt etiam Edd. pr. Polit. vbi ſimiliter cet. *Haec ſupplentur* temere ab Aldo mutatum. Alui enim aqua appoſita mulſa male dicuntur ſuppleri; contra vaſa mulſa plena recte ſupplentur. Igitur reſtituenda Varroni lectio Vind. *Singula vaſa ponuntur ad aluos: haec ſupplentur.* Pluribus in locis Aldina poſt *ſingulos* inferſit alterum *ſingulus* vbi abeſſe commode poterat.

319. l. 18. *pinſerunt*] *piſtauerint* Creſc. ſed Lou. *piſtauerunt et effundunt.* reliquae copulam omittunt. Vind. *conpinſierunt.* Cod. Vrſini *pinſierunt* habuit ſcriptum.

— l. 19. *apponunt ibi*] Lou. *opponunt ibi.* reliquae omiſſo *ibi* habent *apponunt.* deinceps Creſc. *ad quas in hyeme ad pabulum procedere poſſint.* Lou. *in pabulum.* Vind. *tamen in pab. proc. poſſint.* Ita rectius mihi *tamen* poſt *hieme* collocari videtur.

320. l. 1. *exiturum*] Creſc. *examen exire ſolet.*

— l. 2. *multae*] *cum apes natae proſpere ſunt multae* Creſc. ſed Lou. *ſunt nutritae.* deinceps: *et progeniem in coloniam mittere volunt.* reliquae *incolumem.* Vind. *ac pro gente ne in coloniam emittere volunt.* Omittit igitur vocabulum *veteres* cum Edd. pr. Polit.

— l. 4. *huius quod duo*] Creſc. omiſit *huius* et deinceps *ſcitur.* Vind. *huius q. d. ſolent praeire ſigna ſunt.* Victorio ſine dubio debetur ineptum *ſcitur* omiſſum ab Aldina Iunt. Creſc. Edd. 4. In Edd. primis Varronis et Pol. eſt ſimiliter: *ſigna ſunt.* vnde patet, veram eſſe lectionem Edd. pr. quae reliqua ſic exhibent: *huius quae duo ſolent praeire ſigna, ſunt, vnum* cet.

— l. 8. *euolaturae*] Ita Creſc. Lou. *volaturae* reliquae.

— l. 9. *proinde vt*] Omiſit *proinde* Creſc. legens: *vt milites et populi faciunt.*

— l. 10. *tum exierunt*] Creſc. *cum exierunt* cum Edd. pr. Polit. Vrſ. Vind.

— l. 11. *congregatae ſunt*] Creſc. *exiuerunt, expectantes, donec omnes conueniant.*

— l. 12. *conueniant. Cum a mellario id*] Vind. *conueniat cum a miliario cum id feciſſe.*

— l. 13. *puluerem et circum tinniendo*] Vind. *puluere et circum tumiendo.*

— l. 14. *perterritas quo voluerit perducet*] Vind. *perterritae quo volunt perducere* vt Polit. deinceps *non longe idem oblinunt.* Nollem ex Aldina et Iuntina aſſuiſſem verba *ramum vel quid aliud* a Iucundo ficta. Si ſequaris

 enim

enim lectionem Polit. et Vindob. locus sanus atque integer erit: *Cum a mellario id fecisse sunt animaduersae, iaciundo in eas puluerem et circumtinniendo aere perterritas quo* (i. e. locum eum, quo) *volunt perducere non longe inde oblinunt erithace* etc. Similis locus est supra p. 317. l. 17. *sed et aluus, in quam transiturae sunt apes, apiastro perfricanda.* vbi Edd. pr. *sed si transiturae sunt apes, apiastro perfricandum.* Vind. *sed si tr. sint, apes ea apiastro perfricanda.* Polit. *sed et transiturae sint apes ex apiastro.* vbi nollem a me Iuntinae interpolationem receptam fuisse. A manu enim Varronis fuisse videtur: *Sed et quo transiturae sunt apes*, (eum locum intellige) *ex apiastro perfricandum.*

P. 320. l. 17. *afferunt aluum prope eisdem illiciis illitam intus*] Vind. *adferunt alium prope easdem in litiis elicam intus.* Edd. pr. Polit. similiter *easdem* omisso *illitam.* Forte fuit olim scriptum *prope easdem illitam intus.* Geminam scripturam notare voluit Vind.

— l. 18. *apposita fumo leui circumeundo*] Vind. *adposito fumo leui circumdato.* Rectius hoc etiam Edd. pr. Pol. quam Aldinum *circumeundo.*

— l. 19. *vt quae*] Vindob. *vt qua.* Edd. pr. *vtque.* vnde vnice probo: *vtique.*

— l. vlt. *pertinere* omisit Vind.

P. 321. l. 1. *cuius causa*] Vind. *q͡m ius adhibetur.* Voluit *quoius* vt Edd. pr. quae item cum Pol. omittunt *causa.*

— l. 3. *ex ipsis* etc.] Vind. *ex ipsis viri saluos habeant non congerminarie coniecturam capiunt. Si intus.*

— l. 6. *alui cum remoueris fauorum*] Vind. *aluum tum remoressi fauorum.*

— l. 8. *quoniam tunc sunt repleti melle*] Cresc. Lou. *quia tunc plena sunt melle.* reliquae *sunt melle pleni.*

— l. 9. *oportere nouem partes tollere, decimam*] Vindob. *oportere ita vt nomen p. t. decunam.* Etiam Edd. pr. Polit. inferunt verba *ita vt.*

— l. 10. *omne eximas, fore vt*] Vind. *omnem existimas, forte vt.*

— l. 11. *hoc plus — quam dixi*] Vind. *hoc eius — dixit.*

— l. 14. *non quoque multum*] Vind. *non qui neque m.*

— l. 16. *exortu*] Vind. vt Edd. pr. Polit. *exortum.*

— l. 18. *foecunda fit aluus*] Vind. *secunda sit aluo.* Prius est in Edd. pr. Pol. pro *fecunda*; alterum est pro *aluos.*

— l. 20. *reliquum hiemationi*] Cresc. *Varro scribit quod pars tertia fauorum tantummodo tollatur pro hyeme reliquum*

quum relinquatur. vbi Lou. *et reliquum pro hieme relinquatur.* Vindob. vt Pol. *ex hiematione.* deinceps: *fine aluulis non fit fertilis nisi quod eximatur.* Etiam Caesenas Codex *fine aluulis non fit.* Edd. primae similiter *nisi quod.* Equidem *ne quid eximatur* legam; reliqua verba loco suo non moueo nunc, sed maiore distinctionis signo sic separo: *eximatur. Exemptio cum est maior, neque — oportet, ne — animum* cet.

P. 322. l. 3. *Faui*] Vind. *fatu.*

— l. 4. *inquinatum*] Vind. cum Polit. *incunatum.*

— l. 5. *praesecatur*] Vind. *praesicatum.* Pol. *praesicatur.* deinceps *firmiores* Vind.

— l. 7. *imbecilliores*] Cresc. Louan. *infirmiores.* deinceps Cresc. *secretas occiso rege ocioso subiiciunt alteri regi.* Sed Lou. *secretas earum rege occiso subiiciunt sub alterum regem.* Vind. *gregem* habet pro *regem.*

— l. 8. *Quae crebrius*] Ita Cresc. Lou. *Si* reliquae.

— l. 9. *non modo desistunt*] Cresc. Lou. *num modo desistant.* Vind. *non modo non des. p. sed etiam se lingentes* omisso *conferciunt.* Etiam Edd. pr. *non modo non* exhibent cum Polit.

— l. 10. *conferciunt*] Ita Cresc. Lou. *consortiunt* reliquae. Sequens *mulso* eaedem in *melle* mutarunt. Vindob. *si mulsae.*

— l. 11. *quo propter*] Ita Cr. Lou. *quo* omittunt reliquae.

— l. 12. *potantes*] Ita Cresc. Lou. omittunt reliquae. deinceps *alueo* Cresc. *nimis frequentes* Lou. Vind. *se ante atque* omittit. deinceps: *si ex aluo minus, minus freq.*

— l. 13. *ac subsidit*] Ita Cresc. Lou. *aut* reliquae. Vind. *susibit — suffumigando.*

— l. 14. *olentium*] Cresc. Lou. *olcticium.*

— l. 18. *oppressae*] Ita Cresc. Lou. *oppressi* reliquae.

— l. 20. *et imbris guttis vberibus offensae*] Cresc. breuius: *guttis offensae,* deinceps omisit etiam *et afflictae.* Vind. *vt vmbris guctis vb. off. — vt efflictae.*

— l. 22. *loco ac tepido. Promendum — quam tepido*] Cr. breuius: *loco tepido et bono cinere tepido plus (magis tamen* Lou.) *calido quam tepido (frigido* Lou.) *eiiciendum super eas et excutiendum leuiter vas et apes (vt eas* Lou.) *manu non tangas et ponendum in sole, quo reuiuiscant iuxta suos alueos, vt ad domicilia redeant.*

— l. 23. *cinere facto*] Vind. vt Polit. *facta.* quae lectio non est damnanda. Nam *cinis lixiua* vel *lixiuia* sic dicitur, non *lixiuus* vel *lixiuius.*

P. 323. l. 1. *ipsas vase*] Vind. cum Edd. pr. *ipso vase.*

— l. 2. *ponendum in sole*] Vindob. *ponendae insulae. Qua sic enim conciliati ee* (quae nota alias *esse* significat) *conciliauerunt, restituunt se.* In qua lectione latere videtur *conciliatae concaluerunt*, vel varians lectio *conciliati se reconciliauerunt.*

— l. 4. *muscis*] Vind. *iustis.*

— l. 5. *reconciliatae ad suum quaeque*] Vind. *ne conciliare ad vsum quaque.*

— l. 7. *Pauo*] Vind. *fauo.*

— l. 9. *ac coepti sunt a praecone renuntiari*] Vind. *accepti sunt a pr. recinii*, vt Codd. Polit. Victor.

— l. 12. *piscinarum genera sint*] Vind. *pascinarum g. sunt.* Postrema lectio est etiam in Edd. pr. Polit.

— l. 19. *lymphae aquam*] Vind. *lymphae hae aquam.*

— l. 21. *aquam sic et pisces*] Vind. vt Edd. pr. Pol. *aquam et piscibus.*

— l. 22. *magis*] Vind. *magnis.*

P. 324. l. 1. *ex aedificiis — millia sextertia*] Vind. *et aed. — milia sextaria.*

— l. 3. *vno tempore enim*] Vind. *enim* omisit.

— l. 7. *ac mediterranea*] Vind. *ac mediis terrena.*

— l. 10. *Pluris. nam vt Pausias*] Vindob. habet *pluris: nam vt Pausanias.* Lectio pluris antiqua peperit *plures* alienum ad locum relatam.

— l. 12. *sint cerae, sic hi*] Vindob. *sint, caetera sic hic* vt Polit.

— l. 13. *habeant pisces*] Vindob. cum Edd. pr. Polit. *habent p.*

— l. 15. *quos sacrificanti tibi Varro ad tibicinem*] Vind. *q. sacrificarint ibi narro ad tubicinam.* Edd. pr. Polit. *sacrificant. Ibi — tubicinam.* Ceterum Codex vetustissimus, quem Politianus inspexerat, in verbis *gregatim venisse* desinebat. Alter recentior ad finem vsque pertingebat. Idem testatur Victorius de antiquissimo Catonis et Varronis Codice in Bibliotheca Diui Marci Florentiae a se inspecto. Vnde simul cognoscimus, librum Vindobonensem aliunde fuisse exscriptum, quia ad finem Varronis librorum pertingit.

— l. 17. *auderet*] Vindob. *audere.* deinceps *Ludonorum* vt Polit. 2. deinceps *coruffas vidisse, sic nos priscis nemo coquus in ius v. audct Hortensius Q. fam.* cet. Etiam Edd. pr. Polit. *coquus Hort. Q.*

P. 324.

P. 324. l. 21. *ad Baulos*] Vind. *ab oculos*. Edd. pr. Pol. *ac loculos*. quod ex illa lectione deprauata fluxit. Forte fuit *ad Bootulos*.

— l. 22. *illum sciam*] *illum scientia* Vind.

— l. 23. *Puteolos*] Vind. *putrulos*.

— l. 24. *pasci piscinis nisi eos ipse pasceret*] Vind. *pasci e piscinis nisi etiam ipse eos pascere*.

— l. 25. *haberet ne eius esurirent mulli — quam ego — asini. et quidem vtraque re et cibo*] Vind. *haberet petus exurirent asini et quidem vtraque et cibo*. In Edd. pr. *haberet prius* deinde pro *mulli* ibidem sunt *asini*.

P. 325. l. 3. *sumptuosius quam ego his ministraret*] Vind. *sumptuosius quam ego ministret*. Etiam Edd. pr. Polit. omisso *his* habent *ministret*.

— l. 5. *multinum os alo*] Vind. *multi minimi salo*.

— l. 6. *ministrarent*] Vind. *ministrent*.

— l. 7. *et ii pisciculos m. aggerebant*] Vind. *et pisciculos m. adgerebat* vt Edd. pr. Pol.

— l. 8. *vt a maioribus*] Vind. *qui maioribus* vt Edd. pr. deinceps *salsamentorum meas piscinas emptum coiiciebat cum in rem turbaret*. Etiam Edd. pr. Polit. *salsamentorum — emptum*.

— l. 10. *vti per tempestatem suis piscibus e macello cetariorum vti e mari obsonium praeberet, cum neque euerriculo illi in litus educere possent viuam saginam plebeiae coenae pisces*] Vindob. *ac per temp. macellum piscinant mare obsonnum praeberet neque e verriculo in littus e. p. viuam Sabinam plebeiae coenae*. Ita etiam Edd. pr. Pol. nisi quod *piscinam vt mare* habent. Sola Brusch. *sabinam*. Recte autem Vindob. omittit vocabulum *pisces* a glossatore additum, vt mihi videtur.

— l. 14. *rhedarios*] Vind. *te clauas* quae est ex Victoriano *rhedarias* detorta lectio.

— l. 15. *barbatum mullum. Atque illi*] Vind. *barbacum nullum, atque inquit ille*. Vnde nunc vulgatam: *At, inquit, ille*: corrigere malim: *Atque, inquit, illi*. deinceps Vind. *non miror*.

— l. 17. *laborabat ne seruus aeger, quam aquam*] Vind. *laborat ne seruos aeger aquam frigidam recentem biberent sui pisces*. Etenim ac incuria cet. vbi vulgo in Codd. et Edd. deest *recentem* forte ex glossa ortum vocabulum.

— l. 19. *aiebat M. Lucullum et piscinas eius despiciebat*] Vind. *agebat in luculli ac piscinas despiciebat*. Ceterum

Lucium Lucullum eiusque fratrem consobrinum Marcum, Macedonico hunc, Mithridatico illum triumpho clarum, in mentione piscinarum hic distinguit Varro praenomine, supra autem III. 3. 10. *Lucullorum piscinas* nominauit coniunctim. Catonem Luculli tutorem nominat Varro III. 2. 17. Is est L. Luculli filius, de quo laudaui in Comment. p. 498. locos Ciceronis F. B. III. 2. ad Attic. XIII. 6. Ex priore cognoscimus, ante A. V. C. Varronianum 709. (quo scripti sunt libri de Finibus Bonorum) L. Lucullum mortuum reliquisse *pueri* Luculli tutorem Catonem: *Adolescentem clarissimum* vocare videtur eundem Philippica X. 4. scripta A. V. C. 711. Tutorem Luculli Catonem nominat Epistola ad Atticum XIII. 6. A. V. C. 709. scripta, obiterque commemorat solitudinem Catonis. Ante initium belli ciuilis, A. V. C. 705. orti, duos Lucullos Metellum et Hortensium diem suum obiisse testatur Velleius II. 49. igitur ante reditum Ciceronis ex prouincia. Lucullum Hortensiumque eminentissimorum ciuium filios in acie Cassii Brutique apud Philippos cecidisse A. V. 712. narrat idem II. 71. Fratrem Lucium mortuum Marcus haud longo tempore secutus est, fratrem postquam in villa Tusculana eius sepeliuisset, auctore Plutarcho Lucull. extremo. Hinc intelligitur, Varronem libros de R. R. post patris L. Luculli fratrisque Marci Luculli illiusque filii Luculli mortem scripsisse. De villa L. Luculli apud Neapolin ita Plutarchus Luculli cap. 39. *τὰ δ᾽ ἐν τοῖς παραλίοις καὶ περὶ Νέαν πόλιν ἔργα λόφους ἀνακρεμαννύντος αὐτοῦ μεγάλοις ὀρύγμασι* (perfodere montem dixit Varro) *καὶ τροχοὺς θαλάσσης καὶ διαδρομὰς ἰχθυοτρόφους τοῖς οἰκητηρίοις περιελίσσοντος καὶ διαίτας ἐναλίους κτίζοντος ὁ Στωϊκὸς Τουβέρων θεασάμενος Ξέρξην αὐτὸν ἐκ τηβέννου προσηγόρευσεν. ἦσαν δ᾽ αὐτῷ περὶ Τοῦσκλον ἐγχώριοι δίαιται καὶ κατασκοπαὶ περιόπτων καὶ κατασκευαὶ ἀναπεπταμένων ἀνδρώνων καὶ περιπάτων; ἐν αἷς ὁ Πομπήϊος γενόμενος ἐμέμφετο τὸν Λούκουλλον ὅτι πρὸς θέρος ἄριστα διαθεὶς τὴν ἔπαυλιν, ἀοίκητον ἐν χειμῶνι πεποίηκε. γελάσας οὖν ἐκεῖνος· εἶτα, ἔφη, σοὶ δοκῶ ἐλάττονα τῶν γεράνων νοῦν ἔχειν καὶ τῶν πελαργῶν, ὥστε ταῖς ὥραις μὴ συμμεταβάλλειν τὰς διαίτας;* vbi Editor Bryanus corrigebat *κατασκευαὶ περιωπῶν* et comparabat in sequentibus *τοὺς ἐν Νεαπόλει θαλάμους καὶ περικλειστοὺς ἀπόψεις* seu vt corrigit *περικλύστους*. Contra Reiske malebat: *καὶ κατασκευαὶ περιπάτων καταγείων καὶ*

καὶ πρὸς βοῤῥᾶν ἀναπεπταμένων ἀνδρώνων. Verum nec ita locus est persanatus, cuius tamen sententia patet ex locis Varronis inuicem comparatis cum Plutarcho. *τροχὰς θαλάσσης* Interpres *euripos* reddidit; rectius quam in Platonis Critia p. 531 *τὰς τῆς θαλάττης τροχὰς, οἱ περὶ τὴν ἀρχαίαν ἦσαν μητρόπολιν, πρῶτον μὲν ἐγεφύρωσαν.* deinde: *διώρυχα μὲν γὰρ ἐκ θαλάττης ἀρχόμενοι — ἐπὶ τὸν ἐξωτάτω τροχὸν συνέτρησαν, καὶ τὸν ἀνάπλουν ἐκ τῆς θαλάττης ταύτης πρὸς ἐκεῖνον ὡς εἰς λιμένα ἐποιήσαντο διελόντες στόμα ναυσὶ ταῖς μεγίσταις ἱκανὸν εἰσπλεῖν. καὶ δὴ καὶ τὰς τῆς γῆς τροχὰς, αἳ τὰς τῆς θαλάττης διεῖργον, κατὰ τὰς γεφύρας διεῖλον.* vbi *τροχοὶ θαλάττης* spirae maris, *τροχοὶ γῆς* zonae terrae vertuntur ineptissime. Mihi videntur *τροχοὶ θαλάσσης* esse aestuaria maris, iisque interiecti isthmi *τροχοὶ γῆς.*

P. 325. l. 21. *ac residem aquam in locis*] Vindob. *ac reside aqua in locis p. habitarent, contra ad neapolim L. Luculli.* Edd. pr. Polit. *ac in reside aquam in locis.* Vnde apparet, ex lectione *ac residem aquam in* gradatim factum esse errore librariorum *ac in reside in aqua in* deinde *ac in reside aqua in.*

— l. 23. *ac maritima flumina immisisset in piscinas, quae reciproce fluerent, ipsi Neptuno non cedere de piscatu*] Vind. *et maritimum flumen in misse in p. qui reciprocae fuerint. Ipse N. n. cederet de spicatum enim esse vt antiquos pisces* cet. Edd. pr. Polit. similiter *maritimum flumen* quod probo; deinceps *reciproci* Pol. 2. quod conuenit cum Vindob. *qui*; postea Edd. pr. *fuere ipse N. n. cederet d. piscatu: esse causam vt antiquos.*

P. 326. l. 4. *in loca frigidiora*] Vind. *in loco frigidiori.*

— — *solent*] Vind. *solerent*, vt Edd. pr. Pol.

— l. 5. *quod propter calores in montes*] Vind. *quod per calores in m. Sabina.* In Polit. Ryk. est *per colles* vitiosius.

— l. 6. *In Baiano autem tanta*] Vind. *in baiano, aut ardis. Tanta.* Ita etiam alter Victori Codex.

— l. 7. *permiserit, vel vt suam p. consumeret*] Vind. *promiserit velut suam s. p. consumere.* Etiam Pol. 2. Codd. Victorii et Codex Vrsini *velut* dant pro vulgato *vt.* Hinc malim nunc legere: *permiserit vel suam pecuniam consumere.*

— l. 9. *obiectaculo, quo aestus*] Vindob. *obiecta eculo qua aestus.* Cod. Vrsini *obiecta ouulo.* Malim igitur: *obiecta mole, qua aestus.*

P. 326. l. 9. *ab exorta*] Vind. *exorta* omisso *ab.* Edd. pr. *ab ortu lunae;* deinceps Vind. *proximum* pro *proximam.*

— l. 11. *Nos haec. At str. a dextra*] Vind. *non haec ad str. ad dextra.* Etiam Ienf. Reg. *Non haec.*

— l. 12. *et cum lata c. n. designatus aedilis se in villam*] Vind. *et cum lota cand. n. d. edilissem villam.* Consentit igitur cum Paris. Codice vnde verba *et cum lata c. n. d. aedilis se in villam* dedi pro vulgata *et eccum recta c. n. d. aedilis.* In Edd. pr. Polit. est *in villam.* Polit. 2. *et cum candidatus.*

— l. 13. *occidimus*] Vind. *accedimus.*

— l. 14. *gratulati in c. prosequimur*] Vind. *gr. in c. persequimur.*

— — *ille inde eundo*] Vind. *ille in dicendo suam.*

— l. 15. *nostram. O Pinni noster*] Vind. *nostram opinioni noster.* Sic proxime verum Vind. pro *Opinionis nostrae* vulgato antea.

— l. 16. *sermonem de pastione villatica*] Vind. *sermone de pascione villatice.*

— l. 17. *hunc, quem exposui, habeto*] Vind. *hunc quem exposui, habito.* Polit. 2. *haec quae.* Paris. *hoc quem.*

Hucusque Codex Vindobonensis, quem vna cum Parisiensi et libris scriptis Politiani, Victorii, Vrsini et Pontederae ex vno eodemque fonte fluxisse apparet; multis tamen in locis lectionem archetypi adeoque Varronis manum integriorem vel eius vestigia fidelius expressa seruasse mihi videtur, quam reliqui libri scripti omnes, vt merito gratiam habeamus doctissimo *Weigelio*, qui hoc beneuolentiae suae in me documentum publice exstare voluit. Equidem huic varietati magnum pretium statuo etiam propterea, quod nunc demum apparet origo lectionis Victorianae, de qua multis in locis dubitabatur adhuc. Aliquot etiam Iucundi correctiones in Aldina propositae Codicis Vind. auctoritate confirmantur. Scilicet, id quod lectoris interesse puto scire, comparauit Weigelius Codicem cum priore Editione Gesneriana, adeoque nihil annotauit varietatis, vbi Editio cum libro scripto consentit.

— — —

Cato p. 109. cap. 157. f. 12. Compositionem ex brassica ad aluum deiiciendam tandem reperi verbis diuersis repetitam a Marcello Empirico cap. 36. p. 217. ed. Cornarii:

rii: *Brassicae tenerrime contritae succum expressum si quis ad sex cotylarum mensuram adiectis vini cyathis tribus ieiunus biberit, ita vt pridie non coenet et bene digestus sit, mirifice ac sine vllo taedio aluo concitata purgabitur.* Ceterum aridae tritae et cum aqua coctae succum adhibet Cato, tritae succum simpliciter Marcellus. Eadem varietas reperitur etiam in sequenti remedio. Hinc corriges, quae in annotatione ad h. l. minus recte conieceram.

— pag. 110. sect. 15. *in manum*] Idem hoc remedium posuit Marcellus Empiricus p. 87. ed. Cornarii: *Qui polypum patitur, brassicae erraticae radicem conterat, et eius succum adsidue naribus quantum potuerit, ducat: intra triduum remediabitur.*

VARIETAS LECTIONIS

in libro V. et XII. Columellae excerpta e Codice Vindobonensi, cum Addendis ad reliquos libros.

P. 236. l. 5. *Prioribus* Vind. vt Edd. pr.
— l. 8. *ego* addit Vind. cum P. Sang.
— l. 13. *non cuncta* Vind. cum Br. Sang.
— l. 15. *non ars* Vind. vt Polit. deinceps *singuli singulari* Vind. fere vt Lips.
P. 237. l. 3. *obmissa* Vind. antiqua scriptura.
— l. 8. *quemadmodum pastinatum* Vind.
— l. 17. *censeo* omittit Vind. vt L. P. S.
— l. 18. *quidque*] *quique* Vind.
— l. 19. *quoniam*] *cum* Vind.
P. 238. l. 4. *erit* Vind. vt Sang.
— l. 5. *acuuam*] *agmina* Vind. vt Br. deinceps *Itemque*.
— l. 9. *aratores*] *auctores* Vind.
— l. 16. *quae mensura octies efficit m. passus veniunt* Vind.
— l. 18. *vt*] *sicut* Vind.
P. 239. l. 2. *partis non omnis possumus* Vind. vt Edd. pr.
— l. 4. *prosequi* Vind.
— l. 7. *scrupula* Vind. vt Edd. pr.
— l. 8. *ab minima* Vind.
P. 242. l. 19. *sumito*] *munito* Vind. vt Lips.
P. 243. l. 11. *Sin autem* Vind. vt Polit.
— l. 18. *dico eam efficiet* Vind.

P. 245.

P. 245. l. vlt. *recipiet*] *recipit* Vind.
P. 246. l. 6. CCCCLXLVI. Vind.
— l. 7. *viginti ſeptem*] XXVIII. Vind.
Reliquis numerorum varietatibus in initio huius libri V. nolui immorari. Sequitur varietas ex Capite 4. et ſequentibus.
— l. 13. *vt cuique placuerint*] Vind. *vtcunque placuerit* vt Edd. pr. Pol. *placuerit* etiam Sang.
— l. 17. *ex iis*] Vind. *ex his* vt Edd. pr.
— l. 20. *canteriatas*] Vindob. *cantheritas.* Voluit cum Edd. pr. *cantheriatas.*
— l. 21. *circummunitae*] Vind. *circumuinctae.* idem voluerint Bruſch. et Sang.
— l. 23. *charcatas*] Vind. *characatus.*
— l. 24. *ſtratarum*] Vind. *ſtractarum.*
— l. 25. *proïectae — porriguntur*] Vind. *proiectu — porrigitur* vt Edd. pr. Sang. niſi quod *proiecta* iſti libri habent.
P. 247. l. 1. *ſationis*] Vind. *ſationum.*
— l. 4. *iis locis*] Vind. *his locis* vt Edd. pr.
— l. 6. *id eſt etiam*] Vind. vt Edd. pr. *idem etiam.*
— l. 7. *Campania cum vicinum ex nobis capere*] Vindob. *Campanca cum vicinum a nobis capeſcere.* Egregie!
— l. 8. *vtitur — molitione*] Vind. *vtatur — molitie.*
— l. 10. *prouincialis ruſtici*] Vind. vt Edd. pr. Lipſ. *provincialem ruſticum.*
— l. 13. *earum*] Vind. vt Edd. pr. *eorum.*
— l. 15. *ſolutiore terra*] *ſolitiore terrae* Vind. *terrae* etiam Edd. pr.
— l. 16. *ſed et ſcrobes et ſulci*] *ſed et ſulci* Vind.
— l. 18. *praeferuida*] Vind. *perfida.*
— l. 23. *ſcrobis — altitudinemque de foſſis tripedaneis*] Vindob. *ſcrobibus — latitudinemque de foſſis tripedaneis* vt Edd. pr.
P. 248. l. 1. *quaterna* cum Edd. pr. Sang. Vind.
— l. 2. *habetur*] Vind. *habentur.*
— l. 4. *quam in tres*] Vind. omittit *in.*
— l. 9. *bidentibus*] Vind. *videntibus.*
— l. 14. *ſpatia faciant*] *ſp. fiant* Vind. vt Edd. pr.
— l. 15. *incedat*] Vind. *incidit.* Voluit *incedit* vt Polit. niſi malis cum *occidere* Varroniano comparare pro *occurrere.*
— l. 18. *ſcrobis* vt Lipſ. Vind.
— l. 24. *ſemiplenis — nimius*] Vind. *plenis — minus.*

P. 249. l. 5. *corroborata fuerint*] Vind. vt Edd. pr. *corroborauerint.* Voluerunt igitur *se corroborauerint* vt 4, 12, 2.
— l. 8. *relinquere*] Vind. *permittit* repetit.
— l. 12. *voluminibus* om. Vind. Goef. Sang.
— l. 14. *in quibus*] Vind. omittit *in* cum Br. Goef. Sang.
— l. 16. *esse quid*] Vind. *esse versibus atr. quid.* Sang. *esse versibus aliter quid.*
— l. 19. *conuenit*] Vind. *conueniet.*
— l. 21. *tenerae viti atque infirmae*] Vind. *tenerum atque infirmum.* Etiam P. S. *infirmum* et *viti* omittunt Edd. pr. Goef. Sang.
— l. 26. *coercenda est* Vind. vt Edd. pr.
P. 250. l. 5. *conuenit summa* Vind. omisso *a.*
— l. 7. *citauerit*] Vind. *curauerit* vt Edd. pr. Goef. Sang. deinceps *partes* pro *brachia.*
— l. 8. *singula aspiciant*] Vind. *adspiciant* omisso *singula.*
— l. 9. *tam* addit Vind. cum Edd. pr.
— l. 14. *ratio eadem*] Vind. *ratio nam eadem* vt Polit.
— l. 18. *bigemmes resices fiunt*] *big. resi efficiunt* Vind. *resic efficiunt* P. *resices fiunt* Sang.
— l. 21. 22. *Hoc — riguis — potest*] Vind. *Haec — regnis — possunt.*
— l. 25. *et eam*] Vind. omittit *et.*
P. 251. l. 2. *etiam stiua, dum*] Vind. *etiam seruandum.*
— l. 7. *videntibus* Vind.
— l. 8. *potuit*] *putauit* Vind. P. Sang.
— l. 10. *fructuososque*] Vind. vt Edd. pr. Sang. *fructuosos.*
— l. 15. *praebeat*] Vind. *praebeant.*
— l. 19. *apricis e contrario*] Ita cum Edd. pr. Sang. Vind.
P. 252. l. 2. *quae vni iugo*] Vind. *quae in iugo* vt I. B. R.
— l. 4. *fere*] Vind. *fore.*
— l. 6. *in vineis*] omittit *in* Vind. vt Edd. pr.
— l. 8. *ad arundines*] omittit *ad* Vind. vt Edd. pr.
— l. 10. *candosoccos*] *cantos occos* Vind.
— l. 14. *cum a matre*] omittit *a* Vind.
— l. 17. *quoniam*] Vind. *cum* vt Br.
— l. 20. *reliqua*] Vind. *aliqua.*
— l. 21. *debet.*] Vind. *dicunt.*
— l. 28. *vnus*] Vind. *vnus cum* vt Edd. pr. Sang.
P. 253. l. 2. *vti*] *viti* Vind. vt Pol. deinceps *inter ordinis.*
— l. 3. *cubantis et stantis rectae*] Vind. *curantis et statumen recte.* Etiam P. Sang. *curantis* habent; *statumen* Goef. P. S. *ad statumen* I. B. Br. R. Lipf. Hinc igitur con-

coniicitur, voluisse dare: *cubantis et ad statumen erectae.* quam lectionem vnice probo.

P. 253. l. 5. *debent, refeces*] Vind. *dicunt. Reficis.* Idem voluit *reficis* Sang.

— l. 6. *relinqui sed post*] Vind. *relictis, et post.* Etiam P. S. *relictis*, et Edd. pr. *et* pro *sed.*

— l. 8. *oportet, vitis*] Ita cum Edd. pr. Vind.

— l. 15. *pampinari vt et*] Vind. *pampinare et vt.* Etiam Br. Sang. *pampinare.*

— l. 17. *ratio*] Vind. *satio.*

— l. 26. *quod quomodo*] Vind. *quoquomodo* vt Sang.

P. 254. l. 2. *ferre sameram*] Vind. *ferres amera.*

— l. 6. *iam serit ex samera*] Vind. *inserit examere sobolibus.* Edd. pr. *inserit.* P. S. *amere subolibus.*

— l. 9. *paueris*] Vind. vt Edd. pr. Lips. *alueris.*

— l. 12. *conseremus*] Vind. *conserimus.*

— l. 16. *insta* omittit Vind.

— l. 17. *populus* etiam Vind.

— l. 18. *Populus qui raram* Vind.

— l. 20. *quae — gratissima*] Vindob. *qui — grauissima.* Idem deinceps *et montosis* cum Edd. pr.

— l. 22. *quod et*] Vind. *qui et.* Sang. *quia et.*

— l. 25. *praefertur*] Vind. vt Edd. pr. *refertur.*

— l. 26. *seminaria*] Vind. *semina.* quam lectionem praefero!

— l. 27. *subscripsimus. nam populi*] Ita Vind. etiam, sed verbi litera prima tantum perscripta exstat, reliquae sunt in lacuna.

P. 255. l. 1. *deponuntur*] Vind. vt Sang. *disponuntur.*

— l. 4. *resolutam humum* cum P. S. Vind.

— l. 5. *Ameram* cum Edd. pr. Vind.

— l. 6. *compluribus diebus insolata iacuerit*] Vind. *compluribus insita lacuerit.*

— l. 8. *crebro* Vind.

— l. 10. *stramentisque*] Vind. *trametisque* vt Pol. et Lips.

— l. 14. *est ne*] Vind. omittit *est.*

— l. 18. *proculcata noxam*] Ita cum Sang. Vind.

— l. 20. *conspergi saepius — debent*] Vind. *conspargi seminis — debet.* Ita fere P. Sang.

— l. 24. *affert, cum*] Vindob. *affert tunc cum* vt Edd. pr. Sang.

— l. 25. *transferre volumus*] Vind. *transferemus* vt Edd. pr. Iunt. L. Sang. Polit.

P. 256. l. 1. *si quidem* Vind. vt Edd. pr. Goes. Sang.
— l. 4. *circumcalcari* etiam Vind.
— l. 7. *ex amera* Vind. vt Edd. pr.
— l. 9. *manu — quoniam*] Vind. *in manu — cum* vt Br.
— l. 10. *falce abraditur*] Vind. *falc ablanditur.*
— l. 11. *iam idonea*] Vind. *num idonea.*
— l. 14. *recte seritur. Igitur in resoluta*] Vind. *Recte seritur in se resoluta* vt Edd. pr.
— l. 17. *recipiant*] Vind. *respiciat.* deinceps *roscido* cum Edd. pr.
— l. 18. *vimi*] Vind. *rame.*
— l. 19. *in* omittit Vind. cum P. Sang.
— l. 21. *innititur*] Vind. *immittitur.* quae lectio mihi et verior et elegantior videtur.
— l. 22. *exili, vbi*] Vind. *exhibi vt.*
— l. 24. *incipiet — formanda*] Vind. vt Edd. pr. Sang.
— l. 26. *truncosque prominentes*] Corrigendum censeo *trunco prominentes*, vt sect. 4. *exiguam stirpem prominentem trunco.*
. 257. l. 2. *Tabulata*] Vind. *Tribulata.*
— l. 8. *recipit* omittit etiam Vind. cum Edd. pr. Sang.
— l. 9. *demittat*] Vind. *demit* vt Edd. pr. Lips.
— l. 10. *tamen vt*] Vind. *tum vt.*
— l. 11. *trunco stirpem*] Vind. *truncum stirpem* vt Edd. pr. Sang. Lips. Pol. Idem deinceps verum *ductus* habet.
— l. 15. *arbor idoneum*] Vind. *arbor idem.* quae scriptura corruptior quam *arboridem* Edd. pr. Sang.
— l. 17. *emiserit*] *emiserant* Vind. cum Edd. pr.
— l. 24. *prouenerit, eius summae*] Vind. *prouenerint euissimae.* Ita fere Edd. pr. L. Sang.
258. l. 2. *exputandum est*] Vind. omittit *est.*
— l. 3. *matris*] Vind. *maturius* vt Edd. pr. L. P. S.
— l. 4. *conueniet*] Vind. *conuenit* vt Edd. pr. S. recte!
— l. 11. *positi sint eademque*] Vind. *positis in eadem* vt Edd. pr.
— l. 13. *cauendum*] Vind. *est* addit.
— l. 15. *laedatur aut delibretur*] Vind. *laetetur aut debilitetur.* Etiam Pol. *laetetur.*
— l. 16. *nudatur*] Vind. *nutari.* Polit. *nudari.*
— l. 18. *comprehendat*] Vind. *comprehendit.*
— l. 19. *solum diligenter*] Vindob. interserit *ante* vt Ald. Iunt.
— l. 22. *ne nimia*] Vindob. *emnila.* Edd. pr. *ne aemula.* Deinceps *enoceat* vt Edd. pr.

P. 258. l. 24. *medullam deturque exitus*] Vindob. *medullam quae exitus* vt Polit.
— l. 26. *conceperit*] Vind. *concepit.*
P. 259. l. 2. *maritaueris, onus iam non*] Vind. *mar. nam non* vt Br. Lipf. deinceps *vetuftatem vitem adplicer*is *coniugem negabit.* Etiam Pol. *vetuftatem* Br. *negabit.*
— l. 6. *pedum duorum*] *pedes duo* Vind. vt Sang.
— l. 7. *pedum fex aut minimum*] Vind. *pedes fex habet minimum* vt Edd. pr.
— l. 10. *iunxeris*] Vind. *vinxeris* vt Edd. pr.
— l. 12. *facito vt pl. et gelic.*] Vind. *facit. vt pl. gelic.*
— l. 15. *deponendae*] Vind. *difponendae* vt Sang.
— l. 19. *rubrica*] Vind. *fubrica.*
— l. 20. *ferantur*] *ferantur* Vind. Sang.
— l. 23. *ab tenero*] haec verba funt in lacuna Vind.
— l. 26. *Sed eae*] Vind. *Sed haec.*
P. 260. l. 3. *depofitas*] Vind. *depofita* vt Edd. pr.
— l. 4. *certe fubacta* cum Edd. pr. L. S. Vind.
— l. 8. *praeferuidis*] *perferuidis* Vind. Lipf.
— l. 13. *coles*] *colles* Vind. vt Edd. pr.
— l. 14. *flexura materias*] Vind. *fluffura materiae.*
— l. 20. *vel tertiam*] Vind. omittit.
— l. 22. *proximam putationem* Vind.
— l. 26. *ima*] Vind. *vna.*
— l. 28. *fequentes atque bonitati* Vind.
P. 261. l. 1. *vt quaeque materia fedebit ita in*] *vt quaecunque materia fe deuetita in* Vind. vt Edd. pr.
— l. 3. *fummam*] omittit Vind.
— l. 6. *Item accipit plenioribus* Vind.
— l. 11. *imum*] *viuum* Vind. Sang.
— l. 12. *non oportet*] Vind. *tamen oportet.* vt Edd. pr.
— l. 18. *amputatis fubmittantur*] *amputatis committantur* Vind. prius ex Sang. dedi, alterum eft in libris fcriptis omnibus et editis.
— l. 20. *ramorum*] Vind. *morum* vt Edd. pr.
— l. 21. *proximi, fi*] Vind. *proximis* vt Edd. pr. deinceps *inedit, cum.* Edd. pr. *incedit: cum.*
— l. 22. *nimium vitemque* vulgarem lectionem habet Vind.
P. 262. l. 1. *vt a tertia*] Vind. *et a tertia.*
— l. 2. *vimine*] Vind. *vineae* vt libri reliqui.
— l. 3. *vt materia*] Vind. *in materia* Edd. pr. *in materia.*
— l. 5. *tertiam gemmam religabimus*] Vind. *tegmina religauimus.* Edd. pr. *ter gemma.*
— l. 6. *quia quae*] Vind. *qui quae.*

P. 262.

P. 262. l. 7. *ea fructu — at quae*] Vind. *ex fructu* (vt Sang.) — *atque* Vind. *Atque* Edd. pr.
— l. 8. *adnexa sursum*] Vind. *abnexas vsque.* L. et Sang. *adnexa susum* antique, vt in Catone *susum, deosum.*
— l. 10. *quod quia*] Vind. *quod qui.*
— l. 12. *palmite — quod quia*] Vind. *palmitem — quod qui.* Prior lectio est Edd. pr.
— l. 13. *creat*] omittit Vind. cum Goes. P. Sang.
— l. 14. *in vinea palmitum*] *in ea palmitem* Vind. vt L. P.
— l. 19. *simul*] *nihil* Vind. vt Polit.
— l. 22. *fuit*] *fiat* Vind. Malim *fuerit.*
— l. 25. *vestiatur*] Vind. *vexatur.* deinceps *immitti* cum Edd. pr.
— l. 26. *nisi*] omittit Vind. vt et sequens *vt.*
— l. 27. *loco*] Vind. *loca* vt Goes.
— l. 28. *tertiam — rejecti*] *terram — refecti* Vind.
P. 263. l. 5. *quoniam*] *cum* Vind. vt Edd. pr.
— l. 7. *hornotinis*] Vind. *annotinis* vt L. P. S.
— l. 10. *superauerit*] Vind. *superauit* vt Edd. pr.
— l. 11. *colis*] Vind. *colli.*
— l. 12. *ita* addit Vind. cum Br. Sang.
— l. 13. *nam et post*] Vind. *nam si post.* Voluit *sic.*
— l. 14. *virium*] Vind. *vinum* vt Br. Sang.
— l. 16. *pati*] omittit Vind.
— l. 20. *submittantur*] *submittuntur* Vind. vt Sang. deinceps *vtramque materiam deciditur.* Postrema lectio est etiam in L. P. S.
— l. 23. *Eum colem — esse*] Vind. *Cum collem — est.*
P. 264. l. 2. *deducere* Vind. vt Edd. pr. deinceps *traductibus — durare, certosque — colles.* Etiam Edd. pr. *durare,* Br. L. Goes. *certosque.*
— l. 4. *si minus* Vind. cum Edd. pr.
— l. 5. *ea ratio — faceret* vt Goes. Sang. Vind.
— l. 6. *commendabili* vt Br. Vind.
— l. 7. *inutile*] Vind. *cum vtile.*
— l. 8. *familias*] Vind. *familiae.*
— l. 10. *et in eius* Vind. vt P. S. deinceps *instituere vitem queat, vt nec tam viuiradici frequenter ea, vt si sit facultas quod est.*
— l. 14. *ei — tradidimus*] Vind. omittit vt Edd. pr.
— l. 15. *praecepimus*] Vind. *tradidimus.*
— l. 17. *rumpotinum*] *'upotinum* Vind.
— l. 19. *opulus*] *populus* Vind. vt Edd. pr. deinceps vo-

 cabuli

cabuli *corno* solae literae *cer* scriptae exstant, reliquae sunt in lacuna Vind.

P. 264. l. 21. *nisi in* omittit Vindob.

P. 265. l. 2. *quia*] *qui* Vind.

— l. 3. *vlmus — adhuc*] Vind. *vbino — huc* vt Polit.

— l. 5. *rumpotinctum*] Vind. *supra ctinetii.* In Edd. pr. est *supra*, in Lips. *superocinctu.*

— l. 6. *vt ad*] Vind. *et ad.*

— l. 9. *complura*] Vind. *cum plura.*

— l. 12. *rumpotinis*] *ritum potinis frumento non inseruitur.* Prior lectio est etiam in L. P. deinceps interpositum vulgo *si* omittunt etiam Edd. pr. Vulgatum *inferitur* egregie corrigit Codex Vindob. *si frumento non inseruitur.*

— l. 21. *traducem*] *ducem* Vind. vt Edd. pr. Lips.

— l. 24. *sustineatur*] Vind. *substineat.*

P. 266. l. 1. *familias*] *familiae* Vind. vt Edd. pr.

— l. 2. *reditus*] *dictu* Vind. vt Edd. pr.

— l. 5. *omnium*] omittit Vind.

— l. 8. *substinetur* Vind. antiqua scriptura.

— l. 9. *quam recipit*] Vind. *quam rem.*

— l. 12. *familias*] *familiae* Vind. vt Edd. pr.

— l. 16. *omnino*] Vind. *anno* vt Polit. deinceps *Posita, Litia, sergia, neui culmina, orches, regiona, scrissicul, murtea.* An forte simile vocabulum vuae *sircitulae* vel *scirriculae* ap. Colum. XII, 45, 1. latet?

— l. 19. *Pausiae*] *positae* Vind.

— l. 20. *Regiae, sed vtraque*] *regies et virga quae* Vind.

— l. 21. *Pausiae*] Vind. *posita.*

P. 267. l. 1. *vetustate corrumpitur*] *vna rumpitur* Vindob. deinceps *orces* pro *orchis.* Mire variant libri omnes huius loci scripturam.

— l. 3. *Sergia*] *stigia* Vind.

— — *olea maior — minor*] Vindob. *olea et maior* (vt Edd. pr.) — *minori.*

— l. 5. *praeferuidum*] Vind. *perferreuidum.*

— l. 6. *patitur*] Vind. *patiatur* vt Polit. deinceps *est aestuosis* vt Edd. pr. fere habent.

— l. 11. *milliarium*] omittit Vind. vt Edd. pr.

— l. 13. *Pausia*] *Posita* Vind. vt Pol. paulo antea *sapores.*

— l. 17. *vuida*] Vind. *viuida* vt Edd. pr.

— l. 20. *macer et*] Vind. *macera.* Voluit, credo, cum P. S. *macer aut.*

— l. 23. *arbutus*] Vind. *arbustus* vt Edd. pr.

P. 267.

P. 267. l. 24. *excisa*] Vind. *excisas* vt Edd. pr.
— l. 25. *oleam. Haec*] Ita etiam Vind. cum Edd. pr.
P. 268. l. 4. *terreno*] Vindob. *modo* — *et succoso* vt Br. L. Goes. Sang.
— l. 7. *aditus* — *detur, fermentari finito*] Vind. *traditus* — *ater in foramos nouellos.* Mire variant scripturam libri. Vulgata debetur Iucundo.
— l. 10. *circumuenire*] *conuenire* Vind.
— l. 11. *adimito*] omittit Vind. deinceps *et quam recentissimo* vt Br. Goes.
— l. 12. *vt ne*] Vind. *ne* vt I. B. R. Sang.
— l. 13. *quamqua*] Vind. *quamquam serram* Polit. etiam *quamquam.*
— l. 14. *varam*] Vind. *varia* vt Edd. pr.
— l. 15. *es*] *est* Vind. Polit.
— l. 16. *et sine*] *vt sine* Vind. Polit.
— l. 17. *Taleae* — *serra*] *Tali* — *terra* Vind. vt P. S. et Edd. pr.
— l. 18. *earum*] Vind. *illae* vt Edd. pr.
— l. 19. *leuentur* — *rubrica*] *locentur* — *lubrica* Vindob. deinceps *et sic.*
— l. 20. *parte ima terram et*] Vind. *pars recte et* vt Edd. pr. Lips. vnde simpliciter malim: *pariter et cacumine caelum sp. dep.*
— l. 22. *comprehendit* Vind. vt Edd. pr.
P. 269. l. 1. *validius conualuerit*] *validis conualuit* Vindob. vt Edd. pr. P. Sang.
— — *erit*] Vind. *esse.* Edd. pr. *est.*
— l. 2. *talearum*] Vindob. *palloruni.* voluit *palorum* vt Edd. pr.
— l. 3. *totas eas immergeri*] Vind. *totos eos immediri* vt Edd. pr. L. Sang.
— l. 5. *indicibus*] Vind. *inducibus* vt Edd. pr. Sang.
— l. 10. *depositae taleae*] Vind. *deposita et alere* vt Polit.
— l. 11. *existimant oculis excolere cordae simili* vt Edd. pr. Vindob.
— l. 15. *farriri*] Vind. *fatiri.* Voluit *fariri.*
— l. 16. *rastris*] Vind. *rostris.*
— l. 18. *farriri*] Vind. *fatiri.*
— l. 19. *conuenit* etiam Vind. omisso deinceps *anno.*
— l. 20. *quinquenni* — *stabiles* Vind. vt Edd. pr. L. Pol.
— l. 22. *siccis et vliginosis* Vind. vt Edd. pr. Polit. Sang. Sed veram lectionem dedit Iucundus. Quamuis enim Cato 34. *vliginem* ab *aquoso agro* distinguat; vbi est:

 in

in creta et vligine et rubrica, et agr qui aquosus erit: (Ita enim ex Edd. pr. legendum censeo:) vti etiam Varro I, 6, 6. Columella tamen siccae regioni opponit eam quae *redundat vligine* I, 6, 6. atque iterum 3, 1, 3. siccae vliginosam opponit. Hic igitur *vliginosus* ager idem est qui *humidus.*

P. 270. l. 2. *arbore sistani rectis in cella dantur scrobes, vt eos ignes putresque faciet quos solet ruina facere debuerit. Spatium vitis me debet pingui* etc. Vind. vt L. Polit. *debuerit* etiam Edd. pr. *vitis me debet pingui* Brusch.

— l. 8. *segetibus quidam et cigesimum* Vind. vt Sang. Ceterum hic locus manifeste a Iucundo est interpolatus, cui nullus liber nec scriptus nec antea editus addixit. Verbis insertis a Iucundo: *inter ordines* contraria sunt sequentia *in alteram partem, atque in alteram partem.* Haec enim diuersa mensura non refertur tota ad interordiniorum duorum spatia, sed altera ad interordinia, altera ad lineam arbores in qua stant separatae spatio aliquo. Itaque nunc probo lectionem Sangerm. *Spatia vt vitis* (arbustiuae scilicet, de qua noster 5, 7, 3. eadem fere spatia posuit) *metiri debemus, pingui et frumentario solo* et reliqua.

— l. 10. *aestiuo perflatu refrigerentur*] Vind. *et riuo perflatur, effrigerentur* fere vt Lips.

— l. 11. *explantes*] *plantam pars* Vind. vt Pol.

— l. 12. *arbusculam*] *arbuscula sole* Vind. vt Pol.

— l. 13. *quo in — erat*] *quo — et id* Vind. vt Pol. Sang.

— l. 16. *resoluatur*] *soluatur* Vind. vt Edd. pr. P. S.

— l. 18. *pala quae eximitur*] Vind. *pilla quae eximuntur* fere vt Edd. pr. Lips.

— l. 19. *innectere* Vind. cum Edd. pr. deinceps *constrictae terrae* cum iisdem.

— l. 20. *subruta*] Vind. vt I. B. R. *subrupta.*

P. 271. l. 3. *solum scrobis copia fodere* Vind. fere vt Edd. pr. Sang.

— l. 5. *mittere et ita seminibus substernere et sic constet scrobibus aqua, omnis hauriendu est, nusquam demutantur* Vind. Etiam Edd. pr. nisi quod *et sic confectis scrob. — nusquam dimittantur* habent. Iucundus ex solo Palladio *hordei semina* ingessit, quae nusquam in libris scriptis et Edd. pr. apparent. Sed Palladii locus plane cum Columella non congruit atque aliunde translatus est. Veterem igitur lectionem restituendam censeo.

— l. 8. *minuti* omittit Vind. deinceps *et glarea* vt Br. Sang.

P. 271. l. 12. *ſimoque*] Vind. *acinoque* vt Edd. pr. Lipſ.
— l. 13. *oblitis in*] Vind. *obrutis* vt Edd. pr. Sang.
— l. 14. *truncos, gratus autem maturis eſt qui braci cr. habent. poterit autem* Vindob. vt L. P. S. *poterit etiam* Edd. pr. Sang. Etiam in hoc loco graſſata eſt Iucundi libido, cui nulli libri addicunt. Primum animaduerto truncum plantae opponi, quia omni fronde priuatur truncata planta. Noſter Arbor. 17. 1. *melius autem truncis quam plantis oliuetum conſtituere.* quem locum peſſime de taleis interpretatus erat Geſner in Indice. Nec ipſe ab omni errore alienus in Commentariis ad noſtrum hunc locum p. 276. laudaui locum Columellae XI. 2, 42. qui eſt de talearum poſitione. Cato c. 28. *arbores praeciſas* vocat *truncos*, Palladius 3, 18. *plantas radicatas in truncum redactas.*
— l. 17. *vt ſui* Vind. vt L. P. deinceps *exiguum* cum Sang.
— l. 19. *poterit*] *potuerit* Vind. vt P. S.
— l. 22. *tangendae*] Vind. *tangeri*. Pol. *tangeride*. Vnde apparet h. l. aliter diſtinguendum et legendum eſſe: *nec niſi poſt biennium ferro tangi, ac primo ſurculari debent, ita* etc.
P. 272. l. 2. *ne coxam bos aliamue*] Vind. *coxa bos aliamque* vt Edd. pr. Itaque malim cum Broukhuſio: *ne arando bos coxam.*
— l. 3. *circum munire caueis*] Vind. *circumuenire gaudeas* vt Edd. pr.
— l. 5. *alternis*] Vind. *alienis annis.*
— l. 6. *vberat*] Vind. *deberat* vt Ienſ. Br.
— l. 7. *ager non eſt conſitus arbori* Vind. Etiam Edd. pr. *arbori.*
— l. 10. *minime bis anno*] Vind. *minime huius anni.* Etiam Polit. *huius.*
— l. 11. *alte*] Vind. *alter* vt Sang.
— l. 13. *radices arborum*] *radicem arboris* Vind. Etiam Br. Sang. *radicem.*
— l. 15. *olea in cliuo ſit*] Vind. *oleam cliuoſo eſt in cilicia* vt Edd. pr. P. et Sang.
— l. 16. *limoſam aquam — deducant*] Vind. omittit *lim. aquam* vt Edd. pr. deinceps *deducat* habet.
— l. 21. *propicietur. ac ſi* Vind.
P. 273. l. 1. *ſatiſfacient ſingulis*] Vindob. *ſeruaueris ſinguli.* Geſnerianum *ſeruieris* inde effictum erat reſtituendum. Sic *inſeruire* frumento Col. 5, 7, 3. Cf. Varro 2, 8, 2.

P. 273. l. 3. *congius (sufficient) Stercus*] Vindob. *condi vis stercus* vt Sang.
— l. 5. *nam per hiemem*] Vind. *nam eius per hiemem* vt Edd. pr. Sang.
— l. 8. *quem*] omittit Vind. deinceps *ferro ea resecaueris.* Edd. pr. *resecueris.* Videtur fuisse *erajeris.*
— l. 9. *laeta fronde* Vind. vt Polit.
— l. 12. *rogare*] *rigare* Vind. vt P. Sang.
— l. 17. *in foramen — taleam oleastri arte*] *in formem — talem ol. partem* Vind. vt Polit. *informem* tamen solus Vindob. cum Sang. habet, quae lectio in Palladio exstat sine varietate.
— l. 18. *immitti*] Vind. *dimitti* vt Edd. pr. Sang.
— l. 19. *extat. Sed sic*] *extet. Sed si* Vind. vt Edd. pr. Polit. Sang.
— l. 20. *amurca*] *amurgaque* Vind. *amurga quae* L. P. S.
— — *nostra vrina*] Vind. *natura* vt L. Polit.
P. 274. l. 1. *vrna*] *vna* Vind. Br. Lips.
— l. 2. *vitio soli — negare*] Vind. *vitiose — necare.* Etiam Edd. pr. *necare.*
— l. 3. *ablaqueamus* Vind. vt Edd. pr.
— l. 9. *etiam — ramus*] Vind. *et — ramis.*
— l. 12. *ratio*] omittit Vind. cum Edd. pr. Sang.
— l. 13. *praecepta dabimus*] *praeceptanimus* Vind. vt Pol.
— l. 14. *semina feras*] *semi feras* Vind. *semen* Edd. pr.
— l. 15. *circummunire — oportet*] *circumuenire* Vindob. vt Edd. pr. omisso *oportet.*
— l. 16. *praecipiti, vt non praecipi* (vt Lips.) *nec solum* Vind. *non* Edd. pr. deinceps *hominum* Vind.
— l. 17. *valeat. quoniam*] Omisso *valeat* Vind. vt Edd. pr. deinceps *cum* vt Br.
— l. 18. *praefracta*] *detracta* Edd. pr. Sang.
— l. 19. *semina*] *seminarium* Vindob. *seminarium crementum* Edd. pr.
— l. 21. *maxime ne etiam*] Vind. *ne* omittit.
P. 275. l. 2. *etiam*] omittit Vind. vt Edd. pr.
— l. 3. *annum*] Vind. *ramum.*
— l. 4. *fodito ita — pluuiisue*] Vind. *fodi est ita — pluuiam nec* Edd. pr. *fodies — pluuiaue.*
— l. 5. *et quod positum est — comprehendet. At si*] Vind. *qua pedes positum est* (vt L. P. S.) *competet ea si.* Polit. *competit. Ea si.*
— l. 6. *facere et arbores serere voles*] *serere prohibes* Vind. *facere* omittunt etiam Edd. pr.

P. 275. l. 7. *minimum ante duos menses scrobes fodito*] *minime fodito* Vind. Polit. Sang. Edd. pr.
— l. 8. *stramentis*] *sarmentis* Vind. vt P. S.
— l. 10. *imus summo*] Vind. *vnius summum* vt Polit.
— l. 13. *os penetret etiam vt*] Vindob. *openetrum etiam*. Edd. pr. *etiam* omittunt *vt*.
— l. 14. *est, a pluuiis*] *est, pluuiis* Vind.
— l. 18. *ordines*] *ordinem* Vind. vt Edd. pr.
— l. 22. *comprehendent*] Vind. *comprehenderit* vt Polit.
— l. 23. *de iis quae quotannis*] Vind. *de his quae quotannis* fere vt Br. deinceps *vberes* cum Edd. pr.
P. 276. l. 1. *eligito ab humeris qui sunt*] *ab illa qui sunt* Vindob. vt L. P. Sang.
— l. 2. *solem orientem* lin. 5. *quam quae, ramis aut plantis ponetur*] Vind. *solem — quam quae rimis aut pl. conentur* vt Sang. et Edd. pr.
— l. 6. 7. 8. *quibus ventis antea fuerant constitutae, postea manus admoueto — et de sicco in humidum*] Vind. *in ventis quibus ante erunt constitui possit manus adiunctio — et de sicco humidum.* Etiam Lips. *in ventis quibus* Edd. pr. *bis ventos quibus — erunt.* L. P. *constitui possit manus adiuneto.* Sang. *adhibeto.*
— l. 9. *extet*] Vind. *extent* vt Edd. pr.
— l. 11. *inter sese contingant*] Vind. *putet se constringat,* L. P. *putet* Edd. pr. *se constringant.*
— l. 12. *quoniam — aut vermibus interibunt*] Vind. *aut verbi aut interibunt.* Lips. Pol. *verbi aut.* Scilicet Vind. cum Edd. pr. L. Polit. omittunt verba *quoniam mutuo contactu aut computrescent.* Lacunae vestigia seruant verba *aut verbi aut.*
— l. 13. *Cum semina depones*] omittit Vind. vt Edd. pr. L. Pol. deinceps *dextra* vt eaedem Edd.
— l. 14. *imum*] Vind. *vnum.*
— l. 15. *brachii*] Vind. *brachia.*
— l. 16. *paulum* Vind. vt Edd. pr.
— l. 17. *possis*] omittit Vind. vt Polit.
— l. 18. *Calendas et*] omittit Vind. vt Edd. pr. L. S. P.
— l. 19. *primo vere antequam germinent*] Vind. *remoueret aequam germinant* vt Polit.
— l. 20. *tinea — ficulneis*] Vind. *trina — feculnis.*
P. 277. l. 1. *imum*] Vind. *vnum.*
— l. 2. *dimittito* Vind. vt Edd. pr.
— l. 3. *saxeta* Vind. vt Goesianus habet.
— l. 5. *ficorum genera*] *fico generata* Vind. vt Lips. Pol.

P. 277. l. 7. *temporibus aquosis*] Vind. *temporis a quo is.*
— l. 9. *hiberna serito. Aut* Vind. vt Edd. pr.
— l. 10. *tum*] *tunc* Vind. vt Edd. pr.
— l. 11. *prioremue — decutito: ita alterum edet hiemem*] Vind. *priorem decutit ita alterum det — hieme* vt Edd. pr. L. Pol.
— l. 13. *cum fr. coeperunt*] Vindob. omisso *cum* habet *fr. ceperint.*
— l. 15. *funt*] Vind. *funt* vt Edd. pr.
— l. 16. *coeperit ficus — amurca*] Vind. *coeperint. Ficus — amurga* vt Edd. pr. et Sang.
— l. 17. *infundere*] Vind. *effundere.* quod probo.
— l. 18. *farctum*] *partum* Vind. vt Edd. pr.
— l. 20. *fulcae*] Vind. *fuleae.* Lipf. *falce.*
— l. 21. *Rhodiae*] Vindob. *rochiae.* Voluit cum Sang. *Rohdiae.*
— l. 22. *biferae et triferae flosculi*] *bifare et antisserae flosculi* Vind. *antiferae* L. Sang.
— l. 23. *quia gemmascit*] *qui — gemmascit* Vind.
P. 278. l. 4. *macerato*] Vind. *macerat.*
— l. 6. *Ternas nuces*] Vind. *Ter nucem.*
— l. 7. *vt nux a nuce minime*] Vindob. *et nux geniminie* Edd. pr. *geniminae.*
— l. 9. *stilo prorepit*] Vind. *stolo proripit.* Etiam Pol. *stolo*
— l. 11. *summo dum ramorum — omittit* Vind.
— l. 13. *nuces serere*] *necesse est* Vind. *necessere* L. Pol.
— l. 14. *minutam pro modo*] *inuitam promodum* Vindob. vt Polit.
— l. 15. *semen*] Vind. *finem.*
— l. 16. *eam*] omittit Vind.
— l. 18. *adobruito*] Vind. *obruito.*
— l. 21. *ab eodem tempore*] *habere* Vind. vt Sang. *a vere habere* Lipf.
— l. 26. *apyrenum*] Vind. *aprinum* vt Sang.
P. 279. l. 3. *hient, remedio sunt*] *ventre medio erit* Vindob. vt L. Polit.
— l. 4. *fi, cum feres*] Vind. *ficcum res* fere vt L. Polit.
— l. 5. *collocaueris*] Vind. *colueris* vt L. Pol.
— l. 6. *scillam*] Vindob. *stillam.* Idem antea *sitam* cum Edd. pr.
— l. 9. *modo*] Vind. *modo quibus.*
— l. 14. *adigito*] Vind. *adiicito* vt Ienf. Br. Lipf.
— l. 15. *adobruta*] Vind. *adsumpta.* Edd. pr. *absumpta.*
— l. 18. *Signina*] Vind. *Segnuia.*

. 279. l. 19. *ordeacea aniciana*] Vind. *hordacea, a niciana.*
— l. 23. *Scandiana Matiana*] Vind. *Gaudiana, maciana* vt L. Polit.
— l. 24. *Sextiana, Peluſiana, Amerina*] Vindob. *ceſtina* (vt L. P.) *penduſina, ameriana.*
. 280. l. 2. *chryſomelina* Vind. vt Edd. pr.
— l. 6. *Mororum*] *Malorum* Vind. vt L. P. Sang.
— l. 9. *Amigdola* Vind. et in lemmate.
— l. 10. *adigito*] *adiicito* Vind. vt Ienſ. Br. deinceps *et ita* Vind. cum Edd. pr.
— l. 12. *ramos — ſubacta et*] Vind. *ramus — truta eſt.* Lipſ. etiam *truta eſt.*
— l. 18. *vna*] Vind. *ima* vt Edd. pr.
— l. 19. *habeant velut pilleis induere atque ſic*] Vind. *habeant* (vt Aldina) *quaſi tibiale ſic induere atque.* vt L. P. S.
— l. 20. *adhuc*] Vind. *adit vt* vt Pol.
— l. 22. *tuto vtrumque facere poteris*] Vind. *tuto vti facere. De inſitione arborum. Sed omnis.* Etiam Lipſ. omittit *poteris.* Pol. *tuto vtrius.* Lipſ. *tuto verius.*
. 281. l. 8. *verni temporis*] Vind. *ventris temporibus.* Edd. pr. *veris.*
— l. 9. *delibratam*] Vind. *delibrata.*
— l. 11. *aeſtiuo tempore*] Vind. *aeſtiuum temporis* vt Pol.
— l. 14. *ſimulatque*] Vind. *ſimiles* L. P. S. *ſimul.*
— l. 18. *ſumturus es*] Vind. *ſumes* vt Edd. pr. deinceps *valliſque crebris.* Voluit *interuallis* pro *nodiſque.*
— l. 19. *germina tumebunt*] Vind. *germinatum ibunt* vt Edd. pr. L. Pol.
— l. 20. *anniculis*] omittit Vind. cum Edd. pr. L. P. Sang.
— l. 25. *recideris*] Vind. *reddideris* vt P. Goeſ. Sang.
— l. 26. *quaſi* inſerit etiam Vindob.
282. l. 1. 4. *dimittito — dimiſſus* Vind. vt Edd. pr.
— l. 5. *ſurculos*] *dimittito* addit Vind. vt L. P.
— l. 6. *habueris, cuneum vellito ſtatimque*] Vind. *ſtatueris et ineum vel lecto ſtatumque* L. P. *ſtraueris — vel lecto.*
— l. 7. *foramina*] Vind. *forma* vt Pol.
— l. 8. *demittito — qua*] omiſſo *demittito* Vind. *quo.*
— l. 9. *ſemipedem vel* cum Sang. Vind.
— l. 10 — 18. *in vna — inſita extent*] Haec omnia omittit Vind. vt Edd. pr. et Sang.
— l. 18. *ſupra inde eſt.* *Deinde ramuſcula impomito* Vind. vt Lipſ.
— l. 23. *inſerere*] Vind. *ſerere* vt Edd. pr.
— l. 24. *ſeſquipedem* Vind. vt Edd. pr.

P. 283.

P. 283. l. 2. *scalpello permodice*] Vindob. *scalpro modice* vt Sang.
— l. 4. *et surculos*] Omittit *et* Vind. deinceps *adrasos* vt L. P. S.
— l. 9. *Nos*] *Hos* Vind. *Hoc* Edd. pr.
— l. 17. *obseruato gemmam quae apparebit certamque spem germinis habebit: eam*] Vind. *ferito gemmamque quae bene a certaminis habebit et* fere vt Polit.
— l. 19. *gemma media sit et ita*] Vind. *gemendia site vt* fere vt Polit.
— l. 20. *circumcidito deliberatoque dil. ne gemmam laedas*] Vind. *circumcisam dil. ne eam ledas deliberato. Item* fere vt Brusch.
— l. 22. *emplastraturus es*] Vind. *exempla staturus es.*
P. 284. l. 1. *parti conueniat*] Vind. *par coueniat* vt Polit.
— l. 4. *arbores* Vindob.
— l. 6. *quo — succus euocari, aut ne cui magis*] Vindob. *quod possit vouari aut nec vim magis.* Etiam P. *vocant.* Edd. pr. *quod possit occari.* Pol. *nec vini magis.*
— l. 8. *Quartum*] *Quarum* Vind. vt Pol.
— l. 13. *et illam quasi finitionem qua*] Vind. *et ex illa definitione quae* fere vt Edd. pr. P. Sang.
— l. 14. *veluti quandam*] Vind. *vel antequam* Polit. *vel antecedentem.*
— l. 15. *tantum*] Vind. *tantos.* deinceps *conualescere.*
— l. 16. *iis*] Vind. *his* vt Br.
— l. 17. *existimabimus errorem et huius* Vind.
— l. 18. *tradendumque* Vind.
— l. 22. *omnibus — Scrobem*] Vind. *dimissis — Scrobe* vt Polit.
— l. 23. *pedum*] Vind. *pedes* vt Edd. pr. deinceps omisso *ab.*
— l. 24. *possint eam*] *positae* Vind.
— l. 25. *in*] omittit Vind.
— l. 27. *triennium*] *biennium* Vind. vt Edd. pr.
P. 285. l. 2. *ita*] *vt* Vind.
— l. 3. *cacumina — relinque, tum*] Vind. *cacumine relinque. Tum* vt Lips.
— l. 5. *cuneo*] Vind. *cuneam.*
— l. 6. *ex*] omittit Vind. vt Edd. pr.
— l. 8. *reuellatur* Vind. vt Edd. pr.
— l. 9. *conualescet* Vind. vt Edd. pr.
— l. 10. *bene coierint*] Vind. *aeno coierit.* Lips. *enociuerit.*
— l. 12. *omnem* om. Vind. deinceps *Ac prius* vt Edd. pr.
— l. 13. *quoniam*] Vind. *cum* vt Br.

p. 285. l. 14. *omnium perfecuti fumus prioribus*] *omnes perfequimur, priores* Vind. fere vt Edd. pr.
— l. 15. *cytifo parum ac tempeftiuum fuit, nunc arboris praecipientes opportune eius meminerimus* Vind. fere vt Edd. pr. et Codd. ceteri. Ex hoc confenfu manifeftum fit Iucundi flagitium, qui Codicum fcripturam corrupit, quam ita refinge, vt Columellae fua manus reftituatur: *Ac prius quam finem libri faciamus, quoniam fere fpecies furculorum omnes perfequimur, prioribus libris de cytifo incipere parum tempeftiuum fuit nunc arbores praecipientes opportune eius meminerimus.*
p. 286. l. 7. *dare* etiam Vind.
— l. 9. *vel autumno*] Omittit Vind.
— l. 14. *cytiforum — deponito*] *vna cythiforum — difponito.* Vind. *vna* addunt Edd. pr. *difponito* etiam Sang.
— l. 15. *circumagg.*] *circa agg.* Vind. vt Edd. pr.
— l. 16. *incefferit*] *ingefferit* Vind. vt Edd. pr.
— l. 19. *equo — pondo*] Vind. *eque* (*aeque* Sang.) — *pedes* vt Polit.
— l. 21. *autem etiam* Vind. L. P. Sang. deinceps *fegetem agri* Vind. *fetem agri* Lipf. *feptem agri* P.
— l. 23. *Aridum*] *aridam* vt P. S.
p. 287. l. 1. *quoniam*] *cum* Vind.
— l. 2. *exemptam* Vindob. vt Edd. pr. A. G. H. Sang. Vitium operarum in varietate lectionis ita obiter corriges.
— l. 3. *Septembris* Vind.
— l. 5. *in vmbra*] Vind. *vmbra* vt Goef. Sang.
— l. 8. *volumine*] *volumini* Vindob: *Explicit liber fextus. Eiufdem incipit Septimus* Vind.

Addenda ad Columellae Librum X.

Verfu 22. *terga rubi* recte Wernfdorf interpretatur exteriorem partem, feu fuperficiem. Comparat etiam Virgilii Georg. II. 271. *quae terga obuerterit axi.* vbi *tergis* refpondet *pars* in altero membro. Nofter verfu 71. *raftris perfode terga telluris.* et verfu 418. *picto quoque Lydia* (*ficus*) *tergo.*
Verf. 73. Wernfdorf. malebat legi: *et fummo fruticantia cefpite mixta* ex loco fimili Columellae III. 11. 3. cuius plane diuerfa ratio eft diuerfumque confilium.
Verf. 83. *deductos pondere qualos* fatis ingeniofe Wernfdorf. interpretatur ex loco Gratii Cyneg. 299. *leuis* (catulus) *deducit*

deducet pondere fratres. In trutina enim grauiora pondera deducunt libellam.

Verſ. 84. *Feſſo* diſplicet Wernſdorfio, quoniam nouali ſiue horto primum inſtituendo non conueniat. Igitur ipſe *feſſum* olitorem praeferebat. Verum ager ſiue noualis in hortum praeparetur ſiue rudis, ſemper pabulo ſtercoris opus habet, ideoque feſſus onere fructuum dici poteſt.

Verſ. 89. *fracti ligonis* comparatis *fractis maris fluctibus* interpretari conatus eſt Wernſdorf. ipſe tamen malebat *vel frangat dente ligonis.* Georg. II. 400. *glebam frangere bidentibus* dixit Virgilius.

Verſ. 108. *Frugifero* Heinſius mutabat in *Falcifero* aut *furifugo* ap. Burm. ad Priapeia 76. monente Wernſdorfio.

Verſ. 113. *quaeque fabis habilis fabrilia miſcet.* Haec ita interpretatur Wernſdorf. quae prandia vel pulmenta fabrilia, id eſt fabrorum ſeu fabas miſcet, hoc eſt admixta fabis fabrorum, quibus condiendis apta eſt, fabrile pulmentarium efficit; vt verſu 262. roſa dicitur *in templis Sabaeum miſcere odorem:* i. e. miſceri Sabaeis odoribus. Ceterum herbam putat intelligi cunilam ſeu ſatureiam; qua arida pulmentaria condiri narret Columella XI. 3. 57.

Verſ. 130. *Cumae*] De Cumis Italicis loqui Columellam etſi ſequentia deinceps nomina locorum arguunt, equidem tamen nihil decerno. Video enim Graecos ſpeciem Cumanam braſſicae commemorare apud Athenaeum IX. p. 369. Nicandri verſus ibidem p. 370. exſtant, nimis tamen vitioſi, quam vt inde arguere quid liceat de forma aut colore. Quaedam de generibus braſſicarum addidi ſupra ad Catonem et in Indice *Turris lacus* et *Braſſica.*

Verſ. 136. *Siler* etiam dicitur Lucano II. 426. *Silarus* Virgilio Georg. III. 146. et Priſciano Perieg. 355. monente Wernſdorfio.

Verſ. 225. Pro *cura leuiore* N. Heinſius malebat: *Cyrrha vlteriore vel Cyrrhae per rura vagantem;* contra L. Santenius *curru leuiore* ap. Burm. ad Propert. p. 500. referente Wernſdorfio.

Verſ. 250. *Achradas* cum Vrſino probauit etiam Wernſdorf.

Verſ. 252. *docto mucrone* malebat Wernſdorf.

Verſ. 258. *Phrygias lotos* de meliloto interpretatur Wernſdorf., nullo idoneo argumento.

Verſ.

Verſ. 261. *adaperta* ex Cod. Scaligeri et Sang. laudauit etiam Burmann ad Antholog. lat. III. 289. 8. et probavit Wernſdorf.

Verſ. 281. *viret* defendit rationibus non ſatis idoneis Wernſdorf.

Verſ. 312. *gemino aſtro* i. e. in ſigno Geminorum poſitus; vnde in Cancrum tranſit menſe Iulio, recte monente Wernſdorfio, et comparante Ouidium Faſt. VI. 727.

Verſ. 313. *hauſerit et flammis brachia cancri*, i. e. attigerit, occupauerit. Virgilius Georg. IV. 126. *coelo et medium ſol igneus orbem hauſerat.* Ita Wernſdorf.

Verſ. 326. *Pallentia tubera betae* vel *pallentes vbere betae* malebat N. Heinſius apud Burm. ad Anthol. lat. T. II. p. 523. monente Wernſdorfio.

Verſ. 364. *quam decuſſa.* Wernſdorfio placebat magis *de excuſſa* vel *de quaſſa.* Nimis enim dure *decuſſam arborem* dici, cuius poma decuſſa ſint.

Addenda ad Columellae Librum XI.

P. 505. l. 9. *Africus cum pluuia*] Ioannes Lydus περὶ μηνῶν p. 64. τῇ πρὸ δέκα ὀκτὼ Καλανδῶν Φεβρουαρίων ἀνεμομαχίαν ὁ Βάρων λέγει γενέσθαι, Δημόκριτος δὲ τὸν Λίβα μετὰ ὄμβρου φησὶ γίνεσθαι. Ἰστέον δὲ κατὰ ταύτην τὴν ἡμέραν τοὺς ἐρίφους δύεσθαι καὶ τροπὴν γίνεσθαι κατὰ Φίλιππον. Ibid. p. 65. πρὸ δέκα πέντε Καλανδῶν Φεβρουαρίων ὁ Δημόκριτος λέγει δύεσθαι τὸν δελφῖνα καὶ τροπὴν ὡς ἐπὶ πολὺ γίνεσθαι, πρὸ δέκα τριῶν Καλ. Φεβρ. ὁ μὲν Εὐκτήμων τὸν καρκῖνον δύεσθαι, ὁ δὲ Κάλλιππος τὸν ὑδροχόον ἀνίσχειν λέγει, (ὃν Δευκαλίωνα Ἵππαρχος καλεῖ) βήσσαις καὶ χαράδραις πρὸ δέκα δύο Καλ. Φεβρ. Εὔδοξος τὸν ὑδροχόον ἀνίσχειν λέγει. πρὸ δέκα μιᾶς Καλ. Φεβρ. τὸν ἥλιον ἐν ὑδροχόῳ γίνεσθαι. ὁ Καῖσαρ λέγει, ὁ δὲ Εὔδοξος ἀνίσχειν αὐτὸν καὶ βροχὰς σημαίνειν. τῇ δὲ πρὸ δέκα Καλ. Φεβρ. Δημόκριτος ἄνεμον λίβα πνεῦσαι λέγει. et p. 77. τῇ πρὸ τεσσάρων Νοννῶν Μαρτίων ἄνεμον βιαιότερον ὡς ἐπίπαν πνεῖν προλέγει ὁ Εὔδοξος.

P. 510. l. 22. *Nonis Martiis*] Ioannes Lydus p. 79. Νόνναις Μαρτίαις ὁ Βάῤῥων ὄρθρου τὸν στέφανον δύεσθαι λέγει καὶ πνεῖν τὸν βοῤῥᾶν. vbi male legitur στέφανον. nam idem p. 62. de Calendis Ianuariis: ἰστέον δὲ κατὰ τὴν ἡμέραν τῶν Καλανδῶν τὸν ἥλιον ἐφ' ὕψους γίνεσθαι, τὸν δὲ στέφανον δύεσθαι ὄρθρου.

P. 510.

P. 510. l. 23. *Piscis*] Ioannes Lydus p. 80. *ἡ πρὸ δέκα ἑπτὰ Καλανδῶν Ἀπριλλίων ἄπρακτος. ἐν ταύτῃ τῇ ἡμέρᾳ Εὔδοξος τὲς ἰχθύας ἀνίσχειν καὶ βοῤῥᾶν πνεῖν παραδίδωσιν.* p. 84. *πρὸ δεκαπέντε Καλ. Ἀπρ. ὁ Εὐκτήμων ποικίλες ἀνέμες πνέειν λέγει.*

P. 512. l. 15. *aequinoctium vernum*] Ioannes Lydus p. 86. *τῇ πρὸ ὀκτὼ Καλ. Ἀπριλλίων ἰσημερία ἐαρινή.* Sed alio plane ordine reliqua ibidem: *Φίλιππος δύεσθαι τῇ πρὸ ἐννέα Καλ. Ἀπρ. τὰς ὑάδας μετὰ νότε, ἀνίσχειν λέγει ὁ Μητρόδωρος.*

P. 520. l. 14 seqq. Ioann. Lydus p. 122. *Τῇ νεομηνίᾳ Σεπτεμβρίε ὁ Μητρόδωρος λέγει τὴν Ἀνδρομέδαν ἀνίσχειν τῶν ἄλλων παυομένων ἀνέμων τὸν εὖρον ἐπικρατεῖν. Τῇ πρὸ τεσσάρων νόννων Σεπτ. ἐν ταύτῃ τῇ ἡμέρᾳ ὁ Δημόκριτος λέγει ἐναλλαγὴν ἀνέμων συμβαίνειν καὶ βροχῆς ἐπικράτειαν. Τῇ δὲ πρὸ ὀκτὼ εἰδῶν Σεπτ. Εὔδοξος τὸν ἵππον δύεσθαι καὶ ζέφυρον ἢ ἀργέστην πνεῖν σημειοῦται.* p. 123. *Πρὸ δέκα ὀκτὼ Καλανδῶν Ὀκτωβρίων Δωσίθεος τὸν ἀρκτοῦρον ἀνίσχειν σημειοῦται. τῇ πρὸ δέκα δύω Καλανδῶν Ὀκτωβρ. Καῖσαρ τὰς χελιδόνας ἐκδημεῖν λέγει.* Plinius 18. f. 74. Signum orientis eius sideris (Arcturi) seruetur hirundinis abitus. Columella sect. 65. Arcturum XV Cal. Octobres exoriri ait.

P. 523. *Cal. Octobr.*] Ioannes Lydus p. 123. *Καλάνδαις Ὀκτωβρίαις φησὶν ὁ Βάῤῥων τὰς πλειάδας ἀπὸ ἀνατολῶν ἀνίσχειν — τῇ πρὸ ἓξ νόννων Ὀκτωβρ. Εὔδοξος περὶ τὴν ἑσπέραν βροχὴν ἔσεσθαι ὑπολαμβάνει.* P. 124. *τῇ πρὸ μιᾶς νόννων Ὀκτωβρ. ὁ Δημόκριτος τὰς ἐρίφες ἀνίσχειν καὶ βοῤῥᾶν πνεῖν διϊσχυρίζεται, ὁ δ' Εὔδοξος δύεσθαι τὸ μέσον τε κριε λέγει. Νόνναις Ὀκτωβρίαις ὁ Βάῤῥων ἐν ἑσπέρᾳ τὰς πλειάδας ἀνίσχειν καὶ ζέφυρον πνεῖν, εἶτα καὶ λίβα προλέγει.* De haedis et ariete medio plane consentit Columella f. 73. sed vergiliarum exortum in sextum a. I. Oct. confert sect. 74.

P. 526. l. 6. *Fidicula*] Ioann. Lydus p. 125. *τῇ πρὸ μιᾶς Καλανδῶν Νοεμβρίων ὁ Βάῤῥων τὴν λύραν ἅμα ἡλίῳ ἀνίσχειν λέγει.* Varronis auctoritatem hic et alibi positam vnde duxerit Lydus, ignorabam; eandem aliquoties crepant Geoponica, vereor vt maiore cum iure. Videant doctiores!

Addenda

Addenda ad Columellae Librum XII.

P. 549. l. 10. 11. *nam pridem*] Cod. Vindob. *vitae fatietas iniretur. Iam pridem, quod etiam Cicero ait, ne* proxime ad verum!
— l. 12. *occiderit*] Vind. *occiderit.*
— l. 14. *adiutoria*] Vind. *adiuctoria*
— l. 17. *accurandus erat*] Vind. *adcurandus erit.*
— l. 18. *dio*] Vind. *diuo.*
— l. 19. *compararet quae tectis reconderentur. Siquidem vel*] Ita plane Vind. nifi quod *reconderentur.*
P. 550. l. 8. *hominum genus*] Vind. *humanum genus*
— l. 10. *diligentiam ea quae propofuimus, defiderarent*] Vind. *diligentiam confiderarent* (vt Pol.) *ea quae praepofuimus.*
— l. 19. *affignauerat*] Vind. *adfignauerit.*
— l. 21. *cuftodiendi*] Vind. *cuftodiae.*
P. 551. l. 14. *iuris fui*] Vind. *iuri fui.*
— l. 15. *confpirabatur*] Vind. vt Pol. *confpiciebatur.*
— l. 16. *matronalis induftria* etiam Vind.
— l. 17. *nec villici*] Vind. *ne villici* vt Br. Sang.
— l. 19. *reuiferent a. ad. Nunc*] Vind. *reuifcerent a. ad. Nunc.* In margine adfcriptum *De luxu mulierum.*
— l. 20. *diffluant*] Vind. vt Edd. pr. *defluunt.*
— l. 22. *domi confectae r. f. fint* etc. plane habet Vind. vt edita funt a me; deinceps
— l. 23. *pene totis cenfibus* ordine mutato.
— l. 26. *paucorum dierum in villa morari* habet Vindob.
P. 552. l. 8. *fufcepiffe.* (Relicto fpatio) *Iam nunc* (Margo: *Curae domefticae et praecepta quae villica exequi debeat.*
— l. vlt. *atque foemina*] Vind. *atque in foem.*
P. 553. l. 1. *tam malum*] Ita etiam Vind.
— l. 3. *villicus*] Vind. *villicis*
— l. 7. *tantummodo* omittit Vind. Polit. Sang.
— l. 8. *capeffuntur*] Vind. *capefcenda* vt Br. Ald.
— l. 9. *in totum*] Vind. omittit *in.*
— l. 15. *feruis, eos foras*] Vind. *ferius eo foras.*
— l. 17. 18. *ne diurna ceffando fruftrentur opera*] Vind. *ne diurna fuftrando ceffentur opera.*
— l. 24. *is*] Vind. *his.*
— l. 27. *conualuerunt* rectius Vindob.
P. 554. l. 1. Margo Vind. *Quemadmodum oportet tractare penora fiue cellaria.*

P. 554. l. 2. *recondita*] Vind. *reconditae.* Voluitne *reconditae res?*
— l. 5. *debeant*] Vind. *debebant.*
— l. 7. *de officio villici*] Vind. vt P. Sang. *de villico.*
— l. 8. *breuiter* Vind. omittit.
— l. 9. *excelsissimum est*] Vind. *est excellentissimum.*
P. 555. l. 4. *plaustrum equitem*] Vind. *palustrem equites.*
— l. 5. *eadem ratio*] Vind. vt Sang. *enim ratio:*
— l. 18. *auctor. Xen. secutus*] Vind. *auctor. sequens Xen.* deinceps *Scomacum.*
— l. 19. *narrantem* omisso *haec* etiam Vindob. Deinceps margo: *Idem ipse quae et qualia vasa parare debeat et salgamis condiendis.* vt Cod. Sang. Mosq.
— l. 24. *deinde ad virilem ratione dierum* Vind. *ritum* Lips. pro *item* vulgato.
— l. 26. *seponebantur*] Vind. vt Sang. *separabantur.*
— l. vlt. *parte quibus lanificia vtuntur. Postquam ad cibum comparandum* Vindob. omissis *instrumenta ad*, vt Edd. pr. Lips.
P. 556. l. 2. *constituebantur*] Vind. vt Edd. pr. L. P. Sang. *construebantur.*
— l. 5. 6. *esse seposuimus. annum quoque* Vind.
— l. 8. *tum suo*] Vind. vt Edd. pr. *cum suo.*
— l. 11. *ipsis, qui his*] Vind. *ipsa quis* vt Lips.
— l. 14. *rara — promo*] Vind. *rata primo.*
— l. 15. *loca — et omnia annumer.*] Vind. *loco et ei omnia adnum.*
— l. 17. *ipsi exscr.*] Vind. *ipsi ea exscr.*
— l. 21. *antiqui per Ischom.*] *ab antiquis per Scomachi* Vind.
— l. 23. *demonstramus*] Vind. *demonstrauimus*
P. 557. l. 4. *poterit*] Vind. *potuerit* vt Edd. pr. S.
— l. 6. *iusta*] Vind. *iuxta* vt Edd. pr.
— l. 7. *si sibi*] Vind. omittit *si.* deinceps *atque aliis — seruulis.*
— l. 10. *eos, qui*] *eos quique* Vind.
— l. 17. *opere fatigatum*] Vind. interserit *animum.*
P. 558. l. 1. *et ornata*] omittit etiam Vind.
— l. 2. *praebeantur*] Vind. *praebeant. Penis* vt Edd. pr. Lips.
— l. 3. *appendentibus*] Vind. *attendentibus* vt vulgo.
— l. 6. *vero earum vtique*] Vind. *verum etiam.*
— l. 9. *ferramenta*] Vind. *erramenta.*
— l. 19. *creassent* om. Vind. vt Pol. et deinceps vocabulum graecum.
— l. 22. *multare*] Vind. *mulctare.*

P. 558

P. 558. l. 26. Margo Vind. *Quemadmodum ex vino acetum fiat.*
P. 559. l. 2. *maturis atque* Vind. etiam, omiſſo *herbis.*
— l. 7. *Mago*] Vind. *Magonis* vt Pol.
— l. 9. *Paxamus*] Vind. *Phaxamus*, vt Lipſ.
— l. 10. *otium*] Vindob. vt L. S. *vacuum.* deinceps *quondam — victu.*
— l. 12. *M. Ambinius et Mecenas Lic.* deinceps *C. Marius* Vind.
— l. 13. *coci*] Vind. Sang. *coqui.*
— l. 14. *celarii diligentius ſuis pr. inſtruere* Vind.
— l. 17. *contractentur*] Vind. *contrectentur.*
— l. penult. *mucorem*] Vind. *mucronem.*
P. 560. l. 1. *picata*] Vindob. *piceata* et ſaepius poſt haec. Cf. Index.
— l. 3. *imum*] Vind. *vnum.*
— l. 8. *fieri poſſe* cum Pol. Vind.
— l. 10. *confieri. In ſextarios duos quadraginta octo frumenti lubras fieri aridi pondo.* Ita Vind.
— l. 13. *ſubterito*] *haec ſubterito* Vind. vt Edd. pr.
P. 561. l. 1. Margo Vind. *Quemadmodum muria dura fiat,*
— l. 5. *ſaporis*, *tum* cum Edd. pr. Sang. Vind.
— l. 11. *ſcias* cum Edd. pr. Vind.
— l. 12. *facere* cum P. S. addit Vind.
— l. 13. *piceata* Vind.
— l. 19. Margo Vind. *Quae per quatuor tempora anni herbae et quomodo condiantur.*
— l. 21. *caulem caparum apii colliculos rutam holeris acri cum ſuo* Vind.
— l. 23. *ferulae cum colliculo ſilentis* Vind.
P. 562. l. 3. *thamni* Vind. deinceps *batis* ſed poſtea *battis.*
— l. 10. *conſparſa* Vind.
— l. 11. *remiſerunt* Vind.
— l. 19. *holus atrum* Vind.
— l. 20. *tecto reponito* Vind. vt Edd. pr.
— l. 24. *deduci* Vind.
P. 563. l. 1. *adiici tum*] Vind. *adiectum ita*
— l. 5. *rutam* [c]] Corrige *rutam* [h]
— l. 6. *cunilam* [f].] Corrige *cunilam.* Vind. *cunellam*
— l. 9. *Haec*] Corrige *Hac.* deinceps *poſſit* cum Sang. Vind.
— l. 10. *cunila* [g]] Corrige *canila.* Vind. *cunella*
— l. 11. Margo Vind. *Oxigalia quemadmodum fiat.* Deinceps *Oxigalia*
— l. 16. *demetito* Vind. pro *demittito*
— l. 18. *obturaueras*] Vind. *obduraueris*

P. 563. l. 20. *triduo ita vt ſupra*] Vind. *triduo lac vt ſupra*
— l. 22. *cunilae*] Vind. *cunellae*
— l. 25. *biduo*] Vind. *triduo*
P. 564. l. 1. *operculo deinde* etiam Vindob. deinceps *antea* cum Sang.
— l. 3. *lepidi* Reg. cum Vind.
— l. 17. *muria eluere*] Vind. *in muria eluere*
— l. 18. *aſſiccescant tum ſubſternere*] Vind. *aſſueſcant. Tum obſternere*
P. 565. l. 3. *intubum — rubi*] Vind. *intibum — rubis.* deinceps *lactuca* vt Edd. pr.
— l. 4. *tum etiam*] Vind. *cum etiam*
— l. 11. *fruticauit*] Vind. *fructificauit*
— l. 13. *ſubſtrato — cunila*] Vindob. *ſubtracto — cunella.* ſic iterum l. 16. *cunellae*
— l. 19. *genera pirorum*] Vindob. *g. prunorum.* ibidem *conduntur* dat cum Edd. pr.
— l. 24. *et ſapa*] Vind. cum Edd. pr. *et ſapam*
P. 566. l. 2. *lateritiana*] Vind. *laterisiana* et deinceps cum Edd. pr. *decimiana*, poſtea *mira apia*
— l. 5. *piceata* dat Vind. vt ſupra.
— l. 7. *Operculo d. impoſito gypſato illud* Vind. quae lectio poteſt ferri.
— l. 17. *villica* cum Sang. Vind.
— l. 19. *mella*] Eſt viliſſimum mulſae aquae genus, quod reſpondet lorae poſt vinum factae ex vinaceis. Dioſcorides in extremo capite de mulſa V, 16. *καλȣσι δέ τινες καὶ τὸ ἀπόμελι τὸ ἐκπλυνομένων τῶν κηρίων ὕδατι σκευαζόμενον ὑδρόμελι καὶ ἀποτιθέμενον. δεῖ δὲ αὐτὸ καὶ ἀκρατέστερον ποιεῖν. οἱ δὲ καὶ τȣ̃το ἕψȣσιν. ἔστι δὲ ἄθετον ἐπὶ νοσȣ́ντων διὰ τὸ πλεῖστον ἔχειν κηρανθέμȣ.* vbi recte Saracenus p. 106. comparauit Columellae *mellam* appoſuitque loca medicorum Graecorum.
— l. 20. *in vetuſtatem*] Vind. *vt vet.*
— l. 22. *exemptum* habet cum Edd. pr. L. Sang.
— l. 23. *macerentur*] Vind. *maturentur.*
— l. 24. *defuſa*] Vind. *diffuſa.*
P. 567. l. 2. *lagoenis condatur. Hac quidam*] Vind. *lagenis condiatur, haec quidem.*
— l. 3. *nonnulli — pro defr. in condituras*] Vind. *nonnunquam — pro defr. in condito.*
— l. 6. *quoniam ſi*] Vind. *cum ſi* vt Br.
— l. 8. *ea et ad condituras*] Vind. *eſſe et ad curas*
— l. 13. *eliquauerint — quotiens* cum Edd. pr. Vind.

P. 567.

P. 567. l. 17. *tamen austeriorem* omisso *qui* vel *cum* medio Vind. Ceterum haec mulsa ex aqua inueterata pluuiali sine coctura facta graece Dioscoridi est μελίκρατον 5. 17. qui duas aquae partes vni mellis admiscet mixturamque insolat. Hoc est genus quod σκευαστὸν καὶ ἀπόθετον vocat, ab illo distinguens, quod ἀφηψημένον dicit. Alii proprie id *hydromeli* vocabant, eodem teste. Contra qui fontanam aquam miscebant, ad tertiam decoquebant et sic condebant. Columella sect. 3. aquam recentem in quartam partem decoquit. Palladius Iul. 7. hydromeli ex aqua fontana non cocta parat.

— l. 19. *lagenam gypsatam quae* Vindob. ita vbiuis lagena scribitur.

P. 568. l. 1. *quod fumum*] *quod si fumum* Vind.

— l. 6. *si vero auster.* cum Br. Ald. Vind.

— l. 14. *forum*] *eorum* Vind. cum Edd. pr.

— l. 15. *deportari* Vind. cum B. Br. R.

— l. 23. *fundis*] *fundas* Vind.

P. 569. l. 4. *rustici*] Vind. vt Sang. *rusticis*, quod recepi.

— l. 7. *vieta*] Vind. *vireta* vt Edd. pr.

— l. 9. *accipiat*] Vind. vt Edd. pr. *accipit*,

— l. 13. *trahere — iniicitur*] Vind. *retrahere — initiatur.* quae lectio ex antiquo *iniciatur* orta est.

— l. 17. *viescentem*] Vind. *virescentem* vt Edd. pr.

— l. 19. *corrumpit*] Vind. *corrumpunt* vt Edd. pr.

— l. 20. *orcas picatas*] Vindob. *horreas — piceatas* Ald. *orchas;* quae lectio graecam originem ὄρχας arguit.

— l. 26. *eas* addit etiam Vind. vt P. Sang.

P. 570. l. 9. *peraruerunt* (vt Edd. pr.) *piceatis*

— l. 12. *sic siccatam* Vind. cum Edd. pr.

— l. 13. *comminuunt*] Vind. *coniiciunt.*

— l. 17. *atque ita in*] Vind. omittit *ita.*

P. 571. l. 1. *conueniet* Vind.

— l. 4. *ahenum*] Vind. *haenum.* Lips. *heneum.* Ita Vind. et supra et infra habet scriptum. deinceps idem *dimitti.*

— l. 5. *decolorentur*] Vind. *recolerentur.*

— l. 7. *in crate ponito* Vind. aliter ac ceteri libri.

— l. 16. *plantaminis semiuitas contegunt* omisso *vuas* Vind.

— l. 25. *piceatis* pro *picata* Vind.

— l. 27. *vrceolis* cum Br. Vind.

P. 572. l. 3. *aridi*] Vind. cum Edd. pr. Sang. *spissi.*

— l. 4. *supernatet*] Vind. *natet.*

— l. 9. *ficus*] Vind. *est fructus.* Pol. etiam *fructus*, Br. *et ficus.* cum qua sequens *est* ante *vtique* omittit Vind.

P. 572. l. 10. *vtique etsi iam — incesserint* Vindob. postrema forma mihi placet.
— l. 12. *amphoras*] Vind. *amphoris.*
— l. 20. *fiscellis vel sparteis*] Vind. *cistellis vel spartas.*
— l. 25. *inscribitur*] Vind. *scribitur* vt Edd. pr. et Lipf.
P. 573. l. 1. *sunt*] Vind. *sint* deinceps *alienum extet iam villicae* cum Edd. pr. Lipf.
— l. 5. *decemodiae trimodiae, fistellae texendae et piccandae* Vind. deinceps *faculae* cum Edd. pr. Sang. Lipf.
— l. 8. *vindemitor* Vind. cum Edd. pr.
— l. 13. *assiccanda*] Vind. cum Pol. *assignanda.*
— l. 15. *suffienda — foetorem*] Vindob. *sufficienda fetorem acriorem, ne tum*
— l. 17. *libera liberae et vasis pressoris* Vind. Nihil igitur in loco difficillimo expedit.
— l. 19. *vt et omnia* Vind. cum P. Sang.
— l. 21. *detur partem fructuum*] Vind. *deturpantem fructum*
— l. 22. *vasa ante*] Vind. *vasa ne*
— l. 27. *curuata radulae ducuntur* Vind.
P. 574. l. 4. *complures dies antequam*] *et complures* (vt Edd. pr.) *dies quam* Vind.
— l. 7. *ignis sub., et tam*] Vind. *igni sub. etiam*
— l. 14. *autem satis sesqui cullearibus doliis picis*] Vind. *autem sexquic. doleis spicis.*
— l. 24. *dimidium*] Vind. cum Edd. pr. *dimidiam*
— l. 25. *eoque vsibus*] Vind. *eo quod vsibus*
P. 575. l. 3. *potuerit* Vind. cum Edd. pr.
— l. 5. *laborabit*] Vind. *laborauit.*
— l. 6. *Amineae*] Vind. *vineae* deinceps *quaecunque erit* pro *quaeque erit.*
— l. 9. *legemus*] Vind. cum Edd. pr. *legimus*
— l. 12. *deferemus*] Vind. cum Edd. pr. *deferamus*
— l. 13. *cremia*] Vind. cum Edd. pr. *gremia*
— l. 19. *fecis subsiderit*] Vindob. *fecisse superfederit* cum Edd. pr. Sang.
— l. 23. *percocta*] Vind. vt Br. *praecocta*
— l. 25. *foeniculo*] Vind. *funiculo*
P. 576. l. 1. *sed ita*] Vind. *et ita.*
— l. 2. *saepe vas ipsum pertundetur* cum Edd. pr. et Sang. Vind.
— l. 7. *ipsa* post *plumbea* omittit Vind. cum Edd. pr. Sang.
— l. 12. 13. *medicamine fructus — vitiatur*] Vind. *medicamentum tunc fructus — vitiat.* Edd. pr. *medicamine tum — vitiat.* Sang. *medicamento tunc — vitiat.*

P. 576. l. 14. *coquitur*] Vind. *decoquitur*
— l. 15. *aeruginem*] Vind. *erubiginem.* in quo duplex latet lectio *rubiginem* et *aeruginem.*
— l. 17. *coquuntur*] Vind. *coquunt*
— l. 22. *ignis*] Vind. *igni*
— l. 23. *quod etiam si*] Vind. *etiam* inserit cum L. P. Sang.
— l. 25. *vasis considit. Sed id*] Vind. *vasi consedit. Sed his.* Sang. *vasi considit.*
P. 577. l. 2. *immisceri* Vind. cum Edd. pr. deinceps omittit *nam* cum Edd. pr. P. Sang.
— l. 4. *coctura quod*] Vind. *tota quae.* Etiam Edd. pr. Lips. *quae*, Pol. Lips. *tota.*
— l. 6. *sint aut liquida — Nemeturicae*] Vindob. *sunt* (vt Edd. pr.) *aut aliquid — Nemo turicae.* Margo habet lemma: *Alia compositio ad faciendum vinum quam quidam Neapolitanam vocant.*
— l. 11. *ignem*] Vind. cum P. L. *inde*
— l. 14. *contusa*] Vindob. *concussa* deinceps *et videbis in tabulo.*
— l. 16. *dum*] Vind. *cum defrigescit.*
— l. 18. *ii odores*] Vind. *hi fodores*
— l. 19. *costum*] *cartum* Vind. cum Pol. et libris Victorii.
— l. 20. *selibrae*] Vind. *sex librae satisfaciet.*
— — *murram quicunx calami.* Etiam Sang. *murram quicunx* habet.
— l. 23. *croci* omittit Vind.
— l. 24. *contusa et*] Vind. *concussa* omisso *et*
P. 578. l. 3. *contusa, in pulverem*] Vind. *contusa puluere*
— l. 4. *satis est**] Ita lege.
— l. 8. *aestimari — quod*] Vind. *extimari — quid.* Etiam Edd. pr. Lips. *quid.*
— l. 13. 14. *Vna — nonnullas* Vind.
— l. 18. *permanebat*] Vind. *permanebit*
— l. 19. *fecibus*] Vind. cum Edd. pr. *faucibus.*
— l. 21. *perennis erit*] Vind. omittit *erit.* P. *est* habet.
— l. 22. *flos*] Vind. *plos*, deinceps *oncias*
— l. 28 *decoquatur*] Vind. *decoquitur*, recte!
P. 579. l. 2. *sed*] Vind. cum L. B. R. Sang. *et*
— l. 3. *adiicitur*] Vind. cum Edd. pr. *additur.*
— l. 9. *vel mensura*] Vind. *vt mensura*
— l. 20. *quae est*] Vind. cum Br. Ald. *qui est.*
P. 580. l. 2. *altiori*] Vind. *altiore*
— l. 3. *reponat*] Vind. *reponit*
— l. 5. *decoquat*] Vind. *decoquit.*

P. 580. l. 9. *binos* omittit Vind.
— l. 12. *familias*] Vind. *familiae.*
— l. 14. *totidem*] Vind. *totidemque*
— l. 18. *metretam*] Vind. *metretae*
— l. 20. *cineris lixiuiae*] Vind. *cinere lixiuia*
— l. 25. *notae*] Vind. *brutae.* Pol. *bratte*
— l. 27. *Memeturicae* Vind.

P. 581. l. 2. *finito in sole*] Vind. *insinito solem*
— l. 8. *autem*] omittit Vind. cum P. Sang.
— l. 13. *pix corticata*] De resinatis vinis locus Galeni ad Caton. c. 23. allatus ex Dioscoride V, 43. *ὁ δὲ ῥητινίτης καὶ κατὰ τὰ ἔθνη σκευάζεται. πλεονάζει δὲ ἐν Γαλατίᾳ διὰ τὸ ἀποξύνεσθαι τὸν οἶνον ἀπεπάντε μενέσης τῆς σταφυλῆς διὰ τὸ ψύχειν εἰ μὴ παραπλακῇ πευκίνῃ. κόπτεται δὲ σὺν τῷ Φλοιῷ ἡ ῥητίνη.* Vnde apparet, *picem corticatam esse resinam*, eandemque *rasin*, de qua Col. 12, 20, sect. 6.
— l. 23. *conferuescat*] Vind. *feruescat.*
— l. 28. *At si*] Vind. *ac si*

P. 582. l. 2. *pici sex scrupula quinque et* Vind. reliquis omissis.
— l. 13. *atque*[b] *in*] Vind. cum Edd. pr. *quae in*
— l. 18. *vitii*] Vind. *viui*
— l. 19. *considerit*] Vind. *consedere et cum sederit*
— l. 21. *lauabimus et subigemus*] Vind. cum Pol. *laudabimus et subigebimus.*

P. 583. l. 4. *perfundere*] Sententia postulat *refundere.* Ceterum ex pice liquida vinum picatum minus operose conficit Dioscorides 5, 48. *οἶνον πισσίτην* vocans.
— l. 6. *immo enim* corrige
— l. 7. *marina* Vind. cum Edd. pr. Lipf. Sang.
— l. 9. *quo*] Vind. *in quo*
— l. 10. *Huic rei maxime* Vind. cum I. B. R. Sang.
— l. 13. *plurimam*] Vind. *plurimum* cum Edd. pr.
— l. 15. *tam diu*] Vind. *tandem tam diu.* Ceterum verba *donec ad pristinum modum perueniat*, nec intelligo, nec rei conuenire videntur. Aqua enim in sole quae putruit tamdiu, quomodo ad pristinum modum potest redire?
— l. 18. *in requieta*] Vind. *requieta*
— l. 27. *sumenda*] Vind. *facienda*

P. 584. l. 1. *suffumigato*] Vind. *suffumigatis*
— l. 8. *acescere*] Vind. *arescere*
— l. 11. *puteanae*] Vind. *puteiue*

P. 584.

P. 584. l. 19. *VII musti*] Vind. *vel musti* vt Edd. pr. Ceterum hemina est pars decima quarta gypsi; nam dimidia pars sextarii dicitur hemina. Contra Palladius Oct. 14, 4. centesimam gypsi addit. Sic Geopon. 7. 4. Vnde si cum Sang. h. l. numerum L reposueris, gypsi pars centesima admiscebitur. Noster cap. 28, 2. in ferias amphorarum 7. i. e. sextariorum 336, ternas heminas, id est fere ducentesimam partem, in eandem mensuram musti ex vitibus veteribus et locis siccis heminam addit, i. e. tricentesimam.

— l. 20. *refrixerit*] Vind. *refrixeris* cum Edd. pr.

— l. 28. *irim — nec plus*] Vind. *vini — ne plus.* Posterius rectius quam vulgatum!

P. 585. l. 2. *corpori*] Vind. vt Pol. *corporali.*

— l. 3. *Alia — facito*] Omittit Vind. vt Edd. pr. Sang.

— l. 7. *odoramenta*] Vind. *coloramenta*

— l. 12. *vnciam et scripula*] Vind. *onciam scrupulam*

— l. 13. *ex locis*] Vind. *ex eis locis*

— l. 18. *aliquantum*] Vind. *aliquantulum*

— l. 20. *curatum*] Vind. *curato* cum Sang. *curatio* Edd. pr. Vnde locus erat sic refingendus: *Sic autem curato: gypsum* etc.

— l. 23. *deferuerit* Vind. cum Edd. pr. hic et vbique.

— l. 25. *liquescere* Vind. cum Edd. pr. L. Sang.

— l. 27. *liquidissimum* Vind. cum Edd. pr. Sang. quae lectio erat restituenda.

P. 586. l. 1. corrige *picata*

P. 587. l. 2. *forexue in mustum ceciderit* Vind. cum Pol.

— l. 4. *vasa* Vind. pro *vas*

— l. 5. *rotabulo* Vind. pro *rutabulo.*

— l. 11. *tomice*] Vind. *tonuce.* Edd. pr. *coniite*

— l. 13. *CC*] *tres* Vind. L. Pol.

— l. 16. *Scyllitem coquendum* Vind. vt Edd. pr.

— l. 17. *item* Vind. cum Edd. pr.

— l. 19. *voles* omittit Vind.

— l. 20. *scyllam legito quam tenuissime siccato sicut* Vindob. quam lectionem probare non dubitauerim. *Siccato* ex antiquo *sicato* ortum est.

— l. 21. *suspende*] Vind. *suspendere*

— l. 26. *XLVIII*] Vind. cum Edd. pr. *quadraginta nouem.*

P. 588. l. 2. *improbo. Scillae*] Vind. *probo hoc ipsum scyllae* etc. Vnde ductum est Aldinum: *Alii hoc ipsum*

— l. 3. *dixi* omittit Vind. cum Edd. pr. Sang.

— l. 6. *embammata*] Vind. *bambatae in tres* etc.

P. 588. l. 8. *decoquis*] Vind. *decoquas.*
— l. 10. *despumetur*] Vind. *despumatur.*
— l. 12. *hyssopitem*] Vind. *Isopiten.*
— l. 13. *marathriten*] Vind. *marachiten.*
— l. 16. *quartas*] *quartam* Vind. cum Edd. pr. sequens *id* omittit cum Edd. pr. Ceterum ex loco Diofcor. 5, 49. Saracenus fufpicabatur mendum in numero fextariorum mufti.

P. 589. l. 2. *glechonites*] Vind. *glecomes.*
— l. 3. Margo Vind. *Ad torminam et omnem alui proluuiem vinum roratum sic facies*
— l. 6. *lino colligatos et*] Vind. *licio vel lino colligato sed*
— l. 8. *fasciculum*] Vind. *fascicula*
— l. 12. Margo Vind. *Vinum graeco simile facere ad aluum molliendam* vt Sang.
— l. 13. *praecoquas*] Vind. *praecoques* vt P. Sang.
— l. 22. *firmam*] Vind. *farinam*

P. 590. l. 1. *alterum album*] Vind. *album alterum est.*
— l. 10. *appenduntur*] Vind. *dependuntur.*
— l. 11. *sena*] Vind. *seua.*
— l. 13. *post haec*] Vindob. *post hoc* vt Edd. pr. deinceps *compluries*
— l. 16. *deferbuerit*] Credo fuiffe *deferbuit.*
— l. 17. *tantundem*] Vind. *tandem*
— l. 24. *suffricatur* Vind. cum L. Sang.
— l. 25. *superponitur* Vind. cum P. Sang.
— l. 27. *sed curandum*] Vind. *et curandum*
— l. 29. *diffundas. Mel Atticum* Vind. reliquis omiffis.

P. 591. l. 1. *inferuere — toties*] Vind. *inferbuere — totiens* vt Edd. pr.
— l. 3. *despumato: nam*] Vind. *despumato, cum*
— l. 4. *tanto plus habet*] Vind. *tanto est plus habere.*
— l. 9. *decocti — immisceto et in lag. diffusam*] Vind. *decocto — miscetur et lag. diffusam.*
— l. 14. *pluerit — rorulentae legantur*] Vind. *placuerit — corulente leguntur.*
— l. 14. *perterunt*] Vind. *proterunt.*
— l. 23. *quamdiu*] Vind. *tamdiu*
— l. 24. *myrtitis — compositio*] Vind. *myrti — compositiones.* Poftremum eft etiam in Sang.

P. 592. l. 4. *praecipit*] Vind. *praecepit.*
— l. 5. *praecoquam*] Vind. *praecoquem*
— l. 6. *mucida*] Vind. repetit *acida*

P. 592.

. 592. l. 12. *combiberint*] Vind. *combiberit vuas ſeque im-pleuerit* cum Sang.
— l. 15. *muſto* omittit Vind.
— l. 20. *deliquare*] Vind. *delinquere*. Br. *deliquere*.
— l. 22. *Appianam* Vind. cum Br. Sang.
— l. 27. *inſpargito* — *conſpargito* Vind. cum Sang. ex quo dare volui *inſpergito*, ſed operae aberrarunt.
. 593. l. 2. *ſupernatare ſinito*] Vind. *ſuperponat et ſinito*.
— l. 5. *ſic vuas vt*] *vuas ſicut* Vind.
— l. 6. *fecerunt*] Vind. *fecerint*.
— l. 9. *quam*] *quicquam*, *quam* Vind.
— l. 10. Lemma Capitis 40. idem adeſt in Vind. quod in Sang.
— l. 13. *vinacea*] Vind. *vinaceo*. vt Br. Sang.
— l. 14. *addito eodem ſpumas* Vind. omiſſo *et* ante *ſpumas*, vt Edd. pr. Sang.
— l. 23. Vind. *Muſtum optimum ſic facies*. *Muſtum lixiuium*
— l. 25. *nimium*], Vind. *minimum* vt P. Sang.
. 594. l. 1. *arbuſtiuo genere*] Muſti auſteri conditionem adiungit Dioſcorides in vino melitite 5, 15. quod h. l. parare docet Columella. In ſequentis capitis conditura cydoneorum arbuſtiui Aminei muſti fit mentio, quod auſterum eſſe nouimus, vt Apianum dulce.
— l. 2. *pondo X*] Vind. *partes X*.
— l. 3. *permiſtum recondes*] Vind. *commixtum condias*
— l. 4. *iubebiſque in tabulato reponi*] *videbiſque in tabulatum poni* Vind.
— l. 6. *triceſimum*] Vind. *viceſimum* vt I. B. R. Sang.
— l. 8. *fumum* cum Lipſ. Vind.
— l. 10. *cacabo figuli* Vind. vt vulgo erat.
. 595. l. 5. *vas fictile nouum picatum idque* — *alte*] Vind. *alias* (vt L. P.) *fictile nouum id* — *altius*. Ex Lipſ. *alter* retulit Geſner, forſan item ibi vt in Vindob. nota perſcriptum.
— l. 8. *et in picato*] Vind. *in* omittit cum Edd. pr.
— l. 10. *ſit ius* — *quam caſeus. nam caſeus combibit*] Vind. *ſiccius* — *cum caſeus combibit*. Ita fere Edd. pr. Sang.
— l. 13. *licet aperias* — *voles*] Vind. *liceat ap.* — *volet*.
— l. 16. Margo Vind. lemma ponit: *Vuae olares quemadmodum componantur*.
— l. 17. *bumaſcos* Vind.
— l. 22. *adoperito*, *et*] Vind. *et* omittit.
. 596. l. 6. *tranſuerſus f. ſpiſſe arato* Vind. vt Edd. pr.
— l. 8. *patenas* Vind. et lin. 9. *patenis* vt Edd. pr.

P. 596.

P. 596. l. 11. *dolii*] Vind. *doliis*
— l. 13. *et impositum cinere*] Vind. *et ita impositum in ciner*
— l. 15. *arctare*] Vind. *aptare* vt Edd. pr.
— l. 20. *ordeaceos*] *hordaceos* Vind.
— l. 22. *vuarum*] Vind. *vuarium*
— l. 23. *dum* omittit Vind. cum Edd. pr.
— l. 25. *linunt*] Vind. *liniunt*
— l. 27. *abiegina scobe et virides* Vind. fere vt I. Br. L. S deinceps Vind. *Nonnullis — gipsi.*
P. 597. l. 1. *nimium*] Vind. *nimio* vt Edd. pr.
— l. 4. *suppositum*] Vind. *positum* vt L. P. Sang.
— l. 8. *patenarum* Vind.
— — Corrige *exterius crasse picari*
— l. 11. *praecipiebat pediculosque.* His in verbis definit Codex Vindob.
P. 603. l. 2. *liquorem mulsei saporis*] Dioscorides I. 160. τὰ δὲ ἐκ τῦ μέλιτος καὶ αὐτὰ μὲν κρητικὰ, τὸ δὲ μέλι τὴν αὐτῶν ἀναλαμβάνεται δύναμιν. Plinius 23. f. 54. *quae de his cruda* (i. e. non cocta) *in melle condiuntur, aluum mouent, mellis autem suauitati multum adiiciunt, stomachoque vtilius id faciunt.* Dioscor. V. 29. καὶ μηλόμελι δὲ ὃ καὶ κυδωνόμελι ὀνομάζεται, σκευάζεται ὕτω. Is semina cydoniorum prius eximit, deinde poma coniicit in mel quam plurimum ὥστε ἐνεσφηνῶσθαι. ita fieri mel suaue post annum et simile mulso, οἰνομέλιτι. Ex quo loco primum affirmatur lectio *melomeli;* deinde apparet inde quis *mulseus* sit *sapor;* postea verbum ἐνεσφηνῶσθαι male vertunt: *vt eo submersa contegantur obruanturue.* Interpretatur Columella: *vimineis surculis transuersis arctentur.*
— l. 13. corrige: *patiatur; qua ex causa*
P. 604. l. 2. — *sursum pediculi*
— l. 13. — *nonnulli, sicut*
— l. 16. — *matura sed*
P. 606. l. 23. — *partes et vuam*
— l. 24. — *Hac conditura*
P. 607. l. 21. — *tenero et mentam*
In varietate col. 2. no. b. corrige: *setinum* I. B. Br. R.
P. 608. l. 2. corrige: *lentisci foeniculoque*
— l. 17. — *et hae, cum exeunt*
P. 609. l. 1. — *vel* [c] *orchita* [d] *cum*
P. 611. l. 7. — *salis cocti sed non*
P. 612. l. 24. *initium*] An excidit *circa?*
P. 613. l. 19. corrige: [*si labor est*]
P. 614. l. 20. — *tamen et regionum*

P. 617.

617. l. 10. corrige: *eluantur* [z]:
— l. 11. — *eluantur* [a],
620. l. 1. *decidant*] Malim *decedant*,
— l. 2. *leuiter confracta*] Hoc est quod Diofcorides 2, 91. ὁλοσχερῶς κεκομμένον dicit, vbi adipes condire odoribus docet; quo cum loco conferenda funt capita libri I. 39. et fequentia, vbi varia oleorum genera odoribus condit ad vfum vnguentorum. Cf. etiam noftri c. 54. infra, ibique annotationes.
621. l. 11. *Oleum ad vnguenta*] Annotatis ad h. l. p. 666. adde locum Diofcor. I. 29. ἔλαιον ὠμοτριβὲς ἢ ὀμφάκινον — διαφέρει τὸ νέον ἄδηκτον εὐῶδες. χρήσιμον δὲ τὸ τοιοῦτο καὶ εἰς τὴν τῶν μύρων κατασκευήν.
— l. 14. *regiam*] In varietate lectionis ad h. l. no. b. lege: antea *Sergiam* pro *regia* nominat Sangerm.
— l. penult. corrige: *miftum vel per fe*
622. l. 10. — *partes, quibus*
— l. 19. — *nubilum aut pluuiae*
624. l. 6. — *fictili vel in vitreo*
625. l. 4. — *recentiffimos et amygdalam*
— l. 7. — *idoneo fed etiam*
— l. 14. — *vitream vel nouam*
— l. 16. — *Sumito mentam, et*
626. l. 9. — *iuglandes purgatas, quantum*
— l. 15. — *volueris minutatim.*

Addenda ad Librum de Arboribus.

629. l. 5. *familiariter noftro folo venit*] Ex loco noftri VII. 4. vbi eft: *quae peregrina ex diuerfa regione femina transferuntur, minus funt familiaria noftro folo* malim h. l. legere: *familiare noftro folo venit*. Nam *familiariter venire* effet idem quod fequens *conualefcere*.
630. l. 5. corrige: *quot operas*
633. l. 7. — *terrae et vites*
— l. 15. — *vinum nec perenne*
635. l. 1. — *Vitem quam ponis, fac*
636. l. vlt. — *ftercoris ne minus*
637. l. 24. — *quamobrem*]
639. l. 14. — *diuifa* [d] *medullam*
— l. vlt. — *duas aut vt maxime*
640. l. 13. — *poterit*] Ita enim reliqua tempora *habebit, erit* fuadent.
— l. 20. — *virga, quae*

P. 641.

P. 641. l. 17. *vimine vel vlmi libro*] Pontederae auctorita pertraxerat etiam Gesnerum in partes eius. Annotaui Pontedera R. Stephanum in scriptis Codd. reperisse *vimine vlmi diligenter* vt est in libro Polit. Sed in annotatione ait Gesnerus a Politiano laudari virum doctum qui verba *vimine vlmi* in Codice Nicolai Nicoli adscripserat. Itaque is Codex plane cum Edd. primis et Sangerm. facere videtur, contra atque in varietate retuli Gesnerus. Fateor equidem in locis allatis a Ponteder librum vlmi distingui a vimine; verum is omisit locum Columellae IV. 13. 2. vbi inter duriora vinculi genera quae vineam nouellam facile praecidant, ita de vlmo loquitur: *quia si viminibus salicis aut vlmi ligaueris*. Igitur vel in eo ipso loco vulgata lectio est corrigenda vel is alterum in libro de Arboribus satis tueri censendus est. Priorem tamen equidem sententiam sequar Dioscorides I. 111. de vlmo: ὁ φλοιὸς ἀντὶ ἐπιδέσμε περιελέμενος. ἔστι γὰρ ἱμαντώδης· ὁ δὲ παχύτερος φλοιὸ etc. Idem in Parabil. c. 163. καὶ ὁ φλοιὸς τῆς πτελέας ἐπιδεόμενος, ἔστι γὰρ ὡς φίλυρα, κολλᾶ.

P. 643. l. 8. corrige: *tubulum*
P. 646. l. 2. — *Lutulentam*
P. 647. l. 18. — *populum vel fraxinum*
— l. 20. — *populus vel fraxinus*
— l. 21. *vixerint*] Malim *vixerit, altera*
— l. 23. corrige: *arbores et*

P. 648. l. 12. *quidem*] Hoc vocabulum tanquam inutile includendum puto, vt etiam.
— l. 18. *eius* erat includendum auctoritate librorum.

P. 650. l. 9. corrige: *partibus, quas — alio tractu*
— l. 15. — *praefracta aut a*

P. 654. l. 19. *primitiuos annos*] In Lipf. est: *primitiuus annus.* Noster 5, 10, 15. *ea res et fertilem arborem reddet et primis annis fructum vinosum, post quinquennium dulcem et apyrenum facit.* Vnde h. l. *primitiuis annis* vel *primis* corrigebat Gesner in Thes. L. L. vbi *primitiuos flores* i. e. vernos nostri 9, 13, 2. comparabat.
— l. 23. corrige: *obleuimus; ea res*

P. 658. l. 12. corrige ex libris optimis: *gemma media*
— l. 18. — *sumpseras*
P. 659. l. 12. — *surculi omni generi*
P. 661. l. 22. Malim nunc: *stratae arundinem emittant.*

In

In Commentariis ad Columellam corrigenda a pag. 673.

P. 675. l. 6. corrige: *cliuosi.*
P. 687. l. 28. — — pro *perfracta.*
P. 691. l. 19. — — stamina c fructumque.

Addenda in Commentariis ad Columellam.

Ad pag. 20. lin. 29. adde: Hinc patet sensus loci Theocritei X. 46. *ἐς βορέην ἄνεμον τᾶς κόρθυος* (culmorum in acervum congestorum) *ἁ τομὰ ὔμμιν ἢ ζέφυρον βλεπέτω. πιαίνεται ὁ στάχυς ὧτως.* quem Interpretes non satis intellexisse videntur.

In Columellae II. c. 19. p. 120. l. vltima excidit vocabulum *partem.* Corrige igitur: *fauonio partem triturde.*

CORRIGENDA ET ADDENDA

in textu Palladii et varietate lectionis.

P. 11. in varietate lectionis col. 2. l. 5. corrige: *Iuntina quidem* addit.
P. 12. l. 6. corrige: *ratio quatuor rebus constat,*
— l. 8. — *Naturae est, quod*
— l. 13. — *declarant loca*
— l. 14. — *libera et nebularum*
— in variet. col. 1. lin. 14. — princeps, Lou. antiqua.
P. 13. l. 7. — *noscamus*[m], *si fauces*
— l. 12. — *decurrat, tunc*
P. 17. l. 16. distingue: *inserendi putandi*
P. 19. l. 25. — *clausus, fodietur.*
P. 20. l. 3. malim: *assumseris* legere.
P. 21. l. 21. distingue: *siccis, dummodo*
P. 22. l. 24. — *prouinciis pars*
P. 23. l. 13. — *multum biennii*
P. 24. l. 23. corrige: *fago*
P. 30. l. 24. distingue: *strufti vel*
P. 32. l. 15. — *idem noxia*
— l. 17. — *frumentis addit*
— l. 24. — *Trapetis et rotulis*
P. 33. l. 5. *olei* delendum aut in *olearium* mutandum censeo.
— l. 8. distingue: *boum meridianas*
— l. 12. — *animalium ab*
— l. 17. — *stramine, vt*

P. 34.

P. 34. l. 14. corrige: *frutex* [g] *virgosus*
— l. 16. distingue: *aliis vnus*
— l. 18. — *loro* [i] *aut vinculo aut fune*
P. 35. l. 2. — *torrefactum vel fabam vel*
P. 36. l. vlt. — *illis* [r] *grana*
P. 37. l. 2. — *forinsecus et*
P. 46. in var. lect. col. 1. sub litera y l. 2. corrige: Voluit *alea*.
P. 41. l. 1. distingue: *herba nec*
— l. 8. — *fusci minus*: Paulo antea corrige: *Albi*
P. 42. l. 17. — *impressae vel*
— l. 19. — *suppleri vt*
P. 44. l. 14. — *meridiem aestate*
P. 45. l. 8. — *separatos sesquipedis*
— l. 9. — *vtrosque funes*
— l. 19. — *latitudine, vt sint*
P. 52. l. 6. — *fruticibus vel*
— l. 11. — *crocum* [p] *caeterasque* — *suauissimi od.*
P. 53. l. 2. — *origanum, tertii*
— l. 4. — *olera, saporem*
P. 55. l. 5. — *instante debemus.*
— l. 8. — *caetera suo*
P. 56. l. 20. — *transuersis et ferreis*
P. 57. l. 15. — *duram et ostrei* [g] *testas*
— l. 17. — *frigidariae: sanguinem*
P. 62. l. 14. — *filicis vel*
P. 72. in variet. col. 2. lin. 6. corrige: *seruantur*
P. 79. l. 12. — *lapidibus diligenter*
— l. 13. — *solo formandae*
P. 80. l. 1. — *soli seu*
P. 86. l. 20. — *pedis vel*
P. 87. l. vlt. — *ponuntur et*
P. 90. l. 24. — *nebuloso rami*
P. 92. l. 2. — *sarmenti vnam*
P. 93. l. 10. — *cuneo statim*
— l. 11. — *medulla et cortice*
P. 95. l. 4. — *consistit spoliatam*
— l. 5. — *relicto, per*
— l. 7. — *ramum, terrae*
— l. 22. — *brachiis et*
P. 96. l. 19. — *comprehendat* [z], *tamen*
P. 97. l. 3. — *frigidis meridiano*
P. 98. l. vlt. — *exili in planum*
P. 99. l. 14. — *minori media;*
P. 102. l. 2. malim *radicibus*

'. 104. l. 18. diſtingue: *ſpiſſius, ſi capitatum,*
'. 105. l. 3. — *melius, ſi*
'. 107. l. 21. *qui ſummum germen incluſit*] ſurculus hornotinus intelligendus eſſe videtur, cuius germen ſummum nondum explicatum eſt.
— l. 26. diſtingue: *electa, integra*
'. 109. l. 3. corrige: *de piris;*
— l. 13. diſtingue: *tertium ſuſpende*
. 111. l. 17. corrige: *ſcobem* [1] *populi*
. 114. l. 5. diſtingue: *cydonia aequum*
. 116. l. 3. — *ſuis. non*
. 117. l. 23. — *graminoſis et cannarum*
. 118. l. 15. — *turgentibus vel*
— l. 16. — *perſecuto diligentiam*
. 121. l. 9. *et vino*] Vocabulum *vino* delendum cenſeo vt inutile. Qui ſequitur *limus dyſentericae paſſionis* comparari poteſt cum Plinii 33. ſ. 4. *oſſibus purulente limoſis.* vbi Harduinus ex Dioſcoride V. 6. *ὦτα πυοῤῥοοῦντα* malebat *auribus* legi.
— l. 15. diſtingue: *abſinthiatum vel*
— l. 22. — *loco vitium*
. 125. l. 1. — *conueniet, veruacta*
— l. 2. — *facta, repetere.*
126. l. 18. — *menſe, frigidis*
— l. 21. *quernum* item corrigebat Koeler firmans lectionem ex Geopon. V. 37. *τὴν ἄμπελον νοσοῦσαν τέφρᾳ κληματίνῃ ἢ δρυΐνῃ μιχθείσῃ μετὰ ὄξους καταῤῥαίνων τὸ πρέμνον.* Ad ſequens *inciſas* compara locum Geopon. ibid. *ἐκτέμνουσι παρὰ τὴν γῆν εἶτα προσχωννύουσιν. ἐλαφρῶς τῇ γῇ παρακειμένῃ μίξαντες ὀλίγην κόπρον. καὶ ὅταν οἱ βλαστοὶ φυῶσι, τοὺς μὲν ἀσθενεῖς περικαθαίρουσι τοὺς δὲ εὐγενεῖς ἐῶσι.*
127. l. 14. 15. corrige: [*vel lapidem — palos*]
128. l. 5. diſtingue: *creſcente in area iam parata. ſemina — diſcreta.*
129. l. 12. — *ſinapis* [q] *et caules*
— l. 14. — *porrus et capparis* [s] *ſeri*
— l. 15. — *poſſunt et colocaſia.*
— l. 17. corrige: *ſerendi rarius, ita vt diſtent inter ſe ſemina pedibus duobus, locis ſubactis — paſtinatis, maxime arenis.* Verba enim *ita — duobus* veluti parentheſis legenda et interpretanda ſunt. Terrae enim qualitas ad ſationem referenda, non ad ſeminum diſtantiam ponendorum in terra.

P. 129. l. 19. *mulſo*] Hic et ſect. 7. p. 130. l. 5. corrigendum erat *aut mulſa* nempe *aqua* vt eſt ap. Colum. XI, 3, 51. Similiter in loco Plinii poſito ad Colum. p. 596. corrigendum erat *lacte aut mulſa*. *Mulſa* eſt ὑδρόμελι et μελίκρατον; alii tamen ſimpliciter mel nominant. Cf. Niclas ad Geopon. p. 892. Admonuit me de vitio huius loci Cel. *Koeler*.

P. 130. l. 9. corrige: *Sine ſemine*
— l. 10. diſtingue: *ea, quae*
P. 131. l. 3. — *ſtilo inter*
— l. 7. — *minoribus foſſulis*
— l. 13. corrige: *quae cito*
P. 132. l. 12. diſtingue: *qui incluſis*
— l. 24. corrige: *ſed et macro*
— l. 26. — *ſatum. bene cum*
P. 135. l. 5. *Si crepant*] Cel. *Koeler* malebat ex Columella legi *ne crepent*. Sed Plinius etiam 17. ſect. 47. *ſi finduntur in arbore, pediculum intorqueri*
— l. 7. corrige cum Cel. *Koelero*: *ſi quibus p. poma tenacibus, ſicut.* Columella 12, 46, 2. *pediculos*. Geoponica X. 29. κλάδυς vocant.
P. 136. l. 12. diſtingue: *macerabis. feruntur*
— l. 13. — *aemulari. Item ſi*
P. 137. l. 2. — *ſingulis vel*
P. 139. l. 1. — *tectam*[v] *ſtramine*
P. 140. l. 17. diſtingue: *irriguis tamen. frigidis quoque* etc. monente *Koelero*.
P. 142. l. 2. Corrigo: *Seruantur et*[t] *melle, ſed ſi nimis matura collegeris.* Ita enim Creſc. et Vinc. ſcriptum legerunt. Nec dubium eſt in meſpilis in melle condendis valere idem quod de cydoniis Columella tradit 12, 47, 3. *Sed cauendum eſt, ne quae in melle cuſtodire volueris immatura mala condantur. quoniam cruda ſi lecta ſunt, ita indureſcunt, vt vſui non ſint.*
— l. 10. corrige: *trifurcum* cum *Koelero*. Ita Febr. 17. *ſurculi bifurci vel trifurci.* Ita Columella V. 19.
P. 144. l. 17. corrige: *lupinorum*
— l. 23. ex Columella *Koelerus* malebat legi: *non natura*. Ego contra in Columella malim *At ſi voles ficum quamvis maturam ſeram facere.*
P. 146. l. 1. diſtingue: *lapidibus ne* — *qualus, includitur*
— l. 7. — *ſolis ctnis*
— l. 9. — *pulpae: tunc*
P. 148. l. 2. corrige: *tententur*[y].

P. 149. l. 11. diſtingue: *frutetis et his*[v] *herba*
P. 151. l. 12. — *igne vel*[i] *verbere:*
P. 152. l. 15—20. Nollem ſectionem hanc a Waſſio acceptam et Palladio ſuppoſitam a me, quia ſpuria et inepta eſt. Ex falſa lectione ſect. 2. *color meritum* occaſionem duxit auctor ineptus ſcholii. Ibi enim corrigendum: *coloris meritum.* Scholii auctoritatem coarguit inuſitata vocabuli *Meritum* ſignificatio; deinde *pedibus alacer* nemo, credo, veterum ſcriptorum vnquam dixit; de animo enim alacris, de pedibus *agilis* vſurpatur. Verba *Motus — trementibus* ipſe Geſnerus cum Waſſio damnauerat. Denique verba: *quique — teneatur* male ſunt ex Cap. 13. ſect. 8. conſarcinata.
P. 153. l. 3. diſtingue: *Sequentis meriti*[h] *varius*[i] *cum*
P. 157. l. 7. — *exitio. itaque*
P. 160. l. 1. *Vbi ſeueris, ſaepius riga.* malebat *Koelerus* legi hic et in Columella. Verum prata deſecta rigare iubent Columella 2, 17, 5. Plinius 18. c. 28. Geoponica 3, 6, 7. καὶ μετὰ τὴν τμῆσιν ἀρδεῦσαι τὸ χορτοκόπιον.
P. 161. l. 16. diſtingue: *tenero, quod naſcitur.* deinceps cum *Koelero* corrigo: *petroſelinum, quod maxime locis aſperis.*
— in variet. lect. col. a. lin. 5. verba: *poterimus Iulio vel caeteris* Br. pertinent ad paginae ſequentis lineam 3.
P. 163. l. 14. — *poma ſi guttis*
164. l. 3. Lemma: *de oleo violaceo et vino* non erat initio omittendum ſed praeponendum.
— l. 9. corrige: *inuentur*
— l. 11. — *ſaliuati*[c] *more*
165. l. 16. — *commune*
— l. 20. diſtingue: *reconditum, fumo*
170. l. 2. — *deſtinatur*[c] *aut plantis,*
174. l. 5. — *temperata bipedarum*
— l. 16. *cute*] In loco Vitruuii II. 3. *Qui enim per ſolſtitium parantur ideo vitioſi ſunt, quod ſummum eorum ſol acriter cum percoquit — ita rimoſi facti efficiuntur imbecilles.* ſcriptum habet Editio princeps Io. Sulpitii, quam ſcripturam annotauit et approbauit Cel. *Koeler.*
175. l. 6. diſtingue: *ſingulas roſae*
— l. vltima corrige: *Hora VI.*
176. l. 7. Cum aquae mentionem hoc loco neceſſariam affirmet Palladii locus I, 36, 1. etſi a Columella omiſſam, niſi lateat in verbis *demerſa faba et iniecta expoliunt:* vbi forte legi debet *et inducta aqua expoliunt.*

faba enim humido ſolo facilius inculcatur, quam ſicco; quare ſimo bubulo dilutiore aequatam aream illinunt quidam apud Plinium 18. ſ. 71. igitur nunc malim legere: *inundatis areis fabam ſpargunt.* Deinceps ex vulgato *terra vngulis ſtricta* Koelerus Columellam corrigebat: *terrae etiam vngulis atteruntur.* At equidem contra in Palladio malim: *herba vngulis ſtricta* vel *attrita.* Nam in Columella verbum *glabreſcit* vel *calueſcit* de ſcriptura dubitare non patitur.

P. 178. l. 12. *bene ſeruabimus*] Ex Columella *Koelerus* malebat *horreo ſeruabimus* legi.

P. 180. l. 12. *reditum*] Mallem ex Edd. pr. *redactum* receptum auctore Gronouio. Ita enim Iulio 11. 3. *vt ſemina maiora redigantur* eſt pro colligantur et redeant in fructu; et Sept. 8. 2. *redigere ſemen e farragine.* Sic redactus tenues ſunt I. 19. 2. pro reditus, collecta grana.

— l. 19. diſtingue: *ſuis grandi*

P. 185. l. 5. *De oenanthe*] Lemma fallit. Debebat eſſe *De oenanthino vino.* Dioſcorides V. 33. λαβὼν τῆς ἀγρίας ἀμπέλȣ τὸ ἄνθος βρυȣ́σης ξηρὸν μνᾶς β. εἰς μετρητὴν γλεύκȣς πρὸς ἡμέρας λ. εἶτα διυλίσας ἀπόθȣ. Vides βρύειν de ipſo flore dici, contra atque in olea. Cf. ad Colum. p. 214. Ceterum verba *vt grana non tranſeant, ſed flos ſolus decidat.* explicantur ex loco Plinii 14. ſ. 18. de acinis labruſcae vuae: *Pars eorum aeſtu moritur priuſquam reliqui, qui ſolſtitiales dicuntur. vniuerſi nunquam matureſcunt.*

P. 190. l. 9. *luna ſexta*] Cum omnia fere ruſtica opera, vbi aliquid caeditur, praecipue vbi ſilueſtres agri exſtirpantur, luna decreſcente fierent, vti monet Varro I. 37. cf. Niclas ad Geoponica p. 236 et 248. deinde cum in ſimili praecepto gramen exaratum agro luna ſexta et decima egerere iubeant Geopon. 3, 5, 8. ne gramen reuiuiſcat, hinc ſuſpicor h. l. eſſe ſcribendum: *luna ſexta et decima.* Idibus enim ſeu quinta et decima plena fit luna; deinceps decreſcere incipit. Cf. Columella 2, 10, 10.

P. 195. l. 18. Verba *iacens in terra* mihi gloſſae ſuſpicionem mouent adſcriptae vocabulo *pronus.* Ceterum in loco Vitruuii 8. c. 1. vnde haec ſunt ducta, Editio princeps rectius ſcriptum habet: *in quibus locis videbuntur humores criſpantes et in aera ſurgentes, ibi fodiatur.* vbi reliquae *ſe concriſpantes.* Inſertum *ſe* deeſt in Codice Cotton.

ton. et Franequerano docente Bondam Var. Lect. II. 7. vt me admonuit Cel: *Koeler.*

. 195. l. 20. corrige: *aerem*

. 198. l. 18. *velut nares*] In loco Vitruuii VIII. 7. vnde haec sunt ducta, Editio princeps habet: *Sin eripietur lumen vi vaporis, tunc secundum puteum dextra ac sinistra defodiantur aestuaria: ita quemadmodum per nares spiritus exacti dissipabuntur.* vbi vulgatur *spiritus ex aestuariis dissip.* postea vbi est vulgo: *tunc signinis operibus ex tectis aut a superioribus locis excipiendae sunt copiae.* Eadem princeps habet *testis* i. e. tegulis, probante *Koelero*, cui annotationem debeo.

. 199. l. 13. distingue: *inferiora possunt*

. 200. l. 18. corrige: *copiam vel inops vena procuret.*

. 207. l. 4. *quem primo Augusto*] Ex Nostri Augusto tit. 1. et Columella ibi laudato h. l. recte corrigit *Koeler: quem primum extremo Augusto.* Certe *primum* erit recipiendum, quod Vincentius legerat.

. 203. l. 1. lectionem *exsuccata* merito praeferebat *Koeler.*

— l. 2. distingue: *laetamina et[t] qualibet*

. 205. l. 1. — *feremus: terra*

. 211. l. 2. — *Nouembres vsque*

. 213. l. 9. *ad siccum*] Dare volueram *ad stipitem* vt ex Comment. p. 174. apparet; cuius erroris me nunc non poenitet, quamquam video etiam *Koelerum* ex Columella IV. 8. et de Arbor. 5. maluisse *ad ipsum codicem.* Nam quod Columella III. 6. et ex eo Palladius 3, 9. 6. *e duro citare virgam*, idem Theophrastus ex trunco, στελεχῶν, dixit. Cf. Comment. ad Colum. p. 148. Iterum Columella III, 10, 3. sed plene idem 3, 10, 5. *ex duro trunco enatum.* quem ipse sect. 2. *crus vicinum radicibus* interpretatur. Hanc eandem partem *siccum* vocat Palladius.

— l. 11. corrige: *vratur.*

. 215. l. 7. *remanens aqua*] In loco Geoponicorum posito in Comment. p. 174. Palladius vitiosam scripturam ὑδατῶδες secutus est. Vulgo ibi ὑλῶδες aeque inepte pro ἰλυῶδες legitur.

. 216. l. 7. distingue: *ponuntur: quas*

. 218. in variet. lectionis col. 2. lin. 2. corrige: sect. 1. post verbum *requirit.*

. 221. l. 15. *et tamen sanguinem creare* corrigebat Cel. *Koeler.* Equidem auctoritatem et caussas decreti desidero; quanquam scio esse vina, quae εὐχροίας καὶ σαρκῶν γεν-

νητικὰ dixit Diofcor. V. 10. poffunt igitur quaedam pallorem gignere et corpus augere cum fanguine.

P. 225. l. 12. corrige: *fchoenuanthus*

— l. 13. — *maftichae vnde maftichino oleo* Mart. 9, 3.

P. 226. l. 2. *radicata canna*] Eadem vtitur Tit. 17. fect. 2. neque tamen intelligo, quis radicum fit vfus ad rem.

— l. 3. diftingue: *die ex fuprafcriptis*

— l. 18. *abfinthii*] In menfuris variat Diofcorides V. 49. idem abfinthitem vinum defcribens, vbi eft: *μνᾶν ἀψινθίȣ εἰς τὸ κεράμιον καθιᾶσι κόψαντες καὶ ἐνδήσαντες εἰς ὀθόνιον ἀραιὸν ἐῶσιν ἐπὶ μῆνας δύο.*

P. 227. in variet. lect. col. 2. lin. penult. dele verba: Vulgo *tam* erat, et tranffer ad fequentem lineam poft: *l. tamen* Pol.

P. 228. l. 13. *ab inflatione te vindices*] Paffum *mellis in adulterium excogitatum* ait Plinius 14. Cap. 9. vnde Cel. *Koeler* in extrema fectione cum libro Pol. malebat legi: *mellis vice feruatur.* Deinde idem vir doctus arguit Palladii errorem, qui minus paffum quam mel inflare dicat, cum tamen Celfus 2, 25. paffum non conuenire ftomacho affirmet; etiam Diofcorides V. 9. *οἶνος γλυκὺς — στομάχȣ πνευματωτικὸς* deinde de paffo proprie dicto: *εἰσὶ δὲ πνευματωτικοὶ καὶ κακοστόμαχοι.* Poteft tamen fieri, vt paffum condito vice mellis additum minus quam ipfum mel inflet.

P. 229. l. 13. *ex mufto defub pedibus rapto*] Ex loco Geoponic. II. 33. vbi mufti pars dicitur: *τὸ ἀναζέον ἀφρῶδες* Cel. *Koeler* corrigebat: *de fummo protinus rapto.* Eandem correctionem Columellae loco fimiliter vitiofo XII. 34. inferre conatur vir doctus, verum ibi verba addita: *et limpidum fit* impediunt, quominus *τὸ ἀναζέον ἀφρῶδες* intelligamus.

P. 232. l. 3. *fi adhuc ictum folis repercuffa non fenfit*] Recte Gefneri interpretationem improbat Koeler, qui ex Plinio 18. c. 25. fabam plena luna ferendam effe annotat; igitur Palladium cum Columella lunam plenae proximam dicere voluiffe, non in ipfo plenilunio pofitam, id eft, cum totus lunae difcus a fole oppofito accenditur atque illuftratur. Recte igitur idem in Columella 2, 10, 10. antiquam lectionem *ἀπόκκυσιν* reftituendam cenfuit, cui Gefnerus *ἀπόκρȣσιν* fubftituit fententia contraria.

P. 235. l. 10. diftingue: *cinnabari quod*

— l. 11. — *infcribas, mox*

P. 235.

P. 235. l. 19. *Perſica* in *ſupernatia* mutat auctore Plinio 15. c. 12. Cel. *Koeler.*
P. 237. l. 8. diſtingue: *humidis arborum*
P. 238. l. 19. corrige: *ponuntur et plantae* [b], *quas*
P. 243. l. 16. — *Iiſdem*
P. 244. l. 10. diſtingue: *vitem, quae*
P. 247. l. 5. — *caprae vt oues*
P. 249. l. 16. — *exactis in* — *ſecundum ſimili*
P. 250. l. 14. *panes fractos* vel *confractos* ex Geopon. IX. 23. corrigebat Cel. *Koeler.*
— l. 21. corrige: *deceſſerit,*
P. 253. in variet. col. 1. lin. corrige: omiſſo *et* Erford.
P. 254. l. 13. *tingemus*] Diſtinctione vulgatam adiuuare conatus Cel. *Koeler: myrtite, ſicut dictum eſt, ante retingemus:* interpretabatur ex Ianuar. 18. et Febr. 27. myrti grana vino infuſa habere.

SCRIPTORVM

REI RVSTICAE VETERVM LATINORVM

TOMI TERTII PARS ALTERA

COMMENTARIOS AD PALLADIVM

DE

RERVSTICA

TENENS.

COMMENTARII
AD
PALLADII RVTILII TAVRI AEMILIANI
DE
RE RVSTICA
LIBROS XIV.

COMMENTARII AD PALLADIVM

LIBRI I. TIT. I.

aestimare] Brusch. *extimare*, *pro existimare* solenni ›ermutatione.

diserte loquuntur] Columellam tangi, suspicatur Gesner; uod si Palladius facere conatus est, consilio inepto felici- ›r excidit. Rhetoricari ipsum nimis saepe, recte monuit iesner.

ne, quos reprehendimus] I. Fr. Gronouius malebat *nec, uos repr.*

Tit. III. *corpuscula*] Praefero Crescentii lectionem *cor- ora* cum Pontedera.

Tit. IV. *metallis*] Quicquid industria humana ex terrae isceribus extrahit atque in vsum adhibet lapidum, gem- ıarum, ferri, auri, adeoque marmora, petrae, et quicquid ı petris nascitur, sulphur, arsenicum, ex notione verbi raeci metalla dixerunt etiam Latini, vt multis ad h. l. xemplis docuit Schoettgen. Cf. Martialis VIII. epigr. 51. t IX. 62.

fauces purae] non tumentes gutture, cuius tumorem b aquis vitiosis deriuat.

sunt corrupta] In Cantabr. deest *corrupta*. Ceterum lias notas cum Vitruuio VIII. 5. ponit auctor Compendii ırchitect. c. 5.

causatio] i. e. morbus. Sic etiam *causa* dicitur a scri- toribus posterioris aeui, docente Ulitio ad Gratii vers. 53. t Rhodio ad Scribonium Comp. 128. Formam esse ductam : militia romana, vbi, qui aetatem, aut morbum, aut vitium :orporis causabatur, caussaria missione dicebantur missi, ınnotauit Schoettgen, laudato Politiano Miscell. c. 92. et ıliis. Sed et Seneca *causam* et *caussarium* ita dixit ad Mar- :iam c. 11.

2. *vt vitiato*] Inclusa verba: *vt vitiato — decurrat*: velut ex glossa orta damnauit Gesner. Sententiam recte vidit esse hanc: si quis tussiat aut nauseet, saluo capite, caussam in aqua esse; si post capitis aliquam noxam vel grauedinem, aërem esse in caussa. Igitur ductu Edd. pr. corrigendum puto: *sed si vitiato capite ad pulmones vel stomachum morbi caussa decurrat, tunc culpandus aër potius inuenitur*, quam emendationem in textu ponere non dubitaui.

Tit. V. *aurosi*] Vegetius II. 17. 1. aurosum colorem pupillae dixit; sed Gesner Crescentii lectionem *arenosi* praefert.

tofus arenosus] Locum Columellae IV. 22. 8. *macies et sterilitas terrae, salsa vel amara vligo — arenosus etiam tofus vel plus iusto ieiunus sabulo, nec minus terreno carens ac nuda glarea*, recte comparauit Pontedera, et Crescentii Basileensis lectionem improbauit.

solida] Crescentii lectionem *squalida* probat Pontedera; equidem dubito. Nam squalere et squalida terra dici solet, quae arenosa est vel ieiuna, sole excocta et ventis obnoxia. Quidni Columellae locum laudatum comparauit Pontedera, ubi est: *praeceps et praerupta positio, nimium opaca et soli auersa, valles arenosae*, ubi legi debet *auersa vallis*. Aut igitur h. l. legendum censeo *soli auersa*, aut *solida* molli opponitur, et est quae in vmbra durior et grauior manet.

pinguis soli] Cresc. *pinguis et cretosi soli*. quam lectionem probat Pontedera, quia pingue solum, nisi sit simul cretosum, sabulo temperando et glutinando non sufficiat. Compara Columellam II. 16.

2. *scabra*] rubiginosa interpretatur Schoettgen, et ex Virgilii Georg. I. 495. rubiginem scabram affert in testimonio. Cf. Columella III. 11. et c. 13.

ebulum] Vide Columellam II. 2. Geopon. II. 10. Cur trifolium non macrum et rubos pingues velit Palladius, ignoro; Columella simpliciter trifolio et rubis contentus est.

3. *si defuerit*] In Cantabr. *defluxerit*.

4. *si coloris et*] Vincent. *si coloris nigri et corporis*. De colore in terra, vineis eligenda, nihil habet Columella III. 1. 8. et III. 11. 6. Itaque Crescentii lectionem probauerim.

5. *tempestates*] Brusch. *tempestas inmodice*.

cliuo fallente] Plinius V. Epist. 6. 14. *ita leniter et sensim cliuo fallente consurgit*. quem locum posuit Schoetgen; alios Barth. Aduers. 39. 8.

molliter

molliter] i. e. leniter. In Cantabr. a prima manu est *euiter*.

6. *resolutus*] Crescent. II. 15. ex h. l. habet *parum, deinde pinguem et densum — hic enim labor cultus cum cultoribus non negligentibus ad vota respondebit — deterrimum terrae genus esse quod est — spissum, macrum et frigidum*. scilicet ita haec excerpsit Albertus p. 493. ubi legitur *labore quidem cultus*.

spissus] Ex Crescentio Pontedera addi voluit *et pinguis*, ut verum diceret Palladius. Recte!

Tit. VI. *aestimaueris*] Brusch. *extimaueris*, *exequi* habet.

ex omni opere] voluitne dicere ex scriptis omnibus; an potius *in omni opere?* Ceterum Vincentius Duac. VI. 48. habet *maxime, quas subieci*.

desideretur] Columella II. 2. 16. *non ergo color tanquam certus auctor testis est bonitatis aruorum*.

2. *genera omnium*] Crescent. II. 20. *nam omnium surculorum — genera praeclara terris tamen tuis — committere debes — ponenda*. vbi antiqua mea habet *proponenda*. Gesner h. l. malebat *tuta* pro *tota*.

ab occidente] Albertus: *Vinea in frigidis regionibus et temperatis situanda est ad meridiem et orientem, quia* ex illis *nobilitatur vinum. In calidissimis autem intemperanter regionibus valet si conuertitur ad aquilonem*. Compara sect. 7.

3. *et ideo*] Mihi *ideo* videtur abundare. Deinceps Codex Barthii *potest intemperata diuersitate* habet, male probante Barthio 38. 10. Ceterum *unanquanque* Ald. hic et alibi.

electus] seruus, ob hanc scientiam probatus. Intelligere tamen se haec negabat Gesner.

4. *successura*] Albertus: *palmitum successio*. quae scriptura mihi Palladio dignior videtur esse.

seruet et reuocet] Crescentius IV. 12. habet *item locus qui vitem seruat*. et singula praecepta explicat ex disciplina Palladii III. 12. reuocari vitis dicitur, quae renouatur et reparatur, quae tria verba saepius in hac re confunduntur in libris scriptis. Albertus: *locus quo vitis seruetur*.

maturius] Cresc. l. c. *si vitis mature putetur*, et maturius pullulat et plura sarmenta et maiora *producit — quod si tarde putetur, serius pullulabit et fr. p. consequeris*. Praeceptum translatum ex Columella IV. c. 24. Varietatem putandi Italicam diligenter ubique annotauit Crescentius.

ſtrictius] Albertus: *pauciora relinquantur ſarmenta — poſt paruam vindemiam plurima ſunt relinquenda.* Sic auguſta putatio dicitur. Columella IV. 24. ſ. 21. *poſt exiguos fructus imperandum.*

recidendi] Albertus: *in omni genere culturae putandi videlicet inſerendi et reddendi.*

optet] Male etiam liber Barth. *vites oportet op.*

regionis] Male Geſner dedit *regioni*, nam flatus inimicus intelligitur vuis. Sumta vero haec ſunt a Columella V. 5. ſ. 15.

5. *laetus*] Male *lentus* Erf. Commeliniana *laetus* incluſit. Haec debet noſter Columellae V. 9. 18.

vel ſi ſecum] Locum hunc redintegraui ex Gronouii correctione, qui comparauit Columellam I. 3. 2. et Varronem I. 4.

iniungere] i. e. interſerere vitibus. Sic ſect. 9. eſt *nutrienda iniungat ſarmenta.* Albertus: *praecipue autem caulis et corylus tollenda quae vites adurunt.* De corylo aſſentitur Plinius cum Virgilio.

Omnia legumina] Geoponica II. 13. contra fabam et piſum in terra lutoſa ſeri iubent, reliqua in ſicca docent poſſe quidem naſci, ſed melius in humida ſimiliter ſata prouenire. De faba iterum Geoponica II. 35. Sed Palladius reſpexit locum II. 40. *τὰ ὄσπρια χαίρει ἐν καταξήρῳ γῇ σπείρεσθαι πλὴν κυάμων· ὗτοι γὰρ καθύγροις καὶ ἰκμάδα ἔχουσι τόποις χαίρουσι.* Albertus h. l. copulauit cum altero noſtri loco infra Nouembri I.

Graecis] Creſcentius II. 20. *a Graecis — faba tamen in humida iubetur ſpargi.*

7. *laboribus*] Temere Geſner lectionem *lateribus* probat. In Lugd. a manu prima eſſe *latoribus*, ſupraſcripto *ang.* et in margine *lateribus*, teſtatur Gronouius. In margine Cantabr. etiam *iniquus* legitur pro *inimicus*.

Campi] Creſc. IV. 5. *Campi a montibus remoti et valles non aquoſae largius vinum ferunt, colles vero et campi, iuxta eos exiſtentes et naturam eorum habentes, nobilius vinum faciunt.* Sumta haec ex Columella II. 3. 6.

ſemina occata] Creſcentius II. 20. *licet temperatis — longa ſit, ſemina orta magis in agris* etc. ubi Baſileenſis editio vocem *orta* omiſit. Columella II. 8. 4. *quod ſicco loco ingeſtum et inoccatum eſt perinde ac ſi repoſitum in horreo non corrumpitur.*

Viae malitia] Malim cum libro Pol. *Malitia aquae et voluptati* etc. Etſi enim praeceptum ipſum etiam viae accom-

ccommodari possit, vix tamen viae malitia aeque bene
citur.

8. *vbertatem*] Etiam Barthii liber Aduerf. 38. 10. aliusque Zinzerlingii Promulf. Critic. c. 25. *uber* habent fcriptum, quam lectionem probat Barth, comparatis aliis locis Palladii. Eandem ex libro vetufto pofuit Iuretus ad Symmachum p. 314.

9. *Nigras vites*] Sunt quae vuas nigras ferunt. Graeci enim tres vini colores, nigrum, album et κιῤῥὸν diftingunt; Romani fcriptores quatuor, album, fuluum, fanguineum, nigrum, tefte Plinio 14. c. 9. Vide de his coloribus Niclafii notam ad Geoponica p. 514. Rationem, cur nigras vites repudiet, Palladius non edidit; nec excipi nigras vites memini a reliquis fcriptoribus, ex quibus folus Theophraftus, atque ex ea Geoponica V. 2. naturam nigrarum albarumque vitium accuratius enarrarunt, vnde rationem alii forte indagabunt, cur Palladius reprobarit. Solo firmo et arido, ait Theophraftus, conuenire vites folidiores; tales vero effe vt plurimum nigras. (ςερεωτέρας) locis humidis conuenire laxiores. (μανὰ) Dignofci foliditatem et laxitatem medullo tenerorum farmentorum diffectorum; laxam enim multam medullam lignumque tenue habere, folidam contra parum medullae lignumque craffum. Grandioris medullae meatus effe laxiores, exiguae contra paucos et anguftos. Minore has alimento indigere, agrumque ficcum melius tolerare; contra albas et laxas in ficco agro farmenta exilia ferre fructumque non maturare, quoniam ager non tantum alimenti fuggerat, quantum fol atque tranfpiratio abftulerit. Igitur agro humido conuenire albas. Geoponicorum locus V. 2. etiamnum vitiofus poft curam Niclafii male albae viti denfitatem et δυστροφίαν i. e. pauci alimenti indigentiam, contra nigrae recte paruam medullam denfosque acinos tribuunt; recte tamen alba genera multi alimenti indiga in nigra et humida terra poni monent, etiam in argillofo, nifi tamen nimis fit exilis et rimofa; nigras vites contra conuenire folo ficco, exili atque arenofo. Ex alborum numero folam Pfithiam, vtpote pinguiorem, gaudere exili. — Sed nunc fufpicor, mifcellas intelligi et repudiari. Vidi ad Caton. VI. 4.

acinaticium] Gefner legi malebat: *in prouinciis eius generis, quibus acinaticium* etc. Idem locum Caffiodori Var. Lect. XII. 4. laudauit, ubi *acinaticum*, cui ex acino nomen fit, vinum in enthecis aulicis dicitur fuiffe tenuatum, eique fubftitui vult aliud Imperator, inprimis Veronenfe,

nenfe purpureum colore, dulciffimum, pingue, robuftiffimum. Vua collecta et fufpenfa Decembri demum exprimebatur prelo. Acinaticium ab acino dicitur, quod acini colorem feruat, quod faciunt pauciffima vina. Color enim vuarum cuticulae interius plerumque adhaeret, et mox cum aetate abit citius aut tardius vini primus color.

ftilla] Ex Columella IV. 9. Albertus: *in gemma, quae oculus vocatur, vitis putanda non eft, fed fuperius, quia aliter lacryma, quae fluit ex vite praecifa, extinguit vitem.* In Codice Cantabr. a fecunda manu legitur *qualem ftillam* q^{l} q^{c} *eft.* quae pofteriora non intelligo.

ac feros] Geopon. IX. 4. repudiant *βαθύγειον* multoque magis *τὴν κατορωρυγμένην*, fructum enim afferre *ἀλιπῆ, καὶ τὸ γέννημα ὑδατῶδες*· quae vix fana funt; nec enim *γέννημα* diuerfum eft a fructu. Nec de fero fructu traditur ibi; igitur Gefner h. l. corrigi volebat *ferofos*. Recte, fi locum confideres, inter *aquaticos* et *amurcae proximos*, quem vocabulum occupat. Alias non fit improbabile, in tali terra fructus fero maturari. Ceterum eandem fententiam tuetur Theophr. C. P. 17. c. 11. cuius locum excerpfit Plinius 15. f. 3. Vide ad Catonem c. 99. Quae fit terra *κατορωρυγμένη* in Geoponicis, vel *κατωρυγμένη*, vt eft in Gudiano Codice, non facile eft dicere. Puto, verbum vitiatum effe ex vetufto, quod Hefychius feruauit; *καταρώγεα γῆν τινα πρὸς φυτείαν ἀμπέλων εὔθετον* quanquam etiam illius fignificatio eft dubia.

fine vi] Infra Nouembr. 5. *clementer agitant venti oleas.* ubi vide notam.

10. *aetates*] Crefc. IV. 13. Quodfi vitis fuper arbores, vel arbufta confcendere debet, per aetatem ad hoc ducenda eft, donec ad ramos fuerit perducta et reliqua. Palladius fumfit a Columella IV. 19. vbi eft *per annorum longam feriem ad hanc altitudinem vitis perducenda eft.*

prope eft vt] Sententiam hanc excerpfit Crefc. VI. 2.

11. *locum debet*] Ex Columella V. 6. 27.

caecabitur] Arguta profecto fententia, quam excerpfit Crefc. IV. 16. *celabitur* et *claufa* etiam Vinc. habet. Albertus: *fodienda etiam vitis dum claufus eft oculus eius, non enim videt foſſorem fuum, nifi ficcetur.*

duobus pedibus] Ex Colum. II. 2. 21. ubi vide notam. Ceterum Vinc. Duac. habet ex h. l. *fed ad frumenta — fi arbufta.*

dilecta] Defendit etiam ex libro suo Barth. Altera ectio eius glossa esse videtur.

12. *anniculi*] Crescent. II. 20. *ne semina iacta vetustiora int quam annua* ex h. l. laudat; scilicet ita Albertus h. l. osuit p. 497. a.

robustius] Ex Columella II. 9. 3. *collis robustius ali-uanto, minus tamen tritici reddit.* Crescentius III. 7. *fru-nentum vero cum colligitur robustius, sed mensurae minus espondet.* Vincent. ex h. l. habet *grano est robustius sed nensura minus res.*

quae seruntur] Vinc. *quae in terra seruntur.*

13. *diuide*] Vincent. *diuidendus est. Nam loca pinguia int in puras nouales redigenda, locaque — patienda. nam la quidem naturali ubertati.* Ita editio Duac. VI. 51. sed ap. 48. variat.

Sed sic] Vincent. *Sic tamen urenda distingue — ita imirum efficies — aequaliter scilicet sterilis.* Ceterum unde alladius haec duxerit, ignoro. Aliam rationem docuit olumella II. 2.

reuertaris] Intelligo obserendum, post quintum quem-ue annum. Gesner dubitabat de sententia; posse enim utat haec ita intelligi, vt quinque annos in cineribus iceat ager, aut vt post quinque annos fruges, certe stra-nenta et culmi incendantur.

plantatur] Geoponica IX. 2. de legenda oliua tantum ionent.

14. *exploremus*] Crescent. II. 20. *praeterea frumento-um et talia semina eligantur, praecipue in ea regione, uam colimus vel probemus aduecta.* vbi antiqua mea *expro-mus* habet. Deinceps ponit, quae leguntur supra sect. 2. enera *surculorum* etc.

exaruerint] Columella II. 14. 1. *quod falx relinquerit, rius quam inarescat, vomis rescindat, atque obruat: id im cedit pro stercore. nam si radices eius, defecto pabulo lictae, inaruerint, succum omnem solo auferent, vimque rrae absument.* Crescent. III. *vicia viridis messa si cum eo quod in terra remanet, ager statim aretur, laetaminis ore terram impinguat, si autem exaruerint radices eius, an-quam terra aretur, succum aufert ab agro;* scilicet trans-irantem et dissipatum in auras. Ers. *auferetur* confirmat ocus Columellae. Crescentius sua verbotenus ex Alberto anscripsit, unde lege in eo *cum eo quod in terra.*

15. *quindecim*] Idem de quindecim diebus aute bru-iam et post brumam tradit Colum. II. 5. 2. Sed ecce idem

idem XI. 2. 3. *neque praefestinatum opus nimium immature videri possit ante quindecim dies factum, nec rursus post totidem nimium tarde.*

recliui] Columella II. 9. 3. unde haec sumta: *ad solem prono apricoque — densa crotosaque et vliginosa siliginem et far adoreum non incommode alit. — si lutoso commiseris, emoritur.* Ex Palladio Albertus *mori* repetiit et *coenulentum agrum* pro lutoso.

16. *niuosis*] Columella II. 9. 7.

locis tepidis] Columella XI. 2. 20.

necessitas] Crescent. II. 20. *cogit de salsa terra serere aliquid, post autumnum — liberius imbribus eluctur — illi virgulata.* ubi antiqua mea *separari — illa virgulta* habet.

17. *supersunt*] Columella Arbor. III. 7. *Saxa summa parte terrae et vites et arbores laedunt, ima parte refrigerant.* Idem III. 11. *est vineis amicus silex, cui superpositum modicum terrenum, quia frigidus et tenax humoris per ortum caniculae non patitur sitire radiculas. In summa vero terra saxa solem arcent, vmbram humoremque augent; cum vitis solem caloremque quaerat.* Unde statim apparet origo supplementi eius, quod habent Edd. principes, et quod leuiter correctum addidi Palladii orationi. Gesner h. l. tacitus praeteriit. Ceterum Br. *iccirco.*

18. *laetandis*] Erf. habet *laetaminandis;* quae lectio forte praeferenda est. Certe in solo Palladio forma haec exstat vulgaris.

crates] Vide ad Nouembr. XXII. 4. ubi similiter *crustam facere* dicitur.

et tenere] Ex Colomella I. 8. *ne villicum ex eo genere seruorum, qui corpore placuerunt, instituamus.* Igitur probo lectionem: *dilectis temere seruulis.* reliquis omissis.

Tit. VII. Ex Palladio Crescentius II. 14. *Propter quod etiam praecipit Palladius terram considerari, quoniam si labor fructus excellat vtilitatem, relinquenda est, si autem fructus excedit laboris meritum insistendum dicit esse cultui.* Quae vnde duxerit, ignoro. Similis tamen locus est Columellae I. 4. f. 5.

2. *vitiis*] Argute dictum pro vitiosis vitibus.

3. *positio ipsius agri*] Non agrum sed aedificium seu villam intelligi, patebit comparato Columella I. 5. f. 5.

aut per — dilato] Haec omisit Cresc. II. 26.

calidis

calidis vero] Crefc. *calidis pr.* — *feptentrionalis* — *quae utilitati, rob. et faluti et aeque bonitati ref.* De ipfa fententia vide Columellam I. 5. f. 5.

Tit. VIII. 2. *praetorii*] Iterum nofter cap. 11. 24 et 33. nominat. Suetonius Aug. 74. *ampla et operofa praetoria grauabatur.* Calig. 37. *in exftructionibus praetoriorum atque villarum* etc. Eadem ratione pofuit in Tiberio c. 39. et Tito c. 8. Vide notam Ernefti ad Tiberii vitam l. c.

infuper ftruendi] Duae etiam Crefc. editiones, quas contuli, carent his verbis, ut ex fua etiam annotauit Pontedera, qui fimul monet, in Italica verfione Crefc. verba tamen effe expreffa. Ipfe haec verba ex Bafil. editione Crefc. laudat: *fundamenta igitur ut ait P. ftabilia et durabiliora fint* etc. ubi mea Bafil. habet *et diu durabiliora*, fed antiqua mea *diu durabilia.*

Tit. IX. 1. *et aeftati et hiemi*] De fitu hoc dictum ad Columellam I. 6. et in Addendis ad iftum locum. Cf. infra cap. 12.

2. *tremorem*] Alteram lectionem *tremor* nimis hyperbolicam fententiam dare, recte monet Gefner. Compendium Architect. c. 19. *in contignationibus diligenter refpiciendum eft, ut aequalitas foli dirigatur.*

axes quernae] Malim *axes quernei.* Et Vitruuius VII. 1. unde haec ducta funt, habet *axes efculini.* Compendium *ne axes quercei cum efculinis.* vbi Codices Vaticani *efculi.* Pergit: *nam quercus cum accepto humore ficcefcere coeperit, arcuatur.*

3. *fubtiliter*] Vitruuius: *in tenuiffimos axes quercus fecetur, et primo in directo iactatis axibus* etc.

tranfuerfus] Plinius 36. c. 24. ex eodem Vitruuio *binas per tranfuerfum coaffationes* vocat.

farno] Contra Vitruuius: *namque de cerro aut fago feu farno nullus ad vetuftatem poteft permanere.* Compendium: *De cerro aut fago feu farno coaxationes, haut ad vetuftatem poterit permanere. Iactatis in ordinem et compofitis axibus filex aut palea aequaliter fuperfternatur, vt calcis humor ad axes peruenire non poffit.* Sed ibi Vatic. *ut*, unde corrige locum: *coaxationes vt ad — poffint permanere, iactatis* etc. Farnus quae fit arbor, ignoratur. E *fraxino* ortum vocabulum *franum* atque hinc gallicum *frêne* cenfebat Gefner. Arborem Italis *farnio* dictam, Latinorum aefculum, et Theophrafti φηγὸν effe, affirmat Ac-

coram-

coramboni ad Theophrast. p. 704. Alibi vocem Italam *fdrina* scriptam reperi.

super] Vinc. *desuper.* Vitruuius, *coaſſationibus factis, ſi erit ſilex, ſi non, palea ſubſternatur vti materies ab calcis vitiis defendatur.* Plinius: *imo et filicem aut paleam ſubſterni melius eſſe, quo minor vis calcis perueniat.* Noſter in eadem re infra Maio XI. *paleam et filicem ſupra conſtituemus* ubi P. Codex recte *filices ſubſternemus.*

4. *Statuminabis*] Vitruuius: *tunc inſuper ſtatumine-tur, ne minore ſaxo, quam quod poſſit manum implere: ſtatuminibus inductis ruderetur.* Plinius: *Neceſſarium et globoſum lapidem ſubiici.* Cum Vitruuio Compendium, vbi deinceps: *ſtatuminibus ruderi ſeu nouo ſiue rediuiuo ad duas partes una calcis miſceatur. Rudus eſt maiores lapides contuſi cum calce miſti.* Vnde apparet, locum Palladii eſſe lacunoſum, redintegrandum ex Maio XI. ubi vide notas.

ſex digitorum] Vitruuius: *Inſuper ex teſta nucleus inducatur, mixtionem habens ad tres partes, vnam calcis, vti ne minore ſit craſſitudine pavimentum, digitorum ſenum. Supra nucleum ad regulam et libellam exacta pauimenta ſtruantur ſiue ſectilibus ſeu teſſeris.* Plinius: *tunc nucleo craſſo ſex digitos induci.* Ceterum Bruſch. *exploraris.* deinde eadem cum Ald. *calce permiſces.*

ſex unciis] Vinc. *ſemipedis,* et ſic Vitruuius cum Plinio.

inducto] Vitruuius 2. 4. *graecorum hibernaculorum uſus, qui minime ſumtuoſus eſt, ſed vtilis apparatus. Foditur enim intra libramentum triclinii altitudo circiter pedum binum, et ſolo fiſtucato inducitur aut rudus aut teſtaceum pavimentum — deinde congeſtis et ſpiſſe calcatis carbonibus inducitur ex ſabulone et calce et fauilla mixta materies, craſſitudine ſemipedali ad regulam et libellam, et ſummo libramento cote deſpumato redditur ſpecies nigri pauimenti. Ita conuiuiis eorum et quod poculis et pityſmatis effunditur ſimul atque cadit, ſicceſcit: quique verſantur ibi miniſtrantes etſi nudis pedibus fuerint, non recipiunt frigus ab eiusmodi genere pauimenti.* Plinius ſect. 63. *non negligendum eſt etiamnum vnum genus graecanici pauimenti. Solo fiſtucato iniicitur rudus aut teſtaceum pavimentum. dein ſpiſſe calcatis carbonibus inducitur, ſabulo, calce ac fauilla mixtis. materia craſſitudine ſemipedali ad regulam et libellam exigitur, et eſt forma terrena. Si vero cote depolitum eſt, nigri pauimenti viſum obtinet.* Palladius infra in Maio c. XI. ſcutulas vocat *paginas.*

5. *angulis*] Compendium: *et vſque eo fricetur, vt iuncturae vel anguli inter ſe conueniant; tunc erit perfecta fricatura.*

-atura. Quodsi facultas non erit, vnde super fricentur, ne ut lacunae aut cumuli sint, ad regulam fricatura extenda-ur et supra marmor tunsum incernatur aut arena — poli-atur.

Tit. X. *fossitiae*] Ex Vitruuio laudat Vincentius S. N. 3. 7. *alia est arena fossitia, alia fluuiatica vel marina. Arenae ossitiae haec sunt genera, scilicet nigra, cana, rubea, carbu-um. 'Ex his optima erit, quae in manu confricata strido-em fecerit — item si in vestimentum candidum coniecta uerit et post excussa id non inquinauerit nec ibi terra sub-ederit — tamen de fluminibus et e glarea extrahatur.* Isi-dorus 16. 3. ex Palladio habet: *si manu impressa stridat, ut si in vestem candidam sparsa nihil sordis relinquat.* sed bi Vinc. *manu pressa aut in vestem.* Compend. Architectu-ae Cap. VIII. *quae manu comprehensa stridorem — quae au-em terrosa fuerit, eamque in vestimentum candidum si mise-is, et effusa si nihil sordis.*

tria] Ex Vitruuio 2. 4. etiam Plinius 36. f. 54. *Arenae ria genera. Fossitia, cui quarta pars calcis addi debet; fluui-tili aut marinae tertia. Si et testae tusae tertia pars addatur, elior materia erit. Ab Apennino ad Padum non inuenitur ossitia, nec trans maria:* ubi Vinc. habet *nec marina.* In linio quaedam omissa et ad calcem reiecta esse, postea onebitur.

nigra, cana, rufa] In Vitruuio additur *carbunculus*, vel, : est in duobus libris Vatic. *carbunculum.* Plinius cum Pal-dio hoc genus omisit, Vincentius *carbulum* excerpsit. Sed rbunculus videtur idem genus esse cum nigra arena, vel t glossa ei addita. Interim hinc discimus, qui sit carbun-ulus, de quo dixi ad Varron. l. 9. Compendium Archit. unam omisit, carbunculum posuit.

aut glarea] Vincentius Duacensis Sp. natur. 8. c. 7. *d fossilis arena non inuenitur, de fluminibus autem glarea, l littore colligitur. Marina quidem tardius — onerata:* sed tero loco *oneret et* habet. In Vitruuio *aut e glarea*, tuentur iam Codd. duo Vaticani, *de glareis* Compendium habet.

onerata] Vitruuius: *neque onerari se continenter pa-es patitur.* Pro *continenter* (συνεχῶς graece) Palladius xit *continue.* Deinceps Vincentius Duac. 8. 7. *fossiles item tectoriis et cameris ac coeli siccitati — quia diutino le aut imbre aut bruma vanescunt. Fluuiales vero — At vti — suauibus illuta* etc. Sic idem c. 2. in Plinii loco 5. f. 58. pro *pruinis* legit *brumis.* Ceterum *onerata* h. l. est

est paries, ex arena structus et oneratus. Compendium *pondere grauata structura rumpetur.*

2. *camerarum — tectoria*] Vitruuius: *neque concamerationes recipit* et deinde parietum tectoria dissolui salsugine remissa ait. Idem I. c. 2. Marina arena lota iubet vt propter salsuginis timorem.

tectoriis et cameris] Aldus caementitios parietes substituit tectoriis, quia Vitruuius arenam fossitiam recenten tectoriis inutilem esse affirmat. Sed Compendium *fossicia celeriter siccescunt et tectoria non laedunt et concamerationes vtiliter obligant. — fossiciae itaque cum recentes sunt tectorio operi propter pinguedinem conueniunt, fluuiatica autem propter macritatem signino operi incongruentes sunt. Sed baculorum subactionibus in tectorio opere recipiunt soliditatem, in caementias autem structuras pura arena mittatur.*

vanescunt] Vitruu. *resoluuntur et fiunt terrosae.* E Vitrurio Vinc. laudat ita: *si enim exemtae diutius iacent a sole et a luna et a brama coactae resoluuntur et petrosa fiunt.* Compendium: *et terrosae et vanidae fiunt.*

3. *albo saxo*] Vitruuius 2. 5. *de calce diligentia est adhibenda, vti de albo saxo aut silice coquatur: et quae erit ex spisso et duriore, erit vtilior in structura, quae autem e fistuloso, in tectoriis.* Plinius f. 53. *calcem e vario lapide Cato censorius improbat.* (cap. 38.) *ex albo melior. Ad vtrumque* (structuram et tectoria) *damnatur ex silice. vtilior eadem ex effosso lapide, quam ex ripis fluminum collecta. Vtilior e molari, quia est quaedam pinguior natura eius.* vbi Vincentius 8. c. 9. *vtilior etiam e molari est.* Contra Vitruuius, ex quo sua duxit Plinius. Epitome Vitruuii habet cap. 9. *Calx itaque de albo saxo vel Tiburtino aut columbino fluuiatilique coquatur aut rubro aut fungia.* Quae Vitruuio restituenda esse censuit Schoettgen; etsi nec Vincentius ea suo in libro reperisse videtur. In Plinio mihi verba: *vt.* · · *eadem ex effosso lapide, quam ex ripis fluminum collecta*, pertinere potius ad arenam videntur, et e sectione sequenti errore librarii huc translata, etsi eodem verborum ordine Plinii verba exscripsit etiam Vincentius. In Palladii loco Vincentius Duac. 8. 9. scriptum habet *aut columbino fluuialiue conuenit coquere, aut rubro vel spongia aut postremum marmore. et illa quidem quae ex spisso aut duro saxo — vel molliore lapide conuenit tectoriis; vtilis quidem, si in duabus calcis partibus arenae vna miscetur — cretae testeae — soliditas inuicta praestabitur.* Palladii locum

ſic poſuit Iſidorus 19. 10. *Lapides, ſtructuris apti, ſunt albus, tiburtinus, columbinus, fluuialis, ſfungia rubrus et reliqui.* (vbi Vincentius 8. 2. habet *rubens fluuiatilis et reliqui*) *Albus lapis alius durus, alius mollis. Mollis dentata ſerra ſecatur, tractabilis in opere eſt, ita vt in eo quaſi in tigno literae ſcribantur.* (Vinc. habet: *mollis in opere non durus eſt, ſed tractabilis ita, vt in eo quaſi in ligno l. ſ.*) *Tiburtinus a loco Italiae dictus* (eſt add. V.) *qui dum* (*cum V.*) *ſit ad fabricam fortis, vapore tamen diſſilit* — *Columbinus a colore auis nuncupatus, natura vicinus gypſo et mollitia ſimillimus. Molaris in parietibus vtilis, quia eſt quaedam natura eius pinguior duraque et aſpera, ex quo etiam molae fiunt, vnde et nomen traxit. Huius quatuor genera: Albus, niger, permixtus ac fiſtuloſus. Sfungia lapis creatus ex aqua levis ac fiſtuloſus et cameris aptus* — *fluuiatilis ſilex ſemper veluti madens eſt. Hunc aeſtate exhiberi oportet nec ante biennium inſeri in ſtructuris domorum.* Quae partim ex Plinio 36. ſ. 48. partim ex Vitruuio 2. 7. ducta ſunt. De lapide albo ſic Vitruuius 2. 7. *In Vmbria et Piceno et Venetia tofus albus, qui etiam ſerra dentata vt lignum ſecatur.* Vnde Plinius 36. ſ. 48. *In Liguria quoque, Vmbria et Venetia albus lapis dentata ſerra ſecatur. Hi tractabiles in opere laborem quoque tolerant, ſub tecto duntaxat* — *Tiburtini ad reliqua fortes vapore diſſiliunt.* De tiburtino etiam Vitruuius: *tiburtina vero, et quae eodem genere ſunt omnia ſufferunt et ab oneribus et a tempeſtatibus iniurias:* vbi tamen Vincentius 8. c. 1. habet: *temperata vero et ab humoribus et tempeſtatibus iniurias ſufferunt.* oblitteratis plane tiburtinis lapidibus. Sed albus hic Vitruuii ex Vmbria, Piceno et Venetia totus vix huc ad calcem pertinet. Nec magis ille ruber et niger Campaniae tofus, de quo ibidem tradit Vitruuius. Relinquitur igitur, vt de ſilice albo duro Anicianarum praecipue lapicidinarum intelligamus ſaxum album durum Palladii. De his ver[illegible] eo umque duritia Vitruu. 2. 7. atque inde Plinius 36. ſ. 49. Formae, in quibus aera fundebantur, fieri inde monet vterque. Ex ſilice et Tiburtino ſaxo factos terminos Frontinus de Agrorum Limitibus dixit terminos ſiliceos et Tiburtinos. Metalla ſaxi Tiburtini memorat Strabo libro V. p. 238. Locum Plinii ita corrigebat Pontedera Antiqq. p. 614. *ex albo melior atque e duro, et ſtructurae vtilior.*

columbino] Plinius 17. ſ. 4. margam albam, ruſam, columbinam, toſaceam et arenaceam habet. Idem alibi columbinum cicer, et columbinas vites. Cicer columbinum can-

didum alii Venerium dixerunt. Hodieque Itali vitem *Colombana* et vinum album inde factum *Colombano* vocant. Saxum calcareum etiamnum *Columbino* nuncupant, non tamen plane candidum. Iidem *Alberese* vel *Albazzano* aliud genus vocant. Vide Lettres sur la Mineralogie de l' Italie par Ferber p. 117.

fluuialiue] Ita ex Vincentio et Isidoro scripsi. Vulgo *fluuiali.* Latinus de Limitibus p. 304. ed. Goesii: *lapis fluuialis cromaticus dicitur, lapis Tiburtinus caesalis dicitur, lapis albus silicineus, si peralbus fuerit, Galliensis,* quem locum attulit Schoettgen.

spongia] Plinius 36. f. 35. spongias lapides, in spongiis inuentas habet ex Diosc. 5. 53. sed illi huc non pertinent. Idem 34. f. 41. ferrum liquefactum in spongias frang ait. Sola Isidori interpretatione contenti esse debemus idque genus *fistulosum* dicere videtur Palladius. De fluuial silice ita Plinius 36. f. 49. *nec certior fluuiatilis semper velut madens. Remedium est in rubro lapide, aestate eum eximere nec ante biennium eum inserere tectorio, domitum tempesta tibus. Quae ex eo laesa fuerint, in subterranea structur aptantur vtilius. Quae restiterint, tutum est vel coelo com mittere.* vbi vulgatum *dubio lapide* ex Vitruuio 2. 7. cor rexit Harduinus. Sed Isidorus de fluuiatali intellexit locum omnem et legit ibi, *inferere in structuris domorum* et paul antea *exhibere,* cum Vitruuius etiam *eximere* approbet locum tamen Isidori, vt vulgo editur, laudat etiam Vin cent. 8. c. 13. Itaque is legisse in Plinio videtur *humido* ve *vdo lapide,* quam lectionem vulgatae substitui, voleba Pintianus. Aut igitur ruber cum fluuiatili silice idem est aut verba Vitruuii, *cum ergo propter propinquitatem necessi tas cogit ex rubris lapicidinis et quae sunt vrbi proximae copiis vti* ita debemus interpretari, vt rubros simul et flu viatiles silices ibi intelligi velit; aut denique est error Isi dori. Rubrum lapidem hunc mollem fuisse, et in vicini vrbis repertum, docent loca Plinii et Vitruuii. Pumicem Pompeianum etiam spongiam dictam fuisse, docet Vitru vius II. 6. Ceterum Compendium Architecturae Cap. IX ex Palladio sic tradit: *Calx itaque de albo saxo vel tiburtin aut columbino fluuiatili coquatur aut rubeo aut spongia; qua enim erit ex spisso et duro saxo, vtiliter structuris conue niet — fistuloso aut exiliore lapide — testae cretae — praesta bit,* vbi Codices duo Vaticani *sfungia* habent, deinde Vat cosana male *tosta creta.*

spiss

spisso et duro] Plinius: *quae ex duro, structurae vtilior, quae ex fistuloso, tectoriis.* Isidorus 16. 13. calx e lapide albo et duro melior structurae, ex molli, vtilis tectoriis, sed ibi Vincentius 8. 9. *structuris* et *tincturis* habet.

duabus arenae] et marinae et fluuiatilis, vt ex Vitruvio etiam Plinius; nam fossitiae quarta pars calcis additur. Quare probo deinceps lectionem Cresc. *in fluuiali quoque arena*, nam Vitruuius quoque habet: *in fluuiatica etiam vel marina si quis testam tusam et succretam.* Ita enim laudat Vincentius eius verba.

cretae] Vitruuius *succretae*, Plinius *tusae*, Epitome Vitruuii *tostae*, Edd. I. B. R. *coctae* habent.

Tit. XI. *trabibus*] Vitruuius II. 8. *summis parietibus structura testacea sub tegula subiiciatur altitudine circiter sesquipedali, habeatque proiecturas coronarum.* vnde Pontedera h. l. malebat legi *trabibus* pro *tegulis*. Sed recte monuit Gesner, trabibus ipsum tectum niti, et tegulas ex asculis tecti suspendi.

coronis] Italus interpres Vitruuii Galiani: *e vi si fara anche it cornicione col gocciolalatoio.*

stillicidia] Vocem hanc omittunt libri plurimi scripti. De Commelini, qui vocem inclusit, libro testatur etiam Gronou. Obseruu. I. 20. qui eum a P. Scriuerio missum sibi tractauit cum altero Scriuerii ipsius Codice. Ipse Gronouius probat Lugdun. libri membranacei lectionem, qui omisso *stillicidia* habet *perpluuia*. Vitruuius: *qua possit ex imbribus aqua perpluere.* Sed vocabuli *perpluuium* exemplum nullum aliud exstat; igitur sequi Codicis auctoritatem vnius nolui.

asperatis] i. e. trullissatis. Vide ad cap. XIII. 2.

tertio] tribus temporibus distinctis. Vitruuius VII. 3. *parietes quam asperrime trullissentur — subarescente iterum tertio inducatur.* Haec Gesner recte monuit. Compendium Architecturae Cap. XI. *lateritii parietes tribus inductionibus prius solidentur.*

Tit. XII. *luce*] Compendium Architecturae c. XIV. *Vrbani itaque operis gratiam luminosam esse oportet; praesertim cum nulli vicini parietes impediant — Hiberna ergo hibernum occidentem spectare debent, quoniam vespertino lumine opus est. — Triclinia verna et autumnalia ad orientem spectare debent, vt gratiora sint — aestiua triclinia ad septentrionem spectare debent.*

in vnum computetur] Compendium cap. XV. *tricliniorum et conclauium quanta latitudo et longitudo fuerit, in vno computata menſura, ex ea medietas altitudini tribuatur.* vbi Vatic. 2. *in vnam computa menſuram.*

Tit. XIII. *tabulis*] ipſe deinde cum Vitruuio VII. 3. aſſeres vocat.

ligni Gallici] ex abiete Gallica, infra Noubr. XI. 1 nominata, quod docet etiam locus Vitruuii: *aſſeres directi* (i. e. paralleli) *diſponuntur, inter ſe ne plus ſpatium habentes pedes binos,* (ſeſquipedem poſuit Palladius) *et hi maxime cupreſſini, quod abiegni ab carie et ab veſtutate celeriter vitiantur.* Haec fuit abies Romae infernas dicta. Vide ad Noubr. XV. 3. Compendium Architect. c. 21. *Camerae ergo canniciae ſic erunt componendae. Aſſeres abietini ad lineam aut regulam aequaliter dirigantur, ne plus habeant groſſitudinis quam digitos tres. Hos inter ſe ſeſquipedali menſura diuiſos ordinabis, et catenis ad contignationem ſuſpendes, ita vt binae perticae graciliores inter eos: ſ[illegible] miſſales faciant tumices ligaturas. Catenae autem parentur — cupreſſo. Camerae ex arundine graeca vel paluſtri groſſior raſa et contuſa ſic contexantur, vt his circuli aequalis ad modum groſſitudinis et longitudinis ante ligentur, qui poſſint aequalem nitorem oſtendere, vt ſi quam cultiorem gratiam emutare volueris, faſciculi molliores caunae facilius flexi di[illegible] cantur.* vbi Codex vterque Vatic. *abſtinei* habet. Deincep[s] Vaſcoſana prima Editio habet: *ita vt bino pollice grac[i]liores inter eos ſimiſſales faciant tunicas, ligentur.* vnd[e] apparet, inſignem in eo libro iam olim fuiſſe ſcriptur[ae] diuerſitatem, quam non ſatis extrico. Videant acutio[res], quomodo cum Vitruuio Palladius et Compendii aucto[r] conciliari poſſint. Comparabat Weſſelingius Herodot[i] I. 72. de muro Babylonis: τέλματι χρεώμενοι ἀσφάλτῳ θερμῇ καὶ διὰ τριήκοντα δόμων πλίνθου ταρσοὺς καλάμων διαστοιβάζοντες. Cf. Thucyd. II. 76. Diodorus XIII. 113.

ſuſpendemus] Vitruuius: *catenis diſpoſitis ad contignationes ſiue tecta erunt crebriter clauis ferreis fixi religentur.* vbi Codd. duo Vaticani: *ſiue tignis tectoriis* vel *ſiue tectorum crebriter* habent.

binas — perticas] Obſcuratum a Palladio fuiſſe Vitruu[ii] locum, admonuit Geſner, quanquam ſingulatim nihil di[-] cens. Nihil de perdicis Vitruuius, cuius en tibi verb[a]: *aſſeribus diſpoſitis tum tomice ex ſparto hiſpanico harundines graecae tuſae ad eos, vti forma poſtulat religentur.*

Compe-

Compendii Architect. auctor in editione Valcof. fimiliter omittit perticas, quas ex duobus Codd. Vaticanis illi reftituit Polenus. Difficultatem non expedio.

2. *craffiorem*] i. e. graecam. Vitruuius: *Sic autem harundinis graecae copia non erit, de paludibus tenues colligantur et mataxae tomicae ad iuftam longitudinem una craffitudine alligationibus temperentur, dum ne plus inter duos nodos alligationibus binos pedes diftent, et hae ad afferes vti fupra fcriptum eft, tomice religentur, cultellique lignei in eas configantur.* vbi cultelli Italo interpreti Galiani funt *cauicchi* i. e. clauuli, cuneoli. Igitur nec hic perticarum mentio fit, additarum a Palladio. Hic praeterea ab initio dixerat, cameras *aut tabulis aut cannis fieri*, quafi fine cannis fieri poffint folis tabulis inditis. Plinius XVI. f. 64. de arundinibus: *et in reliquo orbe cameras leuiffime fufpendunt.* Graeca arundo eft ea, quam in arundineto vinearum vfibus folebant romani vinitores, cui degenerem feu cannam opponit Columella VII. 9. 7. Graeca, vtpote rigidior, in vfu camerarum contufa adhibebatur; praeterea longior etiam erat. Ceterum in Vitruuio legere malim *mataxa aut tomice;* eft enim mataxa funiculus tenuior.

ftrictim iuncta] Heinfius Aduerf. III. p. 399. malebat *incta.*

induemus] Malim cum Leid. *inducemus,* ad eandemque formam fequens *ducemus* refingam.

pumicea] Vitruuius: *imum coelum earum trulliffetur, deinde arena dirigatur, poftea aut creta aut marmore poliatur.* trulliffare eft Italorum *rinzaffare*, arena vel arenato dirigere, eorum *arricciare*, vnde directiones arenati; potio, denique *intonaco.*

Tit. XIV. Ex Vitruuio VII. 2.

Tit. XV. 1. *primo*] Male Gefneriana feruauit *prima,* et deinceps poft *tertio* omifit punctum. Prima haec inductio proprie trulliffatio dicitur, vt antea vidimus.

2. *rutrum*] Vitruuius: *dum ita materies temperetur, vti cum fubigitur, non haereat ad rutrum, fed parum ferrum e mortario libretur.* Ceterum Vincentius omiffo *rutrum* habet *fubigetur.*

tria coria] At Vitruuius: *Cum ab arena praeter trulliffationem non minus tribus coriis fuerit deformatum tunc marmoreo grano* etc.

3. *grano*] Vitruuius VII. 3. ſed Epitome c. 22. habet *ex marmore Graio,* vbi vir doctus in margine auguratur *grandi.* Geſner granum marmoreum interpretatur non in puluerem redactum, ſed maioribus granis et arenis aſperum, cui deinde ſubtilius corium impoſitum aſperitatem tollat. Recte! In Vitruuio duo Codd. Vaticani *grandio* et altero loco *grandi* habent ſcriptum. Italus interpres Galiani comparauit locum Vitruuii c. 6. *caementa marmorea ſiue aſſulae* (Codd. Vatic. *aſſilae) dicuntur, quae marmorarii ex operibus deiiciunt, pilis ferreis contunduntur cribriſque excernuntur; eae autem excretae tribus generibus ſeponuntur, et quae pars grandior fuerit, quemadmodum ſupra ſcriptum eſt, arenato primum cum calce inducitur, deinde ſequens ac tertia, quae ſubtilior fuerit.* Itaque ipſe Vitruvius lectionem Vatic. librorum *grandiore* pro *grano* probare videtur.

4. *inductio ante*] i. e. materies inducenda. Vincentius omiſſo *rutro* habet *ſubigetur,* Vitruuius *temperetur.* Compendium Architect. c. 22. *prima ergo inductione trulliſſata, cum areſcere coeperit, iterum ac tertio lucidationes dirigantur. Cum tribus coriis opus fuerit depuratum, tunc ex marmoreo grano trulliſſationes ſunt ſubigendae:* vbi Vaſcoſana Edit. *loricationes,* Vatic. 2. *inductiones* habet. Vatic. 1. *lucidationes* Polenus recepit; quod idem verbum, ſed loco alieno, Cap. XIX. ponunt Codices. Vbi enim auctor Compendii: *loricabis de ſaxo, quod manum poſſit implere.* Vatic. 1. *ludificabis* Vatic. 2. *iudicabis* habet ſcriptum. Scilicet vterque voluit *lucidabis* dare. Denique vterque Codex *marmore gramo,* Vaſcoſana *graio.*

Tit. XVII. *lardo*] Cato 18. ſ. 7. torcularis pauimentum teſtaceum oleo fricari iubet. Vitruuius VII. 1. fracibus quotannis ante hiemem ſaturat.

2. *hoſpitium*] Pergit deinceps Creſcentius l. 10. in eius medio formetur puteus, deinde circa eum omnis concauitas repleatur in fundo de groſſis lapidibus fluminum, in medio et de minutis et de ſabulo in ſupremo, vbi autem deſunt fluminum lapides, loco eorum fornacis petrae ponentur. In quibusdam autem locis ſit pauimentum de quadam creta, quae cum mediocriter eſt infuſa, conprimitur et calcatur, quod aquam in ſe poſitam vel puluerem optime recipit et conſeruat. Anguillas etc. Diuerſa eſt ratio Plinii 36. ſ. 52. Ciſternas arenae purae et aſperae 5. partibus, calcis quam vehementiſſimae 2. conſtrui conuenit,

nit, fragmentis silicis non excedentibus libras. Ita ferratis vectibus calcari solum parietesque similiter. Vtilius geminas esse, vt in priore vitia considant aquae, atque per colum in proximam transeat maxime pura aqua. Vincentius subiungit l. c. cisternam, in qua per sabulum destillat colata aqua amnium in vrceum suppositum. Ceterum Brusch. *lardo et pingui.*

anguillas] Huc pertinet locus Plinii 31. f. 22. limus aquarum vitium est; si tamen idem amnis anguillis scateat, salubritatis indicium habetur, sicuti frigoris, tineas in fonte gigni. Anguillas aquis putealibus immittunt cum cancris ad destruendas sanguisugas Geoponica II. 51. f. 15. Brusch. *anguilas* habet.

malthae] De maltha hac frigidaria vide infra ad c. 41.

3. *coques*] Bruschiana verbum hoc post *spumet* transfert.

4. *strigmentum*] Est graece γλοιός. Infra c. 41. est ceroti instar.

nam coelestis] Plinius 31. f. 21. miror, cisternarum ab aliquibus maxime probari aquam. Sed hi rationem afferunt, quoniam leuissima sit imbrium aqua, vt quae subire potuerit ac pendere in aere — quo fit vt pluuiae aquae sordium inesse plurimum sentiatur, citissimeque ideo calefiat aqua pluuia — pluuias quidem aquas celerrime putrescere convenit, minimeque durare in nauigatione — nam cisternas etiam medici confitentur inutiles aluo duritias facientes faucibusque etiam limi non aliis inesse plus, aut animalium, quae faciant taedium, confitendum habent.

Tit. XVIII. *Cellam vinariam*] Columella I. 6. 11. *eadem est ratio in plano sitae vinariae cellae, quae submota procul esse debet a balineis, furno, sterquilinio reliquisque immunditiis, tetrum odorem spirantibus, nec minus a cisternis aquisue salientibus, ex quibus, qui extrahitur humor, vinum corrumpit.* Vitruuius I. 4. in cellis vinariis tectis lumina a septentione capere suadet; fuere enim aliae apertae, vbi vina fortiora aeri exponebantur.

obscurae] Crescentius IV. 32. *Cellam vinariam septentrioni habere debemus oppositam, frigidam, obscuram, vel obscurae proximam.* vnde h. l. verbum *obscuram* inferendum esse, recte iam admonuit Pontedera. Albertus: *Cella vinaria ad Aquilonem apta et lumen habere debet et claudi ad meridiem, obscura sit, ab omni foetente et vaporante remota.*

remota. pauimentum habeat solidum et siccum, et si vinum immaturum fuerit, in vasis algori hiemis exponatur. tunc enim restrictus in se ipsum calor naturalis vini aliquam confert maturitatem.

basilicae] Comparari putat cum cella Gesner basilicam, non tam qua fornicata erat, sed in quantum gradibus aliquot eleuata soli illius pars erat, quae pro tribunali esset, quoties iudicia ibi agerentur. Comparat locum Vitruuii V. 1. Sed basilica ex graeco βασιλικὴ ϛοὰ est porticus, domum, aedem, theatrum cingens. Igitur h. l. basilica ambitum cellae eumque editiorem signat. Calcatorium h. l. praeteriit Gesner, sed in Thes. L. L. locum torcularii, vbi vuae calcantur, interpretatur, quo nihil poterat ineptius excogitare et magis alienum ab hoc loco. Quid enim torcularium ad cellam vinariam? Contra calcatorium semitas quasdam editiores recte interpretatur Cangius Gloss. Lat. sub voce Calceda, vbi monet, quosdam a calcando, seu eundo, alios ab opere calcato, seu loricato deriuasse. Ita *calcabile silice crustatum aggerem* nominat Sidonius I. Epist. 5. Comparat deinde satis bene vias, *calceas*, *calceatas*, *calceata* et *calceta* dictas, quas Galli hodieque *Chaussées* vocant. Suggestum vocat Cato c. 154. vbi vide notam. Podia breuia ipse Palladius in calcatorio deinde nominat testaceo pauimento solidata; vt in suggestu alueariis collocandis ex Columella Palladius I. 38. pro suggesta podia nominat similiter. Huic igitur calcatorio deputantur proprie cupae, ex tabulis factae. Forte huc pertinent ϛοαὶ καρπȣ̃ βακχέιȣ τε νάματος in Aristophanis Pace vers. 14. quas Photius cum Hesychio ταμεῖα παραμήκη interpretantur. Idem Hesychius: ἀβήρ· ὄικημα ϛοὰς ἔχον, ταμεῖον. Λάκωνες. Nescio an huc respexerit Plautus in Milite III. 2. 38. *Sed in cella est paulum nimis loculi lubrici; ibi erat bilibris aqualis, hic propter cados, ea saepe decies complebatur die, eam plenam atque inanem fieri maxumam vidi. bacchabatur hama, casabant cadi.* quem locum ab Interpretibus explicatum nondum vidi.

aut quatuor] Brusch. *ascendatur aut quattuor.* Deinde *testatio* habet.

lacus] Pauimentum procliue in lacum in cella vinaria habet etiam Varro I. 13. 6. Sed de cellae vinariae et oleariae distributione vide annotationes, explicationi et descriptioni molae oleariae Stabianae additas in fine Comentariorum in Catonem et Varronem, vbi cella olearia, in ruinis Stabiarum retecta, depicta extat.

doliis

doliis per] Credo ex doliis manantia vina in lacum defundere. Dolia autem intelligo collocata in fuggeftu, nec terrae infoffa. Contra Gallicus interpres: *et conduire leuin à trauers des paffages pratiqués au bas de ces murs dans des futailles qui y feront adoffées.* At huic rei lacus ipfi inferuiunt!

2. *cupis*] Ex noftri loco infra c. 38. *vbi aluearia tabulis more cuparum facta* memorat ex Columella IX. 6. *ligno arboris in tabulas diffectae* apparet, ligneas fuiffe cupas. Nofter Febr. c. 25. f. 12. *vel in cupellis vel in vafculis fictilibus condantur.* Plura loca dabit Gefneri Thef. L. L.

bafellis] Fluctuat lectio inter *afellis* et hanc femilatinam formam bafellis. Afellos tamen in hoc vfu aliunde ignoramus.

obruta] Omittit etiam liber Barthii, fed recte defendit Gefner ex loco Columellae XII. 18. 4. vbi funt dolia depreffa. Ecce etiam Suidas: κριός· — καὶ ἐν ταῖς οἰνικαῖς ὑποστάσεσι κριὸς καλεῖται τὸ κεράμιον τὸ πρῶτον, ᾧ λοιπὰ ἐπιτηρεῖται.

largiore] Ita ex libris correxi vulgatum *longiore.* Geoponica VI. 2. τὰς δὲ πίθους ἑδραστέον μὴ ψαύοντας ἀλλήλων, ποδιαίου μέτρου μεταξὺ καταλιμπανομένου, ἵνα καὶ οἱ τῆς οἰνοθήκης ἐπιμελούμενοι ῥαδίαν ἔχωσι τὴν ἐπὶ τοὺς ἐνδοτέρους πίθους εἴσοδον — τοὺς δὲ πίθους ἑδραστέον ἐν ξηροῖς τόποις, ὥστε κατὰ γῆς εἶναι τὰ δύο μέρη αὐτῶν — ἐὰν δὲ δυναμικὸν καὶ πάχος ἔχοντα ἡ χώρα φέρῃ τὸν οἶνον, τὸ ἥμισυ αὐτῶν. De doliis, in terra defoffis, teftatur etiam Hippocrates de Sacro morbo p. 308. ed. Foefii: ὁκόσα τε ἐν οἰκήματι κεράμια κατὰ γῆς ἐστι μεστὰ οἴνου ἢ ἄλλου τινὸς ὑγροῦ, πάντα ταῦτα αἰσθάνεται τοῦ νότου, καὶ διαλλάσσει τὴν μορφὴν εἰς ἕτερον εἶδος. Poftremum ponam locum Diodori Siculi XIII. 83. de Agrigentinorum luxu, vbi Polyclitus hiftoricus, cellam vinariam domi Gellianae memorat: περὶ τοῦ κατὰ τὴν οἰκίαν πιθεῶνος λέγων εἶναι δ' ἐν αὐτῷ τριακοσίους μὲν πίθους ἐξ αὐτῆς τῆς πέτρας τετμημένους, ἕκαστον ἑκατὸν ἀμφορεῖς χωροῦντα, κολυμβήθραν δὲ παρ' αὐτοῖς ὑπάρχειν κεκονιαμένην χωροῦσαν ἀμφορεῖς χιλίους, ἐξ ἧς τὴν ῥύσιν εἰς τοὺς πίθους γίνεσθαι. Ecce igitur lacum feu pifcinam in cella vinaria, iuxta dolia ex ipfo montis faxo excifa, ftructam atque albario opere incruftatam, ex qua in appofita dolia vinum defflueret. Videntur igitur Graeci eadem plane ratione vinarias cellas ordinaffe, quam Palladius defcripfit. Pifcina igitur cum canalibus, inde deductis, altior videtur fuiffe doliorum ferie, circa parietes collocatorum, feu in folo

defosſorum. Videant peritores, ſi quid ſimile hodie in Italia aut Graecia conſtructum viderint aut traditum legerint.

ad calcatorii] Geoponica l. c. *τὸ δὲ ἔδαφος πλίνθοις καταςρωτέον εἰς ὕψος ἀνάγοντας, καὶ ἐπὶ τοῦ καταςρώματος τοὺς πίθους ἑδραςέον ὑποβάλλοντας τὴν ἄμμον.* Ceterum interpretationem calcatorii, antea poſitam, adiuuat locus Vitruuii VI. 9. de cella vinaria et olearia: *magnitudines autem earum ad fructuum rationem et doliorum numerum ſunt facienda; quae cum ſunt cullearia, per medium occupare debent pedes quaternos.* vbi interpres Italus Galiani *hanno nel mezzo un diametro di quattri piedi.* Male!

non peritura] Vide ad Varronem I. 13. 6.

Tit. XIX. *Situs*] Ita duobus in locis habet Vincentius et Br. cum Aldina. Vulgo eſt *ſicut.* Sed et Creſcentii editio, qua vtor, *ſitus* habet ex h. l. Vide notam ad Columellam I. 6. 11.

humore] Ex Creſcentio *olore* malebat Geſner. Similiter infra I. 33. ex Creſcentio *olore* attulit pro *odore.* Vide ad Columellam I. 6. 11.

abrumpi] Malim ex Pol. *obrumpi* — Columella *rimas agere* dixit.

ſuffuſo] Infra cap. 40. ſ. 2. *ſuperfunditur* pauimentum.

2. *cellas*] Columella a lacubus diſtinguit granaria.

craticiis podiis] Supra 18. 2. *quod ſi cupis locum ſuum deputabimus, is locus ad calcatorii ſimilitudinem podiis breuibus et teſtaceo pauimento ſolidetur, vt etiam ſi ignorata ſe cupa diffuderit, lacu ſubdito excipiantur vina.* Vt ibi podia fiunt ſeu ſuggeſtus opere teſtaceo, quae lacus efficiant vino continendo, ita hic fiunt craticia, id eſt, crate vitili, quae lacubus frumenta diuerſa diſtinguant. Verum apud Vitruuium II. 8. et VII. craticius paries eſt qui aſſeribus arrectis tranſuerſisque ſtruitur et luto impletur vel lateribus. Feſtus: *Solea materia robuſtea ſuper quam paries craticius exſtruitur.*

vimineis] Horatius Serm. I. 1. 53. *cur tua plus laudes cumeris granaria noſtris.* Vbi vetus Scholiaſtes: *Cumerum dicimus vas ingens vimineum, in quo frumenta recondantur: et vaſa fictilia ſimilia doliis, et vaſa minora, quae capiunt quinque ſiue ſex modios, quae lingua Sabinorum trimodiae dicuntur.*

reditus tenues] Codex Lugd. *redactus,* quam lectionem vnice probat Gronou. Obſeruu. I. 19. Similiter infra VII. 7.

ſect

ect. 1. *mellis redactum* habent Edd. I. B. R. Lugd. Erf. et Vinc. duobus in locis. Praeterea ex Digest. Lege LVIII. §. 1. de Vsufructu affert Gronouius *redactum fructuum.*

granariis, amurca] Pensilia granaria intelligi, patet ex Columella; de quibus addo locum Heronis Βελοποιητικῶν, V. p. 87. *τίθεται δὲ καὶ ἄλλον τρόπον ὁ σῖτος ἐν ὑπερῴοις ηλειμμένοις ἐν ἀμόργῃ τὰς τοίχους καὶ τὸ ἔδαφος, καὶ τὰς θυρίδας ἔχουσι καὶ διαπνοὰς πλείους ἐστραμμένας πρὸς βοῤῥᾶν, καὶ πεφραγμένας δικτύοις ἵνα μηδ' ὑπὸ τῶν ὀρνίθων κατεσθίηται, μήτε θήρια ἐγγίγνηται.* Debeo locum Godofredo ad Codic. Theodos. T. V. p. 323.

coriandri] In Leid. esse *rorandri,* monet Gronouius.

Columella] I. 6. 16.

nihil tamen] Infra cap. 36. 2. *fit circa aream locus alter planus et purus, in quem frumenta transfusa refrigerentur et horreis inferantur. quae res in eorum durabilitate proficiet.* Columella II. 21. 3. nubilarium dixit.

Conyza] Geoponica II. 27. *χρησιμώτατον δὲ κόνυζαν ἀσψυγῆ τῷ ἐδάφει ὑποστρωννύειν τοῦ σίτου καὶ μετὰ δέκα* (meimnos addit versio) *ἐπιβάλλειν τὴν κόνυζαν, καὶ πάλιν σῖτον ὡς ἂν ἅπας ἀποτεθῇ· ὁ γὰρ οὕτως ἀποτεθεὶς οὐ μόνον εἰς πολλὰ ἔτη ἄσηπτος διαμένει, ἀλλὰ καὶ ἀποσώσει τὸν αὐτὸν σταθμὸν ἐπὶ τῇ ἀρτοποιΐᾳ.* Similia praecepta ex Philone posui in Indice sub vocabulo *σειροί.* Ceterum in Leidensi libro esse *dditur,* annotauit Gronouius.

auster — auersus] Geoponica ibidem: *ἀπεστράφθω ὅτου καὶ τῶν τοιούτων ἀνέμων.*

Tit. XX. *rotulis*] Praeter trapetas Columella molas, oleam et tudiculam nominat. Quam voluerit Palladius machinam intelligi, nescio. An orbes dicere voluit trapeti? ed horum forma satis constans fuisse videtur. Ceterum *ictabit* Br. et Leid. habent.

2. *cuniculis*] Quales in balneis pensilibus describet noster infra c. 40. vbi vide, et ad Columellam I. 6. 18.

quo saepe] Vulgatam defendit locus Columellae I. 6. 18. vbi forte color olei vitiatus excidit.

Tit. XXI. *a septentrione*] Ita recte libri scripti. Columella et Varro duplicia bubilia, aestiua et hiberna, operosius parant. Vide ad Columellam I. 6. 5.

2. *focum*] Vitruuius VI. 9. *in cohorte culina quam calidissimo loco designetur; coniuncta autem habeat bubilia, quorum praesepia ad focum et orientis coeli regionem spectent,* ideo

ideo quod boues lumen et ignem spectando horridi non fiunt. Item agricolae regionum imperiti non putant oportere aliam regionem coeli boues spectare nisi ortum solis: vbi Palladius de cute nitida interpretatus est verba *horridi non fiunt:* Contra interpres Italicus Galiani *non diuentano ispidi.* In eodem Vitruuii loco de equilibus verba *dum ne ad focum spectent: cum enim iumenta proxime ignem stabulantur, horrida fiunt,* Italus posuit: *fanno ispido il pelame.* Male. Vide ad Columellae l. c. Sed ecce tibi locum Galeni de Antid. I. c. 3. qui hunc Palladii locum egregie illustrat. Κατὰ τοὺς ἀγροὺς ἅπαντας παῤ ἡμῖν οἶκοι γίνονται μεγάλοι, τὴν μὲν ἑςίαν, ἐφ ἧς καίουσι τὸ πῦρ ἐν μέσοις ἑαυτῶν ἔχοντες, οὐ πολὺ δὲ αὐτῆς ἀπέχουσιν αἱ τῶν ὑποζυγίων στάσεις, ἤτοι κατ᾽ ἀμφότερα τὰ μέρη δεξιόν τε καὶ ἀριςερὸν, ἢ πάντως γε κατὰ θάτερον. εἰσὶ δὲ κρίβανοι συνεζευγμένοι ταῖς ἑςίαις κατὰ τὸ πρόσω μέρος ἑαυτῶν, ὃ πρὸς τὴν θύραν βλέπει παντὸς οἴκου. τοιοῦτοι μὲν οὖν ἅπαντες οἱ κατὰ τοὺς ἀγροὺς οἶκοι κατασκευάζονται κἂν εὐτελεῖς ὦσιν. οἱ δ᾽ ἐπιμελέστερον αὐτῶν κατασκευαζόμενοι κατὰ τὸν ἔνδον τοῖχον ἔχουσι τὴν κατ᾽ ἄντικρυ τῇ θύρᾳ τεταγμένην ἐξέδραν. ἑκατέρωθεν δ᾽ αὐτῆς κοιτῶνας, καθ᾽ ὃν ἄνωθέν ἐςιν ὑπερῷα οἰκήματα, καθάπερ καὶ κατὰ πολλὰ τῶν πανδοχείων ἐν κύκλῳ κατὰ τρεῖς τόιχους οἴκου τοῦ μεγάλου, πολλάκις δὲ καὶ κατὰ τέτταρας. Quae latine sic versa exstant: Apud nos omnibus in agris atria magna extruuntur, quae focum *(culinam)*, in quo ignis accenditur, in medio habent, nec procul inde iumentorum praesepia sunt vel vtraque ex parte, dextra et sinistra, vel ex altera saltem. Tales itaque domus in agris, etiamsi frugalius aedificatae sint: nam quae maiore cura fabricatae sunt, exhedram habent, e regione ianuae sitam ad parietem interiorem, et utrinque cubicula, quibus aliae cellae, vt in multis cauponis, in circuitu trium et saepe quatuor atrii parietum dispositae superin cumbunt. Reliqua eius loci posui ad Columellam I. 6. sect. 20. Compendium Architecturae cap. XIII. *Primo ita chortes et culinae calidis locis designentur. Bubilia in parte meridiana ita, vt ad ortum aut ad focum boues spectent. Nitidiorem enim cultum recipiunt, si ad lumen attendant.* Ibidem sequitur: *Equilia calidis locis ordinentur, et obscuriora fiant, vt securi equi pabulentur.*

octo pedes] Vide ad Columellam I. 6. 6. Compendium: *Latitudo XV. pedibus disponatur, et in parietibus singulis VIIII. pedes relinquantur.* vbi Vatic. 2. VIII. habet.

Plancae

Plancae] Geſneri Index comparat Gallicum *Planche*, Schoettgen interpretatur, tabulas planas ex Feſto et laudat Gronouii Obſeruu. in Scriptt. Eccleſ. c. 20. p. 221: Feſtus: *plancae dicebantur tabulae planae ob quam cauſam et Planci appellantur, qui ſupra modum pedibus plani ſunt.* Vbi Scaliger recte a graeco φάλαγγες deducit, quae graece dicuntur ligna, quibus naues ſubducuntur et deducuntur, quibusque incumbunt in naualibus. Latini *palancas* dixerunt. Male Dacerius a πλάκες deriuat, inſerta litera *n*, plancas. In loco Plinii VIII. c. 43. de aſinis: *nec pontes tranſeunt, per raritatem palancarum tranſlucentibus fluuiis.* Vbi recentiores *raritatem eorum dederunt.* Graece etiam φάλαγγαι dicuntur, quas tamen, vtpote rotundas, a plancis Feſti diſtinguit Mercerius ad Nonium p. 132.

cum ſtramine] Male omittunt libri. Paleas ſubſternit Columella VI. 30. 2. Vide ad Veget. I. 56. 2.

Tit. XXII. *inſunt animalia*] Oues puto: Vide ad Columellam VII. 3. 8.

porticus] Similem porticus ſignificationem ruſticam ex Palladio et Columella monſtrabit Index.

ſcandulis] Libri alii *ſcindulis*, ſolenni varietate, etiam in Plinio XVI. 10. annotata a Geſnero.

geniſtis] Vinc. *geneſtis* cum Bruſchiana.

Tit. XXIII. *caeterarum auium*] Haec eſſe lacunoſa, et ſententiae defectus arguit et demonſtrat Codex Erfurd. addens: *id eſt quo facilius hieme calorem faciat, frigus repellat.* Quae quo pertineant, comparato Varrone et Columella nondum potui indagare.

Tit. XXIV. *frutex — vel*] Haec vt ſpuria et a C. Barthio Aduerſ. 38. 10. damnata incluſerat Geſner. Omittunt ſane multi Codices; ſed hoc non ſatis eſt ad damnanda haec, quae fere ſola in hoc loco probari poſſunt. Reliqua enim, vti vides, ſunt ſuperſtitioſa et inepta. Sed lacuna ſententiam abſcondit. Puto igitur, Palladium dixiſſe columbarii baſin ſeu parietes, undique cingendos et muniendos aduerſus muſtelarum aditum fruticibus ſpinoſis ſiccis. Ceterum paulo antea vulgatum *muſtellis* correxi ex Bruſch.

attulerit. Non pereunt] Ita haec eſſe diſtinguenda, viderat etiam Morgagni I. 80. et II. 13. Vulgo erat: *attulerit, non pereunt. Et neque* etc.

ſtrangu-

ſtrangulati] Similis ſuperſtitionis exempla ex Scribonio Largo Compoſ. 13. Feſto in *Celibari* haſta et Plinio Valeriano II. 58. annotauit Caſp. Barth. Aduerſ. 39. c. 8.

cumino] Geoponica XIV. 3. *εἰ δὲ κύμινον παραβάλλεις ταῖς ἐπὶ νομὸν ἐξιέσαις, αὐτάς τε καθέξεις καὶ ἄλλας πολλὰς σὺν αὐταῖς ἔρχεσθαι ποιήσεις ἀγομένας ὑπὸ τῆς ὀσμῆς τε κυμίνε.*

ſetoſi hirci alarum] Mire vitioſus locus! Vnguento illitas columbas alienas ſecum inducere, tradunt Geoponica XIV. 3. vbi Baſilii locum poſuit Niclas p. 978. qui alas vnguento tangi vult. Sed ipſius opobalſami oleo feneſtras oſtia et angulos columbarii illini volunt Geoponica XIV. 2. ne aufugiant columbae. Ex his duobus locis noſtri emendationem pendere puto, quam tamen ipſe nondum reperi. Vocem ſetoſi incluſerat Geſner, in reliquis ſtrenue nugatus. Vitium viderat iam antea Morgagni l. c. qui deinde II. 13. verba *frutex — aſper vel*, poſtea vocabulum *ſetoſi* ſuſpecta habuit, et Italicam Palladii verſionem habere monuit: *le ſommitadi dell' ale.* Vnde dubitanter coniiciebat, *cirri alarum* legendum eſſe. An pars interior et caua alarum hircus fuit dictus, vt in homine pars concaua ſubter brachium ala et axilla, graece *μασχάλη*, dicitur? Hircum alarum omnes norunt de foetore dictum; de parte ipſa caua nondum reperi nec in homine nec in animali. Ceterum huc pertinet locus comici Antiphanis apud Athenaeum VI. p. 257. de rege Paphiorum, cui coenanti circumuolitantes columbae ventum faciebant: *ἠλείφετο ἐκ τῆς Συρίας ἥκοντι τοιέτῳ μύρῳ καρπῦ συχνῦ γ' ὅν φασι τὰς περιςερὰς τρώγειν, διὰ τὴν ὀσμὴν δὲ τέτε πετόμεναι παρῆσαν.* Suſpicor, intelligi vnguentum *τήλινον*, ex fructu *τήλεως*, foeni graeci, confectum, quo Syria olim excellebat, teſte eodem Athenaeo p. 689. foenum graecum in deliciis ciborum huius generis annotant Geoponica XIV. 1. 5.

3. *vel eruum*] Columella VIII. 8. *Commodiſſima cibaria putantur vicia vel eruum, tum etiam lenticula, miliumque et lolium nec minus excreta tritici.* Sed aliunde ſua duxit Palladius. Creſcentius IX. 89. Cibus eis conueniens eſt frumentum, faba, vicia, milica et caetera genera, quae libenter ſumunt, centumque pariis columbarum detur granorum pars corbis octaua diebus ſingulis, et duplum cum nihil omnino per ſe inueniunt.

rutae ramulos] Geoponica XIV. 4. in feneſtris, oſtiis et pluribus locis columbarii ramulos rutae poni iubent et ſuſpendi contra animalia noxia.

Tit. XXV. *nam nihil expetunt*] Haec ad columbas ransstulit verbotenus Crescent. IX. 89. Sed de turture eadem radit Columella VIII. 9. vbi tamen est: *assidue pascuntur nilio aut tritico, sed ea semina dari nisi sicca non oportet, atiatque semodius cibi in diebus singulis vicenos et centenos urtures. Aqua semper recens et quam mundissima praebeur — hieme tamen offae panis vino madefactae sicut etiam alumbos celerius opimant.* Errasse videtur Palladius, aut erba *mulsa maceratum* spuria sunt, forte ex capite anteedenti huc tracta. Suspicionem mouit Crescentius, qui adem de columbis ex h. l. retulit, addens: *est autem mulsa qua mellis* (antiqua mea *mellica*) *in qua quaecunque grana ollita sunt eisque data, non recedunt, et alias illuc ducunt, t a non paucis asseritur.*

Tit. XXVI. *alieno*] non suo, id est hieme et vere.

mundus] In Erf. est *mundus et nitidus lucidus.* vbi tii argumentum exstat. Ecce enim Columella: *Locum que munitum et apricum quam columbi desiderant.* Male terum Palladius *apricum* interpretatur *lucidum.*

inclusum volatum] Interclusum, impeditum interpretar Gesner; eumque alterum perticarum usum esse argutar. Contra Pontedera suspicatur scribendum *cibatum* ex oc loco Columellae VIII. 10. *quibus insideant, cum satiati bo requiescere volunt.* Equidem Pontederae assentior.

2. *ad capiendos cibos*] Deesse verbum, statim senties, luti *illecti* vel *allecti.* Ingeniosa est Io. Bern. Koeleri conctura, ex initio capitis vocabulum *illaesi,* mutatum in *ecti,* huc retrahentis.

Tit. XXVII. *fimo*] Alii libri *fumo,* de quo dubitare on sinit nos locus Columellae VIII. 3. 1. Sed h. l. dubia t lectio. De reliquis praeceptis vide ad Columellam, ex o ducta sunt. Io. Bern. Koeler ex Columella malebat *co puluere* legi.

sit vaga] Alii libri *quae circuit.* quam vulgatae glossam hoettgen putabat; contra Barthio visum est. Ex Leidensi ronouius annotauit *circuit vagati.*

2. *grana ipsa*] Haec aliunde duxit Palladius, nec in olumella vel Geoponicis exstat similis obseruatio. An de idem vitio dixit Crescentius IX. 90. in columbis: *nascunr,* inquit, *eis varioli circa oculos, qui excoecant eos axime mense Augusto.* Sed nunc demum videor mihi cte suspicari, locum ita esse scribendum: *misceatur assidue, et*

et amarum lupinum, si comedant. Sub oculis illis gramiae procedunt etc. Scilicet lupinum est in remedio; eiusque vsus idem esse videtur, quem allio trito atque vrinae humanae tribuit Columella VIII. 5. 21. *vt eas amaritudo cogat per nares emoliri pituitae nauseam.* Ceterum de crethmo, quam portulacam marinam interpretatur Harduinus, ita Plinius 25. s. 96. *crethmos agrios gramias tollit oculorum impositus.* Festus: *gramiae oculorum sunt vitia, quas alii glamas vocant.* Nonius *pituitas oculorum* interpretatur, Gallis *la chassie qui vient aux yeux.* Est vocabulum ex graeco λήμη, γλήμη, γλάμη factum et corruptum pronuntiando. Columella idem vitium innuit his verbis: *si pituita circumvenit oculos.*

extinguunt] Vinc. pergit: *oculos. tunc ergo oculos portulacae.*

3. *portulacae*] Geoponica XIV. 17. ὀφθαλμὸν ὄρνιθος θεραπεύσεις γυναικείῳ γάλακτι ἢ ἀνδράχνης χυλῷ τὰ ἔξωθεν τῶν ὀφθαλμῶν ἀλείψας, ἢ ἁλὸς ἀμμωνιακοῦ ἢ κυμίνου καὶ μέλιτος ἑκάστου τὸ ἴσον κόψας, καὶ ὁμοίως χρίσας. ἄγε δὲ αὐτὰς ὑπὸ σκιάν. Postremam cautionem omisit Palladius.

secreta pennarum] Geoponica l. c. φθειριάσεως δὲ ἀπαλλάξεις κυμίνου πεφρυγμένου καὶ σταφίδος τὸ ἴσον κόψας, οἴνῳ τε χρίων τὴν ὄρνιν, καὶ προσκλύζων ἀγρίων θέρμων ὕδατι ἀφεψημένων. Ibi igitur lupinus agrestis nominatur, qui amaritudine praestat.

Tit. XXVIII. *nisi fures*] Etiam liber Zinzerlingii Promulf. Crit. c. 25. habebat scriptum *nisi eis fures* quod ipse praeferebat cum Schoettgen.

insulis] Geoponica XIV. 18. νησίδια χειροποίητα vocant.

2. *sex cyathi*] Modum hunc nimium esse putabat Gesner; ita tamen et Geoponica cum Columella tradunt.

oculata] Hanc lectionem ex libro Lugd. Gronouius Obseruu. II. 16. ex tribus Anglicanis, Wasse ad Sallustii Catilin. c. 45. laudauit, ex Horto Cubae *occulta* attulit Pontedera. De Argo multoculo, in pauonem transmutato, fabula nota est.

4. *quot ablata sunt*] Inclusi verba, quae primus damnauit Pontedera, omisit Crescentius IX. 82. et Palladii Italica versio; nec habet simile quid Columella VIII. 11. unde haec sunt ducta.

5. *autem pullos*] Barthii Codices duo etiam omittunt cum Italica Palladii versione et Codicibus Palatinis, quibus vsus

vsus Sylburgius inclusit verba. Nihil decernit Pontedera. Locus Columellae est VIII. 11. 13.

6. *eiici*] Columella *etiam in agro satis tuto educi.* Brusch. *et in agrum:* postea *langores.*

crista produci] Forte voluit *cauda* dicere, eam certe addere debebat; quae cum nascitur, languere auem nouimus.

Tit. XXIX. *Phasianis*] Praeter Palladium nullus veterum scriptorum tam accurate et copiose de phasianis tradidit. Locus est in Vincentio XVI. 72. sub nomine Aristotelis positus, quem huc referam: *Fasiani tantum coitus tempore simul habitant, caeteris vero temporibus separatim, nec cito rubricatas habent barbas vel in pedibus calcaria sicut galli domestici, sed tractu temporis.* Deinde capturam copiose docet. Hinc patet, quam vere Palladius dixerit, semel in anno foetus creare.

non aequant] Vulgatum *aequat* correxi ex Erf. libro.

2. *tricesimus*] *Vicesimus* emendabat Con. Gesner de Auibus p. 659. eumque secutus Buffon, quia vulgaris dierum numerus esse nimius videtur in Italia, cum minore modo nascantur in Gallia pulli.

Sane ab aquae] Pituitae causam in gallinis ab aqua impura repetunt Geoponica XIV. 17. et Columella VIII. 5. et hodie vt pituitae malum phasianis caueant, semper puram aquam praebent. Itaque hic locus vitiosus esse videtur et sic corrigendus: *ab aquae immundae.*

3. *cum pice liquida*] In gallinis pituitam curant Geoponica XIV. 12 et 17. τὸ ῥάμφος σκορόδῳ ἀνατρίβοντες, alii allia prius cum lotio coquebant; sed cap. 12. nares allio linuntur, et nares remedium Palladii spectare videtur.

4. *oleo*] Geoponica XIV. 19. mazas seu offas sic parant: προσβαλὼν ἔλαιον μάζας τε ποιῶν ἐκ τούτων πρόσφερε τὴν τροφήν.

infima linguae] Hodie cauent, ne offa indita linguam imbuertat; idemque cauere voluisse videtur Palladius.

Tit. XXX. 2. *solstitium*] Crescent. pergit: *Circa 15. oua vni anseri sufficiunt, incubant 30. diebus. Melius tamen est quod gallinis oua supponas, quia plus parient; pariturae* etc. quae sine dubio h. l. exciderunt.

matribus] Vincent. *matres vacaturae — permittuntur.*

sicut pauonia] Vincent. *sicut pauonia sic et anseris oua supponenda, sed anserinis ouis, ne noceant.* Sed alibi habet *suppones.*

ne noceantur] Hanc lectionem defendit Barth ex cap. 35. vbi *nullum fructum noceri* similiter est in libris aliquot. Praeterea loca duo Caelii Aureliani Acut. Morb. II. 22. et III. 18. posuit Barth. Compara etiam nostrum I. 35. 2. Novembri I. 3.

3. *semine papaueris*] Haec verba ex Crescent. et Vincentio addidi, etsi hodie in Geoponicis, Varrone et Columella vestigium eorum nullum appareat.

large, vagandi] Columella: *praeter polentam et pollinem ter die nihil sane aliud dari necesse est, dummodo large bibendi potestas fiat, nec vagandi facultas detur.* unde patet, h. l. esse corrigendum: *datur in die ter, largeque aqua et vagandi licentia prohibetur.* Contra Columellae locum ex sequentibus Palladii verbis correxi. Brusch. habet *vacandi*, item Ald. quod in Corrigendis emendatum fuit.

eruo] Eadem Geoponica XIV. 22.

4. *eorum setas*] Ex Geoponicis XIV. 22. *Φυλακτέον δὲ μήπε ἐρίφε ἢ χοίρε τρίχας καταπίνωσι. διαφθείρονται γὰρ καταπίνοντες.* Pontedera corrigebat *hoedorum setas.* Gesner vulgatam defendit *eorum* ad anserum pullos referens. Praeterea hoedorum non sunt setae sed pili.

polentae] Geoponica: *ἀλφίτων δυὸ μέρη καὶ πιτύρων τέσσαρα θερμῷ φυραθέντα.*

potu adiuuant] Geopon. *ἐσθίεσι δὲ τρίτον τῆς ἡμέρας καὶ περὶ μέσην νύκτα, πίνεσι δὲ δαψιλῶς.* Ita etiam Varro III. 10. 7. quare h. l. malim legi *sumenda tribus per diem vicibus. Largo potu adiuuant; media quoque nocte cibum cum aqua ministrant.*

iecur] Graece hinc *συκωτὸν*, latine *ficatum* dictum. Eadem docent Geoponica XIV. 22. et plura etiam. Cf. Mercurialis Var. Lect. III. 8.

Tit. XXXI. *caeso lapide*] i. e. caementis. Sed deesse puto verbum *structae.* Ceterum h. l. respexit Albertus de Vegetab. p. 491. *palus imbibita letamini, iuxta quod etiam in ruri poni praecipitur in turri a Palladio:* et p. 490. *idem considerans Palladius turrim in qua maturatur lactamen longe poni praecipit ab agro, qui plantis excolitur inserendis aut plantandis.* Sed simul respexit nostri cap. 33.

et coria] Quin *vimina* lege ex Columella I. 6. 21. vide tamen notam ibi oppositam.

Tit. XXXII. *surripientis*] Bene Morgagni I. 81. coniiciebat *surrepentis* legendum. *Surgentis* malebat Gesner.

Tit.

Tit. XXXIII. 2. *Et maris*] Hucufque fua ex Columella duxerat; nunc ex Geoponicis II. 22. p. 153. repetit.

limus] Geopon. τὰς ἀπὸ τῶν ὄμβρων ῥύακας ἐκ τῶν ὁδῶν εἰς τὸ κοπροθέσιον εἰ μετοχετεύσαιμεν. Scaturiens aqua eft igitur quaeuis redundans, nec folorum fontium.

Tit. XXXIV. *inimicum*] Infra cap. 36. 3. *ita infidentes paleae frondibus eas perforant, atque arere compellunt.* Vnde Crefc. h. l. inferuit verba: *quia herbarum folia perforat et exiccat.* Albertus ex h. l. retulit *pulueres et paleas habet inimica.*

illinc] Vinc. Duac. X. 3. omiffo *illinc* habet *aqua.*

cui leniter] Ita etiam Crefc. nec reperio caufam, cur Gefner maluerit legi *cum leniter.* Idem Crefc. VIII. c. 8. de horto: *cui fons vel riuus fi fieri poteft per fpatia decliua influat vt poffit irrigari tempore magni aeftus.* Vbi antiqua ea habet *deftricta defluat — rigari.* Ceterum Vincent. Duac. X. 3. ex h. l. habet *ab area vero longe fitus, quia — lix autem impofitio illa cui — Si vero fons —*

2. *femper altius*] Colum. XI. 3. 10. *fi depreffius paftinetur* etc. Nofter Septembri 13. 1. *alte tribus pedibus panare debebis.* Rationem quatuor pedum intelliges ex Columella. Scilicet *vt in quatuor pedes* confurgat folum trium altitudine paftinatum feu effoffum. Ceterum Vinc. Duac. X. 3. male ex h. l. refert *difficultate*, deinde *ad pifcinae fimilitudinem.*

3. *Sed huic*] Vinc. Duac. X. 3. *Sed hinc — qualibet tra — electione fulcanda.*

mifto ftercore] Lectionem *iuta* cum Gronouio ad Liuium II. 5. praeferebat Gefner, veluti formam Palladio propriam.

genera] Vinc. Duac. X. 3. *Multa quidem in hortis fepiendis funt genera munitionis: alii nempe — figuratos ex rtibus.*

4. *inter formas*] Vide ad Varronem I. 14. 4. vbi vereor plures formae munimentorum confufae fuerint a librariis. Hoc genus ex luto, inter formas infarto, Galli in quibusdam regionibus ad aedificia ruftica adhibent et *Pifé* cant. Rationem docuit architectus *Cointeraux.*

copia fuppetit] Barth 38. 10. malebat ex Codice: *quibus fuppetit materia*, luto etc. Inepte, monente etiam Gefnero. Vinc. Duac. X. 3. habet *quibus autem fuppetit — truunt.* Varro hoc genus alterum dicere videtur *ex terra et lapillis compofitis.* In Africa ex arenata calce et lapillis

 in

in ciſtis ligneis, fiſtuca denſatis, parietes excitant, *Täbby* vocantes, teſte *Lempriere* in Itinerario. Ex luto et lapide compoſitis fiunt etiam apud nos maceriae, quemadmodum etiam ſine luto.

quod vitandum] Vinc. Duac. X. 3. *quod vtique vitandum eſt quoniam — alii vero ſpinarum palmas et ſemina munitioni diſponunt.* Sed libro VI. exſtat *in munitionem.* Certe inde vocabulum *vtique* inſerendum putem.

5. *erui*] Vinc. Duac. X. 3. *herui — fimos miſcere dehinc ſparſos. — miſtionis inducere, vt intra fimos.*

6. *Tunc ubi*] Vinc. Duac. X. 3. *Cum vero ſepes — a vtroſque fimos.*

adminiculis] Quid ſit, diſce ex Columella XI. 3. 7. vnde nimis obſcure excerpſit haec Palladius. Vinc. Duac. X. 3. habet hinc *qui inter ſe per ſp.* omiſſo *ſentes.* et ſic eſt in Bruſchiana. Ex Leidenſi *vacuo* annotauit Gronouius.

7. *vt eae*] Vinc. Duac. X. 3. *vt illae in q.* Idem libro VI habet: *autumnali tempori ſeminabatur — vere compleuimus.*

debebimus] Vinc. VI. *debemus effodere. ſic.* ſed Duac Editio libro X. habet *debent.*

decoquetur] Vinc. VI. *decoquitur — vel ſolis.*

Areae] Vinc. Duac. VI. et X. habet: *Areae porro* deinceps libro VI. omittit verba *et longae*, poſtea *ſcilicet duodecim.* ſed libro X. habet: *ac longae hoc eſt duodecim.*

latitudine vt ſint] Suſtuli diſtinctionem poſt *latitudine* vulgo poſitam. Geſner praeferebat lectionem: *latitudine ſic propter.* Columella XI. 3. 13. menſuram ipſam pedum non definit. Creſcentius VI. 2. *cum fune fiant areae, circa decem pedes amplae, et longae, quantum volueris.* ſed ib antiqua mea *duos* habet. Vinc. Duac. X. 3. habet *ſintque per ſpatia — Margines autem — pedibus irrigantur.*

eſſe debebunt] Vinc. Duac. X. *debent — ſuperiori parte — ſiccitatem ſaturauerit — excluſus aduerti — certi ſignentur.*

8. *calidis autem*] Vinc. Duac. X. 3. *calidis enim* habet

Tit. XXXV. *nebulas*] Vincent. Duac. X. *nebulae videntur.* Albertus: *ferunt etiam aruſpices quod contra nebulas — valeant paleae per ſatiuos agros in diuerſis locis combuſtae, valet etiam combuſtio aliorum purgamentorum, contra grandinem autem et fulgura dicuntur valere, ſi ſecures et gladii cruentati minaciter contra coelum eleuentur.* Deinde fabulam ridet, addens: *dicunt autem aruſpices, a monſtris curari hortum et campum ſi vite alba cingatur* etc. Pleraque hac

haec superstitiosa profecta videntur ex Graecorum libris. Certe Corinthiacos *ἀνεμοκοίτας* Hesychius, Cleonaeos (Corinthiis vicinos) *χαλαζοφύλακας* Seneca Q. N. IV. 6. Plutarchus Q. S. VII. 2. Clemens Alex. Strom. VI. commemorant cum mentione similium nugarum.

grandinem] Vinc. Duac. I. *contra grandinem quoque multa dicuntur, vt quod omne horti* etc. reliquis omissis. De panno russeo vel roseo et mola ineptum commentum nescio an alibi exstet.

vel — suffigitur] Haec verba omisit Vinc. Duac. libro X. vbi habet hinc *aut ferramenta — sepe unguntur.* Albertus: *noctua mortua alis extensis in circuitu super hortum erigatur, aut ferramenta, quibus horti et campi coluntur, in circuitu erigantur, uncta sepo vrsino.*

2. *cum oleo tusum*] Haec verba omittunt Geoponica V. 33. *ἀρκείῳ στέατι τὰ δρέπανα χρίε μηδενὸς εἰδότος, ἐν οἷς τὰς ἀμπέλους τέμνεις, καὶ οὔτε φθεῖρες οὔτε παγετὸς ἀδικήσει τὴν ἄμπελον.* Vinc. Duac. X. habet *Aliqui etiam — falcesue.* Verba *sed hoc — intelligat* male omisit. Deinceps habet *aliquod animal possit nocere.*

interest — valeat] Haec Vinc. Duac. omisit etiam libro X. hunc locum referens. Gesner corrigit: *Interest enim.*

spargimus] Vinc. Duac. X. *spargunt.* Cf. ad Columellam XI. 3. 60. Albertus: *contra vermes, quod fuligo vndique spargatur, huius enim siccitas et amaritudo necat vermes. Cor noctuae si in nido formicarum reponatur, ab horto omnes fugabis et si vias earum cinere vel creta implebis de extra hortum, in hortum non intrabunt.*

admoueamus] Vinc. Duac. X. *admoueatur.*

cretae candore] Geoponica XIII. 10. acervum frumenti circumscribere terra alba, vas mellarium cingere lana alba, aut terra alba vel rubrica circum signare iubent.

3. *semperuiuae*] Albertus: *Si semina, quae horto spargenda sunt, vino fuerint madefacta.* Legit igitur etiam is *semperuiui.*

inter] Ita pro *intra* habet etiam Vinc. Duac. libro X. et Albertus addens: *portenta, quae in eis operatur.*

cinerem de fico] Geoponica XII. 8. Infra sect. 13.

menstruantem] Barth XXXIX. 8. addit *primum* ex Columella X. 359. vbi vide notam. Ceterum Vincent. Duac. libro X. habet: *menstruam incinctam.*

et caetera hortum] Io. Bern. Koeler *ter hortum* malebat ex Columella XI. 3. extremo et Geopon. XII. 8.

clauis] Vinc. Duac. libro X. *clauis configunt.* Brusch. *ortum crucifigunt.* Deinde *cantarides.*

4. *cantharides*] Geoponica V. 30. ἐὰν τὰς ἐν τοῖς ῥόδοις εὑρισκομένας κάμπας ἐν ἐλαίῳ ἑψήσας τὰ δρέπανα ἀλείψῃς ὅτε ἀπ' ἄλλε ζώε ἢ πάχνης ἀδικηθήσεται ἡ ἄμπελος.

ex felle bubulo] Geopon. XIII. 14. ἀμόργην ἑφθὴν εἰς χολὴν βοὸς μίξας μετ' ἐλαίε ἐπιῤῥάνῃς αὐταῖς, ἢ κίσσε φύλλα λειώσας ἐλαίῳ τὰς κλίνας ἀλείψῃς.

sanguisugis] Geopon. l. c.

5. *corio*] Geopon. XII. 7. ἄβρωτα δὲ μένει τὰ λάχανα, ἐὰν εἰς τὰ δέρμα χελώνης αὐτὰ σπείρῃς, vbi ex h. l. ψύξας supplet Needham. Ceterum Vinc. Duac. X. habet: *denique vt olera — gerant, in corio — quae spargenda sunt, siccantur, vel etiam pluribus locis maxime origano* etc. — quae leguntur sect. 8. Negationem ante *generent* omittit Albertus, qui et *maxime* habet.

eruum] Geoponica XII. 7. ὀλίγον ὄροβον μίξῃς, μάλιςα δὲ τἔτο ῥαφανίσι καὶ γογγυλίσι κατάλληλον. Pro *menta* eadem *erucam* nominant.

6. *fusticulos allii*] Geopon. XII. 8. καὶ τὰ τῶν σκορόδων ξύλα χωρὶς τῶν κεφαλῶν θυμιάζων ὡς τὴν ἀτμίδα εἰς ὅλον τὸν κῆπον περιελθεῖν. vbi Aetius Alexiph. cap. 55. habet: σπέρμα τῶν κρομμύων. sed paulo post eadem verba ponit. Sunt igitur fusticuli lignosi scapi; et male fasciculos legi volebat Ruellius apud Mizaldum Secret. Hortor. I. 9. p. 15. cuius locum annotauerat Gesner. Esse qui in cepis thalli dicuntur, recte monuit Idem in Thes. L. L.

allio trito] Geoponica V. 30. σκορόδῳ τετριμμένῳ μετὰ ἐλαίε. Sed oleum omittunt cap. 48.

horto vicino] Geoponica XII. 8. εἰ δὲ καὶ ἑτέρε κήπε κάμπας λαβὼν καὶ ἐν ὕδατι ἑψήσας σὺν ἀνήθῳ καὶ ψύξας ἐπιῤῥάνῃς τοῖς λαχάνοις, ὀλέσεις τὰς ὅσας κάμπας. vbi vide notam.

cantharides] Geopon. V. 49. oleo macerant ante cantharidas.

7. *octonis*] Geopon. V. 50. alternis diebus, παρ' ἡμέραν χρώμενος, ἕως αὐξηθῶσι. nisi ibi forte numerus excidit, ἡμέρας ή. quem legimus libro X. 89. monente etiam Io. Bern. Koelero.

8. *origano et sulfure*] Antiquum remedium post Aristotelem H. A. IV. 8. repetiit Antigonus Caryst. c. 85. Plinius X. 70. Geoponica XIII. 10. Ceterum post *aspergens* Leid. liber addit *et postea saepe infundens*, monente Gronouio.

vacuas

vacuas testas] Geopon. l. c. κοχλίων σκεπάσματα μετὰ στύρακος καύσης. Quae habet etiam Aetius Theriac. c. 47. Palladius styracem omisit. Vincent. Duac. X. verba *hoc et apibus nocet* omittit, deinceps habet: *itemque si cochl. v. testae vrantur — inculcetur.* Brusch. *coclearum.*

psilotri] i. e. vitis albae. Vide ad Nicandri Theriac. vers. 902. et Plinii 23. s. 16. Aquam lupinorum cum psilotro omittunt Geopon. III. 15. quae contra pulices eadem remedia tradunt. Ceterum lectionem Lugd. *iutam* probat Gronou. ad Liuium II. 5. Quod coria eo perfici ait Plinius 23 s. 17. id Dioscorides IV. 184. coria depilari dixit. Hinc Hesychius: μήλωθρα· βάμματα, οἱ δὲ τῶν δερμάτων βάμματα, ἄλλοι, τὸ πρόσυμμα τῆς πορφύρας.

9. *patinae*] Anatolius Geopon. XIII. 4. βαλὼν ἐς λεκάνην χαλκῆν ἀμόργην καὶ ἐν μέσῳ τοῦ οἴκου ἀποθέμενος νυκτὸς πάντας τοὺς μύας συνάξεις. Ibidem et reliqua exstant remedia.

Apuleius] In Geoponicis XIII. 5. vbi et reliqua deinceps exstant remedia. Vincent. Duac. X. habet: *prius quam spargantur.*

rhododaphnes] Asino et mulo stranguriam creare, monent Hippiatr. p. 112 et 115.

10. *pomi genus*] In Geoponicis XIII. 7. est: εἰς καρύινην ἤ τι ἄλλο τοιοῦτον σκεῦος στενὸν ἔμβαλλε ἄχυρα καὶ κεδρίας τὸ ἀρκοῦν καὶ θεῖον — τὰς μὲν λοιπὰς τρυμαλιὰς τὰς μικρὰς φράξον — κατὰ δὲ τῆς μείζονος — θεὶς τὸ κάτω τῆς καρύινης. et cetera quae leguntur etiam et quidem paulo integriora in Aetii libro de Alexiph. c. 54. nisi quod ibi ab initio egitur καρύινον, sed postea καρυίνην. Inde igitur Palladii locum correxi, et *cedriam*, cedri succum, *cerae* substitui, deinde *amplius* pro *amplum.* Remediorum contra talparum noxam molem congessit Gallus Deta Faille eiusque interpres germanicus in Histor. naturali talparum.

11, *querneo*] Geoponica XIII. 4. mures domesticos necant ita: ἐὰν κονίαν δρυίνην παραθῇς τῇ τρυμαλιᾷ, κονιώμενοι ψωριῶσι καὶ ἀναιροῦνται. Pro *scabies* Cantabr. a secunda manu *squos* habet scriptum.

monstra] Geoponica V. 48. in vinea haec adolent adduntque ἀπήλασαν τὰ θηρία. Vnde h. l. nocentes spiritus Gronou. Obseruu. I. 23. interpretatur afflatus pestilentes.

12. *Graecorum*] Geopon. XIII. 1. vbi verba *si continuo omnes ad tecta confugiant* exciderunt.

13. πρασοκουρίδας] Victorius vocabulum πρασιοκόριδας scribi malebat, etsi locum Geoponicorum XII. 9. bene notum habebat, vnde haec translata sunt. Aristoteles H. A. V. 19.

ἐκ δὲ τῶν καράβων γίνονται αἱ πρατοκερίδες. ἔχουσι δὲ πτερὰ καὶ αὗται. vbi Gaza: blattas in alveariis gigni, apertum est, quae et ipsae pennatae sunt. Scilicet pro *καράβων* Gaza scriptum legit *σίμβλων*, quod exhibent Codex Rhenani, Mediceus et Canisiani. Vetus versio, ex graeco facta, habet *ex carambiis prasucorides.* vbi ex suo Codice Camus laudat *prasucarides.* Mediceus Codex *πρασουκηρίδες* habet. Scaliger et Aldrouandus cum Hermolao corrigunt *ἐκ δὲ τῶν κραμβῶν γίνονται αἱ πρασοκερίδες.* et verba *ἔχουσι δὲ πτερὰ* referunt ad sequens insectum, quod prasocurides sint ex laruarum genere, nec alatae. Sed Aelianus IX. 39. ex Aristotele haec referens: *ἐν δὲ τοῖς πράσοις ἡ καλουμένη πρασοκερίς. τίκτεται δὲ καὶ ἐν τῇ κράμβῃ σκωλήκων γένος, καὶ ὄνομα αὐτῷ — κραμβίς.* monstrat rectiorem emendandi viam: *ἐκ δὲ τῶν κραμβῶν γίνονται αἱ κραμβίδες, καὶ ἐκ τῶν πράσων αἱ πρασοκερίδες.* Theophrastus H. P. VII. 5. *καὶ ἐν τῇ θριδακίνῃ καὶ ἐν τοῖς πράσοις καὶ ἐν ἄλλοις πλείοσιν αἱ πρασοκερίδες. ταῦτα μὲν οὖν ὑγρασίς ἀθροισθεῖσα ἀπόλλυσι καὶ ὅταν κόπρος ἀθρόα τις καταλάβῃ. φίλυπνον γὰρ τὸ ζῶον ἀναδύεται καὶ ἐγκοιμᾶται ἐν τῇ κόπρῳ. διὸ δὴ ῥᾴδιον θηρεύειν.* vnde Plinius XIX. 10. *porro vero priuatim animalia quae facillime stercore iniecto capiuntur condentia in id sese.* Erucarum genus esse videtur, quod tamen accuratius definire vix licet. *πρασόκουρον*, instrumentum rusticum, nominat Epigramma in Analectis Brunckii T. III. p. 168. no. XC.

14. *supina permaneat*] Ita etiam Geoponica I. 14. 8. vbi Niclas superstitionis huius vestigium annotauit exstare in Hymno Homerico in Mercur. versu 37. *ἢ γὰρ ἐπηλυσίης πολυπήμονος ἔσσεται αἶχμα ζώουσα.* Sed qui haec ex Graeco Geoponicorum Codice, quo vtebatur, transtulit, Ant. Misaldus in Hortor. Scoretis Paris. 1607. p. 20. addit: *nubemque grandine praegnantem recta intueatur. Quod quidam fieri praecipiunt hora diei vel noctis sexta.* Atque haec ille ait tradere Philestratum in suis rerum rusticarum graecis Commentariis. Sed vulgo laudatur *Φιλόστρατος ἐν τῷ ἱστορικῷ* vbi Codex Misaldi habuisse videtur *Γεωργικῷ*· Ceterum ad consuetudinem animalis pertinet locus Senecae Epist. 121. *animalia quaedam tergi durioris inuersa tam diu se torquent ac pedes exserunt, et obliquant, donec ad locum reponantur. Nullum tormentum sentit supinata testudo: inquieta est tamen desiderio naturalis status: nec antea desinit niti, quatere se, quam in pedes constitit.*

16. *macerentur*] Geoponica II. 18. f. 10.

afinae] Geoponica XII. 6. *κρανίον ὄνȣ εἰς τὸ μέσον τȣ̃ κήπȣ ἐπόθοιο.*

Tit. XXXVI. *area*] Crefcentius III. 1. habet fcriptum in editione mea: *debet propter deportandi — fraus non timeatur.* vnde Gefnerus h. l. malebat legi *minus timeatur.*

pecorum] *et porcorum* addit Crefc. fed omittit Louan. Verba fequentia corrupta effe: *aquae admiftione*, demonftrabo infra ad Iunium cap. 1.

2. *locus alter*] Vincentius duobus in locis et Crefc. meus habent *locus altus.* Hoc refrigeratorium nullibi memoratum memini. Idem iterum Palladius memorat fupra cap. 19. De eo loqui puto Crefcentium III. 7. deinde ligata portantur ad aream, fafciculis numeratis, et fuo tecto aliquo aut in brachis taliter difponuntur, quod aqua fluens intrare mon poffit, ibique congregantur, donec fuerit vniverfa meffis expleta, vbi verba *aut in brachis* omifit Editio Bafileenfis.

vndecunque] In Crefc. mea eft. *fiat deinde proximum tectum, vel habeantur fextaria vel fimilia vt tempore imbris fubito munda vel femitrita transferantur vel operiantur.* In libro Florentino reperit Pontedera: *fiat domum vndecunque proximum tectum;* in altero vero: *fiat et inde proximum tectum.* Recte vero Pontedera deleri voluit vocabulum *vndecunque;* nec enim nubilarium, de quo loquitur, vndecunque tectum fuit, nec quouis fitu ponebatur, vt ex Varrone I. 13. et Columella I. 6. 24. cognofcimus.

3. *Sit autem*] Ex Geoponicis II. 26. vbi Didymus fic: *τὴν ἅλω ἐφ' ὑψηλȣ̃ τόπȣ κατασκευάζειν χρὴ, ἵνα ἑτοίμως τὸν ἄνεμον ὑπόδεξηται. καὶ πρὸ πάντων παραφυλάττεσθαι δεῖ μὴ κατὰ ἄνεμον τῶν οἰκημάτων ἢ τῶν παραδείσων τάττειν τὴν ἅλω· οἱ γὰρ ἄνεμοι τὴν ἄχνην ἐπιφέροντες — βλάπτει δὲ καὶ τὴν ὀπώραν καὶ μάλιϛα τὰς ἀμπέλȣς. ὥσπερ γὰρ ἡ κόπρος ȣ̔́τως καὶ τὰ ἄχυρα ταῖς μὲν ῥίζαις συμβάλλεται, τοῖς δὲ κλάδοις καὶ τοῖς φύλλοις βλαβερώτατά ἐϛι, βλάπτει δὲ ȣ̓δὲν ἧττον τὰ λάχανα. προσκαθεζόμενα γὰρ τρυπᾷ τὰ φύλλα καὶ εὐθέως ταῦτα καίεται τρυπηθέντα.* De oleribus tantum meminit Columella XI. 3. 9. Vide fupra ad XXXIV. fect. 1.

Tit. XXXVII. *quadratam*] An ipfa haec menfura acceffum furum pecudumque arcet? Inepte haec dicuntur. Audi Colum. IX. 5. 3. *vbicunque fuerint alvearia, non editiffimo claudantur muro, qui fi metu praedonum fublimior placuerit, tribus elatis ab humo pedibus, exiguis in ordinem*

fenestellis apibus sit peruius. vnde apparet, h. l. vitiosum esse, et intercidisse quaedam de altitudine parietum circumdandorum. An fuit *quae maceria in quaternariam constituta mensuram?*

abundans] Crescent. iterum h. l. laudans IX 98. habet: *Custos apum procurare debet, vt circa ipsarum locum sit abundantia* etc. vbi antiqua mea *fructibus habet.*

2. *serpyllum*] Brusch. *serpilum — assodilum — hiacynthum — ederae — therebintus — timbra — ut arbustus.*

citraginem] Hanc vocem deleri voluit Pontedera, veluti interpretationem melissophylli, auctore Dioscoride III. 109. *Asphodilus* rectius dicitur *asphodelus.* Infra Aprili VIII. 6. alui dicuntur perfricandae *citragine.* vbi vulgo erat *citreagine.* Aristotetes de Plantis I. 6. καὶ τὸ τράγιον δὲ τμηθὲν καὶ φυτευθὲν παρὰ τὴν θάλασσαν τυχὸν ἔσαι σισύμβριον. quae Albertus sic vertit: *Similiter citrago quae plantata est, quam quidam cerugam vocant, frigida et sicca, abscissa et transplantata iuxta mare viride, de quo mari alibi fecimus mentionem; videtur etiam in ea planta, quae vocatur jejebrae.* *Cerugiam* vel *Cerucam* de genere sorbi habet Cangius. De ocimo, in sisymbrium mutato, vide infra ad April. III. melissophyllum cum apio iungitur Iunio VII. 7. In Dioscoridis nothis inter nomina est ἀπίασρον, οἱ δὲ κιτράγω.

lilia fabae] Male ad frutices retulit lilia et *fabas*, seu quos libri plurimi habent, *violas flauas.* Violas vel rosas flauas nominat cum liliis Columella IX. 4. f. 4. Fabas nominat etiam Varro III. 16.

flore desucto] Ex Leidensi libro Gronouius *flore vel fuco.* Ex Ascensiana *flore vel fucco* annotauit Gronouius.

pinus] Ex Columella et Crescentio correxi vulgatum *linus* vel *tinus* cum Pontedera, qui egregie demonstrauit, *tinum*, quem ex h. l. Columellae etiam restitui volebat Salmasius, flores, nullo odore insignes, a media hieme proferre, nec de cortice gluten stillare in vsum cerae; contra lentiscum docet cum cedro, abiete, terebintho et pino resina iuuare cerificantes apes.

3. *rustici*] Columella IX. 4. 7. ex sparto et arbuto nemorense vocat, ex oleribus villaticum.

Sint — conseremus] Haec aliunde duxisse videtur. Columella haec tantum cap. 5. *Conseri circa totum apiarium debent arbusculae incrementi parui.*

otiosus] An lente fluens? Haec iterum aliunde quam ex Columella ducta esse videntur.

4. *coquinae*

4. *coquinae*] Columella: *quae tetris latrinae sterquiliniique et balinei libera est odoribus.*

blattas] Cresc. IX. 99. *fugemus etiam lacertas et ranas et caetera animalia, quae sunt apibus inimica. Aues etiam crepitaculis terreamus.* Omnia haec animalia inimica apibus esse, monent scriptores veteres.

pannis] discoloribus, vento agitandis. Sed librorum *pennis* aeque bonum est; ex pennis enim discoloribus venatores etiam formidinem dictam formant.

rudis iuuentus] Vincentius omisit *rudis.*

5 *Absint*] Haec exstant in Geoponicis XV. 2. 17. sed ibi pro cucumere agresti est καὶ ἀγρίαν συκῆν i. e. caprificum. vbi Interpres cum Palladio legit ἄγριον σίκυον.

tithymalus] Ita vulgatum *tithymallus* correxi. Brusch. *titimalus eleborum tapsia absynthium.* Forma inusitata est nominatiui *helleborum.*

Tit. XXXVIII. *alvearia*] Ex Columella IX. 6.

2. *inter ea loca*] Columella IX. 7. *Suggestus lapideus extendi per totum apiarium in tres pedes altitudinis exstructus diligenter opere tectorio laevigatur.*

imbre penetrari] respicit ad Columellae consilium: *ora cauearum propiora sint quam terga, vt ne influant imbres.* Eandem ab caussam porticibus tegit alvearia Columella.

patentibus] Colum. *sic collocandae erunt vt paulum altera ab altera distet.*

paries] Columella: *semper aedificium sit post apiarium quod Aquilonis excipiat iniuriam.*

3. *soli hiberno*] Columella *hibernum orientem* ponit.

cortice] *operculo* Columella; cogitabat Palladius corticeum aluearium. Sed Gronouius ex Codice Leidensi et Ascensiana *corpore* annotauit.

apis formam] Columella: *ne possint capere plus unius apis incrementum.*

Tit. XXXIX. *monstrat*] Pol. liber omittit. Ecce Cresc. *remanentis probat examinis.* Hoc idem voluit dare liber Polit. Ceterum Vincentius omittit verba: *ac remeantis.*

2. *per triduum*] Columella IX. 8. *triduo.* Male igitur libri habent *post triduum.* Paulo antea Brusch. *collo nocte; deinde unaqueque.* Etiam Ald. *collo nocte, deinde ununquodque.*

reddemus] Schoettgen malebat *trademus*, recte obniente Gesnero.

primo-

primogeniti] Geoponica XV. 4. ἐκ ἂν φύγοιεν αἱ μέλιτται εἰ βοὸς πρωτοτόκȣ ἀφοδεύματι χρίσειας τὰ στόμια τῶν φατνῶν.

Tit. XL. 2. *meridiana*] Vitruuius V. 10. Geoponica II. 3. 7. Compendium cap. XVI. caufam addit: *vt fole decedente vaporetur vfque ad vefperum, quod tempus ad lauandum tributum eft.* fed illud non de feneftris loquitur, fed de fitu balnearum.

Sufpenfuras] Canum cellae caldariae balneo proprio fubiectum, igne aut eius vapore implendum, vt incumbens ei pauimentum incalefcat. Seneca Epift. 90. *Quaedam noftra demum prodiiffe memoria fcimus — vt fufpenfuras balneorum et impreffos parietibus tubos, per quos circumfunderetur calor, qui ima fimul et fumma foueret aequaliter.* Valerius Maximus IX. 1. *C. Sergius Orata penfilia balnea primus facere inftituit; quae impenfa leuibus initiis coepta ad fufpenfa calidae aquae tantum non aequora penetrauit.* Cicero in Hortenfio apud Nonium p. 194. ed. Merc. *Primus balneola fufpendit, inclufit pifces.* Laconicorum veterum et balnearum formam ex reliquiis, in Germania detectis, optime enarrauit Schoepflin Alfatiae illuftratae T. I. c. 15. Denique nuper iuxta Rhenum et prope oppidum Neuwied in ruinis romanae vrbis balneorum forma plane patuit. Straturam fuperiorem pauimentorum, plus pede craffam, quaternis pedibus ab inferiore diftare, interuenientibus pilis ex laterculis ftructis, narrat, qui notitiam breuem ruinarum inferuit Nunciis litterariis Ienenfibus anni 1791. No. 133. Ceterum locum Palladii de pofitu balneorum egregie illuftrant loca Statii Siluar. I. 3. verfu 43. feqq. *An quae graminea* fufcepta crepidine fumant balnea, *et impofitum ripis algentibus ignem? Quoque vaporiferis iunctus fornacibus amnis videt anhelantes vicino flumine Nymphas.* et Aufonii in Mofella verfu 337. feqq. *Quid? quae fluminea fubftructa crepidine fumant balnea. feruenti cum Mulciber hauftus operto voluit anhelatas tectoria percaua flammas, inclufum glomerans aeftu exfpirante vaporem.* quem locum, ex Statio expreffum, ex parte male deceptus lectione *fulphurea crepidine* interpretatur Chriftius Villatici p. 291. rectius nuperus editor Wernsdorf, quanquam verba fingula non explicauit, quae facilia tibi praeftabit Palladii comparatio. Eandem fabricam ad cellam et torcular olearium, fine fumo calfaciendum, poft Columellae aetatem translatam fuiffe, docet locus noftri fupra cap. 20. Cicero ad Fratrem III. 1. *In balne-*

balneariis assa in alterum apodyterii angulum promoui, propterea quod ita erant posita, vt eorum vaporarium, ex quo ignis erumpit, esset subiectum cubiculis. vbi verba *ex quo ignis erumpit* non solum Vrsinus cum Scaligero ad Catulli Epigr. 6. vt glossema damnauit, sed recte etiam Ernesti inclusit. Falsa enim omnino sunt; nec enim ignis erumpit e vaporario, sed calor, inde natus, assam cellam seu sudatoriam vaporabat. Denique structuram suspensurarum harum videre licet etiam in picturis Titi Thermarum. Compendium Architecturae cap. XVI. cum Vitruuio facit in mensura tegulorum, deinde pergit: *vt pila missa resistere non possit, sed redeat ad praefurnium. — supraque laterculis bessalibus, et rotundis pilae interstruantur ex capillo et argilla subacta.* vbi Vascosana: *vel rotundis p. insternantur.* Vatic. 1. *interuantur.* correxit Polenus; sed praeterea *rotundae* erat corrigendum.

laterculis] Vitruuius *bessales* esse vult, seu octonorum pollicum, idem pro bipedis prioribus tegulas sesquipedales, pro posterioribus tegulas bipedales nominat.

binis semis] Dimidium omittit Vitruuius, vt deinceps *binae* post *bipedae*, et pilarum distantiam.

miliarium] Vitruuio *ahenum caldarium* est. Formam miliarii designat noster Aprili VIII. 7. Picturam dedit Baccius de Conuiuiis veterum III. 6. Cf. Cuiacius Obseruu. II. 6. Gronouii Thes. Antiqq. Gr. T. IX. Col. 699.

patina] ad vim ignis excipiendam, ne ita facile miliarium vitietur. Ita Gesner. Compend. Architect. c. XVI. *Plumbeum vas, quod patenam aeream habet, super fornacem conlocetur, alterum frigidarium secum, vt quantum calda ex eo in solium admittatur, tantum frigidae infundatur.* vbi Vatic. 2. *alterum simile frigidarium.* Ex Palladio ista minime sunt ducta, quod videbatur Poleno.

soliorum] in quibus lauantur. Ita Schoettgen. Solia scissa maltha curare docet caput sequens. Solia argentea Plinius, lignea Suetonius Aug. 82. Structilia igitur Palladius intelligere videtur, aut alia notione solia dixit. Vide Festum in *Sella*.

fornace subiecta] Caminorum formam describunt Geoponica l. c. *Praefurnium* vocat Vitruuius.

3. *quadrae non sint*] Compendium: *vt quanta longitudo fuerit, tertia adempta latitudo componatur: melius enim ignis per angustiora latitudinis cellarum operabitur.*

fortius] Vincentius altero in loco habet *hinc fortius.*

fundetur

fundetur] A *fundare* an a *fundere* eſt? Si funditur ſolium, teſtaceo fit opere, ſeu pauimento.

4. *Piſcinales cellae*] vbi natare poſſis. Vide Interpretes Feſti in *Piſcina publica.* Seneca Epiſt. 86. *piſcinas noſtras — in quas multa ſudatione corpora exinanita demittimus.* Compendium Architect. cap. XVI. *Aeſtiuis balneis hypocauſteria pro loci magnitudine cum piſcinis in Septentrione vel Aquilone conſtituantur, et ab eadem parte maxime lumen feneſtris admittatur, vt ſalubriorem et corporibus iucundiorem gratiam praeſtet:* vbi in Vaſcoſana et Vatic. 2. praecedunt: *lumen feneſtris aut hibernis aut meridianis partibus tribuatur.* quae veluti falſa cum Vatic. 1. omiſit Polenus. Equidem dubito; video enim, iſta aliunde quam ex Palladio ducta eſſe.

eluuies] Vicent. alibi *illuuies.*

Signinae] Vitruuio *ex ſtructura.* Compendium cap. XVII. *Camerae ſtructiles fortiores erunt.* Et infra IX. 9. ſ. 2. *ſtructuram* Compendium interpretatur *ſigninum opus.*

virgis] Vitruuius *regulas* vocat, *anchoras* vero *vncinos.* Compendium: *Figulinae autem ad contignationem ſuſpendantur ita, vt catenis anchoratis fixae, regulas et paliola, quae cameram circinent, ſuſtineant.* vbi Codices et Vaſcoſana *tegulas*, Vatic. 2. et Vaſc. *vel paliola.* Inde ſimul diſcimus, *tabulas* Palladii intelligendas figulinas eſſe.

5. *cohaerentes*] Vitruuius: *earum camerarum ſuperiora coagmenta ex argilla cum capillo ſubacta liniuntur: inferior pars, quae ad pauimentum ſpectat, primum teſta cum calce trulliſatur, deinde opere albario ſeu tectorio politur.* Compendium: *Vtilius autem diſponetur, ſi regulae vel arcus ferrei fiant, vt uncis ferreis ad contignationem ſuſpendantur ita, vt tegularum iuncturae ſuper regulas vel arcus recumbant. Superiores ergo iuncturae ex capillo et argilla ſubacta liniantur, inferior autem pars iuncturae, quae ad pauimentum ſpectabit, primo calce cum teſta temperata trulliſſetur, deinde albario ſiue tectorio opere inducatur.*

Tit. XLI. *Calidariae*] Qua balnea calida aqua redundantia farciuntur; frigidaria contra piſcinae, ciſternae, putei. Vide Salmaſ. ad Solin. p. 771. Μάλθην Graeci picem, cum cera miſtam, dicebant, qua carina nauium inducebatur, et farciebatur. Harpocration h. v. Cf. Gronou. ad Liuium 28. c. 45. Codex Vaticanus 2. Compendii Architecturae cap. XXX. incipit: *Compoſitio malthorum, id eſt ſolidamentorum ad ſolidandas quaſlibet res.* Itali maltham vocant *Smaltum,* auctore

auctore Philandro. In formula apud auctorem Compendii malthae frigidariae est etiam p. 213. *ſtagnare locum* pro malthare. Vide ad Vegetium I. 18. notam.

ammoniacum remiſſum] calorem remittens interpretatur Barth. Adu. 38. 1. reſolutum et liquefactum rectius Geſner.

ficum] Plinius 36. ſ. 58. *maltha e calce fit recenti. gleba vino reſtinguitur, mox tunditur cum adipe ſuillo et ficu, duplici linamento; quae res omnium tenaciſſima et duritiam lapidis antecedens. Quod malthatur, oleo perfricatur ante.* Sed Plinius genus malhae vſumque non definit. Vbi Codd. habent *liniamento*, vetus editio *linimento*, quod probabat Harduinus. Locum hunc varie tentauit ad h. l. Geſner, cuius ſententiam probare non magis quam Harduini poſſum. Equidem *ficu duplici* iungo, et *linimento* de modo malthae rimis illinendae interpretor. Sed comparent, quibus copia libri ſuppetit, Galli de la Faye Scriptum: *Recherches* ſur la preparation que les Romains donnoient à la chaux etc. Pariſiis 1777. editum.

tundis pilo] Edd. primae *in pilo*. Corrige ergo *in pila*. Compendium Archit. *item ammoniacum remiſſum, ſiccum et ſtuppam et picem liquidam in pila tunde — vtrumque remiſſum iniicito ſiue infundito.* vbi corrige *ficum* pro *ſiccum*.

2. *ſuper remiſſum*] In hac formula Compendium Architect. *et ſulphur remiſſum in vnum, iuncturas omnes linito et cauteriato*, unde in Palladio corrige *et ſulphur remiſſum*.

cautere] Inſtrumento igneo, quo magis maltha liquescens rimis inſinuet ſe.

Sanguini taurino] Compendium: *Item ſanguinem bovis ſemigelatum pondo VI. calcis glebae id eſt viuae pondo XV. ſtuppae quo plus dederis, fiet melius; haec omnia in pila bene ſubiges et exinde loca, quae volueris, induces. Item pulverem puteolanum aut cinerem de ligno germano, idem oliuae cum colata miſces,* (Vaſcoſ. *id eſt oliuae cum colata*; Vatic. 2. *id eſt oliuae colatum miſces*) *et ante ſtuppa in pice iuncta* (Vatic. 1. *iuncta idem trimas.*) *coagmenta; inde rimas claudito* (*coag. rimas claudit* Vatic. 2.) *et ſuperinducito ſpecies ſupra ſcriptas. Similiter hoc et in cellis frigidis facito.* Quae niſi ex Palladio integriore, certe ex Vitruuio ducta non ſunt, ſed ex communi aliquo fonte, qui hodie non exſtat.

pilo vniuerſa] Compendium: *in pila tunde ad craſſitudinem ceroti iuncturas linito. Item ſeuum liquefactum cum cinere criblato* (Vaſc. *cribrato*) *bene faciet et claudet frigidam*

dam aquam. Sequuntur ibi multo plures compoſitiones frigidariarum maltharum, neſcio unde ductae, vbi *piſones lignei* pro pauiculis ſunt; et in ſimili formula: *et facies ad modum ceroti veluti paſtillos.* vbi verba *veluti paſtillos* ſuperfluunt. Ibidem eſt *cortex ſuberina, cinis colatus cera vernacula* (punicae oppoſita, vt puto) *ſcobis lapidea.* denique traditur formula malthae *marmoreae* et *vitrariae* quam poſtremam memorat obiter Plinius 29. c. 3.

aquariis molis] Vitruuius X. 10. deſcripſit. Hiſtoriam enarrauit Io. Becmann in Hiſtoria Inuentorum.

piſtrina] vbi far torretur, et frangitur mola. Inepte Geſnerianus Index molam aquariam ex h. l. interpretatu eſt. Piſtrinum extra villam facit Vitruuius VI. 9. vt ab igni periculo tuta ſit villa.

Tit. XLII. *fuſuras*] i. e. aquas effuſas vel effluentes Inde *fuſoria* ſupra c. 17. 1 et 37. 4. canales ſeu loca, pe quae aqua redundans effluit. Male igitur *fuſoria* etiam locum habere poſſe cenſebat Geſner. Ceterum Vinc. habe *poſt foſſuras* ſed libro VI. 20. *fuſura bal. debet et piſtrinam* ſed etiam altero loco habet *debet et piſtrinam.*

Tit. XLIII. Forte corrigendum *vel plana, ſi regio permittit; aurita* etc. Vide ad Varron. I. 29. 2.

ſtationes] i. e. contra ſtantem, ſtagnantem humorem Ceterum in aratro Hiſpanico *oreienas* i. e. auriculas dici *two pins near the tail of the ſhare ſo diſpoſed at to lay t furrow in high rafters or ridges like the roof of a houſe* decet *Townſend* in Itiner T. II. p. 86. addita pictura No. et 7. vbi auriculae additae obliquae conſpiciuntur, diuerſae a tabula liratoria, quam Britanni *mould board,* noſtri *Streichbrett* vocant.

manubriatas] Io. Becmann Hiſtor. Inuent. T. II. p. 264 interpretatur noſtrum *Stichſäge.* Obiter genus diuerſum quo fundus armarii circumſecari atque exſecari poſſet, anno tabo ex Ciceronis Cluentiana c. 64. *ſerrulam aduncam, ex omni parte dentatam et tortuoſam.*

per ſerram fieri non poteſt] Recte Geſner praeferebat lectionem Pol. *per ſarpam.* Vide ad Caton. XVIII 4.

acus] Eſt Columellae III. 18. 1. paſtinum.

3. *falciculas*] Polit. liber *faculas.* Columella XII. 18 *falculae vindemiatoriae.* Catoni XI. 4. *vineaticae et ruſcariae* vbi Codices ſimiliter *faculae.* Vide ad Caton. VIII. 4.

tribula

tribulatas] Gefnero in Indice *tribulaticae* vel *tribula-riae* a tribulis defecandis dictae videntur. Vocabulo *tribu-lofus* vtitur Sidonius Apollinaris l. 7. IV. 3. III. 2. fed ea notio huc non conuenit. Libri h. l. *tabulatas* et *tubulatas* obtulerunt, aeque ineptas.

vangas] Fofforium inftrumentum, quod hodieque Itali eodem nomine appellant. Vide Cangii Gloffarium et Muratorii Antiq. Italic. T. II. p. 1088.

runcones] Ex h. l. habet Ifidorus XX. 14. Itali hodieque *Ronca* appellant.

dolabratas] Harum picturam exhibere ait Gefner Graevium ad Florum IV. 10. 10.

afcias] De inftrumentis lignariis Ifidorus XIX. 19. *Afcia — eft manubrio breui ex aduerfa parte referens vel implicem malleum aut cauatum vel bicorne raftrum.* quem locum ex hoc noftro ductum vult Ifidori interpres, nefcio quam recte. Certe nihilo magis inde naturam et vfum lignariae vel rufticae afciae cognofcimus. In Leidenfi pro *referentes* effe *defcientes*, annotauit Gronouius.

4. *tunicas pelliceas cum cucullis*] Videntur effe faga cucullata Columellae I. 8. 9. XI. 1. 21. vbi vide notas.

AD LIBRI II.

Tit. I. *excodicare*] Ifidorus Orig. XII. 5. *Oblaqueare eft circa codicem terram aperire et velut lacus efficere. Hoc alii excodicare appellant.* Cf. Columella Arbor. X. et libro V. 8. Feftus: *repaftinari ageris dicitur cuius natura fodiendo, cum aut filuefter excodicatur, aut lapis mollitur frangendo, vt fiant pafcua vel pecoribus herba, vel hominibus fationes.* In lege de aquaeductibus ap. Frontinum eft: *excidantur, tollantur, effodiantur, excodicentur.*

prouocentur] Albertus: *Valet multum vitibus fi circumfodiantur, vt locum circa eam imber habeat et fimetur omnibus farmentis, ab ea purgatis, vt fole aeftuante prouocetur in radices* [?] *emmas. fed hoc non tenet in locis frigidis, vbi radix algore laederetur, fi nuda appareret; prae omnibus enim lignis propter fui raritatem timet ventos et frigus et tempeftatem.*

Tit. II. *apricis*] Ex Columella XI. 2. 7.

Tit. III. *apparari*] Equidem *aperiri* probauerim. Columella XI. 2. 8. fimpliciter habet *profcindere.* Infra Martio 2. profcindere atque exarare iunguntur.

propellat] Columella II. 2. *in priorem partem iugum propellat.* Pontedera igitur h. l. quaedam excidisse suspicabatur; quod equidem non puto.

non debet] Quae deinceps habet Crescentius, de suo addidisse videtur.

2. *cognoscis*] Ex Vincentii lectione apparet, olim h. l. plura lecta fuisse, hac fere sententia: *cognoscis, si in sulcos multos et densos — videris, vt non intelligatur, vtro vomer ierit.* Atque haec sumta sunt ex Columella II. 4. 1. *sed tam frequentibus densisque sulcis arandi sunt, vt vix dignoscatur, in vtram partem vomer actus sit.* Paulo post Leidensis *submouet* habet.

lutosus ager] Ex Columella II. 4 5. Sequens *lutosa tractatur* liber Barthianus mutat in *aratur.* Io. Bern. Koeler malebat ex Columella *versatur.* recte, puto.

Tit IV. *si clemens*] Geoponica III. 1. toto hoc mense serere aliquid vetant, ratione addita ea, quam equidem non intelligo.

octo] Columella II. 9. 16. sex ponit.

Tit. V. *decipitur*] Gesner malebat *deciditur* vel *decutitur.* Male vtrumque. Columella II. 10. 19. *nec siccitates nec austros sustinet in flore.* quod in lenticula dixit sect. 15. *nam in flore facile luxuria et humore corrumpitur.* Igitur decipitur flos in spe, quam ipse concepit seminis et satori dederat, cum pluuia vel siccitas superuenit. De cicere Crescent. III. 4. *nebulis laeditur et inde in eluuio facile perit.*

Tit. VI. *vicia*] Columella II. c. 11.

vigesimam] Albertus: *cauendum ne ante seratur quam luna sit in vltima quarta sui circuli, hoc est post vigesimam primam lunam. compertum enim est quod quando satiui lunares prosequuntur et deuorant.* Videtur igitur h. l. legisse *vigesimam primam,* quam scripturam habet liber Erford. Crescentius Louan. III cap. vltimo: *sed quando sol per duas vel tres horas caluerit et absorbuerit rorem, quoniam compertum est, viciam rorem sustinere non posse sed euanescere virtutem eius. Cauendum est autem, ne seratur, antequam luna sit in vltima sui circuli quarta hoc est post vicesimam primam. Compertum est enim, quod ante satam limaces persequuntur et deuorant.* Quorum maximam partem omiserunt Edd. ceterae. Inde corriges Albertum.

Tit. VII.

Tit. VII. *foenum*] Ex Columella II. 11. ſ. 10.

ſufficiunt] Etiam Bruſch. *ſufficient*, deinde *iccirco — proſciſſam — terram.* Etiam Ald. *icciro.*

Tit. VIII. *Eruum*] Columella XI. 2. 10.

Tit. IX. *ſarculanda*] Columella XI. 2. 9.

faba] Creſc. III. 8. *faba ſecundum Palladium runcanda eſt cum quatuor digitis eminet ſupra terram, deinde alia vice ſarculetur cum herbae nocuae fuerint in ea renatae, quo quidem non affligitur ſed proficiet et multum fructum reddit et flexa quidem prope nodum ſicut integra reſpondet.* Vincentius Duacenſis ex h. l. *faba vero et leg.*

2. *lupinus*] Vincentius Duacenſis *lupinus autem — nec etiam deſiderat.* Creſc. III. 14. *lupini ſarculandi non ſunt et ſarculati extinguuntur, quia vnam tantum radicem habent, nec hoc quidem deſiderat, quia herbas — affligunt,* vbi antiqua mea *deſiderant.* Ex quo vulgatum h. l. *qui vnam* cum Pontedera correxi.

bis ſarculetur] Ex Columella Pontedera malebat *ter* ſcribi.

non affligitur ſed proficiet] Haec verba inſerui ex P. libro et Creſcentio. Vincent. habet: *proficiet multum.* Ita et Cuba, a Pontedera laudatus. Idem deinceps cum Vincentio duobus in locis *redditura* habet. Creſcent. *reddit.* Vnde Pontedera, qui Creſcentii tamen locum non annotauerat, h. l. legebat: *proficiet et — redditura.*

vt ad menſuram] Breuius Creſc. *et flexa quidem p. ſicut integra reſpondet.* Vincent. *freſa quoque pro modo ſicut,* ſed libro VII. 59. recte laudat. Sed priore in loco Duacenſis editio habet: *freſa pr. reſpondebit ſicut integra. Integra* faba eſt non freſa, id eſt ſuis valuulis non liberata. Columella enim ita cultam fabam ſpondet exiguam portionem in valuulis habituram eſſe. Corticem dixit Creſcentius.

Tit. X. *in totum foſſa*] Proprie hoc paſtinum dicitur. Vide ad Columellam III. c. 11 et 13.

velut in totum] Hanc lectionem recte iam probauit Barth.

2. *ſi vero arandae*] Inepte ad h. l. Geſner: *ſi ea quae foſſores cruda reliquerunt, deinde aranda ſunt.* Opponuntur haec verbis *ſi per homines vinea colenda eſt.*

3. *tribus pedibus altas*] Crefc. IV. 7. tantum fiant longae, quantum vites diftare debebunt, vt in quolibet fcorbis capite planta una ponatur. Poffunt tamen commodiffime fulci fieri diftantes in triplo quam vinea fpiffa finaliter effe debebit, et in quolibet fulco plantae in duplo fpiffiores, quam effe debeant, poni, ficque acies ligonibus procurari et fpatia per triennium aut quadriennium arari, et omnium generum femine feri, cumque vites excreuerint, vnam trahi a dextris et alteram a finiftris et de vtraque duas vites fieri; ficque fpatium totum impleri. Scrobes non funt vltra duos pedes etc. et in fine capitis Crefcentius memorat inftrumentum (*foraterra* Italice dictum) per fe primitus inuentum, quo foramina plantandis vitibus fiunt, educta terra, ita, ne foraminis parietes concnlcentur.

vineta feu bubus] Brufch. *bobus*.

Latera] Ex Columella IV. cap. 4.

4. *Paftini*] Leidenfis etiam *Paftino* habet fcriptum.

adhibenda] Vincentius praebuit, quod addi volebat Pontedera. Crefcentius iterum h. l. laudat IV. 16. de vineis fodiendis, fic: *Sit autem ftudium, vt vniuerfa terra fodiatur aequaliter, vt nihil in ea crudi foli remaneat, maxime circa vitem, quam rem virga, in qua fit altitudinis paftini modus defignatus, diligens cuftos in multis locis exploret. Nam haec cautela dolofos foffores ab hac negligentia fubmouebit.* Verba poftrema de fuo adiecit Crefc. imitatus locum Palladii fupra cap. III. fect. 2. Ceterum Liber Barthii *rudum folum* habebat.

virga] Columella III. 13. f. 10

radices] Ex Columella III. c. 11. f. 4.

Tit. XI. *Tabulas*] Aream quadratam fignificat. Sic III. 9. 9. tabula iugeralis; III. 9. 11. tabulatim difponere. Sed apud Agrimenfores tabula vna habet quadratas perticas 72. vt eft in Fragmento de iugeribus metiundis p. 311. ed. Goef. monente Schoettgen.

quartanariam] Lectionem *quaternariam* probat et haec excidiffe fufpicatur Gefner, *ternariam, quae tertiam iugeri partem conficiat*.

Tit. XII. *decempedas*] Omiffo hoc vocabulo Leidenfis liber habet: *qui multiplicati fi trecentas viginti quatuor quadratas*.

Tit. XIII.

Tit. XIII. *Sed ſolum*] Malim omiſſo *Sed* cum P. et Cr. ordiri *Solum vineis.* Ex Columella III. 1. ſ. 8. ſua duxit Palladius.

potius edito] Io. Bern. Koeler malebat *propius edito* legi, probabiliter. Columella: *ſimile tamen edito campo.*

2. *Caelum*] Alieno loco poſita verba quo referenda ſint, mox docebo.

imbridum] Vtitur voce Solinus c. 4. coelum imbridum dicens. Geſner Lugd. *umbridum* ex graeco ὄμβρος defendebat; ſed is liber voluit *umbroſum* dare cum Creſc.

Ad paſtinandum] Ex Columella III. 11.

ultima] Creſcentius alio et meliore ordine haec excerpta poſuit. Poſt verba enim *vina contriſtat* ſtatim ponit ex ſect. 3. *Tofus* etc. Dein collocat verba ſect. 2. *Ad paſtinandum — poſſit induci.* Vnde apparet, ſectionis 2. verba *Caelum — formidat* rectius poni ſect. 6. ante verba *Plagam* etc. Vinc. Duac. libro VI. omittit *vetuſta.*

omni eius] Vulgatum *earum* ex Creſ. iam correxerat Pontedera.

3. *in iis locis*] Bruſch. *in his locis — gellu.*

4. *generalibus*] I. 7. 1. Nam librum primum *generale praeceptum* in fine dixit.

miſera] Columella III. 11. 9. *retorridum ſurculum.*

improbatur] Lectionem *reprobatur* non auſus eſt reponere Geſner, quia in fine huius tituli *approbare* ſit experimento cognoſcere.

5. *rubeus*] Columellae *rutilus.*

fortis] Colum. *vivida.*

aut ſiccatur] Creſcentii lectionem annotauit etiam Pontedera, qui probaſſe videtur. Forte praeferendum *dureſcit;* deinceps Bruſch. *At* ante *maxime* omittit.

6. *Auſtros*] Vide de aquilone et auſtro ſupra I. 6. 7. ſententiam auctoris.

7. *duobus ſemis*] Columella III. 13. ſ. 8.

8. *longe ante*] Creſcentii IV. 7. *longe poſt* probabat Pontedera; ſed vulgatam recte defendit Geſner, ad *foſſae* referens. Creſcentius etiam antiquus meus *ante* habet.

Tit. XIV. 3. *et in ea*] Creſc. VIII. *et in eam.* Recte; idem cum Pal. libro omittit *ocimi.* Geoponica XII. 14. ſemina reliqua non nominant.

nititur] Verbum hoc omiſit Vinc. male! Iſidorus XVII. 10. *raphanum Graeci, nos radicem vocamus, eo quod deorſum totus nititur, dum reliqua olera in ſumma magis proſiliant.*

filiant. vbi Vincentius X. 125. rectius habet *cum reliqua* etc. Malim itaque in Palladio *in summa* legere.

emergente] Ita ex Cref. fcribi voluit Pontedera, inepte vulgatum *mergente* Gefnero defendente. Accedit Vincentii auctoritas.

4. *furculo*] non ferro, quod vetat infra III. 24. 12. in fimili artificio, vbi porri capiti femen rapi inferit, vt porri caput increfcat. Huc pertinet locus Plinii 19. f. 41. *Est inter herbas genus inferendi praecifis germinibus caulis et in medullam femine ex aliis addito. Hoc et in cucumere filveftri.* vbi Brotier monet, nefcio quo auctore, hodieque in Hungaria betas rubras, capiti inferto femine, crefcere ingentes. Idem monet, Sinenfes in artificiofis florum connubiis excellere.

5. *fertur egregie*] Albertus: *humorem videtur diligere non tamen perit fi defit — melius prouenit fi cum lactuca feratur.*

Tit. XV. *forba feruntur*] Plinius 17. f. 11. *forba femine et a radice planta et auulfione proueniunt — forbo et in frigidis et humidis.* vbi Vincentius legit *femine et radice planta et auulfione.* Theophraftus H. P. III. 11. Φύεται δὲ καὶ ἀπὸ ῥίζης καὶ ἀπὸ παρασπάδος, καὶ ἀπὸ σπέρματος. Idem f. 30. no. 6. *malis aeftiuis et cotoneis, item forbis prunis poft mediam hiemem in Idus Februarias.* (ferendis tempus ex more Italiae ftatum eft) Ita ille ex Columella V. 10. 19. vbi vide notas. Plinius 15. f. 23. *Sorbis quadruplex differentia, aliis enim eorum rotunditas mali, aliis turbinatio pyri, aliis ouata fpecies, ceu malorum aliquibus, haec obnoxia acori. Odore et fuauitate rotunda praecellunt; caeteris vini fapor. Generofiffima quibus circa pediculos tenera folia. Quartum genus torminale appellant, remedio tantum probabile, affiduum prouentu minimumque pomo, arbore diffimili, foliis paene platani. Non ferunt ante trimatum ex vllo genere.* Theophraftus, vnde haec Plinius haufit, duo genera facit: alterum mafculum fterile, alterum feminam, frugiferum. Fructuum triplicem ponit differentiam, aliis enim effe fructum rotundum, aliis oblongum, quibusdam ouatum. Rotunda magis effe forba odorata et dulcia, ouata minus odorata, et faepe acida. Folia tenera circa pediculos non intelligo, nifi voluit Plinius flofculos dicere, in quibus reliquiae funt calycis et ftaminum in mefpilis et forbis. Sorbum torminale ad genus aliud arborum pertinet; crataegus torminalis Linnaeo; forbi vero

genera

genera hodie tria diſtincta nouimus, aucuparium, hybridum et domeſticum. Poſtremum niſi grandaeuum fructum edere hodie negant; cum ſorbum trimam frugiferam eſſe affirmet Theophraſtus.

2. *et frigidis*] Vinc. vtramque copulam omiſit. Ex Cuba affert Pontedera lectionem et probat: *Amat ſorbos loca frigida montana.* Theophraſtus H. P. III. 12. τόπον ζητεῖ ψυχρὸν, ἔνικμον, φιλόζωον δὲ ἐν τέτω καὶ δυσώλεθρον. ȣ̓ μὴν ἀλλὰ καὶ φύεται ἐν τοῖς ὄρεσιν.

facit] omiſit verbum Vinc.

3. *rufi ac piloſi*] Plinius 16. ſ. 37. no. 3. *et ſorbus arbor infeſtatur vermiculis rufis et piloſis atque ita emoritur.* Ita Theophraſtus H. P. III. 12. καὶ σκώληξ ἴδιος, ἐρυθρὸς, δασύς.

ſectari] Etiam Albertus: *ſecant medullam.*

hoc genere] Etiam Albertus: *fugient alii vel peribunt.*

minus ferre] Albertus: *ſi in fructu minoratur.*

4. *ſpina alba*] Plinius 17. ſ. 14. *Calabrice ſiue ſpina ſilueſtris vtiliter ſorbos recipit.* Cf. April V. 2. Inſit 136 ſeqq.

vel in trunco] Ita recte Erf. et Creſc. Vulgo *in* omittitur; deinde malim ex Creſc. *ſub cortice.* Idem Creſc. addit: Gaudet irrigatione temporibus ſiccis et aſſidua foſſione. Formanda eſt vt vnum ſolum habeat ſtipitem circa 10. vel 12. eleuatum a terra.

ſub ſole] Intra tectum contra Columella XII. 16. loco aprico Plinius 15. ſ. 18. no. 3. Vide notas ad Columellam.

voluerimus] Creſc. *voles vti.* Vinc. *volueris — pyro.* Albertus: *in aqua feruenti reuiuiſcunt et ſaporem ſuauem praeſtabunt.*

6. *Octobri*] Hunc menſem omittit Leidenſis liber.

maioris] Ex Creſc. Louan. Geſner laudat *matris*; ſed in duabus meis locus hic non exſtat. Bruſch. *maiori* habet. *Matris* tamen praefero. Geoponica III. 13. ſemine, palis (ἀπὸ πασσάλȣ καὶ κλάδων) cacuminibus et ſtolonibus ſeri monent. cap. 57. addunt auctumno uſque ad ſolſtitium autumni recte plantari, quia vere nimis cito floreat; ideo etiam autumno inſeri debere. Quod repetitur c. 57. Ceterum hoc Palladii caput de amygdala miris modis a librariis fuit diſcerptum et laceratum, vt ſigillatim deinceps docebo. Apparet idem ex Creſcentio, qui multo aptiore ordine ſingula membra diſpoſita et connexa poſuit. Sed is hunc locum potius ex Alberto Magno tranſtuliſſe videtur, aut ex eo multa admiſcuit, quae is ex Palladio tranſtulerat. Columellae locum V. 10. 13. de nucibus ſimiliter

esse lacunosum vidimus. Disciplina ipsa vniuersa est Magonis ipsius, vt deinceps ex Plinio docebo.

vno semis] Cresc. addit: mihi autem vnius pedis fossio satis sufficiens esse videtur, Albertus: *area fodienda est ad altitudinem duorum pedum, vt sit rara tellus et mollis, et nuces imponendae spatio palmi cacumine inferius verso — maturae florent.*

cacumina] Geopon. X. 57. semen rectum poni iubent τὸ μείζον πρὸς τὴν γῆν ἄγοντας, τὸ δὲ ξιφῶδες καὶ λεπτὸν ἄνω. Ita lege pro ξυλῶδες. Eadem cap. 63. monent, castaneam nucem seri mucrone sursum spectante, contra amygdalae et iuglandis nuces mucrone deorsum conuerso. Vnde, et ex iis etiam, quae deinceps ex Plinio ponam, apparet vitium loci infra sect. 15. de iuglande: *Ponemus autem transuersas vt latus id est carina ipsa figatur in terra, cacumen ipsum, cum ponimus nucem, in aquilonis partem dirigemus.* Quae ex h. l. partim sunt auulsa et corrupta. Britannus arborator Miller oculum seu vmbilicum castaneae sursum conuerti iubet. In glande quernea, iuglande et castanea germen acumini appositum inde primum erumpit.

amant] Geoponica X. 57. calidum amare coelum monent, ideo insulis magis conuenire. Plinius 15. f. 24. *Nucleus dissimilis* (auellanis) *latitudine et acriore callo. — nunc Thasiae et Albenses celebrantur et Tarentinarum duo genera, fragili putamine; ac duro, quae sunt et amplissimae et minime rotundae. Praeterea mollusçae putamen rumpentes.* vbi liber Salmantic. habet *Albeses*, quod probabat Pintianus ob locum Festi: *Albesia scuta dicebantur, quibus Albenses, qui sunt Marsi generis, vsi sunt. Haec eadem decumana vocabantur, quod essent amplissima.* Primam omnium florere, etiamsi non pluat, sed fiat coelum austrinum aut nubilum, amittere *florem* et primos fructus, si, cum defloruere, tales dies fuerint, ait libro 16. f. 46 et 17. f. 2. in senecta fertilissimam esse, sect. 51. De satione Plinius 17. f. 11. *Inter ea quae semine seruntur, Mago in nucibus operosus est. Amygdalas in argilla molli, meridiem spectante, seri iubet; gaudere et dura calidaque terra; in pingui aut humida mori ac sterilescere. Serendas quam maxime falcatas et e nouella, fimoque diluto maceratas per triduum, aut pridie quam serantur, aqua mulsa. Mucrone defigi, aciem lateris in aquilonem spectare; ternas simul serendas triangula ratione, palmo inter se distantes; denis diebus adaquari, donec grandescant.* Idem 30. no. 4. *Mago idem*

amygda-

mygdalas ab occasu Arcturi ad brumam seri iubet: quae
pleniora seruarunt Geoponica X. 57. Addit Plinius l. c.
uglandes nuces porrectae seruntur commissuris iacentibus.
Columella Arbor. 22. de amygdala: *pars acutior* (i. e. mu-
cro) *inferior sit, quia inde radices mittit, et anceps ad
Fauonium spectet.* In loco lacunoso V. 10. 13. verba haec
sola supersunt: *et anceps ad Fauonium spectet.* Ipse Palla-
dius ex sect. 15. ita mihi redintegrandus esse videtur:
*obruemus amygdala terna spatio inter se binorum pedum se-
parata non amplius quatuor digitis, ita, vt cacumina figa-
mus in terra; lateris carinam ipsam cum ponimus nucem
a aquilonis partem dirigemus.*

ita statuendae] Crescentius: *Cum in seminario adole-
uerint duobus annis elapsis praedictis mensibus transferantur
ad locum, vbi perpetuo stare debent. Statuendae autem
sunt, vt ad meridiem spectent viginti aut quindecim pedibus
ab inuicem separatae.* Albertus: *cum conualuerint satae
amygdali transferantur et distinguantur interuallis compe-
tentibus vt dilatari possint.*

7. *pridie mulsa aqua*] In tribus Codd. Florentinis et
Vatic. etiam legitur, teste Pontedera, *mulsa aquata nimis
maceremus.* Ex Columella Arbor. 22 et V. 10. legi male-
uat Pontedera: *aqua ita vt ne nimis dulci.* Difficultatem
interpunctione mutata tollere conatus est Gesner, quam
reliqui, etsi praefero rationem Pontederae Geoponica X.
57. recentes nuces stercore diluto aqua macerant, alios
n hydromelle vna prius nocte macerare addunt. Albertus:
*noua et grandia eligantur ad pondera et sata multo melius
quam insita proueniunt. In aqua autem ponenda sunt duo-
bus diebus antequam ponantur.*

9. *densa*] Albertus: *tam arida superflua quam ramis
densa.* non inepte. Pergit: *pecore; si corrodantur, ama-
rescunt fructus eius tempore floris, nisi circumfodiatur:
quia flos excutitur fossura. — in senectute plus fructificat:
eo quod humor eius tunc a calore non exiccatur sicut in iu-
uentute.* Ceterum Brusch. *Putanda est,* postea *quotiens —
laedae* et sic fere vbique.

amarescunt] Plinius 17. s. 37. no. 9. ita praerosas ait
transfigurari ex dulcibus in amaras, auctore Theophrasto
C. Plant. V. 25.

siccitas] Albertus: *si aridum sit tempus cui immersae
rigantur et liberentur ab herbis circa nascentibus — im-
mixta laetamini.*

saepe purgantes] Cresc. addit: *Est autem diligentis cultoris vnicuique nuci eius positae signum paruum infigere, vt seminarium sine laesione germinum antequam supra terram emittat vel emineat, fodi possit. Proderit etiam multum seminario, si, antequam in eo ponatur amygdala, terra noua quae subtus fuerat, desuper eleuetur et optime puluerizata semina recipiat. Deinde post insertionem ita habet: Primo anno quo plantatur vt optime conualescat a mense Februario vsque ad Octobrem singulis circumfodiatur mensibus et herbis iam nascentibus vel quater ad minus dicto tempore cum terra non nimis mollis est. vt* (*talis* addit antiqua mea: *in puluerem, aliquid humoris habentem, conuertatur et imbres accipere possit* (antiqua: *conuerti superuenientis accipere p.*) *quia conculcata nimium terra, denegat humorem.* (antiqua *denegant eidem.*)

admistum] Cresc. addit: *Si terra eius macra fuerit autumno effossa laetamen accipiat, si nimium sabulosa lapides vel laetamen et cretam accipiat. Formari autem debet— Sit autem uno solo stipite contenta qui primos ramos a sex pedibus vsque ad octo vel decem erigatur a terra vsque ad primos ramos.*

excutitur] Plinius 17. f. 39. *amygdalae si colantur fossione, florem amittunt; nec insitas circumfodere oportet, priusquam validae terrae coeperint poma.* Theophrastus C. P. III. 23. cum incipit ferre fructum, amygdalam nec rigari ait nec stercorari, nec putari, nisi quod sicca auferantur virgulta, ne florem abiiciat. Omnino terram ei tribui non bonam. Radices etiam per hiemen nudari, nisi morbus cessauerit.

tedae cuneum] Geopon. X. 61. radices primum per hiemem denudari iubent; deinde caudicem iuxta terram perforare, *καὶ δαδὸς λιπαρᾶς ἐπίξρου εἰς τὸ τρύπημα κατακρούσας, οὖρον ἀνθρώπειον ἐπίχεε καὶ οὕτω προσχώννυε.* Theophrastus H. P. II. 3. clauo adacto et detracta lacryma dorrigi ait amygdalum. Aristoteles de Plantis l. 7. clauos infigi iubet et gummi detrahi. Vnde Basilius Hexaëm. V. p. 63. ed. Paris. *ὅταν διατρηθεῖσαι τὸ πρὸς τῇ ῥίζῃ στέλεχος σφῆνα πεύκης λιπαρὸν* (lege *λιπαρᾶς*, est enim *πεύκη ἔνδαδος* Theophrasti) *τῆς ἐντεριώνης μέσης διελαθέντα δέξονται, εἰς εὐχρηστίαν μεταβάλλουσι τότε τοῦ χυμοῦ τὴν δυσχέρειαν.*

10. *nudantur*] Cresc. *Albertus vero addit, quod lapidibus albis paruis cum arena grossa operiantur, et si de pruina non timetur, submoueatur arena et reponatur humus.*

In

1 Alberto eſt: *nudentur radices eius — et quando non timi-r* etc. In libro Leidenſi eſt *alibi.*

11. *ingeratur*] Geopon. X. 59. dulcem et teneram eri monent, εἰ τὰ περὶ τὸ στέλεχος ἕως τῶν ἐπιπολῆς ῥιζῶν μνώσειας καὶ ἀρδεύσειας συνεχῶς ὕδατι θερμῷ πρὸ τῆς ἀν-οβολήσεως. Dulcem etiam fieri, εἰ ἐκτρυπήσας τὸ πρέμνον ὶ παλαιστὴν ἐν τετραγώνῳ τὸ δάκρυον ἐκδέξῃ τὸ κατ' ἐνιαυ-ὸν. melius tamen circumfoſſo ſtipiti apponi ſuillum ſter-us, affundi vrinam, deinde terra adaggerata quotannis gari. Ita plane verbo tenus Theophraſt. H. P. II. 8. C. P. 19 et I. 21. Theophraſti igitur verba: τιτράνας ὅσον πα-λαιστιαῖον πανταχόθεν, peſſime interpretatus eſt vel Martia-vel Palladius: *tribus digitis a radice.* Calida irrigatam alum vernam meliores fructus afferre, myrtum etiam ctum apyrenum, monet Theophraſtus C. P. III. 23. Pli-us 17. ſ. 43. *amygdalae ex amaris dulces fiunt, ſi circum-ſo ſtipite ab ima parte circumforato defluens pituita ſtergeatur — fertiles fiunt, e robore cuneo adacto.* Ex aris amygdalis gummi, poſt Indicum optimum ait Pli-us 13. ſ. 20. quo fortaſſe vtebantur in gummitione vaſo-m et doliorum vinariorum. Albertus: *procreabit — ca-a rigentur.*, recte, puto!

deſudet] Albertus p. 432. *ſi cauetur ſuper radices in ite, ita quod ſuperfluum humidum deſtillare poſſit.* Ari-teles de Plantis I. 7. ἀμυγδαλαῖ ἥλων ἐμπηγνυμένων ταῖς καὶ κόμμειος διὰ πολλοῦ καιροῦ ἐντεῦθεν ἐκβαλλομένου λτιοῦνται.

vel ſi circa] Incluſum a Geſnero *ſi* omittunt Cr. et Vin-ntius vtroque in loco. Recte!

affundas] Pergit Creſc. *Infixos clauos plurimum iuua-fructus, et maxime ſi aurei ſunt, vt ait Albertus.* vbi tiqua mea: *confixa clauis multum plurimum iuuatur.* Geo-nica III. 3. Martio iubent amygdalis ſtercus ſuillum ap-nere, vt fructus fiant dulces, maiores et teneri, auctore ſtotele; contra Theophraſtum vrinam ſuadere radicibus ndere. De ſuillo ſtercore in punica et amygdalo con-tit Theophraſtus C. P. III. 12. de punica Ariſtoteles de ntis I. 7. Theophr. H. P. II. 3. Quae de clauis addit eſcentius, ducta ſunt ex verſione barbara Ariſtotelis de ntis apud Vincentium Sp. natur. 13. cap. 2.

12. *maturitatem*] At Plinius XVI. ſ. 42. *Floret prima nium Amygdala menſe Ianuario, Martio vero pomum ma-at:* vbi pomum Pontedera Antiqq. p. 611. interpretatur ticem, quem vere cum nucleis acerbis edi ait.

Haec

Haec sine cura] Vinc. *nec sine cura.* sed altero loc habet vulgatam.

colligas et condas] Vulgarem lectionem *si tamen con dias* ex Cresc. correxi, suadente etiam Pontedera, qu deinde ex eodem malebat legi: *vtiles autem sunt.* Contr Geoponica X. 57. ex media arbore praeferunt; et cap. 62 sed addunt, ex summa etiam arbore recte sumi. Infra II 25. 33. de amygdali insitione: *conditis tamen surculis ant quam germinent.*

decoriata] Geopon. X. 58. docent, cum cortex rump incipit, fructus colligi debere, et decoriatos muria lauar ita enim candidiores fieri, et diutius seruari, si postea i sole siccentur. In paleis condita amygdala facilius deco ticari. Castaneam hodieque Lemouicenses Galli decoriar aquae feruenti iniectas instrumento, quod *Deboiradou* dicunt; deinde cum aqua coquunt, postea siccant; ita ver dulciores fieri affirmant. Vide Rozier Obseruat. de Phys que 1772. Ianuario p. 237. seqq. Albertus p. 432. *Fructu autem aqua marina calida et fere bulliente decorticatur aqua dulci similiter, sed cum lauatur aqua maris, albic efficitur nucleus et diutius durans.*

13. *qui de summitate sumuntur*] Damnant contra Geo ponica X. 57 et 62.

et in persico] Crescent. addit *et in pruno;* sed eius in sitio non *est ita vtilis, vt satio, vt ait Albertus:* Noster In sit. 156. prunum et alias arbores nominat. Geopon. III. 1 inserunt mense Octobri.

scripta] Geoponica X. 60. inscriptum nucleum rursu papyro colligari in putamine clausum et luto suilloque ster core obuolutum obrui iubent. Vnde apparet, recte nc ex libro Barthiano addidisse *clausum.*

14. *humida et frigida*] Contra Geoponica X. 6 χαίρει τόποις ξηροῖς καὶ ψυχροῖς μᾶλλον ἢ θερμοτέροι rectius omnino. Igitur *lego non humida.*

15. *pridie*] *per duos dies* Albertus ex h. l.

ponemus] Miror, Interpretes non vidisse, haec in iu glandem nullo modo conuenire, in qua nulla carina con spicitur nucis, sed pertinent ad amygdalam, alieno loco hi apposita et corrupta, vt docui ad sect. 7. Vitium huius lo demonstrat etiam Crescentius, qui habet: *vt latus eiecto cac mine id est ipsa tarma figatur in terram, cacumen ipsum c in seminario vel alibi nucem componemus, ad partem dirig mus aquilonis.* Iuglandem similiter vt amygdalam seri nu cibus suis, testantur Geopon. X. 63. et ipse Palladius f. 1.

serend

renda est nucibus suis eo more quo et amygdala seruntur. uo argumento cognoscimus, haec in amygdala iam antea iisse tradita a Palladio.

Lapis subter] Rationem vide ad Colum. V. 10. 13. esner h. l. malebat *repercussam.* Albertus: *ponitur canna ssus subtus versa et acumine suo conuerso ad aquilonem sup- osito lapide, ad quem reflexa radix cogatur non simplex sed ultiplicata terrae infigi.*

Laetior] Pro his Crescent. transplantatur in locis cali- is et siccis mense Octobri, cum casum foliorum passa est, : melius mense Nouembri, in frigidis vero mense Februa- o et Martio, sed in temperatis satis commode vtroque empore transplantatur, biennalis in frigidis et triennalis calidis regionibus transferatur. Geopocica X. 64. θᾶτ- ον δὲ αὐξήσει ἡ καρύα μεταφυτευομένη πολλάκις, μάλιστα δὲ ἐν τις κυπρίνῳ ἥλῳ ἢ πασσάλῳ καθηλώσειε τὸ δένδρον ἕως ἔλθῃ μέχρι τῆς ἐντεριώνης. Albertus: *latior erit arbor.*

16. *tingenda*] *tangenda* malebat Gronou. Obseruu. III. 8. comparato nostro Februar 25. f. 15. Aprili 8.

cinis] Geoponica l. c. λεπτόσαρκον δὲ καὶ εὔθρυπτον ὸ κάρυον ἔσαι — σποδὸν τῷ σελέχει καὶ ταῖς ῥίζαις συνεχῶς ριχέων. et cap. 66. Albertus: *si citius circa radices spar- atur, in fructu facit alterum duorum aut vtrumque, scili- t aut corticis siue testae teneritudinem, aut nuclei magni- dinem et densitatem.* Ceterum Brusch. *cinis aspergatur* — *einis creditur.* Ex Ascensiana *aspergatur* annotauit Gro- ouius, qui verbum *spargetur* in Leidensi deesse monet bro.

17. *canalis*] Albertus: *cortex eius fundatur ab alto ipitis vsque ad vnum. pro findatur — imum.* Pergit: *foueas irca nucem facias frequenter ne antiquitate cana fiat.* Ce- erum *excludi* etiam Leidensis.

18. *transibant*] Addit Cresc. *formatur autem vt sex vel cto aut decem pedibus stipes earum eleuetur in altum, ibi- ue diuidatur in ramos, qui primo sursum deinde proce- ente tempore flectentur inferius et per magna latera se dif- undent.*

palum de buxo] Geoponica: εἰ δέ τις διατέμοι τὴν ἐντε- ριώνην τρυπάνῳ καὶ πάσσαλον πτελέϊνον (vlmeum) ἰσομεγέθη οιήσας διασφίγξει, τρυπήσας τὸ δένδρον πέραν, τὰ σκληρὰ αὶ ἄρρενικὰ εὔθρυπτα ποιήσει.

ferreum] Albertus p. 432. de amygdalo: *confixa cla- is multis multum iuuatur ad fructum et praecipue si sint laui aurei, valent tamen etiam ferrei.*

taren-

tarentinam] Vide ad Colum. V. 10. 14. Geoponica X. 66. lana aut foliis vitis aut vlmi nucleum obuolutum poni iubent, et iuglandis et amygdalae et reliquarum nucum.

cortex — dimiſſus] Creſc. colligunt autem eas perticis excutiendo cum inter nucleum et teſtam aliqua rubedo apparet, aut cum exterioribus corticibus incipiunt poſſe expoliari, et in aceruum congregantur, vt quibuſdam diebus elapſis poſſint cum lapidibus aut modico ligno ductis corticibus facile remoueri. Deinde duobus, tribus vel quatuor diebus in aere, ſecundum quod ſol magis vel minus calidus fuerit, ponantur vt ſiccentur et ſeruabiles fiant; et ſi, antequam ad ſolem ponantur, aqua lauentur, pulchriores et magis venales efficientur. Cortex latino vocabulo fuit olim dictus *gulliocae*, quod Feſtus interpretatur *nucum iuglandium ſumma et viridia putamina.* Suſpicor, ex graeco γυλιὸς factum *gulliocae*. Sed rectius Feſtus alibi. *Culiola cortices nucum viridum dicta a ſimilitudine culeorum, quibus vinum ſiue oleum continetur.* Originem vocabuli tandem mihi demonſtrauit Heſychii κολλύχνιον, καρύε λέπισμα. vnde *Collucia* legere malim apud Feſtum.

19. *caepis*] Plinius 23. ſ. 77. *aduerſantur iuglandes caepis, leniuntque earum ſaporem.* Dioſcorides I. 178. σκόροδα allia nominauit.

expertum] Leidenſis liber cum Aſcenſ. *ſe expertum dicit*, monente Gronouio.

arterias] aſperam arteriam intelligit, aqua medicamina arteriaca dicuntur. Albertus: *cum teſta diſpoſito putamine in melle demerge.*

arbuto] Geoponica X. 76. τὸ κάρυον εἰς κόμαρον ἐγκεντρίζεται. Inſeri nucem, ſed tardo coaleſcere inſitum, monent Geoponica X. 65. Plantam bimam vel trimam eximi, iuxta radicem fiſſo trunco inſeri, atque inſitam iterum plantari. Quosdam tamen anno antea ramum arboris delectum, vnde inſerant, intorquere; ita enim clauae medullam augeri, raſuram ſurculum deinde facilius pati et inſitum facilius comprehendere. Albertus: *inſeritur autem in ſui generis truncum aut etiam in trunco pruni.* Alii negabant, nucem aeque minus quam reſiniferas arbores inſitionem pati aut recipere. Geopon. X. 65. Difficultatem inſerendae nucis expertus vinitor mihi affirmauit. Rationem forte non fruſtra quaeris in eo, quod obſeruauit Theophr. H. P. III. 7. de ratione germinationis, vbi de iuglande et corylo: ἐκ τῆ ἄκρε μὲν ἐκ ἀνίησιν, ἐκ δὲ τῶν πλαγίων καὶ αὐτὸ προωθεῖται τὸ ὑπάρχον, ὥσπερ καὶ τὸ ὅλον ϛέλεχος καὶ οἱ ἀκρέμονες,

ipſaque

ſaque germina terminari ait folio, eandemque fere eſſe erminationem frumenti, qui τῇ προώσει τῇ ὑπαρχέσῃ ἐξάνεται. quem locum nec Scaliger, nec Bodaeus interretati ſunt.

20. *Armenia*] Vide ad Nouembr. VII. 6.

gumminet] Infra XII. 7. 15. eadem repetuntur de pruno; ſale igitur Edd. primae *germinet*.

Tit. XVI. *Columella*] XI. 2. ſ. 14.

Tit. XVII. *myrti*] Plinius XV. ſect. 7. *ſimile eſt e myrto gra; et haec latifolia melior. Tunduntur baccae aſperſae lida aqua, mox decoquantur. Alii foliorum mollisſima dequunt in oleo et exprimunt. Alii deiecta ea in oleum prius le maturant. Eadem ratio et in ſatiua myrto; ſed praertur ſilueſtris minore ſemine, quam quidam oxymyrſinem ocant.* Haec eadem Dioſcorides I. 48.

Tit. XVIII. *vrbicis*] Italicis opponi, recte monuit Barth. alicos nominat noſter Octobr. XIV. 14. Cum melle myrtem vinum parat noſter alio modo III. 27.

et nouem] Barthii membranae *et octo* habebant.

folii] i. e. malabathri. Ceterum vinum myrtitem aliter rat infra Febr. 27 et 31. vbi vide annotationes.

Tit. XIX. *lauri*] Infra Octobr. 10. menſe poſtremo ctobri iubet lauri baccas legi ad oleum faciendum in locis cis et calidis. De oleo laurino Dioſcorides I. 49. et Plius 23. ſ. 43. Creſc. V. 11. fructum lauri nigrum et parm *orbatam* dici tradit. Italis hodie *orbacca* audit.

Tit. XX. *Lentiſcini*] Parat idem hodieque Sicilia, teſte ſtini T. II. p. 208. verſ. germ. Ecce Africanus Ceſtorum 299. σχίνιον δὲ ὕτως σκευάζεται. ὥριμος ὁ τῆς σχίνε ρπὸς εἰς ὅλμον βληθεὶς ὑπέρῳ ξυλίνῳ κόψεται· εἶτα κατρχυται εἰς ἀγγεῖα ρ ἔςε ὕδατι ἐπὶ πλεῖσον βραχεὶς καὶ ἀναφθεὶς κυρτίσιν ἐξιπεῖται. ἔνιοι δὲ κόψαντες καὶ ὕδατι φυράντες, ἐν κριβάνοις ἀποτίθενται, ἕςε ζεσθῇ, ὕτως τε ἐξισιν. vbi priora ſic lege κόπτεται. deinde ex Colbertino dice: εἶτα κατερᾶται i. e. tranſfunditur. Pro numero lorum ρ margo Editionis ζ habet. Pergit Africanus: τὸ δὴ τερμίνθινον ὁμοίως τῷ σχινίῳ σκευάζεται. ἄλλοι δὲ ψαντες ἐμβάλλεσιν εἰς χύτρας ἐχέσας ὀλίγον ὑπερέχον υρ εἶθ' ἑψῦσιν καὶ τὸ ἐπιπλέον ἐλαιῶδες ἐκλέγεσι.

Tit. XXII.

Tit. XXII. *ridicae*] Vincentius bis habet ex h. l. *ramicesque.* In Columella IX. 1. 3. pro *ramices* ex Sangerm. dedi *amites.*

Tit. XXIII. *conuenit*] Horas menſium eodem modo definit Iſidorus de natura rerum cap. 5.

menſura] In genere Plinius 18 ſect. 59. *Cardo temporum quadripartita anni diſtinctione conſtat, per incrementa lucis. Augetur haec a bruma et aequatur noctibus verno aequinoctio diebus XC. horis tribus. Deinde ſuperat noctes ad ſolſtitium diebus XCIII. horis duodecim, vſque ad aequinoctium autumni. Et tum aequata die procedit ex eo ad brumam diebus LXXXIX. horis tribus. Horae nunc in omni acceſſione aequinoctiales, non cuiuscunque diei ſignificantur. omneſque eae differentiae fiunt in octauis partibus ſignorum.* vbi Pintianus lacunam ita ſupplebat: *ad ſolſtitium diebus XCII. horis XII. Deinde diminuitur vſque ad aequinoctium autumni diebus XCI. horis XII. Et tum aequata* etc. quia Plinius ipſe ab aequinoctio verno ad ſolſtitium numeret paulo poſt dies XCI. et a ſolſtitio ad aequinoctium autumnale XCII. Contra Harduinus emendat *diebus XCIII. horis duodecim; et inde minuitur diebus XCII horis duodecim vſque ad aequinoctium autumni.* cum Petauio Var. Differt. Libro II. c. 5. p. 81. Deinde Pintianus malebat ſcribi: *procedit ex eo ad brumam diebus XCII.* A omnium optime locum redintegrauit Pontedera in Antiqq. p. 383. *horis duodecim, diebusque XCII. horis XII. ad aequinoctium autumni.* Cum Palladio conſentit Iſidorus de rerum natura cap. 5. Geſner annotatio ad h. l. haec eſt:

De horis eſt peculiaris Aldi libellus his ſcriptoribus in hac etiam editione adiectus. Supererat illud quaerere, ad quodnam horologium ſ. ſolarium pertineant numeri Palladiani. Credo equidem ad Romanum, ad cuius certe formam et diuiſiones ſuſpicari licet reliqua in prouinciis eſſe inſtituta. Diuerſam autem fuiſſe et longitudinem gnomonis et diuiſiones, (vt de diuerſa declinatione, quam eleuationem poli dicunt aſtronomi, taceamus) Vitruuius docet VIII. 8. Porro ſimilis fere ratio videtur fuiſſe horologii Athenienſis vbi ϛοιχεῖον δεκάπȣν horam coenae ſignabat. Vid. Ariſtoph. Ἐκκλησ. 648. et Pollux VI. 44. Eſt autem *decem pedum* vmbra circa aequinoctium, Aprili menſe et Septembri (quod menſurae loco aſſumi naturale eſt, tamquam medium inter longiſſimam vmbram et breuiſſimam) hora diei *nona*, quam

coenae

oenae folennem fuiffe notum eft. Caeterum hoc etiam otamus, vt in Commeliana, ita et hic iunctim commemo- ıri eas horas, quarum funt aequales vmbrae v. g. I et XI, [et X, et ita porro: In editionibus autem antiquis fepa- ıtim fuo quamque horam ordine poni a I ad XI, idque tiam in Codice Mediceo obferuatum oftendit collatio, ab ıng. Politiano facta menfe Decembri, reliqui enim de horis tuli vel defunt, vel certe a Politiano praetereuntur.

Aldi libellus commodiorem hic locum occupabit, ıam inter Praefationes, quo fuerat reiectus a Gefnero.

ALDVS LECTORI SAL.

Iampridem decreui, quacunque in re poffum, prodeffe ıdiofis. Quam ob rem perquam vtile vifum eft futurum, hic de diebus et qui in viginti quatuor partes, et qui in ıodecim diuiduntur: tum de horis, quae funt apud Pal- dium, nonnihil dicamus. Atque eo magis, quod a ərquam paucis aetatis noftrae hominibus intelliguntur. ierum duo funt genera, alii naturales: alii ciuiles. Na- rales, quibus nunc paffim vtimur: conftant quatuor et ginti partibus aequalibus ab occafu folis ad alterum occa- m: quae horae appellantur: et graece *ἰσημεριναί*, la- ıe aequinoctiales dicuntur. Ciuiles autem, ab ortu folis occafum conftant duodecim partibus inaequalibus: quae aece *καιρικαί*, latine temporales, feu, quod idem eft, ılgares nominantur. Atque hae duodecim partes hiber- s folftitiis breuiffimae funt, et tertia parte minores, quam quinoctiales, aeftiuis autem longiffimae: eademque tertia aiores, quae illae, et, quod fequens eft, vincunt hi- ərnas duabus quartis: fiue, quod idem eft, dimidio, id ıod fignificare voluit Virg. eo verfu: An ne nouum rdis fidus te menfibus addas, id eft Iunio, et Iulio, qui- ıs horae longiffimae funt. At Vere, fole Arietem, Au- mno, Libram ingrediente: pares funt aequinoctialibus: demque ab hiberno folftitio ad aeftiuum cum die cre- ente crefcunt: ab aeftiuo autem ad hibernum cum eodem crefcente decrefcunt. Et quoniam finguli dies ciuiles, noctes totius anni, horis duodecim continentur, fexta ei hora femper eft Meridies: et prima incipit oriente le: Duodecima eodem occidente finitur. Verbi gratia, enfe Martio cum hac ipfae horae temporales fere pares nt aequinoctialibus: prima hora diei ciuilis eft eadem

 cum

cum tertiadecima diei naturalis. Secunda, eadem cum quartadecima. Tertia, cum quintadecima. Quarta, cum sextadecima. Quinta, cum decimaseptima. Sexta, cum decimaoctaua. Septima, cum decimanona. Octaua, cum vigesima. Nona, cum vigesimaprima. Decima, cum vigesimasecunda. Vndecima, cum vigesimatertia. Duodecima, cum vigesimaquarta. Illud igitur in sacris literis: A Sexta autem hora vsque ad Nonam tenebrae factae sunt super vniuersam terram: intelligendum est a Decimaoctaua hora, vsque ad vigesimamprimam diei naturalis: vt nunc horae aguntur. Nam apud veteres Solaria in horas tam noctis, quam diei temporales non aequinoctiales diuidebant. Mense autem Iunio: cum horae quam longissimae sunt: prima hora temporalis est eadem, quae nona cum tertia parte decima aequinoctialis: Secunda, quod reliquum decimae cum duabus tertiis vndecimae. Tertia, quae duodecima cum tertia parte vndecimae. Atque ita singulae tres horae temporales continent quatuor aequinoctiales. Pari modo, quarta est eadem quae tertiadecima cum tertia parte quartaedecimae. Quinta, quod reliquum quartaedecimae cum duobus tertiis quintaedicimae. Sexta, quod reliquum quintaedecimae cum integra sextadecima et est Meridies. Item tres temporales, Septima, Octaua, Nona, sunt eaedem, quae quatuor aequinoctiales: videlicet decimaseptima, decimaoctaua, decimanona, vigesima. Item decima, vndecima, duodecima, eaedem quae vigesimasecunda, vigesimatertia, vigesimaquarta. Non ab re hic visum est subiungere epigramma Martialis ad Euphemum structorem Domitiani: vbi harum horarum temporalium meminit, est autem hoc:

Prima salutantes, atque altera detinet hora.
Exercet raucos tertia causidicos.
In quintam varios exercet Roma labores:
Sexta quies lassis, septima finis erit.
Sufficit in nonam nitidis octaua Palestris.
Imperat extructos frangere nona toros.
Hora libellorum decima est Eupheme meorum:
Temperat ambrosias cum tua cura dapes.
Et bonus aetherio laxatur nectare Caesar:
Ingentique tenet pocula parca manu.
Tunc admitte iocos, gressu timet ire licenti
Ad matutinum nostra Thalia Iouem.

Horae autem, de quibus agit Palladius, sunt quae diem ab ortu solis ad occasum diuidunt, in partes duodecim: quae

quae vmbris sic deprehenduntur. Fiat planicies quadrata ad regulam, et libellam in loco aperto: qui toto die illustretur a sole: spectetque vno latere septentrionem: alio Meridiem: Solem alio orientem: occidentem alio. Deinde in medio quadrati collocetur indagator vmbrae: qui graece γνώμων, seu σκιαθήρας dicitur, obseruetur que prima dies cuiusuis mensis: Verbi gratia, Ianuarii: idque coelo sereno, tunc tacto gnomone a solis radiis: vmbra gnomonis prima hora diei erit longa pedes XXIX. Secunda XIX. Tertia XV. Quarta XII. Quinta X. Sexta IX. atque hac hora semper (vt dixi) est Meridies: tunc enim sol altissimus facit vmbras breuissimas. Deinde incipit declinare, et descendere ad occasum atque vmbrae eadem, qua decreuerant, mensura augentur: quo fit, vt septima hora, quae est prima post meridiem, vmbra gnomonis sit longa pedes decem et respondeat quintae antemeridianae (nam horae ante sextam antemeridianae, post sextam pomeridianae appellantur) octaua sit longa pedes XII. et respondeat quartae. Nona, XV. quanta fuerat tertia. Decima, XIX. quot pedum erat secunda. Vndecima, XXIX. quot prima. Et quoniam in horarum spatio Ianuar. cum Decembri mense conuenit: eaedem erunt vmbrae singulis horis hoc mense, quae et Ianuario. Idem quoque faciendum est in eaeteris mensibus: vt bini scilicet computentur, et Feb. in horarum mensura cum Nouembri mense concordet, Martius cum Octobri, Aprilis cum Septembri, Maius cum Augusto, Iunius cum Iulio: quemadmodum in fine cuiusque mensis apud Palladium licet videre. Illud apud eundem in fine postremi mensis his verbis. Decembrem Ianuario in horis causa dispar adiunxit: cum lineam mili ille augeatur: hic decrescat: intelligendum est et de vmbris: quod tam ante meridiem, quam post pares, atque eaedem in singulis binis mensibus sint: idque dispari causa: et de diebus: quos constat sex mensibus augeri: sex decrescere. Nam etsi eadem quantitate sunt horae mense Ianuario, qua et Decembri: eademque mense Februario, qua et Nouembri: et sic in reliquis paribus: quemadmodum auctor ostendit: tamen ex singulis paribus tantum augetur alter, tantum alter diminuitur. Ascendente enim Sole a Capricorno ad Cancrum (vt supra diximus) dies semper augentur: decrescunt contra descendente illo a Cancro ad Capricornum. Notandum praeterea, crescentibus diebus, decrescere semper vmbras gnomonis: contra, decrescentibus illis, has semper augescere: et

hinc eſt, quod menſe Ianuario cum dies breuiſſimi ſunt, et augentur: prima hora diei vmbra gnomonis eſt longa pedes XXIX. Februario, quae eſt longiſſima, XXVII. Martio, XXV. Aprili, XXIIII. Maio, XXIII. Iunio, XXII. Menſe autem Iulio, cum dies longiſſimi ſunt, et decreſcunt, prima hora diei vmbra gnomonis eſt longa pedes XXII. quae eſt breuiſſima: Auguſto, XXIII. Septembri, XXIIII. Octobri, XXV. Nouembri, XXVII. Decembri, XXIX. Id quod vt melius cognoſcatur, ſubiunximus et eos menſes, quibus dies augentur, vmbris decreſcentibus: et eos, quibus dies decreſcunt, vmbris creſcentibus. Incepimus autem ab Ianuario, et Iulio: quorum altero dies ſunt breuiſſimi, et ſemper augentur vſque ad ſolſtitium aeſtiuum: et vmbrae longiſſimae, ſed decreſcunt, quamdiu dies augentur: Altero dies ſunt longiſſimi, et ſemper decreſcunt vſque ad ſolſtitium hibernum, et vmbrae breuiſſimae, ſed augentur quamdiu dies decreſcunt. Et licet a ſolſtitiis incipiendum fuiſſet: quae Decembri et Iunio fiunt, tuncque dies vel augeri, vel decreſcere incipiunt: tamen incrementa, vel diminutiones dierum cum diminutionibus incrementiſque vmbrarum ſic facilius dignoſcuntur, qua quidem re cognita et diſpar illa cauſa cognoſcetur: quia in horarum ſpatio Ianuarius Decembri, Februarius Nouembri, Martius Octobri, Aprilis Septembri, Maius Auguſto, Iunius Iulio adiuncti, linea ſimili, vt ait Palladius, augentur, vel decreſcunt.

Ianuario augentur dies: et vmbrae decreſcunt.		Februario augentur dies: et vmbrae decreſcunt.		Martio augentur dies: et vmbrae decreſcunt.		Aprili dies augentur: et vmbrae decreſcunt.	
Hora	Pedes	Hora	Pedes	Hora	Pedes	Hora	Pedes.
I.	XXIX.	I.	XXVII.	I.	XXV.	I.	XXIII
II.	XIX.	II.	XVII.	II.	XV.	II.	XIIII.
III.	XV.	III.	XIII.	III.	XI.	III.	X.
IIII.	XII.	IIII.	X.	IIII.	VIII.	IIII.	VII.
V.	X.	V.	VIII.	V.	VI.	V.	V.
VI.	IX.	VI.	VII.	VI.	V.	VI.	IIII.
VII.	X.	VII.	VIII.	VII.	VI.	VII.	V.
VIII.	XII.	VIII.	X.	VIII.	VIII.	VIII.	VII.
IX.	XV.	IX.	XIII.	IX.	XI.	IX.	X.
X.	XIX.	X.	XVII.	X.	XV.	X.	XIIII.
XI.	XXIX.	XI.	XXVII.	XI.	XXV.	X.	XXIII

Mai

Maio dies augentur: et vmbrae decrescunt.		Iunio dies augentur: et vmbrae decrescunt.		Iulio decrescunt dies: et vmbrae augentur.		Augusto decrescunt dies: et vmbrae augentur.	
Hora	Pedes	Hora	Pedes	Hora	Pedes	Hora	Pedes
I.	XXIII.	I.	XXII.	I.	XXII.	I.	XXIII.
II.	XIII.	II.	XII.	II.	XII.	II.	XIII.
III.	IX.	III.	VIII.	III.	VIII.	III.	IX.
IIII.	VI.	IIII.	V.	IIII.	V.	IIII.	VI.
V.	IIII.	V.	III.	V.	III.	V.	IIII.
VI.	III.	VI.	II.	VI.	II.	VI.	III.
VII.	IIII.	VII.	III.	VII.	III.	VII.	IIII.
VIII.	VI.	VIII.	V.	VIII.	V.	VIII.	VI.
IX.	IX.	IX.	VIII.	IX.	VIII.	IX.	IX.
X.	XIII.	X.	XII.	X.	XII.	X.	XIII.
XI.	XXIII.	XI.	XXII.	XI.	XXII.	XI.	XXIII

Septembri decrescunt dies: et vmbrae augentur.		Octobri dies decrescunt: et vmbrae augentur.		Nouembri dies decrescunt: et vmbrae augentur.		Decembri dies decrescunt: et vmbrae augentur.	
Hora	Pedes	Hora	Pedes	Hora	Pedes	Hora	Pedes
I.	XXIIII.	I.	XXV.	I.	XXVII.	I.	XXIX.
II.	XIIII.	II.	XV.	II.	XVII.	II.	XIX.
III.	X.	III.	XI.	III.	XIII.	III.	XV.
IIII.	VII.	IIII.	VIII.	IIII.	X.	IIII.	XII.
V.	V.	V.	VI.	V.	VIII.	V.	X.
VI.	IIII.	VI.	V.	VI.	VII.	VI.	IX.
VII.	V.	VII.	VI.	VII.	VIII.	VII.	X.
VIII.	VII.	VIII.	VIII.	VIII.	X.	VIII.	XII.
IX.	X.	IX.	XI.	IX.	XIII.	IX.	XV.
X.	XIIII.	X.	XV.	X.	XVII.	X.	XIX.
XI.	XXIIII.	XI.	XXV.	XI.	XXVII.	XI.	XXIX.

Sed sciendum, primos quosque dies mensis descriptos tantum a Palladio: nec tantas fore vmbras caeteris diebus cuiusque mensis, quantae fuere primis, siquis eas describeret: sed semper vel minores, cum dies crescunt: vel maiores, illis decrescentibus, quae si describerentur omnes: magnum efficerent volumen, esset praeterea opus multis annis, si id fieret in Europa: nam cum oporteat singulos quosque dies totius anni ab ortu solis ad occasum tunc esse serenos, nec id contigat vnquam in Europa: obseruandi forent dies sereni multorum annorum: donec omnes

 descri-

describerentur. Quod quia laboriosum est: et longi taedii plenum, nec Palladius fecit, nec alius quisquam, nec forte erit vnquam qui faciat. Sed de his haec satis. tu vero Lector carissime vale et me ama.

AD LIBRI III.

Tit. I. *strata*] Ex Columella II. 18. 2.

Tit. IV. *solo tenui*] P. *loco* et Crescent. III. 13. Idem cum P. deinde omittit *bene*.

quae vt cito] Cresc. *quartarium corbis in satione iugeri sufficiet. Cum autem lens calde octo pullulet, et incrementum accipiat, oportet, quod si ager fimandus est, prius quam seratur, cum fimo arido misceatur, et cum illo vel quatuor vel quinque diebus steterit, tunc spergatur in agrum. Palladius hoc praecipit fieri debere, vt cito nascatur et crescat.* vbi antiqua mea egregie habet: *corbis in satione bubulcae sufficiet — spergatur in agrum. Hoc Albertus. Sed Palladius hoc praecipit fieri* etc. In eadem exstat *infumandus*. et sic in Palladio h. l. Vincentius habet *fumi* pro *fimi*. Ceterum Pontedera ex Columella II. 10. legi volebat a *luna crescente vsque ad duodecimam;* ita etiam vernaculam id est Italicam versionem Palladii habere affirmat. De lenticula compara Geoponica II. 37. Albertus ex h. l. ita: *Lens vult locum rarum et resolutum aut pinguem et resolutum et siccum; humore enim superfluo luxuriando corrumpitur crescente autem luna continue satis bene seminatur.* Sequuntur deinde verba, a Cresc. translata, nisi quod in Alberto legitur *pullulat, accipit — diebus quieuerit, tunc aspergatur in agrum.* Recte vero Crescent. errorem Alberti castigauit.

descripsi] Ianuario c. 5.

Tit. V. *Cannabum*] Eadem omnia Columella II. 10. 21. qui cannabin apellat. Insecuta aetas formam vocabuli mutasse videtur, nisi ea fuit librariorum Italicorum culpa, ad vernaculam dialectum respicientium.

Tit. VII. *eruum*] Ex Columella II. 11. 11. et XI. 2. 10.

Tit. VIII. *fructuum*] Lugd. lectionem *fructum* simpliciter praeferebat Schoettgen; contra Gesner malebat: *fructuum praestant et forma.* Io. Bern. Koeler *numerum fructuum praestat et formam.* quem sequar. Cf. Columella II. 15.

Tit. IX.

Tit. IX. *ſuſtentat*] Creſcent. verba ſect. 4. *loca naturam* etc. cum his conpegit in vnam ſententiam. ſed idem IV. c. 9. habet: *naturam vitis coelum ſolumque ſuſtentat ſi g. c. aptentur.*

2. *ſiccitatem durat*] Creſcentii Baſileenſis lectionem *per ſiccitatem* praeferebat Pontedera; ſed antiqua mea cum Louanienſi omittit *per*, et vtraque habet *quae nebulas — collibus quae* etc. Columella: *quod ſiccitatem ventoſque patitur.* igitur Creſcentii *ventos non timeat* ſpreui.

ventoſo] Columella III. 1. *ventoſo et tumultuoſo caeli ſtatu fidenter eaſdem tenaces ac duri acini, rurſus calido teneriores vberioreſque concredet.* Lectio Lugd. *ſtatu tenaces* hinc defenditur. Deinceps lege *vberiores* pro *humidi*, aut cum Vincentio ſcribe: *et*, *humido feraces*, *ſicco eas.*

infoecundas] Columella III. 1. ſ. 5. *nec natura nimis foecundam.*

profeſſione] Creſcentii lectionem praeferebat Pontedera, vulgatam defendit Geſner, interpretatus: propter vitia, quae indicant in ſe eſſe: Deinde Br. *his, in quibus.*

3. *ſicciaris*] Bruſch. *ſicciores.*

4. *Loca*] Albertus: *loca ſaporem et naturam eius* (vitis) *immutant. propter ligni raritatem.*

de pingui — adiuuerit] Hoc loco aliena verba transferenda ad ſect. 5. vt ibi monebo.

5. *non poſſunt*] Creſc. addens: *niſi ſtercori ſaepe adiuuentur* recte huc retraxit, quae ſect. 4. *de pingui ad macrum tranſire non poſſunt*, *niſi ſtercus adiuuerit.* loco plane alieno poſita ſunt a librariis.

procedentia] Albertus: *ſed de medio quinque gemmarum ſpatiis a vite diſtenduntur.*

transferuntur] Deinceps Creſc. continuat verba ſect. 7. *ſumma flagella — conditione ſuſcepit.* Recte!

Caput ſarmenti] Meliori ordine Creſc. haec excerpſit ita, vt appareat, in Palladio nouum incipere caput cum his verbis *Hoc menſe* etc. Deinceps poſt verba. *Sit autem — vnus*, continuanda ſunt verba ſect. 8. *ponendae ſunt vites*; poſtea ſequi debent: *Caput ſarmenti — teneat.* Denique: *Vbi pinguis* et reliqua.

ne demerſa] Ita vulgatum *nec demerſa* correxit Morgagni, approbante Vincentio, atque ipſo Columella III. 18. 2. vnde haec ducta ſunt. Ex ſcriptura tamen Creſc. IV. 9. apparet, h. l. olim aliter fuiſſe ſcriptum, ita fere: *vexandum: quoniam ipſa tortura vexatio eſt; et pars ea de qua — teneat. Deinde duae gemmae fertiles remaneant ſupra terram, nec*

 demerſa

demersa penitus — relinquatur. Huc scilicet retrahere oportet verba, alieno loco posita sect. 13. *duabus gemmis supra terram relictis.*

obruta] Cresc. interpretatur: praecipue sub terra ad dimidiam partem mersae, si paucis erunt seruandae diebus; si vero diu seruari eas necesse fuerit, et maxime iam multo adueniente calore, vsque ad summitates ipsorum valde contrita operiantur, et reliqua, quae diligens lector comparabit.

aut vento] Albertus: *non sint sole vsta aut vento siccata sed statim posita, aut si seruantur, sint obruta sub terra.* vnde malim addi h. l. *siccentur.*

ac tepidis] Haec verba omittit liber Barthii. Columella III. 19. *silentis vel certe placidi spiritus diem legit.* Cresc. *item ponendae sunt vites placidis diebus ac tepidis, quando solum est modice humidum sed potius aridum quam lutosum* et reliqua quae habes infra sect. 13. ordine peruerso collocata.

9. *pluuiosis*] Ita recte Vinc. cum Br. habet; vulgo *pruinosis.* Columella III. 14. *vere — si aut pluuius aut frigidus status coeli est aut ager pinguis, aut campestris et vliginosa planities.*

cubitus] Cresc. mihi autem videtur longius esse debere, maxime in locis decliuibus, montuosis et aridis, cum in foueis oblique panguntur, ipsumque ramulis et capreolis siue anchis esse purgandum.

maiora] Columella III. 15. 1. *macro solo quinis pedibus inter ordines omissis, mediocri senis, in pingui septenum pedem danda sunt; quo largiora vacent interualla, per quae* etc. Crescentius IV. 9. ex h. l. habet: *spacia relinquamus, scilicet quatuor pedum; vbi exilis, angusta, scilicet trium, vbi vero mediocris, trium pedum et semis.* Vnde apparet, locum hunc non satis integrum esse, etsi numeri non concordant cum Columella.

nonnulli] Columella III. 5. 3. *ergo mediocris et modice siccus ager — bipalio prius subigi debet, ac deinde tripedaneis spatiis relictis, quae per semina excolantur.*

dimittunt] i. e. intermittunt, vt Nouembri XX. 6. monente Gesnero.

tabula] Saepius de spatio non definito Palladius vsurpauit. Gerbertus in Geometria apud Pezium Anecdot. Vol. III. P. II. p. 14. *iugeri quartam partem tabulam appellant continentem perticas constratas* (i. e. quadratas) 72.

vicena] Lectionem Gesnerianam falsam esse, docui ad Columellam III. 5. 3.

10. *quatuor millia*] Verum numerum, si data bene habeant, esse 5184. posuit Gesner; sed vide ad locum Columellae laudatum.

pancturus] Archaismum defendit Barth. Supra II. 14. 1. in Edd. primis est *panctae*.

11. *totius extinguat*] Polit. *omnem extinguat.* Cresc. IV. 9. *omnem excludat; idem praeterea vno tantum genere habet scriptum, deinceps eximia — ac exped. maxime tab. disponi. Et sic generum diuersitate* etc. quae sequuntur sect. 12.

eximii generis] i. e. eximiorum generum; quod ipsum reponi voluit Pontedera ex Columella III. 20. s. 3.

suis temporibus] Germana haec balbutientis scriptoris infantia. Edd. principes *suis poterimus opportunitatibus optinere.* quam scripturam vnice probo, atque interpretor: *ita et maturitatis et floris tempora diuersa, in suo quaeque genere congruentia atque opportuna habebimus et consequemur.*

12. *cum acerbitate*] Male Pontedera corrigebat *sine acerbitate,* recte monente Gesnero. Expressit enim haec Columellae III. 21. s. 5. *vt aut serum fructum cum praecoque eleuet, quae res mox acorem facit, aut si maturiatem serotini expectet, amittat vindemiam praecoquem.*

13. *diuersitate*] *distincte posita* addit Cresc. *pergens poterit eam operariorum* etc.

generatim] Cresc. *et gradatim quae velocius maturantur prius condere, deinde quae serimus* (pro *serius*) *ac melius puro sapore sine admixtione alterius generis vnaquaeque vina seruare.* vbi antiqua mea habet: *sine laetamine alterius.* Quam lectionem equidem probauerim, comparato loco Columellae III. 21. 10.

puro sapore] Vulgatum *puros sapores* defendebat Gesner ita, vt vina dicantur sapores seruare. Columella l. c. *posse gustum cuiusque generis non mistum sed vere merum condere ac separatim reponere — quia nihil interuenit alienae naturae, quod repugnet.* Vnde apparet, falsam esse Gesneri interpretationem.

14. *vel aliunde*] Male post *inferes* interpungunt Editiones, docente Columella III. 15. 5. vbi vinacea sunt genere neutro.

quam lutoso] Ex Columella III. 16. 1.

obliqua] Crescentius IV. 9. *Cum vinea plantatur in ordine, aut plantantur in foraminibus directis vel parum obliquis duo sarmenta in parte inferiori, oblique incisa, foramini imprimantur, et sabulum vel terra soluta et trita et cum pauco maturissimo laetamine palearum vel vinaciae mixta vsque ad medium foramen ponatur, deinde creta vel terra ibidem inuenta repleatur, vt* (*aut* antiqua mea) *in paruis foueis conuenienter profundis panguntur, capitibus plantarum longe positis in parte infima, et in suprema iuxta signum. tum fimum vndique proportionabiliter positum ex coniunctis et terra contrita mediocriter superinducitur conculcata. Caput sarmenti*, et reliqua quae leguntur sect. 8. De sensu vocabuli *obliqua* vide ad Colum. III. 15. 3.

Tit. X. 2. *humectus*] Columella III. 19. *vallis et vliginosi situs patitur etiam trigemmem — quod his exceptis quibus est frequens in ipso capite, tres deinceps articulos totidemque gemmas habet.*

3. *coniunges*] Columella III. 15. 3. *sic curuatum deponere, ne duarum vitium radices implicentur. id enim vitare facile est per imum solum iuxta diuersa latera fossarum dispositis paucis lapidibus.* Vnde sensus verbi *coniunges* h. l. apparet, quod Gesner interpretabatur *adiunges, applicabis.* Malebat tamen legi *iniunges*, vt sect. 1. *scrobem cui arbor iniuncta est.*

Mago] Ex quo Columella Arbor IV. 5. quod tamen consilium III. 15. 5. omisit. Varronem male Crescent. *Maronem* Polit. liber nominat. Contrarium Magoni consilium dat Columella III. 16. 1.

conueniet] Brusch. *conueniat.* quod probo.

4. *populo*] Ex Columella V. 6. 5. *opulo* malebat Gesner; satis de varietate dictum fuit ad eum locum Columellae.

5. *Caueis*] Haec verba vsque ad *Est et aliud* Crescentius IV. 9. collocat post vltima capitis verba. Sed Columella V. 6. 21. eadem eodem ordine habet. Deinceps Br. *alliganda est. Est et* etc.

6. *Est et aliud*] In Leid. est: *Et alium de transferendum ex arbusto viti compendium:* vnde egregie I. Fr. Gronouius corrigebat: *Est et aliunde transferenda ex ar. vite compendium.*

mensuram pedis] Ita recte emendauit ex libris h. l. Gesner. Ceterum eandem hanc corbiculae seu quasillorum rationem docuit Cato 52 et 133. vbi vide notas.

7. *quod*

7. *quod sarmentum*] Vt superfluum alterum vocabulum inclusit Gesner; nimis saepe enim repetitur. Paulo antea *repleatur* Brusch.

Tit. XI. *breui crure*] Ex Columella V. c. 4 et 5. In Leid. est *breuis rurae.*

orbiculos] Columella V. 4. *materiis ligatis in orbiculos gyrosque flectuntur.* cap. 5. f. 15. *per orbem connectitur.*

Tit. XII. 2. *lata*] Ita etiam Columella IV. c. 24. f. 7. Gesner malebat *laeta*, professus, se ignorare, quae dicantur lata sarmenta; quod docui ad Columellam.

pinguitudine] Columella: *si tamen ita praeualuit, vt alterum brachium afflixerit, id quod imbecillius est tollitur et ipse focaneus submittitur.*

3. *clementioribus*] Ex Cresc. malebat *laetis et* addi Pontedera, ita enim laetum exili, clementem aestuoso opponi. Ecce Columella IV. 19. *quanto humidius est solum et coelum placidioresque venti, tanto est altius attollendum iugum. nam laetitia vitium patitur celsius se euagari.* Igitur non dubitaui locum supplere ex Crescentio.

decliuibus] Columella II. 19. *rursus exilis terra et decliuis torrensque aestu vel quae vehementibus procellis obnoxia sit, humilius iugum poscit.*

locis pinguibus] Columella IV. 21. f. 2. *pingui terra singulis brachiis licebit bina flagella iniungere, nec tamen numerosius onerare, quam vt vna vitis octo seruiat palmitibus; nisi si admodum nimia vbertas plures postulabit. illa enim pergulae magis quam vineae figuram obtinet, quae supra hunc modum materiis distenditur.* vnde apparet, h. l. varie esse vitiosum et lacerum. Corrigo: *flagella dimitte; plus quam octo palmites habere non debet, vna vitis, ita vt — custodem. Sed erit — vim vitis vitis. Nam quae nimis pinguis et foecunda latius colitur, pergulae magis quam iugo similis est.* Scilicet verba sect. 5. *Illae quae altius coluntur vt in iugo vel pergula* ex h. l. translata et vitiata sunt.

reuocari] Crescentii antiqua mea editio *remoueri* habet.

4. *cortex*] Albertus: *et cortex pendens a vite rescindantur quia ex reciso cortice spisso minor erit faex in vino.*

rotundae] Albertus: *et vulnus sit rotundum vel oblongum et ex transuerso et recuruata vite.*

5. *serua*] Brusch. *seruas;* eadem deinde *Hae quae altius — leuatae steterunt.*

scabra

scabra] Columella sect. 7. *arida et vetera* habet. Albertus *scabrosa* habet.

Illae — pergula, vbi] In hoc loco librariorum ignorantia grassata est. Si ordinem et verba Columellae comparabis, statim apparebit, verba haec *illae — pergula* ab hoc loco esse aliena. En verba Colum. *In quatuor ferme pedes supra terram vitem elatam totidem brachiis componito, quorum singula spectent decussati iugi partes. tum vel singulis vnum flagellum, si macrior vitis erit, vel duo si pinguior brachio cuique submittito.* Vide supra ad sect. 3. Ceterum Crescentii lectionem *si macra et humilis vitis erit* probabat Pontedera; recte contra propter locum Columellae reiecit Gesner.

6. *in singulis*] Recte Cresc. omittit *in;* atque ita etiam supra sect. 3. vbi eadem verba alieno loco leguntur, omittitur praepositio; itaque inclusi.

relinquenda] Columella l. c. sect. 12. Albertus nec in summo seruanda sunt flagra neque in imo, *sed in medio et ex vtraque parte vitis aliquod flagrum relinquatur, quia summa multos ferunt pampinos et anchas sed media tenent vitem in viribus suis et conseruant.*

quae tuemur] Haec verba, a Pol. et Cresc. omissa, inclusi; abundant enim.

superius] Columella sect. 16. *post gemmam.*

Tit. XIII. *vites — collocatur*] Haec verba lemmatis vicem gerere, monuit Gesner.

Prima — dirigentes] Ex Columella V. 6. sect. 23.

fortioribus] Columella l. c. sect. 25. *plenioribus — graciliòribus.*

2. *ramulis inutilibus*] Columellae *nepotibus.*

religari] Est idem quod *resolui;* sed hanc notionem omisit Gesneri Index, et Thesaurus L. L. Crescentius IV. 14. *ac ligari* habet ex h. l.

linea] Colum. V. 6. 12. *tabulata ita formentur, ne superior ramus in eadem linea sit qua inferior.*

loco pingui] Colum. sect. 15. iisdem verbis.

putatione dirigantur] In Columella sect. 10. non est vocabulum *putatione.*

solis radiis] Columella: *quo plus solis mediae arbores accipiant.* Ceterum Barth. Aduers. 41. 7. elegantiorem orationem fieri putabat omisso *radiis* si legeretur *soli.*

ac religari] Cresc. IV. 14. *ac ligari* habet.

3. *spissa*

3. *spissa*] Colum. V. 6. 37. *densum arbustum — primam quamque arborem senio defectam tollere.* etiam ibi arbor dicitur pro arbustiua vite.

cliuoso humilius] Haec de rumpotino arbusto Columella V. c. 7. sect. 2.

praecidat] Vulgatum *recidat* correxi. Colum. V. 6. 27. *palmites non constringi, ne sarmentum vimine praecidatur, quodsi ita longe tabulatum est — palmitem ipsum viti alligatum supra tertiam gemmam religabimus. hoc ideo fieri praecipimus, quia quae pars palmitis praecipitata est, ea fructu induitur, at quae vinculo adnexa sursum tendit, ea materias sequente anno praebet.* Patet ergo, in verbis *aut atterat* latere reliquias verborum, quae exciderunt, quorumque rationem reddunt sequentia, quae ita sunt corrigenda: *hoc autem fieri noueris.* Miror, Gesnerum maluisse locutionis *noueris quia* barbariem accusare, quam in Columella, a se laudato, sententiam verborum inuestigare.

Tit. XIV. *possibilitate*] Equidem cum Erford. malim *stabilitate* legere.

coguntur] Columella V. 5. 15. *per orbem connectitur.* Io. Bern. Koeler, malebat *cinguntur* legi, atque ita h. l. laudari monet ab Harduino ad Plinium 17. c. 22. p. 94.

aut palis] Columella l. c. *fere eandem curam exigit, quam iugata.*

sola indigentia] Columella l. c. sect. 17. *quae nisi violentissimo coeli statu suscipi non debet.* Inepta est Gesneri correctio: *soli indulgentia.*

Tit. XV. 2. *censemus*] Verbum hoc deesse in Codd. Florentinis et Vaticanis et editione Bruschiana, monuit Pontedera; inclusit etiam Commeliniana et Gesneriana. Pontedera tollendum aut in *censet* mutandum putabat. Sunt enim etiam haec ex Columellae IV. c. 11. opinione dicta. Crescentii lectionem ita refingebat. *ad vnam vel duas gemmas — relinquendae* (sc. vites) *sunt.*

excipiendam] Quoniam ex persona Columellae desiit loqui, redire Palladium ad formam orationis narratiuam nolebat Gesner, atque *excipiendum* corrigebat, quod more Varroniano dictum interpretatur. Sed si verba *quod est — faciendum* parentheli includas, poterit Palladius eandem narrationis formam continuare. Locus Columellae est IV. 12. in quo tamen verba ista tam molesta Gesnero non sunt.

3. *tres*

3. *tres materias*] Columella IV. 17. f. 5.
post putationem] Ex Columella XI. 2. 19.

Tit. XVI. *processerunt*] Haec verbotenus Columella IV. 22. 3.
mergum] Columella IV. 15.
2. *nam totae stratae*] Haec verba transposita esse censeo, et ante *Mergum* reuocanda. Crescentius IV. 10. sententiam loci his reddidit: propagationes fieri aut infossione totius vitis, quae propagatur, aut magis sine curuatura sarmenti, vt velut arcus supra terram relinquatur, alia parte vitis infossa; quod si fiat, post biennium recidatur, aut triennium, quod fiet tutius propter debilitatem biennalium radicum, quae vitem nouam saepe non conuenienter defendunt. Ingeniosa est Io. Bern. Koeleri, coniectura ex lectione Polit. et Columella IV. 2. sect. 2. corrigentis: *cum tota est strata, cratem facit et plurimis radicibus — fatigatur.*
biennium] Adde *vere* ex Columella; et ipse Palladius Nouembri 2. recidi iubet autumno, sed male ibi post *triennium* legitur vulgo.

Tit. XVII. *tribus*] Vide ad Columellam Arbor. 26.
6. *suo mense*] Iunio V.
7. *Columella*] Arbor. VIII. 4. qui tamen *ramenta* dicit, non *scobem*.
educto — scobe] Recte Lugd. *educta*. Vide ad Colum. XII. 44. 6.
8. *Salicis ramum*] Rem eandem ita tradit Crescentius II. 22. Pertica vel baculus perforetur subtili terebra et acuta ita quod inter vnum foramen et alterum sit spacium semipedis, et surculus modicum raso cortice intromissus iacenter iungatur (antiqua mea addit *alias mergatur*,) in scrobe surculis eleuatis, ita tamen quod perticae saltim salicis summitas aliquid remaneat supra terram; hinc vero post annum materia totaliter eleuata et inter surculos incisa plantam quamlibet radicibus plurimis decoratam in ordinata scrobe depone, cui forsan proderit, si creta vel cera foramina et eorum scissurae vndique optime obturentur. Quidam autem mihi asseruit, se expertum fuisse hanc insitionem in palo salicis viridi, perforato vsque ad medullam solummodo, infixisse surculos aequalis grossitudinis remoto cortice, quatenus intrarent in foramen, vt cortex surculi aequaretur cortici pali, et cum cera omnem riuulam obturasse et

nt poſuiſſe palum ſub terra quatuor digitis iacentem in loco
aquoſo, ita quod de palo nihil apparuit, ſed ſolum ſurculi
ſupra terram, et comprehendiſſe optime omnes, et refe-
rato inter ſurculos trunco plantaſſe, et bene conualuiſſe.
dem II. 7. cum autem inſerunt fraga prunorum et cinorum
vel aliorum fructuum oſſa habentium in truncum ſalicis,
efficiuntur fructus ſine oſſibus. Idem VIII. 7. ſine oſſibus
perſica fient, ſi perſicus et ſalix prope plantentur, deinde
nclinato ſalice admodum arcus perforetur in medio, et
per foramen perſici planta ponatur, et cera vel luto per-
ecte obturetur foramen, et vſque ſuper ipſum terra cumu-
etur, et cum anno vel biennio tranſacto perſici et ſalicis
ignum vnitum fuerit, ſub arcu ſalicis perſicus incidatur, vt
ex ſolo ſalicis humore alatur. Idem experimentum breuiter
et obſcure tradunt Geoponica X. 16. *κατὰ μέσον τὸ πρέμνον
τατρήσας καὶ τὴν ἐντεριώνην διακόψας ἰτέας ἢ κρανέας, πασ-
σαλον ἔμπηξον.* Salicem, malo inſitam, habet Palladius Inſit.
verſu 85. Vide infra ad titul. 25. 17. Ceterum Creſcentius
experimentum variis modis diuerſum narrauit. Taleam
reciſam, nec ſuae matri haerentem intelligi, inprimis de-
monſtrat capitis vtriuſque mentio, recte monente Geſnero.
Verum non intelligo equidem cauſam, cur, depreſſo vtro-
que capite, media perticae pars in arcus ſimilitudinem cur-
uetur. Neque enim ita maius incrementum fieri, nec ſi
media pars verſus terram curuetur et pars curua terra ope-
riatur, nec denique euentum eſſe diuerſum, ſi pertica
transuerſa obruatur, docent experimenta Galli Du Hamel
in Phyſiolog. Arbor. T. II. p. 90. Idem doctiſſimus vir ex-
perimentum hoc ipſum Hiſpani a Palladio narrati repetiit
in ſalice, cui, in perticam diſſectae, inſeruit taleam ſalignam.
Quo facto vidit inferiorem taleae partem radices ſuperio-
rem germina bene egiſſe; ſed media taleae pars intra per-
ticam nullibi cum pertica coaluit. Vnde merito arguit, ta-
leas radices et germina acturas fuiſſe etiam abſque perti-
cae adiumento. Verum quaeritur de nucleis perſici arbo-
ris, perticae ſalignae inſitae; de quo non cogitauit Gallus,
qui aliunde quam ex Palladio notitiam huius experimenti
ceperat. Scilicet vulgo traditum fuerat, taleas arborum
fructiferarum perticis ſalignis inſitas felicius prouenire, fa-
ciliuſque agere radices.

intra medullam] Vulgo male *infra* legitur. Veteres
medulla inſerendi ſurculi vt medullam inſiti contingeret, di-
ligenter cauebant, quoniam in medulla vim vitalem ſitam
eſſe arbitrarentur; nos ſanior phyſiologia docuit, magis
multo

multo interesse, vt liber liberum contingat; quoniam inter liberum et lignum mucus ille prorumpit, vnde regeneratur cortex et qui facit, vt insitum bene comprehendat. Muci illius vim in ceraso iam olim recte annotauit Theophr. H. P. III. 13.

exemto] Similem locum attulit Gesner ex nostri Februario 26. 2.

Tit. XVIII. *decumanum tabulas*] Vineae scilicet per tabulas seu hortorum specie digestae et semitis et decumanis distinctae. Columella III. 21. 11. in vltimis ordinibus, vineae ficos et poma conserit. In Gallica Prouincia oleae in eadem fossa plantatae cum vite tandem in senescentis locum succedunt. Vide Bernard p. 208.

decisis] Hanc arbuscularum transferendarum rationem aliunde quam ex Columella duxit Palladius. Nam aliter hic IV. 9. 8. seqq.

deprimente] Non satis intelligo, cur adhibeat palum, qui viam plantae in fermento terrae defigendae et radicatae quidem facere debere non videtur. Taleam malleo adigit et ne palus prius locum faciat, cauet Cato c. 45. vbi tamen vide notam. Forte Leidensis lectio *pala* praeferenda est.

tenacibus] Alias pro petiolis seu pediculis posuit. Cresc. h. l. simpliciter *vinculis quibuscunque*.

2. *obuersae steterunt*] Erf. *steterant* probante Ernestio; at Leid. *obuersa est, et erutae contra eas.*] quam lectionem vnice probo.

pedibus quindecim] Hoc interuallum nimis paruum vel in ventoso loco videtur, vbi densiores poni solebant oleae. Columellae rationem noster expressit sect. 5. Verum Crescentius h. l. habet *viginti quinque pedibus.* quam lectionem probo.

suo loco] non transferendum in vineas. Male Schoettgen et Gesner interpretantur *loco* commodo et naturae arboris attemperato.

3. *mista sit glarea*] Colum. V. 8. 6. *cui glarea subest, si superposita creta sabulo admista est.* Sed Cresc. h. l. habet *sabulonis admixtione.* quam lectionem probauerim. Discrimen sabuli a sabulone traditum ad Varronem librarii non obseruarunt.

et humidae] In Columella similiter vt h. l. libri variant inter *vuidae* et *viuidae.* Sed lectionem *vuidae* mihi praeferendam videri, monui ad Colum. V. 8. 6.

4. *tamen*

4. *tamen non*] Ex Vinc. addidi *tamen*, quod est etiam in Columella, et sententia postulat. Deinceps *aestiuosis* liber Leidensis.

medius cliuis] Cresc. post haec addit: *In his enim continue propter deflexum stillat ad eam* (*eadem* antiqua mea) *humor, quem multum requirit, et satis retinetur circa radices eius, eo quod locus non est praeceps, sed latae deuexitatis. neque imum — patitur locum, quod in imo nimia est aquositas, in arduo pauca.* ex Alberto haec ille duxit.

Licinia] Columella *Licinianam*, et *Culminiam* nominauit, sed ipse Columella paulo post *Liciniam* appellat.

5. *frumentarius ager est*] Cresc. recte addit *et pinguis*, et sic Columella V. 9. 7. vbi praeterea est: *sexagenum pedum in alteram partem, atque in alteram quadragenum.*

6. *radices olearum*] oculos siluestrium olearum vocat Columella IV. 9. 5. qui breuius hanc rationem memorat.

Tit. XIX. *maiores*] Accuratius haec Columella V. 10. f. 4.

2. *erosa*] Ex Columella Arbor. c. 18 et V. 10. *praerosa* recte corrigit Pontedera; *derosa* inepte Gesner, qui tamen recte breuitatem Palladii defendit contra Pontederam, corrigentem: *aut a pecore praerosa sint; nam non crescunt.* Ceterum paulo antea Brusch. *quod est melius seruas*, omissa particula *sed.*

cardinibus] Crescentius II. 21. *pars ad meridiem versa rubrica signetur vel aliter, vt translata eisdem coeli quibus ante steterat cardinibus apponatur* vbi male Basileensis *eiusdem* habet. Virgilius Georg. II. 269.

3. *prope tribus*] Columella V. 10. 7. *minime tribus pedibus.*

hoc est nucibus] Columella Arbor. XX. 2. *Arbor insita fructuosior est quam quae insita non est; id est quam quae radicis aut plantis ponitur.*

Tit. XX. *gemma procedat*] Crescentius, accurate disciplinam vineae releuandae et ligandae, vt ait ipse, tradens, iubet, *antequam gemmae nimium turgescant.* IV. 14. Columella XI. 2. 16. *reliquae partes vinearum nunc palandae et ligandae sunt ne postea tumentes gemmae laedantur et oculi terantur.* vnde patet, h. l. legi debere *palandae atque ligandae.*

2. *vehes*] In libris est *veges.* Qui medio aeuo libros Palladii descripserunt, notiores habebant *vegetes*, seu dolia

 vinaria,

vinaria, dicta ex Italico *veggia.* Quo vocabulo saepe vtitur Crescentius aliique docente Cangio.

quas circa] Columella XI. 2. 19. *plantas ante satas nunc exputare et circumfodere ac summas earum aestiuas radiculas amputare.*

Tit. XXI. *medios flosculos aurei coloris*] Plinius 21. f. 10. *rosa panditur in calyces medio sui stantes complexa luteos apices.* Idem ibidem in lilio sect. 11. *stantibus in medio crocis* appellat *crocos.* Matthaeus Syluaticus: *Antera vel antirae id est semen rosae: et est illud quod remanet de rosa, et rubet et maturescit, quod autem est intus seu semen lanuginosum est; antera quod communiter teneatur, quod antherae sunt pipuli rosarum.* Theophrastus H. P. VI. 6. φύεται μὲν ῥοδωνιὰ καὶ ἐκ τοῦ σπέρματος. ἔχει δὲ τὸ ἄνθος ἐν τῷ μήλῳ κνηκῶδες ἢ ἀκανῶδες, ἔχον δέ τινα χνοῦν. Ceterum hos croceos seu filamina crocea Palladius flores appellat exemplo Theophrasti H. P. I. 21. qui biflores (διανθῆ) dixit rosam, lilium, et violam nigram, ὅτι ἕτερον ἄνθος ἐν τῷ ἄνθει ἔχει κατὰ μέσον. Compara etiam verba Crescentii, in varietate lectionis posita. Anonymus de rosa (Poet. lat. minores Wernsdorfii T. VI. p. 173. versu 32. *ridentis calathi patefecit honorem prodens inclusi semina densa croci.* Rosarii cultum reliquum vide infra Martio VIII. 2. Nouembri XI. Plinius 21. f. 10. ex Theophrasto: *tardissime proueniunt semine, quod in ipso cortice est sub ipso flore, opertum lanugine; ob id potius caule conciso inserantur.* Fructu rosas serit etiam Columella Arbor. 30.

gyrum fodies] Geoponica XI. 18. ἀπὸ παλαιστῶν δύο τοῦ φυτοῦ γύρον ὀρύξας ἔγχεε ὕδωρ θερμὸν τῆς ἡμέρας δεύτερον. Plinius 21. 4. *qui praecocem faciunt pedali circa radicem scrobe aquam calidam infundunt, germinare incipiente calyce.* Ceterum rosarum vitium, falsuginem insidentem plantae, vt ciceri, memorat Theophr. C. P. VI. 14. ὅσα ἅλμῃ νοσηματικῶς ἔχει ὥσπερ ἡ ῥοδωνιὰ καὶ ἄλλ' ἄττα.

3. *oculos*] caulem cum floribus inclusum, gerentes. Ceterum cultum liliorum non addit copiosius, nam teste Plinio 21. f. 11. *alba lilia iisdem omnibus modis seruntur quibus rosa, nihilque est foecundius, vna radice quinquagenos saepe emittente bulbos.*

bulbulos] Crescent. 17. *Lilium plantatur in terra pingui et bene subacta. nam accipiuntur spici siue bulbi eius virides vel sicci* etc. Liliorum etiam caules auulsos et in summo suspensos nodos et bulbos agere, docet experimentum

um, traditum a Plinio 21. f. 13. et Geoponic. XI. 20. Aristoteles Problem. XXI. 26. liliorum caules etiam exsectos pullulare ait. Aliud ex Aristotelis libro nescio quo refert testimonium Crescentius l. c. *quod si hasta lilii, quando nondum apertum est semen siue flos eius flectatur in terram, ita quod cepa non radicetur et cooperiatur terra, infra paucos dies emittet in quolibet nodo hastae caepam paruam sicut sunt bulbi eius.*

lilieta] Vt Graeci dicunt ῥοδωνιὰ et κρινωνιά.

violarum] Vide ad Columellam Arbor. 30. De croco dixi ad Varron. I. 35. 1. In loco Plinii 21. c. 6. quem ibi posui, recte ex Editione principe *atteri pede quo melius prouenit.* posuit Brotier, non *pereundoque.* In Codice Reg. 1. erat scriptum *atteri pedoque.* Codex 2. vulgatam *pereundoque* habebat.

Tit. XXII. *exilia*] Columella II. 10. f. 17. et infra Octobri 2.

Tit. XXIII. *breuissimis*] Quae Cres. addita habet, confirmat Cato c. 6. *Arundinetum hoc modo serito: bipalio ortito, ibi oculos arundinis pedes ternos alium ab alio serito. Ibi corrudam serito, vnde asparagi fiant.* Praeterea Catonis locus vitium in distantiae mensura conuincit; et Crescentius ex h. l. *vno pede* habet. Miror h. l. Interpretes tacuisse.

villarum] Vincentius addit: *irriguo fimoque.*

Inter haec] Haec vsque ad verba *quo cannae* aliis permutauit Cresc. ita: *Ligonizantur vt vineae et ligonibus aequalitatem terrae aequabimus mense Octobri et Nouembri.* Sed ibi antiqua mea habet: *in aequalitate terrae incipiuntur de mense Oct.* etc. ex quo apparet, olim plura legisse h. l. Crescentium; alia librariorum culpa in Crescentio excidisse, quorum vestigium habet antiqua mea. Ecce nunc tibi Catonis verba c. 6. *nam conuenit arundinetum cum corruda eo, quia foditur et incenditur.* Saltem verbum *colunt* in Palladio de fossione interpretari debemus.

eo more] Male Erf. *hoc mense. hoc modo,* Br. quod voluit re Erf. Deinceps *sarrientur* vulgatum ex Cresc. correxi.

2. *salicis*] Cato l. c. circum arundinetum seri iubet.

et lauri] Diophanes Calendis Decembribus baccas legi, post Idus Martias seri, transferri plantas Octobri. Geoponica XI. 3. vbi Quinctilii addunt, inseri laurum in sorbum fraxinum. Plinius 17. 10. Ianuario baccas colligi, Aquilonis

lonis afflatu ſiccatas, menſe Martio ſeri; ſed Mago ibidem ſeri iubet ab occaſu Aquilae ad occaſum Sagittae cap. 18. ſ. 30. no. 4. id eſt Ianuario et Februario. Plinius 15. ſ. 39. teſtatumque ſit obiter et ramo eam ſeri, quia dubitauere Democritus atque Theophraſtus. Pluribus modis ſeri, et quomodo feratur docet Plinius 17. ſ. 11. Creſcent. V. 11. plantatur ramis et ſurculis aut ſemine eius menſe Martio proprie cum humor ad corticem ramorum peruenit. Eius folia et rami ſunt optima vt in eis ficus ſiccae ſeruentur, et in geladia ponantur, vt eam odoriferam reddant.

Tit. XXIV. *craſſa rubi*] Geopon. V. 44. 4. *ἐκ τῶν ῥάβδων τῆς βάτȣ κόμματα ποιȣ̃ντες καὶ τιθέντες αὐτὰ ἐν τοῖς Φραγμοῖς χωννύȣσιν ἐπὶ παλαιστιαῖον ὕψος καὶ ἀρδεύȣσιν ἕως βλάστης.* Palmus eſt *παλαιστή.*

2. *cum cepullis*] Praepoſitionem omiſit etiam Cuba, monente Pontedera. Columella XI. 3. 57. *quibus cepinis aliquod ſatureiae ſemen intermiſcendum erit.* Cepina ſcilicet et cepulla complectitur genus omne ceparum. In Creſc. V. 2. pro *cepae* antiqua mea habet *cepollinae.*

3. *ipſum maceſcit*] Io. Bern. Koeler malebat *euaneſcit* ex Plinio 19. c. 6. de Aſcaloniis: *ſi deponantur, caulem mittunt et ſemen, ipſaeque euaneſcunt.*

4. *acriores*] Idem de alliis noſter Nouembri 6. Aliam rationem edunt qui hodieque in cultu ceparum eundem morem obſeruant. Cf. Fränkiſche Samlungen III. p. 143.

et vere et autumno] Plinius 19. ſ. 32. *Schiſtam hieme cum coma ſua relinquunt, vere folia detrahunt, et alia ſubnaſcuntur iiſdem diuiſuris. Hoc exemplo reliquis quoque generibus detrahi iubent, vt in capita creſcant potius, quam in ſemina — Seritur Amiternina frigidis et humidis locis et ſola allii modo capite, reliquae ſemine. Proxima quae aeſtate nullum ſemen emittunt, ſed caput tantum, quod inareſcit; ſequenti autem anno permutata ratione ſemen gignitur, caput ipſum corrumpitur. Ergo omnibus annis ſeparatim ſemen caepae cauſa ſeritur, ſeparatim caepe ſeminis.* Ceterum Morgagni I. 84. malebat deinceps *ſemen earum.*

ſic ſuccus] Nouembr. 6. de allio: *vbi coeperit caulis prodire, proculca: ita ſuccus reuertetur ad ſpicas.*

thalli] Creſc. *Collectis autem cepis maturis, quod patet, cum ſe ſuſtinere non poſſunt et amplius non augetur.* vbi antiqua mea *ammodo* pro *amplius.* Ita Creſc. de allio: *Colliguntur cum eorum ſtipites ſe amplius ſuſtinere non poſſunt.* vbi ſimiliter antiqua mea *ammodo* habet.

5. *tepidiore*

tepidiore] Cresc. *in tepidiori — rarius seratur et irrigetur, si non pluat.* Atque etiam Pol. liber habet h. l. *si non pluerit.* Albertus: *si pluuia non fuerit.*

non obruunt] Cresc. negationem omisit.

toto anno] Cresc. *seminari possunt et transplantari toto tempore anni, quo tempore terra non fuerit congelata aut adeo siccata, quod coli non possit.*

argillam] Crescent. *Caules in omni aere proueniunt et terram desiderant pinguem medicorem et stercoratam et profunde fossam, et amant potius terram medicorem, quam sabulum aut cretam.*

perennis vnda] Albertus: *non argillosam neque glarea neque arena vel sabulo immixtam — nisi continuata succurrat irrigatio siccitati fundi.*

6. *dum est trium vel quatuor foliorum*] Plinius 19. sect. 1. *Sunt qui semen trifolii nitrumque simul tritum aspergant foliis.* vbi de vitio loci recte admonuit Brotier. *Trifolium* ortum esse videtur ex *trium foliorum*. Sed in reliquis verbis corrigendis nihil nos adiuuant Codices scripti.

7. *adhaerente*] Columella XI. 3. 23. fimo illinit liquido et taeniolis tribus algae inuoluit plantas sex foliorum transferendas.

fortiores] Cresc. *ponendae sunt incrementi maioris quoque — tamen fortiores sunt.* Vinc. etiam *tamen fiunt.* Igitur *tamen* addidi. Deinceps *tepida die* Vinc. idem postea ... habet *declinat.*

operiatur] Columella: *saepius sarrita et stercorata melius conualescit pleniorisque incrementi et coliculum facit cymam.* Male Vinc. *operiatur.*

8. *spongias*] Cf. Columella XI. 3. 43.

cultum] Morgagni corrigit *incultum.* Palladius vnde haec duxerit, ignoro. Siluestrem asparagum dicit, quam Cato et Columella corrudam. Vide ad Catonem VI. 4. Deinceps verba *et fortior* omittit Bruschiana.

9. *vel radicibus*] Plinius 19. s. 47. mentam plantis et spongia seri tradit. Vide ad Columellam XI. 3. 37. vbi est *mense Martio recte ponitur.*

foeniculum] Vincent. Duac. Sp. nat. X. 70. *feniculus serendus est loco aprico et modice saxoso, et hoc primo vere scilicet Februario.* Plinius 20. s. 96. siluestre foeniculum seu hippomarathrum locis calidis sed saxosis nasci ait. Albertus: *aperto et modicum saxoso et ideo iuxta muros et parietes optime prouenit.*

Seritur primo vere] Recte omittit haec verba Pol. liber; quae enim Februario mense feruntur, omnia primo vere sata intelligi debent. Igitur inclusi. Distinctionem mutare vulgarem maluit cum Pontedera Gesner; qua tamen mutatione inepta tautologia non tollitur. Columella XI. 3. f. 35. *Pastinaca et siser atque inula conualescunt alte pastinato et stercorato loco, sed quam rarissime ponenda sunt, vt maiora capiant incrementa.* Plinius 19. f. 27. *pastinacae genus alterum seritur radice vel semine vere primo vel autumno, vt Hygino placet, Februario, Augusto, Septembri, Octobri, solo quam altissime refosso.* Albertus: *pasticana loco pingui et laxo siue seratur siue plantetur — exaltata autem area melius confortatur.*

frigidis] Pol. *humidis*. Male. Colum. XI. 3. 12. de chaerephyllo: *nam si regio saeuas hiemes habet post Idus Februarias semina differenda sunt.*

10. *betam*] Haec aliunde quam ex Columella duxit; hic enim aliter de beta XI. 3. 17 et 42. vbi vide notam.

11. *porrus*] Charisius p. 80. singulari numero *porrum*, plurali *porros* dici ait. Ceterum Columella XI. 3. f. 32. locis calidis Ianuario, frigidis Februario porrum serit.

post duos menses] Simpliciter Columella *cum increuerit*.

transferatur] Columella XI. 3. 30. *si differas.*

Octobri] Columella: *locis quibus aqua subministrari non potest, differri debet circa aequinoctium autumni, at quibus possis humorem praebere, mense Maio recte transfertur.*

12. *digiti crassitudinem*] Colum. *antequam translatum deponas, omnes radiculas amputes et fibrarum summas partes intondeas.*

oblitus fimo liq.] Haec non sunt in Colum. qui deinceps *inter quaternos digitos depangas* habet. Albertus: *profunde in terra non erectum ponendum est sed inclinatum abscissis a medietate foliis et aqua immixta stercori rigandum, tunc dulcius erit et albius.* Male.

alleuandus est sarculo] Plinius 19. f. 33. *antiqui silice vel tegula subiecta capita dilatabant; nunc sarculo leuiter conuelluntur radices, vt delumbatae alant neque distrahant. Insigne quod cum fimo laetoque solo gaudeat, rigua odit, et tamen proprietate quadam soli constant.* Noster eadem repetit infra Octobri XI. 5. Male h. l. Vincent. *vacuum* omittit.

plura semina] Cresc. VIII. *semina porrorum* habet, sed antiqua mea, *id est plures porrinae* addit, cum in Alberto sit *porri*. Eadem ibi habet *emittas* pro *inmittas*. De artificio

ficio vide supra ad II. 14. 4. Habent etiam Geoponica XII. 29.

si frequenter] Haec non intelligo. Cresc. haec pro iis habet: *vel plantas semina in vnum strictum foramen posita; omnium pullulatio in vnum grande porrum concrescet.* Columella sic: *cuius incrementum quo maius fiat* raris linteolis complura grana illigantur. *atque ita obruuntur.* Geoponica γογγυλίδων semen id est raporum immittunt facto foramine arundini. Quae ipsa sunt verba Alberti.

inula] Isidorus XVII. 11. *alam rustici vocant.* vbi Editor monet, Hispanos hodieque *Ala* vocare. Hinc nostrum *Alant.* Est *inula helenium* Linnaei. Sed in Isidoro Vincentius Sp. natur. 10. 75. legit *alnam*, et iterum cap. 66. et Macer poeta ibidem cap. 67. *Enula quam graecus alnam vocat elleniumque.*

seritur oculis] Hinc correxi Columellam XI. 3. f. 35. Ceterum verba *quo canneta ponuntur* vitiosa vel spuria censeo. Mensem enim satis supra tit. 23. definiit; modus statim docetur.

14. *colocasiae bulbos*] Plinius 21. sect. 51. *in Aegypto nobilissima est colocasia, quam cyamon (i. e. fabam) aliqui vocant. Hanc e Nilo metunt, caule cum coctus est, araneoso in mandendo; thyrso autem qui inter folia emicat, spectabili: foliis latissimis, si arboreis comparentur, ad similitudinem eorum, quae personata in nostris amnibus vocamus. — Seritur iam haec in Italia.* vbi male Vincentius *arenoso* legit. Fabae Aegyptiae radicem (non caulem) ἐριώδη i. e. lanosam dixit Diphilus Siphnius apud Athenaeum III. p. 73. De colocasio, in Italia culto, Martialis XIII. 55. Colocasia inscripto epigrammate ita. *Nilia cum ridebis olus, lanasque sequaces, improba cum morsu fila manuque trahes.* Idem VIII. 33. *lenta minus gracili crescunt colocasia filo.* Fabam aegyptiacam ex Theophrasto H. P. IV. 10. descripsit Plinius XVIII. f. 30. male tamen spinosum caulem pro radice posuit. *Simile illi caput papaueri, colore roseo, in eo fabae, non supra tricenas: folia ampla; fructus ipse amarus et odore; sed radix perquam lauta, incolarum cibis, cruda et omnino decocta, arundinum radicibus similis. Nascitur et in Syria Ciliciaque et in Torone Chalcidis lacu.* In hoc Plinii loco pro *crocodili oculis timentes refugiunt* Vincentius habet: *aculeos timentes*; deinde pro *scapo amplissima crassitudo, nec genicula habet:* Vincentius legit *crassitudo, octona genicula habet;* denique pro *radix perquam lauta incolarum cibis* Vincentius habet: *perquam lata — cibus.* Plinius tertio

loco XIX. f. 30. tradit de aro inter bulborum genera: *Est inter genera et quod in Aegypto aron vocant, foliis lapathi, caule recto, duum cubitorum, baculi craſſitudine, radice mollioris naturae, quae edatur et cruda. Effodiuntur bulbi ante ver, aut deteriores illico fiunt. Signum maturitatis folia inareſcentia ab imo. Vetuſtiores improbant: item paruos et longos; contra rubicundis rotundioribuſque laus et grandiſſimis. Amaritudo pleriſque in vertice eſt; media eorum dulcia. bulbos non naſci niſi ex ſemine, priores tradiderunt. Sed et in Praeneſtinis campis ſponte naſcuntur, ac ſine modo etiam in Remorum campis.* Partem horum traduxit ex Theophraſti H. P. VII. 11. In loco Plinii de faba aegyptiaca ex Theophraſto translato recte vidit Bodaeus legendum eſſe ex Theophraſto: *longitudo ſcapo quatuor cubitorum eſt ampliſſima craſſitudo digiti; nec genicula habet.* Vox digiti latet in *octona genicula*, quam lectionem cum Vincentio alii etiam Codices habent. Dioſcorides, qui ſua item ex Theophraſto duxit, II. 128. radicem edulem ait colocaſiam dici. Scilicet fructus fabae Aegyptiacae, quae ad nymphaearum Linnaei genus pertinet, dicebatur ciborium; alii tamen ipſam plantam paluſtrem ita vocabant; florem roſaceum ad coronamenta adhiberi ſolitum teſtatur Nicander; radix arundinaceae ſimilis cibum praebuit incolis Aegypti iis, qui inferioris Delta paludes habitabant, teſte Theophraſto l. c. Colocaſiae vel colocaſii nomen ipſum ignorat Theophraſtus, ignorat Herodotus, qui libro II. ſect. 92. fabam aegyptiacam a ſimilitudine liliorum appellatam prorſus vt Theophraſtus deſcripſit, eiuſque vſum in cibo ſolis paludum inferioris Aegypti incolis recte tribuit. Reliqua Aegyptus radice ſeu bulbi ari cuiuſdam vtebatur in cibo. Hoc ari genus hodieque *Kulcas* appellant Arabes et Aegyptii. Ab vſu radicis plane ſimili vocabulum colocaſia ſeu colocaſium ad vtramque plantam translatum, neſcio quo auctore, miras turbas excitauit, nunc demum luce botanicae ſcientiae illata per viros doctos, componendas. Colocaſiam vbi nominat et deſcribit Plinius, alium quam Theophraſtum et Dioſcoridem auctorem, forte Diphilum Siphnium, ſequitur. Virgilius nominauit in Ecloga IV. 40. *mixtaque ridenti colocaſia fundet acantho.* vbi Seruius annotat, herbam colocaſiam poſt deuictam ab Auguſto Aegyptum innotuiſſe Romanis. Columella VIII. 15. medium νησοτροφεῖς locum colocaſiis conſerit, quibus inumbret auium aquaticarum habitacula. Iam tum igitur natura colocaſii gemini Aegyptiaci fuit cognita Romae, ita, vt Columella a ſimili-

similitudine alterius colocafii, ex nymphaearum genere, vulgares etiam nympheas, aut a colocafii, ex genere arorum, fimilitudine, vulgaria ara in Italia crefcentia colocafia appellaret. Aegyptiis enim colocafiis conferere eum locum non erat operae pretium. Poft Profp. Alpinum, Haffelquift, et Forfkäl de aro Kulcas digna lectu tradita leges in libro fcriptoris Arabis Seculi XIII. Abdallatif de Memorabil. Aegypti p. 65. verfionis germanicae, qui locum Diofcoridis ex arabica verfione repetiit memorabili cum varietate, fed male, vt multi recentiores fcriptores, ad arum colocafiam accommodare voluit, qui ad nymphaeae genus pertinet. Ad nymphaeas pertinere videtur etiam lotus aegyptiaca. Cf. notam meam ad Sauarianas Epiftolas de Aegypto T. I. p. 318. verf. germanicae. Ceterum arefactam ri colocafii radicem lignofam fieri, teftatur Abdallatif. l. c. . 69. hinc intelligitur, cur viridem araneofam Plinius, anofam Diphilus et Martialis, denique filofam dixerit Martialis.

Tit. XXV. *tali folo*] Geoponica X. 23. locis gaudere monent frigidis, aquofis, laetis; plantari etiam locis tepidis, fed in orientem vel feptentrionem conuerfis. Ita etiam c. 22. Locis campeftribus malos et piros fructus afferre dulciores et carnofiores, in montibus contra deteriores et ligno et fructu fieri fpinofafque afferit Theophraftus H. P. III. 11. Crefc. V. 20. *In macra et pingui poteft terra plantari, verum macro arido et cretofo folo in pira minora et duriora erunt, et ipfae arbores paruae et quafi vetuftate confumtae, et maxime vbi falfedo eft vel amaritudo terrae et ad ipfarum radices. In loco autem dulci — et maxime fi tale folum in lateribus montium vel in planis prope montes fuerit — non enim in talibus locis degenerabit haec arbor, nec in fe aut in fructibus de facili patietur defectum. In locis autem, multum a montibus remotis, nimium humidis et aquofis erunt arbores magnae et frondofae, fructufque ipfarum turgentes et virides ac viuo colore carentes, et eorum odor et fapor quodammodo infipidus et obtufus.*

tardus euentus] Vide infra ad fect. 14.

2. *bimas*] Stolonibus et viuiradicibus plantari, fed viuiradices plantari bimas faltem, terramque fimo miftam iici fimul, monent Geoponica X. 23. Melius tamen inferi viuiradices quam plantari, et piros filueftres rectius transferri ex falubribus locis et deinde cum tenuerint, inferi, Cap. 3. piri plantari dicuntur ἀπὸ πασσάλȣ καὶ κλάδων.

Cap. 22. ſtolonibus et viuiradice ſeri repetunt, ſed viuiradices trimas ponendas eſſe, nec iuniores quam bimas. Aliquos tamen etiam ex trunci ſeu codicis parte generoſiſſima ſcytalas exſcindere et plantare vt in oleis fieri ſolet; quosdam denique ex ſumma arborum parte ſurculos generoſiſſimos plantare feliciter. Sed Theophraſtus C. P. I. 3. malum pyrum amygdalum et larum difficile ait ex cacuminibus prouenire.

reſuente] Geſner ex lectione Polit. efficiebat *reparante*, vel *repetente*. Poſteriorem emendationem aperte Creſcentius adiuuat.

3. *prehenderint*] Albertus: *foſſa profunda debet poni, vt bene comprehendat ſuccum radicibus antequam fiat inſitio.*

teneritatem] Cum Bruſchiana Codices *teneritudinem* praeferunt, recte; ſic enim alibi noſter.

proficis] Albertus: *multum proficiet ſi in ſecundo anno ſemper laetamen adiungas.*

4. *fertur*] Bruſchianum *generat* vnice probo, eoque ducunt Codices Pol. et Vlitii.

argutos] Sunt quos Galli *piquant* vocant. Iterum ſic eſt Mart. X. 26. Deinceps *exequi* Br. quam formam alibi tenuit Geſneriana.

diſtantia] Contra Geoponica X. 23. ἔςι δὲ πολυειδὲς, διὸ καὶ ποικίλης δεῖται τῆς ἐπιμελείας. Magna enim genera longorum et rotundorum pyrorum, quae in ipſa arbore maturantur, citius plantari debere; reliqua a media hieme ad medium ver. Ex Magone Plinius 17. ſ. 30. no. 4. *pira non eodem tempore omnia ſeri, quoniam non aeque floreant; eadem oblonga aut rotunda ab occaſu vergiliarum ad brumam, reliqua genera, media hieme ab occaſu ſagittae ſubſolanum aut ſeptentrionem ſpectantia.* Quae repetierunt Geoponica.

radicem terebras] Creſcentius V. 1. Accidit etiam plerumque piris in decrepita aetate, vt duritie corticis radicum attrahere nutrimentum non poſſint ſufficiens ad nutrimentum ramorum arborum et fructuum, quare ſequitur, vt alternis aut rarioribus annis ferant fructum. Scindantur ergo per medium groſſiores radices arboris et in ſciſſura, ne claudi poſſit, fluuiales immittantur lapilli, vt humor ſufficienter digeſtus, qui per compactum corticem ſubintrare non poterat, per ſciſſuram aperti ingrediatur meatus. Hunc locum ſi legiſſet Geſner, probabiliorem rationem remedii, tam frequenter adhibiti a ſcriptoribus veteribus, edidiſſet, quam quae poſita eſt ab eo ad Palladium II. 15. 3. vbi cuneo adacto tedae putat fibras radicum coarctari,

stari, eoque concitatiore motu eluctatum angustias istas humorem cum spiritu per spatia libera ferri, comparato exemplo caminorum in medio angustiorum, satis inepto ad rem herbariam. Geoponica X. 23. pyrum feraciorem et fructus dulcis res fieri afferunt, si trunco iuxta terram perforato cuneum quercinum vel fageum immittas et terram deinde adaggeres. Albertus: *si arbor haec lignescit scinde radices et impone cuneum de quercu.*

5. *felle taurino*] Geoponica X. 23. dum plantantur piri, radices felle bubulo illini iubent.

laborare] Geoponica X. 23. *ἐν δὲ τῷ ἀνθεῖν νοσȣ̃σαν θεραπεύσεις τρυγίαν οἴνȣ παλαιȣ̃ καταχέων τῶν ῥιζῶν καὶ ἀρδεύων ἐπὶ ἡμέρας πεντεκαίδεκα εἶτα συγχώννυε*; etiam fructum dulciorem fieri, affusa faece vini.

6. *lapillos*] Geoponica X. 22. dum plantantur piri ex scrobe lapillos eligi iubent, et plantas terra cribrata adaggeratas rigari; quod si arbor vetusta fuerit, radices denudari, lapillos eligi, terram regestam cribro purgari et fimo mistam reponi rigarique volunt.

spino] Edd. primae *spinae*. Sed noster Insit. versu 63. *et spinos steriles*, vbi tamen *spinas* malebat legi Pontedera. Virgilius Georg. IV. 145. *et spinos iam pruna ferentes*, vbi Seruius prunorum arborem (siluestrem) genere masculo vocari monet. Sed fallitur. Nam iuxta prunum siluestrem Columella VII. 9. 6. spinam nominat. vbi vide notam. Pirum inseri punicae, cydonio, amygdalae, terebintho, moro, tradunt Geoponica X. 24. in mori rubra pyra nasci addunt. Virgilius Georg. II. 71. *ornusque incanuit albo flore pyri.* Plutarchus S. Q. II. 6. in quercu nata pira refert. Plinius 17. s. 24. *pirum vel florentem inserere licet, et in Maium quoque mensem protendere insitionem.* Crescentius in h. l. habet: *item in spina et in castano sed in his ad debitum augmentum peruenire non potest. Item in quibusdam aliis arboribus insita comprehendit, sed inutiliter et ideo hoc omitto.* vbi Basil. omisit verba *et in castano*, deinde legit *sed in hac.* Albertus ex h. l. habet: *spinae et ortio et fraxio.* Ceterum, etsi Palladius infra sect. 24. surculos omnis generis recipere ait cydonium, inter reliqua poma mala etiam nominans omissis pyris, eaque meliora producere, cum Crescentio tamen sentit Garidel in Histor. Plant. Prouin. Gallicae p. 141. qui pira cydonio insita asperiora prouenire affirmat. Ad debitum augmentum vt perueniant piri, cydonio insiti, monet Garidel, cydonios iuxta terram inferendas

das esse et deinde transferendas in aliam terram tam alte, vt supra insitum planta radices agere possit.

punico] Noster de Insit. 71. *Creditur in Libycis* (lege et *Lib.*) *sua germina nectere ramis, lactaque puniceo posse decore frui*, vbi Codrus intelligi putabat pira purpurea.

7. *anniculus*] Inepte Albertus: *natus debet esse ante solstitium anni praecedentis.*

9. *tenacibus*] Geoponica X. 24. seruant pira, dum picatis pediculis (πέλματα vocant) suspendunt. Plinius quoque 15. 17. 3. pira in dolio picato recenti suspendit exclusa omni aura operculo et gypso, illitis omnium surculis pice. Geoponica addunt, alios pira indere vasi nouo fictili, affusa sapa, vel musto vinoue, ita, vt vas repletum condatur. Alios seruare obruta scobe, quosdam foliis siccis nucis; interdum in vase fictili nouo cum sale pauco componi, affusa sapa vel musto vinoue, vas deinde operculatum recondi; alias in vinaceis dulcis vini separata recondi. Varro I. 59. 3. pira in sapa condit; Cato 7. 4. item; in passo seruat etiam Plinius. Quae Geoponica γίγαρτα οἴνε γλυκέος dicunt, Hippocrates γίγαρτα γλυκέα vocare solet. Obiter etiam annotabo, Graecos pyra in aqua frigida posita intulisse et ex frigida natantia cepisse, vt et cerasa. Vide Athenaeum XIV. p. 650 et II. p. 51.

10. *exemta*] Brusch. *exempta — lito ore.*

12. *Castimoniale*] Omisit cum Crescentio Pol. liber. Gesner comparabat melititen Plinii 22. s. 54. qui dari solebat mulieribus vini abstemiis; et alterum 31. s. 44. vbi genus gari ait castimoniarum superstitioni sacrisque Iudaeis dicatum, quod fit ex piscibus, squama carentibus. Forte respexit Palladius aut is, qui vocabulum addidit, *castum Cereris*. Suidas: τὰς δημητριακὰς παρὰ Ῥωμαίοις σπενδασθείσας κασείας ἑκάστε μηνὸς ἅγνευε. Praeterea castum Isidis et Cybeles memoratur.

cupellis] Cresc. *capsellis.* Cupas vasa vinaria ligneis tabulis compacta interpretatur ipse Plinius. Apicius I. 2. in cupellam mittit piper cum melle despumato, vt conditum melizomum paret.

13. *mala seramus*] Geoponica X. 18. mala vere et autumno seri posse docent, melius autumno in locis siccis post primos imbres; amare loca frigida, humida et terra nigra.

regio est] Brusch. *regione, Octobri* — deinde *Iccirco — ovilum.*

macrum

macrum et aridum] Theophrastus C. P. V. 10. malos inprimis vermiculationi obnoxias esse ait, et in calidis locis male prouenire, quia radices facile exsiccentur. Piros et malos putationem non ferre, vtpote cortice sicco tenui vulnere non facile obducentes, sed manibus potius quam ferro purgandas monet C. P. III. 10 et cap. 2. vbi arida tantum manibus aut ἀγκύραις detrahi iubet.

14. *sicut piri*] Supra sect. 2. *sed pirum plantis serere prope tardus euentus est.* Crescentius V. 12. *Seritur malus ramis et semine, sed tardius est in vtroque prouentus: melius igitur in locis calidis Octobri et Nouembri, in frigidis vero Februario et Martio plantas siluestres malorum ponamus, et cum conualuerint, inserantur. Spatia vero inter ipsas arbores 20. pedum esse debebunt. — Hae arbores primo plantationis suae anno circumfodiantur et ab herbis omnibus liberentur quolibet mense aestatis, deinde quibusdem annis bis vel ter qualibet circumfodiantur aestate; sed postquam conualuerint et suas radices fundauerint neque exarari* etc. in quibus quaedam esse Palladii ipsius verba, mihi vere persuasi. Nimis enim breui oratione defungitur Palladius alias in malis, complura de piris dixerit et accuratius plantationem docuerit. Nisi voluit forte eadem de malis intelligi, quae de piris tradiderat antea. Fundare radices dixit ipse Palladius Febr. 10. 3.

15. *putrescit*] Geoponica X. 18. ne fructus putrescat, nec erucae tangant arborem, lacertae viridis fel trunco illinunt. Plinius 17. s. 47. *contraque erucas et mala ne putrescant lacertae viridis felle tangi cacumina iubent.*

vermes] Geoponica scillam circum arborem plantari iubent, ne vermes nascantur, si nati fuerint, stercus suillum dilutum vrina humana radicibus affundi; amare malum vrinam, et rigationem crebram. Alios admiscere etiam vrinae stercus caprillum et faeces vini veteris radicibusque infundere, vt fructus fiant dulciores. Aegram arborem stercore asinino aqua diluto rigare per dies sex sole occidente frequentius per intervalla, donec germinet. Vt fructum copiosum edat, nec eum abiiciat, facere os de canali plumbeo latum refectum et trunco arboris altitudine pedis a terra circum adstrictum; cum mala vigere (ἀκμάζειν florere interpres) coeperint, vinculum esse tollendum quotannis. Plantae radices taurino felle illinendas esse, antequam pangatur; vermes molestos clauo aeneo eruendos esse; cortice eo vsque excoriato, donec bestiola deprehendatur, vulnera deinde bubulo fimo illinenda esse. Mala inprimis dulcia

dulcia vermiculationi obnoxia esse, monet Theophr. C. P. II. 16.

si ea loca] Brusch. et Codd. simpliciter: *quae rasa sunt, bubulum.* Ita credo habere etiam l. B. R. etsi nihil inde annotauit Gesner. Vulgata sapit interpolationem Iucundi.

16. *vilitate*] Brusch. *vtilitate*, quam lectionem ex Lugd. Codice annotare voluit Gesner; vulgatam tamen ponens lectionem.

17. *spino*] Cresc. Louan. ita habet, sed antiqua mea et Basil. *spina*, quod malebat h. l. restitui Pontedera, interpretatus spinam albam seu oxyacantham, Bauhini Pinac. 454. mespilum apii folio siluestrem spinosam. Sed de spino vide supra ad sect. 6. Albertus ex h. l. spinam *nominat.*

platano] Noster Insit. versu 87. rubra mala, platano insita, memorat. Virgilius Georg. II. 70. *et steriles platani malos gessere valentes.* Geoponica X. 76. καὶ εἰς πλάτανον μῆλα ἐγκεντρίζεται, ἀφ' ἧς γίνεται ἐρυθρὰ τὰ μῆλα. Haec sunt mala πλατάνια, quae iuxta Setania laudat Mnesitheus Atheniensis apud Athenaeum III. p. 81. Moro insita mala rubere colore sanguineo, tradit Plinius; sed nomen omisit; pira insita moro rubra fieri, tradunt Geaponica X. 24 et 76. Malum inseri omni piro, cydonio, pruno damascenae, citro insitam fere toto anno fructum ferre, docent Geopon. X. 20. et cap. 67. Apud Galenum de Alim. Facult. II. reperio, in Asia mala πλατανίστινα porcis obiici, appellarique ita, quia mollibus platani foliis gustu similia sint. Forte tamen illa Asiatica a romanis fuerunt diuersa.

salice] Noster Insit. versu 85. *Stipitibus gaudet nomen mutare salignos.* Igitur a salice nominantur insita. Cresc. V. 12. *inseritur — et in amidam vel salicis pertica perforata vt in generalibus est traditum plene libro secundo.* Et cap. 20. de piro: *item in amidanum vel salicem pertica perforata et sub terra sepulta.* Paulo post Amedanum p. 267. ed. Basil. *Amedanum* interpretatur alnam et describit. Igitur de amedano hac sermo Crescentio esse non potest. Et editio Basileensis verba *amidanum vel* omisit. Modum inserendae persici et vitis in salice ex Crescentio docui supra ad titul. 17. f. 8. Est locus II. cap. 22. vbi verba: *Modus vero qui fit in amidam et salicis pertica fit hoc modo,* ita Basil. exhibet: *M. v. qui fit in salicis p.* Ceterum quod nomen malis, in salice natis, fuerit, non dixit Palladius, sed Amerina dicta fuisse mihi persuasum habeo. Ab Ameria vrbe dicta fuit Amerina salix apud Columellam et Plinium; inde

nde etiam pyra et mala omnium ferofiffima Amerina Plinio 15. f. 16 et 17. *Et maffis Amerina non peruftis* habet Statius Siluarum I. 16. 18. Ceterum in Crefcentio *amidam vel falicis perticam* interpretari debemus *amitem*. De qua voce vide ad Septembr. 12. et Cangii Gl. in voc. *Amis*.

locis obfcuris] Polit. cum Crefc. *loco obfcuro*. Genera feruandorum malorum plurima et fere eadem enarrant Geoponica X. 21. Albertus: *locis obfcuris ad quae ventus non peruenit fuper tabulas palea ftrata poma reponantur et palea munda cooperiantur, et diu feruantur*.

orbiculata] Eadem effe Graecis Epirotica, afferit cum Diofcoride l. c. 162. Plinius 15. f. 15. Mordiana ab Apollonia Epiri appellata refpondere (ἀναλογεῖ) orbiculatis ait Athenaeus III. p. 81. Succum cum dulcedine aliqua adftringentem habuiffe, teftatur Plinius.

18. *fumferunt*] Brufch. *fumpferunt*.

20. *Nouembri inchoante*] Brufch. *incohante*. de qua varietate dixi ad Columellam.

21. *talea*] Geoponica X. 3. ἀπὸ πασσάλε καὶ κλάδων καὶ παραστάδος, cydonium feri afferunt.

funt large] Saltim *large* effet. Io. B. Koeler, malebat *laxe*.

22. *cretae puluere*] Pontedera malebat *terrae cretae* i. e. cribratae *puluere*. Cretam enim vtpote tenacem, non poffe in puluerem redigi. Siccatam poffe redigi, regerit Gefner. De cretae terrae vfu, arborum plantis vel radicibus additae, loca Palladii excitauit Pontedera, quae repetere nolo, quia vfus eius in aperto et nota eft.

circumfodiendae] Br. *circunfodienda*. eamque formam in reliquiis compofitis ex *cum* feruat.

23. *calx viva*] Brufch. *calx vivus* (Ita etiam Erf.) *temperatus*. Forte hinc *calce arenato* Catonis XVIII. 2. defenditur. Ex graeco χάλιξ, quo in aedificatione vti Graecos monet Hefychius fub vocabulo χάλικες, vertit *calx*, vnde *calculi*, apud Feftum recte deriuantur. Silices et caementa fignificat *calx*, fi addatur *vivus*, Graecorum τίτανον. Geoponica X. 87. f. 5. λίθε σκληρε χάλικα ponunt. Silicem vocat Statius Silvar. III. 1. *indomitusque filex curva fornace liquefcit*. Antiquum calicecem feu calecem teftatur Fefti gloffa: *calicata aedificia, calce polita*. vbi Scaliger ex Infcriptione vetufta attulit *bafilicam calecandam — coirauit*.

locularis] Gefner malebat: *larignam* vel *laricinam* vel *laricalem*. Cornarius ad Galenum de Compof. Medic. fec. loca p. 251. malebat *laguncularis* vtramque de refina liquida inter-

interpretatus, quam a Galeno τὴν ἐκ κεράμων, dici docuit, quoniam in doliis afferebatur. Forte eadem eſt cauealis Vegetii III. 54. 2. IV. 14. 1.

24. *cortice in ſe ipſa*] Verba *in ſe ipſa* ex Creſc. addidi; neceſſario enim addere debebat Palladius ex more etiam ſuo, quibus arboribus inſeruntur cydonii, inprimis cum arbores nominet, quas in ſe recipiunt. Ipſe etiam noſter de Inſitione v. 99. *Sed propriis pandens cognata cubilia ramis ſtat contenta ſuum nobilitare bonum.* Geoponica tamen X. 76. 6. oxyacanthae inſeri poſſe affirmant.

quae meliora producunt] Vide ad ſect. 6. Geoponica X. 20 et 76. malum cydonio inſitum ferre mala pulcherrima, apud Athenienſis melimela dicta, tradunt. De melimelis dixi ad Varronem I. 59. vbi docui, melimela fuiſſe mali genus rubeum, quod inter reliqua mala commemorat ex Varrone Plinius et Columella V. 10. 19 et XII. 45. 5. Idem eſſe quod olim muſteum appellatum fuerit, ex Varrone tradit Plinius. Sed Columella l. c. tria facit cydoniorum genera, *ſtruthia, chryſomeliana, muſtea.* vbi rectius Edd. primae *chryſomelina* habent. Struthea plurimam lanuginem obducere, vt mala lanata in agro Veronenſi, et perſica tradit Plinius 15. ſ. 15. Idem ſ. 10. *quae vocamus cotonea, Graeci cydonia, ex Creta inſula aduecta. Incuruatos trahunt ramos, prohibentque creſcere parentem, Plura eorum genera, chryſomela, inciſuris diſtincta, colore ad aurum inclinato. Quae candidiora, noſtratia cognominata, odoris praeſtantiſſimi. Eſt et Neapolitanis ſuus honus. Minora ex eodem genere ſtruthea, odoratius vibrant, ſerotino prouentu, praecoci vero muſtea. Struthiis autem cotonea inſita ſuum genus fecere Maluianum; quae ſola ex his vel cruda manduntur. — Sunt praeterea parua ſilueſtria a ſtruthiis odoratiſſima, in ſcpibus naſcentia.* Struthia a Cydoniis ita diſtinguit Galenus De tuenda ſanitate et de Alim. Facul. II. 23. vt ſtruthia ſint maiora et minus auſtera quam cydonia. Dioſcorides I. 160. duo ſumma genera facit, parua rotunda et odoratiora vocat ἀληθινά, ſeu vt alii legunt ἀῤῥενικά, maiora et dulciora, ſtruthia. Ita etiam Theophraſtus H. P. II. 3. vbi ſtruthium ſemine ſatum degenerare ait in cydonium. Itaque cydonium eſt vulgare genus paruum, rotundum, odoratius, quod malum cydonium vocare ſolemus; ſtruthium contra nobilius cultu, dulcius et oblonga forma maius, quod pyrum cydonium vocamus hodie. Struthia minora dixit Plinius aut comparata cum Neapolitanis, aut errore librarii, vt monuit etiam Dalecampius. Cotonea vetuſtate odoratiora fieri

fieri tradit Plinius 21. f. 18. Oleum melinum fieri ex cotoneis refert 13. f. 2 et 23. f. 57. addit fieri ex his. quae non fuerint in humidis nata, ideoque Sicula probari eum in vfum. Locum de cydonio ex femine fatum degenerante male ex Theophrafto tranftulit 17. f. 13. In Plinio Vincentius Sp. nat. 14. c. 20. legit: *crefcere patentem.* Crefcentius in editione mea antiqua habet V. 7. *de Coltano* et initio capitis *Coctanus fiue citonius eft arbor nota.* Deinde *coctana fiue citonia* faepius vbi Bafileenfis omifit verbum *coctana* et in titulo capitis pofuit *de citonio.* Idem fupra in Palladio fect. 17. vbi prunus nominatur, habet *coctana* in editione Louanienfi; contra pruni et coctanae mentionem ibi plane omifit editio antiqua mea et Bafileenfis. Sed in piro ex Palladio fupra f. 6. poft *fpina* habet antiqua mea; *et in coctano.* quae verba Bafil. omifit. Coctana effe cydonia monuit Vincentius Sp. nat. 14. f. 23. Sed Plinius 13. f. 10. ex ficorum genere cottana facit Syriae, propria; iterum 15. f. 21. Pruna et coctana ex Syria aduecta nominat Iuuenalis III. 83. Prunorum globus atque coctanorum dicitur Statio Syluarum IV. 9. 28. Veluti paruum fici genus memorat Martialis XIII. 28. IV. 39. VII. 53. Inter inftrumenta pifcatoria nominat Aelianus XII. 43. κοττάνην, a cuius forte forma dicta funt *coctana* poma, de quibus vide etiam Athenaeum IX. p. 385. Itali hodie *cotogno* arborem, *cotogna* fructum vocant. In Plauti Perfa I. 3. 6. eft: *vbi ego aduenero, commifce mulfum, struthea colutheaque appara, bene vt in fcrutris concaleant et calamum iniice.* vbi varie interpretantur viri docti *coluthea.* Alii corrigunt *ftruthea-que lutea.*

24. *fi maior eft*] Pontedera corrigit; *fi minor eft.* Maiores enim longius a radice inferi, quo citius fructum ferant. Columella V. 10. *fi pufillam arborem inferere voles, imam abfcindito, ita vt fefquipede a terra extet.* Palladius III. 17. 5. *fi arborem minorem defiderabis inferere, — circa terram fecato.* Nouellas arbores, minoribus oppofitas, interpretatur Pontedera, adultas, quibus eft nitidus ac fuccofus liber. Contra Gefner vulgatam defendens malebat legi *maiores*, retento tamen *inferetur.* Ego vero legendum effe cenfeo: *fi maiores — inferentur.* Deinde poft verba *quibus fuccus eft* diftinxi; hae enim nouellae et fuccofae arbores in cortice inferuntur; contra maiores, quae minus fuccofae effe folent, circa radicem inferuntur. vbi a propinquo folo humida feruantur lignum cum cortice. Etiam circa radicem furculus inferitur inter corticem et lignum, vt ex

loco Palladii III. 17. 5. apparet. Atque hic modus inferendi circa radicem graece dicitur ὁ διὰ σαρκὸς τρόπος. Vide Geoponica II. p. 685. et ibi notas Niclasii. Ceterum ex Crescentii editione Louaniensi Gesner laudat: *nisi cortex — loci adhumescit.* — His demum scriptis incidi in locum Crescenti alterum II. 22. hinc expessum his verbis: *Potest etiam praedicta insitio fieri sub terra et circa terram siue modicum supra terram, vbi sine dubio insiti ramusculi proueniunt omnibus aliis locis ad incrementa maiora, quia ibi lignum et cortex maxime beneficio soli adhaerentis humescit, cuius insitio loci magis conuenit plantis paruulis, in quibus insitio celebratur. Si vero planta mediocriter magna fuerit, commodius erit eandem in locis altioribus inserere, vbi cortex sit, viridis et succosus quam ipsam circa terram inserere quia sic fructus ex ea pluribus annis tardius haberetur Verumtamen, quanto magis inferius fiat, tanto magis domesticatur fructus.* Videtur igitur Crescentius verba Palladii hoc ordine legisse: *Inseruntur autem nouellae plantae melius circa radicem vbi cortex et lignum b. s. ad. humescit si vero maior est planta, in locis alterioribus quibus viridis et succosus est cortex, commodius erit eandem inserere.* Itaque Crescentius emendationem Pontederae egregie adiuuat etsi miror, eundem Crescentium alibi verba Palladii eodem ordine excerpta posuisse, quo hodie edita leguntur.

25. *inter binas*] Modum hunc seruandorum cydoniorum non satis intelligo; nec tale quid Columella vel alius scriptor posuit. In Brusch. est: *tegulas si sunt matura luto — vel defruto* etc.

quae in medio] i. e. semina et vascula seminum, v docet Columella XII. 45. et noster Octobr. 20. Aetius ἐντεριώνην dixit.

26. *optimo vasculis immittunt*] Ita scripsi ex Vincent Vulgo *mittunt*, Cresc. *dimittunt.*

immergunt] Ita ex Cres. scripsi. Vulgo erat *mergunt* Geoponica X. 28. εἰς γλεῦκος ἐμβαλλόμενα αὐτά τε διαμένει φυλαττόμενα ὑπὸ τῆς τρυγὸς, καὶ τὸν οἶνον διαφυλάξει καὶ εὐωδέστερον ποιήσει — καὶ εἰς χύτραν καινὴν ἐντιθέντα καὶ εἰς πίθον οἰνηρὸν τῆς χύτρας ἐμβληθείσης, ὥστε πλεῖν ταύτην τοῦ πίθου ἐπιχρισθέντος, ἔσαι τὰ κυδώνια νεαρὰ, ὁ δὲ οἶνος εὐώδης. Ceterum struthia in ipsa arbore seruata per hiemem laudat epigramma Antiphili Analect. Brunckii T. II. p. 171 Ceterum quae in sepibus nasci ait Plinius silueltria parua cydonii, esse videntur fructus mespili cotoneastri Linnaei Κοδυμῆλα Cretensibus et Laconibus dici cydonia mala, anno taui

tauit Athenaeus III. p. 81. et in Creta Bellonius Obferuu. I. 17. Gallorum *Amalancier* audire affirmat *Codo malo.* Quod ego interpretor de mefpilo cotoneaftro Linn. quae flore rubro et pomo rubro diftinguitur, in mefpilo *amelanchier* Gallorum fructus maturus nigrefcit. Cotoneaftri fructum hodieque cotoneum nanum appellant. Apud eundem Athenaeum l. c. Glaucides optima pomorum ait effe. Μῆλα Κυδώνια, Φαυλιὰ, καὶ ςρέθεια. Ibidem Androtion in Georgico (p. 82.) malos numerat phaulias et ftruthias; harum pofteriorum mala non decidere a pediculis; deinde malos vernas (ἠρινὰς) vel Laconicas vel Siduntias vel lanuginofas ponit. Vt adeo et ipfi graeci rerum rufticarum fcriptores tria cydoniorum genera, phaulia, cydonia et ftruthia pofuiffe videantur.

feparata] Brufch. *feperata*, vt in Varrone faepius eft fcriptum.

27. *Siliquae*] Nofter Infit. 117. *Affuefcunt filiquae viridi mollefcere fucco et gremio pafcunt caetera poma fuo.* de pruno haec dicuntur; et verfu 153. de amygdalo: *in modicam tornat filiqua tendente figuram et frondes pulchro ditat odore feras.* Κερατέαν hieme folia feruare monent Geoponica XI. 1. More olearum plantari in locis humidis (νοτίοις) a nono Kal. Ianuarias vfque ad quartum ante Kal. Februarias monent X. 72. Plinius 15. f. 26. *praedulces filiquae, nifi quod in iis cortex ipfe manditur. Digitorum hominis longitudo illis et interim falcata, pollicari latitudine.* Vinum e filiqua Syriaca habet 14. f. 19. Syriacas iterum a reliquis diftinguit 23. f. 79. Acaciae filiquas Galenus ipfe interpretatur κεράτια ἀκάνθης Medic. fecund. loca l. 2. Quae Diofcorides l. 158. dicit: τὰ ἐκ τῶν σεμφύλων συντιθέμενα κεράτια recte Cornarius ad Galeni locum p. 297. interpretatur *in retrimentis vuarum compofita et feruata.* Quod ait Ifidorus Orig. 17. c. 7. *eius pomo fuccus acacia a graecis dicitur,* ex male intellecto Galeni loco ductum eft.

28. *ex femine*] Albertus: *a femine optime conualefcit.* Morum feri ἀπὸ πασσάλε, ἀπὸ κλάδων καὶ παραςπάδος tradunt Geoponica X. 3. infita vel inoculata populo albae mora fieri alba, vere plantari et autumno. praecipue cacuminibus (ἀπὸ κλάδων) laetiorem fieri arborem, fi frequenter terra circa truncum leuiter moueatur; femine feri, fi quis antea femina felecta ex fructu refoluto terraeque commiffa rigauerit; melius tamen plantari claua (ἀπὸ κορύνης καὶ πασσάλε) et palo; inferi caftaneae et fago, docent Geoponica X. 69. Plinius 17. f. 28. *morus talea tantum feri-*

tur — in vlmo eam inferi religio fulgurum prohibet. Fico inferi mora tradit etiam Plutarchus Symp. Q. II. 6. Caftaneae, fago, malo, terebintho, piro filueftri, vlmo et populo inferi tradunt Geoponica X. 76. Moro infita pyra rubra reddi, et ficum inferi moro, addunt ibidem. Palladius Infit. 127. moro ficum, et fico morum et fraxino, fago, caftaneae, et terebintho inferi docet. *Perficum* h. l. addit cum Crefcentio liber Polit. De moro et ficu inuicem infitis experimento hortulani Britannici confirmat Palladii narrationem Bradley p. 301.

30. *argumenta*] Ita ex Erford. et Vinc. dedi. Vulgatum *augmenta* habet Cref. qui altero loco VIII. 7. rectius habet *magnae — augmenta.*

31. *non amplius*] Crefcentius tres auellanae fpecies memorat, filueftres paruas, groffam teftam habentes, domefticas groffas rotundas, (quae videntur effe ex corylo Colurna Linnaei;) et tertias longas, faporofiores, et quae citius maturantur. Hae videntur effe ex corylo maxima Linnaei. Geoponica X. 68. alterum genus aiunt effe rotundum, alterum oblongum; illud tamen, licet eodem tempore cum hoc plantatum, celerius nafci.

fobole] Albertus: *ramo vel trunco melius proueniunt.*

loco macro] Geoponica X. 68. eodem tempore auellanam quo iuglandeam et amygdalam plantari docent, gaudere locis argillofis et humidis. Theophraftus nucem Heracleoticam ab Heraclea Ponti vrbe appellat, et monet, quo quis illi plures relinquat ftolones vtpote natura fruticofo, eo plures meliorefque ferre fructus H. P. I. 5. Idem III. 15. accuratius defcribit. Hiemem bene ferre ait, amare montes et humida loca et filueftrem transplantatam mitefcere. Fruticofum effe, nec in caudicem vnquam corroborari fed emittere plures virgas. Fructuofiorem fieri, fi quis frequenter fuccidat virgas, ne in arboream altitudinem fuccrefcens alimentum confumat. Quam eandem obferuationem repetit De Caufis II. 18. et III. 22. vbi monet, feruatam nucem vetuftate fieri amaram magis. Duo effe genera addit, alterum fructu rotundo, alterum oblongo. Domefticam folium maius gerere, fructum meliorem et albidiorem. De corylo, quae filueftris eft, dixi ad Columellam VII. 9. 6. Locum Theophrafti peruertit interpretatione fua Bodaeus, qui quatuor inde coryli genera extorfit. Hefychius nomen auellanae ignotum habet ἄνχρα.

32. *myxa*

32. *myxa*] Plinius 15. ſect. 11. *Simul dici poſſunt* (cum prunis) *populares eorum myxae* (ex Damaſco Syriae) *quae et ipſae nunc coeperunt Romae naſci inſitae ſorbis.* Paulo Aeginetae libro 7. μύξα eſt fructus pruno paruior ſed ſimilis virtute. Plinius 17. ſect. 14. *tuberes melius inſeruntur in pruno ſilueſtri et malo Cotoneo et in calabrice. ea eſt ſpina ſilueſtris. Quaecunque optime et myxas recipit vtiliter et ſorbos.* Sed idem 15. ſect. 13. Perſeae fructibus ſimilia habet. Iſidorus XVII. 7. *Coqui mela quam latini ob colorem prunum vocant, alii a multitudine enixi fructus enixam appellant. Cuius generis Damaſcena melior.* vbi gloſſa Codicis Romani habet: *Hanc arborem Romani vocant prunum, Hiſpani nixum, Vandali et Gotthi et Sueui et Celtiberi ceruleam.* Iacob Du. Breul in Caelio Aureliano Tardar. Paſſion. IV. 8. *decoctione noxarum aut glycirrhizae* legi volebat *nixarum*, et monet, hodieque Luſitanos et Gallaecos pruna omnia *ameixas* appellare. Hiſpanica pruna memorant etiam veteres. Officinae appellant Sebeſten, eſt Cordia Myxa Linnaei. Exempla ſcriptorum medii aeui qui *nixas dixerunt* habet Cangius in Gloſſario. Quam ſub corni ſanguineae nomine deſcripſit Forſkal p. 33. eſſe Cordiam Myxam Linnaei nuper docuit Wahlius, Haunienſis. Vide etiam Schreberi Diſſert. de Perſea anno 1791. editam. In Heſychio μυωξία — καὶ τινα εἴδη ὡς σῦκα βιβρωσκόμενα. μυωξάρια recte μυξάρια correxit Iunius. Antiquiſſimi locus ſcriptoris eſt Diodori I. 34. τὰ δὲ βάτα καλέμενα μυξάρια συνάγεται μὲν κατὰ τὴν ἀποχώρησιν τε ποταμε, διὰ δὲ τὴν γλυκύτητα τῆς φύσεως αὐτῶν ἐν τραγήματος μέρει καταναλίσκεται· vbi paene a vero aberrauit Weſſelingius, qui vocabuli *Muz* ſimilitudine deceptus cum Salmaſio Solin. p. 931. intelligebat Muſam paradiſiacam Linnaei.

33. *conditis tamen*] Vide ſupra ad II. 15. 12.

Tit. XXVI. *clunibus magnis*] Columella VII. 9. *clunibus vaſtis.* Peſſime Edd. primae *cruribus* quae debent eſſe breuia. Deinde Bruſch. ceruice *grandula ſpiſſa.* Forte voluit *glanduloſa.*

longi lateris] Colum. *longiſſimi ſtatus.* ſed illum locum vitio laborare docui ibi.

2. *ad creandum*] Recte omiſit haec verba Vincentius; igitur incluſi. Deinceps *exempto* Br. et poſtea *tranſeundi* pro *tranſigendi.*

incipiunt autem] Geſner malebat: *concipiunt.* quod non neceſſe; intellige *iniri.* Sic paulo antea: *annicula debet*

 incipere.

incipere. Columella: *sed iniri debet Februario.* Fateor tamen durum mihi videri verbum *incipere* vtroque in loco. I. B. Koeler malebat: *iniri debent.*

reparatur] Colum. *celerius iterum conceptum partum edet.*

3. *castaneae*] Columella: *plurima glans vel cisternis in aquam vel fumo tabulatis recondenda est.* vbi Palladius legit: *glans et castanea vel in cisternis aqua* etc.

vilia excrementa] In Columella haec hodie non leguntur, sed Varro glande, faba, ordeo et caeteris frumentis pascit; Geoponica XIX. 6. faginant glande furfuribus triticeis, tritico καὶ σκυβάλοις τοῖς ἀπὸ τῆς ἅλω. vnde fortasse excrementa frugum duxit Palladius. Vuae excrementa noster dixit Nouembri XX. 4. tritici Columella VIII. 5. 25. excreta tritici idem VIII. 4. 1 et VIII. 8. 6.

virentia] Colum. *dum adhuc lactent viridia pabula.* Pontederam h. l. corrigentem *lactant.* *Nouella virentia porcis s. nocere* egregie et multis argumentis allatis refutauit Gesner.

4. *sub porticibus*] Columella: *per porticus harae faciendae sunt — iunctae parietibus harae construendae sunt in altitudinem quatuor pedum, ne sus transsilire septa queat. nam contegi non debet.* Vincent. ex h. l. refert: *haras interstitio sub partibus faciemus quibus mater cum porculis claudatur, vt alumnum gregem tutior ipsa defendat a frigore.* vnde malebam in nota ad Colum. *haras interstinctas parietibus faciemus per porticus.* In Columella forte *parietibus* vitiatum est a *porticibus;* nam saepiuscule in Palladio Crescentio et Vincentio porticus reperi mutatas a librariis in parietes.

procludat] Dubius haereo hoc an Crescentii *praecludam* praeferam. Columella simplex *claudat* habet. *Praecludat* probauit Gesner, sed hoc verbum alienam ab h. l. notionem habere videtur. *Recludat* Vincentii habet noster iterum Martio X. 33. atque ita dixisse pro claudere etiam Iustinum I. 9. 16 et 26. 1. 7. monuit Ducker ad Florum p. 825.

5. *vineis*] Aegyptii agris recens consitis immittebant, vt semina occulcarent. Vide ex Eudoxo narrantem Aelianum H. A. X. 16. ibique in nota laudatos scriptores caeteros.

Tit. XXVII. *myrtiten*] Ita scripsi pro *myrtite.* Vide ad cap. 31. Vox *aliter* referenda ad Ianuar. Tit. 18. Columella

nella XII. 38. mufto Amineo mifcet baccas myrti nigrae contritas. Aliter Plinius 14. f. 19. no. 3.

Tit. XXVIII. *Theriacam*] Ex Geoponicis IV. 8. Eadem Plinius XIV. 18 et XXIII. fect. 11. et Geopon. II. 47. 13.

2. *Aliqui eadem — committunt*] Haec in Geopon. hodie defiderantur.

non tenebit] Geoponic. *ἐξυδατοῦται γὰρ μεταφυτευόμενον ἢ μετεγκεντριζόμενον τῆς ἀντιδότου διαπνεομένης τῷ χρόνῳ.*

iterare] Crefcentius addit: *Sed in hoc idem breuius fieri poffe puto, fi in initio maturitatis vuarum fcindatur sarmentum vuae pendentis et medicamine imiffo ligetur.* Geoponica poft fuperiora: *διὸ προσήκει κατὰ καιρὸν τῆς ἀντιδότου ἐπιχρίειν ταῖς ῥίζαις.*

velut vnum — vuarum] Haec verba, a Crefc. et Vinc. miffa etiam, veluti fpuria inclufferat Gefner. Nec in Geoponicis exftat, quod huc referre poffit. Sed ecce Crefcentius IIII. 6. *Si botrio, poftquam defloruit, mittatur in vafculum terreum vel vitreum, paruum tamen, ex totio botrione dicitur fieri vnum granum.* Quae vndecunque Crefcentius hauxerit, continent fententiam eorum, quae Palladius h. l. tradere voluit, nifi fallit me mea opinio.

Tit. XXIX. 2. *et fic in humida*] Geoponica IV. 7. *εἶτα ἀχύρῳ ὑγρῷ περιδήσαντες κατατίθενται.* vbi legendum effe *ἀχύρῳ περιδήσαντες ἐν ὑγρῷ κατατίθενται* docet verfio Palladii. Contra ex graeco Palladium corrigebat I. B. Koeler vocabulo *humida* translocato.

bulbum demergunt] Geopon. *τὸ ἐπὶ τῆς γῆς κατατιθέμενον σκίλλης ἐμβληθείσης κατατεθείη.* vbi lege *σκίλλη ἐμβληθέν.*

3. *quam poffunt*] Geopon. *ὅσον δύνανται ἐκ βάθους.*

inuerti] Geopon. *καὶ ἀνορθώσαντες τὰ κλήματα πρὸς χάρακας ἀναδεσμοῦσιν, ἵνα μὴ ὁ ὀπὸς ἐκρυῇ.*

granatis malis] Vulgo in Geopon. legebatur male *ῥοὰς*, monente Pontedera, qui vulgatae diftinctionem lectionis h. l. corrigi iuffit. Erat enim *cerafis opus eft exoriri.* Cum Pontedera facit Codex Erf. Equidem verba extrema gloffema effe cenfeo.

Tit. XXX. *et deplorando*] Vt ftructura verborum conftet, *et* tollendum, et deinceps *poft trunco* inferendum eft *igitur*, praeeuntibus Geoponicis V. 38.

finum] ἐγχαράξομεν καὶ ἑλκοποιήσομεν — ῥιζῶν τὴν παχύτητα χαράξομεν Geopon.

infulfa] Geopon. καὶ τῇ ἀμόργῃ εἰς ἥμισυ ἑψηθείσῃ etc minus integre.

fub hac] Geopon. τὸν δὲ ὑποκείμενον τῇ τομῇ ὀφθαλμὸν ἔξω ἀπαλείψομεν, ὅπερ πολλῷ βέλτιον εἶναι δεδοκίμακται vbi Neldhamum, exiftimantem, ὄξει legiffe Palladium, pro ἔξω, improbat Niclas ipfe, ἔξω interpretatus *circa* et ad amurcam referens, oculum circum oblinendum effe amurca. Mihi ὀφθαλμὸν de vitio fufpectum eft; locum enim infra plagam radicibus inflictam aceto perungit auctor, quo nimia humoris affluentis copia cohibeatur. Acetum in vitibus, quae vuas non continent aut aridas faciunt, adhibent Geopon. V. 34 et 39. Igitur ὄξει in loco Geopon. lego et τόπον pro ὀφθαλμόν.

Tit. XXXI. *myrtitem*] Ita fcripfi pro *myrtite*. Erf liber *mirtetum*. Infra Decembri II. iterum Erf. *mirtetum* habet; fed Vincentius *mirticen*.

Aliqui] Ex fucco cum melle mixto parat etiam Columella XII. 38. 5.

2. *et locis ficcioribus*] Malim cum libris *ex locis ficcioribus*.

afperare] Gefner duriorem reddere interpretatur. Sed vinum myrtiten dyfentericis prodeffe affirmat cum medicis Plinius. *Afpirare* eft in Edd. primis; fed nec illud verbum rei conuenire puto. Eft autem dyfenteria inteftinorum exulceratio vel nuda vel putredini iuncta. Dyfenteriam nomae feu putrefactioni ferpenti iunctam *limus* dyfenteriae arguere videtur. Afperare igitur effe debet afperitate fucci amari inhibere, coercere. Sed in Thef. L. L. Gefner fub verbo afperare ex h. l. interpretatur excrementa folidiora reddere.

Tit. XXXII. *viuam terram*] Ex loco herbido vel frugifero fumtam Gefner interpretatur; equidem fimpliciter ficcae opponi puto, eamque effe, in qua herbae viuant et plantae. Vinum helleboriten aliter parat in vite Cato c. 114. vbi vide notam. Laferatum vinum fimili fere ratione parat nofter fupra cap. 29. 3. Ceterum lemma huius capitis habet: *Vt propomata fponte nafcantur*: De voce propomata expofuit Cornarius ad Galenum de M. C. fec. loca p. 299.

Tit. XXXIII. *Graeci*] Geopon. IV. 14. vbi diligentiffime loca Theophrafti comparauit Niclas.

farmenta] Crefc. addit: *Quidam expertus mihi afferuit, se inferuiffe furculum album et nigrum in vna vite continuatis summitatibus gemmarum, corticula tantum gemmarum de medio fubiata, et optime comprehendiffe. Vel poteft hoc fieri exceptis duobus furculis, et diuifis iunctis oculis diuifis fimul et optime ligatis, tanquam fit vnus furculus, inferatur vel duabus gemmis diuifis et coniunctis cum modica quantitate ligni et in loco gemma infertis.* Gemma dimidiata vtriufque generis inferta diuerficolores vuas procreari teftatur Gallus in Rozier Obferuu. fur la Phyfique 1780. p. 206.

AD LIBRI IV.

Tit. I. *locuti*] Titulo 15.

fufpecta] nec ei vt foecundae fidi poteft tuto.

fpiffo humore] Infitionem vitis hanc ex Geopon. IV. 12. tranftulit Palladius vbi eft: ὥρα δὲ τȣ̃ ἐγκεντρισμȣ̃ τῷ ἔαρι τῶν κρυστάλλων ἤδη πάνυ πεπαυμένων, ὅτε τεμνομένης τῆς ἀμπέλȣ τὸ ὑγρὸν ȣ̓́τε πολὺ ȣ̓́τε ὑδατῶδες ἀλλὰ παχὺ καὶ κολλῶδες ἐςι. Plinius 17. f. 24. *lacrymantes calamos inferi non oportet, non magis quam aridos.* Crefc. XII. 2. *cum incipiunt effe gemmae fufpectae ac nondum aquofo fed fpiffo lachrymantur humore. Item inferendi furculi — oculati, ex quibus* etc.

laceratus] Plinius 17. f. 24. *ante omnia gemmantes nigere conueniet; nihil vfquam vlcerofum effe aut retorridum.* Ceterum Crefc. IV. 11. addit deinceps: *recidatur circa terram aut ad pedem medium infra eam; nam fupra terram difficilius comprehendit.*

folidi] Geoponica: κλήματα ςρογγύλα, ςερεὰ, πυκνόφθαλμα — ἐξαρκȣ̃σι δὲ τῷ κλήματι δύο ἢ τρεῖς ὀφθαλμοί. εἰ ἐ τῇ γῇ περιχώννυται, τρεῖς ἢ τέσσαρες.

2. *radendum*] Geoponica: μέχρι μήκȣς δύο ἢ ἥμισυ δακτύλων ἐκ τȣ̃ ἑνὸς μέρȣς ξέειν χρὴ — ὥςε ἀπὸ ἑνὸς μέρȣς τὴν ἐντεριώνην φαίνεσθαι ἀσινῆ, κατὰ δὲ τὸ ἕτερον τὸν φλοιόν. Crefcentius habet *radicatur ergo fermentum.*

aliqui non patiuntur] Crefc. IV. 11. (nam et altero loco II. 22. h. l. excerpfit) ita laudauit: *ne patiaris nudari medullam. — rade — exire, et cortici matris aptetur — debet recipere partem. deinde ligetur vt in aliis infitionibus eft narratum — et fole defendatur.* vbi antiqua mea habet *et cortici ne matris aptetur.*

 ne

ne hi quatiant] Cresc. *ne hii.* vnde Pontedera effeci *ne ii;* in Vatic. libris ait esse *ne huius.*

vbi calor] Geopon. τȣ δὲ θέρȣς ἀκμάζοντος δειλ ὀψίας ὕδατι τὸν δεσμὸν διὰ σπόγγȣ ῥαίνομεν. Plinius 17. 24. *Insitis aptissima siccitas. huius enim remedium appos tis fictilibus vasis modicus humor per cinerem destillans.* It Theophrastus de Causis I. 6. Geoponica interstitium trunc et surculi repleri iubent argilla aut cinere (κονία) vt hu mor arceatur, et naturalis humor seruetur. Ceterum Gesne cum Schoettgenio malebat *temporius* vel *tempori.* i. e. ma ture. Sed calor temporis dicitur pro aestatis, vt ex Geo ponicis apparet.

3. *penicillo*] Ita recte Vinc. Ex peniculo fit penicillus Male vulgo *pennicillo.* Est spongia, licet proprie codicul bene pilosa sic dicatur a pene. In Brusch. est *pinniculo.*

animetur] Cresc. inserit haec: *Potest etiam aliqui veteris cum nouo conuenienter inseri.* sc. sarmenti, quo suadent etiam Geoponica.

adiutorio] Geopon. ὅταν δὲ τὸ βλαστῆσαν δακτύλω τεσσάρων γένηται, προσπαραπηγνῦναι χρὴ χάρακας καὶ προσ δεσμεῖν διὰ τȣς ἀνέμȣς. ὅταν δὲ αὐξηθῇ τὸ βλάστημα, τὸ δεσμὸν δρεπάνῳ χρὴ τέμνειν, ἵνα τῆς θλίψεως παύσηται, κα τὸ ἐκ τȣ πρέμνȣ ὑγρὸν εἰς τὸ κλῆμα διαδίδωται. Plinius 17. 24. *deinde cum cualuissent flagella pedes binos, vinculur insiti incideretur, vbertati crassitudine permissa.* Geoponic X. 77. τριφύλλων δὲ γενομένων τῶν ἐνθεμάτων χρὴ τȣ δεσμȣς ἀφαιρεῖν.

aetatem] Cresc. ita pergit deinceps: *leni vinculo et no stricte ligetur, ne adolescentia* etc.

4. *infra terram*] Geoponica: τινὲς μὲν ȣν ἐν τῇ γ ἐγκεντρίζȣσι κατιόντες ἡμιπόδιον βάθος, καὶ ἐν τῷ πυθμέν σχεδὸν τῆς ἀμπέλȣ — τινὲς δὲ ἐν τῷ ἰσοπέδῳ. — ὃ καὶ καλ λιον. τὸ δὲ ἐν ὑψηλῷ ἐγκεντριζόμενον δυσκόλως συμφύετα τινασσόμενον ὑπὸ τῶν ἀνέμων.

dictum est] titul. 17.

Tit. II. *vliginosos*] Colum. XI. 2. 32.

Tit. III. *sabulone*] Vide ad Columellam II. 9. 17. vnd haec sumta sunt: *nec in sabuloso solo sed in arena quoque.* Se Crescentius III. *terram desiderat valde aratam solutam e pinguem. nam in sabulo et arena prouenit, dummodo so irriguo et humido coelo seratur. Nam siccum et argillosum formida*

ormidat agrum, et terrae in qua seritur pinguedinem valde consumit. — Corbis octaua pars sufficit in iugero.

Tit. IV. *Cicer vtrumque*] Horum partem ex Colum. II. o. 19. partem ex Geopon. II. 36. habet.

Tit. V. *Februario*] Cap. 5. vbi vide notas.

Tit. VI. *duobus modiis*] Ex Columella II. 11. 12. addi solebat *ac semodio* Pontedera. Recte!

Tit. VII. *puluerari*] i. e. herbis purgari, terra in puluerem ligone resoluta. Cf. ad Columellam IV. 5. vnde haec ducta sunt.

praecidunt] Eodem verbo vtitur Columella IV. 13.

2. *vmbrae molestiam*] Compara Columellam.

semipedis] Columella IV. 16. *pedali tamen spatio recedendum est — et vt fossor ab omni parte semina circumfodiat.* Albertus: *pali qui affiguntur vitibus, sic debent proportionari, quod magnis vitibus magni affigantur pali et paruis parui. distantia vero quatuor pedum affigendi sunt, circumfodi possit vitis. Ab Aquilone vero ideo figendus, vt ab illa parte ex eo vitis habeat aliquam protectionem.*

3. *Vineas — roribus*] Haec ex Columella IV. 22. 5. reliqua sectionis huius sumta sunt ex libro de Arbor. cap. 6.

nodus] Male Gesner haec de insitionis genere eo interpretatur, de quo cap. I. 4. Recte sententiam reddidit Cresc. V. 10. Quodsi truncus vitis est nimia vetustate corruptus, mense Martio iuxta terrae superficiem vel sub ea modicum recidatur, vt surculus in abscisso trunco vitis eodem renouetur.

4. *aegras*] Haec eadem habes in Colum. Arbor. c. 6. Geopon. V. 34.

bidentibus] Haec et reliqua exstant Geopon. V. 42. Albertus: *Si vitis laeditur frigido vulnus stercore ovino vel caprino liniatur et cum terra adiacente ligetur.* Brusch. *ceditur ouilo aut ferro — stercore ouilo* habet repetito eodem vocabulo.

Tit. VIII. *Columella*] Vide ad V. 9. 14 et XI. 2. 29.

paleas fabae] Geoponica IX. 10. ἀχύρων κυαμίνων κόνον ἢ δύο, πρὸς ἀναλογίαν δηλονότι τῦ δένδρυ. Ita etiam Quinctilii X. 83. Quare nescio, quo iure Africanus in Cestis 301. vbi docet arbores exsiccare et destruere in bello:

of

οἱ δὲ Κυντίλιοί φασιν ὡς τὰ κελύφη τῶν κυάμων ταῖς ῥίζαις ἐμβαλλόμενα ταύτας ξηραίνει. quem locum ignorauit Nicla. Sed puto Africanum respexisse per errorem vsum palearum harum ad exsiccandam agrorum vlignem falsam. in Geopon. II. 23. 9.

mortarium] lacu ablaqueationis locum excaues. Geoponica IX. 10. ποιεῖσθαι τὴν τῆς γῆς περίχωσιν — τὰ κύκλῳ τῆς περιχώσεως φιαλοῦν πρὸς τὴν τῶν ὑδάτων ὑποδοχήν.

2. *vtrinque*] Ita correxi vulgatum *vtrumque*, sensu exigente. Geopon. πλήρωσον τὰ τρυπήματα ἑκατέρωθεν. Praeterea verba *ab australi parte* non pertinere ad ramos inserendos, sed ad foraminis situm, docent Geopon. τρυπήσας τὸ στέλεχος κατὰ τὸ πρὸς νότον μέρος. quod miror Gesnerum non vidisse.

vel lapidem] Verba inclusa referendo ex alieno in suum locum post *oleastri ramum* recte vidit Gesner, quem secutus eadem suo deinceps loco inserui. In Geopon. l. c. vnde haec translata sunt, est: πάσσαλον εἰς τὰς ῥίζας ἐμπήξας ἐλαίας ἀγρίας ἢ πίτυος ἢ δρυὸς ἢ λίθου.

superabit] i. e. exstabit. Geopon. ἔκτεμε τὰς ἑκατέρωθεν ὑπεροχὰς καὶ πηλῷ δι' ἀχύρων περίπλασον τὰς ὀπάς. Aristoteles de Plantis l. c. 6. τὰ βαλαύστια ταῖς ἐλαίαις συμβάλλουσιν ὅταν ὁμοῦ φυτεύωνται. quae Albertius integrior sic vertit: *balaustiae conferunt oliuis quando firmantur radices earum ex balaustiis aut plantantur iuxta arbores malorum punicorum.*

et seminum] Vide ad Colum. XI. 2. 30. Cf. supra Febr. XXI. et XXIII.

Tit. IX. 2. *Cardui*] Cuius curam perficit infra Octobr. XI. 1. De eo breuiter Columella XI. 3. 28. De generibus dixi ad X. 235. Geoponica XII. 39. τὰς κινάρας φύτευε Νοεμβρίῳ μηνί. τότε γὰρ φυτευθεῖσαι τῷ ἔαρι τὸν καρπὸν δώσουσι. τῷ δὲ ἔαρι φυτευθεῖσαι μόγις οἴσουσι τὸν καρπὸν τῷ ἐπιόντι ἐνιαυτῷ, καὶ αὗται μὲν ἔσονται ἰσχυραί, ὁ δὲ καρπὸς βραχύς. Alios tamen affirmare addunt quocunque tempore plantentur cinarae, eodem et fructum reddere; itaque per totum annum cinaras haberi posse. Obiter addo ad Theophrasti verba de cacto: ἕτερον δὲ καυλὸν ὀρθὸν ἀφίησιν, ὃν καλοῦσι πτέρνικα· pertinere glossam Hesychii τέρνακα, τὸν κάκτου τοῦ φυτοῦ καυλόν. Aliam lectionem eiusdem loci spectare videtur glossa Hesychii στέρνιξ· ἐντεριώνη.

solido] Malim cum Pol. et Cresc. *solidore terra ne.*

parata

parata, femina] Pontedera malebat: *ferenda cardui — parata femina*. Contra Gefner poft *parata* comma pofuit, atque ipfe ex Lugd. et Vinc. *fint* addidi. Geoponica plantari iubent εἰς εἰργασμένην γῆν, terra fubacta, veteri ftercore fuperfufo, atque aeftate frequenter irrigari, quo fructus maiores et teneriores fiant.

inuerfa] Mucronem feu cufpidem coelum fpectare debere, ex h. l. monet Tozzetti p. 116.

imprimenda] Columella fimpliciter *deprimemus*.

laurino oleo] Geoponica χυλὸν ῥόδων ἢ κρίνων ἢ δάφνης ἄλλῳ τινὶ εὐώδει βρέξας.

3. *confringas*] Geopon. τὰ ὀξέα τῶν σπερμάτων ἀμβλύνας τρίψει λίθε. Eodem confilio femina in particulis radicis lactucae condita feri iubent.

a codice] Cum B. Porta *a radice* malebat Schoettgen. Inepte. Sequentia enim docent, radicem h. l. a codice diftingui. Vide ad Ianuar. 1. Geoponica: λάμβανε τὰ φυτὰ τῶν κινάρων· τὰ παραπεφυκότα τοῖς μείζοσι σελέχεσιν ὀξεῖ δρεπάνῳ ἀφαιρῶν ἀπὸ τῆς γῆς ἀποσκάψας πρότερον τὴν περικειμένην γῆν· καὶ συναφαίρει μέρος τι τῆς ῥίζης.

vt nec] Cum B. Porta *vt ne* malebat Schoettgen. Alteram hanc rationem carduorum ferendorum hodie fequuntur hortulani; fed hi cardui rariffime femina maturant, quippe ex radice vel germine non femine nati. Monet idem Tozzetti full' agricolt. Tofcana p. 117. qui nomen etrufcum carduorum pofuit *Gobbo*.

quas — liberatas] Ita ex Crefc. legi debere et ad matres referri, recte monuerat Pontedera.

4. *muftelas*] Eafdem in Hifpania, quin etiam in media Germania ad capturam cuniculorum adhibent. Eft muftela furo Linn. Gallis *furet* dicta.

cucumeris] Plinio tefte 20. f. 4. eo decocto fparfa mures non attingunt. Geoponica confilia alia habent. Radices enim lana inuolui iubent, aut ftercus fuillum aut cinerem culneum radicibus apponere.

5. *cepullas*] Brufch. *alium — caepulas — cumelam — netum.*

finapis] Vincentius Duac. S. N. 10. c. 23. ex h. l. habet *napi* et deinde *arboracea*, vt etiam infra Octobri XI. 4. Brufch. *Sinapes* habet.

6. *mulfo et lacte*] Idem de cucumere Colum. XI. 3. 51. ibi vide notam. Geopon. XII. 20. καὶ ἀναψυχθὲν σπείρῃς.

rofae

rosae folia] Geopon. l. c. τὰς δὲ μηλοπέπονας ποιήσε[illegible] ῥόδα πνεῖν ἐὰν τὸ σπέρμα αὐτῶν μετὰ ξηρῶν ῥόδων ἀποθ[illegible] μενος καὶ φυράσας φυτεύσῃς.

7. *et cucumeres*] Albertus ex h. l. *Cucumer et pepo s[illegible] minantur altis sulcis rare semine iacto.* a quo admonitu[illegible] vulgarem distinctionem *seminantur, rare sulcis facti[illegible] atit.* correxi. Ceterum Brusch. VII. *pedum* habet. Theo[illegible] phrastus H. P. II. 8. Megarensem cultum diuersum habe[illegible] τὰς σικύας καὶ τὰς κολοκύντας ὅταν οἱ ἐτησίαι πνεύσωσι, σκάλ[illegible] λοντες κονιορτᾶσι καὶ ἄτω γλυκυτέρας καὶ ἁπαλωτέρας ποιᾶσι[illegible] οὐχ ὑδρεύοντες.

pedum trium] Male Vinc. Duac. X. 58. *denum trium — non possunt — mulso — ac teneri sunt — ad aquam festina[illegible] do — confricetur — cucumeris nascitur — humus plicetu[illegible] Quotiens tonat — Colum. sic dicit — aut ferulas — ligni[illegible] situla — possunt et inter.* Spatia accuratius definit Palladiu[illegible] quam Columella et Plinius ex communi auctore. Crescen[illegible] tius VI. *Cucumer et citrulli desiderant eandem terram cu[illegible] cucurbita et eisdem mensibus eodem modo plantantur et ci[illegible] cumfodiuntur, sed habere debent interualla maiora et pos[illegible] quam nati fuerint, omnino non rigentur, quia in rigation[illegible] facile destruuntur.*

ouillo lacte] Columella XI. 3. 51. simpliciter *lacte* habe[illegible] et Geoponica XII. 20. de melopeponibus tradentia. Alber[illegible] tus: *ouino lacte et mulso.* vnde orta lectio Crescentii; *muls[illegible]* tamen probo vt sect. 6.

vasculo] Geoponica XII. 19. μακρὰς δὲ ταύτας ποιήσει[illegible] οὕτως. ἐὰν ἐν ἰγδίῳ ἤ τινι ἄλλῳ ἀγγείῳ ἐμβαλὼν ὕδωρ παρα[illegible] τιθῇς πλησίον αὐτῶν ἀπὸ έ ἢ ς' δακτύλων. τῇ γὰρ ἑξῆς α[illegible] σίκυοι ἐπὶ τοσᾶτον ἐκταθήσονται. Vbi video palmum e[illegible] dimidium poni. Plinius XIX. f. 23. palmum seu quatuo[illegible] digitos posuit. Vide ad Colum. X. 394. Albertus: *in vas[illegible] disco operto sub eis ponis, ita vt ad eas spirare possit.*

8. *Sabino*] Geoponica XII. 19. εἰ τρεῖς ἡμέρας πρὶν τ[illegible] σπέρμα καταβαλεῖν ἐναποβρέξῃς τᾶτο σησαμίνῳ ἐλαίῳ. nihi[illegible] de culice herba habent. Vnde h. l. *sesamino* malebat Pon[illegible] tedera. Sed olei Sabini forte eadem virtus est. Oleum Sabinum habet ex Glossis Cangii Gloss. Graec. sub vocabulo Καταλανικόν. Plinius 19. f. 23. *Sunt qui herba quae voca[illegible] tur culix trita semen eorum maceratum seri iubeant. vt sine semine nascantur.* Videtur psyllium herba vel κύνωψ intelligi. Ceterum tales cucumeris εὐνάχίας vocari monet Athenaeus II. p. 68.

canna[illegible]

cannae] Plinius: *Iidem in fiſtula flore demiſſo mira* *ongitudine creſcunt.* Geoponica: καὶ κάλαμον εἰς μῆκος τε-ιὼν καὶ γλύψας καὶ συνθεὶς καὶ περισφίγξας ἐν τούτῳ τὸν ίκυον ἢ τὴν κολόκυνθαν μικρὰν οὖσαν ἐὰν βάλῃς, αὐξανομένη ι' ὅλα τοῦ μῆκος πληρώσει τὸν κάλαμον. Ad interpretatio-em pertinet, quod Creſc. addit *abſciſo intelligit Albertus.* cilicet is ita h. l. laudauit: *quod ſi flos cucumeris cum apite vitis ſuae amputetur et cannae cuius omnes nodi erforati ſunt inſeratur, conualeſcit et in nimiam extenditur ongitudinem.*

hamus] Plinius: *natura oleum odere mire — at ſi oleum odem modo ſit, in hamos curuatis.*

Perterritus] Varietatem ex Creſc. infra poſui. Baſi-eenſis autem editio male in h. l. habet *oleam ſic metunt.* verba *quando tonat — conuertitur* plane omiſit. De ti-ore tonitruum obſeruationem alibi nondum reperi. Al-ertus: *ſtatim ſicut hamus in oppoſitionem curuatur — velut uodam perterritus conuertitur. et ideo ſenſum habere hanc rbam Protageras aſſerebat.*

9. *vite*] De cucurbita etiam infra ſect. 16. dixit vitem; Geoponica XII. 19. κληματίδα ἢ ἀκρεμόνα τῆς κολοκύντης ἢ κύου.

cucumis figuram] Malim cum libris optimis et Creſc. *cumeris figuram.*

Gargilius] Creſcentii antiqua libro VI. ex h. l. *vt hoc racilius Martialis aſſirmat.* ſed libro VIII. cum Baſileenſi bet: *haec enim omnia Virgilius Martialis aſſeruit.* Plinius: *eſcunt qua coquuntur forma.* et ſect. 24. *cucurbita quoque ui modo faſtigatur, vaginis maxime vitilibus, coniecta eas poſtquam defloruit, creſcitque qua cogitur forma, erumque et draconis intorti figura.* vbi dubitabat Niclas alterutro in ioco vocabulum *fictilis* et *vitilis* ſit vitioſum. ubitauit iam olim Harduinus ob locum Geoponicorum i ὀστράκινα ἀγγεῖα memorant. Iam olim Hippocrates de mine p. 234. ὥσπερ εἴ τις σίκυον ἤδη ἀπηνθηκότα ἐόντα δὲ ιγρὸν καὶ προσεόντα τῷ σικυηλάτῳ θείη εἰς ἀρυστῆρα, ἔσται ἀρυστῆρος τῷ κοίλῳ καὶ ὅμοιος. ἢν δέ τις εἰς ἄγγος θῇ μέγα, καὶ ἐπιεικές ἐστι σίκυον χαδεῖν, ἀλλὰ μὴ πολλῷ κάρτα ζον τῆς φύσεως τοῦ σικύου, ἴσος ἔσται ὁ σίκυος τοῦ ἄγγεος τῷ λῳ καὶ ὅμοιος. ἐρίζει γὰρ ἐν τῇ αὔξῃ τῷ κοιλῷ τοῦ ἄγγεος.

Columella] XI. 3. 53. vbi vide notas.

11. *ſic fient*] Ex Columella XI. 3. 43.

in

in sulcis disponemus] Videtur vitium latere et deesse *ita*. Sulcos vocat, quos Columella sulcos et deinde *porcam* et alibi *sulcare* eadem notione dixit Palladius.

non sistere] Polit. liber *non etiam tangere vel sistere*. In Colum. est: *ne nimio humore laedantur*. Gesner vulgatum *sistere* interpretatur *stare*.

12. *auellendus*] Colum. *radicitus euellendus*.

ministrabunt — et] Ex h. l. correximus Columellae sect. 45. vbi vide notam. Ceterum Brusch. *clauduntur — sumpturus — incendis* habet.

13. *cineris inspersione*] Theophrastus C. P. III. 22 ἡ τέφρα ταῖς συκαῖς καὶ τῷ πηγάνῳ. ξηρᾶ γὰρ πρὸς τὸ μὴ σκωληκοῦσθαι μηδὲ σήπεσθαι τὰς ῥίζας. quae repetiit Plinius 17. s. 47.

si iam minuta] Haec vix sana sunt. Dicit semina excussa folliculis. Totus hic locus *si ponas — sero nascentur* ex ignoto hodie scriptore translatus est.

14. *pertusae fabae*] Plinius 19. s. 45. *ruta quoque seritur Fauonio et ab aequinoctio autumno: odit hiemem, et fimum; apricis gaudet et siccis, terra quam maxime lateraria — Amicitia est ei et cum fico, in tantum vt nusquam laetior proueniat quam sub hac arbore. Seritur et surculo melius in perforatam fabam indito, quae succo nutrit comprehendendo surculum. Seritur et a se ipsa. namque incuruato cacumine alicuius rami, cum attigerit terram, statim radicatur.* Reliqua de ruta vide ad Columellam XI. 3. 38. Humorem et fimum odisse testatur etiam Theophrastus H. P. VII. 5. Ceterum verba *vel bulbo* omittit Bruschiana.

maledictis] vt ocimum, teste Plinio 19. s. 36. et cuminum, ibid. Idem s. 37. *rutam furtiuam tantum prouenire fertilius putant.* De cumino cum maledictis sato Theoph. H. P. VII. 3. IX. 9. Hesychius In ἀρὰς ἐπισπεῖραι. ἔθος Κυπρίων σπειρόντων κριθὰς μεθ᾽ ἀλὸς καταρᾶσθαί τισι. Ocima cantare Persii IV. 21. comparauit Gesner.

immundae] i. e. menstruatae, vt ex Columella et Plinio apparet. Festus: *ancunulentae feminae menstruo tempore appellantur. vnde trahitur inquinamentum.* Scilicet ab antiqua *cuno* pro coeno deriuatur *cunulentus*, coenulentus.

15. *coriandrum*] Haec vnde de coriandro habeat, latet me. Contumacius satum prouenire ex Theophrasto monuit Plinius.

16. *exiles*] Columella XI. 3. 49. *exiles*. Crescent. VI. *Cum plantare volucris, aperias, et scias. quod quanto in altiori loco cucurbitae semina fuerint, tanto longiores crescuntur*

-utur. Idem VIII. c. 8. *Hermes autem dicit, cucurbita in -ineribus ossium humanorum plantata et oleo rigata nono die -abet fructum. Et quod mirabile est, semina quae in vase -ucurbitae sunt, in sublimi nota faciunt cucurbitas longas et -tiles, quae autem in medio eius nascuntur, faciunt grossas, quae in profundo iacent, faciunt latas.* In Columella est: *-men de media parte cucurbitae inuerso cacumine ponito, -t fiat incrementi vastioris — at si esculentae merci praepa- -abis, recto cacumine de collo cucurbitae sumtum semen -rendum erit, quo prolixior et tenuior fructus eius enascatur.*

ad semina] Cresc. *quae pro seminibus seruare volueris -rossiora, quae de primo natis fuerint, vsque ad hyemem in -te sua indurare permitte, deinde ad paruum fumum -spende, vbi semina optime seruabuntur — et nota quod -mina praedicto modo seruata per triennium seruabuntur.* -inius 19. s. 24. *eas quae semini seruentur, ante hyemem -accidi non est mos; postea fumo siccantur — vires sine -miniculo standi non sunt.* Crescentius sua omnia debet -lberto, cuius verba propius absunt a Palladii oratione.

solo qualicunque] Graecis et Plinio βλίτον genere neu- -o dicitur; Crescentii antiqua mea vbique habet *blita* vbi -asileensis *blitum.* Multo curiosiorem eius cultum tradit -rescentius.

piscinam] Plinius 19. s. 55. *ex serpyllo et sisymbrio -ulsos ramos serunt. laetissimum nascitur in puteorum parie- -ius et circa piscinas ac stagna.* Theophr. H. P. VI. 7. τῦ ἑρπύλλε ἴδιος ἡ αὔξησις ἡ τῶν βλαςῶν. δύναται γὰρ ἐφ' -ονῦν προϊέναι κατὰ μῆκος χάρακα λαβὼν ἢ πρὸς αἱμασιὰν -ντευθεὶς ἢ κάτω καθιέμενος. εὐαυξέςατος δὲ εἰς Φρέαρ. -uae verba vix sana sunt, praecipue si compares Diosco- -dem III. 46. vbi est: ἀπὸ δὲ αἱμασιῶν καθιέμενος εὐαυ- -ςατος γίγνεται. Serpyllum sibi ignotum esse fatetur etiam -odaeus ad Theophr. p. 495. Equidem hederae similem -uticem esse suspicatus sum ad Nicandri Theriac. vers. 67. -ide etiam notam ad Columellam XI. 3. s. 33. Ceterum -usch. *serpilum — ciminum* habet.

Tit. X. *macilentum*] Geoponica II. 8. locis calidiori- -s laetari punicas et oleas monent. Eadem III. 4. men- Aprili monent plantari oleas, punicas et myrtos humi- -s vel riguis locis in palos (πασσάλες) sectas, quasi auctore -heophrasto. qui tamen punicam ἀπὸ ῥάβδε plantat H. P. -1. ramo Plinius 17. c. 17. Deinde aquas et rigationem -nare ex Androtione annotat Theophr. II. 8. Stolone,

ramis

ramis (ἀπὸ κλάδων καὶ πασσάλε) et palis seri punicam tra dunt Geoponica X. 3. Societate myrti gaudere, et vn cum ea plantari ordinibus densis, quo sibi inuicem vmbran faciant, nec radices narus vtriusque generis alimentum sib praeripere tradit Theophr. C. P. II. 9. Geopon. X. 29. Acriu recidendam punicam esse Theophr. C. P. III. 10.

calida] Punicam etsi minus firmam aduersus tempesta tes, frigore tamen minus laedi quam firmiores arbore monet Theophrastus C. P. V. 17. Ramos punicae et fic statim serendos esse, nec antea siccandos monet C. P. I. 6.

matrum radice] Vlitius ex Codice affert et probat *matr radice* ad Gratium vers. 132. Deinde *maleo* Brusch.

2. *virgulta inuersa*] Ne poma rumpantur, plantar iubent κατακέφαλα Geopon. X. 30. Sed Theophr. C. P. I 11. Pluuia ait maxime infestari, ideo quosdam ramos de ducere, quo facilius guttae defluant, alios vero inuerter plantas. Ita enim fieri, vt arbor ipsa magis fruticum imi tetur naturam, rami proni ad terram spectent et folio den siore fructum floremque (κυτίνες) inumbrent. Ita etian Plinius 17. c. 17. Vnde apparet, h. l. legendum *curandum vt* quod monuit olim ad Theophr. Bodaeus et Niclas ad Geo ponica p. 699. De inuersione talearum monitum est a Columellam V. 9. qui difficilius comprehendere ait et arbo rem inde sterilescere. Expertus talearum et palorum sa lignorum inuersionem Gallus Du Hamel in Physiolog. Arbor T. II. p. 89 et 90. testatur germina primum versus terran flexa deinde sursum reuersa esse; germinationem ipsam ii trunco et radice multo lentiorem minusque laetam, et ger mina costata fuisse non rotunda; postea vero costarum ru gas in ramis rediisse ad naturalem rotunditatem, nec cur vaturae vestigia vlla remansisse, denique post aliquot anno incrementum salicum laetissimum fuisse et reliquis simili mum. Vnde affirmare audet Gallus, falso tradi, ex talei inuersis prodire arbores humiles. Saltim origo erroris it apparet!

acida fieri] Columella V. 10. 15. *quodsi acidum au minus dulcem fructum feret, hoc modo emendabitur. Ster core suillo et humano vrinaque vetere radices rigato. ea re et fertilem arborem reddet et primis annis fructum vinosum et post quinquennium dulcem et apyrenum facit. Nos exi guum laseris viuo diluimus et ita cacumina arboris summa obleuimus. ea res emendauit acorem malorum.* Ex Crescen tio etiam apparet, h. l. librarios turbasse. Remedium idem habent Geopon. X. 34. et Theophrastus H. P. II. 3. Ex cacumine

acumine et e latere ramorum germinare etiam punicam, refert Theophr. H. P. III. 7. Punicam seri posse virga, (ῥάβδῳ) vt ficum cacumine, (κράδῃ) oleam contra non posse eo modo (ἀπὸ κλωνὸς) seri docet II. 1. vnde apparet, eandem arboris partem in olea κλῶνα in fico κράδην in punica ῥάβδον dici. Addit punicam etiam stolone cum perna vel sine ea auulso plantari. Culturam punicae plures truncos relinquere et putatione diducere, vt malo, ait I. c. 5. ramum crassum acutum malleo satum adigi, plantasque minoribus interuallis, nouem ad summum pedum, poni monet II. 7. Plinius 17. f. 26. *omni genere inseritur ficus et punicae — ramo seruntur et punicae, palis laxato prius [illegible]eatu; omnium horum longitudine trium pedum, crassitudine minus brachiali, cortice diligenter seruato, trunco exacuto.* Idem f. 45. alternam tonsuram (alternis annis) quaerit myrtis punicae oleae, quia celeriter fruticescunt. f. 39. *riguis [illegible]tis et punicae praecipue aluntur.* Atque ita Theophrastus H. P. II. 8.

nam siccitas] Mira in h. l. varietas est apud Crescentium; nec locus sanus esse videtur. Praeter testimonia Theophrasti iam allata, aliud exstat de Caussis Pl. VI. 19. fructus myrti et punicae aqua corrigi et dulciores fieri, myrtum radicibus frequenter rigatis aqua tepida fructum apyrenum ferre, quale genus Athenis colebatur, monet P. III. 22. Denique VI. 27. cum quaerit, cur punica in Cilicia circa Pinarum fluuium nascantur apyrena et dulcia, [illegible] ἡ γὰρ ῥόα Φίλυδρον, καὶ μεταβάλλει Φασὶν ἐξ ὀξέως εἰς γλυκὺ ἐὰν ἔχῃ πολυυδρίαν. Hinc ex Crescentio Palladium corrigendum esse puto. Densas seri punicas et myrtos, [illegible] συσκεπάζωσιν ἄλληλα καὶ προβολὴν ἔχωσι τοῦ ἡλίου tradit Theophr. C. P. II. 9.

3. *si florem*] Plinius 16. f. 46. perdere fructum facillime addens ex Theophrasto: *quae etiam roribus nimiis et [illegible]unis florem amittit; qua de caussa inflectunt ramos eius, [illegible] sub recti humorem infestum excipiant, atque contineant.*

amphora] Plinius 17. f. 47. *Si mala punica acida [illegible]scantur, ablaqueatis radicibus fimum suillum adhibent; [illegible] anno vinolenta, proximo dulcia futura. Alii vrina hominis aqua mixta riganda censent quater anno singulis amphoris: aut cacumina spargi vino lasere diluto.* Si findantur in arbore pediculum intorqueri. Columella V. 10. 15. [illegible]c ex eodem auctore minus integra et paulum diuersa [illegible]ulit. Vincentius in Plinio habet: *proxima — quaternis [illegible]nis — aspergi.* Faeces coriariorum officinae et vrinam

punicae

punicae et myrti radicibus affundi monet Theophr. C. P. III. 23. et c. 12.

algam] Geoponica X. 29. aegrae algam circa radices ad truncum adponunt et frequenter rigant.

plumbeo circulo] Malum defecto fiftulae feu canalis plumbei ofculo capaci induunt ftrictim Geoponica X. 18. quo plures fructus ferat neque eos abiiciat. Hodie plethoram arboris cauent ablato corticis ipfius circulo.

fquillam] Dum plantantur, fquillam fimul imittere iubent Geoponica X. 29. fed cap. 30. antea fcrobi calculos imittere iubent; fatae iam arbori apponere fquillam, ne poma rumpantur. Ita plane Columella V. 10. 16. Plinius 17. f. 16. *quidam punicis malis fubftrato lapide non rump... pomum in arboribus tradunt.* Columella lapides tres fup... ponit. Cf. Columella Arbor. 23.

intorferis] Ex Columella XII. 44. 1. vbi vide Geopon... X. 29. *χλωραὶ δὲ ἐπὶ τȣ̃ δένδρȣ διαμένȣσιν ἕως τȣ̃ ἔαρος, ἐὰ... λυγίσῃς τȣ̀ς κλάδȣς αὐτῶν, τȣτέςι περιςρέψῃς ἅπαξ ἢ δὶ... ὅταν ἀκμάσωσι καὶ κολοκύντας ξηρὰς καὶ γογγύλας περιθῇ... ἑκάςῃ, ἵνα μὴ βρέχωνται μηδὲ ὑπὸ τῶν ὀρνέων ἐσθίωνται.*

felle bubulo] Aetius in libro de Alexipharmacis c. 55 terram lemniam et origanum cum aqua contrita radicibus allinere iubet contra vermes.

clauo aeneo] Infra fect. 29. vermes fici tollit vncinis aereis. Deinde *ammixta — lexiuo* Brufch.

5. *candida*] Punica rubicunda fpondent Geopon. X. 29. fi radices lixiuio balnearum rigentur. Iterum X. 33. quod de granis etiam interpretandum effe puto.

mirae magnitudinis] Ex Theophrafto habet Martialis qui ita de Cauf. Pl. V. 5. *τὰ δὲ τῶν καρπῶν μεγέθη τῶν κατ... ορυττομένων ἐν ταῖς χύτραις, ὅταν κατάγωσι τȣ̀ς ἀκρεμόνας. οἷον ῥόων καὶ μήλων, εὐλόγως γίνεται.* Sed monet ita folum punici mali corticem fieri crafliorem et grandiorem, non item grana; mala autem vulgaria ita fieri infipida. Cetera vide ad Varronem I. 59. 4.

poma] Addidi vocabulum ex Crefcentio, qui altero loco VIII. 7. habet *eius poma.* vbi praeterea male eft *aquam quae minatur.*

redhibebit] In antiquo Codice Florentino *perhibebit,* in altero *reddere debebit,* in tertio *redhibebit,* vt etiam in Vaticanis et vulgatis libris reperit Pontedera. Crefc. VIII. 7. *exhibebit* habet. Nofter VI. 6. *pro vafculi magnitudine pomum reddit.* Ceterum Crefc. VIII. 7. addit: *Sed etiam menfe*

Maio

Maio et Iunio posse fieri, commodius affirmatur. Vide supra II. 6 et VII. 5.

6. *tithymali*] Geoponica X. 35. ἀνδράχνην καὶ τιθύμαλον συγκόψας καλῶς τὰ σελέχη περιάλειψον. Iterum cap. 82.

in se tantum] Ita enim de Insitione versu 73. seqq. Didymus affirmauit posse in myrtum inseri, et contra punicae myrtum, atque ita nasci vtrumque fructum maiorem. testibus Geopon. X. 37. quae addunt, posse etiam salici inseri. De salice repetunt cap. 76. Ceterum inseri punicae afferunt cap. 37. pirum Palladius Febr. 25. Ceterum ramorum connexione si fiat insitio et medulla eximatur, nasci punica apyrena annotauit ipse supra III. 29. 3 et Geopon. IV. 7. 31. Eadem cap. 37. diuerso modo monent inseri punicam ab aliis arboribus, sub cortice quidem, vt versio habet; graece est ἐμφυτεύζεται. Stipitem flexibilem eligi, qui facile possit ad terram deflecti; hunc inseri solenni more; deinde in terram deflecti ita, vt pars stipitis infra insitum vinculo alligetur, ne resiliat, donec insitus surculus comprehenderit. Surculum etiam ex arbore germinante iam posse desumi. Rationem insitionis diuersae non satis quidem intelligo et verba quaedam excidisse, vidit etiam Niclas. Ceterum κατώτερον τῆς ἁρμαγῆς corrige, vbi editur ἀμόργης sine sensu. Similiter vocabulum ἁρμογὴ cap. 77. corruptum exstat in Codice Gudiano.

7. *pediculis*] Crescentii Editiones tres habent *appendiculis.* Sed infra sect. 22. habet *pendiculis* pro *pediculis.*

marina vel muria] Vide ad Columella XII. 44. 5. Geoponica X. 38. τινὲς θαλάττιον ὕδωρ θερμάναντες ἢ ἅλμην ποζέσαντες, εἰς ταύτην ἐμβάπτουσι τὰς ῥοίας καὶ μετὰ ταῦτα ψύξαντες ἐν ἡλίῳ οὕτω κρεμαννύουσι. μέλλοντες δὲ χρῆσθαι πρὸ δύο ἡμερῶν ἐμβρέχουσιν αὐτὰς εἰς ὕδωρ. De puniceorum generibus ita Plinius 13. f. 34. *Sed circa Carthaginem punicum malum cognomine sibi vindicat; aliqui granatum appellant. Diuisit et in genera,* apyrenum vocando, cui lignosus nucleus abest; *sed candidior ei natura et blandiores sunt acini, minusque amaris distincti membranis. Alia structura earum quaedam, vt in fauis, communis. Nucleos habentium quinque species: dulcia, acria, mixta, acida vinosa. Samia et Aegyptia distinguuntur erythrocomis et leucocomis.* Idem 23. f. 57. *punici mali nouem genera nunc iterare superuacuum. Ex his dulcia quae apyrina alio nomine appellauimus — quae vero ab his sapore proxima vinosa diximus, paruum nucleum habentia.* Ibidem sect. 61. silueltre

punicum ex Dioscoride I. c. 154. habet. Priorem Plinii locum sic retulit Vincentius 14. c. 73. *Circa Carth. est malum cognomine punicum siue malum granatum, hoc in genere diuiditur; apyrinon vocant — blandior est acini minusque amari m. dist. Nucleos — acria, mitia* etc. Pintianus vulgatum olim *candidiore natura* mutabat in *candidiores natura*. Deinde pro *leucocomis* Hermolaus corrigebat *glaucocomis* antestatus Theophrastum H. P. II. 3. qui tamen locus emendationi non fauet, recte monente Pintiano. Theophrastus enim punica ex semine seu nucleo dulci sata degenerare, et ex apyrenis dura, plerumque etiam acida (ὀξεῖα) nasci. Nisi quod ibi pro γλυκειῶν Edd. Ald. et Basil. male habent γλαυκείων sine sensu. Addit Theophrastus, in Aegypto et Cilicia contra accidisse. Ibi enim punicam vesatam vel plantatam ex acida fieri dulcem, in Cilicia vero circa Pinarum fluuium nasci omnes apyrenos. Ex Plinio colligas apyrenos fructus habuisse nucleos vel acinos candidiores et blandiores. Hinc Martialis apud Palladium candida grana memorat, vbi vult apyrena intelligi. Samia et Aegyptiaca genera Plinius distinguit erythrococcis et leucococcis; (ita enim legendum esse, recte vidit Dalecamp.) quod interpretabor, Samia grana habere rubra, Aegyptia candida. Apyrina nominat Martialis XIII. 42 et 43. Seneca Epist. 85. apyrina dici monet, non quibus nulla insit duritia granorum, sed quibus minor. Dioscorides I. 151. succo distinguit genera tria, dulcia, acida et vinosa. Vasculis constare punica et mespila, tradit Plinius 15. s. 34. corio et membrana legi: vbi Harduinus *vascula* interpretatur vmbilicum in summo fructu seu flosculum. Structuram fauorum communem punicis nemo interpretatus est in Plinio, quod sciam. In sorbi fructu Theophrastus H. P. III. 12. similitudinem esse ait fauorum: ὥςτ' εἶναι καθάπερ κηρίον. De granis punici Plinius 15. s. 29. *angulosi quippe soli; nec cutis vlla singulis, praeter communem, quae est candida; totisque et succus et caro est, iis praecipue, quibus paruulum inest ligni.* Praeterea mali punici apyreni dulcis et acidi meminit simul Galenus Medic. sec. loca III. 1. vbi recte monuit Cornarius p. 368. apyrena fuisse non omnia dulcia, sed acida etiam; et ἀπύρηνα dici, quae nucleo ligneo carent, eiusque loco molliorem acinum seu κόκκον gerunt. Ῥόας σκληροκόκκους habet Athenaeus XIV. p. 650. Samia qualia fuerint, ignoro, sed Samus ficos biferas, item vites, malos et rosas habuit, teste Athenaeo XIV. p. 653. Empedocles apud Plutarchum Q. Symp. V. 8. de punica

unica ἄφλοιοί τε εἶδος καὶ ὑπέρφλοια μῆλα dixit. Dixit ὑπέρφλοια ob corium fructus craſſum.

9. *bipedanea*] Tripedaneam habet Columella XII. 44. 3. vbi vide.

10. *intra ordeum*] ἢ ἐν σωρῷ σίτε ἐν σκιᾷ ἀποθετέον Geopon. X. 38.

vinum de malis] Plinius 14. f. 19. *Fit e punicis vinum quod rhoitem vocant.* Dioſcorides V. 34. Idem 23. f. 58. contra leporem marinum *acinos detracto cortice tuſos ſucumque decoctum ad tertias commendat.* ſect. 60. eſt: *Quin et nucleos ipſos acinorum experiri non piguit; toſti tuſique ſtomachum iuuant.* Ita et Dioſcorides I. 151. vnde apparet nucleos dici vaſcula, quibus acini includuntur et diſcriminantur, graece πυρῆνας.

in cochlea] Similiter de roſis Geopon. VIII. 29. ἐκπιέσας ν κοχλίῳ. Nicander loco ſupra laudato acinos vinoſos unicorum exprimit trapeto: οἰνόβρωτα βορὴν ἐν κυρτίδι λίψας ὡσεί τε νοτέεσιν ὑπὸ τριπτῆρσιν ἐλαίην. Κυρτὶς eſt ſcella, qua incluſas oliuas prelo exprimit etiam Colum. XII. 50. 10. et cap. 52. vbi vide notas. Infra Octobr. 19. ochleae ſuppoſita ſporta (vuis plena) *comprimitur.*

11. *Martio*] Geopon. X. 7. φυτευτέον ἀπὸ μετοπώρε ως ἰσημερίας ἐαρινῆς. Theophr. H. P. IV. 4. vere et ſemine erit et plantam transfert.

claua] de clauae et taleae differentia vide ad Varronem I. 40. 4. et infra ſect. 24.

calidum] Hinc auſtro iuuari, borea laedi monent Geoponica l. c. Ceterum ſolus Palladius accurate cultum citri radidit; in Geoponicis multa hodie deſiderantur. *Citreas* dixit arbores Plinius anniferas 16. f. 44. Idem 17. f. 11. itrea grano et propagine ſeri ait. Citri radices maximas patio et plenitudine dixit 16. f. 56. Vetus Epigramma de Citrio ap. Burmannum Anthol. Lat. libro V. 184. et Wernsorf. Poet. lat. minores T. VI. p. 195. *Septa micant ſpinis elicis munera mali.* vbi ſpinae eſſe videntur foliorum, de uibus Plinius XII. ſect. 7. *folium vnedonis intercurrentibus pinis.*

12. *ſi ramum*] Geoponica X. 8. tradunt non ſolos ἀσσάλες plantari, ſed etiam clauas ἀπὸ κορύνης. καμπτομένε τε κλωνίε ὅτως ἐν τῷ ὀρύγματι καταπήγνυνται αἱ δύο ρχαὶ τε κλωνίε καὶ ἐγχώννυνται, καὶ ἄνωθεν ἐκβάλλει τὸν λαςὸν ἀπὸ τῆς καμάρας (i. e. flexura) οἱ δὲ καὶ τὰ κονδάασσάλια τὰ μὴ δυνάμενα καμφθῆναι κατὰ κεφαλῆς φυτεύεσι

τὸ παχύτερον ἄνω καὶ τὸ λεπτὸν μέρος εἰς τὴν γῆν μηγνύντες καὶ συμβάλλουσι τὴν τῶν σικυηλάτων τέφραν.

14. *tectam*] Februar. XXIV. 14. *si tanquam citreta tegumentis defendantur a frigore.* Geoponica X. 7. δεῖ πρὸς τοῖς τοίχοις φυτεύειν, ἵνα ἔχῃ ἔρυμα πρὸς τὰ ἀρκτῶν μέρη. περιβάλλεται δὲ διὰ τὸν χειμῶνα ψιάθοις. — τινὲς δὲ τῶν πλουσίων, ὑπὸ στοαῖς πρὸς ἥλιον ὁρώσαις τὰς κιτρέας φυτεύουσι παρὰ τὸν τοῖχον ὕδατι δὲ ἀφθόνῳ ἀρδεύουσι. καὶ τοῦ μὲν θέρους ἀστεγάστους καταλιμπάνουσι τὰς στοὰς τῷ ἡλίῳ θάλπειν παρέχοντες τὰ φυτὰ, προσιόντος δὲ τοῦ χειμῶνος στεγάζουσι τὰ φυτά. Vnde h. l. malim *loco porticibus munito et in merid.* Ceterum Gesnerus voluerat. *tectam* ex Lugd. dare, sed operae *tectum* reliquerunt.

15. *Iulio*] Repetit haec Iulio III. 2.

Citreum] Malim *Citretum.* Geopon. X. 7. περιβάλλεται δὲ — μάλιστα τοῖς κλήμασι τῶν κολυκυντῶν. ἔχουσι γάρ τινα φυσικὴν ἀντιπάθειαν πρὸς τὸ ἀπὸ τοῦ κρύους ἀσινεῖς αὐτὰς διαφυλάττεσθαι. διὸ τὰ ξυλωδέστερα καὶ παχέα κλήματα τῶν κολοκυντῶν καύσαντες τὴν τούτων τέφραν ταῖς ῥίζαις τοῦ κιτρίου περιπάσσειν χρή. Eadem III. 13. Octobri mense τὰς κιτρέας σκεπάσομεν, ἅστινας ἐν χειμερινοῖς τόποις ἔχομεν. τὰ δὲ πρέμνα αὐτῶν τοῖς φύλλοις τῆς κολοκύντης ἀμφιάσομεν, καὶ τέφραν τὴν ἀπὸ τῶν κολοκυντῶν καυθεῖσαν ταῖς ῥίζαις περιβαλοῦμεν. De citro Apuleium *in libris quos de Arboribus scripsit* laudat Seruius ad Georg. II. 126.

16. *non sub cortice*] Geoponica X. 7. τὸ κίτριον ἐνοφθαλμιζόμενον ἄφορον ἔσται, διὸ τῷ διὰ σαρκὸς τρόπῳ ἐγκεντρίζεσθαι χρὴ, ὥσπερ καὶ τὰς ἀμπέλους. vbi vide notam interpretis egregii.

piro] Malum citro et contra inseri, pomo nascente nigro tradunt Geoponica X. 7. addunt moro insita citra rubra nasci, denique punicae inseri. Noster de piro silvestri et moro testatur etiam Insit. 109.

non carere] Pontedera malebat *nunquam carere*, quod ipsum expressit versio Italica.

et in territorio] Verba *et in* inclusit Sylburg. in Commel. vt ager Neapolitanus hic ad Sardiniam referatur, quam ex Ptolemaeo annotauit, probantibus Schoettgen. et Gesnero.

gradus quosdam] Theophr. H. P. IV. 4. φέρει δὲ τὰ μῆλα πᾶσαν ὥραν. τὰ μὲν γὰρ ἀφῄρηται, τὰ δὲ ἀνθεῖ, τὰ δὲ ἐκπέττει. vnde Plinius 12. s. 7. *omnibus horis pomifera est aliis cadentibus, aliis maturescentibus, aliis subnascentibus — nisi apud Medos et in Perside nasci noluit.* sed idem

16.

6. f. 59. *malus Assyria alibi nata ferre fastidit.* Idem 12. 7. *tentauere gentes transferre ad sese — fictilibus in vasis ato per cauernas radicibus spiramento.* Theophrastus l. c. ϛρακα διατετρημένα vacat.

substituant] Brusch. *sustituant*, et deinde *ouilo.*

serenda est] Pontedera malebat addi *arbor.* sed rectius um Crescentio leges *seritur.*

18. *gypso*] Geopon. X. 7. γύψῳ πεφυραμένη καταχρίσῃς. adem cap. 10. vbi additur ἐν κριθαῖς ἐγρυπτόμενα ὀ σήπεται.

19. *Mespili*] Plinius 15. f. 22. *Mespilis tria genera nthedon, setania, tertium degenerat, anthedoni tamen simi-us quod Gallicum vocant. Setaniae maius pomum candi-iusque, acini molliore ligno; caeteris minus pomum, sed dore praestantius et quod diutius seruetur. Arbor ipsa de mplissimis; folia antequam decidant rubescunt; radices ultae atque altae, ideo inexstirpabiles. Non fuit haec rbor in Italia Catonis aeuo.* Theophrasto ipsa arbor dici-ur μεσπίλη et in Plinio Vincentius *Mespilae* legit. Sed eoponica X. 71. τὰ μέσπιλα ὁμοειδῶς τῷ κυδωνίῳ φυτεύεται πὸ τῆς πρὸ θ' καλανδῶν Ἀπριλλίων. Theophrastus H. P. I. 12. vnde sua duxit Plinius, praeterea monet, mespili nthedonis et gallicae lignum esse spissius et flauius. Diosco-des I. 179. mespili genus ait esse in Italia, quod aliqui ocent epimelida, quidam setanium. Ibi vero Codices alii a habent scriptum, vt tertium genus sit setanium: Vetus ersio ex Arabico facta apud Vincentium S. N. 14. 43. pro alia nominat Hispaniam. Sed Galenus in Glossario ex iioscoride amamelidem, mespili genus facit, vt Hesy-hius. Iones scilicet amamelidem dixerunt mespili genus πύρηνον id est nucleis mollioribus, suaue et dulce, testante eschylide, rei rusticae scriptore, apud Atheneum 14. p. 650. etanium dicitur, quod eodem anno fructum maturum eddit; vt Graecis frumentum trimestre dicitur σητάνειον. roniae mespili fructum tarde maturescentem malo paruo milem, dulcem a tribus granis seu nucleis tricocum vocari it Dioscorides. Sed locus iste manifesto est a librariis per-irbatus in reliquis verbis. Mespilum vt sorbum spinis arere Theophrastus monet l. c. florem esse amygdalae simi-em, sed non rubrum, sed subflauidum; (ἔγχλωρον) arbo-em ipsam magnam ambitu frondoso, folium multifidum, ndique incisum margine, promissum, (τετανὸν) fibrosum, etiolo longo et tenui. Quae quidem arboris magnitudo oteit ad solam mespilum siluestrem, Siliciae frequentissi-iam, referri; nec de setania, sed anthedone vel gallica

Plinii sunt intelligenda; etsi gallica Plinii seu anthedoni similis Theophrasti videtur potius esse mespilus illa quam Linnaeus gallico vocabulo *Amelanchier* appellauit, inermis et ipsa fructo paruo nigrescente. Anthedon igitur erit syluestris Linnaei fructu pyriformi minori, et ipsa inermis. Mespilum pyracantham Linnaei, quae fructus aeque magnos, quam germanica affert, hodie vbique cultam ob fructus magnos pomiformes, excludit spinarum praesentia, germanicam folia integra non incisa, nisi verba Theophrasti de foliis ad solam anthedonem seu siluestrem pertinent. Cotoneastrum mespilum Linnaei excludit flos ruber cum fructibus rubris, cum Theophrastus omnium generum florem non rubrum sed subflauidum vel subuiridem esse affirmet. Chamaemespilum Linnaei excludit item flos purpureus, cum mespilo orientali. Ex omni igitur numero mespilorum Linnaeanarum relinquitur siluestris, germanica et Gallica siue Alemanchier, quas cum Theophrasti generibus comparare possimus; reliquas excludit a certamine vel spinarum horror vel florum color alienus. Quam Dioscorides *aroniam* dixerit, difficile est iudicare, et omnino locus eius est perturbatus a librariis, qui tria genera contraxisse videntur in duo. Itali hodieque mespilum vocant *Nespilo* vel *nospolo*, fructum *nespola*. Antiqua mea Crescentii Editio iuxta mespilum nominat *nespilum*, quod nomen omisit Basileensis. Galli arborem *neflier*, fructum *nefle* vocant; sed tertii Galliae et Austriae familiaris generis, arborem *Amelanchier*, fructum *Amelanches*, quod vocabulum retinuit Linnaeus.

Sunt eius — tardissima] Haec verba omisit Cresc. et deinde: *et paruo — refoueri.* Plinius 17. s. 10. *et mespila semine nasci possunt. Omnia haec tarda prouentu ac degenerantia et insito restituenda.* Idem s. 13. stolonibus cum parte matris auulsa seri sorbos et mespilos tradit; quae eadem tradit Theophrastus.

refoueri] *foueri omisso inter* Vincent. Duac. S. N. 13. 23.

20. *vermibus*] Plinius 17. s. 37. no. 3. *Mespilus quoque in senecta obnoxia ei morbo est.* Peculiares et a reliquarum arborum vermibus diuersos esse ait Theophrastus l. c. In fico etiam vermes vncinis aereis tollere docet noster infra sect. 29. alios ait amurcam, alios veterem vrinam ablaqueatis radicibus miscere; alios bitumen oleum, aut solam calcem viuam latebris vermium allinere. *Perfundendi* igitur ad radices melius quam ad vermes referri videbitur.

decocti

decocti] Vincentius etiam *decocta*. Deinceps dedi ex
ibris: *Sed putatur*; vulgo erat: *Si putatur*. De fententia
'alladii fatis mihi nondum conftat. Si vermes in foliis
aerentes funt perfundendi remediis dictis, tum noxa arbo-
is manifeftior eft, qaum fi remedia funt radicibus inge-
enda. Sed tum vermes vix dici poffunt perfundi. Mefpili
rbor modica et humilis facile etiam perfundi poterit.
emedia ipfa funt naturae amarae et acris, quia vermes ex
ulci foli humore generari credebantur, falfugine et amari-
udine necari. Vulgatam *Si putatur hinc* etc. referebat
lorgagni I. 87. ad calcis viuae vfum; Praeterea recte
ionet male in primis editionibus ita h. l. diftingui *fi puta-*
ur, hinc — fieri. Fimus.

fimul fi radicibus] Crefc. omifit *fimul*. deinde *infun-*
atur eam fertilem. Vinc. pro *fertilem* habet *fterilem*. Ci-
eribus ex furno maxime farmentorum radicibus languidae
runi infundit infra XII. 7. 14.

21. *rubrica*] Infra in pruno XII. 7. 15. *vermes eius*
tque formicas rubrica cum pice liquida fi allinatur ex-
inguet, fed modeftius propter arboris noxam, ne idem
iciat remedium quod venenum. Columella V. 10. 10. ru-
icam amurca dilutam cum ftercore humano fici radicibus
ıfundit, quo fertilior fiat. Sed Palladius IV. 10. 29. haec
ontra vermes praecipit facere; et contra formicas rubrica
utyro et pice liquida mifta truncum inducit.

fruftum] Vinc. *frutex — praefcifus.*

nam de fummitatibus] Infra in perfico Nouembri VII. 3.
em monet, addens, *nam cacumina non tenebunt, vel diu*
urare non poterunt. Quaedam fcilicet arbores ex cacu-
iinibus germinare non folent tam valide quam ex obliquis
ımorum partibus; aliae contra omnem vim in fumma ca-
ımina impendunt.

22. *ne ea*] Vinc. *nec viciffim.* Deinde *vt innatent* dedi
ro *vt enatent* ex Crefc. Bafil; et *fapae* ex Erford. libro pro
epe. Infra Nouembri VII. 8. de perficis: *vt fic fapae in-*
itare cogantur vafe conclufo. vbi libri quidam fimiliter
riptum habent *faepe.* Pro *pofca* Brufch. *pufca* omiffis *vel*
ipa.

23. *Seruantur et melle*] Vinc. *Sero et melle fi nimis.*
refc. *feruantur et in melle fi nimis.* Mefpila cum corio
ıandi monet Plinius 15. f. 34. *Mefpila fetania* malo pro-
iorem vim habere nec adeo adftringere ftomachum vt reli-
ıa tradit 23. f. 73. ex Diofcoride I. 170. qui arborem malo
milem ait effe etiam foliis. Ceterum addam, quae Crefcen-
tius

tius attexuit verbis Palladii: *Formatur vt modicum supra terram, scilicet circa quatuor pedes habeat stipites siue ramos, et exteriora eleuati tendantur, vt altitudinem bonam excedant. Albertus autem dicit, quod quando insitio fit de eis in truncum alterius generis scilicet mali vel piri vel etiam alicuius spinae magnae quae est similis fago in ligno et cortice et vocatur spina fagina vulgariter, crescunt mespila maiora et meliora. quam sint alia; si autem defecerunt mespila in aliqua regione, expertum est, vt dicit Albertus quod seritur fagrum persici in truncum spinae magnae, quae est similis fago, crescunt mespila maiora et meliora, (quam visa sunt. Et non* habet antiqua mea) *quae non producunt ossa. Ego autem saepe inserui mespila in pirum et malum in coctanum et spinam albam et non inueni ossibus carere nec in quantitate augeri.* Iterum tamen VIII. c. 7. *Item si persicus inseratur in spinam faginam* (male Basil. *vel phaginam*) *proueniunt nespala maiora et meliora aliis.* vbi Basil. pessime omisit vocem *nespala*. Mespila nasci si mali siluestris surculus inseratur spinae albae trunco, affirmat etiam Lupton Centur. 10. cap. 9. Locus Alberti est p. 446. *mespilus — quae nomine esculus alio nomine corrupte vocatur* deinde addit piro aut malo insita mespila maiora et sine ossibus, quae alias quatuor habeat, nasci; persicum spinae faginae insitam mespila maiora et meliora producere, quam visa sint. Vide infra ad XII. cap. 7. sect. 7. notam.

vltimo Aprili] Nimis seram hanc sationem censens Pontedera malebat ex Cresc. legere: *vltimo Martii vel mensi Aprili.* Confirmari ait hanc emendationem loco nostri infra sect. 35. *nunc ficulnea cacumina obruuntur vtiliter.* Recte! Etsi Aprili mense viuiradices ficorum recte plantari asserunt Geoponica III. 4. quamuis germen iam emiserint.

Plantae in scrobe] Haec vsque ad *si cacumen velis* omisit Cresc. sed habet Vinc. ex quo etiam distinctionem correxi. Incidebatur enim vulgo post *substituendi sunt.*

diuisis cannae] Vinc. *diuersis.* Praeceptum idem habet Columella V. 10. 21. Cacumen fici terra adaggerandum esse, ne exsiccetur, monet Theophr. C. P. III. 6. Idem C. P. V. 16. *ἔνιοι δὲ μόνον τὰ πέρατα τῶν κλημάτων καὶ τῶν κραδῶν αὐτῶν (κατακρύπτουσι) καθάπερ ἔν τε τῷ Πόντῳ καὶ περὶ* Μήδειαν, *οἷον ἐμφράττοντες τὰς ἀρχάς.* Sed is de arboribus adultis loquitur. Ficarias crates habet Cato c. 48.

24. *taleam*] Plinius 17. s. 27. *defractos serere ramos docuit, cum pali defixi radices cepissent. Multa sic seruntur inpri-*

primisque ficus, omnibus aliis modis nascens, praeterquam lea: optime quidem, si vastiore ramo pali modo exacuto figatur alte, exiguo supra terram relicto capite, eoque so arena cooperto. vbi Pintianus legi malebat: praeterque uea. Theophrastus H. P. II. 1. συκῆ δὲ τὰς μὲν ἄλλας ρόπας Φύεται πάντας, ἀπὸ δὲ πρέμνων καὶ τῶν ξύλων ἐ ύεται. Taleam igitur Plinius dixit vt Varro I. 40. fici uncum seu ramum in particulas pedales alias clauas dictas oncilum. Reliqua etiam Theophr. H. P. II. 7. Φυτεύεται ὴ ἡ συκῆ ἐάν τις κράδην παχεῖαν ἀποξύνας σφύρα παίσῃ χρις ἂν ἀπολίπῃ μικρὸν ὑπὲρ τῆς γῆς, εἶτ' αὐτῆς ἄμμον κλῶν ἄνωθεν ἐπιχώσῃ. Geoponica X. 3. stolonibus ramis λάδων) et palis (πασσάλων) plantari posse aiunt cum aliis um. Clauam a talea distinxit noster supra sect. 12. Plinius 17. f. 35. n. 2. in fico quidem dodrantales surculi paxillo lo patefacto seruntur, sic vt descendant, quae proxima bori fuerint, duo oculi extra terram emineant — ita satas os tertio anno transferre facile. Hoc pro senescendi celetate attributum huic arbori, vt citissime proueniat.

Ego menſe] Vere fici plantas melius deponi ob frioris metum asserit Didymus Geopon. X. 45. ἐγὼ δέ, addit, ὅλα τῶ Ἰυλίω φυτεύσας σῦκα ἐπέτυχον σφόδρα καὶ μεταυτεύσας καὶ ἀρδεύσας εἶχον ἐξ αὐτῶν μεγάλα δένδρα καρφορῦντα. Terram pinguem sed siccam conuenire fico, umectam fructus gratiam corrumpere et putrefacere.

25. internodia] Idem in vite obseruant agricolae, cui fico media sicciora et summa parte conceptus teste Plio 17. f. 24. ideo illinc surculi petuntur. Ex summa parte ci sumtos surculos melius prouenire, testatur etiam Theorastus C. P. III. 6. Medullam vitis, fici, punicae, ferulae, mbuci, mali carnosam esse asserit Theophrastus H. P. I. 9. mnino ficum vt vitem in germen et cacumina niti et uctum in cacumine facilius maturare quam in duro ligno feriore, hinc etiam particulatim fructus ferre et tempore uersos asserit Theophrastus C. P. V. 1. Ficum et vitem bam quo laetius germinent, eo vberiores fructus afferre Theophr. C. P. I. 25. Terram inprimis cretosam amare Anglia, in macro vero solo et arido, tempestate sicca gruente, facile grossos, quas nostrae regiones praecipue ectant, deiicere, annotauit arborator Britannicus Miller.

squillae bulbo] Geopon. X. 45. χρὴ τὸ αὐτόρριζον φυτὸν ἰλλῃ ἐμβαλόντα φυτεύειν. τινὲς ἅλμῃ βρέξαντες τὸ φυτὸν τατίθενται. κάλλιον δὲ εἴτε φυτὸν εἴτε κλάδους τὶς μέλλοι φυτεύειν

φυτεύειν, ἀποβρέχειν αὐτὰς εἰς βοείαν κόπρον. ἕτεροι μετ τῦ φυτῦ ἄσβεςον ζῶσαν καταβάλλεσι καὶ ἐκ ἀποτυγχάνει τ φυτευόμενον. εἰδέναι δὲ χρὴ, ὅτι γηρῶσα ἡ συκῆ πολυφορ τέρα ἐςι τινὲς τέφραν, ἄλλοι δὲ μίλτον ἐπιβάλλεσι ταῖς ῥίζαι Plinius 16. f. 51. genus quoddam ficorum, non omne senectute fertilius esse ait. Cineres radicibus fici appos tos efficere ait Theophrastus C. P. V. 7. ne vermes noceant vel vt radices salibus cinerum alantur. De rubrica trunc fici circumlita testatur etiam Democriti fragm. in Fabric Bibl. Gr. IV. p. 336. Contra vermes taleam scillae infigun et cineres radicibus truncique rimis adspergunt Geoponic X. 46. vbi *κονιὰν* male vertunt Interpretes calcem. Scillar incrementum augere taleae et vermes arcere tradit Theo phrastus H. P. II. 7. Aristoteles de Plantis I. 6. *συκαῖ ὡς αὔτως ἄγριαι εἰς τὴν γῆν ἐξαπλωθεῖσαι συμβάλλονται τὰ πολλ ταῖς κηπαίαις συκαῖς.* quae ex versione integriora sic posu Albertus: *cum ficus syluestres colliguntur et expanduntur i terram super radicem ficuum hortensium, conferunt multum fructificationi earum.*

27. *ficus seramus*] Cresc. *ficum seruamus vel seramus quae cito — eam quae seratur maturat.* Sic antiqua mea sed Basil. *ficum seramus — serius* maturat.

gaudet] Male Cresc. Basil. *gaudetur — maxime de at inentis.* Recte enim antiqua mea *gaudet — auiariis* habet.

auiariis] Post haec Cresc. habet haec: *formatur ficu in locis frigidis vt vnum solum habeat stipitem a terra mo dicum eleuatum; sic enim melius a frigore defendetur; i locis vero calidis vnum vel plures, dummodo non vltra tre vel quatuor stipites habeat, pro domini voluntate rescin denda sunt* etc.

putria] Theophrastus C. P. III. 10. *ἴδιον δ' ἐπὶ τῆ συκῆς. μόνη γὰρ διακαθαίρεται μικρὸν πρὸ τῆς βλαςήσεως αἴτιον δ' ὅτι τότε μάλιςα εὐσύμφυτος.* Aliam putationem reprobat etiam Bernard p. 154 — 157. qui ramos etiam laetos nimis, altera demum anno fructiferos, decidi i ficetis vetustis vult. Rectum is ficorum statum magis pro bat, quo melius segetes sub illis consitae prouenire possint Deinceps *et* ante *ea ratione* omittit Brusch. Eadem *medio* pro *remedio* habet.

28. *Mense Iunio*] Columella XI. 2. 56. *'mense Iulio quin etiam tempus est ficulneis arboribus caprificum suspen dere, quod quidam existimant idcirco fieri debere, ne fructus decidat et vt celerius ad maturitatem perueniat.* Vnde satis apparet,

pparet, romanis agricolis ignotam fuisse caprificationem ab icolis graecarum Archipelagi insularum olim excogitatam. ullibi scriptores romani rei rusticae eius meminerunt; et olumella mentionem eius ex graeco aliquo scriptore anstulit. Palladius aperte ex Geoponicis mutuatus est ea iae docet. Alia et diuersa minusque operosa remedia adibet Cato c. 94. vt grossos teneant, qui sunt fructus per emem prorumpentes, immaturi vere. Plinius 15. s. 21. *deoque ficetis caprificus praemittitur ad rationem venti, vt itus euolantes (culices) in ficus ferat. Inde repertum vt unde quoque illatae et inter se colligatae iniicerentur fico; iod in macro solo et aquilonio non desideratur: quoniam onte arescunt loci situ, rimisque eadem quae culicum opera, uja perficit. Nec non vbi multus puluis; quod euenit maxi-. frequenti via apposita. namque et pulueri vis siccandi, ccumque lactis absorbendi, quae ratio, puluere et capriatione hoc quoque praestat, ne decidant, absumpto humore iero, et cum quadam fragilitate ponderoso.* Ita plane heophrastus de Caus. Pl. II. 12. vbi monet, etiam serotinas os fructum abiicere non solere; ideoque hoc genus cum aquosum melius ferre, et rigatione adiuuari. Teste dem cap. 13. alii arenam inspergebant fructibus; alii caificatione abstinebant, quoniam fructus ita fiebant deteores. Et qui vendebant ficos, praedicabant publice, se ερίνασα σῦκα vendere. Haec fuisse rubra, varia et robusta, ερίνασα contra alba et imbecillia, testatur idem H. P. II. 9. i addit, quae ad Palladii locum inprimis pertinent: Φασὶ ἐρινάζειν καὶ τὸ πόλιον ὁπόταν αἰγίπυρος ᾖ πολὺς, καὶ ν τῆς πτελέας κύπεριν. ἐγγίνεται γὰρ καὶ ἐν τούτοις θηρίδια τα, κνίπες, οἳ ὅταν ἐν ταῖς συκαῖς γίνωνται, κατεσθίουσι ς ψῆνας. ἄκος δὲ τοῦτο φασὶν εἶναι τοὺς καρκίνους προσπερονᾶν. ιὸς γὰρ τούτοις τρέπεσθαι τοὺς κνῖπας. Denique adiicit, in ro Megarico et Corinthiaco caprificatione non vti incoi, nec Italiam opus habere caprificatione, quia fructum us ibi non abiiciat. Ibi περὶ γὰρ Ἰταλίαν Ald. et Basil. itio male scripta habent Ἀτταλίαν. In verbis reliquis R. nstantinus emendabat ὅπου ἂν αἰγίπυρος πολὺς — πτελέας ιπήραν. De vlmo prius videamus. Hoc est callum vlmi foliis repertum quod dicit Palladius. Alibi vocat Theoraftus H. P. III. 8. τὸ θυλακῶδες. Idem III. cap. 14. de no: ἄκαρπον δὲ νομίζουσιν. ἀλλὰ ἐν ταῖς κωρύκοις τὸ κόμμι ἱ θηρία ἄττα κωνωποειδῆ φέρει. τὰς δὲ κάγχρυς ἰδίας ἔχει μετοπώρου πολλὰς καὶ μικρὰς καὶ μελαίνας. quae Plinius . c. 11. inepte ad Corycum Ciliciae montem transtulit,

κώνωπας

σκνῶπας culices interpretatus. Diofcorides L. III. *τὸ δὲ ἐν τοῖς φύσαις κατὰ τὴν πρώτην ἐκβλάστησιν εὑρισκόμενον ὑγρόν.* Paulus Aegineta V. 60. *τὸ πτελέας ἐν τοῖς θυλακίοις ὑγρόν.* Diofcorides Alexiph. c. 22. *κόμμι πτελέας ἢ τὸ ἐν τοῖς φύλλοις τῆς πτελέας ὑγρόν.* Plinius 24. f. 33. *humor in folliculis arboris huius nafcens cuti nitorem inducit faciemque gratiorem praeftat.* Nicander Alexipharm. 109. gummi hoc contineri ait *πτελέης ὄγχαις* i. e. folliculis; quem locum recte interpretatus eft Bodaeus ad Theophraftum p. 217. Intelliguntur folliculi, qui variis infectorum generibus praebent et alimentum et habitaculum in foliis vlmi ex puncturis ibique depofito ouo matris enati, fuccumque arboris affluentem et tandem in gummaceam maffam concretum continentes. Aphidis genus in folliculis foliorum vlmi habitans defcripfit et pinxit poft Reaumur Infect. III. tab. 25. von Gleichen Monographia anni 1770. Sed genus hoc non intellexit fed cynipum, quod plantarum folia et teneros furculos pediculofque arborum perforare et depofito ibi ouo gallorum fpeciem efficere folet. Cynipem fici defcripfit Haffelquift Itiner. p. 465. Forfkal Defcript. Animal. p. 83. et Florae p. 180. Simile huic genus folliculos vt aliarum arborum, ita et vlmi foliorum efficit et habitat, etfi ab aliquo defcriptum fuiffe nondum comperi. Hoc igitur et fimili in virga abrotani nato vtebantur olim Graeci in caprificatione in vicem caprificorum. Theophraftus idem de cynipe polii at aegipyri affirmat, lectione tamen eius loci partim dubia. Haec quidem veterum teftimonia fcriptorum fatis demonftrant, caprificationis vfum fuiffe excogitatum ad maturandos ficorum fructus, minime vero ad foecundandos, et ex caprificorum pollinem mafculum in foemineos flores transferendum. Quae quidem opinio recentiori demum aetate orta eft, cum primum de floribus intra fructum latentibus difpicere coeperunt viri docti. Verum in eodem fructu flores et mafculos et foemineos adeffe hodie nouimus, igitur foecunditate aliena non eft opus fructibus; fed foraminibus ab infectis factis aer admittitur atque ita fructus citius maturatur; quod in pomis vermiculofis fieri videmus. Ita Siculi etiam quidam hodieque acu vmbilicum fici perforant; Galli Prouinciae calamo oleo peruncto vmbilicum pungunt; itaque fructum maturant. Vtuntur tamen hodieque Siculi et Melitenfes caprificatione, vt ex Seftini et Godeheu de Reuille fcriptis nouimus; Infularum archipelagi morem defcripfit Tournefort Itiner. T. I. p. 130. At tamen recte caprificationis vfum cum effe,

sse, quem tradidi ex veterum scriptorum sententia, vidit egregius *Du Hamel* Traité des Arbres Fruitiers T. I. p. 210. eius sententiae accessit Murray Appar. Medic. T. IV. p. 583; nec debebant viri docti dubitare de eo vsu, quem tam aperte tradunt veterum auctorum scripta. Ficos caprificatas peiores fieri, monuit etiam Theophrastus; easdemque ob cynipum oua et laruas, relictas in fructu, furno exsiccandas esse, eoque facto saporis gratiam amittere monuit Du Hamel aliique. Ceterum noster grossos lino pertusos velut serta appendi vult ficis arboribus. *Serta* enim recte restituit Gesner et in Thes. L. L. rectius quam ad h. l. interpretatus est. Ita noster Iulio VI. 2 *filo inserta suspendunt — serta quae appensa sunt auferantur.* Siculi serta eiusmodi grossorum caprifici *Scaltaioli* vocant, teste Sestini Epistol. Sicul. T. II. p. 125. vers. germ. Denique de caprificatione omnium optime Bernard p. 72 seqq. qui mecum facit, et cinipes monet caprificorum fructus praeferre in cibo.

29. *vncinis aereis*] ferreos habent Cresc. et Vinc. sed noster supra sect. 4. *clauo aeneo de malo punica purgantur.* Aetius de Alexipharm. c. 55. ἀγκίϛροις ὅμοια, σιδήρια ποιῆσαντας διὰ τῶν χασμάτων τῶν ἐν τοῖς ϛελέχεσιν καθιέντας ἕλκειν τὰς σκώληκας iubet. Coccum Linn. intelligi puto, cochleam dixit Plinius.

30. *coracinum*] Idem remedium habet Paxamus Geopon. X. III. 10. Coracinum in Aegypto praecipuum definire non licet. Plinius 17. s. 47. contra formicas: *Has abigunt rubrica ac pice liquida perunctis caudicibus, nec non et pisce suspenso iuxta in vnum locum congregant, aut lupino trito cum oleo radices linunt.* Addit: *Fici, cum Vulcanalibus tonuit, cadunt. Remedium est, vt ante stipula hordeacea areae cingantur.* Vulcanalia decimo Kalendas Septembres assignat Calendarium rusticum apud Gruterum p. 133.

30. *velut aegra*] Remedia varia habent Geopon. X. 48. veluti mora trunco allita, salem et algam marinam radicibus apposita; rubricam luna plena trunco illitam. Cancrum affigere alios, refert Theophrastus loco supra apposito, sed diuerso, vt videtur, consilio, quod non satis intelligo, nec video, quem vsum alga marina et fascis lupinorum appensus habeat ad succum nimium fici detrahendum. Scarificationem trunci ferre malum vitem, punicam ficum et quaecunque arbores resinam ferunt, annotat Theophrastus H. P. IV. 19. atque inde Plinius 17. s. 37. no. 9. Theophr. C. P. V. 12. τῦτο γὰρ αἴ τε διακόψεις ποιῦσι τῆς συκῆς ὅταν ἄρχηται βλαϛάνειν ὅπως μὴ παλίσκιος ἔσα παχύνῃ τὸν ὀπόν.

 Scari-

Scarificationem adhibet in alio vſu Gratius Cyneg. verſu 145. Ceterum formicae vt plurimum ſequuntur coccum, foliis adhaerentem, etſi etiam ficorum dulcedine allectae. Latebras vermium h. l. de cerambycis laruis, quem ceraſten fici dixit Theophr. H. P. IV. 16. interpretatur Bernard Mémoire ſur le figuier p. 213. etſi plures laruae inſectorum habitant in ligno ficorum. Remedium vanum eſſe, monet idem Bernard, latebras enim foramina demum indicant per quae perfecta inſecta auolauerant.

cacumina ſumma] Theophraſtus H. P. II. 8. de fici cultura haec habet: ἐ γὰρ ἀποβάλλειν ἀνάπαλιν φυτευθεῖσαν ἔτι δὲ εὐβατοτέραν γίνεσθαι. ἐκ ἀποβάλλειν δὲ ἐδὲ ἐάν τις ἀποκλάσῃ φυομένης εὐθὺς τὸ ἄκρον. (Baſil. editio male καρπὸν) συκῆ δὲ εὐβλαστοτέρα ὑδρευομένη τὸν δὲ καρπὸν ἴσχει χείρονα πλὴν τῆς λακωνικῆς. αὕτη δὲ φίλυδρος — οἱ δὲ καὶ τὰς συκᾶς ὑποσκάπτεσιν ἔνθα τὸτε δεῖ — τῶν δὲ συκῶν πρὸ τὸ περιτέμνειν (τὰς ῥίζας) καὶ τέφραν περιπλάττεσι; καὶ κατασχάζεσι τὰ στελέχη; καί φασι φέρειν μᾶλλον. vbi εὐβατοτέρα Plinius interpretatur *ſcanſilem fieri*. Idem 17. ſ. 43 *ficorum ſuccas turgido cortice inciſuris in obliquum leuibus emittitur; ita fit, ne decidant fructus — nam caprificatio maturat.* Geoponica X. 45. aiunt, ſi velis ficum non creſcere in altum, clauam (κόρυναν) eſſe inuerſam plantandam. Plinius VI. cap. 14. *ſurculi inſeruntur et inuerſi, cum id agitur, vt minor altitudo in latitudinem ſe fundat.* vbi *inſeruntur* eſt pro *ſeruntur*.

32. *Inoculari*] Infra Aprili 5. *nunc etiam ficum debemus inſerere in ligno vel ſub cortice — et eam locis ſiccis inoculare.* Geoponica III. 6. menſe Iunio et poſtea fico aſſerunt inſeri et inoculari. X. 52. inſeri ficos docent vere aeſtateque vſque ad ſolſtitium, hiemale ſeu brumam, platano quidem et ſycamino i. e. moro; Cato c. 41. vere inſerit; Varro I. 18. 8. etiam aeſtate. Iulio et Auguſto Columella XI. 2, 59. Ipſam ficum ſingulis ramis inſitos aliarum arborum ſurculos excipere atque ita ſolam horti ſpeciem praebere ait Iulianus Imp. Epiſtol. 24. Moro inſitam ficum aeſtate perire vidit Bernard p. 145.

ſucco cepae] Geoponica X. 51. eodem effectu fimum columbinum cum oleo et pipere miſtum iniiciunt; poſtea addunt, ea miſtura groſſos eſſe illinendos. vbi vereor, ne vitioſe κόπρος περιστερῶν ipſis groſſis illinatur; etſi eandem fere cum ſucco cepae vim ſiccandi habet. Ceterum cepa longior videtur intelligi gethyum, quod pene ſine capite ceruicis tantum longioris eſt, teſte Plinio XIX. c. 6.

93. *teſſera*

33. *tessera*] Geoponica X. 56. τῶν καρπῶν κολοκυνθῶν ... ἐξαιρεῖν ἐκ τῶν πλαγίων μέρη τινὰ σπληνίοις ἐοικότα, καὶ ... λύφειν καθάπερ θήκας, εἶτα ἐντιθέναι εἰς ἕκαστον ἓν καὶ ... πωμάσαι τοῖς ἀφαιρεθεῖσι σπληνίοις καὶ κρεμᾶν ἐν σκηνῇ ... ὅπως φυλαττομένους πυρὸς καὶ καπνοῦ ἀναφορὰν — τινὲς ... μέλιτι διατιθέντες τὰ σῦκα, ὥστε μήτε ἀλλήλων μήτε τοῦ ἀγγείου ... ψαύειν, πωμάσαντες ἐῶσιν. ἕτεροι ὑέλινον ποτήριον ἤ τι ἄλλο ... ὧν διαφαινόντων ἐπικαταστρέφουσι τοῖς σύκοις πρώιμοις, περι... λάττοντες κηρῷ, παραπνοὴν μὴ ἀπολείποντες καὶ παραμένει ... ἄθραυστα. Est igitur *tessera* quadrata fere cucurbitae pars ... secta. Phlomidis folia, caricis interposita, incorruptas ... tuare, testatur Dioscorides IV. 104. atque inde Plinius ... s. 74. *Tessellam* oblongam cucurbitae exsectam habet ... picius IV. 5.

in nouo vase] Geoponica X. 56. ἡνίκα μέλλεις πωμάζειν ... τοὺς πίθους τῶν οἴνων, λαβὼν χύτραν καινὴν ἢ ἕτερον ἀγγεῖον ... στρογγύλον, ἀλλὰ κατ' ἐπιταγὴν μέσα... τετράγωνον τὴν ... θμένα ἔχον, εἶτα ἀφαιρῶν τὰ σῦκα μικρὸν ὠμότερα μετὰ ... τῶν πεισμάτων ἤτοι τῶν ὀμφαλῶν, τουτέστι μετὰ τοῦ μέρους ἀφ' ... ἐπὶ τῷ δένδρῳ ἤρτηται, ἐντίθει ταῦτα εἰς τὴν χύτραν μὴ ἅπτ... ἔχονται ἀλλήλων, καὶ πωμάσας ταύτην ἐπιμελῶς εἰσβάλλε ... τὸν πίθον ὥστε ἐπιπλεῖν, εἶτα κάλυψον τὸν πίθον καὶ ταῦτα ... διαμενεῖ οἷα ἐνέβαλες, ἐὰν μὴ ὀξίσῃ ὁ οἶνος.

qualum] Geoponica X. 54. ἐὰν διὰ σπυρίδος ἐγκρ... σθῶσιν εἰς κλίβανον, μετὰ τὸ τὸν ἄρτον ἀφαιρεθῆναι καὶ ... κεράμιον καινὸν ἐμβληθῶσιν εὐπιεστότον. χρὴ δὲ τὰ σῦκα ... αἰρεῖν μετὰ τοῦ πυθμένος ἐξ οὗ προσήρτηνται, καὶ ἅλμην ... τ' ἐλαίου ἐπιζέζεσθαι ταύτην ἐπιρραίνειν ἐν ἡλίῳ καὶ ἐμβάλλειν εἰς ... ἀγγεῖον καὶ περιχρίειν πηλῷ καὶ δροσίζειν μίαν νύκτα καὶ ... τένας ἐν ἀγγείῳ. Vides, vmbilicum, πυθμένα, πεισμα ... aece dici, qui latine est pediculus. Contra tineas, eros... ntes ficos, remedium aliud excogitare non potuit Bernard ... 111. qui morem Galliae improbat, vbi ficos siccatas in ... e demergunt in aquam feruentem, deinde iterum siccant, ... o facilius tineae cum ouis necentur.

34. *furno*] Ita fere ficos caprificatas (ἐρινασθὲς) assi... i solere, ob insectorum innidulantium reliquias, sed sa... ris gratiam fere omnem amittere deterioresque esse quam ... e siccatas, monuit praeter alios Gallus Du Hamel, vt ... ilo antea retuli, et Bernard p. 107.

discocta] Vincent. *decocta*; haud scio an rectius. Gesner ... posuit locum Plinii 29 s. *quidam denas virides* (lacertas) *decem sextariis olei veteris discoquunt.* sed ille plane

 alienus

alienus est ab hac notione. Lacertae enim ita rediguntu coctione in vnguentum aliquod. Praeterea ipse Gesne varietatem hanc librorum (non nominatorum) apposuit *supp. lapidibus fuerit ficus cocta — interposita foliis.* Supr noster l. 29. 2. discocto farre ac refrigerato leuiter orde pascit pullos gallinaceos; vbi etsi libri alii *decocto* e *discreto* habent, vulgatum tamen praefero. Discoctum enin far seu granea pullis melius conuenit, quam ficus h. dicitur discoqui et in pultis quasi speciem redigi.

foliis suis] Alii folia phlomidis interponebant, test Dioscoride IV. 104 et Plinio 25. s. 74.

II 35. *cinis calidus*] Vocem *calidus* damnant plurimi libr In Crescentio antiqua mea pro *cui* habet *cuius.* Voluit dar *cinis.*

duplicatae] Hinc duplices fici Vegetio I. 38. 6. I. 56 17. et Horatio Serm. II. 2. 122. vbi recte Scholiastes inte pretatur bifidam. In Plinio 20. s. 23. inepte explicat Hardu nus. Caricae scilicet erant vel integrae, vel bifidae ve multifidae, teste Aristotele Problem. XXII. 7. Bifida omnium dulcissimas esse ait, multifidas nimium exsucca et insipidas, integras humorem crudum seruare. Voca ipse δίχα ἐσχισμένας, πολυσχιδεῖς, et ἀσχιδεῖς. Pessim h. l. duplicatas pulpas Gesner interpretatur compressas, in culcatas contractasque; nec de fico duplice verbulum add dit. Male etiam negat pulpas ficorum siccari debere. Qui ita cito mucore obducentur non siccatae et nimis succu lentae.

nunc ficulnea] Haec alieno loco inserta et ex superior bus repetita fuisse videntur.

36. *albae arborum*] Pontedera *arborum* omitti mal bat, quod fecit Cresc. vbi VIII. 7. antiqua mea habet *albae vita se vinculo stringes — humoribus viti* (voluit *iuti aliqua sibi adnexione.*

conglutina] Male Vincentius *conglutinent.* Paulo ante ex Cresc. mallim *adiuti.* Geoponica X. 53. τὰς κλάδας τ τὰ αὐτὰ χρόνα ὄντας κατάθα ἐν βόθρῳ καὶ κόπρισον καὶ π τισον. ὅταν δὲ βλαστήσῃ, πάλιν ἀμφοτέρας τὰς ὀφθαλμὰς σύ δησον ἐπὶ τὸ αὐτό, ἵνα ἓν στέλεχος γένωνται. καὶ μετὰ δύο ἔτ εἰ βούλει, μεταφύτευσον — ἀσφαλέστερον δέ τινες — δύο σύκα διαφόρων κεγχραμίδας συνδήσαντες ἐν ὀθονίῳ φυτεύουσι κα μεταφυτεύουσι.

quos vnitate] Malim cum Vincentio *vt quos.* aut cun Cresc. *diuidet et coniunget.* Ceterum h. l. adiiciam, quo

x libro de Vaporibus retulit Vincentius Speculi naturalis V. cap. 97. etsi ad h. l. proprie non pertinet, sed potius d naturam lactis ficulnei iudicandam facit, cuius olim fuit magnus vsus in lacte coagulando. De eo ita liber fui temporis egregius: *In hieme cum auferuntur a ficu cortices a acte viscoso destitutae et ponuntur in quorum albumine, non trahunt, nisi albumen viscosum, et ideo remanet albumen quosum sine aliqua viscositate.* Denique in solo calcareo eccum ficorum arborum viscosum, crassum et subacrem eri, in siliceo contra, quod quarzosum hodie dicunt, agis aquosum et subamarum, annotauit Giraud Soulauie istoire naturelle de la France meridionale Vol. I. Partie II.

Tit. XI. *grege*] Hoc totum caput est ex Colum. VI. 1. ranslatum.

2. *quadratis*] Recte Schoettgen ex Columella corrigit *adrati.* Columella de canibus VII. 12. *probatur quadratus potius quam longus aut breuis.* Suetonius Vespas. c. 20. *atura fuit quadrata, compactis firmisque membris.* vbi nesti ex Philostrato ῥῖνα τετράγωνον in laude positam simier attulit. De Gallinis Columella VIII. 2. *robusti corporis quadratae.* Celsus II. 1. *corpus habilissimum quadratum neque gracile neque obesum. Nam longa statura — matura senectute conficitur, gracile corpus infirmum* etc. Verba *solidi corporis* ex glossa nata suspicor; etsi nec sequentia verba *musculis — surgentibus* sunt in Columella.

auribus] Colum. *hirtas* laudat.

latae frontis] Crescentii lectionem merito probabat ontedera. Ita etiam Columella.

lunatis] Columella nigrantia robusta et procera probat. ocero opponitur curuum; lunata igitur sunt, quae sibi pposita lunae figuram effingunt, non nimis prona nec pina.

ceruice — compacta] Colum. *longam* probat.

cruribus] Breuius Colum. *cruribus compactis ac rectis* l *breuioribus potius quam longis.*

3. *si hoc deest*] Haec ex Columella VI. 2. f. 12. Haud o an latine dicatur *si hoc deest* pro *si hoc fieri non potest*; deo tamen Gesneri Thes. L. L. laudare ex Silio VI. 10. *s cernere deerat* et ex Capitolino in Gord. tertio c. 31. *c defuit vt senatus de his rebus, quas non nouerat, falleretur.*

arguti] In Columella est; *propiores placidis quam concitatis sed non inertes.*

4. *alti*] Columella VI. 20. simpliciter *membris amplissimis;* sed idem addit *vegetior adspectus.* quae verba forte voluit Palladius interpretari.

declinat] Hanc lectionem postulabat alterum *est.* Columella simpliciter *media aetate, breuiora cornua, ceruicem torosiorem, ventrem substrictiorem paulo.*

5. *lata fronte*] Ita recte Cresc. probante etiam Pontedera. Sic et Columella VI. 21.

et grandibus] Colum. *patentibus, cornibus venustis et lenibus et nigrantibus.*

vngulis breuibus] Colum. *modicis, et modicis cruribus* Editiones etiam primae h. l. omittunt verba *nigris et* probante Pontedera. Vide notam ad Columellam.

trimam] Columella bimam admitti iubet, vbi vide notam. Crescentii *bimam* probat Pontedera etiam.

6. *senioribus*] Ex Cresc. verba *et sterilibus* addi volebat Pontedera; quod non necesse; dum enim aratro deputantur steriles, amouentur. Sic etiam Columella VI. 22 vnde haec sunt ducta.

Graeci] Geoponica XVII. 6.

diu ante] Duos menses abstinent Geoponica 17. c. 3. et Varro II. 5. 12.

7. *Sed his*] Columella VI. 2. *eiusmodi armentum maritima* etc.

8. *quibus*] ad armentum relatum excusari tamen potest.

propter iniuriam] ne fiat iniuria. Ita loquitur noster Martio X. 20. Nou. XIII. 5 et 6. Comparauit Foggini locum Verrii Flacci in Fastis p. 72. de robigalibus, vbi sacrificium memoratur fieri *propter sterilitatem frucum.*

Tit. XII. *quia post*] Gesner malebat *qui post*, atque ita liber Erf. Ceterum compara Colum. VI. 2.

mansuescant] Colum. *cum adhuc teneri sunt, consuescere manu tractari.*

vt et ante] Malim *debebunt, et ante — angustiis, vt producti nulla vitientur.* Huc ducit locus Columellae, comparandus a lectore. Et in Brusch. est *producti nulla;* deinde eadem *ligantur*, poste *conspargens* habet.

2. *effectus*] Colum. *Curandum ne in domitura bos calce aut cornu quemquam contingat; nam nisi haec caueantur, numquam eiusmodi vitia quamuis subacto eximi poterunt.* Crescentii lectionem damnauit etiam Gesner.

praesulsae] Vulgatum *praesulsi* ex Columella corrigi iussit Schoettgen.

Tit. XIII.

Tit. XIII. *generosis*] Columella VI. 27. *vulgaribus equis passim maribus ac foeminis pasci permittitur, nec admissurae certa tempora seruantur. Generosis circa vernum aequinoctium mares iungentur — equos autem pretiosos reliquo tempore anni remouere oportet a feminis — vel ad praesepia contineri.*

— 2. *vastum*] Recte Isidori *validum* praefert Pontedera. Etiam Varro II. 7. *nec vastos nec minutos decet esse.*

— 4. *badius*] Lugd. *baidius*, propius ad Etymologiam. Qui enim alias spadiceus color est, idem etiam badius Gellius II. 26. et rutilus et spadix phoenicei synonyma sunt — splendoremque significat ruboris, quales sunt fructus palmae arboris non admodum sole incocti, vnde spadici et phoenicei nomen est. Spadica enim Dorici vocant auulsum a palma termitem cum fructu. Eiusmodi scilicet termitem Graeci, σπάδικα, alii βαΐν appellabant. Vide Hesychium in βαΐς et Geoponica X. 6. Hinc Latini *baidium* et *badium* effecerunt colorem, vt recte iam olim Hermolaus Barbarus docuit. Virgilius Georg. III. 82. *honesti spadices glaucique; color deterrimus albis.* Gratius 532. versu: *Spadices vix Pellaei valuere Ceraunii.* et versu 536. *badiosque regunt in pectore crines.* Varro apud Nonium p. 38. b. *Equi colore dispares ita nati: hic badius, iste gilvus, ille murinus.* Hinc recentiores linguae retinuerunt *baio, bay, vayo.* Seruius ad Georg. III. 82. *spadices, quos phoeniciatos vocant, pressos, myrteos. Ipsi sunt badii.* Quae tamen verba vix sana sunt: Ibidem Philargyrius: *quales sunt fructus palmarum, neque satis diluti coloris, neque nimium pressi.* Ceterum in Sangermannensi Codice, qui Excerpta Columellae loca tenebat, locum Isidori XII. 1. de equorum coloribus adscriptum Gronouius reperit et in schedas suas tanquam Palladii locum retulit. Vnde operae visum est h. l. breuiter varietatem omnem referre. Ab initio igitur habet: *Equi ab aequando dicti, quia in quadrigis similes forma et pares cursu aequabantur. Color in equis, praecipue nobilibus badius. — giluus vero est veluti pictos oculos habens quodam splendore perfuso. glaucus vero est admixtum habens virori alborem. gilvus melinus color est subaldibus. — Ceruinus quem vulgo vuaranem vocant. Eranem vulgus vocat, quod in modum aerei sit coloris.* In quibus quaedam sunt lectiones a vulgatis Isidori multum diuersae. Quod de equis addit Isidorus: *Qui autem albos tantum pedes habent petali appellantur, qui frontem albam calidi.* In libris aliis Isidori est *petuli* et *petelli* et pro *calidi*

 alii

alii *candidi.* Recte comparauit Interpres Festi glossam *Petilam suram vngulam equi albam dici ait Scaeuola.* et ex Glossis apponit: *Persilis, μακροσελής.* vbi corrigit *Petilis* Item ex Glossis affert: *Callidus, λευκομέτωπος.* quam scripturam probabat A. Augustinus.

russeus] Varietas *roseus* etiam in loco de ocimo occurrit infra. Factio agitatorum russea nota est; colorem definire non possum.

gilbus] Alii *giluus.* In Virgilio *Spadices glaucique, color deterrimus albis, et giluo.* Seruius *giluum* interpretatur melinum. Haec Pontedera. Murteum Isidorus ait esse *pressum in purpura.* Alias, esse inter flauum et nigrum ex Scaligero ad Tibullum p. 141. monet Schoettgen. *Cerinus est,* inquit Isidorus, *quem vulgo gauranem dicunt. Aeranem idem vulgus vocat, quod in modum aeneri sit coloris.* Haec annotauit Schoettgen, qui tamen h. l. malebat *cerinus.*

5. *sed hoc in*] Codd. Palatini *sed et hoc* vnde Vlitius ad Nemes. corrigebat *sed non hoc.* inepte.

pascua] Haec vndecumque ducta pertinere potius videntur ad pullorum pascua, vt monui ad Columellam VI. 27. sect. 2. Sed etiam antecedens praeceptum de admissariis aliunde ductum est.

contrahunt] Colum. *detrita scilla naturalia eius linuntur quae res accendit libidinem.*

6. *vrgeantur*] *neque opere neque cursu exerceantur* Colum. Deinceps Brusch. *famem frigusque.*

robur infundant] Ex lectione Cr. et Pol. comparato Columella VI. 27. 13. malim *pari copia lactis robur inf.*

7. *quinti anni*] In Columella *marem putant minorem quadrimo non esse idoneum admissurae* scriptum legit Palladius, vbi hodie est *trimo.*

8. *bimae aetatis*] Ad vsum domesticum domandi, monente Colum. trimi ad certamina.

longa] Colum. VI. 29. *et ex longo quantum figura permittit rotundum.*

difficile teneantur] Colum. *mores ex placido concitati et ex concitato mitissimi.*

Tit. XIV. *solidis ossibus*] Columella VI. 36. *membris fortibus* habet.

postea subducimus] Ex Cresc. et Pol. vulgatam correxi, quam aeque librarii corruperunt, ac Columellam, vnde haec sunt ducta.

2. et

2. *et equa muli*] Ex Pol. addidi *muli*, quanquam in Colum. loco est *mula*.

3. *musculoso*] Columella *pectore musculoso et vasto — cruribus compactis*. Vides igitur, Palladium obscura breuitate laborare!

4. *depelli*] Crescentius IX. 58. *cum anniculi sunt, debent a matre repelli et per minores asperos pasci, vt eorum vngulae durescant, et ne itineris laborem in aetate tenera solidatae contemnent.* Sed Pontedera ex Basileensi sic laudat: *per montes — laborem — solidati.* vbi corrigebat *et vt itineris — contemnant.* Louan. editio teste Gesnero habet *contemnant.* Pontedera h. l. ita corrigit: *pasci vt vngulas duret et itineris etc.* Equidem breuiore via sic corrigo *solidata vngula contemnat.* Cf. ad Colum. VI. 37. unde haec sunt ducta.

Tit. XV. *morbus*] Columella IX. 13. 5.

incumbere] Crescentii Edd. tres habent *incurrere*.

4. *ab alliis*] Gesner non ausus erat probare hanc lectionem, ex Cresc. Louan. allatam. Vincentius libro 19. c. 107. habet *ab aliis*. Vulgatum *a balneis* refellit vel locus Columellae IX. 14. 3. qui lotum accedere iubet custodem.

AD LIBRI V.

Tit. I. *areis*] Leidensis *artis*, vnde Gronouius, I. Fr. corrigebat *ortis* id est *hortis*.

2. *medicam premat*] Columella II. 11. *perimat* habet.

3. *nouitas pabuli*] Pontedera ex Columella corrigit: *ne nouitas p. noceat; inflat enim.*

saepius riga] Quia sequitur *runcato*, Pontedera malebat *rigato*.

Tit. II. *supra*] Martio X. 23.

brachiis] i. e. oleastri trunco brachiato. Plinius 17. f. 30. no. 2. *Africae peculiare in oleastro inserere — inseritur autem oleaster calamo et inoculatione.* Cato cap. 42. oleas inoculare oleae docet. Sed ipsi Graeci ita fecerunt. Theophrastus C. P. I. 7. μὴ καλῶς κελεύουσι κοτίνυς φυτεύσαντας ἐνοφθαλμίζειν ἢ ἐμφυτεύειν ὕςερον. ita enim oleam multo laetiorem nasci. Eiusmodi oleas ex oleastro natas Attici κοτινάδας et φαυλίας teste Polluce I. f. 241 et VI. 45. vocabant. Idem Theophrastus H. P. II. 3. ὁ γὰρ ἐπὶ τὸ κοτίνυ, φασὶ

φασὶ συμβαίνειν ὥστε ἂν κεραμόπτης τὴν θάλειαν, ἢ ὅλως μεταφυτευθῇ φέρειν φαυλίας. quem locum vertit Plinius XVI. cap. 44.

disponemus] i. e. volemus. Ita iterum Octobri XI. 2.

mediae] i. e. dimidiae. Deinceps verba *insitum ponemus* interpretor: ex seminario insitum suo loco ponemus in scrobe.

2. *insitionem prope infra*] i. e. insitum surculum. Gallus de Combaud apud Bernardum Memoire sur l'Oliuier p. 186. qui eandem rationem oleastri inserendi docet, sic habet: *Les greffes ont été faites à fleur de terre, pour qu'en replantant ces sujets l'ente fut enterrée profondement, et que dans un cas de mortalité les rejets pussent être francs.* Ceterum aperte Palladius respicit locum Virgilii Georg. II. 302. *neue oleae siluestres insere truncos. Nam saepe incautis pastoribus excidit ignis — Hoc vbi; non a stirpe valent caesaeque reuerti possunt, atque ima similes reuirescere terra; infelix superat foliis oleaster amaris.* quem locum nuperus interpres germanicus, qui cum Virgilio et poetici ingenii facultate et rerum rusticarum cognitione comparari voluit, ineptissime de oleastris, inter arbusta plantandis, interpretatus est, etsi Victorius ad Varronem I. 40. 4. veram explicationem iam ante annos plus quam centum posuerat. Huc pertinet locus Lysiae in Orat. περὶ σηκοῦ p. 281. vbi πυρκαΐας nominat oleas, ex truncis igni hostili combustis renatas. Inepte Taylor ibi comminiscebatur πεύκας, longe vero ineptius Reiskius noster vulgatam interpretabatur. Infelicem noster Insit. versu 53. interpretatur *sterilem*; quanquam sterilis vere non est. De gemina arborum infelicium dictarum ab antiquis romanis scriptoribus notione bene disputauit Mercerius ad Nonium p. 163.

pullulandi] Scilicet ex insitionis nodo nouae progerminant radices, inferioribus oleastri sensim emorientibus; ex superioribus oleae paulatim pullulant stolones. Idem fit in arboribus reliquis, quarum insitio fit infra terram, docente Gallo Du Hamel in Physiologia Arborum, vbi praeterea T. II. p. 78. vers. germ. monet, in Prouincia Gallica oleam, supra oculum insitum, anno primo non praecisam, fructibus exuberare.

3. *in radicibus*] Geopponica IX. 16. τινὲς δὲ καὶ εἰς αὐτὰς τὰς ῥίζας τὰς προκυπτούσας τῆς γῆς ἐγκεντρίζουσι.

Graeci] Hodie in Geoponicis IX. 16. legitur: καιρὸς τούτου τοῦ ἐγκεντρισμοῦ ἀπὸ τῆς πρὸ δ' καλανδῶν Ἰουνίων, τουτέστιν ἀπὸ κη' τοῦ Μαΐου μηνὸς ἕως νεομηνίας τοῦ Ἰουνίου μηνός. Sed libro

ibro III. 4. 3. Aprilis ad olearum insitionem et inoculationem commendatur.

restabunt] Hanc lectionem Erf. probaui cum Ernesti. Columella XI. 2. 35. *quaeque Mense Martio post confectum aequinoctium fieri debuerunt, nunc denique quam primum exequenda sunt.*

herbis liberentur] Columella XI. 2. 35. *runcari et adhuc commode fodiri possunt.*

Tit. III. 2. *hipposelinon*] Atrum olus ita graece, et σμύρνιον simul dici, monet Columella XI. 3. 36. vbi vmbra gaudere ait, loco qualicunque conualescere, et in pastinato seri. Plinius 20. s. 46. *Olus atrum, quod hipposelinum vocant, — quartum genus ex eodem faciunt oreoselinum, palmum alto frutice ac recto, semine cumino simili — heleoselino — Alio genere petroselinum quidam appellant in saxis natum, — addidere quidam buselinon differens breuitate caulis a satiuo et colore radicis rufo. — Chrysippus geminam esse dicit crispioribus foliis et duris crasso caule, sapore acri et feruido. Dionysius nigriorem, breuioris radicis, vermiculos gignentem; ambo neutrum ad cibos admittendum.* Idem 17. s. 37. *Quod sponte in humidis nascitur heliòselinum vocatur, vno folio nec hirsutum; rursus in siccis hipposelinum pluribus foliis, simile heliòselino. Tertium est oreoselinum cicutae foliis, radice tenui, semine anethi, minutiore tantum. Et satiui differentiae in folio denso, crispo, aut rariore et leniore; item caule tenuiore aut crassiore; et caulis aliorum candidus est; aliorum purpureus, aliorum varius.* Quorum partem habet Theophrastus H. P. VII. vbi heliòselinon ait esse μονόφυλλόν τε καὶ ὀ δασύ vbi Plinius legit μονόφυλλον. Hipposelinum Theophrastus ait esse folio simile heliòselino sed δασὺ καὶ μεγαλόκαυλον, vbi δασὺ, pluribus foliis interpretatur Plinius. De reliqua caulium varietate eadem Theophrastus H. P. VII. 4. Ceterum Albertus, vbi h. l. refert, pro *asperis* habet *aspersis.*

apios] Albertus: *magnas radices habebunt et folia vernaxima; si de semine* etc. Itaque h. l. integriorem legisse videtur. Apios dixit Palladius vt porros.

clauseris rariore] Vincent. *clausum rariore breui.* Ceterum Columella XI. 3. 33. vbi eadem exstant, fieri ita ait apium lati folii. Apii coliculos condit Columella XII. 7. Radices apii, quomodo maiores effici possunt, tradit Aristotel. Problem. XX. 8 et Geoponica XII. 23. Ceterum verba *haec omnia — diligentes* omittit Vinc. sed altero loco in Sp. Nat. habet

habet editio Duac. *haec omnia — diligentes in horti cultura.* Eleoselini radices inprimis cultum hortensem quaesiuisse, docui ad Columellam XI. 3. 33. Hoc vero est apium Linnaei latifolium, hodieque ob radices cultum in hortis. Oreoselinum et petroselinum Linnaeo dicuntur apium petroselinum; crispum a petroselino primus distinxit olitor Britannicus Miller, et inter veteres medicos Chrysippus, vt ex Plinio constat. Sub apii eleoselini nomine veteres comprehendisse videntur apium latifolium Linnaei et dulce (Italorum *Celeri*) ob radices culta. Siluestre vero apium, quod medici inprimis laudabant, videtur fuisse illud, quod Linnaeus graueolens dixit, quoque officinae nostrae hodieque vtuntur. Petroselini similitudinem cum cicutae foliis norunt hodie vel mulierculae. Smyrnium apium Auicenna apud Vincent. S. Nat. X. 22. minus esse ait satiuo, et crus habere concauum ad albedinem decliue. Intelligi petroselinum Macedonicum, cum aliis censebat Harduinus ad Plinium; id vero Linnaeo est Bubon macedonicus. Vegetius Mulom. III. 68. 2. petroselinum macedonicum nominat; sed quodnam genus intelligi velit, dubium est. Rectius alii cum Linnaeo hipposelinum interpretantur Smyrnium olus atrum Linn. De smyrnio seu olere atro ex Theophrasto H. P. VII. 6. Plinius 29. f. 48. radicem myrrhae odorem habere tradit 29. f. 62. Romae vsum smyrnii fuisse frequentissimum, testatur Galenus Alim. Fac. I. c. 52. Oleris atri et florem antequam folliculo exeat lectum condiri monet Columella XII. 7. 1 et 4. Ab apio iterum distinxit Columella XI. 3. 18. et separatim vtriusque cultum docuit. Ex Dioscoride III. 79. descripsit Plinius 27. f. 109. caulem habet apii, folia latiora, odorata, radicis corticem nigrum et semina nigra. *Ad obsonia*, inquit, *vtuntur cum mulso et oleo et garo, maxime in elixis carnibus.*

3. *Atriplicem*] Breuius Columella XI. 3. 42. Est atriplex hortensis Linn. Graeci χρυσολάχανον a colore dixerunt; Galli *Arroche*, *Bonne-dame*, Nostri *Melde*; in hortis et in medicina nunc contemtum. Albertus male h. l. retulit: *semen et fimum statim non spargitur — et succo laetaminis paludoso adiectum — semper amputandus, quia tunc pullulare n.*

4. *Nunc ocimum*] Vide ad Colum. XI. 3. 29. et infra Octobr. XI. 5.

Albos] Sub canis ortum pallescere, ex Theophrasto H. P. VII. 5. dixit Plinius 19. f. 57. Theophrastus quidem albescere, λευκαίνεσθαι, dixit.

serpyllum

ferpyllum] Crede potius Theophrafto C. P. V. 8. Sifymbrium in mentham et ocimum in ferpyllum quomodo mutetur, explicanti. De ocimo fic: τὸ δὲ ὤκιμον τὸ ἐν ἡλίῳ πολλάκις κείμενον ἀφερπυλλοῦται, διὰ τὸ καταξηραίνεσθαι μᾶλλον. καὶ γὰρ τὸ φύλλον ἔλαττον γίνεται, καὶ ἡ ὀσμὴ δριμυτέρα τῶν ξηρῶν, ἐλάττων γὰρ καὶ ἡ τροφή. Nulla igitur feminis culpa eft.

5. *plantaria*] Pro *plantis* dixit, fi lectio fana eft. *Cotocafii* fcriptum habent libri etiam Februar. XXIV. 14. Plantaria creari et folidari dixit Martio IX. 2. Octobr. XII. 4. Sed *plantaria* aperte pro plantis dixit cum noftro Virgilius Georg. II. 27. Scilicet graece φυτευτήριον dicitur. Vide Xenoph. Oecon. 19. f. 13. Theophr. C. P. III. 6. de viua radice. Pollux I. 12. Et recte cum Seruio Ifidorus: *plantaria quae ex feminibus nata funt et cum radicibus et terra propria transferuntur.*

Tit. IV. *Ziziphum*] Plinius 17. f. 14. *et zizipha grana feruntur menfe Aprili.* Idem 21. f. 27. de floribus coronariis: *item zizypha quae et Cappadocia vocantur. his odoratus fimilis olearum floribus.* Idem 15. f. 14. *atque peregrina funt zizypha — ex Syria. Sex. Papinius, quem confulem vidimus, primus vtraque attulit, diui Augufti nouiffimis temporibus, in caftris fata baccis fimiliora quam malis; fed aggeribus praecipue decora, quoniam et in tecta iam filuae fcandunt. Tuberum duo genera, candidum et a colore fyricum dictum.* Geoponica X. 3. zizyphum auulfis ftolonibus plantari monet; et cap. 43. furculos addunt ex media arbore fumendos effe. Rutilam et albam zizyphum florem apibus gratum habere ait Columella IX. 4. Plinium hiftoriam tuberum et zizyphorum confudiffe putant viri docti quidam, quod nemo alius duo tuberum genera memorauit, et Gloffaria vetera graeca zizypha interpretantur συρικὰ vel σηρικά. Galenus etiam Alim. Fac. II. 32. fructum agreftem Afiae σηρικὰ appellat, fed hodie ignotum, nomine tenus faltem. Zizyphum albam effe quae Cappadocica, flore odorato dicitur Plinio, cum aliis pofuit etiam Bodaeus ad Theophr. p. 329. Zizyphum rutilam hodieque in infula Creta zinziphion dicitur, auctore Bellonio Obferuu. I. 18. Idem II. 3. Zizyphum albam in fepibus agrorum reperit fatam, fructumque per vrbes diuenditum vidit fub antiquo nomine, quod memorauit etiam in albo genere Rauwolf. Zizyphum albam putant effe, quae Linnaeo Melia Azedarach dicitur, in Hifpania hodie et Lufitania frequen-

frequentissima, etsi peregrina olim et aliunde translata. Zizyphus rutila a fructus et ligni colore dicitur, hodieque in Gallia, Italia et Hispania mensae secundae accedit. Est rhamnus iuiuba Linn. fructu rubro, quem pinxit accurate Du Hamel *Arbres et Arbustes* T. I. p. 77. Arabes corrupto vocabulo Iuiubas dixerunt. Itali hodie vocant *Giuggiolo*, fructum *giuggiola*, Galli etiam *Gingeolier*, *Gigeolier*, et *Jujubier*. Crescentius V. 28. *zezulum* dixisse videtur. Zezulus, inquit, est arbor quaedam parua; multum scabiosa, cuius folia multa quasi in vno ramunculo sunt coniuncta, simulque tempore hiemis ab arbore cadunt. Eius fructus similis est baccis rosarum vel fructui oliuarum, vnum tantum habens os — colliguntur zezula vindemiarum tempore, quando rubedinem vel varietatem ostendunt. Cultum eius tradit breuiter, sed, quod miror, ex Palladio ne verbum quidem vnum transtulit. Ceterum in loco Plinii verba *tuberum duo genera* iam olim H. Mercurialis in Epistola ad Latium Latinium, quae exstat inter Epistolas Latini T. I. p. 234. vitiosa censuit, et *zizyphorum* substitui voluit.

3. *si guttis vini*] Geoponica X. 44. in vino mulso substratis et superpositis arundinum foliis seruant.

Tit. V. *dictum est*] Martio X. vbi et reliqua sunt, ad quae lectorem refert.

2. *cephalonem*] Vox alibi nondum reperta. *Cephalionem* ex Palladio laudat Salmasius ad Solinum p. 933. Itali hodieque *Cefaglione* palmae genus seu potius medullam eius vel cerebrum vocant, quod Graeci ἐγκέφαλον, ἐγκάρδιον Plinius 13. 4. cerebellum vocat, de quo Crescentius V. 23. *In summo cacumine habet cassam* (caisse) *in qua est substantia mellis, quae multum accedit ad substantiam dactyli, haecque cum abscinditur, palma arescit.* Ceterum Palladius Phoenicem dactyli feram Linn. an chamaeropem humilem voluerit intelligi, dubito. Albertus Vegetab. p. 451. *in supremo cacumine habet capsam, in qua est substantia mollis, quae multum accedit ad substantiam dactyli, quae a quibusdam vocatur caseus palmae, quae cum abscinditur, palma arescit.* Dactylis palmam serit Palladius infra Octobr. XII. 1. planta et dactylis quomodo seratur accurate docet Theophrastus H. P. II. 8. vnde plantae naturam seu cephalonis cognosces: ἡ δ' ἀπ' αὐτοῦ τοῦ σελέχους. ὅταν ἀφέλωσι τὸ ἄνω, ἐν ᾧπερ ὁ ἐγκέφαλος. ἀφαιροῦσι δὲ ὅσον δίπηχυ, σχίσαντες τοῦτο κάτω τιθέασι τὸ ὑγρόν. vbi Gazae versio:

erſio: quam (ſupernam partem) fiſſuris, humore ipſo detracto, defodiunt. Quae quomodo cum Graecis conciliฺanda ſint, ignoro. Plinius eam partem ita interpretatus eſt 3. ſ. 8. *ſeruntur autem palmae et trunco, duorum cubitorum ongitudine a cerebro ipſo arboris, fiſſuris diuiſo atque deoſſo.* De eadem re Theophr. C. P. I. 2. τάς τε γὰρ ῥάβδους ασὶ μοσχεύειν περὶ Βαβυλῶνα τὰς ἁπαλωτάτας, καὶ ὅταν μβιώσωσι μεταφυτεύουσι. καὶ ἐν τοῖς περὶ τὴν Ἑλλάδα τόποις ὰν ἀποκόψας τις ἄνω φυτεύσῃ, ῥίζουσι. quae Plinius vertit: *Et ab radice auulſae vitalis eſt ſatus et ramorum teneriimis.* n Theophraſto corrigo: τἄνω — ῥιζοῦται. Male enim Gaza: *quis ramos ſuperne deciſos ferat.* Pergit Philoſophus: αὶ βλαστάνειν δὲ ἀπὸ τοῦ ἐγκεφάλου μόνον, ἀλλὰ καὶ κάτωθεν ὑξειν τὰς ῥίζας. (Hinc ἀπὸ παραστάδων ferere palmam ubent Geoponica X. 3.) ἔτι δὲ ἂν πλαγίως ἐν ᾧ καὶ ἔνικμος γῆ τυγχάνῃ, πολλαχόθεν ῥιζοφυεῖν καὶ ἐκβλαστάνειν· ἐνίοτε καὶ ἐντοι μέγεθος τοῦτο λαμβάνειν. vnde Plinius: *In Aſſyria ya quoque arbor ſtrata in ſolo humido tota radicatur, ſed t frutices, non in arborem. Ergo plantaria inſtituunt, unniculaſque transferunt et iterum bimas.* vnde corrigo in heophraſto: ἂν πλάγιος τεθῇ. Nam ipſe Philoſophus oſtea: ἡ ἐκ τῶν πλαγίων ἔκφυσις ἐχόντων ἐστι τὸν ἐγκέφαλον. ocabulum ῥάβδων ad quam partem palmae pertineat, ipſe tiam interpretatur, vbi de cerebro ait: ἀπὸ δὲ τοῦ ἐγκεάλου διὰ τῶν ὑποκάτω μᾶλλον — ἐντεῦθεν γὰρ καὶ ἡ τῶν ἀβδῶν φύσις. De eadem re idem iterum C. P. I. 23. vbi e fructu palmarum: ὁ γὰρ φέρει ἀπὸ τινων ἐκ τῶν νέων αὶ τῶν κυουμένων πρότερον· ὥσπερ τὰ σαχυηρὰ τῶν σπερμάτων ἐκφαίνει. ἐκ γὰρ τῶν ὁμογενῶν ἐκφαίνεται καθάπερ ἰσχὺς ἡ ῥάβδος, ἔχουσα πρὸς ἑαυτὴν τὸν καρπόν. Recte nunc ctores iudicabunt de planta cuphulome. Huc pertinet tiam Heſychii κόπος — καὶ ὁ τοῦ φοίνικος φλοιός, ἐν ᾧ ἐμπεριπτυσσόμενος καρπὸς καὶ ἡ πρώτη ἔκφυσις.

Tit. VII. *vituli*] Ex Columella VI. 24. 5.

ſerotini] Columellae XI. 2. 38. *ſecundi* ſunt.

quae excellit] Haec omiſit Creſcent. IX. 69. et liber olim.

Tit. VIII. *apricis*] Schoettgen lectionem *aptis* praeert propter locum Columellae IX. 8. vbi *idonei ſaltus* ſunt.

3. *poſt odorem*] Columella *ad odorem*, hinc Pontedera alebat *propter odorem*.

4. *aquando*

4. *aquando*] Gesner lectionem *aquanda* probans interpretatur quae aquari passa est. Vulgatam tamen esse ait pro inter aquandum.

7. *necandi pap.*] Ex Columella IX. 14. 9.

AD LIBRI VI.

Tit. I. *et milium*] Cresc. XII. 5. *Item in locis frigidis et humectis nunc seruntur faseoli milium et panicum.*

dixi] Martio III.

florent] Cresc. XII. 5. *prope florent.*

florent autem sit] Haec verba recte omisit Vincentius igitur inclusi. Totum h. l. transtulit sed male interpretatus est Albertus: *Quaecunque autem horum habent semina singula in siliqua una sicut frumentum et hordeum et caetera grana frugum octo — vsque ad maturitatem perfectam. Quaecunque vero plura habent semina in siliqua vna — pisum et similia.* Vnde tamen malim h. l. *frumentum* id est triticum legere.

singularis] Cresc. III. 7. *mense vero Maio non sunt tangenda frumenta quia florent octo diebus, deinde flore deposito diebus 40. grandescunt vsque ad — euentum. Item dicit Palladius de ordeo et de ceteris, quae sunt seminis sing.*

duplicis] Vide ad Columellam II. 12. 10. vnde haec ducta sunt.

sicut faba] Crescentius III. 8. *mense Maio et Iunio faba quadraginta diebus floret, simulque grandescit* (antiqua mea *grandescunt.*) *idem est in omnibus qui sunt seminis duplicis vt pisum et cetera legumina.*

2. *calidis*] omisit hoc vocabulum Cresc. XII. 5. qui habet *locis maritimis et calidis recidamus foena prius quam exarescant — fuerint, non ante — pars ipsorum — siccetur* vbi antiqua mea omisit *non* post *fuerint.* Vincentius Duacensis VI. 64. habet *arescant — sicca est.* sed Norimb. *siccata est.* Crescentius iterum h. l. excerpsit VII. 3. *post pluuiam non debet conuerti antequam pars ipsius summa siccetur* vbi antiqua mea cum Louaniensi a Gesnero comparata negationem similiter omisit. Ceterum Cresc. addit: *Si vero ea reuoluta superueniat pluuia, omnino destruitur, nullius vtilitatis existens foenum.* Ceterum ducta haec ex Columella II. 19.

Tit. II. *vitis quae*] Ex Columella IV. cap. 6. ductum est caput.

2. *pampi*

2. *pampinari*] Recte Albertus. *In frigidis terris opor- tet pampinare — sed in ardentibus locis potius operiendae sunt vuae quam pampinandae.* Vide supra L. 6. 4.

Tit. III. *pingues*] Crescent. XII. 5. *hoc mense pingues agri et qui diu aquam tenent proscinduntur cum omnes herbas protulerint, et eorum semina nondum maturitate firmata: et sicci possunt secunda vice arari.*

coecae] Compara Columellam II. 2. 9. ibique notas.

2. *capita*] Columella *ora* dixit.

3. *turba collecta*] Hanc lectionem probauit iam olim Barth. 37. 3. qui tamen alibi, 32. 4. cum Rigaltio in Indice Agrimens. ex h. l. laudat *saxorum attina.* Sunt autem *attinae* lapides, se mutuo continentes, in speciem maceriarum congesti, monente Siculo Flacco de Condit. Agror. p. 4 et 6. Haec monuit Schoettgen. Ceterum totum hoc caput est ex Columella II. 2. 9. vbi vide notas.

Tit. IV. *occare*] Columella XI. 2. 40. *Arbores quoque tempus est ablaqueatas circumfodere et opirire.* Idem §. 46. *circumfossae aggerari debent arbores.* Est igitur *occare* h. l. idem quod *aggerare*, nisi sit plane vitiosum. Ceterum Codex Barthii, teste ipso 37. c. 3. habebat scriptum: *et vites, quae oleis ac lupino vertendo ablaq. fuerant.* Quod supplementum ex lemmate irrepsisse, recte monuit Gesner.

ad rudem] Satis ridicule Gesner interpretatur instrumentum culinarium, rudiculam coquorum, quam nostri *Quirl*, *Querrel* vocant. Cresc. et liber Polit. *ad rudem* plane omittunt. Sed materies ad aedificia nec ad ridicas vel palos mense Maio sed Ianuario caeditur, teste Colum. XI. 2. 11. Nihil tamen melius huc vsque excogitaui, nisi vt *ad ridicam* legamus.

modii spatium] Modius est tertia pars iugeri, cui pedes 80. in longitudinem, 40. in latitudinem definiunt Fragmenta Agraria p. 264. monente Schoettgen. Quid igitur, si huc traham locum Columellae XI. 2. 40. de arboribus ablaqueatis circumfodiendis: *vna opera nouellas circumfodiet arbores octuaginta, mediocres LXV. magnas L.* Videant peritiores.

2. *fodiuntur assidue*] Cresc. XII. 5. addit: *et vineae secunda vice ab etiam pampinantur. Item in locis praegelidis ac — eius muscus abradatur.*

muscus] Columella XI. 2. 41. *emuscantur* habet.

feminauit] Columella XI. 2. 44. *qui lupinum stercorand agri causa serit, nunc demum aratro subuertit.* Ante Idu fieri hoc volunt Geoponica III. 5.

Tit. V. *destinantur*] Ex Columella XI. 3. 11.

melones] Cresc. addit *citrulli cucurbitae* — *cardui* (an tiqua mea *cardines*) — *pangetur* — *vt irrigationibus an metur, et optime caules, et cepae transferuntur hoc mens item seritur portulaca, et quocunque tempore seratur, calia tempore tantum, nascitur.*

Tit. VII. *stanneis*] Ex Vinc. hoc posui pro *stagneis.* Co lumella VI. 26. habet *ligneis*, quod h. l. restitui volu Schoettgen. Vide ad sect. 4.

3. *dulciore*] Barth corrigebat: *viridis comae dulciore aqua roris.* Contra Gronou. Obseruu. II. 16. *coma dulcio a sagina roris.* Pontedera praeferebat lectionem *dulciore* monet tamen, in Columella nihil horum esse: *Sequenti, in quit, triduo velut aeger, cacuminibus arborum et deiecti viridi pabulo oblectandus, prohibendusque multa potion* Ex locis, a Gronouio positis, solus Solini locus accommo datus est, vbi legitur: *fontem humore supero saginatum* quanquam diuersus est, paulo fons humore saginatus a herba, rore saginata.

4. *Alligato*] Idem genus docet in equo Apsyrtus Hip piatric. p. 238. κατακλίναντα τὸν ἵππον καὶ καταλαβόμενο τὰς πόδας ἐκλαμβάνειν τὰς ὄρχεις ἴσως καὶ ἀποδεσμεῖν τῇ ὠτε λαβίδι καὶ τέμνειν τὴν περὶ αὐτὰς βύρσαν μόνην ὅσον ἱκανὸ δι' ἧς ἐκβληθήσονται. τέμνων δὲ ἐπιθήσεις πόρπακας λινᾶ ἢ κανναβίνας παρ' ἑκάτερον δύο. καὶ τότε τέμνε τὰς χιτῶ νας, εἶθ' οὕτως ἔκθλιβε καὶ καυτηρίῳ ἀπότεμνε τὰς κρεμαστ ρας παρ' αὐτὸν τὸν ὄρχιν, προστιθεὶς ἐκ τῶ ὀπίσω μέρες, μ κατὰ τὴν ἐμπροσθίαν. ἔσω δέ σοι καυτήριον ὡς ὅτι διάπυρο ἵνα ἐν ἑνὶ ἀφέλῃς, εἰ δὲ μὴ γειδευτέρῳ. Ex quo loco appare regulas esse, quas Apsyrtus πόρπακας seu fibulas dixit. It Vegetius II. 41. 3. regulas oleagineas dixit in eader chirurgia, vbi Hippiatrica p. 81. πόρπακας μυρικίνας nomi nant. Regulae igitur *ligneae* h. l. male conuenire viden tur, cum Apsyrtus *lineas* aut cannabinas adhibeat fibulas In altero genere castrationis Columella *ligneas* Palladiu *stagneas* adhibet regulas; sed neutras probauit iam olin Conr. Gesnerus et *ligneas et cannabinas* praetulisse videtur Celsus VIII. 10. de ossibus reponendis: *ab ea parte in quar esse inclinat*, inuolutam lana regulam obiecit, atque it

deligan

eligando, assuescere iterum vetustae sedi cogit. Ex quo
oco illud saltem discimus, regulam dici rem et instrumen-
um quodcunque, quo situm membri vel partis tractandae
egimus; vt h. l. regulae sunt fibulae, quae testes eorum-
ue neruos seu ductus deferentes comprehensos rectos et
rictos tenent, donec testiculi et neruorum pars ferro
blati fuerint. Deinde ex loco Apsyrti et rei natura manif
estum est, h. l. legi debere: *testiculi, scissa pelle, qua viau-
juntur — vnoque ictu sic moram doloris — vstis venis ac
ellibus a fluxu sanguinis plagam cicatrix — defendit.* Recte
nim Cod. Polit. et Crescentius vocem *strictis* omittunt.
enae h. l. sunt, quas supra cum Columella neruos dixit,
cilicet ductus deferentes vasorum seminalium. Equorum
astrationem, plane diuersam ab his omnibus rationibus,
λίψει tamen similem, in Oriente et Syria vsitatam tradit
aur. Rusius, italice versus cap. 98. p. 49 et 50.

strictis plagam] Inclusi verba a P. et Cr. omissa et
lane aliena ab hoc loco, licet defendere conatus sit
esner.

Tit. VIII. *nunc ouium*] Cresc. IX. 70. *temperatis vero*
ense Maio (nam interserit antiqua mea) *celebranda est ton-*
ra. Cf. Columella VII. 4. 7. Geopon. 18. 8.

medicemur] Ita tres libri pro *medicemus.* Cresc. *hoc*
odo iuuabis — decoctum — veteris, eisque miscebis amur-
am, quibus in vnum — redactis tonsas oues linire curabis,
triduum, si mare — si vero aliis locis pascimus — sub
uo — ouium tonsarum et vncta membra — modo si cura-
ur. antiqua mea omittit *si.*

Tit. IX. *pellicula*] Reliqua ducta sunt ex Colum. VII. 8.
oc vero Geopon. XVIII. 19. τῆς ἐνοικιδίε ὄρνιϑος ὁ ἐχῖνος,
ἔνδοϑεν τῆς κοιλίας ἀπόκειται τῇ κόπρῳ. Vide notam
iclas ad c. 11. p. 1187. meam ad Aeliani H. A. XIV. 7.
ad Friderici II. Reliqua p. 167.

cui serum] Vincentius Duac. XXII. c. 62. habet *qui*
rum — arguatur, vbi vero solidari — in opaco ponen-
us est aut frigido. Item ibidem cap. 59. habet *coagulis*
gni vel haedi vel etiam pellicula — ventriculis. Isido-
is Etymol. XIX. c. 2. *caseus — nam serum ei omne dedu-*
tur vt ponderibus arguatur. quae verba repetiit Vincent.
p. natur. XXII. c. 54. Quod libri scripti *quagelis* vel *qua-*

K 2 *gulis*

gulis habent, simile est ei vocabulo, quod habet Isidorus l. c. *quactum quasi coactum* et *quasi coagulatum* etc.

acquisita] Ita praeter libros supra laudatos habet etiam Cuba in horto, monente Pontedera, qui indidem *adactis* refert, quod mutat in *adauctis*. Columella VII. 8. *sed cum paulo solidior caseus factus est, pondera superponuntur.* Etiam Vincent. Duac. libro 22. habet: *adactis pro acquisita — dies soliditate iam formulae.*

2. *siccus sit*] Excidisse verba: *aut salsus*, quibus tertium casei vitium significetur, recte monuit ex Columella Pontedera. Ceterum Vincent. Duac. libro XXII. habet etiam *euenit si aut — accipiet — calore salis.*

3. *pigmenti*] Quod libri alii habent *condimenti* est e glossa. Caelii Aureliani locum Acut. II. 19. recte comparauit Barth 37. 3.

Tit. X. *οἶστρος*] Cresc. IX. 98. *Mense maio vt Palladius scribit incipiunt augeri examina et in extremis — sed graecis κηφὴν dicitur hoc genus apis, quia requiem — necare debemus.* sed antiqua mea: *sed graeci cesereos vocant et vocari iubent quia* etc. Idem Cresc. XII. 5. *item vt Palladius ait debent nunc occidi reges apum qui graecis κηφὴν vocantur, qui hoc tempore nascuntur — item papiliones necandi sunt modo praedicto.* sed antiqua mea: *quos graeci oestro vocant.* Vide ad Columellam IX. 14. 4.

quiescentis] Libri scripti lectionem *quiescentis se* defendebat Barth comparato loco: *requierunt flumina cursus.*

dixi] Aprili VIII. 7.

Tit. XI. Quae hoc capite traduntur, accuratius iam se verbis diuersis tradita legis supra I. 9. vbi vide notas. Plinius 36. f. 62. subdialia haec pauimenta tractu tepente probat, fallere ait, *vbicunque imbres gelant.* Alia sunt subtegulana. Compendium Archit. c. 19. *Sub diuo maxime vitanda sunt* (finita addit Vatic. 1.) *pauimenta, quoniam frigore et humore saepe corrumpuntur.*

substernemus] Ita recte Pol. Vulgo *supra constituemus.* Supra est: *si stratis super paleis vel filice.* Vnde h. l. malim etiam *galeas.* Polit. etiam *filices* offert. Deinceps vocem *aequaliter* inclusi, velut inutilem. *aequare saxa* dixit, quod supra *statuminare.* Compendium: *et paleam aut filicem super aequaliter sternes et loricabis de saxo. quo m. p. implere.* vbi Cod. Vatic. 1. *ludificabis*, Vatic. 2. *indicabis.*

2. *canc*

2. *canaliculos*] Vitruuius VII. 1. vnde haec ducta sunt, ipedas vocat, *tegulas bipedales, habentes singulis coagmentorum frontibus excisos canaliculos digitales.* Compendium tegulas quadratas bipedales vocat. Ceterum idem glutini genus hodieque in structura aquaeductuum adhiberi, addita tantum gossypii lana, monet Galiani ad Vitruuium.

iungemus] Compendium: *calce viua ex oleo temperata frontes tegularum, qua canaliculi erunt, implebis, et sic iunctas supra rudus compones; vt margines tegularum cum calce comprehendere possint.*

testaceum] Compendium: *postea nucleum sex digitorum induces et frequenter fricabis, ne setas faciat.*

3. *virgis verberamus*] Erf. omissis *virgis* habet *verbe-ramus.* Pauimenta Vitruuius et Plinius aequant et poliunt cote, quod *despumare* et *depolire* cote dixit Plinius 36. s. 62 et s. 63. Vitruuius VII. 1 et 4. rudus vero inductum aequatur et solidatur fistuca vel vecte. sed in hoc ipso pauimento Vitruuius: *supra nucleus inducatur et virgis caedendo subigatur;* alibi baculos nominat in eo opere.

paginas] Supra I. 9. in pauimento subtegulano nominauit marmora, tesseras et scutulas. Sunt igitur hoc loco paginae eaedem quae scutulae. Vitruuius autem in pauimento subdiuali nominat priore loco tesseram grandem, in altero eandem cum spica testacea; in subtegulano sectilia seu tesseras, sectilium nomine scutulas, trigona, quadrata, fauos (i. e. hexagona) comprehendens. Deinde spicata Tiburtina seorsim nominat testacea: vbi sectilia esse quae Itali hodie *commesso*, tesseras vero, quae *mosaico* vocant, cum Perralto recte censet Galiani. Scutulas interpretatur rhomboideas, spicatum vero appellat *ammattonato a spina di pesce*, quia lapilli vel tesserae ad perpendiculum iuxta se committuntur. In Compendio Archit. est: *et tesseram duorum aut trium digitorum latam supra inprimes, aut tabulas quam magnas cunque marmoreas, vt nullo modo fabrica vitiari possit.* Formam eiusmodi pauimentorum videbis expressam in tabula VII. addita Descriptioni Antiquitatum Insulae Cuprorum auctore Norb. Hadrawa Dresdae 1794.

Tit. XII. *lateres*] Scilicet *crudi*, qui *coctilibus* opponuntur. Crudis romani et Graeci olim aedificia struebant. Locus est egregius Varronis apud Nouium in *suffundatum*, vbi legitur. *Antiqui nostri domibus lateritiis paululum modo lapidibus suffundatis, vt humorem effugerent, habitabant.* Lateres scilicet crudi humore diffluunt. Vide quae monui

 de

pitem, et tunc de vigore informatiuae virtutis exit vapor ille multiplicatus in formam verarum rosarum. Ceterum rosas clausas medio aeuo virgines dicebant, docente Cangio in Glossario. Florum quorumcunque gemmas cum pediculo longo, et cera sigillatoria oblito deinde decerptas, cum florere volueris, aquae nitro vel sale communi mixtae indere iubet Britannus in Gentleman's Magaz. Septembr. 1753. et in Physikal. Belustig. Parte XXII. p. 909. Seneca Epist. 122. *qui hieme concupiscunt rosam, fomentaque aquarum calentium et calorum apta mutatione bruma lilium florem vernum exprimunt.* Ceterum rosas eiusmodi veteres *coniuos* vocabant. Glossae *cohiuum* vel *coniuum* κάλυξ ῥόδε μεμυκώς. Vide ad Festum in *coniuola.*

AD LIBRI VII.

Tit. I. *aquam spargunt*] Ita etiam legitur supra I. 36. 1. sed ex Columella II. 20. erit corrigendum *fabam.*

Tit. II. De messe plura sunt translata ex Columella II. 9. 15.

folliculis] Albertus ex h. l. *siliquam* dixit.

ordei culmos] Cresc. addit: *quos pinguiores dicimus.* vbi antiqua mea *pignores* in quo forte vocabulum Italicum *pignolo* latet. Albertus ex h. l. *hordei et auenae culmi aliquantulum post messem iacebunt in agro donec compluantur, hoc enim modo feruntur grandescere in farina et citius per tribulos a calidis cum triturantur, separari.*

2. *abscinditur*] Ita recte Vinc. et Cresc. Vulgo erat *absciditur.* Deinceps Vinc. *cognoscas — florescit* habet.

flauescat] Quae post haec addit Crescentius, inferi h. l. volebat Pontedera. Vide varietatem lectionis. Albertus: *spicarum multitudo aequaliter alba est.* Bruschiana *maturato robore* habet.

3. *basternarum*] Lugd. *vasternae.* Ceterum ipsum vehiculum est quod vallum dixit Varro I. 50. vbi vide notas. In agro Piceno modum istum obtinere ait Varro. Piceno vero agri quidam Gallici contributi olim fuerunt teste Columella III. 3. 4. *Basternae* similes lecticis et antiquis et nostris, matronarum et hominum mollium recturae destinatae, a duobus animalibus portabantur, teste Isidoro Origg. XX. 12. Vide de his egregie disputantem Cangium in Glossario

lossario Lat. sub. h. v. Gesner laudauit Schefferum de Re ... chic. II. 6. p. 116. 120.

Tit. III. *vineta occabimus*] Ante haec verba vulgo ... unctum ponitur. Mecum facit Brusch. quae deinceps *rese-*... *mus* habet.

cineri mistam] Ita etiam Varro I. 58. seruat fabam et ... gumina alia.

2. *procedat*] Columella II. 10. 12. *incrementum capiat.* ... lbertus: *procedat exorta excussa et refr. ponatur in saluo* ... *tunc gurgul. aut nullo modo habebit aut minus infestos.* ... iem *vellicet* ex h. l. habet. Crescentius ex Alberto sua ... uxit, certe verba quaedam eius Palladii orationi admiscuit.

reponatur] Vulgatum *ponatur* ex Cresc. correxi. Pon-... dera laudat ex eius libro III. 8. *reponatur in horreo.* sed ... i Basil. *ponatur* habet cum antiqua mea.

seritur] Ita recte Vinc. pro vulgato *seretur*. Columella ... I. 10. 1. *spargitur* dixit.

Tit. IV. *betas et radices*] Geoponica III. 6. cum opio ... ominant amarantum et althaeam.

Tit. V. *diximus*] Maio 6.

pira] Vide Iulio III. 1.

2. *narrauimus*] Martio X. 28.

Tit. VI. *vt dictum*] Maio VII.

Tit. VII. *reditum*] Librorum *redactum* probat Gronou. Obseruu. I. 19. Vide supra ad I. 19. 2. et de argumento compara Columellam IX. 15.

crates fauorum] Ita dixit imitatus Virgilium Georg. IV. 214.

mella testantur] Ex lectione Lugd. Gronou. Obseruu. II. 16. efficiebat: *mature mellatur* vel *matura mellantur*; vnde *mellatio* dicitur. Inepte.

3. *sabanum*] Sequioris aeui vocem explicat Isidorus 19. c. 26.

musti (more)] Vocem *more* tolli iussit Gronou. Obseruu. II. 16. recte. Omittit enim Brusch. cum Crescent. et Vincentio. Ex Columella IX. 15. *dum musteus fructus de-feruescat.* Schoettgen malebat: *calore musteum deferuescat.*

4. *siue aqua*] Legendum esse *similiter*, docui ad Columellam IX. 16. Vide tamen ibidem quae ex Crescentio monui.

pitem, et tunc de vigore informatiuae virtutis exit vapor ille multiplicatus in formam verarum rosarum. Ceterum rosas clausas medio aeuo virgines dicebant, docente Cangio in Glossario. Florum quorumcunque gemmas cum pediculo longo, et cera sigillatoria oblito deinde decerptas, cum florere volueris, aquae nitro vel sale communi mixtae indere iubet Britannus in Gentleman's Magaz. Septembr. 1753. et in Physikal. Belustig. Parte XXII. p. 909. Seneca Epist. 122. *qui hieme concupiscunt rosam, fomentaque aquarum calentium et calorum apta mutatione bruma lilium florem vernum exprimunt.* Ceterum rosas eiusmodi veteres *coniuos* vocabant. Glossae *cohiuum* vel *coniuum* κάλυξ ῥόδε μεμυκός. Vide ad Festum in *coniuola.*

AD LIBRI VII.

Tit. I. *aquam spargunt*] Ita etiam legitur supra I. 36. 1. sed ex Columella II. 20. erit corrigendum *fabam.*

Tit. II. De messe plura sunt translata ex Columella II. 9. 15.

folliculis] Albertus ex h. l. *siliquam* dixit.

ordei culmos] Cresc. addit: *quos pinguiores dicimus.* vbi antiqua mea *pignores*: in quo forte vocabulum Italicum *pignolo* latet. Albertus ex h. l. *hordei et auenae culmi aliquantulum post messem iacebunt in agro donec compluantur, hoc enim modo feruntur grandescere in farina et citius per tribulos a calidis cum triturantur, separari.*

2. *abscinditur*] Ita recte Vinc. et Cresc. Vulgo erat *absciditur.* Deinceps Vinc. *cognoscas — florescit* habet.

flauescat] Quae post haec addit Crescentius, inferi h. l. volebat Pontedera. Vide varietatem lectionis. Albertus: *spicarum multitudo aequaliter alba est.* Bruschiana *maturato robore* habet.

3. *basternarum*] Lugd. *vasternae.* Ceterum ipsum vehiculum est quod vallum dixit Varro I. 50. vbi vide notas. In agro Piceno modum istum obtinere ait Varro. Piceno vero agri quidam Gallici contributi olim fuerunt teste Columella III. 3. 4. *Basternae* similes lecticis et antiquis et nostris, matronarum et hominum mollium recturae destinatae, a duobus animalibus portabantur, teste Isidoro Origg. XX. 12. Vide de his egregie disputantem Cangium in

Glossario

lossario Lat. sub. h. v. Gesner laudauit Schefferum de Re vehic. II. 6. p. 116. 120.

Tit. III. *vineta occabimus*] Ante haec verba vulgo unctum ponitur. Mecum facit Brusch. quae deinceps *reseremus* habet.

cineri mistam] Ita etiam Varro I. 58. seruat fabam et legumina alia.

2. *procedat*] Columella II. 10. 12. *incrementum capiat.* Albertus: *procedat exorta excussa et refr. ponatur in saluo tunc gurgul. aut nullo modo habebit aut minus infestos.* Item *vellicet* ex h. l. habet. Crescentius ex Alberto sua dixit, certe verba quaedam eius Palladii orationi admiscuit.

reponatur] Vulgatum *ponatur* ex Cresc. correxi. Pontedera laudat ex eius libro III. 8. *reponatur in horreo.* sed ii Basil. *ponatur* habet cum antiqua mea.

seritur] Ita recte Vinc. pro vulgato *seretur.* Columella II. 10. 1. *spargitur* dixit.

Tit. IV. *betas et radices*] Geoponica III. 6. cum opio nominant amarantum et althaeam.

Tit. V. *diximus*] Maio 6.

pira] Vide Iulio III. 1.

2. *narrauimus*] Martio. X. 28.

Tit. VI. *vt dictum*] Maio VII.

Tit. VII. *reditum*] Librorum *redactum* probat Gronou. Obseruu. I. 19. Vide supra ad I. 19. 2. et de argumento compara Columellam IX. 15.

crates fauorum] Ita dixit imitatus Virgilium Georg. IV. 214.

mella testantur] Ex lectione Lugd. Gronou. Obseruu. I. 16. efficiebat: *mature mellatur* vel *matura mellantur*; unde *mellatio* dicitur. Inepte.

3. *sabanum*] Sequioris aeui vocem explicat Isidorus 19. c. 26.

musti (more)] Vocem *more* tolli iussit Gronou. Obseruu. II. 16. recte. Omittit enim Brusch. cum Crescent. et Vincentio. Ex Columella IX. 15. *dum musteus fructus deferuescat.* Schoettgen malebat: *calore musteum deferuescat.*

4. *siue aqua*] Legendum esse *similiter,* docui ad Columellam IX. 16. Vide tamen ibidem quae ex Crescentio monui.

6. *haec signa et cum*] Ex libris scriptis *hoc signi* malebat Gronou. ad Liuii 32. f. 37.

7. *vel apii*] Columella IX. 9. 8. *vel apiastri* habet vnde Bodaeus ad Theophr. p. 576. malebat *apiastri* vel *apitri*

nisi forte pleniores] Columella IX. 10. 1. *sine pilo sine spiculo, nisi quis forte pleniorem quasi capillum, quem in ventre gerunt, aculeum putet.* Vnde apparet, h. l. vitiosum esse, etsi sic etiam Cresc. exscripserit, monente iam olim Morgagni.

9. *velut vber*] Harduinus ad Plinium IX. 16. *tuber* corrigebat.

erosis] Columella IX. 13. 10. *obductas ceras erodunt exerentes capita.*

Tit. IX. *Aegyptios*] Geoponica II. 15. hos non nominant, vbi idem experimentum tradunt, et ortum caniculae ponunt decima nona die Iulii mensis. Sed I. 8. vigesimam ponunt. I. 9. vigesimam quartam. Scilicet diuersi diuersarum regionum auctores ortus tradunt. Columella XI. 2. 53. Septimo Cal. Augustas Canicula apparet. Idem f. eadem Procyonis ortum matutinum Idibus Iuliis assignavit. Dies a Palladio positus conuenit coelo Aegypti accurate, vt monuit Pfaff. p. 67. Vim caniculae et effectum ad omnes fruges pertinentem, si purus et mitis aer genitalem illum lacteumque succum transmiserit in terras, obseruauit Plinius 18. f. 69. Hinc olim Cei armati obseruabant diligenter ortum Caniculae, docente Cicerone de Divin. I. 57. et Scholiaste Apollonii Rhodii ad Argon. II. 500 et 528. De eadem re tradit Manilius Astron. I. 391. De Aegyptiis affirmat Horapollo Hierogl. I. 3. Experimentum vero ipsum proprie pertinere videtur ad Aegyptios, quorum sementis nisi post Nili inundantis recessum fieri non potest. In libro de Plantis sub Aristotelis nomine edito cap. 7. legitur: *ὀλίγιςα τῶν φυτῶν ἐν θέρει φυτεύεται μετὰ τὴν ἀνατολὴν τȣ̃ κυνάςρȣ. ἐν ὀλίγοις δὲ τόποις γίνεται ἡ τοιαύτη φυτεία, καὶ ȣ̉δέποτε γίνεται εἰ μὴ ἀραιῶς ἐν τῇ Ῥώμῃ κατὰ τήνδε τὴν ὥραν, ἐν Αἰγύπτῳ δὲ ȣ̉ γίνεται ἡ φυτεία εἰ μὴ ἅπαξ τȣ̃ ἐνιαυτȣ̃.* vbi Alberti versio pro Roma nominat *Coronyam.*

Tit. X. *medietatem*] Discum hodie vocant botanici. Anthemin floribus melinis Plinii 22. f. 26. intelligi, patet. Oleum chamaemelinum laudant medici graeci in variis morbis. Vide Dioscoridem III. 154.

Tit. XI.

Tit. XI. Plinius 14. f. 18. oenanthinum fit e labrusca; oc est vite filuestri. Flores eius libris duabus in musti ..do macerati post 30 dies mutantur. Ita ille de vinis facti- ..s ex Dioscoride V. 33. Vnde apparet, titulum huius ca- ..tis esse male excogitatum a librariis. De rosato vino ..pra Maio 13. De florum oenanthes vsu in vino concin- ..ando vide infra ad Octobr. XIV. 5. Intelligitur vtrobique ..tis labrusca, etiam Linnaeo dicta, quam arbustiuam altero loco vocat Palladius.

quo rosatum] Vide Maio 13.

Tit. XII. *Alsita*] Vulgatum titulum *De Alica* notitiis ..liquorum scriptorum repugnare et potius polentae conue- ..re, cum Bruyerino de re cibaria V. 12. monuit Gesner, ..idem miror in lectione Lugd. *Dialfita* veram non per- ..exisse latentem lectionem. Plinius 18. f. 14. de hordeo: ..olentam quoque Graeci non aliunde praeferunt. Pluri- ..us fit haec modis. Graeci perfusum aqua hordeum fic- ..unt nocte vna ac postero die frigunt, deinde molis fran- ..unt. Sunt qui vehementius tostum rursus exigua aqua ..spergant et siccent prius molant. Alii vero virentibus ..icis decussum hordeum recens purgant madidumque in ..ila tundunt atque in corbibus eluunt ac siccatum sole rur- ..us tundunt et purgatum molunt. Quocunque autem ge- ..ere praeparato, vicenis hordei libris ternas seminis lini ..t coriandri selibram salisque acetabulo torrentes ante ..mnia miscent in mola. Qui diutius volunt seruare cum ..olline ac furfuribus suis condunt nouis fictilibus. Italia ..ne pertusione tostum in subtilem farinam molit iisdem ..dditis, atque etiam milio. Grana tritici viridis tosta Graeci ζίδρα vocabant, etsi grammatici hoc nomen etiam ad po- ..entam ex hordeo semimaturo factam trahunt. Plinii lo- ..um transtulit Marcellus Empiricus p. 22. ed. Cornarii. Po- ..enta in cibo Graecorum frequentissima fuit, hinc ἀλφιτο- ποιοὶ et genus aliquod polentae γεράνεια dictum ab organo ..εράνῳ ligneo, ἐν ᾧ κόπτουσιν οἱ ἀλφιτοποιοὶ τὰ ἄλφιτα teste ..esychio aliisque Grammaticis. Organi formam ignora- ..mus, quod polentae huic conficiendae seruiebat. Furnum, ..bi torrebant hordeum, κανθὸν vocatum, memorauit He- ..ychius.

torrebis in furno] Hesychius εὖςρα — καὶ ὁ ςάχυς, ὅταν ..ήπω πέπειρος ὢν ἀποφλογισθῇ. Clarius Scholia ad Ari- ..tophanis Equites vers. 1234. εὖςρα· ἡ ὀρεινὴ κριθή. εἴρηται ..ὲ καὶ ἀμφίκαυτις παρὰ κωμικοῖς καὶ τραγικοῖς, ἀπὸ τοῦ περι- κεκαῦσθαι.

κεκχῦσθαι. οἱ δὲ τὴν πρώτην ἔκφυσιν τῶν πυρῶν, ἣν λήϊον προσαγορεύουσιν ὥραῖον διὰ τὸ τὰς πρωΐμους καέντων τῶν ἀχύρων ἐπιτηδείας εἶναι εἰς τροφήν. vbi pro ὀρεινὴ corrigendum esse ὡρίμη, monuerunt viri docti ex Eustathio ad Odyss. B. p. 97. cetera ita corrigo: διὰ τὸ τὰς πρωΐμους τῶν ἀθέρων καέντας ἐπιτηδείους etc. Hesychius: ἀμφίκαυσις· ἡ πρώτη τῶν ἀσταχύων ἔκφυσις. λέγεται δὲ καὶ καῦσις. Idem καῦσις· ἡ ἔκφυσις τῶν σταχύων, πυροὶ ἁδρυνόμενοι καὶ χόρτος, τὸ δ' αὐτὸ καὶ ἀμφίκαυσις. vbi rectius Photius τὴν πρώτην τῶν σταχύων ἔκφυσιν interpretatur. Quando λήϊον et χόρτον interpretantur grammatici, vocabulum κράστιν potius respexisse videntur. Quas quidam glossas spectare ad Graecorum χίδρα et ἄλφιτα, viri docti nondum animaduerterunt. Hordeum tostum Graeci κάγχρυς et κάχρυς, panem inde paratum καχρυδία vocarunt. Porro ἐχνδαλίδες Hesychio κάχρυες κριθαὶ σῖτος πεφρυγμένος. Polluci VI. sect. 77. μᾶζαι πεφρυγμένων κριθῶν. Paulo aliter Hesychius in δενδαλίδας. Furfures hordei decorticati Cyprii ἄεματα vocabant, teste Hesychio.

AD LIBRI VIII.

Tit. I. *iterantur*] Ex Columella XI. 2. 52. *proscissum veruactum optime nunc iteratur.*

messis expletur] Columella XI. 2. 54. *locis temperatis et maritimis messis conficitur.*

arboribus] Verba *arboribus atque virgultis, desectis rad. atque combustis* in Columellae loco hodie non exstant.

sectis messibus] Columella XI. 2. 54. *stramentis remotis omnes arbores quae fuerant in segete, circumfodere et adobruere oportet, priusquam sol acrior exurat terram.*

XX maximas] Columella XI. 2. 40. *vna opera nouellas circumfodiet arbores 80, mediocres 65 magnas 50.*

nouellae vites] Colum. XI. 2. 55. *quascunque vites culturi sumus, ne per aestum, sed mane vsque in tertiam et a decima vsque in crepusculum fodiamus.* Geoponica III. 10. ἕως δευτέρας ὥρας καὶ δείλης ἕως ὀψίας.

vel ante] Geopon. III. 10. circas Idus fieri volunt et Columella XI. 2. 62. *melius tamen circa Idus Iulias ante Caniculae exortum.* Vnde h. l. *vel* omissum malim.

filices] Cresc. II. 19. *filicem* ex h. l. habet; sed XII. ex h. l. habet *item gramen et filicem ante c. d. optime dissipamus.* Circa Idus Iulias filicem iuncum et ceteras herbas exstirpant Geopon. III. 10.

Tit. II.

Tit. II. *(Rapa) locis humidis*] Ex Columella II. 10. 23. *pa* addidi, quod vocabulum h. l. exciderat. Albertus: *apa seritur — putrida ex laetamine et soluta quae tamen n sit spissa, sed rara, vt grandescens terram non inueniat stantem. Locus sit humidus et amplus.* Sic ille saepe *am-um* pro campo dicit.

2. *nam rapa*] h. l. excerpsit Isidorus XVII. 10. addens: *Aemilianus ait.*

seruntur] Crescentius, cum h. l. mutaret, sui et nostri ui morem diuersum respexit. Ceterum Brusch. *quattuor aria — reddigantur — purgas — iniicis terram.*

roborentur] Varietatem ex Crescentii capite de napis fra posui; sed idem de napa sic: *Quod si tanta fuerit aeris citas vt tempore congruo seri non possint, potest in aliquo co irrigabili et etiam vmbroso spisse seri vt caulis, deinde m conualuerint plantae eius et pluuiis terra madefacta fue-t, transferri poterunt circa finem Augusti et vsque ad me-um mensem Septembrem in terra optime culta.* et paulo an-a: *Si rare seratur, magis grandescit* (*alias grandefiant* ldit antiqua mea) *et ideo vbi nimis spissae plantulae eius na-e fuerint, cum aliquod robur acceperint, euellantur aliquae caeterae roborentur. et in locis vacuis transferantur, vel iscitantur.* Albertus: *quando herba eius nata fuerit, ab-indatur et deprimatur rapa sub terram ad spatium palmi et eriatur, tunc magna erit.* Itaque *semina* h. l. de ipsis napis terpretatus est.

semina maiora] Plinius 19. s. 36. *raphanus vtique iucun-or detractis foliis, antequam decaulescat. Hoc et in napis. 'am et eadem direptis foliis coperta terra crescunt, durant-ue in aestate.* Cresc. VI. *colliguntur mense Octobri, et quae ulchriores erunt rapae sublatis frondibus plantentur, vt folia quenti aestate producant.* Semen rapicium dixit etiam Ca-134. pro rapo. Vide etiam Aug. V. 3. Sed dubito ta-ien, an Palladius potius semina voluerit redigere ex rapis. ide Sept. 8.

Tit. III. *ante dem.*] Iunio V. 2.

praedixi] Iunio V. 1.

Tit. IV. *Columella*] VI. 24. 3. vnde haec ducta sunt.

4. *admittendi*] Crescent. IX. 69. *fit etiam* (admissura) *ense Iunio vt etiam si fiat in mense Iulio nati ante hiemem onualescunt. Secunda fit admissura post medium mensem Octo-ris vt pariant circa principium veris, nascentibus herbis. ristoteles* etc.

Tit. V.

Tit. V. *redditurum*] Hanc lectionem praeferebat etiam Gesner vulgatae *rediturum*. In Geoponicis locum non reperi. Albertus: *quia tunc renascuntur ablatae herbae.*

bidentes] Albertus: *bidentes et ligones cuprei fiunt — ignis ardorem — non reuiuiscit.*

hircino] Plinius 28. s. 41. *hircorum sanguine tanta vis est vt ferramentorum subtilitas non aliter acrius induretur et scabritia poliatur vehementius quam lima.*

Tit. VI. *scillite*] Debebat esse *scillitem*, more graeco vt in Columella XII. 33.

canicularum] Probo lectionem *canicularium*. Sic noster Octobr. XII. 8. *aestu canicularium* est in libris pro *canicularum*; et h. l. Codices Sylburgii *canicularium* praeferebant.

foliis] Ex loco Plinii ad Columellam posito intellige tunicas aridas, et deinceps *velamina* medias tunicas. Cresc. VI. *scilla diuidatur per medium et tot tunicae ab inferiori parte abiiciantur, quot ab exteriori, et tot in medio reseruentur; exteriores debent abiici, quia veninosae sunt et multum calidae, interiores similiter abiiciantur, quia mortiferae sunt ex nimia frigiditate.*

velatur] Gronouius probabat *vallatur*; sed vtraque lectio defendi potest. Deinceps *infuso mergantur* malebat Gesner. Malim equidem cum Polit. *inserta*.

2. *spleneticis*] in Plinio de vino scillite similiter pro *splenicis* Vinc. habet *spleniticis*.

Tit. VII. *De Hydromelli*] Debebat esse *hydromelle*. Sed puto fuisse titulum *Hydromeli*, omisso *De*.

carenarias] Gesner cum Turnebo XIIII. 23. a careno coquendo dictas fuisse censebat; sed Columella XII. 12. hydromeli hoc, etsi diuersa proportione mistum, in lagenas diffundit, vt in tabulato seruetur et fumum bibat. Videtur igitur h. l. *lagoenas* fuisse; saltem eae sunt intelligendae.

inuestes pueros] Ita etiam Octobr. XIV. 16.

Tit. VIII. *Squillae*] Si titulus recte habet *scillitico*, debet etiam esse *Scillae*. Cf. Colum. XII. 34. Geoponica VIII. 42.

crudae] i. e. non coctae. Geopon. *σκίλλης λευκῆς τῶν ἐντὸς πλακῶν κεκομμένων εἰς λεπτὰ καὶ ἐψυγμένων ἐν ἡλίῳ ἐπὶ ἡμέρας τριάκοντα.* Ponunt sextarios aceti 36, sed scillae mensuram omittunt.

recides] Malim *incides*.

et saluti] Geoponica VIII. 35. aceti sextarios α' ἢ β' — πέρεως καὶ ἡδυόσμου καὶ κασσίας μέρος καὶ ἀρκευθίδων. quae des esse vitiosa.

Tit. IX. *Sinapi*] Ad embammata componit Columella I. 55. Hanc vero Palladii compositionem nullibi reperi; isto immadentem radicem et semina habet Plinius 20. c. 87.

Hispani] Quod cum germinibus oleae parari docent ca Galeni, posita a Niclasio ad Geopon. IX. 26. vbi Hispano nile oleum paratur. Cf. etiam Cornarius ad Galenum de mpos. Medic. sec. loca p. 279. Est naturae austerae; od satis docet modus parandi, quem docet Africanus stor. p. 299. σπουδαστέον δὲ καὶ τοὔλαιον τὸ μὲν Ἰβηρικὸν ὧδέ ς. ἀγρίας ἐλαίας φύλλων δράκα καὶ τήλεως ξηρᾶς ζλ, μίαν τε ινθίου καὶ τρυγὸς ὀπτῆς, ἣν φέκλαν καλοῦσι Ῥωμαῖοι ζ. β. ντα κόψας καὶ μᾶζαν χειροπληθῆ ποιήσας, εἶτ' ἐνδήσας εἰς κίον κάθες εἰς τὸ κεράμιον, καὶ μετὰ ἐννέα ἡμέρας εἰς χρῆσιν ἄντλει. Idem p. 300. ἐὰν δὲ ὃ πρῶτον εἶπον τὸ ἰβηρικὸν, δὴ σπάνον ὀνομάζομεν, ἐὰν δὴ θελήσῃς ποιῆσαι εἰς ἰδιτικὸν argo σιδηρικὸν, lego Ἰβηρικὸν) ἔλαιον πάνυ διαυγὲς, ἀγριε-ίας φύλλα συγκόψας βάλλε ὀθόνῃ συμμέτρῳ ἀποδήσας καὶ οκρεμάσας (adde ἔασον) βρέχεσθαι ὅσας θέλεις ἡμέρας, καὶ υ τὴν Ἰβηρικὴν ποιότητα προσκτήσεται.

AD LIBRI IX.

Tit. I. *exarari*] Ex Columella II. 4. 11. Ceterum nc. Duac. VI. 55. ex h. l. habet: *Porro mense Augusti et ca Kalendas Aprilis.*

maritimis] Colum. XI. 2. 6. *vindemia conficitur.*

occatio] Colum. ibid. *frigidioribus reg. puluerationem iunt, quam vocant rustici occationem* etc.

Tit. II. *terra exilis*] Columella l. c. *si perexilis est ra vel rara ipsa vitis — atque ita inoccantur — frutica-int — fossione conuersi* etc.

fruticauerit] Infra X. 9. est *vbi creuerit.* In sabulosis undum florem, in rubricosis tertium florem exspectare bet Columella II. 16. 5. dum succidatur; mensuram tamen ninis non definit.

vitium] Columella l. c. *quod saporem vini corrumperet.* escentius III. 14. *quia consueuit vini vitiare saporem.* Idem

IV.

IV. 15. Menſe Auguſto, vbi vinea miſerior eſt, lupin[orum] corbem vnam in iugerum (antiqua mea bubulcam) ſ[e]runt et cum ad debitum augmentum peruenerint, eos eue[r]tunt et optimum ſtercus praebere vineis dicitur — qu[od] conſueuit vini vitiare ſaporem et durabilitatem laedere. A[l]bertus vbi de foſſione: *fimus eius fit ex ſarmentis eius et fi[...] ce et foliis vitis, quia compertum eſt hunc fimum optimum e[ſſe] ad vites.*

Tit. III. *pampinatur*] Ex Colum. XI. 2. 61. vbi e[...] *adumbrantur — ne ventis aut caloribus exareſcant.* Albe[r]tus: *in ardentibus locis potius operiendae ſunt vuae.*

Tit. IV. *vrenda*] Ex Columella VI. 23. 2. vbi vi[de] notam.

Tit. V. *dictum eſt*] Iulio II. Compara Columellam I[I.] 10. 23. Ceterum Creſc. XII. 8. ex h. l. *item in ſuo princip[io] poſſunt ſeri poſt primam pluuiam rapae radices et napi.*

locis ſiccioribus] Creſcent. *locis temperatis et ſiccis* [...] h. l. habet.

Radices] Syriacam radicem vocat Columella XI. 3. 1[6.] et 59. vbi napis rapiſque ſociat. Sed II. 10. 23. napos [et] rapa ſola nominat, eorumque cultum fere eundem trad[it] qualem radicum h. l. Palladius. Radicem ſimpliciter nom[i]nat Columella XI. 3. 18. *radices et rapa* pingit noſter I. 3[...] 5. *radicem* vocat II. 14. 3. et VIII. 2. radices VI. 5. Sed [in] numero variant libri ſcripti. Radicem et raphanum, vt h. [l.] velut ſynonyma poſuit etiam II. 14. 3. Raphani radice[m] dixit Colum. XI. 3. 47. De radicis Syriacae nomine vi[de] ad Colum. XI. 3. 59. notam.

tofum] De napis Columella II. 10. 23. *glareoſis ſab[u]loſiſque aruis melior exit napus.*

nebuloſo] Plinius 18. ſ. 34. rapa ait nebulis et pruin[is] et frigore vltro ali. Sed rapa et raphani plura commun[ia] habent in cultu.

2. *pluuiam*] Creſcent. de rapis: *ſeritur — praecip[ue] cum terra fuerit rorida per pluuiam praecedentem. — Ser[i]tur in agris nudis et in ſtipulis etiam egregie ſeritur, ſi opti[]me fuerint exaratae et ſolo erpice* (i. e. crate) *ſemen eius op[e]riendum eſt, ne nimium mergatur in terra.* Albertus: *[...] autem alibi ſeruntur dum rigari volunt: ſata autem radi[x] ſtatim operienda eſt ſine laetamine; ſed ſi paleae miſceantu[r] terrae fungoſae fiunt;* vnde tamen non apparet, quam ill[e] lectionem h. l. repererit.

quidan[...]

quidam quatuor] Aliter Columella XI. 3. 59. vbi vide ...tam. Columella II. 10. 24. quatuor sextarios rapis, quin...e napis tribuit, quia napi in longitudinem, rapa (vt radi...s pleraeque) in rotunditatem et latitudinem crescant.

paleae] Plinius: *Fimum odit, palea contentus.* Alberti cum supra posui; addit: *meliores proueniunt quando in ...quantulum seruntur arenosis.*

inde fungosae] Columella XI. 3. 47. *raphani radix bis ...mo seritur. — Cura est eius vt terra stercorata et subacta ...ruatur., post vbi ceperit aliquod incrementum, subinde ag...retur. nam si super terram emerserit, dura et fungosa fiet.* ...ι etiam Plinius 19. f. 26. no. 4. Itaque h. l. lege: *quia ...dae.* Sed vel sic quaedam deesse videntur.

aqua salsa] Plinius l. c. *Praecipue salsis aluntur, itaque ...am talibus aquis irrigantur et in Aegypto nitro sparguntur, vbi sunt suauitate praecipui. In totum quoque salsugine ...aritudo eorum eximitur, fiuntque coctis similes. Namque cocti dulcescunt et in naporum vicem transeunt.*

folia latiora] Plinius 19. f. 25. de rapis: *medici mascu...i sexus faciunt rotunda, latiora vero et concaua feminini, ...aestantiora suauitate et ad condiendum faciliora: quae s... ...us sata transeunt in marem.* postea de raphanis: *in totum idem quorum tenuia folia, ipsi quoque dulciores; quorum ...ibra et angulosa et horrida, amariores.* vbi Pintianus recte ...onuit, legendum esse *spissius sata*, deinde ex lectione Co...cis *tenuia* (vbi vulgo erat *tenuiora*) efficit *laeuia*, ex Theo...rasti H. P. VII. 4. ὅσων δ᾽ ἂν λεῖα τὰ Φύλλα γλυκύτεραι καὶ ...ες, ὅσων δ᾽ ἂν τραχέα, γλυκύτεραι ῥαΦανίδες. deinde de ...pis: πρὸς δὲ τὸ ἀποθηλύνεσθαι πηγνῦναι δεῖ μανάς· ἐὰν γὰρ ...κνάς, πάσας ἀπαῤῥενοῦσθαι. Videntur igitur etiam in Pal...dio verba *latiora et* delenda esse.

tenui caule] Explico ex loco simili de rapis supra Iu... 2. *eruta rapa foliis omnibus purgabis et ad dimidii digiti ...ltitudinem in caule succides.*

3. *foliis*] Hoc in ῥαΦανίδι fieri monet etiam Theophr. Plant. V. 5. Plinius l. c. *Aristomachus detrahi folia per ...emem iubet, et ne lacunae stagnent, accumulari, ita in ...statem grandescere.* Idem 19. f. 36. *raphanus vtique in...ndior detractis foliis antequam decaulescat. hoc et in rapis. ...m et eadem direptis foliis cooperta terra crescunt durantque aestatem.* Idem 19. f. 26. *Incipiente incremento confert ...terna folia circumobruere, ipsos vero accumulare.*

melle macerabis] Geoponica XII. 22. οἰνομέλιτι ἢ χυλῷ ...Φίδων. vnde Misaldus II. 11. *mulso vel vuarum passarum*

 succo

ſucco aut ſaccharata aqua biduo praemacerare debes et ſiccata terrae committere. Albertus: *ex acribus dulces fiunt radices.*

inimicam] Plinius l. c. *odium his cum vite maximum refugitque iuxta ſatos.* vbi Harduinus ex Palladio laudat *ſiue braſſicam.* Male. De braſſica idem Graeci afferunt, quam illi ῥάφανον vocant, contra radicem ſeu raphanum latinum ῥαφανίδα. Creſcentius VI. 98. *et nota quod raphanum dicitur eſſe vitibus inimicum, et dicitur quod ſi prope ſerantur* etc. Ceterum in fine diſputationis huius de radicibus monendum eſt, hodieque Italos *radici* vocare radices, contra *rauano* vocant, quam Latini armoraciam. Vernaculum *Rettig* ex latino vocabulo deriuatum eſſe, docet alterum *Radies*, quo minus raphani genus ſignificamus. Atque omnino radix Syriaca nouum genus radicis, a graeco et vulgari raphano diuerſum genus, certe cultura, ſignificaſſe videtur, ſed difficile eſt hodie in veterum ſcriptis rusticis genera diſtinguere.

Tit. VII. *occurrimus*] Polit. *occurrimus facere*, recte Geſner cum graeco ἐφθάσαμεν ποιεῖν comparauit, *facere* tamen recipere non eſt auſus. Vinc. ex h. l. habet *quibus non occurrimus.*

Tit. VIII. 1. *in terra*] Ex loco alto fieri hoc volunt Geoponica II. 6. 11. Ceterum totum caput eſt ſumtum ex Vitruuio VIII. 1. Compendium Architecturae cap. 5. *Ante ſolis ortum in locis, quibus aqua quaeritur, aequaliter in terra procumbatur, et mento depoſito per ea proſpiciatur; mox videbis in quibuſcunque locis aqua latebat humores in aere ſupra terram criſpantes et in modum tenuis nebulae rorem ſpargentes, quod in ſiccis et aridis locis fieri non poteſt.*

2. *creta*] Cum Vitruuio Plinius: *figularis creta ſemper adimit ſpes.* Geoponica ἡ κεραμῖτις γῆ, ἄνυδρος, καὶ ὅσα ἀπονρέεται, καὶ ἀπωθεῖται ὄμβρους. Hinc lex apud Platonem dominum fundi ὀρύττειν ἐν τῷ χωρίῳ μέχρι τῆς κεραμίτιδος γῆς. monente Niclas. Contra Plinius: *aqua ſemper dulcis in argilloſa terra.* Minus ergo pinguis, et ſiccior argilla eſt.

ſabulo ſolutus] maſculum putat aſperum, ſcabrum, minus flauum et ſubfuſcum dici Philander ad Vitruuium. Auctor Compendii Archit. c. X. lateres ex *ſabulone maſculo* ducit, vnde, niſi ab aliena manu ſunt verba illa intruſa, diſcimus naturam eius argilloſam. Sed locus Vitruuii ita habet: *item ſabulone ſoluto tenuis; ſed ſi inferioribus locis inueni-*

inuenietur, ea erit limosa et insuauis. Ex nostro Compendium Architecturae: *in sabulone soluto tenuis limosa et insuauis, altioribus locis mersa.*

stillicidia] Compendium: *in terra nigra stillarum humores exiles magis ex hibernis liquoribus collecti, saporis optimi, spissis et solidis locis subsidentes.* Ita enim rectius Vatic. 2. quam *subsistentes.*

glarea] Compendium Archit. cum libris Palladii tribus *glareae.*

rubro] Vitruuius: *rubro saxo et copiosae et bonae.* Plinius: *rubra saxa optimas speique certissimae promittunt.* Geopon. II. 5. ἐὰν μάλιϛα τὰς πέτρας μελαίνας ἔχῃ καὶ πυρώδεις, ἔνυδρος εἴη.

3. *interuenia*] Vtitur eadem voce Vitruuius iterum II. et 7. Compendium: *ne inter rimas saxorum, quando ispensae sunt, decurrant.*

aut praeterit] Recte omisit Cresc. nec exstant haec in Vitruuio; vbi est: *in lacunis, quae sidentes praeter reliquum rum excipiunt aquam ex imbribus.*

4. *salix siluatica*] erraticam dixit cum Vitruuio Plinius 31. s. 3. et Compendium Architecturae: quod vocabulum hinc restitui voluit Pontedera Palladio.

si qua humore] Lectionem Cresc. *caeteraque quae humore multo aquosa* in Vaticanorum librorum lectione latere tans praeferebat Pontedera. Vitruuius: *aliaque quae iusmodi sunt, quae non possunt nasci nec ali per se sine more.*

5. *Locus ergo*] Vitruuii locum VIII. 1. *in quibus locis non significabuntur inuentiones, sic erunt experiendae* h. l. correxit: *In quibus si hae signific.* Andr. Schottus bseruu. V. 26. Contra possit quis suspicari in Palladio ibendum *signa non repereris* propter locum Geopon. II. 4. ᾧ ἂν βϐλητα τις τόπῳ ὀρυξάτω βόθρον βάθει πηχῶν τριῶν. retinere corrigentem potest locus geminus ibid. c. 6. f. καὶ ἐν τῷ τόπῳ ᾧ διαλάβοι τις ὕδωρ ὑπάρχειν, δεῖ ϛοχάζο-ὺς τοῖς δεδηλωμένοις σημείοις ὀρύσσειν φρεατίαν ὅσον ἐπὶ ζεις τρεῖς. Praeterea in Vitruuio verba: *latus pedes tres* hottus corrigebat *altus pedes tres.* male. Plinius: *loco altitudinem pedum quinque defosso* retulit ex Vitruuio. nc denique video, Codices duos Vatic. a Galiano comatos in Vitruuio dare: *in quibus si hae significabuntur.*

unctum] contra rubiginem ex humore, quoque facilius guttas coeant vapores, monente Gesnero.

fossa labra] Geopon. II. 6. 43. καὶ περιθέντα καλάμων φύλλα χλωρῶν ἢ ἄλλην τινὰ βοτάνην πάλιν ἐπιχῶσαι τῆς γῆς ὅσον ἐπὶ πῆχυν. In Vitruuio est *summa fossura operiatur arundinibus aut fronde.* Vnde apparet, recte a nobis vulgatam *fossa* mutatam fuisse. In Compendio Architect. est: *in imam fossuram inuersum conlocatur, supraque fossuram frondibus vel arundinibus missis terra inducatur.* vbi Vatic. liber 2. habet: *vnam fossam — supra quam fossam.*

6. (*intrinsecus*) *inueniantur*] Inclusi vocabulum inutile cum libris, quod omisit etiam Compendium Architecturae, vbi *inueniatur* etiam legitur, vt in Polit. Crescentioque.

in praesenti] Crescentii lectionem *Si aquarum vena proxima fuerit* annotauit Pontedera, qui vulgatam lectionem vitiosam habuisse videtur. Vitruuius: *Si is locus aquam habuerit.* Sed Crescentius vulgatam recte interpretatus est. Scilicet vt *in rem praesentem venire* dicitur in iure romano de loco eo, de quo controuersia est, ita h. l. *in praesenti* est *in loco quem suspiceris aquam habere.* Igitur vulgatam distinctionem correxi, commate post *vena est* sublato et post *praesenti* translato. Quod miror, non vidisse Pontederam aut Gesnerum; hic quidem malebat mutata distinctione legi: *vena est in proximo, vas* etc.

vellus lanae] Geoponica II. 6. 10. spongiam siccam nominant.

7. *alimentis*] non deficiente oleo nec ellychnio.

focum] i. e. ignem, vt ait Vitruuius. Sic et Compendium Archit. vbi pro *ruttauerit* est *suscitauerit.*

vel si plura sunt] Vitiose igitur Vitruuius: *et si capita erit aquae inuentum, plures sunt circa fodiendi et per specus in vnum locum omnes conducendi.*

Tit. IX. *Sed*] Ex Vitruuio VIII. 7.

extorquent animas] Compendium cap. IV. *primo occupatis naribus tetro odore reprimunt animas corporibus.* vbi Vascosana princeps Editio habet: *odore anhelitum reprimunt.* Vatic. V. omittit verba *animas corporibus.*

2. *velut nares*] Cum Vitruuio Plinius 31. s. 28. *aestuaria vocat, quae illum grauiorem halitum recipiant.* Compendium: *et per fracturam foramina quasi nares intus in puteum demittantur:* Ψυχαγωγεῖα vocat Theophrastus de Igne.

suscipiat] Seneca Epist. 90. *quid lapideas moles — quibus porticus et capacia populorum tecta suscipimus.* vbi Gronou

ronou. laudauit Plinii X. Epist. 48. Vitruuius: *puteus se-* *atur structura.* Compendium: *Sed cum aqua inuenta* *erit, signinis operibus parietes struantur, ita ne venarum* *pita excludantur.* De structura vide ad I. 40. f. 4.

structura concludat] Compendium: *vt a binis pedibus* *ructura in circuitu surgat, et quatuor cauo relinquat.*

tofacio] eum in aquaeductibus adhibitum memorat rontinus. Statius in via Domitiana per loca paludosa ata nominat Siluarum IV. 3. *illi saxa ligant opusque* *xunt cocto puluere* (Puteolano credo) *sordidoque topho.* i Heinsius ad Ouidii Fast. II. 24. malebat *torridoque* vel *rido*, de calce et caementis interpretatus. Plinius 35. f. . de puluere Puteolano: *mersumque protinus fieri lapi-* *m vnum inexpugnabilem vndis et fortiorem quotidie; vti-* *e si Cumano misceatur caemento.* Vbi quid sit caementum umanum ignoro. Locus ille vt alter Statii de ratione rneudarum viarum militarium meretur accuratius ex- ndi. De puluere Cumano rubricundam testam habet artialis XIV. 114. Ceterum in Compendio est: *vectibus* *neis densabis, sic vt nitorem frontis non laedas.* Idem st verba supra posita *capita excludantur* ita pergit: *In* *gninis autem operibus haec seruare debebis. Primo vt* *ena aspera paretur, et cementum de silice vel lapide tuficio* *cisque proxime extinctae duae partes ad quinque arenae* *rtario misceantur.* Nitorem intelligit eum, de quo supra I. c. 17. f. 1. dictum. Sed idem Compendium deinceps iungit loco plane alieno verba, quae prioribus statim iungenda erant: *Sed licet auctores ad quinque partes* *enae duas partes calcis mitti docuerint, iisdem mensuris* *rediuiuas et pensas fieri monstrauerint: melius tamen in-* *ntum est, vt ad duas partes arenae vna calcis misceatur,* *o pinguior impensa fortius caementa ligaret.* vbi legen- m censeo *iisdemque mensuris et rediuiuas impensas.* Sunt pensae rediuiuae, quae ex rediuiuis veteris aedificii fiunt, gninum opus pilis siue pauiculis condensari, docet etiam lumella I. 6. sect. 13.

sustinebis] Rectius Compendium: *si terra solida non* *rit aut arena lubrica aut sabulo fluidus aut exsudans hu-* *r fossionem resoluat, tabulas axium directas fodiendo sub-* *tes, et eas vectibus ligneis transuersis distinebis, ne labens* *ra ruina ponderis periculum fodientibus faciat.*

salis admistione] Sic etiam Vitruuius. Amaras farina rdeacea corrigunt Geopon. II. 5. 14. nitrosas polenta

Plinius 24. c. 1. *ὕδατα σαπρὰ* corrigens Philo in Mathem. veter. p. 90. *κρίθινον ἐμβάλλειν δεῖ θερμὸν εἰς τὰς δύο χόεας ὄξους βελτίστου ὅσον κύαθον ζέσαντας ἐγχέαι, καὶ μετ᾽ οὐ πολὺν χρόνον χρήσιμα γίγνεται.* quae vitiofa funt, fed facile corrigenda.

Tit. X. *aeneo*] Epitomae Vitruuii c. 5. Codex habe[t] *in vas aeneum nitidum:* ipfe Vitruuius: *in vas Corinthium fiue alterius generis quod erit ex aere bono.*

iudicetur] Vitruuius *optima erit.* Igitur Crefcentii *iudicabitur* probabat Pontedera.

Tit. XI. *forma*] i. e. canali. Vide Polenum ad Frontinum de Aquaed. p. 143. laudatum a Gefnero.

fefquipedem] Vitruuius VIII. 7. *libramenta habeat fo[la]-lum riui faftigiata ne minus in centenos pedes femipede* vnde *femipede* h. l. malebat legi Pontedera. Sed ita plan[e] Compendium Architect. c. 6. *Si planus locus fuerit, pe[de] femis intra caput aquae ftructura conlocetur. fi longior pla[-]nitia fuerit, inter centenos vel LX. pedes ftructura fubmitta[-]tur, vt animata aqua non pigro impetu decurrat.* Ceterum de hoc libramento formarum, non vbique a veteribus ar[-]chitectis obferuato, laudat Gefner Polenum ad Frontinum p. 63. et Fabrettum de Aquaeductibus infertum Tomo IV Thefauri Antiqq. Graeuiani.

2. *obliquam*] Compendium: *ad libramentum capi[tis] aquae vti fpecus fub terra erit ftruendum, aut roboreis cana[-]libus aquae ductus componetur.*

iufta faftigia] Ita cum Gefnero vulgatum *veftigia* cor[-]rexi; fententia poftulante. Compendium Architect. *Quod concauae vallis demiffiones impedient, ftructura folida v[el] arcuatili ad libramentum aquae occurratur, aut fiftulis plum[-]beis aut canalibus aquae curfus dirigatur.*

falubrius] Compendium: *Minori etiam fumtu et vtili[us] tubis fictilibus inducitur.*

angufti] Vitruuius: *tubuli craffo corio ne minus digito[-]rum duorum fiant ex tefta, fed ita vt hi tubuli ex vna par[te] fint lingulati, vt alius in alium inire conuenireque poffint.*

viua calce] Vidi qui lateritio trita cum pice mixto cal[ce] factos tubos iungebat.

3. *glutinare — tuborum*] Compendium: *vt fi qua vit[ia] tubuli habuerint, excludantur.* Polit. etiam liber h. l. *tubu[-]lorum* habet. Vitruuius: *vti coagmenta fi qua non fi[nt] fatis oblita, fauilla oblinantur.*

human

humanis] Compendium addit: *exemplum huius plumbariorum deformitas praebet, qui tractando plumbum exsucati sanguine foedo pallore mutantur.* vbi Vascosana cum Vatic. 2. *exsiccati* habent.

Tit. XII. *Centenaria X. pedum*] Hausit e Vitruuio 8, 7. quem secutus etiam est Plin. 31, 6. s. 31. Notandum autem, quod ait Vitruuius, *Ex latitudine lamnarum, quot digitos habuerint, ante quam in rotundationem flectantur, magnitudinem, ita nomina concipiunt fistulae. Namque quae lamna fuerit digitorum quinquaginta, cum fistula perficietur ex ea lamna, vocabitur quinquagenaria, similiterque reliquae.* Numeri, quos e Commeliniana editione damus, a qua non abeunt reliquae saeculo XVto recentiores, videntur illi primum intuenti sibi inuicem respondere; conueniunt etiam cum his, qui nunc sunt apud Vitruuium 8, 7. et Plinium 31, 6. s. 31. nisi quod hic octonariae tribuit centum. Verum aut male subduxerunt rationes antiqui, aut corruperunt hunc locum, infeliciter certe emendarunt, (monstra enim sunt, quae habent primae editiones) Iuntae, et qui hos secuti sunt. Nam qui has rationes sequuntur, illi ponunt eandem fistulis omnibus crassitiem, quae profecto in centenaria longe maior esse debet, quam in quinquagenaria, et ita pro portione in reliquis. Vnde fit, vt male ita constituantur pondera ex sola regula simplicis proportionis vt 100 ad 50 ita 1200 ad 600. Debebat enim aut addi aliquid ad 1200 v. g. quadrans, vt crassior fiat tubus, aut demi idem quadrans de 600, quia non opus est *quinquagenariam* esse aeque crassam. Multo id magis valet, si *centenariam* cum *octonaria* aut *quinaria* adeo compares, cui apparet vel quartam aut minorem etiam crassitiei partem eius, quae est in centenaria, conuenire, vt si centenariae des 1200 libras, octonariae non 96 sed 24 aut pauciores etiam sufficiant: aut si iustum sit octonariae 96; centenaria non 1200, sed 4800 aut amplius poscat. Bonos restituere numeros forte non nimis difficile foret; de veris h. e. quos scripsit Palladius, an diuinando quis eos assequi possit, vehementer dubito. Caeterum Frontinus de aquaeduct. lib. I. art. 25. 81. Poleni *quinariam* et reliquas appellationes aliter accipit, vt modulus quidam aquarum indicetur ex diametro fistulae vel luminis aestimatus, cuius locum erudite expendit C. A. Hausenius Vir doctissimus programmate Lipsiensi a d. IV Febr. 1731 edito. Sed ad nos illa disputatio non pertinet. (*Gesner.*)

noningentas LX.] Ita etiam Compendium Architecturae; in quinquagenaria Edd. primae cum Lugd. et Compendio addunt libras LXXX. in quadragenaria Compendium ponit DC libras; in tricennaria idem facit cum libro Polit. et Lugdun. denique in octonaria cum Edd. primis et Lugd. Erford.

Tit. XIII. *omphacomeli*] Vulgo erat *omphacomelli*. Vinum, ex vuis acerbis expreſſum, οἶνος ὀμφακίτης dicitur; quod in vſus medicos parare iubent Geoponica VIII. 11. et Dioſcorides V. 12. Omphacium vinum, ex labruſca vite paratum, ad vnguenta habet Plinius 14. ſ. 18. ex Dioſcoride V. 33. Omphacinum vinum Itali agreſto vocant, hinc agreſtam vel agreſtum dixit Creſcentius IV. 29. vbi agreſtam ſiccam et liquidam parare docet. Gallicus Interpres *Verjus* dixit. Ipſum noſtrum omphacomeli habet Dioſcorides V. 22.

AD LIBRI X.

Tit. I. *officiet*] Contra in prata ſtercus recentiſſimum luna creſcente ingeritur, quo magis herbae creſcant, monente Columella II. 15. 9. Vide etiam ad Caton. c. 29. Ceterum etiam Bruſch. *quae res herbis ſi* habet.

Septembri] Cf. Columella II. 4.

2. *graciles clivi*] Geoponica II. 23. ἡ δὲ λεπτόγειος ὑπὸ τῦ ἡλίυ ἐκκαιομένη τεφρῦται, καὶ πᾶν τὸ ἐν αὐτῇ λιπαρὸν ἀπόλλυσιν ὑπὸ τῆς καύσεως διαπνεομένη· διὸ ταύτην περὶ τὴν μετοπωρινὴν ἰσημερίαν ἐξημερῦν χρὴ ὐ δικέλλαις ὐδὲ ἄμαις ἀλλὰ ἀρότρῳ, καὶ εὐθέως ἐπικοπρίζειν. ταύτῃ γὰρ μάλιϛα ἡ πολλὴ κόπρος συνεργεῖ.

Columella] II. 16 1.

inarari] Vulgatum *exarari* correxi ex Colum. II. 5.

3. *ſaporem vitiare*] Creſc. III. 14. vbi lupini vſum ad ſtercorandos agros et vineas docet: *quod vineis laetamen non bene competere dicitur, quia conſueuit vini viciare ſaporem.* Albertus: *Laetamen vineis in aridis et frigidis terris ſicut in ſeptimo climate oportet multum apponi quia aliter non fructificabunt; in aliis autem locis calidis non tantum, quia ſaporem vini mutat et ſubſtantiam inſpiſſat et facit turbidum vinum, quod facile colorem amittat.*

Tit. III.

Tit. III. *vbi hoc fit*] Colum. II. 9. 7. vbi et reliqua opiosiora leguntur.

cupressi folia] Horum vim ignoro equidem, columbini ercoris maiorem intelligo. Geoponica III. 1. 10. et II. 23. 9. ·λμυρίδα vel ἁλμυρὰν γῆν curant inspersis paleis fabarum el tritici aut hordei: τῇ γὰρ τούτων συσσήψει ἡμερωθεῖσα ἁλμυρὰ γῆ καὶ γλυκανθεῖσα οὐκέτι διὰ τοῦ ἀέρος ὡς εἴωθεν, νήσιν ἁλμυρὰν νοτίδα. deinde toto anno relinquunt agrum, utumno demum stercore bubulo vel equino, vtpote dulciori, abulant.

2. *perferre senseris*] Vix sana haec esse putem. Coum. II. 9. 10. *cum coepit infestari seges, perfundunt sul- os.* vnde vulgatam deinceps *aratra* correxi, etsi vocabuum ipsum ex glossa ortum esse puto.

Tit. V. *vel crudo solo*] Vincent. addit: *vel culto.* Crescent. XII. 14. *et exilem terram ac rubricam diligit — cretam ormidat.* Ceterum haec sumsit a Columella II. 10. 1. et XI. . 72.

X. modiis] Supra Aug. 2. *tres vel quatuor lupini mo- ios in iugero spargis*, scilicet in vinea, stercoris causa. rescentius l. c. pro stercore ponit duas corbes vel plures, ro semine corbem vnam.

Tit. VII. *Sisamum*] Ita etiam Codices Palatini teste ylburgio in Indice, qui comparat Hesychii σισαμίς. In olumella II. 10. 18. vnde hoc caput translatum est, optimi bri habent *Sesama* scriptum. Vulgatior scriptura et Sesaum, σήσαμον.

Tit. VIII. *viciae*] Ex Colum. XI. 2. 71.

restibile] Antiquam lectionem monente etiam Gronoio Obseruu. II. 16. restituit Gesner, confirmante Colum. I. 11. 8.

ordei] Pontedera ex Columella inseri volebat: *ea fit ptima, cum.* ne scilicet lector ignoraret mensuram modioum decem in farriginem spargi depascendam, cum in frugem mensura dimidia feratur supra tit. IV. Possumus tamen equo animo carere isto supplemento.

conualescat] Colum. *confirmetur ante hiemis violen- iam — si depascere saepius voles.*

redigere] Colum. *percipere a Calendis* | *Martiis pecora lepellenda.*

Tit. IX. *vertitur*] Supra I. 6. 14. *ſi virides ſuccidantur et ſtatim ſupra ſectas eorum radices aretur.* Supra Aug. 2. *quod vbi fructicauerit evertitur.* Hinc malim etiam h. l. *euertitur*, quod habet etiam ex h. l. Creſcentius XII. 9. Aut probanda eſt librorum lectio: *vertente vomere putrefiat exciſus.* Ceterum haec ex Columella II. 18. 5.

Tit. X. 2. *virgultis*] Creſcentius VII. 2. *non ſolum ſpinetis et virgultis, ſed etiam herbis latioribus et ſolidis* atque iterum XII. 10. *exſtirpatis prius radicitus ſpinis et frutectis atque arboribus, et herbis latis et ſolidis.* Egregie! Et ſic Columella II. 18. 1. *primum ne ſtirpes aut ſpinas validiorisque incrementi herbas ineſſe patiamur. —* et poſtea: *omnesque validiores herbas et rubos et arbores — radicitus exſtirpabimus.*

4. *interflui*] Ex lectione Erf. *interrumpat*, quam probo, apparet Creſcentii etiam *ſuperflui* eſſe probandum: Columella II. 18. vnde haec ſunt translata, habet *proluit terram.*

Tit. XI. *apparanda*] Deinceps ſequebantur verba *In doliis — ſubducas*, quae hinc in ſuum locum retracta collocaui; quod factum lectores intelligentes approbabunt, vt ſpero.

vua vinacia] Ex Colum. XI. 2. 69. vbi vide notam.

hoc eſt grana] Verba Pontederae merito ſuſpecta incluſi; et omiſit Creſc. Albertus: *vua arilli qui in ea ſunt, fuſci et quaſi nigri apparent. nunc enim ſufficienter iam in vua decocti ſunt.*

XII. libris picetur] Alibi formulam hanc nondum reperi poſitam.

2. *decem*] Geoponica VI. 5. *ἡ ξηρὰ πίσσα καὶ πικρά ἐςι, σὺν οἴνῳ ἓν ἑψηθεῖσα χρησιμωτέρα γίνεται — τινὲς κηρὸν καθ' ἑαυτὸν, καὶ μίσγουσι μέντοι τὸν ἐκ τῆς Σαρδοῦς. Χρησιμώτερον γὰρ εἶναι τοῦτον διαβεβαιοῦνται. καὶ οἱ μὲν τὸ τέταρτον, οἱ δὲ τὸ ἕκτον, οἱ δὲ τὸ δέκατον τήκουσιν, εἰ γὰρ αὐςηρότερον βουλώμεθα τὸν οἶνον ποιῆσαι, πλέον ἐμβλητέον τοῦ κηροῦ. τινὲς δὲ συμβουλεύουσι μήτε ὅλως ἐμβάλλειν τοῦ κηροῦ εἰς τὴν πίσσαν. ςρυφνότερον δὲ τὸν οἶνον γίνεσθαι, ὡς ῥαδίως εἰς ὀξίνην μεταβάλλειν.*

Tit. XII. *Nunc — feratur*] Ex Colum. XI. 2. 72.

amitibus] Feſtus: *Amites perticae aucupales.* Horatius Epod. II. 33. *amite leui rara tendit retia.* vbi Schol. interpretatur

retatur surculas quibus in venatione vel aucupio retia suspenduntur; quas Latini *varos*, Graeci σάλικας vocare solent. Idem verbum restitui Columellae IX. 1. 3. vbi antea erant ramices. Amites basternarum dixit noster Iunio II. 3. Crescentius *amidam* dixit, interpretatus ipse perticam. Vide ad Februar. XXV. 17. et Cangium in voce *Amis.* De ipso aucupio ad Oppiani Ixeut. III. 17.

Tit. XIII. *cum aliis*] Plinius 19. s. 53. *papauer cum brassica seritur ac portulaca.*

vbi virgae] Ex Catone cap. 38. Deinceps *incohante* Brusch.

2. *appetit*] Lectionem *amplectitur* exemplo Ammiani Marcellini defendebat Gronou. Obseruu. II. 16.

succo suo] Ex Lugd. *succu* Gronouius Obseruu. III. 18. efficiebat *suctu.* Non meminerat, haec esse excerpta ex Columella XI. 3. 55. Paula antea vulgo *Hisdem diebus* est etiam in Brusch.

herbas — persequitur] runcari non vult. Morgagni ipse de emendatione sua *herba persequitur* i. e. ipsa sua sponte conualescit, dubitabat.

Tit. XIV. *nucleis*] Deinceps tamen *pomis excussa grana* memorat. Plinius etiam inter poma refert, XV. sect. 14. baccis tamen quam malis similiora esse dicens. Sed meminisse oportet, etiam de pomis nucleum dici. Ita Plinius XVII. sect. 10. de vite, malis et pyris: *namque iis pro semine nucleus, non vt supra dictis fructus ipse.* Idem XV. sect. 34. callo pira et mala, nucleos grano placere ait. Ita in malis punicis seu granatis nucleum dixit XIII. sect. 34 et 23. sect. 57. qui grana includit multa, vnde granatum malum dicitur. Graeci qui nucleum paruum et mollem habebant mala ἀπύρηνα, Latini apyrina appellabant. Nucleus igitur et Graece πυρὴν in pomis sunt loculamenta lignosa grana seu semina includentia. Aut igitur nucleus tuberum seritur cum inclusis granis, aut grana excussa nucleo singulatim seruntur. Ceterum rectius ex h. l. Vincentius XIV. 79. ex h. l. laudat *nucleo vel sobole.* Sequens enim *cuius* ad sobolem refertur.

3. *tuberum*] Lugd. et Erford. liber *tuburum.* Ita etiam in Columella et Plinio libri scripti habent. Vide ad Colum. XI. 2. 11. vbi historiam tuberum tradidi.

et pyris] Quoniam libri scripti optimi haec verba omittunt, inclusa saltim volui.

calabrici

calabrici] Audi Plinium XVII. sect. 14. *inferuntur in pruno silvestri et malo cotoneo et in calabrice. ea est spina silvestris.* quem locum postea a Gesnero recte in Indice comparatum vidi. Alibi calabricem nominari non memini. Suspicor epimelidem intelligi, in Calabria frequentem, cuius fructum Romani vnedonem appellabant, de qua vide ad Decembr. IV. 1.

surculi] Recte vulgatum *surculis* emendandum ita censuit Gesnerus. Insertum ita fere vsque ad apicem surculum terrae defendit Palladius a calore solis, atque incrementum accelerat.

obruantur in milio] Male Vincent. *seruabuntur, si nucleo vel vrceolis picatis et oblitis obruantur.*

Tit. XVI. *Succum mori*] Plinius 23. s. 71. panchreston stomaticen et arteriacen fieri ait, si succi sextarii duo, mellis attici sextarius decoquantur leni vapore ad mellis crassitudinem. Cf. Dioscorides I. 182. Marcellus empiricus c. 14. Etiam Galenus diamoron vulgare mediamentum stomaticum fieri ex succo mororum seu sycaminorum refert II. de Alim. facult. et VII. de Simpl. Medic. Facult. Contra Palladius morum agrestem seu rubum nominat. Verum Galenus II. de Alim. facult. affirmat, quaecunque ex succo mororum fiant medicamenta, eadem ex rubi fructuum (quae graece *βάτινα*, latine mora dicuntur) succo composita esse viribus efficaciora. Mori fructus siccatos in hiemem condi atque inde medicamentum vtile ad dysenteriam aluique profluuium parari refert idem Galenus.

Tit. XVII. *botryonum*] Cresc. *botrionum* habet. Ceterum alios modos docet Apicius I. 17. Albertus: *vuus si seruare v. aportet quod illae colligantur quae nec acerb. sunt nimis durae — iam fluentes, sed mediae quae perlucidae sunt, durant melius: tunc quidam dicunt, quod racemi earum calida pice tingantur et tunc suspensae, et durabunt diutius.*

Tit. XVIII. *a vertice*] Ex Geoponicis V. 29. vbi Palladii versionem omisit nuperus interpres: *ἐπισκεπάζωνται τὸν κατὰ κορυφῆς ἥλιον.*

AD

AD LIBRI XI.

Tit. I. *adoreum*] Frigidis locis frumenta matura, praecipue adoreum far, opacis etiam triticum seri, tradit Colum. II. 2. 74.

sextum Idus] Columella XI. 2. 90. *si non plurimum serimus, optimum est intra Calendas Decembris sementem consisse.* Vide infra Nouembri I.

effertur] Leidensis liber *offertur.*

2. *nam quia*] Iucundus hunc locum corrupit, quem ex Edd. primis et Codd. praecipue Vinc. ita restituo: *pinqui; hoc quippe vincitur, alteri non habet amplius, quod noceat, quia semen aliud ferre non potest.* Sed vel sic aliam Columellae lectionem Palladius secutus esse videtur.

laeto agro nunc] Ita ex Lugd. correxi vulgatum *non:* inepte Gesner laetum agrum interpretatur medium inter pinguem et macrum. Quin contulisset Columellam II. 9. 15. ex quo ducta sunt haec, vbi est: *alter a sulco seminari debet post aequinoctium media fere sementi, si laeto solo; si gracili, maturius.* Ceterum reliquam huius loci distinctionem recte emendauit Gesner ex edd. primis, cum reliquae haberent sic: *non est serendum, etiam nunc eruum, lupinus et pisum sisamum. Seremus, vt dixi* etc.

Tit. II. *vber*] Ecce Albertus: *lini semen aut bissi in agro pingui vult seminari et luna iam exsiccata. Exhaurit autem linum terrae vbertatem; lunae vero siccitas confert suo exilitatem. Propter quod etiam aliqui agro sicco et macro linum spisse seminant, vt stupa gracilior fiat.* Quae omnia an ex h. l. ducta sint, dubito.

Tit. III. *notis*] Supra III. 9. 7. *sed hoc signis positis per vindemias est notandum.*

Columella] III. 6. Arbor. cap. 2.

Tit. IV. *calidi ac sicci*] Columella III. 14. *calida et sicca* habet.

aridus est] Cresc. XII. 10. omittit *est* cum Vincentio, qui post *macer* inserit duobus in locis. Monet etiam Pontedera, in Florent. Codd. deesse, et Commelinum circumpositis lineis suspectum habuisse.

2. *arenosis aridis*] Vincent. bis *arenosis apricis* habet, quod ex Codd. Florent. Vaticanis et Edd. Reg. ac Ienf. praeferebat Pontedera. recte!

glebae

glebae] Crefcentius XII. 10. addit: *et aeris ficcitatem* monente etiam Pontedera.

merfa — adurunt] Vinc. *inuerfa — aduritur* habet bis.

Tit. V. *vinea*] Crefc. XII. 10. *vitis.*

ftipitem] Ita ex Crefcentio fcripfi pro *ficcum.* Monuit de vitio etiam Morgagni. Argumentum cum verbis translatum eft Columella IV. 8. vbi vide notas.

2. *operiemus*] Crefc. XII. 10. *operimus antequam veniat gelu.*

veftigia] Crefc. *circa viticulas.* Idem XII. 10. *circa viticulas apponatur.* Columella *radices* nominat.

Tit. VI. *palmitis*] Ex Colum. IV. 15. 4. Vide noftrum III. 18 et Nouembri 2.

Tit. VIII. *menfis oftendit*] Ex Mediceo *Februario menfe oftendi* malebat Gefner. Deinceps *Semina* Brufch.

oleae prouinciis] Vinc. *oliuae.*

2. *Columella*] V. 9. 13.

arbufcula] Vinc. et Crefc. *arbuftula.*

maxime frigidis] Quod addit Crefc. et *fterilibus.* quae tamen non funt in Columella V. 9. 14.

3. *informis*] Colum. *viridis.*

foffas] Colum. XI. 2. 82.

Tit. IX. *primo ardore*] Geoponica VII. 4. vnde haec translata funt: τὴν πρώτην ζέσιν ζέσῃ — μένει γὰρ ἐν τῷ πυθμένι πᾶν τὸ ὑλῶδες διὰ τὸ βάρος. vbi Crefcentius IV. 26. qui caput integrum vertit, legit ἰλυῶδες; vertit enim: *omne lutofum.* Quod non vidit Niclas. Albertus: *fi imber infuderit vinum, faepe per vafculum tranfponendum eft poftquam bullierunt, quia fic aqua pondere fuo refidebit et vinum depurabit.* Addit deinceps: *Fertur etiam quod fi vineae medulla imponitur, quod aquofitatem ad fe trahit et vinum fortificabit.* Simili artificio vtuntur Geoponica, vbi experimentum capiunt vinum an aquam habeat.

Tit. X. *recentiffimam*] Cur recentiffimam? fatis erat tempus ita definire *cum varia eft.* Quid quod deinceps additur *etfi diebus aliquot collegeris, expandis?* Ita vero non recentiffima olea premitur. Sed in pluribus Palladius hic diuerfus abit a Columella XII. 50. 9. et Geoponicis IX. 19. Quare Pontedera fufpicatus eft, quaedam excidiffe, alia alieno loco pofita

pofita et vitiofa effe. Equidem ex loco Columellae XI. 2. 33. vbi eft: *ex varia oliua, cum incipit nigrefcere* auxilium petendum effe cenfeo, fi locus eft vitiofus.

non tritos] Columella *falem integrum* dixit, et in modios fingulos falis fextarios binos adiicit. Igitur menfura Palladii nimia eft, quam ex Columella corrigebat cum toto loco ita Pontedera: *vbi vero compleueris modum factorii, prelo oliuas fubiicias, et molis primo leuiter fufpenfis premito, vt amurca aliquatenus exprimatur, deinde fales — per decem modios fextarios falis XX. et fic falitam* et reliqua.

Tit. XI. *intyba*] De his breuiter Colum. XI. 3. 27. primam intyborum fationem nofter habet April III. 5.

fumma proueniunt] Vitium hic latere puto. De filueftri intybo feu cichorio forte loqui voluit. De plantatione intybi nullibi accurate traditum quicquam reperi.

cardui ponuntur] Crefc. addit: *inter frumentum iam natum vel alias fegetes cum palo, quod eft vtilius quam eas in crudo folo ponere.* Quod tamen confilium improbauit Herrera.

cinerem] Columella XI. 3. 28. *plantam circa Calendas Nouembres deprimemus et multo cinere ftercorabimus. id enim genus ftercoris huic oleri videtur aptiffimum.* vbi vide Plinii locum appofitum.

2. *finapin*] Multo haec breuius tractat Columella XI. 29.

aratam] Columella: *neque eft eorum cultus alius, quam vt ftercorata runcentur* Crefcentius etiam: *terram pinguem defiderat.* Male igitur Erford. liber *arentem* habet. *Congeſticiam humum* Columella II. 10. 18. cum pingui comparat; et ftercoris loco adhibet II. 16. 5. et ex Columella nofter Sept. 7. Albertus: *in terra bene arata et congefta.* vnde malim *bene* addere.

vbicunque] Vinc. Duacenfis X. 150. *vbique*, deinde *fatiaris — facere.* Brufch. *refpurgatur.*

non minus] Dubitari poteft de lectione *non nimis*, quam libri quidam offerunt. Nec conftat, vnde Palladius haec abftulerit. Crefentius haec omifit. Albertus: *faepe quaeſt, vt puluere refpergatur et rigetur.* Confirmat igitur vulgatam.

transferendo] Ita et Columella l. c. et Plinius 29. f. 54. *melius tamen planta tralata*, fcilicet in vfum cymae, monente Columella. Ceterum Commelina editio fenfum huius loci

loci falſa interpunctione corrupit. Albertus: *herba robuſtior erit tranſplantata ſed minus ponit in ſemine.*

inutile eſt] Libri quidam *utile eſt*, quam lectionem falſam puto, etſi in condiendo ſinapis ſemine Columella XII. 55. et Palladius Iul. IX. de aetate nihil definiunt. Sed puto vetuſtate oleoſum nimis fieri ſemen. Albertus: *in ſemine autem ſuo album vetuſtius eſt et melius.* Is igitur cum Vincentio facit.

3. *malua*] lactucam malebat intelligi Pontedera, quia veteres de ſeſſili malua tacent. Supra Februario XXIV. 9. maluam ſerere docuit Palladius; maluam inter cibos Graecorum memorauit Heſiodus, Romanorum Horatius, Martialis atque alii. Radicem cultae maluae edebant, vt puto; hinc Geoponica XII. 1. σευτλομόλοχον vocant. Igitur probo emendationem Pontederae.

glebulas] Ita noſter ſupra II. 14. de lactuca docuit; et Columella XI. 3. 27. et Geoponica XII. 13. lactucas parant *φιαλωτὰς καὶ πολυφύλλυς καὶ χαμαιζήλυς* ita: *ἐπίσχισον τὸν βλαςὸν ὀξυτάτῳ σιδήρῳ καὶ ἐπίθες ὄςρακον ἀπίσσωτον* etc.

ſeſſiles] Lactucas ſeſſiles ſeu Laconicas habet Plinius 19. 8. et Martialis III. Epig. 47.

4. *paſtinaca, thymum*] Creſc. XII. 10. *cyminum* nominat pro thymo.

agreſtis eſt raphanus] *Armoraciam* per i, non per e vocat Columella VI. 17. 8 et IX. 4. 5. *armoraciorum* eſt etiam in Columella XII. 9. 3. In loco eius IX. 4. 5. Lipſienſis Codex habet *aremorana.* Dioſcorides II. 138. *ῥαφανὶς ἀγρία ἣν Ῥωμαῖοι ἀρμορακίαν καλῦσι.* Plinius 19. ſ. 26. no. 3. *Etiamnum vnum genus ſilueſtre Graeci agrion vocant, Pontici armon, alii leucen, noſtri armoraciam, fronde copioſius quam corpore.* Theophraſtus H. P. VII. 4. obiter memorat ſilueſtre genus *ῥαφανίδος,* et folia ait habere erucae (*εὐζώμῳ*) ſimilia. Quem locum integriorem legit Athenaeus II. p. 56. qui nomen inde, Ἀμωρέαν refert. In Plinio Vincentius X. 125. *Merian Pontici armon — noſtri amorachiam* habet. Plinius 20. ſ. 12. *raphanum et ſilueſtrem eſſe diximus: laudatiſſimus in Arcadia — Cetero aeſtiuo [illegible]ſus in Italia, et armoraciam vocant.* Ita ſcripſit Hardu[illegible]us; cum antea eſſet: *Eſt et ſatiuo vſus in Italia, et amoraciam vocant.* In MStis reperit Harduinus *Cetero aeſtiuoſus.* vnde Pintianus multo rectius corrigebat, auctore Dioſcoride: *Caetero aeſtiuoſus ipſe, Italia armoraciam vocat.* Vincentius X. c. 128. legit: *Eſt aeſtuoſus in Italia et armor[illegible]am vocant ſatiuam. Satiui* etc. vnde egregie firmatur Pintiani emen-

emendatio, nisi quod *aestuosus* legendum est ex Vincentio. Armoracia igitur nomen peregrinum fuit plantae. Itali armoraceam *rauano* vocant eorumque exemplo Galli *raifort;* atque ita Crescentius VI. *Raphanum non seritur quia semen non habet, sed plantatur, sed plantatur corona tota recens vel media, vel fiunt de radicibus eius parua frusta et plantantur.* Ita et nostri plantant Cochleariam Armoraciam Linnaei.

5. *inanitas*] Noster Febr. XXIV. 12. *cum radices egit nodice comprehendendus et alleuandus est surculo vt suspensus terra, quod spatii vacuum subter inuenerit capitis vastitate cogatur implere.*

si aceti] Plinius 19. s. 44. *quidam et autumno serunt, iubentque cum hieme seratur, aceto semen perfundi.* vbi rectius legi puto *cum hiemi* seratur.

Tit. XII. *nouorum*] Crescentius *recentium.* Geoponica X. 4. plantationem paulum diuersam tradunt. Videtur chamaerops humilis Linnaei intelligi. Diuersam sationem totamque arboris curam cum sexu egregie docuit Albertus Vegetab. p. 450. quem exscripsit Crescentius. Cf. supra April. VI.

2. *et rigatione continuos*] Vulgatum *vt rigatione continua* ita corrigi voluit etiam Pontedera, nisi quod ex Cresc. Basil. malebat etiam *et rigatio.*

feces vini] Geoponica X. 4. γίνονται δὲ εὐθαλέστεροι τρυγία οἴνου παλαιοῦ ποτιζόμενοι.

3. *Pistacia*] Nihil de horum in Italia cultu Plinius nec reliqui rei rusticae scriptores. Palladius Geoponica expressit vbi Diophanes X. 11. fructum pistaciorum ait esse serendum non decorticatum. (ἀλέπιστον) deinde cap. 12. Damogeron docet, Calendis Aprilibus seri, ἄῤῥεν καὶ θῆλυ συνηρμοσμένα τὰς φύσεις, τοῦ ἄῤῥενος τὰ νῶτα πρὸς ζέφυρον ἔχοντες. οὕτω γὰρ τὸν καρπὸν εὐφορήσουσι πλήρη. ἐπικεντρίζεται δὲ κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν καὶ εἰς τέρμινθον. οἶμαι δ' ὅτι καὶ εἰς ἀμυγδαλάς. Tum e Paxamo iubent scrobes antea fieri in l[illegible]is apricis, probeque subigi; tum arborum stolones no[illegible]llos et vegetos colligatos simul in scrobem deponere luna secunda, et a terra vsque ad ramulos constringere; praeterea scrobem stercorare, adobruere, ablaqueare, octauo quoque die rigare, et totidem rursus constringere. Tertio [illegible]emum anno, cum truncus bene conualuit, scrobi aperto [illegible]ercus ingerere, truncumque plantae altius demergere, et adaggerare. Quorum prior pars de nucibus mari-

 bus

bus et foeminis est intelligenda, vt recte monuit. Notas maris seruauit Palladius ex graecis nunc deperditis Geoponicis. De nomine pistaciorum peregrino bene docuit ad Geoponica Niclas. Terebinthum indicam vocauit Theophrastus H. P. IV. 5. quem locum vertit Plinius XII. c. 6. E Syria in Italiam pertulisse pistacia Vitellium, atque eodem tempore in Hispaniam Flaccum Pompeium, nouissimis Tiberii Caesaris temporibus, testatur Plinius 15. c. 22. Aromaticum pistaciorum nucum operimentum (λεπῶν) memorat Paulus Aegineta VI. Posidonius arborem fructuum racemos gerere ait, cortice albo, oblongos nucibus similes intus flauescentes, pineis nucleis minus grato sapore sed magis odoratos. Sed locum Posidonii variis mendis laborantem, emendare conatus est Bodaeus ad Theophr. p. 361. Ex antiquo pistaciorum nomine Φιττάκια, medio aeuo latino-barbari scriptores effecerunt *fisticum*. vnde Siculorum *Fastuca* teste Sestini Epist. Sicul. T. I. p. 130. vbi monet, hodieque in Sicilia terebintho inferi pistaciam. Quod de nuce mare et foemina tradit Palladius, nititur obseruatione de sexu pistaciorum arborum separato et in diuersas arbores distributo, adeo vt quae mas creditur esse, nuces inanes, sine nucleo ferat, femina contra plenas. Hinc nisi iuxta plantentur mares arbores, opus est opera humana ad foecundandas feminas semine florum masculorum quod diligenter faciunt Siculi agricolae. Marem pistaciam Linnaei pistaciam trifoliam, foeminam, eiusdem pistaciam veram esse cum Boccone tradit Sestini l. c. sed Linnaeus vtrique speciei sexum diuersum et singulis arboribus distinctum tribuit. Sed haec disputatio non pertinet ad h. l. vbi Palladius vulgarem fidem sequitur, et marem perhibet arborem, quae nucem vacuam, feminam, quae intus in nuce sub corio nuclei veluti testiculi longi latent. Pistaciam feminam apposito terebintho mare foecundatam memorat Du Hamel in Physiologia Arbor. T. I. p. 260. vers. germ.

4. *Cerasus*] Ante omnia animaduertent lectores, cerasum, quem Theophrastus H. P. III. 13. accurate descripsit erectum cortice libro et ligno volutatim intortis, fructu diospyri figura, nucleo molli, ex cuius libro funes torqueri solebant, fructus autem contemnebatur, plane diuersum esse a cераso, cuius genera descripsit Plinius. H tamen multis in locis ex Theophrasto transtulit ad cerasum Romanis bene notam atque operose cultam, quae ad diuersum plane genus Theophrasti pertinent, de quo nihil

extr

extricauit ineptus homo Bodaeus a Stapel. Theophrasti ce-asum respexit Hesychius in voce κέρασος. Quae igitur paulo post de cerasi natura et cultu collecta ponam Plinii loca, secundum hanc regulam interpretanda et distinguenda sunt, ne nominis communione deceptus lector erret. Carmen graecum de mensibus romanis in Analectis Brunckii T. II. p. 519. mense Iunio habet: καὶ ξανθῆς κεράσοις βρίθομαι ἀκρέμοσι. Videtur auctor fulua cerasa Iunio mense natura dicere. Cerasinum colorem Petronius c. 28. et 67. albino et prasino opponit. Glossae russeum interpretantur. Cerasum vere fructum afferre, monent Geopon. IV. 12. et cap. 5. X. 41. X. 76. vbi Cerasum fuluum suspicor intelligi. Fulua cerasa vocamus *Spenling*, *Spilling*; sed genus maius etiam reperitur, oui magnitudine et cognomine.

vel in collibus] Crescentius paulo antea habet *proueniunt* cum Vincentio, hic vero idem habet insertum: *vel prope montes laetantur*. De ceraso, primum a Lucullo post bellum Mithridaticum inuecta in Italiam ex Ponti vrbe Cerasunte, accurate tradit Plinius 15. sect. 30. et genera multa cerasorum breuiter enarrat, quae nunc omittimus. Ad culturam vero haec pertinent inde excerpta: *Minus quinquennium est, quod prodiere quae vocantur laurea, non ingratae amaritudinis insita in lauro. — Inter prima hoc e pomis colono gratiam annuam refert. Septentrione frigidisque gaudet; siccatur etiam sole, conditurque, vt oliua, cadis.* Idem 16. sect. 59. *iuxta romam ipsam castaneae cerasique aegre proueniunt.* Paruo post malum florere cerasum, refert 16. sect. 42. Ibid. sect. 30. *Aquosis montibus gaudent acer — cerasus.* et sect. 72. *alternant fructus quibus siccius lignum, vt olea, magis quam quibus carnosum, vt cerasis.* sect. 79. cerasum firmam respectu ligni dixit. Idem sect. 55. corticem ceraso ait esse similem libris. Vmbras enormes cerasis et lauris esse ait 17. sect. 17. Idem 16. sect. 54. *ramosarum cerasus etiam in 40. cubitorum tractus, aequali per totum duum cubitorum crassitudine reperitur.* Ei Theophrastus H. Pl. I. 13. cubitos 24. habet. Idem 16. f. 63. *cerasum circa brumam seri.* Cerasis pomum primo candidum, deinde rubere, denique nigrescere tradit 15. sect. 29. Libro 17. sect. 47. *Cerasos praecoces facit, cogitque maturescere calx admota radicibus. Et hoc autem et omnia poma interuelli melius est, vt quae relicta sint, grandescant.* De insitione pauca habet. Casu ab auibus satam fuisse in salice cerasum, in ceraso laurum, tradit 17. sect. 22.

Idem 15. sect. 17. ex Virgilio Georg. II. 69. cerasis vlmum insitum memorat. Scilicet in Virgilio legerat: *cerasumque sucs fregere sub vlmo.* vbi hodie *glandemque* est. Platanum Palladius nominat, fere congenerem. Lentitiam platano madidam, ceraso ficciorem et ponderosiorem tribuit 16. sect. 77. Idem 17. s. 37. no. 9. *Cerasus et tilia et vitis corticem mittunt, sed non vitalem nec proximum corpori, verum eum, qui subnascente alio expellitur.* Ita scilicet Theophrast. H. P. IV. 18. *Cerasos praecoces facere ordeaceam stipulam radicibus admotam.* ex Plinii loco 17. sect. 47. tradit Vincentius XIII. 7. vtra lectio verior sit, definiri vix potest. Calcis tamen vsus ad praecocitatem multo celeriorem debet habere effectum quam stipulae ordeaceae. Geopon. X. 41. de ceraso: χαίρει ψυχροῖς καὶ νοτεροῖς τόποις, χαίρει δὲ μάλιστα τῷ ἐγκεντρισμῷ. Theophrastus H. P. III. 13. φύεται δ' ὅπου καὶ ἡ φίλυρα, τὸ δ' ὅλον ὅπου ποταμοὶ καὶ ἔνυδρα.

5. *pro adminiculis*] Hinc Geoponica IV. 1. 14 ἔγνωμεν δ' ἐν Βιθυνίᾳ τὴν δενδρῖτιν ἄμπελον τῇ κερασέᾳ χαίρειν καὶ μάλιστα τὴν ὀπωρικήν. ἀλλὰ μὴν καὶ τὴν ἀμίνιον, ὡς αἰτίαν καὶ πολυκαρπίας καὶ πολυοινίας. Ceraso insitam vitem vuas praecoces ferre, tradunt IV. 12. nigram vitem definit insitioni cap. 5. Terebintho inserunt cerasum et persico Geoponica X. 76. Plantari stolones cerasorum iubent X. 31. similiter pyris et malis cap. 41. Cresc. ex h. l. habet. *virgultis etiam ipsius paruulis* (*paruunculis* antiqua mea) *positis affirmatur a Palladio facile in arborem prosilire.*

7. *Cerasa vt sine*] Vincentius bis ex Palladio posuit *cerasia.* et in Columella XI. 2. 11. *cerasiorum* habent Edd. I. B. R. κεράσια habent de arbore Geopon. X. 41. de fructu Athenaeus II. p. 51. ex Diphilo Siphnio, et Seruius. Cresc. VIII. 7. habet ex. h. l. *nascantur sic asserit M. arborem — abradere.* Idem artificium in vite, malo granato et ceraso accurate tradunt Geoponica IV. 7. noster III. 29. 3. De vite idem iam olim tradidit Theophrastus C. P. III. 19. V. 5. et 7. Columella Arbor. IX. 3. Plinius 17. sect. 35. no. 5.

alii et Octobri] Geoponica III. 4. Aprili ficum, castaneam et cerasum inoculari docent. Eadem cap. 13. mense Octobri cerasum inseri et plantari posse monent.

lanuginem] Plinius 17. sect. 24. *Cerasi libro dempto finduntur. Hae solae et post brumam inseruntur. Dempto libro habent veluti lanuginem, quae si comprehendit insitum, putrefacit.* vbi grauiter lapsus est Plinius, existimans, lanuginem partem intelligi arboris sub libro. Palladius enim ex

x Martiali docet arboris in trunco inserendae per fissuram
runcum ea quidem in parte, qua resectus recipere debet
n fissuram surculum alienum, diligenter esse scalpro lae-
igandum, ne scobes a serra facta relinquatur et surculum
itiet. Ita in vite per terebrationem in trunco inserenda
olumella IV. 29. 16. gallica terebra foramen fieri iubet,
uae non scobem, sed ramenta faciat; iisque exemtis plagam
leuem relinqui, quae surculum omni parte contingat,
ulla interueniente lanugine, quam excitat vulgaris tere-
ra. Igitur *lanugo* etiam h. l. est scobes, a serra quidem
icta, dum truncus reciditur. Si partem aliquam arboris
m Plinio intelligi velis, tum vero cogitare oportet, quam
epte dicatur pars aliqua arboris vitae necessaria, et magis
iam, dum inseritur, eximenda. Librum cerasi rutilantem
xit Calpurnius Eclog. III. 44. Ceterum Albertus addit:
*i in persicum inseratur cerasus, recuperat gummam quam
miserat. Vitis per cerasum perforatum ducta et dimissa
nec vnum lignum fiat et postea post cerasum abscissa, vuas
citur ferre maturas, quando cerasa sunt matura.*

gumma] Cresc. *quando humor vel his nondum est vel
uere desinit.* Sed ibi antiqua mea habet *gumma.*

densius] Cresc. *pressius,* sed antiqua mea ibi *depressius*
tata. habet.

stringis — oblinis] Vincentius *stringes — oblines.* Cre-
entius altero in loco *stringes et oblines fimo summam vel
eta et laterum — solidatur cortex vel cicatrix.* In altero
co similiter *et* ante *summam* omittit et praeterea habet: *et
st annum cicatrix dicta — in hanc plantam — surculos — at-
ulerint.* Sed priore in loco postrema legit: *in hanc arbu-
m — surculos attulerint.* atque ita etiam Vinc. bis scriptum
abet. Sed antiqua mea Cresc. editio VIII. 7. habet: *cica-
ix. hanc arborem surculus.* Ceterum ibidem Crescentius
ost verba *poma nascentur:* addit: *Si ramus paruus cerasi
indatur et loco medullae ponatur scamonea, fructus illius
mi eo anno laxandi virtutem acquirit.* In priore loco
resc. antiqua mea habet: *solidatur dicta cortex vel cicatrix.*

attulerint, inferis] Brusch. Ald. *inseris.*

8. *florentis adlinire*] *arboris illiniri* omisso *florentis.*
resc. V. 1. de ipso remedio vide ad Nouembr. 7. 15.

siccata] Ante solis exortum decerpta cerasa in vas con-
:it, substrata atque interstrata satureia auctor in Geopo-
cis X. 42. Idem eadem in calamis etiam condi docet.

Symphoniacam] Ex Apuleio de Plantis c. 4. Hyoſcyamum interpretatur Bodaeus, et Almelouen ad h. l. Eandem nominat Vegetius III. 68. 3. Mihi h. l. hyoſcyamus ineptus eſſe videtur. Eum enim in coronam torquere circa truncum non licet; deinde quis bonus arborator venenatum fruticem in pomario ferat? Conſilium eo ſpectat, vt radices a calore ſolis defendantur atque inumbrentur.

Tit. XIII. *more quo*] Iunio VII. 2.

Tit. XIV. 1. *Graeci*] Quaedam horum exſtant in Geoponicis, alia non. Collectionem enim habemus mancam et in breuitatem nimis anguſtam contractam per Caſſianum.

fide media] Peſſime *ſubſidia* interpretatur Schoettgen; quae notio ſequiore demum aetate valuit. Geſner *mendacia* malebat. Sed in Indice reperio ex h. l. relatum *media fide* i. e. interpoſita. Deinde tamen quaſi ex diuerſo loco additur: *media, remedia, medicamenta.* Erneſti verba in Erf. libro omiſſa *ſua media* vt gloſſam barbari hominis damnat.

croceo] Varro apud Gellium XIII. 29. vini tria genera diſtinguit, nigrum, album, et κιῤῥὸν ſeu giluum, et efficere ait nigrum vires, album vrinam, giluum πέψιν.

vuis nigris] Geoponica VII. 3. αἱ μέλαιναι δυνατώτερον τὸν οἶνον ἕξουσιν, αἱ λευκαὶ μέσον, αἱ δὲ πυῤῥαὶ τῶν μελαινῶν ὀλίγον ἡδίω.

2. *complcuerint*] Debebat eſſe *hauſerint.*

3. *reſinae*] Plinius 23. ſ. 24. reſina condita frigidis ſtomachis vtilia exiſtimantur — nouitium reſinatum nulli conducit. — innocentius pice ſola conditum.

4. *Lacedaemonii*] Sectio haec tota legitur graece Geoponic. VII. 4. et apud Creſcent. IV. 26. qui ex graeco tranſtulit, vnde in Geopon. legendum eſt: Λακεδαιμόνιοι δὲ ἕως τοσοῦτο εἰς τὸ πῦρ ἑψῶσι τὸν οἶνον ἕως ἂν τὸ πέμπτον μέρος ἀφεψηθῇ, καὶ μετὰ τέσσαρα ἔτη χρῶνται. vbi vulgo eſt ἐῶσι. Sed poſtrema aliter legit Creſcent. habet enim: *et eo poſt eam conſumto vtuntur.* quaſi legiſſet. καὶ μετὰ ταῦτα χρῶνται.

5. *duro*] amaro, acerbo interpretatur Schoettgen ex Georg. IV. 101. *mella — durum bacchi domitura ſaporem.* σκληρὸν et μαλακὸν οἶνον ſimiliter dicit Theophr. de Odor. p. 451. ed. Heinſ. vbi plane gemina Thaſii vini conditura exſtat. Vide ad Caton. c. 109. in Addendis.

ordeacii] Vinum mali odoris emendant Geopon. VII. 26. plane ordeaceo calido in ſporta demiſſo in vas; Plinius 22. ſ. 68. eundem in ſaccos colatorios addit. Experimentum

mentum vini acefcentis habent Geopon. VII. 15. 19. vt polentam admifceant, eamque vbi defederit, deguftent; alii furfures hordeaceos vino efferuefcenti admifcebant, et refrigeratos deguftabant. Cato cap. 108. polentam grandem cum vino feruefacit, quod percolatum deinde et refrigeratum, abiecta polenta, deguftat. Contra in Geopon. VII. 15. eft de polenta: ἔνιοι ἄλφιτα μιγνύεσι καὶ καταςήσαντα γεύονται. quae et barbara et male verfa funt. Nam latina interpretatio habet *farinam*; graecum καταςήσαντα verbo γεύονται iunctum barbarum eft. Medicinam alii quaerent ex Catone. Romani far adhibebant in ipfo conuiuio, tefte Martiali XIII. 8. Imbue plebeias Clufinis pultibus ollas, vt fatur in vacuis dulcia mufta bibas. Cf. ad Cat. c. 109. in Addendis p. 686. quibus nunc addo locum Athenaei X. p. 432. vbi Hegefander Delphus refert vulgo vinum adfperfa polenta bibi folitum fuiffe, deinde fubditur: ὁ δ' αὐτὸς ἱςορεῖ κἂν Θήρασι ταῖς νήσοις ἐπιπάττοντας λέκιθον ἀντὶ ἀλφίτε πίνειν, καὶ λέγεσθαι ταύτην τὴν πόσιν καλλίονα τῆς ἐξ ἀλφίτων. quae Cafaubonus male de vitello oui interpretatur vino adfperfo, quod ipfum verbum ἐπιπάττειν docet. Λέκιθος eft farinae genus aliquod ex leguminibus factae, vt docet locus Phaniae ap. Athen. p. 406. Epinicus ap. Athenaeum loco priore aeftiuam hanc potionem concinnare docet. Vinum Thafium vetus (γέροντα Θάσιον) cum melle Attico mifcet in fcypho vitreo, cui addit farinam, eaque potione fitim aeftate temperat. Farinam δήμητρος ἀκτὴν homerico more nominat, cum qua fubigit vinum πᾶν γεφυράσας ὑγρὸν, vt recte vulgatum γεφυρώσας corrigit Cafaubonus. Mel vocat poeta: τόν τε γῆς ἀπ' Ἀτθίδος ἑσμὸν μελίσσης τῆς ἀκρολόγε γλυκύν. Ita enim vulgatum ἀκρολόχε recte correxit H. Stephanus in Thef. Gr. L. quod Cafaubonus non meminerat, qui ex Excerptis peius ἀκροχόλε annotauit. Nec is ἑσμὸν probabat, pro melle pofitum; quanquam Hefychius ἔσμιον pro dulci, νόςιμον, annotauit. ἑσμὸν γάλακτος dixit Eurip. Bach. 699. Vitreum fcyphum Epinicus dicit ἐν σκύφῳ χυτῆς λίθε, ita enim Dalecampius locum interpretatur. Apud Herodotum II. 169. ἀρτήματα λίθινα χυτὰ καὶ χρύσεα eodem pertinere videntur; quem locum refpicit gloffa Hefychii χυτὸν — καὶ ὁ ξεςὸς λίθος. Ἡρόδοτος. quae eft inepta Grammatici interpretatio, cui fimilem habet Suidas: λίθων χοαί· ἄργυρος καὶ χρυσός.

admifcent] Albertus *immifcent*.

montanas] Geopon. VII. 20. μυρτίδας ὀλίγας ὡρίμες — καὶ ἔμβαλε ἐν τῷ κάβῳ τῷ λεγομένῳ χοίνικι. Colationem omittunt.

M 4

omittunt. *Montanas* ex gloſſa eſſe puto, vel potius *agreſtis*. Ceterum Cato c. 125. cum Columella XII. 38. docent vinum myrteum ex muſto facere ad vſum medicum ſimili fere ratione.

in cabum] Ita pro vulgato *cadum* ſcripſi ex fonte graeco. Feſtus: *Choenica menſurae genus*, quatuor ſcilicet ſextariorum. De cabo, eiuſdem menſurae, praecipue tamen in aridis, vt frumento, vſitato, vide Niclas ad Geopon. p. 506.

arbuſtiuae] Geoponica l. c. καὶ ἡ οἰνάνθη μάλιϛα ἡ ἀπὸ ἀναδενδράδων παρὰ τὸν καιρὸν τȣ̃ ἄνθȣς ληφθεῖσα καὶ ἐμβληθεῖσα εὐώδη τὸν οἶνον ποιεῖ. Sed eadem V. 51. integrius ſic habent: οἰνάνθην ἀπὸ τῆς ἡδὺν οἶνον φερέσης ἀμπέλȣ καὶ ἀπὸ τῆς ἀγρίας. μάλιϛα δὲ ἀπὸ τῆς ἀναδενδρίτιδος. ληπτέον δὲ παρὰ τὸν καιρὸν τȣ̃ ἄνθȣς τῶν βοτρύων δηλαδὴ ἀφαιρȣμένων ἐν σκιᾷ. καὶ τῷ ἄνθει καθαρῷ κεραμίῳ ἐμβληθέντι ἐπιχυτέον οἴνȣ εὐώδȣς παλαιȣ̃ καὶ ἑψητȣ̃ τὸ ἴσον τριπτέον ταῖς χερσὶν ἐπιμελῶς καὶ μάζας ποιητέον καὶ ἀποθετέον. Ex vtroque capite ſententiam vnam concinnabis, vbi tamen menſura deeſt. De ipſa re vide etiam ſupra ad VII. tit. 11. notam.

6. *ad potandum ſuaue*] Albertus *ad p. optimum fiet, ſi foeniculi vel ſaculegae competentem quantitatem immiſcueris et vinum turbaueris.*

in vaſculo] Recte Leidenſis liber *in vaſculum*, et deinceps *ſuperlini* cum Bruſch. et Erford.

7. *frugiferi comam*] Ita ex Geoponicorum VII. 24. formula πίτυος καρπίμȣ κόμην ſcribendum eſſe recte monuit ad eum locum Niclas. Ex Leidenſi *frugeri ſemen* annotauit Gronouius.

frigas] Ita recte Erford. pro vulgato *frangas*, eoque ducit Vinc. et Creſc. *fricas*. Geopon. μετὰ τὸ φρυγῆναι συγκοπέντων. Deinceps Leid. *pariter ponderas*.

magna vina] Vinc. *antiqua* recte, puto. Geopon. παλαιοφανεῖς καὶ μονίμȣς οἴνȣς ποιήσεις.

ſingula modis] Leidenſis liber *modia* habet ſcriptum.

crocomagma] Dioſc. I. 26. γίνεται ἐκ τȣ̃ κροκίνȣ μύρȣ τῶν ἀρωμάτων ἐκπιεσθέντων καὶ ἀναπλασθέντων. Plinius 21. f. 82. interpretatur faecem expreſſi vnguento crocino croci; Celſus 5. c. 18. quaſi recrementum eius explicat. In Vegetio vitioſe dicitur *croci manna*.

8. *nardi celtici*] Debebat eſſe *celticae*. Geopon. VII. 24. νάρδȣ κελτικῆς τὸ ἴσον, ἀλόης ἡπατιτίδος γό. β. κόψαντες καὶ ἐνδήσαντες ἐμβάλλȣσιν εἰς τὸν οἶνον καὶ ȣ̃τως χρῶνται. vbi Palladius videtur legiſſe καὶ σήσαντες. Sed Politiani liber

verba

verba *et cernis* omifit. Menfuram vini Geoponica omittunt, et fumi mentionem.

9. *in album*] Vina vetuftate in alienum colorem tranfire, notum fuit veteribus, vt plura fcriptorum loca teftantur. Artificia nunc docet Palladius. Vinum vetus foli expofitum, quamuis bene claufum, fed aere multo fimul conclufo colorem omnem in membranam latam deponere, multo vero citius, vafe aperto et foli expofito, vidit *Chaptal* Mémoires de l' Academ. de Paris 1768. p. 722.

lomentum] Eft ex graeco λέωμα, faba comminuta, vt recte iam olim Herm. Barbarus, non a *lauamento*, vt Voffius aliique. Lomento Romani fordes eluebant; fabaeque cuiuis farinae pro fapone vtuntur hodieque Iapones, tefte Thunbergio.

alborem] i. e. albumen. Ita etiam Caelius Aurelianus Acutor. morbor. II. 37. Ceterum idem exprimentum habet Apicius I. 6. *vinum ex atro candidum fic facies. Lomentum ex faba factum, vel ouorum trium alborem in lagenam mittis, et diutiffime agitas. alia die erit candidum. Et cineres vitis albae idem faciunt.* Ceterum Barth. Aduerf. 23. 13. monet, fufcum vinum h. l. magis interpretandum effe corruptum, eius indicium effe colorem fufcum. Partem veri vidit vir doctus. Scilicet vina turbida et vitiata aliquo modo oui albumine et fabae farina feu lomento pura et nitida feu candida fieri fciunt etiam mangones noftri, qui tamen damno fanitatis lithargyro etiam aliifque remediis vtuntur, quibus fimul acor vini emendatur. Sordes vini albumine oui admifto obligari et collectas deiici ita, vt vinum purum reddatur, tradit etiam Catius apud Horatium Sermon. II. 4. 55. *Surrentina vafer qui mifcet faece Falerna vina, columbino limum bene colligit ouo; quatenus ima petit voluens aliena vitellus.* Itaque multo rectius Fronto Geopon. VII. 22. trium ovorum albumen cum fale albo vino indit, vt vinum limpidum faciat, οἶνον διαυγῆ ποιῆσαι. Ipfam aquam turbidam ita limpidam efficit Diocles apud Oribafium Collect. V. cap. 4.

10. *in cinerem*] Varronis in Geoponicis VII. 21. experimentis fi credimus, non folum cineribus farmentorum combuftorum hoc efficitur, fed adiecto etiam fale fordido, aut fero lactis vinum fit candidum ex nigro. Lifter ad Apicium I. c. p. 17. annotat, fallaciam horum experimentorum effe aliquam. Omnes enim herbarum combuftarum fales vini colorem aliquatenus mutare. Verum inter recentiores primus Comes *Mouroux* cineres plantarum colores omnes

 fuarum

ſuarum vitro reddere docuit in Mélanges de Philoſophie et de Mathematique de la Societé roiale de Turin 1773. p. 11 et ſeqq. Deinde varia fuerunt experimenta inſtituta a variis viris doctis, quorum alii negarunt, alii affirmarunt, colores plantarum omnium ex cineribus combuſtarum reſtitui poſſe.

imponere] Vitium Geſnerus excuſare conabatur imitatione Graeci ὥςε ἐπιτιθέναι; ſed legendum puto *imponant*; atque huc ducit lectio Pol. et Cr. qui pro *adiiciantur* habent *imponantur*. Albertus: *vitibus iſta proprietas ineſſe dicitur, quod ſi alba vel nigra vel rubea in cinerem per ignem redigantur, et cineres illi vino immiſceantur, vnaquaeque vitis ſuo colore vinum inficeret, ita videlicet vt ex nigra fiat vinum fuſcum et candidum ex alba — vt videlicet ſubdecuplum cineris in decuplum vini miſceatur.* Deinde *operietur aut lutetur* Bruſch.

11. *altheae*] Geopon. VII. 23. altheae radices areſactas in vinum deradunt, vt vinum forte ſeu πολύφορον faciant. Albertus: *Si de debili vinum forte facere volueris, alteae folia vel radices teneras decoctas immitte.*

cineris] nigri ἐρεβίνθȣ fricti et moliti farinam firmam et diureticum vinum facere Geopon. XII. 12. 22. tradunt.

aut cinerem] Albertus: *cum cineribus ſarmentorum quos flamma ſubtiles efficit.*

13. *fieri ſi candidum*] Bruſch. *fieri enim ſic candidum.*

14. *reiecit*] Pol. *erexit*, ſed primae literae impoſitum quiddam ſpiritui leni Graecorum ſimile annotauit Politianus; quod fuiſſe *r* ex vulgari *regeſſit*, ſuſpicatur Geſner, qui *erexit* defendit ex locis Virgilii Aeneid. III. 423 et 576. vbi Charybdis fluctus ſub auras erigere, Aetna vero ſcopulos erigit eructans.

Italicos] Supra Ianuar c. 18. vrbicos habet. De modio et ſextario Italico et graeco diſputat Cornarius ad Galenum de Compoſ. Medicam. p. 438.

fortiter agitabis] Gypſum cum muſto ſeparatim miſcent et agitant etiam Geoponica VI. 18.

abſinthii octo vncias] Geoponica minus integram habent hanc compoſitionem VIII. 21. vbi abſinthii praecipue pontici drachmas octo in amphoram addunt muſti. Plinius 14. ſ. 19. in XL. ſextarios muſti addit libram abſinthii pontici. Vide etiam Dioſc. V. 49.

Tit. XV. *Roſatum*] Apicius I. 4. *Roſatum ſine roſa ſic facies. folia citri viridia in ſportella palmea in dolium muſti mittes,*

mittes, antequam ferueat, et post quadraginta dies exime. Dum necesse fuerit, mel addes et pro rosato vtere.

Tit. XVII. *oenomelli*] Debebat esse *oenomelle*, vel *oenomeli*, graece *οἰνόμελι*. Ex musto parant etiam Geoponica VIII. 26. sed decimam partem mellis admiscent, sextam Dioscorides V. 16.

3. *frigida cella*] Geoponica reponunt *εἰς σκιάν*. Aliud oenomeli fit ex vino, de quo Geopon. VIII. 25.

Tit. XVIII. *deferuendo*] Nonius p. 267. b. *Sapa quod nunc mellaceum dicimus, mustum ad mediam partem decoctum. Varro de populi Romani Vita Libro I. Sapam appellabant, quod de musto ad mediam partem decoxerant. Defrutum, ex duabus partibus ad tertiam redegerant deferuefaciendo. Passum — nominabant, si in vindemia vuam diutius coctam legerent, eam passi essent in sole aduri.* Sapa est Graecorum *ἕψημα* Geopon. VIII. 32. sed Asianorum, Attici enim *σίραιον* vocabant. Cf. Niclas ad Geopon. p. 303.

Caroenum] Isidorus XX. 3. *defrutum dictum est quod defrudetur et quasi fraudem patiatur, Carenum eo quod feruendo parte careat. Tertia enim parte musti amissa, quod remanserit, carenum est. Cui contraria sapa est, quae feruendo ad tertiam reducta descendit.* Isidorus igitur in Palladio legisse videtur *defrudando*. *Caroenum* ex Augustino de Morib. Manich. II. c. 13 et 16. laudauit Cangius, qui praeterea duos scriptorum medii aeui locos apposuit, vbi careno sapa vilior dicitur esse. *Κάροινον* etiam ex Nicolao Myrepso Sect. I. c. 5. attulit. In Apicio I. 3 et II. 1. *caraenum* posuit Hummelberg, vbi Codex Vaticanus *Caremum* nominat. A Caribus, quos Cassiodorus aliique Carenos vocant, deriuat Turnebus Aduers. XIII. 23. Gesnerus in Indice comparauerat Caricarum decoctum, quod aliqui *σίραιον* vocabant, teste Galeno et Paulo Aegineta. Vox inuenta videtur Palladii tempore. Addo caricarum defrutum Romanos colorem vocasse, teste Apicio II. 2. vnde idem VII. 6. VIII. colorare defruto, et III. 20. passo dixit. Quae loca omisit Gesneri Thes. L. L.

Tit. XIX. *quod ad conditum*] Male Edd. quaedam *quoad*, aliae post *conditum* interpungunt, monente Morgagni II. 19. qui bene de conditis vinis docuit. Latini simpliciter dixere *conditum*, vt Graeci recentiores *κονδῖτον*. Caelius Aurel. Chronic. V. 1. *probat conditum bibendum, quod plerique latini*

latini mulſam vocant. Scilicet vinis vario genere conditis omnibus mel adiiciebatur; etiam in coena demum pro lubitu quiſque conuiua addebat. Hinc Palladius paſſum mellis more ſeruari poſſe ait, in coena deinde addendum vinis conditis; quibus etiam ſaccharum addit Nicolaus Myrepſus ſect. 27. c. 40 et 43. Vide etiam Niclas ad Geopon. p. 552.

inflatione] Creticum tamen paſſum, cui Plinius 14. c. 9. et Martialis Xenior. 106. primatum dant, inflare tamen et ſtomacho aduerſari, monet ex Dioſcoride V. 7. Morgagni l. c.

Tit. XX. *De cydonite*] Meloplacuntem ex melle et carne cydoniorum contrita confectum in Iberia et Romam perlatum habet Galenus Alim. facult. II. 23. Cydoniatum Aetius Tetrab. II. Serm. I. cap. vltimo conficit ex malis cydoniis corio ſublato et inteſtinis, (ἐντεριώνης) deinde in fruſta confectis, et ſucco percolato. Succum crudorum, et mitem cum vino dulci tuſorum habet in medicamentis. Plinius 23. ſ. 54. vbi et oleum inde factum, melinum, memorat. Reliqua vide ad Columellam XII. 45. et Palladium III. 25. 24. Hoc vero in loco cydonites non vinum eſt, ſed potius mel, κυδωνόμελι Dioſcoridi V. 29. 30. Syrupum ſeu ecligma cydoniorum intelligi volebat Niclas ad Geopon. p. 537.

piper] Vinc. *pipere ſubtili — vnum et ſemis — gingiberis* habet. Aut lectio Vinc. probanda, aut legendum eſt *adſperges.*

Tit. XXI. *farriculum*] Plinius 18. ſ. 26. *fermentum ſimile fit ex tritici ipſius furfuribus minutis et optimis e muſto albo triduo maturato* (Codd. et Vinc. *macerato*) *ſubactis ac ſole ſiccatis. inde paſtillos in pane faciendo dilutos cum ſimilagine ſeminis feruefaciunt atque ita farinae miſcent, ſic optimum panem fieri arbitrantes.* Farriculum eſt far minutum, de quo vide ad Caton. c. 143. minutum far triticeum nominat Columella VIII. 5. 23. Hinc milii praecipuus ad fermenta vſus e muſto ſubacti in annuum tempus apud Plinium 18. c. 11. et Geoponicorum II. 33. etſi Geoponica milium in farinam redigunt. *Panes muſteorum* h. l. vix fero; malim *muſteos* vel *muſtaceos*, a muſto, quibus farina ſeu far miſcetur. Diuerſi ſunt muſtacei Catonis c. 121. Titulum capitis non curo. De loco Plinii pauca addo. Pergit is: *Graeci in binos ſemodios farinae ſatis eſſe beſſes fermenti conſtituere; et haec quidem genera vindemiis tantum fiunt.* Hardinus temere lectionem libri Chiffl. Pintiani et Vincentii *macerato* contemſit; nam cum Pintiano inde legen-

legendum erat *maceratis;* Palladius tridue ex musto infundere dixit, quod Plinius macerare. Deinde Codex Pintiani: *cum similiginis eminis.* vnde Pintianus cum Turnebo efficiebat *similaginis heminis.* Harduinus *feminis* de adoreo femine interpretatur. Ceterum miror in Plinio tritici furfures optimos et minutos. Interpretes non aduertisse, cum sint ineptissimi ad fermentum inde parandum, nec in pastillos coeant musto admixti. Equidem tritici far minutum atque optimum a Plinio nominatum fuisse censeo, idque a librariis postea vitium in notiores ipsis furfures.

de sub pedibus] *De* inclusit Commel. et Gesner. De locutione vide ad Colum. XII. 34.

Tit. XXII. *Graecam*] Ex psithia puto vite, nam latina fere ex apiana fiebant, testante Plinio. Passas vuas Gallo-Prouinciae incolae *Pansos* vocant, atque ita parant teste Garidel in Histor. Plant. Prouinc. p. 501. *Ou lie les raisins auec du filet, ou on les passe dans un filet noué par les deux bouts, et on les plonge dans de la lessiue bouillonte, ou l'on mêle un peu d'huile jusqu' à ce que les raisins se rident; on lex expose ensuite au soleil pendant six à sept jours, et on les range ensuite dans des caisses ou dans ce que nous appellons Escortins ou Cousins.*

botryones] Breuius haec Geoponica V. 52. τὰς πεπανθέντας βότρυας ἐν τοῦ κλήματος ἐπιστρέψας. Ita etiam Theophr. C. P. II. 10.

inarescere] Forte probanda librorum lectio marcescere, propter graecum ἔασον μαρανθῆναι.

constrictam] i. e. exsiccatam, graece ἐξικμανθεῖσαν.

componis] Hoc ex libris posui propter sensum. Graece σύνθες εἰς ἀγγεῖον.

sicco algore frigentis] Mire vertit graeca φύλλων ἀμπελίνων ὑπὸ ἡλίου ἐψυγμένων. et vereor, vt lectio vulgaris sit sana.

item desuper] Ex Cresc. addidi *desuper;* praeterea malim *iterum.* Graece πάλιν ἄνωθεν ἐπίθες.

nihilo — calentes] Verba haec vt superuacanea suadente Crescentio inclusi.

AD LIBRI XII.

Tit. I. *ac semente solemni*] Omisit recte Vinc. igitur inclusi. Octobri I. *Iusta satio adorei et tritici est a decimo Cal. Nou. usque ad sextum Idus Decembr. regionibus temperatis.*

pinguissimum] Albertus h. l. *pinguem* legit.

vt tegi] Albertus ex h. l. retulit: *et late spargenda faba vt plus possit dilatari in stipitibus.* Male igitur h. l. scriptum legit, aut ipse male interpretatus est.

2. *satione eius generis*] Cresc. III. 8. *hoc genere leguminis terra non laeditur, et maxime si radices dimittit in ea, sed tamen in eo non foecundatur, nisi per accidens ager fuerit multum humidus. Nam Columella — et verum dicit duplici ratione, vna quia messis de nutrimento frumenti aliquid assumsit, altera quia non potuit in aestate sic commode exarari vt nudus.* Locus Columellae est II. 10. 7. Locus Cresc. ex Alberto ductus corrigi debet. Albertus luna plena fabam seri vult.

3. *repercussa non sensit*] Solis matutini, vtroque sidere supra nostrum horizontem elato, interpretatur Gesner. Post plenilunium enim exorientem solem lunam adhuc supra horizontem deprehendere. Sed vide notam ad Columellam II. 10. 10.

pridie infusa] Cresc. III. 8. *cui multum proderit si tarde seritur, si madida seritur, sic enim germinare statim et nasci cogetur. quodsi in aqua laetaminis duobus vel tribus diebus mollificari sinatur quae nascitur et melioris erit cocturae et etiam talis mollificatio pinguis eidem contra terrae macredinem auxilium exhibebet. Quidam dicunt aqua fabam cum seritur respersam cocturam non habere difficilem.* vbi antiqua mea: *in aqua fabam infractam cum seritur respersa.* vbi vera lectio Palladii latet. Geoponica II. 35. ἵνα καλοὶ πρὸς τὴν ἕψησιν ὦσι, πρὸ μιᾶς ἡμέρας τοῦ σπείρειν βρέχε αὐτοὺς ὕδατι μετὰ νίτρου. Reliqua ibi non exstant hodie. Aqua laetaminis Crescentii ducta videtur ex Geoponicis II. 41. vbi semina leguminum serendorum nitro et stercore perfundi et macerari iubent. De nitro iam olim praecepit Theophrastus H. P. II. 5. In coctura fabis adiiciunt sinapi Geoponica II. 41. quo facilius madescant et percoquantur.

Tit. II. *more quo*] Septembri X.

Idus nunc mergus] Columella IV. 15. *tempus autem non aliud magis idoneum est hunc mergum amputandi, quam*

ab Idibus Octobribus in Idus Nouembres. Vnde vulgatam ..l. interpunctionem *conueniet et ante Idus. Nunc mergus:* orrexi. Deinceps ex eodem Columella et nostri Febr. 16. egi debet *post biennium.* Vere recidere ibidem vetuit mer- gum Palladius sect. 2. vbi vide notam.

.. Tit. III. *Nunc*] Crescentius in Kalendario XII. 11. ita ..l. laudauit: *nunc ac deinceps vsque donec terra congele- ur, vinea vetus, quae est in solo robusto, quae integro runco sit — intra tertium — parte mucrone feriatur — ncitetur, vt ibi materiam fundat quae reparetur.* vbi anti- ua mea habet: *nunc ad deinceps — vsque quo.* Sed idem Cresc. IV. 10. *Columella dicit quodsi vitis pergularii et ar- usti quae est integro trunco in solo robusto stricte putetur et bl. fimetur in terra, tert. vel qu. pedem a terra mucrone eriatur acuto ac fosso f. incitentur ex eo loco 9. plurimum- ue producit in vere ac materiam vitis fundit, qua repare- ur vitis.*

incitetur] *Fossura* malebat Gronou. II. 16. Obseruatt. ui recte reiecit emendationem viri docti, qui malebat *incite- ur* legi. Locus est translatus ex Columella IV. 22. 3. vbi ide notas.

Tit. IV. *inuitamur tepore prouinciae*] Crescent. XII. 11. *bi tempore incitamur.*

posterauit] Vereor, vt verbum, ex solo hoc loco notum, ueri possit locum suum. Crescentius enim habet *derogauit.* orte graecum ὑστερεῖν voluit reddere.

2. *decisis cacuminibus*] Nanas arbores, quas Francicas Germani appellant, comparauit Gesner, non satis apte. Geoponica IX. 9. proceras arbores ventorum vim maxime entire docent cum damno fructus: διὸ πολλοὶ καὶ τοὺς τῶν εὐφύτων κλῶνας χαμαὶ ἕλκουσιν ταπεινότερον καὶ χαμαιζηλότερον τὸ δένδρον ἀναγκάζοντες γίγνεσθαι. Crescentius loci ensum ita reddidit: *Formatur vt paucos habeat stipites et arum eleuatos a terra, vt per latera, quantum poterit iffundatur.* Pertinent verba Palladii ad plantam post bien- ium formandam putatione in altitudinem vel latitudinem amorum. Posteriorem formam omnes fere scriptores an- qui et recentiores probant, priorem damnant ad fructuum bertatem. Cf. ad Colum. V. 9. 7. Sed ecce veram loci ententiam indicat Quinctilianus Instit. VIII. c. 3. s. 10. *argentia in altum cacumina oleae ferro coercebo; in orbem se ormosius fundet et protinus fructum ramis pluribus feret.*

Theo-

Theophrastus H. P. I. 23. ἐπεὶ καὶ ἐλαία ποιεῖ πως τοῦτο· καί φασιν ὅταν ἄκρον ἐνέγκῃ, σημεῖον εὐφορίας εἶναι. Vnde apparet, saepius inferioribus ramis feracem esse oleam.

supergressa] Ex communi auctore sed breuius Colum. V. 9. 11. *at primo surculari debent, ita vt simplex stilus altitudinem maximi bouis excedat.*

ab humore] Insolentem dictionem commode non licet interpretari, nisi quod video in arduo situ oleam postulare mediocrem humorem. Sic tamen sunt supra I. 21. 1. *suspensa ab omni humore stabula*; et I. 40. 1. *suspensus ab humore locus.*

scalpi] terra moueatur fodiaturque circa codicem. Vide Febr. XVIII. 2.

corbes] Columella XI. 2. 90.

Tit. VI. *in terra*] Praepositionem addidi ex Crescentio. Noster Ianuar. XIV. 5. *sed allio alba terra proficiet.* Ceterum eadem ex communi auctore tradit Columella XI. 3. 20. vbi vide notas. Geopon. XII. 30. τὰ σκόροδα γίνεται κάλλιστα ἐν τοῖς λευκογείοις et cap. 31. de cepis: κάλλιστα ἔσται ἐν γῇ ἐρυθρᾷ φυτευόμενα, ὥσπερ τὰ σκόροδα ἐν τοῖς λευκογείοις. Albertus ex h. l. *terram quaerit argillosam albam bene fossam — sulcandum* (pro *sarculandum*) *frequenter et altiori terra positum melius crescit. Si herba nata conculcatur magna capita habebit, si luna latente sub terra seritur itemque eadem luna latente vellicatur effossum odoris f. c. acceptum autem de terra durabit diu si aut paleis coopertum aut fumo suspensum seruetur.*

si capitatum] Ex Cresc. *bene* addi volebat Pontedera Deinceps *ita* addidi ex libris; etsi noster Febr. 24. 4. *si capita voluerimus esse maiora, folia omnia debemus auferre et sic succus ad inferiora cogetur.*

2. *vellatur*] Crescentius post *reuertetur ad spicas* addit *colliguntur cum eorum stipites se amplius* (*ammodo* antiqua mea) *sustinere non possunt in lunae defectu et claro aere.*

paleis condita] Plinius 19. f. 32. de cepis: *seruantur optime in paleis.* Contra Cresc. V. 2. *semina porri* (*porrorum* antiqua mea) *et ceparum melius quam aliter in suis filiquis seruabuntur.*

Tit. VII. *Persici ossa*] Geopon. X. 3. duracina semine praecocia et semine et surculis a matre auulsis seri monent. Ceterum Armeniaca, Gallorum *Abricots*, Crescentius voca...

...miniaca

muniaca et arborem ipſam *muniacum*, Itali hodie *Meliaca*, *Meliaco*. Cultum eius docet Creſcentius V. 15. Deinceps Brufch. *ſeperata*.

tribus palmis] Pro *digitis* poſui ex libris *palmis* mo- ente etiam Pontedera, prunorum oſſa a Palladio obrui duo- um palmorum ſolo, multo quanquam minora. Albertus tiam *per duos palmos*.

2. *frondibus*] Vix ſanum vocabulum. Albertus: *tamen oma durabiliora et meliora faciunt*.

humidum] Geoponica X. 13. duracina aiunt gaudere ocis aquoſis, aut irriguis; ita enim fructus fieri maiores; uod alios conſequi interuulſis quibuſdam pomis, quo reli- ua naſcantur maiora. Nucleos cum carnis parte aliqua rendos eſſe ſtatim, quo melius plantae proueniant.

intereunt] Sequentia copulauit Albertus: *intereunt in ermine*.

excuſent] Vide infra ad ſect. 14. et Gronouii Obſeruu. . 13. Albertus: *a ſolis caumate defendant*.

3. *areſcit*] Addit Creſc. Apud nos experientia contra- cit; imo ſi rami virides loco incongruo nati tollantur ulchrior et melior efficitur arbor; ſed forſan in ſua regione ca erant arida nimis.

Perſicus ſcripta] Malim *perſica ſcripta naſcentur*. Si- ile artificium Graecorum in amygdalo tradit Ianuar. 15. ſ. . Sed in Palladio aperte quaedam h. l. exciderunt, vt mparata Geoponica X. 14 et 15. docent. Vt perſica rubra ſcantur docent intra nucleos poſt ſeptem dies apertos ſponte, ſi obruas, cinnabarin infundendum, eoſque rum obruendos eſſe. Scripta vero naſci, ſi oſſis made- ti per triduum nucleum leniter eximas, in cortice eius lo aeneo ſcribas litteris, non profunde inſculptis, deinde pyro inuolutum feras. Ceterum Creſc. VIII. 7. vbi h. l. cerpſit, habet: *et hos cinnabari inſcribas, mox ligatis*. vbi tiqua mea omittit poſt *dies* particulam *vbi*, et deinde ha- t: *his cinnobori*. Ecce Albertus: *inſcribantur quae volun- et reponantur in nucleis et colligentur teſtae et reponan- perſica inſcripta naſcentur*.

4. *Genera eorum*] Libri quidam haec omittunt, pro- nte Geſnero; qui incluſit ea. Duracina Graecis ſunt ρακινὰ et δωρακινὰ, recentioribus etiam ῥοδάκινα. Plinius . ſ. 34. *duracinis perſicis adhaeret corpus lignoque auelli uit, cum in caeteris facile ſeparetur*. Geopon. X. 73. 2. neniaco interpretantur praecocia ſeu praecoqua. (βερί- κια) Perſicis nullum ſuccum eſſe, cum praeſertim dura-

 cina

cina ſucco abundent, affirmat Plinius 15. ſ. 33. ibidem perſicis odorem dilutum tribuit. Prima Armeniaca florere, dein tuberes et praecoces, illas (tuberes) peregrinas, has praecoces (perſicos) coactas tradit idem 16. ſ. 42. Summa igitur genera facit tria cum Palladio, Armenica, duracina et praecoqua perſica arte coacta.

vmbraculis] Creſcent. addit: quod intelligo in locis nimium calidis et ſiccis, quia in noſtris partibus temperatis non eget. Vnum ſolum ſtipitem habere debet a terra eleuatum. Languenti arbori etc.

ſpolium] i. e. pellis, ſed hoc remedium Pal. liber et Creſc. omittunt.

5 *palus ſalicis*] Geoponica X. 16. trunco medio perforato per medullam paxillum ſalicis aut corni infigi iubent, vt perſica ſine oſſe naſcantur, niſi capitis inſcriptio fallit. Nam Palladius illud conſilium alia ratione docuit ſupra III. 17. 8.

6. *inſeritur in ſe*] Supra Ianuar. XV. 20. *nunc locis temperatis perſicorum oſſa ponantur. Et inſeritur eadem Perſicus in ſe in amygdalo, in pruno; ſed pruno Armenia inſeremus et praecoqua.* Hinc apparet, male verba *ſed Armenia — acquirunt* omiſſa eſſe a Palat. libro et Creſcentio. Geoponica X. 13. Quum notum ſit, inquiunt, duracinum cito ſeneſcere, inſerere oportet damaſceno vel amygdalo amarae vel brabilo. Ita vero dicitur proprie arbor ex perſici oſſe nata. Male haec poſtrema tradidit auctor. Intellig puto prunum ſilueſtrem, quae Graecis βράβυλος dicitur. Eadem cap. 76. 6. praecoqua inſeri monent pruno et nuc Thaſiae, i. e. amygdalae. Perſica nuciperſica habet Martialis XIII. 46. *vilia maternis fueramus praecoqua ramis, nunc in adoptiuis Perſica cara* (vel *rara*) *ſumus.* Scilicet v pruna nuci inſita dicuntur, *nuci pruna* apud Plinium, ſic e nuciperſica naſcebantur inſita nuci praecoqua perſica. Creſc VIII. 7. Si amygdalae et perſicis coniunctis oculis inſerantur in pruno, erunt eorum poma carnem perſicorum habentia et *ipſorum oſſa mutabuntur in amygdalorum naturam.*

iuxta terram] in trunco ſcilicet. Hinc ſurculos pleniores id eſt craſſiores requirit et prope arborem, ſeu Creſc. rectius habet *ſtipitem*, natos. Similiter ſupra IV 10. 21. de meſpili inſitione: *ſurculus tamen eius ex media arbore debet aſſumi. nam de ſummitatibus vitioſus eſt.*

7. *quo dictum eſt*] Creſc. addit: Ego autem inueni eius inſitionem in pruno factam menſe Februarii optim

conu

conualere. Geoponica III. 1. 4. Ianuario inseri iubent, quae primae florent arbores, duracina, damascena, praecoqua.

8. *platano*] Geoponica X. 15. sub arbor persico rosas plantari iubent, vt persica duracina rubra nascantur; sed cap. 17. platano inserta rubere persica docent. Albertus p. 498. *persica insita in fagum spinosam faciunt esculam ex* Empedocle refert; addens: *quercus abscissa ex putredine sua profert vites.* Idem p. 423. *illum autem modum iam experti sumus quod cum inseruntur flagra persici in pruni vel* ...*ini truncum siue stipitem quod mutantur ambarum arborum naturae et fiunt escilla maiora et meliora quam sint alia* ...*scilla — quae est esculus arbor, quia per figuram foliorum* ...*ognoscitur, quod illa aliquid vicinitatis habet ad cinum et* ...*runum, et ossa quae sunt in esculis etiam hanc radicant vicinitatem.* Sed vide de hac persici insitione supra ad Martii X. De vide idem p. 423. *modus mirabilior qui nunquam in nostris habitationibus inuentus est, nisi in terra, quae vocatur Alumnia in qua praeciditur sylua quercina et ramusculi* ...*uerci infiguntur in terram et exinde fiunt vites ferentes* ...*onum vinum.*

detractis] Albertus *eiectis* habet.

vt sic sapae] Haec omisit cum Pal. libro Cresc. qui habet: *oppleueris et in vase clauso reponas.*

9. *creditur prodesse*] Isidorus Orig. 17. 7. *Pinus creditur prodesse cunctis quae sub ea seruantur, sicut nux nocere omnibus.* vbi Vincentius Spec. natur. 12. c. 83. legit: *seruantur sicut ficus.* Plinius 17. f. 18. *iuglandium grauis vmbra* ... *noxia — omnibusque iuxta satis. Necat gramina et pinus, sed ventis vtraque resistit, qua iam et protecta vinearum ratione egent.* Theophrastus contra C. P. III. 5. εὐμενὴς ... ἡ καὶ πεύκη δοκεῖ πᾶσιν εἶναι, διά τε τὸ μονόῤῥιζον εἶναι καὶ ...ιχθύριζον. ὑποφύεται γὰρ ὑπ' αὐτῇ καὶ μύῤῥινος καὶ δάφνη ...αὶ ἕτερα πλείω καὶ αὔξησιν λαμβάνει, καὶ φανερὸν ὅτι μᾶλλον παρέχουσιν αἱ ῥίζαι τῆς σκιᾶς. σκιὰν γὰρ πολλὴν ποιεῖ ἡ ...εύκη. Vnde patet, locum Plinii esse vitiosum; et forte ex ...idoro h. l. addenda sunt verba: *sicut nux nocere omnibus.*

nucleis] Geoponica XI. 11. similiter vt amygdalas seri ...inos (πίτυν) nucleis suis (στροβίλοις) Octobre mense vsque ...d Iannuarium, legi vero nucleos Iulio ante Etesiarum flatum et prius quam ruptis calycibus (καλύπτρας) grana (κόκκοι) excidant. Eadem II. 8. 2. πίτυν aiunt locis gaudere ...renosis. Octobri mense plantari iubent πίτυν καὶ ἐλάτην ...I. 13. Pinum in vertice ramosam dixit Plinius 16. sect. 17.

De satione 17. f. 11. *pineae nuces* (feruntur) *nucleis septenis fere in ollas perforatas additis, aut vt laurus, quae baccis seritur.* Idem 15. f. 9. *grandissimus pineis nucibus, altissimeque suspensus, intus exiles nucleos lacunatis includit toris, vestitos alia ferruginis tunica — harum genus alterum terentinae digitis fragili putamine auiumque furto in arbore; tertium sappiniae e picea satiua nucleorum cute verius quam putamine, adeo molli, vt simul mandatur. Quartum pityida vocant e pinastris singularis remedii aduersus tussim. In melle decoctos nucleos Taurini aquicelos vocant.* Pineas nuces seu nucleos Crinagoras dixit: ξανθὰς μυελὰς ἐκ στροβίλων. strobilorum medullas rutilas. Galli vocant nucleos *Pignons*, Itali *Pinocchi*. Colitur ob fructum hodieque et est *pinus* Linnaei *pinea*. Albertus p. 431. *Pinus in vno suo pomo simul fert nuces duras valde, quae nuces pignoli proprie vocantur, et habent nucleum valde dulcem. Pinus disponit ramos suos ad modum pyramidis; propter quod etiam pyramis figura pinealis vocatur.* Κόκκωνες Solonem et recentiores adhuc Graecos dixisse nucleos pineos, annotat Phrynichus Atticista p. 176.

10. *semen asperges*] Brusch. *aspergis.*

12. *vna et directa*] vt nucum generi, de quo ad Columellam V. 10. dixi. Inter μονόρριζα nominat Theophrastus H. P. I. 9. ἐλάτην πεύκην. Plinius 16. f. 56. abietem laricem. De lupino idem Columella II. 12.

duplicentur] Deinceps addit Crescentius: *Item fertur quod sub eius cortice nascuntur facile vermes, qui lignum corrodunt, et destruunt, et ideo longiori tempore durat, si saepe corticibus spolietur.* Theophrastus etiam H. P. V. 5 pinum ait magis quam abietem a teredine infestari, vtpote dulciorem succo, magis etiam quo sit pinguior.

13. *obruantur ossa.*] Ita cum Pontedera distinxi ex Crescentio. Vulgo erat: *obruantur. Ossa eadem.* Ita et Italica versio distinxit prunum appellans *Sosino*, male autem *putri solum* reddens: *terra letaminata.*

prius lixiuio] scilicet *cinere*. Sed Albertus *macerentur post lixiuia per triduum vt cito pullulent.*

ex codice] Ex lectione Crescentii infra memorata Pontedera h. l. legi volebat: *Ponuntur et plantis, quas sumimus de radicibus et codice matris Ianuario exeunte.* Italica versio habet *Pongonsi ancora le piante, che si diuellano dai lor madri, cioè dal lato alto stipite all' vscita di Genajo.* Ex deprauato *matris* ortum esse *mense*, suspicatur vir doctus qui monet, stolones in orno, malo, piro, olea, lauro et

prun-

pruno enasci ex trunco seu codice, ex radicibus autem in populo, vlmo, ceraso et pruno. Vtrumque genus a Palladio memoratum fuisse, arguit sequens colon: *exstirpandae sunt soboles a radice, exceptis rectioribus, quae seruantur ad plantas.* Equidem rationem Pontederae plane approbo; interim ex Codice dedi *plantae* pro *plantis.*

caelo tepido] Geoponica X. 39. damascena pruna docent gaudere solo sicco, aere calido, et plantari eodem tempore cum brabilo, et inseri in arbores congeneres et malum. Damascenis primum locum assignat Galenus Alim. Facult. II. propter vim adstringendi; secundum Ibericis et Hispanicis propter dulcedinem et vim alui laxandae.

14. *excusant*] Vulgatum *emendant et vitant* interpretatur Gronou. Obseru. II. 12. Cresc. *laetamen recusant quia ex hoc* etc. Vincent. *excusante.* Equidem ex Cresc. Lugd. et Erf. malim legere *glareosis iuuantur iactamine excusante,* *e* etc. Excusare pro defendere dixit noster I. 28. 3. et supra Nouembri VII. 2. Albertus: *Pruna volunt habere locum nocabilem facilem et humidum — lapidoso et glareoso iuuantur; granien recusant, quia ex hoc fructus cadentes et vermiculos faciunt.*

furno] Balneorum vel fornacis calcariae; nam illi coenaculis furnum ignorabant Romani.

15. *decurrant*] Alii libri *decidant.* Italiaca versio: *le fosine scorrono.*

epiurum] *cuneum* Cresc. Edit. Basil. interpretatur. Vtitur vocabulo Isidorus 19. 9. Geoponica 10. 23 et 67. Hesychius ἐπίκουροι· ἧλοι ξύλινοι, vbi vide Hemsterhusii notam.

modestius] Cresc. *moderate pro arboris robore:* idem voluisse videtur Pal. vbi est *modestius pro arboris noxa.* Supra IV. 10. 20. de mespilo: *si vermibus occupatur — amurca vel humana vetere vrina vel viua calce perfundenda, sed parcius propter arboris noxam, vel aqua decocti lupini. Sed putatur hinc arbor sterilis fieri.* A sola rubrica cum pice liquida, qua et alibi contra formicas vtitur, noxa arbori vix tam magna est timenda; quare suspicor h. l. excidisse mentionem calcis viuae vel aquae decocti lupini. Crescentius haec impedire ait, quominus formicae repetant arborem. Ita vero ait: *ne rursum repetere possint tale obstaculum faciamus. Succum portulacae cum aceti media parte permixtum praecepit Palladius debere infundi, vel vini faecibus truncum arboris illiniri, aut rubrica cum pice liquida ad moderate pro arboris robore, ne idem quod pro remedio adhibitum est, fiat venenum.* vbi antiqua mea habet: *modeste*

 pro

pro arboris noxa ne eidem — exhibuerunt, faciat venenum. Pergit Cresc. *vel quod puto melius vellus lanae aut lini vel foeni aut paleae quantitas circa stipitem in altiori dictarum parte ligetur, in inferiore sparsim et quasi pectinata pendente. Vel fiat vas figuli rotundum et latum, in cuius medio sit amplum foramen, per quod planta figatur; sitque vt aquam vndique possit sine effusione tenere, vt ad plantam formicae accedere non possint.* Succum portulacae habet Crescentius ex nostri Octobr. 12. 8.

quam cortice] Rectius Albertus *quam sub cortice.*

gummen lacrymare] Supra II. 15. 20. *nunc prunus inserenda est, antequam guminet.* vbi Edd. primae male *germinet* habent scriptum. Lectionem *gummine* ex Cod. Lugd. memorauit etiam I. Fr. Gronou. ad Liuium p. 792. De scriptura vide ad Caton. c. 68.

Inferitur in se] Vulgatam emendandam esse censeo ex Pal. libro et Cresc. ita: *in se, in Persico, et amygdalo et malo.* Ecce enim Plinius 15. f. 12. *Nuper in Baetica malina appellari coeperunt malis insita et alia amygdalina amygdalis. Hic intus in ligno nucleus amygdalae est; nec aliud pomum ingeniosius geminatum est.* Et paulo antea: *Peculiaris est impudentia nucibus insitorum, quae faciem parentis succumque adoptionis exhibent, appellata ab vtroque nuci pruna. Et haec autem et persica et cerina et siluestria vt vuae cadis condita vsque ad alia nascentia aetatem sibi prorogant. reliquorum velocitas cito mitescentium transuolat.* vbi *persica pruna* sunt persico insita, vt *nuci pruna* nucibus insita. De pruno amygdalae insitae vulgo in Gallo-Provincia testatur Garidel p. 379. vbi prunus siluestris audit *Agrenas.* De insitione pruni noster obiter II. 15. f. 20. vbi persico inserit. Deinceps dubito quomodo sint verba recte ordinanda, quia Cresc. quaedam omisit. Facilius tamen credo intelligi posse, quomodo amygdalus insitam malum degenerem reddat et paruam, quod est in lectione Crescentii, quam quo malus insitam prunum. De persico addita a Crescentio et muniaco magis etiam potest dubitari. Damascena inseri pyro siluestri, malo et cotoneo, docent Geoponica X. 76. Persico inserit etiam Albertus ex h. l.

Damascena] Plinius l. c. *in peregrinis arboribus dictiunt Damascena a Syriae Damasco cognominata, iam pridem in Italia nascentia, grandiore quanquam ligno, et exiliore carne, nec vnquam in rugas siccata quoniam soles sui desun*[t] Gallorum pruna quomodo siccentur, tradiderunt Memoire[s]

d' Agr[...]

l' Agriculture de la Societé de Paris Année 1785. Trimestre d' Eté. Eliguntur quae dicunt Galli *Prunes de Brignoles*, et *pordrigon blanc.*

16. *alii*] Alio modo pruna condit Columella XII. 10. Geoponica X. 40. Damascena in vino demergunt et vase clauso seruant, fere vt Palladius persica. Inepte Albertus *in loco sicco et fumoso repositus super crates vel suspensus super fumum*, deceptus falsa lectione, quae *fumo* pro *furno* habebat.

17. *plantis seritur*] nisi caedua. Vide ad Columell. l. 10. 13.

Nouembri] Calpurnius Ecloga II. 82. *castaneasque nuces totidem, cum sole Nouembri maturis nucibus virides rumpentur echini.*

18. *vsque tunc durent*] Cresc. Castaneae colliguntur tum propter maturitatem suam de ericiis suis deciderunt in terram, vel cum in eis apparere incipiunt excutiuntur perticis et collectis ericiis in aceruum intra sepem (rotimeum addit antiqua mea) timore porcorum coaceruantur, et cum sic in gazara aliquibus diebus steterint, aperiuntur, et quae meliores quam praedictae sunt ad seruandum virides, quia per totum Martium possunt virides seruari. Sed aliae quae maturae ab arbore cadunt, vsque ad 15. dies solum seruantur. Virides si ad fumum positae, vt siccentur, diu seruari possunt et saporosiores caeteris esse dicuntur. Seruantur virides in sabulone, vt dixi, vel in cratibus ad fumum duobus saepe mensibus positae, vt post modum siccatae mundentur et diu seruentur.

19. *carbunculus et tofus*] Solum *tofum* nominat Columella IV. 33. qui cum Palladio ex eodem auctore multa luxit. Antiqua mea Crescentii editio h. l. solum carbunculum nominat. Autor dissertationis de castanearum cultura, asseruatione et ad cibum praeparatione insertae libro gallico Bibliotheque Phisico-économique année 1783. p. 1 seqq. amare asserit solum siccum lapidosum: *excepté un sol argilleux, ou trop gras — il se plait de préference sur le penchant des côteaux.* quem iuuabit etiam ad sequentem Palladii doctrinam conferre.

20. *vel totus vel*] Ita recte antiqua mea Editio Crescentii. Vulgo *totus; aut sulcis.* Pastinatio fit aut omni solo fosso; aut sulcis ductis, aut arata terra. De pastinatione vide ad Columella III. 13. Gesner h. l. vitiosum esse suspicabatur immerito.

21. *binas plantas*] Cresc. addit: ita tamen quod in nemoribus spissius in agris vero seminalibus rariores putentur, scilicet 40. pedes distantes, vt possint per latera conuenienter diffundi.

deductoria] Vegetius Veterin. I. 56. deductorium cuniculum fossae nominat.

putationibus] Cresc. addit: in nemoribus latis depressius, in agris vero qui seminantur altius in eis rami formentur.

22. *castanea inseritur*] Cresc. Inseritur mense Aprili, Martio et Maio in se et in salice, tardius prouenit et maturatur, in cortice inseritur et inoculatur, et melius inseritur ad buccellum hoc modo. Praescindatur arbor nobilis generis (*et consequenti pullulauerit admodum* habet antiqua mea) et ad modum populi colligantur surculi antequam germinent et in frigido et vmbroso loco seruentur obruti, vt postmodum mense Aprili et Maio habeantur, et tunc ex eis commode fiet insitio ad buccellum vel more emplastri. Et si multas insitiones fieri oportet ex surculis inserendis multi fient buccelli cum germine longi, secundum latitudinem vnius digiti grossi et plurimi, deinde insitio surculo inserendo in loco congruo et cortice in tres vel quatuor partes scisso eligatur surculus aequalis stipiti, qui tantum deprimatur inferius, quod aequetur et cortex eleuetur, minus buccello formetur et quod excorticatum est super buccellum totaliter incidatur.

genere vtroque] et insitione et inoculatione. Sed locus est aperte vitiosus; quid si legamus: *nam potest et inoculari?*

ex fago] Cresc. *et ex eis fiunt optimae vegetes tinae et vasa in quibus castaneae siccae seruantur.* Ita noster iuglandis nuces seruari iubet in cistis ex ligno iuglandis factis.

palustri vlua] Poetae *limosam, leuem, fluentem, glaucam, viridem* dixerunt vluam, quorum loca laudauit Gesneri Thes. L. L. In pabulo iuuencorum salicum frondes vluamque palustrem nominat Virgilius III. 175. Seruius ad Aeneid. II. 135. suo tempore *budam* dici monuit. Et sic in vetere epigrammate: *Niliacam texit cerea lamna budam.* vt adeo vlua inseruierit cereorum ellychniis. Sidonius Epist. II. 2. *lubrici scirporum cirri plicantur simulque pingues vluarum paginae natant.* Sed is diuersam vluam dixit. Ita etiam Plinius 21. s. 68. *quam inter vluas sagittam appellamus.* Vluas enim omnes aquaticas herbas, et quidem natantes, dixit. Sed idem 16. s. 1. *vlua et palustri iunco funes nectunt*

ad

ad *praetexenda piscibus retia.* Nominat vluam circa salicta crescentem Cato cap. 37. sed eam euulsam pecori substerni iubet. Typham Linnaei cum Britanno Martyn vulgo interpretatur vluam Virgilii. Vlua vites alligat Columella IV. 13. Erones vlua palustri factos habet Vitruuius V. 12. i. e. φορμὸς, κοφίνος.

23. *agrestis cerasi*] Supra Octobr. XII. 4. cerasi plantam siluestrem dixit. Falli enim puto Herreram cum Platina, qui cerasa amara dicta putat a latinis agrestia. Amara Herrera Italicus (Venezia editus 1557. Hispanico enim careo) vocari ait Italice *Visiole*, genusque aliquod eorum grande *Grecke*; Crescentius vocat *marene* vel *marescle*. Culturam eorum a dulcibus diuersam plane docuit *Herrera*, qui simul admonuit, hodie cerasa romana reliquis praeferri, cum Plinius 16. s. 59. aegre iuxta Romam prouenire dixerit. Ceterum Vincentius ex h. l. laudat *possumus — panguntur.*

Tit. VIII. Cf. Colum. IX. 14. 13. Brusch. *sordidi liberandi.*

Tit. IX. *luxuriant*] Graeci breuius τραγῶσαι dicunt, quod vitium Plinius 17. 24. hirculationem vertit ex graeco.

pressius] In Geoponicis V. 40. vnde haec ducta sunt est ἀκροτομεῖν δεῖ ἐκκλημαντέμεναι γὰρ λωφῶσιν, vbi Niclas locum Theophrasti C. P. III. 19. apposuit, qui haec explicat: σαι κλήματα μὲν πολλὰ φύουσι, καρπὸν δὲ ὀλίγον, τέτων ὰ μὲν ἐξ ἄκρου τὰ πρῶτα ὡς μακρότατα λείπειν, τὰ δὲ πρὸς ὑπὸ τὸ στέλεχος βραχέα, ὅπως ἀπὸ μὲν βραχείας τομῆς ἡ ἄμπελος αὔξηται, ἀπὸ δὲ τῶν ἐξ ἄκρου κλημάτων ὁ καρπός.

flexuosa] Addunt rationem Geopon. *vt vitis refrigeretur.*

Tit. X. Argumentum et verba repetita sunt ex Geopon. V. 35. Pro *suffundi* Brusch. *diffundi.*

Tit. XI. *roseta*] Liber Pol. *rosaria.* Et sic supra Febr. 11. et Martio 8. 2. Sed Virgilius Ecl. V. 17. roseta etiam dicit.

virgulis] Libri quidam *virgultis.* Sic supra Febr. 21. *virgulta rosarum* vocat, sed ibidem etiam *virgas.* Varro I. 35. *virgulas palmares* rosarum dixit, quos noster surculos quaternorum digitorum. Crescent. *plantantur autem plantulis et virgultis in partuas particulis diuisis et in seminario satis seminibus.*

geniculis] Si vera est lectio pro radicibus. Geopon. XI. 18. in eadem re μετὰ τῶν ῥιζῶν; sed paulo post: ἐὰν ἐξ ὀλίγων τὰ Φυτὰ πλείονα ποιῆσαι βέλῃ, λαβὼν τὰ κλήματα αὐτῶν δίελε καὶ ποιήσας ὡσεὶ τετραδακτυλιαῖα ἢ μικρῷ μείζονα κατατίθεσαι· ὅταν δὲ γένηται ἐνιαυσιαῖα μετάφυτευε ἀπέχοντα ἀπ' ἀλλήλων πόδα.

pedis spatio] Geoponica πῆχον nominant. sed paulo post πόδα vbi addunt: καὶ ἔτως ἐργάζε σκάπτων ἐπιμελῶς καὶ τὴν ὕλην πᾶσαν ἐξαιρῶν. Plinius 21. 4. *translatione quoque, at vitis optime ocissimeque prouenit, surculis quaternum digitorum longitudine aut ampliore post Vergiliarum occasum sata: deinde per Fauonium translata, pedalibus interuallis crebroque circumfossa.* Nicander apud Athenaeum XV. p. 683. αὐτὰρ ἀκανθοβόλοιο ῥόδε κατατέμνεο βλάστας, τάφροις τ' ἐμπήξειας, ὁδὸν διπάλαιστα τελίσκων. Intelligit poeta sulcos pedales, quibus disponit rosarum frutices Columella Arbor. c. 30.

Tit. XII. *ipsam vitem*] Brusch. omittit *vitem.*

latitudine duorum] Minus integre Geoponica IV. 11. τάφρον ἐπὶ πήχεις βάθες δύο.

calamos] Χάρακας κατάπηξον, καὶ τὰ κλήματα λυγίζων ἐπίστρεψον ἅπαξ ἢ τρίς. Ad calamos alligantur vuae cum sarmentis.

Tit. XIII. *coiostram*] Erf. *colostrum.* De genere foemineo dubitantem Seruium ad Eclog. II. 22. ex h. l. et Nonio refellebat Schoettgen.

2. *matrices mane*] Ex Leidensi Codice haec duo vocabula adscribens pro varietate, solum *mane* apposuit I. Fr. Gronouius, vt suspicari liceat *matrices* in libro scripto non esse, quanquam omissa vocabula vir egregius solet alibi signare stellulis aut addito verbo *abest*. Nescio igitur vnde duxerit Abr. Gronouius, qui varietatem Leid. libri ex schedis Gronouianis margini Commelianae adscripsit, vocabulum *matres*, quod substitui *matricibus* in Leidensi annotauit.

ingesta] Vinc. 18. c. 3. Sp. Nat. *ingestum donec conseptis pabulum per aetatis robur matribus habere possint commune.* Alibi vero: *pascua matribus possit — communia.* Crescent. IX. 74. circa natiuitatem domini iunguntur agni cum matribus, vt hoc de agnis Palladius dicit. Ceterum Gesner *possit* praeferebat, Morgagni *concepto robore* malebat, aut *et* ante pascuum inferebat. Priorem rationem probo. Columella VII. 3. 19. *deinde vbi conualuerint circa meridiem*

pratis

ratis aut noualibus villae continuis matres admouendae *nt et a septo emittendi agni, vt condiscant foris pasti.*

3. *est, foenum*] Ex Crescentio corrigenti h. l. Ponte-erae male obsecutus est Gesner. Vulgatam defendit Colu-nella VII. 3. 21. *At contra penuriae hiemis succurritur ob-dis — vlmeis vel ex fraxino frondibus, vel autumnali foeno.*

7. *auribus flexis*] *Flaccis* vel *flaccidis* malebat etiam annegieter ad Auiani Fabulas p. 93.

8. *matrices*] Columella: *nec vltra octo annos matres ruandae sunt, quod assiduo partu fatigatae steriles existant.* relscentius ex h. l. ita refert: *Singulis decem capris singuli ufficiunt hirci: vltra octo annos seruandae non sunt; nam oc genus longiori sterilescit aetate.* De numero hircorum apris admittendorum nihil hodie exstat in Columella; sed am rationem tradit Varro II. 3. 11.

Tit. XV. *decrescit*] Columella XI. 2. 11. *luna decre-ente a vigesima vsque in trigesimam, quoniam omnis mate-ia sic caesa iudicatur carie non infestari.* Plinius 16. s. 74. ircumcisas quoque ad medullam aliqui non inutiliter relin-uunt, vt omnis humor stantibus defluat.* Eadem Vitru-ius II. 9. a quo habet sua Palladius. Cf. Cato cap. 17. qui eneratim materiam tempestiuam esse ait, vbi semen arbo-s maturum fuerit; cuius praecepti rationem egregie do-uit Vitruuius l. c.

per eas partes] Vitruuius: *liquor effluens per torulum.* lem paulo post *eiecto torulo* de abiete habet, vnde apparet, orulum esse in abiete quod generico vocabulo latino *albur-um*, nobis *Splint*. Compendium Architecturae: *vt inuti-s humor decurrat et venarum raritas exsiccata solidetur.* Ceterum Theophrasti γυρώματα, H. Plant. V. 6. cum torulo Vitruuii ineptissime comparauit Bodaeus a Stapel. Idem Theophr. V. 2. de arboribus: ὅταν δὲ τμηθῶσι, ῥεῖ καὶ ἐκ τῶν ῆς ἐλάτης καὶ ἐκ τῶν τῆς πεύκης ὄζων ἐπὶ πολὺν χρόνον ὑγρό-ης καὶ μᾶλλον ἐκ τῶν τῆς ἐλάτης. vnde Plinius XVI. 39. larici t magis abieti succisis humor diu defluit. Idem cap. 4. e vlmo: μετὰ τὴν τομὴν, ὅταν ὀρθὰ σταθῇ, πολὺ ὕδωρ φίησι. Praeceptum ipsum non magni facit Gallus Du Ha-el, qui varia experimenta instituit, quaerens, num ita forte gna densiora efficerentur. Vitruuium is suspicatur ligna in nolli solo nata respexisse. At ipse in quercubus tantum xperimenta cepit. Ceterum humor arborum nullus fluit ost gemmas apertas et succum in folia redundantem, vt dem monet Gallus de ratione caedendarum siluarum T. I. p. 299.

p. 299 seqq. versionis germanicae. Idem denique lunarem rationem materiae caedendae confutauit in eodem opere.

Gallicam] Ex Gallia Iura et Vogeso monte laudat Plinius 16. sect. 76. Hinc nostro Gallicum lignum dicitur. Obiter annotabo ἄντυγας δίφρων ex ligno caprifici igne calefacto et curuato confectas apud auctorem Idylii XXV. inter Theocritea versu 247. ὡς δ' ὅταν ἁρματοπηγὸς ἀνὴρ ὀρπηκας κάμπτῃσιν ἐρινεοῦ εὐκεάτοιο, θάλψας ἐν πυρὶ πρῶτον, ἐπαξονίῳ κύκλα δίφρῳ — τανύφλοιος ἐρινεὸς καμπτόμενος. Cf. Iliad. Φ. 37.

tegulis] Vitruuius: *certe tabulae in subgrundiis circum insulas si essent ex ea collocatae, ab traiectionibus incendiorum aedificia periculo liberarentur, quod eae nec flammam nec carbonem possunt recipere.* Etiam Crescentius cum Pol. libro omittit *tegulis*; igitur monente Pontedera vt superuacuum et falsum inclusi. Compendium Architecturae cap. XII. *ex ea adfixae tabulae subgrunda ignis violentiam prohibent.* vbi Vascosana Editio *affixa tabula a suggrundo* habet. Ceterum narratio veterum de vi laricis flammis resistente variis virorum doctorum disputationibus iactata rediit tandem ad fabulae similem exaggerationem veritatis, vt in salamandra factum nouimus. Ligni carbonumque laricinorum pondus et reliquam differentiam egregie explicuit Du Roi, Harbkesche wilde Baumzucht T. II. p. 61 seqq. Laricem circa ripam Padi et litora maris Adriatici nasci frequentem tradidit Vitruuius II. 9, vnde fabula de sororibus Phaëthontis in larices mutatis nata est, quam signauit nummus denarius P. Accoleii Lariscoli a larice cognominati. Vide Philippum a Turre ad Monumenta Antii veteris p. 21. legi debere *Esculus*.

2. *Aesculus*] Compendium Architect. c. XII. post quercum, de qua est; *cum in terrenis operibus obruitur perpetuam exhibet vtilitatem.* pergit: *Cuius* apta aedificiis materies *et in humore posita perpetuam exhibet vtilitatem.* vbi Vatic. 2. *posita sic altius perpetuam.* vbi suspicor, pro *Cuius*

intestinis] Intestinum opus villae habet Varro III. 1. s. 10. Plinus 16. s. 76. no. 1. de larice et pino: *ad fabrorum intestina opera medulla sectilis.* vbi Harduinus ex Codice Theodosiano Leg. 2. De excusat. artif. *intestinarios* artifices attulit, in Gesneri Thes. L. L. omissos. Idem Plinius 16. s. 82. de abiete: *ad quaecunque libeat intestina opera aptissima siue graeco siue Campano siue Siculo fabricae artis genere spectabilis.* Vnde patet, opere intestino excelluisse fabros Campanos, Siculos et graecos, reliquo opere fabrili Poenos, vnde lecti et reliqua suppellex lignea Poenica appellata fuit.

scalpturis

scalpturis] Compendium: *in fabrica inutiles, in sculptu-s gratae inueniuntur.* vbi Vatic. 1. *vtiles* habet. Vitruuius . 9. *egregiam habere videntur in vsu rigiditatem.*

curuabiles] nisi siccentur antea, pandantur vt ait Vitruu.

catenis] Vitruuius: *recipiunt catenationes.* Sed Vin-ent. habet *cardinibus*, quibus vtilem vlmum sed inuersam se ait Plinius. Crescentius V. *Ex ligno vlmi fiunt trabes et teria domuum licet non diu durent in eis — et competen-r omnia instrumenta quae tenacitatem requirunt, vt potius truentur quam rumpantur aut scindantur.* Compendium rchitecturae: *in omni opere cito flectuntur, sed cum arue-nt, rigidae sunt; lentoris causa catenis vtiles.* vbi male atic. 1. *vitio* pro *cito* habet.

3. *piscina*] Idem olim factum testatur Theophrastus H. V. 6. differre ait ligna quercina et pinea a se ipsis robore, mari condiantur, ταριχεύουσι γὰρ ἐκ ἐν ἴσῳ βάθει πάντα ιοντες τῆς θαλάττης, ἀλλὰ τὰ μὲν πρὸς αὐτῇ γῇ, τὰ δὲ μι-ρὸν ἀνωτέρω, τὰ δ᾽ ἐν πλείονι βάθει. πάντων δὲ τὰ πρὸς τὴν ξὴν θᾶττον ὄζεται καθ᾽ ὕδατος καὶ ἐπινεύει μᾶλλον. Eun-em morem respexit Apollonius Rhodius I. 1003. ὡς δ᾽ ὅτε ρατα μακρὰ νέον πελέκεσσι τυπέντα ὑλοτόμοι στελεχηδὸν ι ῥηγμῖνι βάλωσιν, ὄφρα νοτισθέντα κρατεροὺς ἀνέχοιατο φας. vbi Brunckius στοιχηδὸν edidit. Hodieque in pro-ncia Galliarum Guyenne quercus iuniores succo turge-entes caedunt et in piscina per sex menses iacere sinunt, io facto ad radios rotarum vtiliores fieri tradit Goyon de Plombarne, cuius Dissertatio germanice exstat in Prom-ario Hamburgensi T. XX. p. 457. Fluuiandi hanc ratio-em probat etiam Le Camus de Mezieres Traité de la Force es bois. Paris 1782. Carpinum hodie Britanni succo liqui-issimo turgentem mense Iunio caesam dissecant in asseres : pontilia, atque haec per quatuor et sex hebdomadas aqua nacerata suffumigando exsiccant; atque ita a vermium et utredinis noxa optime defendi affirmant. Quam rationem probauit etiam Du Roi Harbekesche Baumzucht T. I. p. 59. Ita scilicet humor omnis exsugitur, et oua insectorum estruuntur. De abiete (ἐλάτη) tradit Theophrastus H. P. 5. casu repertum in Arcadiae campis, a lacu Phenei subito nundatis, abietem cum germinat decorticatam in aqua nanere incorruptam. Quae repetiit Plinius 16. sect. 80. eterum obseruationem Theophrasti de maiore trunci in-erioris quam ligni superioris grauitate confirmat locus ristotelis in Mechanicis c. 2. de fraude in librae aequa-nento facta: ἢ τῶ ξύλε τὸ πρὸς τὴν ῥίζαν πρὸς ὃ βέλονται

ῥέπειν

ῥέπειν ποιοῦντες ἢ ἐὰν ἔχῃ ὄζον. βαρύτερον γὰρ ἐν ᾧ μέρος ἡ ῥίζα τοῦ ξύλου ἐστίν. ὁ δὲ ὄζος ῥίζα τίς ἐστιν. Eodem Plinii locum 16. f. 73. refert Harduinus, vbi de fago dixerat: *Lignum in longitudinem fluctuatur, vt quae pars fuit ab radice validius fidit.* Sed peſſime *fluctuatur* interpretatur ex Theophraſto ταριχεύεται, i. e. maceratur, comparata ſect. 76. vbi eſt de abiete: *Abietis quae pars a terra fuit, enodis eſt: haec qua diximus ratione fluuiata decorticatur, atque ita ſapinus vocatur.* Sed de fluuianda abiete neutro in loco Plinius loquitur. In priore Bodaeus etiam malebat legi: *fluitat,* Vincentius Spec. nat. XII. 63. *fluctuat vt — validius fidat* habet. Alter Plinii locus multo minus de maceranda abiete loquitur. Sed totum eum ponam, quo manifeſtius Harduini error coarguatur: *Communia* inquit, *his* (lari abietique) *pinoque, vt quadripartitos venarum curſus bifidoſque habeant vel omnino ſimplices. Ad fabrorum inteſtina opera medulla ſectilis: optima quadripartis materies et mollior quam ceterae. Intellectus in cortice protinus peritis. Abietis quae pars a terra fuit, enodis eſt: haec qua diximus ratione, fluuiata decorticatur atque ita ſapinus vocatur. ſuperior pars nodoſa duriorque fuſterna. Et in ipſis autem arboribus robuſtiores aquiloniae partes, et in totum deteriores ex humidis opaciſque: ſpiſſiores ex apricis ac diuturnae. Ideo Romae infernas abies ſupernati praefertur.* Quae ſunt contexta ex verbis Theophraſti et Vitruuii II. cap. 9 et 10. diligenter interpretatione ſeparanda. Ex Vitruuio ſumta ſunt verba: *Abietis quae pars — fuſterna.* deinde iterum illa: *Ideo Romae — praefertur.* Monuit quidem idem Harduinus, ſed falſo verba: *qua diximus ratione:* retulit ad ſect. 73. haec. *lignum in longitudinem fluctuatur* vbi ratio fluuiandae vel macerandae aqua abietis, vti vult Harduinus, nec docetur, nec poterat eo loco doceri, vt antea monui, comparati Theophraſti exemplo, vnde iſta ducta ſunt. Potius expreſſit Plinius haec Vitruuii II. 10 *ima autem pars cum excisa quadrifluuiis diſparatur eiecto torulo ex eadem arbore ad inteſtina opera comparatur et ſapinea vocatur.* quem locum ſimiliter appoſuit Harduinus quadrifluuia inepte interpretatus de abiete in fluuio merſa cum recte interpretes Vitruuiani doceant diſſectionem abietis in partes quatuor intelligi. Plinius igitur errore memoriae lapſus eſt, cum dicta antea putaret a ſe, quae lecta in Vitruuio literis ſignare omiſit. Niſi malis Plinium reſpexiſſe verba paulo antea de eadem re conuerſa ex Theophr. cuius exemplum nunc eſt ponendum ex Hiſt. Pl. V. 2

ἐ δὲ κοινὰ καὶ πεύκης καὶ ἐλάτης καὶ πίτυος καὶ τῶν ἄλλων. εἰ γὰρ ἡ μὲν τετράξοος, ἡ δὲ δίξοος. καλῦσι δὲ τετραξόυς ἐν, ὅσαις ἐφ' ἑκάτερα τῆς ἐντεριώνης δύο κτηδόνες εἰσὶν ἐναν- ίαν ἔχυσαι τὴν φύσιν. ἔπειτα καθ' ἑκατέραν τὴν κτηδόνα οἴονται τὴν πελέκησιν, ἐναντίας τὰς πληγὰς κατὰ κτηδόνα έροντες, ὅταν ἐφ' ἑκάτερα τῆς ἐντεριώνης ἡ πελέκησις ἀνα- έφῃ. τῦτο γὰρ ἐξ ἀνάγκης συμβαίνει διὰ τὴν φύσιν τῶν τηδόνων. τὰς δὲ τοιαύτας ἐλάτας καὶ πεύκας τετραξόυς κα- ῦσιν. εἰσὶ δὲ καὶ πρὸς τὰς ἐργασίας αὗται κάλλισαι. πυκνό- κτα γὰρ ἔχυσι τὰ ξύλα καὶ τὰς αἰγίδας αὗται φύσει. αἱ δίξοοι ὲ κτηδόνα μὲν ἔχυσι μίαν ἐφ' ἑκάτερα τῆς ἐντεριώνης, ταύ- ας δὲ ἐναντίας ἀλλήλαις, ὥσε καὶ τὴν πελέκησιν εἶναι διπλῆν, ίαν δὲ καθ' ἑκατέραν κτηδόνα ταῖς πληγαῖς ἐναντίαις. ἁπα- ότητα μὲν ὖν ταῦτά φασιν ἔχειν τὰ ξύλα, χείρισα δὲ πρὸς ὰς ἐργασίας. διασρέφεται γὰρ μάλισα. μονοξόυς δὲ καλῦσι ὰς ἐχύσας μίαν μόνον κτηδόνα. τὴν δὲ πελέκησιν αὐτῶν ίνεσθαι τὴν αὐτὴν ἐφ' ἑκάτερα τῆς ἐντεριώνης. φασὶ δὲ μα- ότητα μὲν ἔχειν τῇ φύσει τὰ ξύλα ταῦτα, πρὸς δὲ τὰς δια- ροφὰς ἀσφαλέσατα. διαφορὰς δὲ ἔχυσι τοῖς φλοιοῖς, καθ' ἃς νωρίζυσιν ἰδόντας εὐθὺς τὸ δένδρον πεφυκὸς ποῖόν τι ἐσιν. τῶν ὲν γὰρ εὐκτηδόνων καὶ ἀσραβῶν καὶ ὁ φλοιὸς λεῖος καὶ ὀρθός. ῶν δ' ἐναντίων τραχύς τε καὶ διεσραμμένος. ὁμοίως καὶ ἐπὶ τῶν οιπῶν. ἀλλ' ἔσι τετράξοα μὲν ὀλίγα, μονόξοα δὲ πλείω τῶν ἄλλων. vbi Plinium fecutus Gaza τετραξόυς quadripartitas, eliquas bipartitas et fimplices dixit. Qui nomina materiae b opificibus lignariis inuenta non meminerant, varia com- nenti funt, vt Theophraftum interpretarentur. Bodaeus um aliis τετραζώνυς — διζώνυς — μονοζώνυς tentabat cor- igere, mox recordatus Vitruuiani *quadrifluuiis difparata* ropendebat in lectionem τετραρόυς, διρόυς, μονορόυς. Iam lim in lectione τετραζόυς et Aldina τετραξόυς haeferat I. Stephanus Thef. Gr. L. T. II. p. 1191: recte tamen tan- em τετραξόυς, διξόυς, μονοξόυς probauit. Non nimis apte 'linius arbores τετραξόυς interpretatus eft *quae quadripar- itos venarum curfus habent;* longe rectius cum Vitruuio ixeris *quadrifluuiis difparatas.* Διξόυς licebit vertere *difflu- iatas*, auctore quidem Columella de Arboribus cap. 7. f. 5. *Sin autem,* inquit, *vitis exiguam materiam habebit, et in liuerfos ordines diducenda erit, neque aliter potuerit palos, d quos perducitur, pertingere, quam vt diffluat: curabis t quam acutiffima falce ab ea parte, qua bifurca eft, et odem ferro acuto plagam emendes.* vbi Edd. primae cum ipf. Codice *diffluetur*, verum *diffluuietur* liber Polit. habet, ui audacter nimis Iucundus in Aldina *diffluat* fubftituit, eumque

eumque secuti reliqui Editores. Quanquam *diffundere* verbum Palladius I. 18. f. 2. simili fere ratione vsurpauit: *si diffuderit se cupa* i. e. se diffiderit, rupta fuerit. Sic est in Scriptt. R. R. *diffundere radices*, apud Ciceronem Or. I. 28. diffusa ramis patulis platanus; apud Plinium XII. 5. *vastis ramis diffunditur ficus.* Verbum *disluuiare* pro diffindere nunc primum ex Columella proditum addi poterit Lexicis, quibus et Plinianum *fluuiare* inseri potest, nisi id potius in *quadrifluuiata* mutandum fuerit. Nomina Theophrastea τετράξοοι, δίξοοι, μονόξοοι fuisse ab artificibus lignariis imposita arboribus, nec ab ipso Theophrasto accommodata naturae venarum ligna percurrentium, arguit etiam vocabulum πελέκησις, quod *securis adactione* satis laxa reddere conatus est Gaza. Plinius 16. f. 83. *serrabilia ac sectilia* Theophrasti H. P. V. 8. εὔπριςα καὶ εὔσχιςα reddidit; et Theophr. ibidem cum ait: ἡ πελέκησις διὰ τῶν μαλακωτέρων ῥάων, docet, per ligni textum penetrare securim. Igitur vbi cap. 7. ligna ad vsum opificiorum accommodata diuidit in σχιςὰ, ςρόγγυλα et πελεκητὰ, et postrema ita definit: πελεκητὰ δὲ ὅσων ἀποπελεκῶσι τὰ ἔξω. non sola ea intelligit, quae in aedificando τετράγωνα appellat et rotundis lignis opponit V. c. 1. quaeque Plinius 16. sect. 74. *tigna* vocat, *quibus aufert securis corticem*, cum quadrantur. Ex Theophrasto H. P. III. 10. καὶ τὰ ξύλα πελεκηθέντα μὲν, ὅλως ἀχρεῖα — ἀπελέκητα δὲ βελτίω. Plinius 16. sect. 8. vertit: *dolata vitiis obnoxia est: quamobrem solida vtuntur.* Sed inprimis comparari debet locus H. P. III. 10. vbi de πεύκῃ est: ἔςι δὲ τὰ ξύλα τῆς μὲν ἄῤῥενος περίμητρα καὶ σκληρὰ, καὶ ἐν ταῖς ἐργασίαις ςρεφόμενα. (Vides ἐργασίας ab vsu oecodomico differre, et opus intestinariorum significare.) τῆς δὲ θηλείας εὐεργὰ καὶ ἄςραβῆ καὶ μαλακώτερα. σχεδὸν δὲ κοινή τις ἡ διαφορὰ πάντων τῶν ἀῤῥένων καὶ θηλειῶν ὥς οἱ ὑλοτόμοι φασίν. ἅπαν γὰρ τὸ ἄῤῥεν τῇ πελεκήσει καὶ βραχύτερον καὶ ἐπεςρεμμένον μᾶλλον καὶ δυσεργότερον, καὶ τῷ χρώματι μελάντερον, τὸ δὲ θῆλυ εὐμηκέςερον. ἐπεὶ καὶ τὴν αἰγίδα τὴν καλουμένην ἡ θήλεια τῆς πεύκης ἔχει. τȣ̃το δέ ἐςι τὸ ἐγκάρδιον αὐτῆς. αἴτιον δὲ ὅτι ἀπευκοτέρα καὶ ἧττον ἔνδαδος καὶ λειοτέρα καὶ εὐκτεανωτέρα. γίνεται δὲ ἐν τοῖς μέγεθος ἔχȣσι τῶν δένδρων, ὅταν ἐκπεσόντα περισαπῇ τὰ λευκὰ καὶ τὰ κύκλῳ. τȣ́των γὰρ περιαιρεθέντων καὶ καταλειφθείσης τῆς μήτρας, ἐκ ταύτης πελεκᾶται. Haec postrema verba transtulit Plinius vbi ait: *ad fabrorum intestina opera medulla sectilis.* Sunt ergo ἐργασίαι fabrorum intestina opera, et πελεκητὰ ligna sectilia recte vertuntur. Quod addit Plinius: *optima quadripartitis*

partitis materies, et mollior quam ceterae: contrarium videtur his Theophrasti: πυκνόκαρπα γὰρ ἔχουσι τὰ ξύλα καὶ τὰς αἰγίδας αὐταὶ φύσει. sed Plinius simul alterum locum excerpsit, vbi feminam πεύκην, quae sola dicitur generare αἰγίδα, ligna habere ait εὐεργὰ καὶ ἀστραβῆ καὶ μαλακώτερα. Possunt vero ligna recte dici mollia simul et densa seu πυκνὰ esse natura. Inepte vero in Plinio: *pectilis optima materiis* corrigebat Bodaeus ad Theophrastum p. 515. Idem Theophr. C. P. V. 24. monet τὰ ξύλα καὶ τὰ ἐμμητρα διαστρέφεται κατειργασμένα ἤδη μέχρις οὗ ἂν τελέως ἀναξηρανθῇ. διὸ καὶ ἐνσχιστὰ καὶ οὐκ ἐμμητρα ποιοῦσι τὰ τῆς ἐλάτης καὶ τῆς πεύκης. Reliqua Theophrasti sic expressit Plinius sect. 19. *Lignum maribus durum et in fabrili opere contortum. feminae mollius; publico discrimine in securibus. Hae in quocunque genere deprehendunt marem: quippe respuuntur et fragosius sidunt, aegrius reuelluntur.* vbi vides πελέκησιν Plinio esse *fabrile opus.* Vt tandem ad τετραξόους arbores redeam, videtur hanc rationem respicere Plinius 16. s. 73. *Cetera mensarum genera fissis arboribus circinantur in pulpam; alioqui fragilis esset vena in orbem arboris caesa.* Denique in Theophrasto vitium verborum: τῇ πελεκήσει καὶ βραχύτερον. bene sensit et correxit Scaliger, corrigens τραχύτερον. quam emendationem plane firmant verba Plinii: *quippe respuuntur et fragosius sidunt.* Verbum fluuiare Constantinus ad Theophrastum comparauit cum Gallico verbo *feuilleter,* nescio, quam recte!

septentrionali] Eadem Plinius, cuius locum antea posui, et Theophrastus H. P. V. 2. Vitruuius II. 10. eandem tradit differentiam abietis infernatis et supernatis. Infernas abies ab apricis Italiae locis apportata melior et diuturnior censebatur. Clausulam capitis huius descripsit Compendium Architecturae, omissa tamen narratione de pino mergenda.

Tit. XVII. *sordescunt*] Geopon. IX. 19. vnde caput hoc ductum est, ὁ γὰρ ἰχὼρ ὁ ἐκ τῶν πυρήνων λυμαίνεται τὸ ἔλαιον. et de canistris: κύρτους ἐξ ἰτέας πεπλεγμένους, πολὺ γὰρ κάλλιον ἡ ἰτέα τῷ ἐλαίῳ παρέχει.

2. *absoluat*] Rationem in Geopon. hodie desiderabis et numerum dierum. Colum. XII. 50. 12. *ea res resoluit oleum et separat ab omni vitio.*

Tit. XVIII. *inulam*] Apicius I. 5. *Oleum Liburnicum sic facies. In oleo Hispano mittes helenium et cyperum et folia lauri non vetusta, tunsa omnia et cribellata ad leuissi-*

nium puluerem redacta, et sales frictos, et tritos et per triduum vel plus permisce diligenter. Post haec aliquanto tempore patere requiescere, et liburnicum omnes putabunt. Sotion Geopon. IX. 27. *εἰς ἔλαιον ὀμφάκινον ἢ ἄλλως καλὸν ἔμβαλλε ἴνελαν ξηρὰν καὶ δάφνης φύλλα καὶ κύπειρον ξηρὸν, δηλονότι πάντα κοπέντα καὶ λελειωμένα καὶ διὰ κοσκίνε διηθειθέντα καὶ ἅλας πεφρυγμένες καὶ λελειωμένες. — τῦτό ἐςι τὸ καλέμενον Λιβερνικὸν καὶ αὐτὸ τὸ Ἰςριανόν.* Scilicet auctore Plinio 15. f. 3. de bonitate oleae, reliquum certamen inter Istriae terram et Baeticae par est. Liburniae contermina est Istria. Istrici olei meminit etiam Martialis XII. 64. Cassiodorus Var. XII. 22 et 23. Oleum ex helenii succo macerati expressique fieri, testatur Plinius 15. sect. 7. Ceterum oleum viride est *ὀμφάκινον* id est ex bacca immatura pressum. Hispanicum pro eo nominat Apicius, quod cum germinibus oleae apparari ex Galeno docuit Cornarius ad Galenum de Compos. Medic. secund. loca p. 279. Inulam Graeci quidam, ex quibus Apicius sua hausit, *ἑλένιον* appellarunt, diuersam ab helenio Dioscoridis et Plinii. In Africani Cestis p. 299. *καὶ Ἰςρικὸν δ' ἂν ἔχοις ἀμυγδαλῶν πικρῶν φύλλα χλωρὰ κόψας καὶ μᾶζαν ποιήσας καὶ εἰς τὸ σκεῦος ἐμβαλὼν ἀνακινήσας τε καὶ ἐάσας καταςῆναι.*

Tit. XIX. *fordet*] Ex Geopon. IX. 21.

Tit. XX. *metreta*] Mensura omissa Geopon. IX. 23. tempus addunt *θερμῦ ὄντος τῦ ἡλίυ.* Sed Africanus in Cestis p. 300. *τὸ δὲ δυσῶδες ὄτως. ἐλαίας χλωρὰς συγκόψας δίχα τῶν πυρίνων ὅσον ἡμιχοίνικα (καὶ) ἔμβαλε ἐς τὸν μετρητὸν, ἀποθέμενος δὲ ἐν ἡλίῳ καὶ πυρώσας ἱκανῶς εἶτ' ἐξελὼν τὸ ἐμβληθὲν μετέρασον εἰς ἀγγεῖα πλείονα.* vnde mensura metretae confirmatur, sed duas hemichoenices edit Africanus.

breuiter figuratos] Geopon. *ἄρτες κριθίνες ξηρὲς συνθλάσαντες* vel *συνθραύσαντες.* vnde patet, h. l. legendum esse *leuiter confractos.*

2. *sales mittunt*] Geopon. *ἐμβάλλεσι χόνδρες ἁλῶν.*

3. *discusserit*] Vulgatum *decusserit* mutari in *decesserit* volebat cum Buchnero Gesner. Geopon. IX. 25. *κοριάνε δεσμην χειροπλήθη — ἐπιμενέσης δὲ τῆς δυσωδίας, ἄλλασσε τὸ κορίανον.*

Sed maxime — vexerunt] Haec hodie in Geopon. non leguntur.

4. ex-

4. *excrementa*] Geopon. ἄλλοι σταφίδας ἐξελόντες τὰ γίγαρτα καὶ ταύτας ἀποτρίψαντες — ἄλλοι σταφίδας ὁμοίως τῶν γιγάρτων ληφθέντων ἐν ὅλμῳ κόψαντες ἐμβάλλουσι. Vnde apparet, in priore ratione vinacea reiici, in altera vna cum passis ipsis contundi. A sensu aberrauit Palladius, recte monente doctissimo Niclas.

Tit. XXI. *liquentem*] Geopon. IX. 22. ὡς ἐστιν ὑγρόν.

tunc sales] In Graecis diuersum hoc est remedium neo cum altero iunctum et continuatum; et supra c. 19. eadem Palladius tradidit.

terrenis locis] Geopon. ἐν κατωγείῳ τόπῳ.

sole vel igne] Geopon. καθαρίζει ἢ πῦρ ἢ ἥλιος ἢ ὕδωρ ζεστόν, ἐντιθεμένου εἰς αὐτὸ τοῦ σκεύους. Vnde apparet, verba *i simul misceantur in vasculo* esse vitiosa.

Tit. XXII. *superfundes*] Ita scripsi pro vulgato *superfundis*, grammatica lege suadente.

2. *maturabis*] Gesner comparabat muriam maturam Colum. XII. 6. 1. Sed ecce tibi locum ex XII. 47. 7. *cum muria dura pausea alba: vbi commaturuerit, omne ius defundatur, et immissis duabus partibus defruti cum aceti vna, repleatur amphora.*

balnei vapore] Vide ad Caton. c. 117. Balnei vapor quae calidae vsum repraesentat, qua oliuas aliqui macerant, vt ad Columellam vidimus. Hic igitur vapor impedit, quo minus diutius durent. Aqua calida maceratis et um sale et musto conditis tertio die vti iubet Colum. XII. 47. 1.

3. *leuabis*] *An lauabis?* In multis certe id generibus facit Columella; qui calamo incidi maullt quam frangi mola oliuas XII. 47. 3.

cineris] Hic palatum Gesneri offendit, qui *ciceris* suspicabatur substituendum. Sed hic non cernitur, nisi ante commolitus. Cinerem nec Graeci in Geoponicis nec Columella adhibet in oliuarum condituris. Si vera est lectio, alium vices gerit cinis. Sed ipse etiam vocem vitiosam esse censeo, etsi lixiuio cinere hodie in Gallia perfundi monet Harduin. ad Plinii 15. s. 1. Modum hunc vocant Picholini; sed olivae lixiuio isto tam diu macerantur, dum nucleus a carne recedat, deinde separatim exemtae condiuntur in vsum longinquum, docente Bernard, Mémoire sur l'Oliuier p. 160.

ſemiſicilicum] Hoc vocabulum vulgato *funiculum* ſubſtitui voluerunt H. Barbarus, Sylb. et Geſner; et annuunt libri ſcripti. Vt *ſicilicus* eſt quarta pars vnciae ſeu digiti, et pars 48. pedis in menſura longitudinis, ita in menſura liquidorum ſicilicus ad amphoram relatus erit pars amphorae 48. ſeu ſextarius.

foliorum] deeſſe verbum *ſumes* vel ſimile, recte monuit Geſner. Citri folium adhibent Geopon. IX. 28.

cruſtam] i. e. cratem, ſtratum.

4. *vndis*] Similiter Apicius VIII. 6. tres vndas bullire dixit. Ceterum genus oliuarum Graeci dixerunt ἰσχάδας, vt vuas paſſas Plinius 15. ſ. 1. *Sunt et praedulces per ſe tantum ſiccatae vuiſque paſſis dulciores admodum rarae, in Africa et circa Emeritam Luſitaniae.*

refundes] Vitium his ineſſe puto. Malim: *ſuper compoſitas baccas conicies origani faſcem admiſto ſale paululo, et ſupra ius omne perfundes.* Ita noſter deinde ſect. §. *ſuper oliuas origani ſurculos ſternes et ſupra ius omne diffundes.*

5. *cyminati ſalis*] Qui cinere[illegible]ra in conditura faſtidiebat, ad ſalem hunc non nauſeau[illegible] [illegible]eſner. In Editt. primis eſt *ſeminati.* Lege *comminuti ſalis.* An fuit *cumini et ſalis?* vt in Geopon. IX. 22. ἅλας τετριμμένους μετὰ κυμίνου καὶ ἠλωνίων βαράθρου. At Graeci amarunt ἅλας θυμίτας; forte igitur ſimili ratione κυμινίτης fuerit tritus ſal cum cymino.

deferbuerint] Quod libri antiqui omnes habent *deferverint*, probo; eamque formam in Catone reſtituit Victorius.

refrixerint] Ita vulgatum *refrixerit* erat corrigendum, aut cum Erf. legd. *refrigraueris.*

AD LIBRI XIII.

Tit. I. *Septimontium*] Vide ad Columellam II. 10. 8. Deinde auctore Pontedera ex Cubae et Columellae loco laudato vulgatum *ſeminantur* correxi.

Tit. II. *myrtitem*] Hoc pro vulgato *myrtite* effeci ex Vincentii *mirticen.* Deinde antiquum reſtitui *tingemus.* Reſpicit Palladius dicta Ianuario 18. Februario 27.

Tit. IV.

Tit. IV. *Hypomelides*] Bruſchiana bis *Ypomelides* habet. Vincentius *Hipomelides* habet. Geſnerus in Indice legendum eſſe monuit *Epimelides*, quas Dioſcorides I. 110. meſpili genus eſſe dicat; atque etiam Bauhinum in Pinace p. 454. ad meſpilum apii folio ſilueſtrem non ſpinoſam ſeu ſorbum torminalem Plinii referre. Vitium ſcripturae antiquum eſſe, idem Geſner bene admonet comparato loco Iſidori 17. 7. vbi eſt. *Pomelida ſorbo ſimilis, mediocris arbor et flore candidulo, dicta quod dulcedine ſit eius fructus et acuto ſapore commixtus. Haec arbor aetate durat exigua,* vbi libri alii *dulcis ſit eius.* vbi video iam ab aliis emendatum fuiſſe vocabulum et lectum *Epimelis.* Cornarius ad Galenum de Compoſ. medic. p. 340. docet ex Galeni libro VI. de Simpl. medic. epimelidem eſſe veluti malum ſylueſtrem, fructu acerbo, quae plurima olim in Calabria naſceretur, ruſticis romanis fructum vnedonem appellantibus. Contra Plinius male vnedonem dici ait commarum ſeu arbutum, cuius fructum Graeci μεμαίκυλον appellabant. Iterum enim Galenus Libro 2. de Alim. arbutum ſeu commarum a ſentis genere epimelide dicto, cuius fructus vnedo appelletur, diſtinxit. Ipſe Cornarius, etſi Dioſcorides ad meſpili genus referat, epimelidis fructum eſſe ait, qui vulgo *Eltzbehr* appelletur. Hi vero fructus ſunt *crataegi torminalis* Linnaei, etſi alii eodem nomine abutuntur in fructibus pruni padi Linnaei. Ab Hippocrate eandem arborem ἀμαμηλίδα dici monet ipſe Galenus. Sed de epimelide Dioſcoridis ſeu Ionum ἀμαμηλίδι, quae eſt eadem cum meſpilo ſetania Theophraſti, ſatis dixi ad Palladium Martio 10. 19. Vincentius Sp. natur. 13. c. 60. in editione Duacenſi ex h. l. habet *Hippomelides*, addens, eandem eſſe arborem, quae iuxta Iſidorum ſuperius *pomelides* dicta fuerit. Iterum c. 88. in editione Duac. habet *Hippomelides* et *vaſculis*, cum in altero loco *vaſis* ſit ſcriptum. Supra ad Sept. XIV. 3. ſuſpicatus ſum, Calabricem Plinii et Palladii eandem eſſe cum epimelide, cuius fructus in Calabria frequens a ruſticis vnedo vocaretur. Addo nunc aliam coniecturam. Quid ſi ſpina appendix eadem putetur? de qua Plinius 24. ſ. 70. *Spina eſt appendix appellata, quoniam baccae puniceo colore in ea appendices vocantur. Hae crudae per ſe — aluum ſiſtam et tormina compeſcunt.* vbi appendices eſſe mihi videntur, quae alio nomine vniones vocabantur, quoniam auribus appendebantur. Gallicus Interpres Brotier cum Harduino interpretatur ſpinam Gallis *Aubépine* dictam, ſeu meſpilum oxyacantham C. Bauhini. R. Conſtantinus ad

 Theo-

Theophrasti H. P. p. 235. cum arbuto vnedone bene Palladii notitiam conuenire ait, verum obstare nucleos, et quod poma seruari dicantur a Palladio. Bodaeus ibidem p. 247. malebat h. l. *Epimelides* legi, de arbuto vnedone similiter interpretatus. Nucleos autem monet dici potuisse vt a Plinio acinorum vuae passae nucleos, hoc est, grana et semina. Verum omisit docere, quomodo arbuti vnedones fragis similes, seruari possint. Vnedonem Salmasius ab *οἰνίζων* deriuat, vt ab *οἶνος* fit, vnus. Theophrastum enim ait I. 15. Hist. P. arbutum seu comarum etiam *οἴναρον* a fructu vinoso vocasse. Sed isto in loco lectio *κόμαρος* praeferenda videtur.

2. *minutis*] Malim cum Lugd. *munitis* i. e. operculatis.

scobe] Vide ad Colum. XII. 45.

vinaceis] Vide ad Colum. XII. 43. 10.

Tit. V. *recisa*] Malim ex Pol. *incisa* aut *praecisa*. Nam cultro lunato insecantur in circulum, et incisuris inspergitur sal, docente Colum. XII. 54. vbi haec conditura exstat.

leuiter cocta] Malim *leuiter salita;* nam nec Columella nec Apicius cocta mergit sinapi, sed salsa et deinde siccata, ideo etiam inciduntur, quo melius salem recipiant.

sinapi] Vulgo ante positum *et* omisimus cum libris optimis.

Tit. VI. *turgere*] Aristoteles de Part. Anim. IV. 5. de ouis echinorum: Habent ouum, inquit, iam inde ab ortu, et pleniluniis vberius, non quia per id tempus copiosius pascuntur, vt quidam putant, sed quod noctes tepidiores sunt propter lucem pleniorem. Calorem enim desiderant, quoniam frigori obnoxii sunt, vtpote sanguine carentes. Quare aestate vbique praestant, praeterquam qui in euripo Lesbi Pyrrhaeo etiam hieme praestant. Quae eadem de echinis edulibus repetit de H. A. V. 12. vbi monet, propter oua echinos comedi. Hodieque piscatores Neapolitani echinos cum testaceis luna plena pinguiores esse affirmant, teste Swinburne Itiner. Neapolit. T. I. p. 299. vers. germ.

canas salibus] Horatius Serm. II. 8. 52. *inlutos Curtillus echinos, vt melius, muria; quam testa marina remittit* sc. condire docuit muria ex orca transmarina seu dolio salsamentario reliqua. Pauca de echinis recentibus Diphilus ap. Athenaeum III. p. 91. apparare echinos recentes et salsos docet Apicius IX. 8.

Lardum] Omne genus carnis salsae ita dici docet locus Macrobii Saturn. VII. 12. et Vegetii de Re milit. IV. 7. Laridam carnem habet Codex Theodosianus.

AD

AD PALLADIVM DE INSITIONE.

De Epiſtola ad Paſiphilum ſcripta ſic commentatus eſt Io. Conr. Schwarzius:

Palladii libri tredecim carere putantur Epiſtola, quae lectoribus oſtendat, ad quem illi primo ſint miſſi. Praefatio in fronte ponitur, epiſtola nulla. Ad extremum libri XIII. epiſtola quaedam ad Paſiphilum adiicitur, quae quaſi libri XIV. commendatrix quaedam ſit. Et ſtatim tamen principium libri XIV. nouam oſtentat allocutionem ab Paſiphilum. Ita vnus liber duplicem habet commendatricem, reliqui omnes ne vnam quidem. Quae tamen ineptiae Palladio ipſi non ſunt tribuendae. Primum enim Epiſtola illa, libro XIII. ſubiecta, tam late patet, vt reliquos etiam libros XIII. amplectatur: deinde librum XIV. vulgo dictum, tanquam ſuperpondium, venditat, ac vix duobus verſibus commemorat, cum reliqua Epiſtolae pars ad fata reliquorum XIII. librorum pertineat. Nam librarii opera quam multum temporis abſumſerit, curioſe demonſtrat. Quid igitur? ſuntne ineptiae hae tales, quae concoqui poſſint a ſapientiae ſtudioſo? Ego quidem neutiquam putem. Teneat primum locum, quod primo in loco ipſa ratio poni iubet. Neque enim periculum eſt, ne tantilla commutatio Criticis et doctis viris ſtomachum moueat. Mihi quidem ſi manuſcripti Codicis Breſlauienſis ſequi ſtatuam exemplum, audere aliquid licet. Is enim epiſtolam illam vna cum libro de inſitione praemiſit, ob eam fortaſſe cauſam, ne ſolertiſſimo ſcriptori ineptiarum notam inureret.

Contra quae monuit Geſner ea, quae ſequuntur. Periit, credo, ea, quam toti operi praefixerat Palladius: haec quidem nimis aperte ad librum de inſitione pertinet, nec poteſt toti operi, qualis nunc eſt, ſine abſurditate praeponi. Ecquid enim quiſquam mortalium intelligat, ſi ab initio operis poſita eſſet, illud eius principium, *Habes aliud indultae fidei teſtimonium.* Superiore epiſtola, quam periiſſe ſuſpicamur, forte dixerat, quo tardiores venerint libri, tanto eſſe emendatiores, quin auctiores altera praelectione. Duplicem certe fuiſſe editionem, alteram altera pleniorem, in mentem venire alicui debet, qui creberrimas illas omiſſiones Medicei Codicis, optimae alioquin notae, diligenter conſiderauerit. Vnum v. g. *indultae fidei* (h. e. praeſtitae fidei a Palladio, et morae rebus excuſatae) teſtimonium erat emendatio XIII. librorum et augmentum; altera eſt, quod pro quarto decimo (*bis ſeptem* enim libros iam le-

gerat et commendauerat, cum ista scriberentur, Pasiphilus, vid. v. 3.) qui prosa vt ceteri primum scriptus fuerat, iam carmen mittat: eadem fere ratione, vt de hortis materiem decimo libro Columella versu retractauit.

Breuiter nunc addam, quid mihi videatur. Haud mihi quidem dubium est, Epistolam hanc ad Pasiphilum cum libris omnibus quatuordecim scriptam fuisse et missam; illud vero, quod Gesnerus sumsit, retractasse Palladium hos tredecim libros eosque correctos cum hac epistola ad Pasiphilum misisse, venit in dubitationem. Argumentum opinionis huius pendet ab interpretatione verborum *aliud indultae fidei testimonium*, quae Gesnerus interpretatur: praestitae fidei a Palladio (scilicet promittente hos libros Pasiphilo) et morae rebus excusatae. Gemina haec interpretatio vereor vt simul locum possit habere; sed nouitas dictionis dubitationem fecit. De mora inter promissum Palladii et libros ipsos quatuordecim vel tredecim (vide ad versum 3.) ad Pasiphilum missos testantur sequentia; igitur de indulgentia Pasiphili Palladio praestita in exigenda promissi fide vix possis dubitare. Quam si sequaris interpretationem, concidit opinionis Gesnerianae argumentum et conualescit Schwarziana sententia, cui quanquam et ipse adstipulor, vulgo tamen assignatum Epistolae locum mutare nolui.

2. *natura haec*] seruilis, vt Codrus interpretatur, quanquam Gesner ex Cicerone Inuent. II. 1. ad vniuersam hominum naturam referre malebat.

pudorem meum] hos libros, cum pudore et verecundia tibi quos offero, vt recte Gesner.

ad has modo] Schwarzius corrigebat: *ad huiusmodi*, aut sic. *Verum nescio. Si tuum ad has modo minutias inclinetur ingenium; grande* etc. In altera coniectura *verum* interpretatur quid cuique tempori, loco, personae aptum sit.

3. *quaeret affectio*] Schwarzius corrigebat *quaerit*, nulla addita interpretatione. Gesneriana haec est: Quod tu, vir magnus, quaeres et studio tuo dignum iudicabis, illa ipsa re magnum erit, et dignitatem quandam assequetur:

Et licet] Gesnerus cum Schwarzio consentit in corrigendo: *Ilicet de his* etc. hoc sensu: Ilicet, cum primum honorifice de his nugis senties, et ipse incipiam pretium illis statuere. Schwarzius *aestimare* h. l. esse ait tralatitia aestimatione metiri, per compendiariam quandam contemplationem iudicare, nec minutias omnes curiose intueri et examinare. Quae quid ad sententiam loci aperiendam con-

ferant,

ferant, equidem non intelligo. Mihi Gesneri interpretatio placeret, si de sententia sequentium verborum constaret, vbi spinosum Palladii acumen in nugas inanes abit. *Aestimare* si est iustum statuere pretium, modeste de suis opibus sentire, tum vulgaris lectio *Et licet* stare potest. Contra si *aestimare* interpreteris magnum statuere pretium, tum amplectenda erit correctio Schwarziana.

magni loci] hominis magni, in magno loco, in magna dignitate constituti.

puluerem] in terra? an potius puluerem pauperis domus et in eo abiectos asses adspiciendos et dinumerandos dicit? Gesnerus ita ad h. l. Cum enim non sit viri magni asses quaerere, minuta compendia et lucra sectari, ipsa tua aestimatio indicabit, hunc libellum non ad asses, non ad minuta compendia referendum. Quod vir magnus tollit humo, id magnum esse debet, et opera dignum.

notae sunt quaedam maximarum personarum] Equidem non intelligo quas notas intelligi voluerit. Compendia si dixit librorum, ea non sunt personarum sed rerum notae i. e. notationes maximarum. Contra *compendia* si lucra sunt, tum *notae* esse debent notae censoriae, ignominia, probrum.

ornatus fidei] Ornamentum, decus fidei, seu fidelitatis recte cum Codro Gesner interpretatur, male Schoettgen pro *ornate fide* dictum censet.

bis septem] Hinc recte arguit Gesner, librum decimum quartum, qui, forte de insitione hac ipsa, prosa oratione fuerat scriptus praeter tredecim illos, qui hodieque exstant, periisse. Scilicet Palladius Columellam imitari voluit etiam in hoc, quod ille cultum hortorum et carmine cecinit, et prosaica oratione fuit persecutus.

parte silente pedum] Inepte ludit ambiguitate pedum carminis et humanorum.

sollicitante] Voluit *solicito* dicere, puto; vel commovente, vt censet Wernsdorf; vt deinceps pro *exhilaranda* dixit *laetificanda* iudicio tuo.

12. *vrbanum opus*] quo rustici vrbanas seu mites ex silueftribus efficiunt, recte monente Wernsdorf. Cf. Plinii XVI. c. 19. sect. 32.

18. *et laetum*] Gesner malebat *et fetum*; interpretationem non addidit. Riuini correctionem cum Wernsdorfio adscivi. Vulgatam si mecum legas *duplicis saporis* facile intelligas; etsi sententia non satis antecedentibus accommodata. Debebat sequi *alere*, vt *confundere*.

21. *quo*] scilicet *auctore* vel *rectore*.

30. *gradum*] Equa acris pigro asello iungitur, vt inde sterilis nascatur mulus. Gradum pro coitu, societate ipse iterum versu 98. dixit; atque ita lecti gradus cognationis dicunt, qui matrimonio et nascendi actu continentur, monente Gesnero. Rectius de natiuitate, genitura, aut prole vel herede interpretatur Wernsdorf.

36. *labore*] *studiose* interpretatur Buchner.

43. *externi tumoris*] i. e. oculos gemmae externae et tumentis.

44. *stringitur*] Gesner ait debere esse *stringit gemma vda sinu lento oculos virides.* Sinum in innoculatione dixit etiam Virgilius de loco excauato, cui inseritur gemma exemta; haec deinde inserta sinu huic obstringitur vinculo. Hoc credo Palladium voluisse dicere. Idem monuit Wernsdorf et comparauit Virgilii Georg. II. 26. *qua se medio trudunt de cortice gemmae et tenues rumpant tunicas, angustus in ipso fit nodo sinus.* De quo loco dixi ad Columellam in Disputatione de Inoculatione. Plerumque gemmam in locum alterius gemmae exemtae fuisse insertam demonstrat locus clarissimus Geoponicorum X. 77. sect. 4. 5. Eandemque rationem in vite sequitur docetque Crescentius II. c. 22.

45. *Echionii*] i. e. Thebani, ab Echione Spartanorum vno et superstite reliquis, quocum Cadmus Thebas condidit.

46. *tenditur*] i. e. tumet, distenditur.

48. *amplexum*] passiuo sensu dici monuit Wernsdorf.

49. *vestigia*] Gesner malebat *fastigia*, i. e. prosiliens ex gemma insita flagellum; ineptissima sententia. Vestigia id est caput vitis et radices degeneres mitis pampinus seu generis melioris inumbrat.

50. *pingui deo*] i. e. vino, metonymia nimis inepta.

51. *robora*] Non sunt quercus, quae ab olea diffidet, docente praeter Varronem Plinio, sed trunci siluestres oleastri. Vide nostrum April II. 1. vnde sententia huius loci pendet.

55. *niueos*] Virgilii locum Georg. II. 71. ornusque *incanuit albo flore pyri* laudauit Codrus.

56. *amore*] coniugio artis.

57. *hirsutis*] Pirus enim silueftris, achras, spinis et aculeis horret, quae tela ponit domita vel insita, etiam translata.

59. *teretem malum*] Gesner malum seu fructum dulci acumine id est turbinatum fastigiatum interpretatur. At enim

enim tam barbare locutum Palladium fuiſſe vix credam. Teretem malum de ſurculo mali malim explicare; pingue tamen acumen vel rami vel pomi non intelligo. Wernsdorf comparabat ex Antholog. latina III. 61. 4. de olea: *Palladiumque nemus pingui ſe vertice frangit*, acumen pingue interpretatus de pomis denſis et confertis grauato. Verum oleae ſolenne eſt epitheton *pinguis*, nec in eo loco ſignificare aliud niſi olei naturam videtur. Teretem malum piro inſitam dicere videtur ob naturam pyri, quae procerior eſſe videtur malo. Hinc infra verſu 77. *inſita proceris* (piri) *pergit concreſcere ramis et ſociam mutat malus amica pirum.*

60. *fraxineas — manus*] i. e. ramos. Brachia vitis et ſiluarum comparauit Buchner. Fraxino inſitam pyrum habet Virgilius Georg. II. 71. *ornuſque incanuit albo flore pyri.* et noſter III. 25. 6.

61. *Phyllida*] i. e. amygdalum, in quam Phyllis regina Thraciae mutata fertur. Amygdalo pirum inſeri tradunt etiam Geoponica X. 24. noſter III. 25. 6. Palladius pyrum amygdalo inſitum ait fieri maius et duriore cute.

63. *ſpinos*] Vide ad III. 25. 6.

66. *confuſus*] Pirum cydonio inſitam ait fructum ferre odore cydonei imbutum. Mala Appiana cydonio inſita rubere et odere cydoniorum commendari ait Plinius.

67. *caſtaneae*] Haec in loco ſaepius laudato omiſit; nec Geoponica caſtaneae inſerunt. Caſtaneae nuces teguntur cortice ſpinis horrente; quem echinum dixere Graeci et Latini.

70. *mala vota*] meſpilum in ſpinas nitentem, volentem ſpinis horreſcere reprimit pirus inſita. Ita interpretatur cum Buchnero Geſner. Antea idem Buchner corrigi voluerat: *cortice tota* vide omnia.

71. *Creditur et*] Vulgatam *in* correxi. De piro inſita punicae vide noſtrum III. 25. 6. Palladius ita pira rubra naſci tradere videtur.

77. *proceris ramis*] An voluit pirum malo prociorem intelligi?

87. *concordia Baccho*] Quia ſub platani vmbra potabant antiqui; hinc genialem platanum dixit Ouidius; mero adeo adfuſo quidam nutriebant.

90. *candida dona*] Num mala candida populo inſita voluit dicere? An omnium malorum ſuccum niueum vt verſu 91. reſpexit?

91. *lapi.*

91. *lapidosaque*] Vide ad Colum. X. 15. mespilus igitur fert mala rubentia, si insitum mali surculum acceperit.

93. *sudibus*] Ineptissime haec interpretatur Gesner, quem sequitur Wernsdorf. *sudes foetas* et *arma praegnantia* vocat nucem echinis et spinis horrentem tumidus et ineptus poetaster. Nihil igitur opus *pungentibus armis* Iani Vlitii ap. Burm. ad Antholog. T. I. p. 701. quem locum indicauit Wernsdorf.

94. *fuluum decus*] Fulua mala esse vult in castanea nata, *Casteneae* insita pira et mala omisit noster III. 25. 17.

97. *Phyllidis*] i. e. amygdali. Noster in Nouembri VII. 6.

100. *alterius nullo*] Non nisi in se inseritur. Noster Febr. 25. *nullo* est pro *nulli*. Sic iterum versu 102.

105. *aemula*] Mespilum in se, in piro et malo inseri testatur noster Martio X. 21. vnde h. l. malim legere: *pirum et despecti*. etsi fateor vel sic dictionem Palladii duram et ineptam manere. Siluestris piri et mali naturam aemulata, spinis etiam robustioribus induitur insita alterutri.

109. *et citrei*] Citrus et citreum pomum priorem longam syllabam habent; quare h. l. legam *nec non citrei* nisi ipse Palladius peccauit. Pignora de liberis dici monet Gesner; amoris mutui pignora dicere voluit Pontedera, insitionem intelligens.

110. *morus*] Citrum pyro et moro inseri ait noster Martio X. 16.

113. *suis*] i. e. in se inseruntur et in cognatis arboribus.

115. *exarmat*] Non facit fructus echinatos insita castaneae; sed ramos eius spinis armat. Prunum castaneae insitam nec Geoponica nec ipse Palladius alibi memorauit.

117. *Siliquae*] Vide ad Febr. XXV. 27.

120. *inuasis*] i. e. ramis, quos praeter naturam inuasit ficus illis insita. Ita Gesner. Noster Mart. X. 32. de fico: *inseritur in caprifico, in moro, in platano et oculis et surculis.*

124. *felicia mensis*] ministrantem potantibus vmbram ex Georgicis IV. 146. et genialem platanum Ouidii Palladius cogitabat. Vide supra ad vers. 87.

127. *moris*] De moris insitis fico, fraxino, fago, castaneae et terebintho vide ad Febr. XXV. 30.

137. *suos partus*] Ianuar. XV. 4. *sorba inseruntur in se in cydoneo in spina alba vel in trunco vel cortice.* quae repetun-

petuntur April. V. 2. Ergo *ſuos foetus* h. l. eſt ſuos ſibi inſitos foetus, recte monente Geſnero.

140. *mitibus*] laeuibus, non ſpinoſis corticibus.

144. *virginis*] Daphnae in laurum mutatae. Noſter Octobr. XI. 6. de ceraſo: *inſeritur in ſe, in pruno, in platano, vt alii in populo.* vbi vide Plinii locum de ceraſis lauro inſitis poſitum in annotatione.

pudor] i. e. rubor ceraſorum alienus.

146. *gemmis ſuis*] fructibus colore gemmarum inſtar per ramos ſparſis eoſque pingentibus.

148. *brachia cana*] i. e. ramos populi albae.

149. *Phyllis*] i. e. amygdalus inſeritur pruno ſub cortice. Noſter Ian. XV. 6. *amygdali inſeruntur in ſe et in perſico.* vbi Creſcent. addit prunum. Ineptiſſime h. l. interpretatur verbum *tegit* Wernsdorf, vt amygdalus pruno immiſſa ſub cortice flores naturaliter odoratos tegere id eſt amittere dicatur. Longe diuerſo ſenſu dicitur verſu 140. *tegit*, quod comparauit vir doctus.

153. *ſiliqua tendente*] De inſito tenditur verſ. 46. Siliquam inſeri amygdalo annotat Febr. XXV. 27. frondes ferae videntur eſſe h. l. ſiliquae, cui inſeritur amygdalus, niſi amygdalus ſilueſtris intelligatur. Verum diſtichon ſequens ſatis docet, ſiliquae inſeri velle amygdalum Palladium. Siliquae natura tendit in longum fructum, amygdali in rotundum.

158. *et meritum*] Ita ſcribi voluerunt Buchner et Bochart; *pretium* coniecerat Morgagni ſed illud vocabulum Palladio eſt ſolenne. Ita verſu 137. *merito maioris honeſtant ſeminis.* Noſter Octobri XII. 3. *inſeritur terebintho menſe Februario vel Martio: at alii amygdalo inſeri poſſe firmarunt.*

159. *Haec*] piſtacia, fructum etiam terebinthus nutrit inſita.

161. *ſalicem*] ſalici inſertam caſtaneam tardius maturare et fructum aſperiorem efferre monet Nouembri VII. 22.

163. *arbuteas*] Vide II. 16. ſect. 19.

170. *ruſticitate*] ſcribentis, vt recte monet Geſner. Vide verſ. 6. Contra ad Paſiphili ſtudium rei ruſticae mite et cum amore atque humanitate coniunctum referebat Wernsdorf.

CORRI

CORRIGENDA ET ADDENDA.

P. 9. l. 15. corrige: *ex eo Geoponica*
— l. 21. — *medulla* l. 39. — *Vide ad Caton.*
P. 12. l. 5. — *cretosaque* l. 29. — *Columella*
P. 16. l. 18. — *Vitruuio*
— l. 34 — 38. Verba *In Plinio mihi — etiam Vincentius:* deleta nunc malim. Animaduerti enim postea Plinium secundum morem non laudabilem verbis Vitruuii admiscuisse quaedam ex Dioscoride 5, 133. vbi calcis differentiae et qualitates ex vsu medico spectantur. Dioscorides igitur primum genus ex buccinorum testis combustis parat; addit: *σκευάζεται δὲ καὶ ἐκ λίθων κοχλάκων καιομένων καὶ ἐκ τῆς χυδαίας μαρμάρε, ἥτις καὶ προκρίνεται τῶν ἄλλων.* vbi interpretantur *κόχλακας silices calculos velitoreos.* Saracenus in annotatione p. 120. in Plinio corrigendam esse suspicabatur *vtiliorem calcem e marmore* vbi hodie est: *molari lapide.* Verum *molaris lapis* Plinii forte idem est cum *spongia* Palladii et *fistuloso lapide* Vitruuii. Calx *ex ripis fluminum collecta* Plinii eadem erit, quam Palladius ex *fluuiali saxo,* Dioscorides ex *κοχλάκων* genere coquit.
P. 17. l. 30. — *tofus vix huc* P. 18. l. 19. — *nec ante hiemem*
P. 19. l. 20. — *il cornicione* P. 20. l. antepenult. — *perticis*
P. 24. l. 25. — *suggestu* P. 32. l. vltima — *quibus*
P. 34. l. antepenult. — *appositam.*
P. 39. l. 31. — *De la Faille* P. 40. l. 31 — *Secretis*
P. 45. l. 6. post inclusit. adde: Vaporarium graece hypocauston dicitur. Plinius II. 17. *Applicitum est cubiculo hypocaustum; quod angusta fenestra suppositum colorem aut effundit aut retinet.*
P. 46. l. penult. corrige: *maltharum* P. 52. l. 2. — *scrobis.*
P. 57. l. 25. — Pontederae. Geoponica
P. 61. l. 14. — *Geoponica*
— l. 30. — *vnum* pro *findatur* — *imum.*
P. 62. l. 30. — *tarde* l. 39. — *magis quam resiniferas*
P. 64. l. 28. — Gesneri P. 70. l. 10. — *valde cito pullulet,*
P. 80. l. 1. — *librum* l. 2. — *librum*
P. 85. l. 9. — *mediocrem* l. 10. — *mediocrem*
P. 86. l. 11. — *pastinaca* P. 87. l. 10. — *inula]*
P. 90. l. 7. — *laurum*
P. 91. l. 5. — *dulciores* l. 27. — *in moro rubra*
P. 93. l. 21. — *cum plura de piris*

P. 95.

P. 95. l. 21. corrige: *largae*] l. 28. — *notus est.*
— l. 34. — *venit calx*, l. 39. — *calicem* seu *calecem*
P. 96. l. 29. — *Muluiamum* P. 97. l. 4. — *semine sato*
P. 98. l. 20. — *altioribus* l. 40. — εὐώδης. *Struthia*
— l. 43. — *cydonia, esse* P. 100. l. 24. — *iuglandem*
P. 108. l. 16. — *oleastri palum* recte l. vlt. — *solidiore*
P. 109. l. 36. — *cunctam* — P. 110. l. 24. — *melopeponibus*
— l. 30. — *vbi vides* l. 42. — *tales cucumeres*
P. 112. l. 6. adde: Num *non consistere* fuit? et *con* periit propter antecedens *non*?
P. 114. l. 4. corrige: *radices raras*
P. 117. l. 9. — *Citrium inferi* l. 22. — ἁρμογῆς
P. 119. l. 14. Cum istaec scriberem, malum punicum nondum videram; vnde factum est, vt naturam granorum et nucleorum male explicarem et hic et in annotatione ad Nicandri Alexiph. p. 238. Scilicet nucleus, πυρὴν, acinis seu granis inditus latet durus et ligneus; grana ipsa per cellas nouem distributa gemina acie concludit membrana tenuis per omnem pomi interiorem faciem expansa. Vide anatomicam mali in Commentar. Bonon. T. II. P. 2. tab. 1 — 5. descriptionem et picturam, et Indicem nostrum in *Punicum*.
P. 120. l. 12. corrige: voluerat *tectam* l. 19. — Κολοκυντῶν
P. 121. l. 4. — *vocat* l. 9. — ἐγκρυπτόμενα
— l. 35. — *tricoccum* l. 39. — *similem, non rubrum*
P. 123. l. 5. — *quam si* P. 126. l. 4. — ἐστὶ. τινὲς
P. 126. l. 35. — *altero demum anno* P. 128. l. 19. — *gallarum*
P. 130. l. 8. distingue: *Bernard; latebras*
P. 131. l. 21. corrige: ἀπέχοντα
P. 134. l. 37. — postea *conspargens*
P. 139. l. 29. — *ibi Plinius* P. 141. l. 27. — *plantari monent*
P. 144. l. 38. — *Omnia ducta haec ex Columella*
P. 148. l. 37. — etiam *paleas* P. 149. l. 37. — *Capreorum*
P. 151. l. 13. — *docente D. Monro*
P. 152. l. 37. — *mollium vecturae* P. 153. l. 18. — *cum apio*
P. 154. l. 41. seu penult. — *chamaemelinum*
P. 155. l. 35. — ἐν ᾧ κόπτεσι
P. 156. l. 35. — *circa Idus* l. 39. — *gramen et filicem*
P. 157. l. 2. adde: *Rapa* excidisse, comparato Columella animaduerterat etiam *Koeler.*
P. 158. l. 6. corrige: *sanguini tanta vis*
P. 160. l. 6. — *eius et filice*
P. 162. l. 16. — *diuersum, certe cultura,*
P. 163. l. 18. — *praeter reliquum* P. 165. l. 18. — *rubicundam*

P. 166.

P. 166. l. 37. corrige: *lateritio trito*
P. 168. l. 23. — *graciles cliui*] Geoponica etc. poſtea: *officiet*] Contra in prata etc. l. 10. — *Omphacinum*
— l. 18. — Tit. I. *Septembri*] Cf. Columella II. 4. deinde annotationem: *officiet*] totam tranſfer poſt lineam 28. ante verba: *Columella*] II. 16. 1.
P. 169. l. 26. — *ſcriptura eſt Seſamum*
P. 171. l. 16. — *Paulo antea*
— l. 28. quae de nucleo granatorum dicuntur, corrigenda ſunt ex ſuperiore aliqua annotatione.
— l. 35. — Ceterum rectius Vincentius XIV. 79. In ipſa annotatione video nunc ineſſe, quae lectoribus intelligentibus approbare non poſſim. In granato malo qui nucleus dicatur ſuperius explicaui; in pomis ceteris nuclei vocabulo abuſus eſt interdum Plinius, cuius auctoritas ad iudicandos tuberum nucleos valere non poteſt.
P. 175. l. 37. — *Creſcentius omiſit* l. vlt. — *Commelini editio*
P. 176. l. 14. adde: Dioſcorides de malua II. 144. *μαλάχη ἐδωδιμωτέρα μᾶλλον ἡ κηπευτὴ τῆς χερσαίας· κακοστόμαχος δὲ καὶ εὐκοίλιος καὶ μᾶλλον οἱ καυλοί.* vnde conſtat caules in cibo fuiſſe. Hos *maluaceos* vocabant teſte Priſciano, vt *betaceos.*
P. 177. l. penult. — *apertae ſtercus*
P. 178. l. 1. — *monuit Niclas.* l. 21. — *creditur*
— l. 31. — *cui intus* l. 33. — *Piſtaciam feminam*
P. 181. l. 37. — *inſeres*] P. 182. l. penult. — *pane ordeaceo*
P. 185. l. 13. — *farina pro*
— l. 16. — II. 37. *Idem experimentum*
P. 187. Tit. XVIII. *De caroeno eiuſque origine rectiora dabit Index ſub h. v.*
P. 188. l. 16. corrige: *medicamentis Plinius*
— l. penult. — *Harduinus*
P. 189. l. 1. — *triduo ex muſto*
— l. 5. — *minutos Interpretes* l. 14. — *fiebat, teſtante*
— l. 20. — *les expoſe* l. 24. — *ἐκ τοῦ κλήματος*
P. 191. l. 19. — *inciletur* legi. P. 193. l. penult. — *armeniaca*
P. 194. l. 31. — *rara) ſumus*
P. 195. l. 16. — *De vite* l. 39. — *Ianuarium*
P. 196. l. vlt. — *ſtolones*
P. 199. l. 3. — *perdrigon* l. 29. — *tofus*] — *tofum*
P. 204. l. 3. — *Galliae Iura*
— l. 29. verba; *legi debere Eſculus.* pertinent ad lineam 34. poſt verba: pro *Cuius*